ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації»

(до 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди)
м. Київ, 10-11 листопада 2022 р.

Київ 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра філософії та міжнародної комунікації

ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ Г. С. СКОВОРОДИ

АКАДЕМІЯ ПОМОРСЬКА В СЛУПСЬКУ
(М. СЛУПСЬК, ПОЛЬЩА)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації»

(до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди)

КИЇВ - 2022

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE
Faculty of Humanities and Pedagogy
Department of Philosophy and International Communication

Institute of philosophy of H. S. Skovoroda of National Academy of Sciences of Ukraine

SKOVORODA NATIONAL LITERARY AND MEMORIAL MUSEUM

ACADEMIA POMORSKA W SLUPSKU
(Slupsk, Poland)

PROCEEDINGS

OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

“The Spiritual Code of Ukrainian Identity in the Dimension of Intercultural Communication”

(to the 300th anniversary of the birth of Hryhorii Skovoroda)

KYIV - 2022

УДК 17:37:80:929:93/94
ББК 87

Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди) зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 10 - 11 листопада 2022 р. – К., 2022. – 395 с.

Збірник укладено за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди)», що її провів гуманітарно-педагогічний факультет НУБіП України. У рамках конференції відбулися дискусії в контексті ретроспективного та перспективного погляду на творчість Г. С. Сковороди.

Багатогранність цієї тематики уможливлює осмислення даного феномену в різних контекстах, зокрема: мовознавчому, літературознавчому, історичному, філософському та психолого-педагогічному. Наповнення рубрик збірника синхронізовано з основними напрямами роботи конференції. Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх, хто цікавиться життям і творчістю Г. С. Сковороди.

The volume is designed based on the proceedings International scientific and practical conference “The Spiritual Code of Ukrainian Identity in the Dimension of Intercultural Communication” (devoted to the 300th anniversary from the birth of H.S. Skovoroda), which was held by the Faculty of Humanities and Pedagogy of NUBiP of Ukraine. Within the framework of the conference there were organized discussions in the context of retrospective and perspective view on H. S. Skovoroda's heritage.

The multifaceted nature of this topic makes it possible to understand this phenomenon in different contexts, in particular: linguistic, literary, historical, philosophical, psychological, and pedagogical. Composition of the sections presented in this volume is synchronized with the main thematic areas of the conference. For scientists, teachers, undergraduate and graduate students, as well as for everyone who is interested in the biography and works of H.S. Skovoroda.

Редакційна колегія: Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (голова); Кондратюк В.М., д-р с-г. наук, доц. (співголова); Шинкарук В.Д. д-р філ. наук, проф. (співголова) Савицька І.М., канд. філос. наук, доц. (заст. голови); Культенко В.П., канд. філос. наук, доц.; (заст. голови); Матвієнко І. С., канд. філос. наук, доц. (секретар); Харченко С.В., д-р філол. наук, доц.; Буцик І. М., д-р. пед. наук, доц.; Кравченко А.Г., канд. філос. наук, доц.; Додонова В.І., д-р філос. наук, проф.; Гейко С. М., канд. філос. наук, доц.; Горбатюк Т.В., канд. філос. наук, доц.; Гольцов А. Г., д-р політ. наук, доц.; Кичкирук Т.В., канд. філос. наук, доц.; Лаута О. Д., канд. філос. наук, доц.; Супрун А.Г., канд. філос. наук, доц.; Харчук О.О., канд. юрид. наук, доц.; Чорноморденко Д. І. канд. філос. наук, ст. викл. Шеховцова-Бурянова В. А., асист.

Схвалено до друку на засіданні вченої ради гуманітарно-педагогічного факультету, протокол № 4 від 21 жовтня 2022 року.

Тези подано в авторській редакції

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них та інші відомості.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2022
© Автори, 2022

Григорій Сковорода
(1722—1794)

Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти,

то ти щасливий…

Григорій Сковорода

ПРИВІТАННЯ

Akademia Pomorska w Słupsku

KATEDRA SOCJOLOGII I POLITOLOGII

Кафедра філософії та міжнародної комунікації НУБіП України

Шановні колеги, дорогі учасники конференції!

Від імені усієї спільноти Кафедри соціології та політології Поморської академії в Слупську (Польща) вітаю учасників і гостей міжнародної науково-практичної конференції ***«Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації»*** з нагоди 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди. НУБіП тримає високу інтелектуальну планку, залишаючись одним із передових закладів вищої освіти України в науці та освіті.

Конференція створила можливість зустрітися однодумцям, колегом з міжнародної наукової спільноти та різних наукових спеціальностей в умовах війни, які сьогодні готові ділитися своїми дослідженнями, думками щодо української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації.

Ваша конференція також має велике значення у сфері зміцнення співпраці наших вишів, особливо у справі навчання та виховання студентської молоді, у рамках спільних освітніх програм „подвійних дипломів", що сприяють міжкультурній взаємодії.

Бажаю вдалих доповідей та гарячих дискусій!

Керівник департаменту **соціології**
Поморської академії
д.с.н., професор Суріна Ірина Анатоліївна

AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU
Katedra Socjologii i Politologii
76-200 Słupsk, ul. Kozietulskiego 6-7
tel. 59 30 67 601

KIEROWNIK
Zakładu Socjologii
prof. zw. dr hab. Iryna Surina

Słupsk, dn. 10.11.2022 r.

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

ВИСТУП РЕКТОРА НУБІП УКРАЇНИ СТАНІСЛАВА НІКОЛАЄНКА НА КОНФЕРЕНЦІЇ З НАГОДИ 300-РІЧЧЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Шановні колеги, наші гості!

Нині ми відзначаємо 300-річчя з Дня народження Г.С. Сковороди. Україна бореться з російським агресором не тільки на полі бою, але і в умах та серцях людей. Рашисти показали своє ставлення до філософського вчення Сковороди – розбомбили музей, знищили експонати. Так же вони знищили 2500 шкіл, сотні лікарень і музеїв, театрів. Ми ж зібрались, щоб говорити про майбутнє, згадуючи минуле, формуючи філософський фундамент нашої відбудови.

Для нас філософська та літературна спадщина Григорія Сковороди – це яскрава сторінка в історії світової прогресивної науки і культури XVIII ст. Його подвижницьке життя й діяльність є прикладом палкої любові до своєї Батьківщини, до трудового українського селянства, козаччини, є повчальним уроком боротьби за розвиток науки, освіти й щастя всіх людей.

Життя Г.С. Сковороди нерозривно пов'язане з історією України, нашої столиці. Дванадцятирічним хлопцем він потрапив до Києво-Могилянської академії, в якій зусиллями Феофана Прокоповича та інших діячів вітчизняної культури були розвинуті значні просвітницькі традиції.

В академії Г.С. Сковорода навчався з 1734 по 1753 роки, тобто майже дев'ятнадцять років, правда, з двома великими перервами, першою, коли він перебував у Петербурзі в придворній капелі, і другою, коли він був за кордоном.

З академії Г.С. Сковорода виніс блискуче знання давніх мов, глибоке знайомство з античною та новою філософією, ґрунтовне знання риторики, поетики та інших дисциплін, які викладались на той час у вищих учбових закладах.

Внесок Г.С. Сковороди в духовну культуру нашої Вітчизни не обмежується лише його філософськими здобутками. Григорій Савич Сковорода посідає значне місце в історії вітчизняної літератури та мистецтва. Як художник і мислитель Сковорода творив у перехідний період, ґрунтуючись ще на традиціях старої, києво-могилянської вченості, користуючись книжно-українською мовою Івана Вишенського, Феофана Прокоповича, Варлаама Лащевського, і водночас збагачуючи українську літературу народною лексикою та образністю, готуючи появу Гребінки, Квітки-Основ'яненка, Котляревського.

Роль Григорія Сковороди як в розвитку української літератури, так і в розвитку вітчизняної філософської та суспільно-політичної думки визначаються соціальною позицією, що її він зайняв в ідейній боротьбі свого часу. Рішуче виступивши на захист трудового народу, проти різних форм експлуатації,

Сковорода сприяв розвиткові прогресивних, демократичних елементів вітчизняної культури.

Григорій Сковорода любив життя, він не був аскетом. Його погляди на життя, тяжіння до багатства і нині є, як ніколи, актуальним. Його принцип – «нічого понад міру». «Подлинно всякой род пищи й питія, - писав він, - полезен и добр есть, но разсуждать надобно время, место, меру и персону». Це не проповідь аскетизму, а своєрідне розуміння бідності. Бідність – не нужда, не голодування, не жебракування, а відмова від збагачення на противагу прагненню збагатитись, запаніти. Бідність у Григорія Сковороди є вільною від влади речей, багатства, сил приватної власності. В цьому полягає суть девізу Сковороди – «а мой жребій с голяками».

Творчий доробок Григорія Сковороди увійшов до скарбниці, яка зберігалась і розвивалась передовими прогресивними діячами вітчизняної культури. Продовжувачами прогресивних традицій Сковороди були І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Франко, що глибоко вивчали його твори.

Філософ мав оригінальний погляд на щастя. Щастя, - твердив він, - є радість душевна, «веселие душевное». Не плотські насолоди, а радощі духовного життя – вище мірило людського щастя. Що може дати людині цю вищу, духовну насолоду? Багато мислителів минулого бились над цим питанням, і Сковорода чи не першим серед філософів Нового часу висунув ідею, що справжнє людське щастя забезпечується лише «сродною» працею. Ця ідея червоною ниткою проходить крізь усі його «Байки харківські» і філософські діалоги.

Нам особливо приємним є те, що будучи селянським просвітителем, виразником умонастроїв трудового народу, Сковорода з найбільшою повагою ставився до людей праці та до самої праці. На його думку, праця, а не споживання є основою і сенсом життя: «Жизнь и дєло,- писав він, - есть то же». «Петь, пить и есть не есть, дело, но главнаго нашего сроднаго дела один точію хвостик».

Сковорода дійшов висновку, що найвищу насолоду й найглибше щастя «сродна» праця приносить тоді, коли вона є моментом, частиною загальної суспільної праці. Він писав: «Щаслив, кто сопряг сродную себе частную должность с общею. Сия есть истинная жизнь». «Несродна» праця, тобто праця, до якої « не лежить серце», яка нав’язується іззовні і до якої змушують, є, на думку Сковороди, джерелом глибокого нещастя, конечною причиною всіх суспільних вад.

Коли нині подивишся навкруги, на наших окремих керівників, міністрів, то теза Григорія Сковороди про сродну працю є вельми актуальною.

Світогляд Сковороди мав чітко виражений пантеїстичний характер. Для нього вже не існувало бога як всемогуньої верховної істоти, яка стоїть над світом, над природою, над людиною. Обґрунтовуючи думки, що істинним богом є природа, Сковорода писав: «Для чего ж его не назвать (натура) натурою?». «Бог, природа и Мінерва єсть то же».

Подібна інтерпретація природи як бога яскраво свідчила про те, що пантеїзм Сковороди тяжів до матеріалізму. Це особливо виразно видно у критиці ним біблійних міфів про бога як творця світу.

Глибоко діалектичні положення містяться в теорії пізнання Сковороди. До них належать передусім положення про досвід як основу пізнання. «Опыт, - писав філософ, - есть отец искуства, ввєдєння і привычкє. Отсюди родилися все науки, и книги, и хитрости».

Отже, мислитель не заперечував ролі й значення наукового та технічного прогресу, а відмічав недостатність цього прогресу самого собі для людського щастя, вважаючи більш важливою в цьому розумінні науку (саме науку!) про умови і способи досягнення щасливого життя, про людину та її щастя.

Творчість Г.С. Сковороди є глибоким джерелом думок, ідей, які дуже потрібні новому українському суспільству, нашій молоді, студентству.

Тож сьогоднішня конференція є важливою подією, серйозним кроком до зміцнення духовної складової нашої держави.

Вітаю учасників і бажаю успіхів! Слава Україні!

ТОМЕНКО Микола Володимирович,
Голова Наглядової ради НУБіП
кандидат історичних наук,
доктор політичних наук

ЯК ВИВЧАТИ, ПОПУЛЯРИЗУВАТИ І ШАНУВАТИ СПАДОК ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ЧАСИ ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ

Світове та національне пошанування 300-ліття визначного українського філософа Григорія Савича Сковороди затьмарило бомбування і фактичне знищення російською ордою Музею у Сковородинівці, де великий українець прожив свої останні роки і дні та заповів себе похоронити.

Проте, цей факт має й важливе символічне значення, – він позначає остаточний світоглядний розрив путінської Росії з історико-культурною спадщиною України-Руси. Нині ніхто, щонайменше в Україні, не наважиться популяризувати нав’язувані Росією терміни так званого «російського світу» про «єдиний народ-єдина культура-єдина мова».

За таких обставин актуалізуються завдання вивчення, популяризації та пошанування життя і творчості 300-літнього Григорія Сковороди в сучасній Україні та світі.

СКОВОРОДА і ШЕВЧЕНКО – історичні ГЕРОЇ українського народу.

Якщо простежити своєрідний народний вибір історичних героїв України, то безумовно Григорій Сковорода і Тарас Шевченко будуть серед незаперечних

лідерів громадських симпатій. Визначний історик Микола Костомаров у своїй статті «Слово про Сковороду» стверджував, що зображення Григорія Савича Сковороди зберігалося в багатьох хатах від Києва до Воронежчини. «Мало можна указать таких народных лиц, каким был Сковорода и которых бы так помнил и уважал народ. На всем пространстве от Острогожська (Воронежской губ.) до Києва, во многих домах, висят его портреты; всякий грамотный малоросиянин знает о нем; имя его известно очень многим из неграмотного народа…»[1]

Сприйняття Григорія Сковороди і Тараса Шевченка як БАТЬКІВ української нації та визнаних ВЧИТЕЛІВ для народу також підтверджують і усно-історичні оповідання 20-го століття. Так у виданому Національним історико-етнографічним заповідником «Переяслав» у співпраці з нашим Фондом «Рідна країна» збірнику усно-історичних оповідань, зібраних фольклористом Степаном Нехорошевим в селі Коврай Золотоніського району Черкаської області в 1927–1930 роках, маємо численні приклади цього. Так у спогадах, записаних від Швидкого Федора Прокоповича у 1920–1927 роках, читаємо:

«Коли балакать про Сковороду, то треба бути уважним. я добре пам’ятаю, коли мій покійний тато Прокіп Петрович говорили про Шевченка або про Сковороду, то вони бриля знімали з голови…»[2]

Саме тому, цілком логічною виглядає потреба у активному пропагуванні ідей, цінностей і загалом життя та творчості великого українця Григорія Сковороди на рівні з Тарасом Шевченком. Адже світоглядна сковородинівська доктрина може бути означена терміном людиноцентризму, де інтереси людини – понад усе, а шевченківська світоглядна доктрина, відповідно, україноцентризмом, де інтереси України – понад усе. Поєднання цих двох світоглядних підходів створюють своєрідну об’єднуючу ідеологію для України з умовним гаслом: «Людина та Україна – понад усе».

«СПОРІДНЕНА (СРОДНА) ПРАЦЯ» – основа сковородинівської системи виховання.

Вивчення творчості Григорія Сковороди й дотепер носить фрагментарний чи вибірковий характер. Нагадаю, що повне зібрання творів Григорія Савича Сковороди в двох томах двічі видавалося Національною академією наук у 1961 та 1973 роках відповідно, наклад останнього – 45 тисяч. За період відновлення Незалежності України творча спадщина Григорія Сковороди представлена двома виданнями повної академічної збірки творів філософа за редакцією професора Леоніда Ушкалова у 2010 та 2016 роках. Наклад цих видань вкрай мізерний. Так видання 2010 року мало наклад лише 300 примірників.

Тож бачимо, що і науковці, а особливо освітяни, нині не мають повноцінного доступу до вивчення та популяризації спадку визначного мислителя.

Особливої уваги потребує переосмислення життя та творчості Григорія Сковороди в шкільних програмах сучасної України. Для прикладу, в навчальній програмі з української літератури для 9-го класу акцент зроблено на таких

творах: «Сад божественних пісень», зокрема «Всякому місту – звичай і права», «De liberte», «Харківські байки». Підбір творів зроблено за радянською традицією, щоб головні акценти виховання школярів скерувати на «одвічну тему суперечності між трудовим способом життя та паразитичним існуванням» на прикладі байки «Бджола та шершень»; переймання «долею селян, які за кріпацтва були віддані поміщикам у довічне рабство» на прикладі твору «De liberte»; висміювання бюрократів та здирників на прикладі твору «Всякому місту – звичай і права»[3].

Натомість, надважлива ідея спорідненої (сродної) праці, яку Григорій Сковорода описує у своїх творах «Розмова, названа Алфавіт, чи Буквар миру», «Вдячний Еродій» та інших, взагалі не представлена. Адже і в часи Сковороди, а особливо в наш час вибір професії відбувається не за покликанням та професійними здібностями, а з огляду на престижність і доходність. «Багато хто, знехтувавши природою, обирає для себе ремесло наймодніше й найприбутковіше, але це омана. Прибуток – це не веселощі, це задоволення тілесних потреб, а якщо веселощі, то не внутрішні. Тим часом справжні сердечні веселощі живуть у сродній праці. І вона тим солодша, чим сродніша». Особливу увагу Сковорода звертав на підбір за професійними та етичними якостями майбутніх чиновників та посадовців. «Коли ти, за приказкою, мостишся на посаду, як коза на дах, заради того, щоб скочити на купу розкішного марнославства, то видно немов у дзеркалі, що ти не посади ревний, а отже не до неї народжений»[4].

Григорій Савич не обійшов увагою іншу нині вкрай актуальну тему, – «сродності до воїнства». Покликання «природного воїна» великий українець вбачає у місії «долати кривду, захищати страженно і беззбройно невинність, оберігати основу суспільства – ПРАВДУ»[5].

Жити у гармонії з природою, збагнути своє природне покликання, розуміти природу – це теж складові сковородинівської концепції спорідненої (сродної) праці. У «Вдячному Еродії» читаємо: «Усяка справа успішна, коли перед у ній веде природа. Тільки не заважай їй, а коли можеш, прибери перепони, ніби звільняючи їй дорогу: воїстину, вона сама все зробить чисто і вдало. Клубок сам по собі покотиться з гори – прибери тільки каменюку, котра лежить йому на заваді. Не вчи його котитись, а тільки помагай. Не вчи яблуню родити яблука – сама природа її навчила. Бережи тільки її від свиней, повідрізай дикі пагони, пильнуй від гусені, дивись, щоб не потрапили їй на коріння нечистоти… Учитель і лікар – не вчитель і лікар, а тільки слуги природи, єдиної і справжньої лікувальниці й навчительки… Коли хтось хоче чогось навчитися, той має до того родитися»[6].

Принагідно зауважимо, що вищезгадана складова філософії Сковороди історично та етнопсихологічно є суто українською і, водночас, чужою для менталітету російського народу.

СКОВОРОДА має стати одним із головних символів топоніміки сучасної УКРАЇНИ.

Популяризація життя та творчості Григорія Савича Сковороди за сьогоднішніх обставин також потребує переосмислення і нових форм та методів діяльності.

Вкрай важливою є робота по виданню різними мовами, зокрема англійською, різноманітних путівників та проспектів по сковородинівській Україні. Таку спробу ми (Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Університет Григорія Сковороди в Переяславі та Фонд «Рідна країна») зробили, видавши для безкоштовного поширення у музеях українсько-англійського проспекту «Сковородинівські місця в Україні». Проте, для належної презентації визначного українського мислителя у світі необхідні також путівники, книги та документальні фільми. Як вдалий приклад популяризації постаті визначного мислителя вважаємо видання Фонду «Рідна країна» «Український щорічник: Григорій Сковорода», де в доступній формі об'єднано афористику, біографічні дані та світлини.

Серед пріоритетів сучасної доктрини українського світу є належне представлення імені Григорія Сковороди в історичній топоніміці країни. Тобто, щоб у містах та населених пунктах, тісно пов'язаних із життєвим шляхом Григорія Савича, саме центральні вулиці носили його ім'я. Натомість, навіть під час ВІЙНИ деякі посадовці продовжують вражати своєю затятою любов'ю до ідеології «російського світу», яка зневажає Україну і українців.

Показовою в цьому контексті є позиція очільників поруйнованого російською ордою військового злочинця Путіна міста Харкова, які продовжують захищати «велику російську культуру», відмовляючись перейменовувати вулицю Пушкінську!

Найсмішніше й найцинічніше те, що Пушкін не лише НІКОЛИ не був у Харкові, а й ПРИНЦИПОВО відмовився їхати в це місто, бо не захотів «посетить Харьковский университет, который не стоит курской ресторации»[7].

Тож, майже 200 років тому «великий Пушкін» проміняв Харків та його Університет на можливість «хорошого обіду в курському трактирі».

Наш Фонд «Рідна країна» підтримує письменників і громадських діячів цього мужнього міста, які пропонують назвати вищезгадану вулицю іменем Григорія СКОВОРОДИ.

Сковорода є своєрідним «хрещеним батьком» Харківського університету, а фундатор Університету Василь Каразин був вихованцем великого філософа. Свого часу Григорій Савич написав латиномовну МОЛИТВУ до БОГА за ХАРКІВ:

«Каже Захарія, є тебе сімка очей.
Сьоме ж бо око – то місто Захарії.
Всім цим очам Ти єдиний, Христе, зіниця.
Очі незрячі, закрита зіниця коли.
О, розплющ свої очі, згляньсь на нього!
Місто Захарії так стане, мов сонце ясне»[8].

(переклад Леоніда Ушкалова)

Показово також, що саме знаменитий Василь Каразин писав про Сковороду: «Під чубом і в українській свитці ми мали свого Піфагора, Оригена, Ляйбніца».

Саме тому Григорій Савич СКОВОРОДА має стати одним із символів Харкова, а Пушкіним доречніше назвати вулицю біля курського трактира, який він обрав замість Харківського університету.

І ми віримо, що не за горами той час, коли ХАРКІВ, місто Захарії за Сковородою, СТАНЕ мов СОНЦЕ ЯСНЕ!

У цьому контексті видається дивним, що влада Закарпаття теж належним чином не подбала про гідне представлення у місцевій топоніміці імені Сковороди. Нагадаємо, що Григорій Савич, мандруючи до Європи, зокрема до Відня, Токая, Пресбурга (сучасної Братислави), не міг оминути міст та сіл сучасного Закарпаття.

Замість висновку.

300-літній ювілей великого українця, який пошановується згідно з рішенням ЮНЕСКО в усьому світі у 2022 році, спонукає по-новому перечитати і переосмислити життя та творчий спадок Григорія Савича Сковороди. Серед тем, що чекають на дослідника, – європейський період його життя (1745–1750 рр.), реформаторський погляд на діяльність православної церкви в Україні, сучасне потрактування концепції спорідненої (сродної) праці…

За будь-яких обставин можна сміливо стверджувати, що Григорій Савич Сковорода був і залишається своєрідним БАТЬКОМ українського духовного світогляду.

Література:

1. Николай Костомаров. Слово о Сковороде, журнал «Основа», 1862, №8-9.
2. Нехорошев Степан. Коврайський період життя і творчості Г.С.Сковороди: усно-історичні оповідання, Переяслав-Коврай, 2021, с. 320.
3. Олександр Авраменко. Українська література для 9-го класу, Київ, 2022.
4. Григорій Сковорода. Буквар миру, Харків, 2015, стор.82, 101.
5. Григорій Сковорода. Буквар миру, Харків, 2015, стор.91.
6. Григорій Сковорода. Буквар миру, Харків, 2015, стор. 124.
7. О. Пушкін. Подорож в Арзрум під час походу 1829 року.
8. Григорій Сковорода. Листи до Михайла Ковалинського, Харків, 2021, стор. 123.

ПОПОВ Володимир Юрійович,
доктор філософських наук, професор,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна)

ФІЛОСОФ БЕЗ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Коли я закінчував філософський факультет університету, то мені як і всім випускникам, які успішно закінчили курс навчання, вручили дипломи з зазначенням отриманого фаху «філософ, викладач філософії». Але одному моєму однокурснику недбайлива секретарка забула дописати «викладач філософії», залишивши лише одне слово «філософ». Ми жартували над своїм товаришем: «Ми хоч викладати будемо на підставі виданих дипломів, а тобі прийдеться йти по селах та містечках мандрувати й філософствувати як Григорій Сковорода».

Цей дотепний випадок зайвий раз свідчіть, що великий українській філософ, 300-річний ювілей якого ми відмічаємо 3 грудня цього року, залишився в масовій свідомості уособленням мандрівного філософа, який проповідує власну філософію пересічним посполитим за межами тісних навчальних аудиторій. Чи є цей образ історичним стереотипом або певним спотворенням, чи мав Наш Ювіляр педагогічний досвід викладання в навчальних закладах?

Як свідчать офіційна біографія Поета-філософа, він ще не отримавши повної вищої освіти, у 1753 році був запрошений до Переяславського колегіуму викладати поетику, грецьку мову, синтаксис та курс морального богослов'я тобто християнської етики. Особливу увагу він як молодий та амбіційний викладач приділив поетиці, з якої написав навіть «методичний посібник»: «Рассуждение о поезии и руководство к искусству оной». Однак цей перший педагогічний досвід Григорія Сковороди був достатньо нетривалим: він не попрацював у колегіумі навіть повний навчальний рік.

Застосовані Сковородою «інноваційні» методи викладання поетики не відповідали тодішнім педагогічним стандартам і викликали незадоволення у єпископа Переяславського і Бориспільського Никодима (Скребницького), який опікувався освітнім процесом у колегіумі. Єпископ наказав викладати у відповідності до тодішніх норм, Сковорода не погодився й справа була передана на розгляд до консисторії, тобто єпархіального церковного суду. Молодий викладач кинув виклик тодішній церковній освіті зайвий раз блиснувши знанням латини, процитувавши знамените «Alia res sceptrum, alia plectrum (одна справа – патериця, інше – сопілка)». Але єпископ та консисторія не оцінили сковородинівські інновації й зі словами псалму: «Не живяше посреди дому моего творяй гордыню», Сковорода був звільнений.

Ще більш драматичним виявися другий педагогічний досвід Григорія Сковороди в якості домашнього вчителя сина-недоросля («розбалуваного матір'ю сина») багатого поміщика бунчукового товариша Степана Томари. Але

цей «педагогічний досвід», як відомо, перервав прикрий випадок, коли вчитель, не втримавшись сказав учневі, що той мислить «як свиная голова». Це стало відомо матері недоросля й та настояла на звільненні вчителя за порушення «педагогічної етики». Щоправда згодом «рабодавці» Сковороди розкаялися й сам Степан Томара «викрав» молодого вчителя й умовив його продовжити навчання сина. Цей педагогічний досвід тривав ще три роки й згодом учень Василь Степанович Томара зі вдячністю згадував Сковороду та листувався з ним, вже зробивши успішну дипломатичну кар'єру.

Але найбільш тривалою була педагогічна праця Григорія Сковороди в Харківському колегіумі, проте безперервного педагогічного стажу в нього не було, оскільки більше одного навчального року в колегіумі йому втриматися не вдалося жодного разу. Його «педагогічна кар'єра» в Харкові поділяється на три спроби: в 1759-1760 роках він викладав катехізис та звільнився, відмовившись прийняти чернечий постриг; в 1762-1763 роках працював у класі синтаксими, також вів екстраординарний 2-річний курс грецької мови – звільнився після цькування та звинувачень у моральній розбещеності з боку колег та церковних ієрархів. Останнього разу він знову повернувся до викладання катехізису в Харківському колегіумі у 1768-1769 роках але вже на підставі свого нового «посібника» під назвою «Начальная Дверь ко Христіанскому Добронравію для молодаго шляхетства Харковской губерніи». На цей раз був звільнений за ініціативою єпископа Самуїла Мислав'ського, який вказав на його невідповідність займаній посаді (хіба може світська людина викладати богословську дисципліну) та вільнодумство його навчального «посібника». Воно й насправді: хіба можна відкривати свій курс словами, що підривають віру спудеїв у складність та важливість дисципліни, що буде викладатися: «Благодареніе блаженному Богу о том, что нужное здЂлал нетрудным, а трудное ненужным». У квітні 1769 року Сковороду звільняють і це було остаточне завершення його офіційної педагогічної кар'єри. В 46 років він обирає для себе новий життєвий шлях – аскета та мандрівного філософа.

Таким чином, офіційний педагогічний «стаж» філософа був достатньо невеликим – 4 роки роботи в Переяславському та Харківському колегіумах та 4 роки – домашнім вчителем. Зазначимо, що жодного разу він не викладав філософію, а лише додаткові філософські (поетика), богословські (катехізис) та філологічні дисципліни (грецька мова та латина). Може філософія не викладалася у «вишах» тодішньої України? Та ні. Філософія була однією з найважливіших дисциплін в «освітніх програмах» як тодішнього провідного українського вишу – Києво-Могилянської академії, в якій навчався сам Григорій Сковорода, так і колегіумів, які працювали за могилянськими зразками. Філософію в часи життя Сковороди викладали знані вчені та проповідники – Георгій Кониський, Давид Нащинський, Георгій Щербацький тощо. Деякі з них займали й посади ректорів КМА. Але, хто окрім фахівців з історії української філософії, знає ці прізвища, а Сковорода як філософ знаний в усьому світі.

Його філософія без будь-якого зайвої академічності, догматичності та схоластичності припала до розуму й серця майже кожного українця. Вшанування

його пам’яті є запорукою Перемоги України в цій страшній війні та її Відродження, він займає почесне місце в Храмі українського Духу.

ДОДОНОВА Віра Іванівна,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та
міжнародної комунікації
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІСТОРИЧНА ТРАВМА ЯК ЧИННИК ФОРМУАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

В наш час дуже важко знайти народ, який би прожив квітуче й рівне життя, що сповнене підйомів і перемог, життя, позбавлене жахливих трагедій і катаклізмів. У багатьох країнах історичні травми є істотним чинником соціокультурного ландшафту, вони впливають на ціннісні орієнтації й духовну атмосферу суспільства, визначають вектор його політичного розвитку. Національна трагедія була і є важливим чинником національної ідентичності. Французький культуролог Ернест Ренан свого часу сказав, що історичні травми більше можуть об’єднувати суспільство, ніж історичний тріумф.

В історії України є багато подій, які мають психотравмуючий характер. Достатньо згадати, що у ХХ столітті українці зазнали масових втрат населення.

У ХХІ ст. мартиролог поповнюється жертвами російської агресії, що почалася з анексії Криму в 2014 році. На цьому тлі значно актуалізується проблема трансформації української ідентичності, захист українського фізичного і духовного простору від неоімперських зазіхань.

Слід відмітити, що тема ідентичності знаходиться в фокусі національних інтересів України та носить екзистенційний характер, оскільки зараз, як ніколи, актуальним стає формування цивілізаційної суб’єктності України, усвідомлення своєї самості, іншості. Створення українського наративу уможливлюється завдяки дискурсивному обговоренню проблем цивілізаційної ідентичності. Оскільки Україна є демократичною державою з розвинутим громадянським суспільством, рефлексія даних проблем у середовищі науковців та винесення їх на обговорення широкого загалу, повинно принести корисний результат для всього суспільства. Думаю, що наша бесіда теж зробить свій внесок в цю праведну справу.

Що ж таке ідентичність? Ідентичність можна визначити як стан спорідненості особистості та спільноти. На рівні країни така спорідненість стає можливою за наявності архетипів культури, що поєднують особливе та загальне в національному й міжнародному бутті. Кожній людині потрібно відповісти на запитання «Хто я такий?», «Куди і з ким мені йти?».

Ідентичність як новітня проблема знаходить своє вирішення в межах примордіалістських і конструктивістських методологем. Примордіалістський підхід онтологізує ідентичність, описує її через об'єктивні характеристики: біологічні, психологічні, соціокультурні, історичні.

Конструктивізм, натомість, розглядає ідентичність як результат діяльності соціальних акторів. Конструктивізм виявив себе в теорії дискурс-аналізу. Зокрема, М.Фуко розуміє суб'єкт історичного розвитку як нескінченно незавершену структуру, що постійно прагне до тотожності і цілісності. Суб'єкт не є автономний, він визначається дискурсами. Така ситуація можлива за умов мультикультуралізму та плюрального розуміння реальності. Правда, конструктивістська методологія часто сприяє формуванню уявної ідентичності, яка спотворює реальність та веде до неадекватної оцінки свого місця і ролі в соціальному оточенні.

У процесах ідентифікації можна виокремити конструктивні і деструктивні аспекти. Деструктивний характер ідеології ідентичності ґрунтується на шмітовій опозиції «Свій-чужий, друг-ворог», але ця схема дуже часто носить і конструктивний характер, а саме конструювання образу колективної ідентичності організує людей за принципом «скривджених». В умовах російсько-української війни ми маємо позиції двох скривджених ідентичностей, тільки одна ідентичність- українська є дійсно скривдженою, а інша – спотворена уявно-скривджена. Цілком природно виникає запитання: чому у нас скривджена ідентичність? Певно тому, що українська історія сповнена історичних травм, які і формують тональність національної ідентичності.

На сьогодні виокремилось два основних підходи до вивчення травми як колективного феномену: психологічні та соціологічно-орієнтовані концепції.

У рамках першого підходу травму розглядають як індивідуально пережиту окремою персоною, яку перенесла велика кількість людей, і яку можна вважати колективною травмою. Цей підхід уможливлює розуміння того, що колективна травма була в минулому, носіями травми є свідки і жертви, а не все суспільство. В рамках цього підходу працюють Р. Клюгер, П. Конертон, Л. Ленджер.

Соціологічно-орієнтований підхід представлений в роботах Дж. Александера, де робиться наголос на процесі становлення травми як маркеру ідентичності для суспільства. Цю думку розвивають А. Кюнер, М. Бруннер, П. Штомпка, О. Каменських.

В межах популярного постколоніального дискурсу історична травма розглядається як продукт колонізації та культурного пригнічення корінного населення неєвропейських народів. Таке розуміння цього концепту представлено в роботах А. Ассман, П. Нора, Ж-Ф. Ліотара, Д. Чакрабарті тощо.

В Україні проблему історичної травми аналізують П. Горностай, О. Кісь, Л. Найдьонова, Г. Носова, В. Огієнко, О. Папаш, М. Семиліт, О. Сушій, І. Усатенко тощо. Цього року вийшла монографія Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України «Національна пам'ять в умовах суспільних перетворень», яка присвячена філософській рефлексії історичної пам'яті та колективної травми.

Слід зазначити, що не можна надати аналіз історичної травми не вдаючись до аналізу проблеми історичної пам'яті, а саме проаналізувати два види пам'яті, «героїчну» і «негероїчну». Літературознавець Лоуренц Ленджер так описує їх: «Якщо героїчна пам'ять передбачає інтегральну самість, що забезпечує самоповагу, волю, духовні можливості, майбутнє, позитивні цінності та риторику спасіння, то негероїчна пам'ять безповоротно відрізана від усіх цих ресурсів». До неї належить те, що Л. Ленджер називає пошкодженою самістю, яка не має жодного фізичного або духовного контролю за своїм довкіллям і чия мова втратила всі конотації активного вповноваження. У мові жертви Голокосту він встановлює «відмову від усього лексикона понять, спрямованих на посилення інтегральної самості, таких як вибір, воля, самовпевненість, покладання та очікування [1].

В цьому ракурсі бачення травми постає проблема її артикуляції. Люди, які перенесли травму, складно переводять травматичний досвід на мову.

Німецька письменниця Рут Клюгер, яка пережила концентраційні табори Терезієнштадт, Аушвіц, Крістіанштадт, говорила про те, що «слова не передають травму. Оскільки всі їх можна почути, до них не входить нічого непорівнянного, специфічного, неповторного і, звичайно, анітрохи від неповторності довготривалого переляку. Втім, саме травма потребує слів» (цит. за: [2, с. 275]). Авторка заглиблюється в проблему негероїчної пам'яті, що перешкоджає інтеграції травматичного досвіду й підриває можливі конструкції ідентичності. Р. Клюгер характеризує Аушвіц як «найхибніше місце, в якому мені довелося бути, і спогади про це залишаються уламком чужого в душі, чимось на зразок непрооперованої свинцевої кулі у власному тілі» (цит. за: [2, с.277]).

Незважаючи на метафоричність визначення травми, яку пропонує Р. Клюгер, її сутність «схоплюється» вірно. Дійсно, з одного боку, травма постійно в мені, з іншого, вона залишається абсолютно чужою всьому моєму єству.

При травмі, наполягає Ж.-Ф. Ліотар, тіло відіграє роль безпосередньої «поверхні для карбування», внаслідок чого травмуючий досвід не підлягає вербалізації (цит. за: [2, с.277]). Тому історична травма, на думку багатьох дослідників, має насамперед тілесні наслідки, включаючи психосоматичні розлади, які є символічними проявами досвіду, який надто складно або й неможливо збагнути, прийняти, зробити частиною своєї особистості.

Людське тіло, дійсно, є носієм пам'яті про завдані травми: болить відрубана кінцівка, ниють рани, сліди таврування, шрами тощо, не даючи забути про нанесені пошкодження. Травматичний *тілесний досвід* є винятковим, його інтенсивність не зменшується в плині часу. Отже, травма постійно в тобі.

Етнолог П'єр Кластре писав про взаємозв'язок між болем і пам'яттю в процесі соціалізації (ритуали ініціації), про те, що тілесна пам'ять зміцнюється відлунням болю. До тілесних травм слід також віднести наслідки тривалого голодування, сексуальних знущань або непомірних фізичних навантажень під час примусової праці в концентраційних таборах.

Не заперечуючи наявності вказаних моментів, не слід, однак, недооцінювати психологічних наслідків травматичного досвіду. Тілесні травми

закріплюються ментальними. Як зазначає дослідниця Голодомору О. Кісь, «реконцептуалізаця самого поняття травми у сучасних суспільно-гуманітарних студіях заслуговує на увагу. Якщо первісно травма асоціювалась з фізичними наслідками нещасних випадків, то у сучасних соціально-психологічних дослідженнях під травмою розуміють радше сукупність наслідків вкрай болісного, глибокого та сильного психоемоційного шоку. Отже, *травматична пам'ять* – це така пам'ять, витоки якої криються в певному жахливому досвіді; найчастіше вона є особливо виразною, нав'язливою, неконтрольованою, стійкою та соматично-проявленою» [3].

При цьому психологи розглядають травму в двох вимірах: 1) як конкретні негативні події, що трапилися в реальному світі і які усвідомлюються індивідом і суспільством як «травмуючі», переживаються як «травматичний стан» чи «травматична ситуація»; 2) як патологічні наслідки цих подій, які, шляхом екстраполяції на минуле, вважають спричиненими перенесеною травмою. Таким чином, під історичною травмою розуміють як травматичну подію, так і процес розвитку пам'яті про травму.

Але якщо на індивідуальному рівні більш-менш апробовані психотерапевтичні методики вже діють, то на рівні соціальної психіки дослідники все ще шукають ефективні алгоритми й методики подолання історичної травми.

Першим кроком на шляху соціальної терапії історичних травм має стати їх *наративізація,* тобто виведення колективного травматичного досвіду зі стану «мовчання та забуття» та вплетіння його в історичний наратив.

Отже, актуалізується проблема передачі нарації, або, інакше кажучи, формування дискурсу травми. На думку швейцарського дослідника М. Бруннера, поняття колективної травми можна «роздробити» на складові, а саме: 1)колективне опрацювання масової індивідуальної травми; 2) колективні нарації травми, або травми-дискурси. За словами Брунера, в останньому випадку йдеться про «винайдені» травми, так би мовити, соціально сконструйовані, або ж про дійсні травми, яких зазнали окремі представники групи.

Цю тезу підтримує й німецька дослідниця Ангела Кюнер. Вона пропонує використовувати термін «згуртована травма», як такий, що позначає процес, внаслідок якого спільно пережита травматична подія стає частиною спільної групової ідентичності. А. Кюнер наголошує на відмінності між спільною травмою та спільною символічно опосередкованою травмою. У першому випадку йдеться про травму, носіями якої є її безпосередні жертви і свідки, у другому – про травму, яку на основі спільних культурних цінностей, поділяють з носіями травми також й інші представники групи або ж представники інших груп [4].

Зі сказаного випливає, що в суспільстві реально існують дві категорії осіб, що болісно переживають історичну травну. Різниця між ними полягає в тому, що перші самі брали участь у історичних подіях у вигляді їх виконавців та жертв, а другі, більш-менш віддалені від перших у часі, є не учасниками, а трансляторами травми. Перші – мовчать, другі – кричать.

Не слід підозрювати «трансляторів» у навмисній спекуляції навколо травматичних подій. Більшість представників цієї категорії щиро співпереживають жертвам, ототожнюючи себе з ними. Яскравим прикладом цього є ставлення до Голодомору 1932-1933 років в Україні. Найбільшу кількість жертв Голодомору зафіксовано в Центральній і Південно-східній Україні, в степових та лісо-степових районах з розвинутим товарним виробництвом зернових. Водночас, Західна Україна, Галичина на той час перебувала у складі Польщі, тому нищівного голоду вона не зазнала. І саме галичани стали трансляторами травми, ініціюючи корегування історичного наративу з урахуванням трагедії українства.

Таким чином, в українському суспільстві дискурс травми і був сильним, але в умовах війни стане ще сильнішим. Для сучасних українців історична травма виступає як мобілізаційний ресурс об'єднання соціуму на основі спільних культурних цінностей, як маркер ідентичності.

На перших етапах наративізації йдеться про оприлюднення інформації про травматичні події, адже із зрозумілих причин вона не рекламується і не популяризується офіційною владою. Здебільшого чинна влада покриває злочини, в організації яких вона винна. Ініціаторами перегляду офіційної версії історії виступають правозахисники, історики, журналісти, дисиденти.

На другому етапі, коли ця травма визнана більшістю членів суспільства, вона стає підгрунтям для створення нової ідентичності. Відчуття спільності історичної долі, нехай і жахливої, скріплює націю, мобілізує її навколо лідерів, що маніфестували травму як даність.

Історичні травми потребують не тільки історичних досліджень, але й політичного і соціального визнання. Тому історичній травмі притаманний діалогічний елемент, заснований на договірних началах.

Позиція каяття і прощення – це не лише показник зрілості людини, а й показник наявності у соціумі саморефлексії та консенсусу, маркер демократичності політичної системи. «Історичний жест канцлера ФРН Віллі Брандта 7 грудня 1970 року, який встав на коліна перед меморіалом жертвам повстання у Варшавському гетто, був самим безпосереднім наслідком переосмислення нацистського минулого в Німеччині.

Серія публічних вибачень, що відбулися вже після згаданого акту, стала безпосереднім вираженням стратегії каяття. При цьому ще невідомо, кому більше такі вибачення потрібні – суспільству, до якого звертається політичний лідер, чи суспільству, від імені якого він говорить. Травма – це соціально-етичний феномен, який існує ніби ефемерно, але для її подолання необхідно досягнення і підтримка суспільного консенсусу.

Підсумовуючи матеріал, слід зазначити трьохрівневу сутність історичної травми.

По-перше, історична травма це психологічна проблема, наслідки посттравматичного синдрому, що стосуються кожної людини, оскільки травма завжди переживається індивідуально. Метафоричний опис травми як «нерозірваної кулі в тілі людини», на мою думку, якнайкраще відображає її зміст.

І це відчуття чужорідного предмету дуже важко виразити раціонально, більше підходять ірраціональні барви, такі як сльози, смуток, туга.

По-друге, історична травма це етична проблема, бо вона потребує такої діалогічної домовленості між кривдниками і жертвами, в якій обидві сторони визнають як історичну травму, так і травматичне минуле цієї історії. Каяття і прощення є засобами подолання історичних травм. Якщо історичні образи в суспільстві віддаються на поталу історії, їх не аналізують, то існує шанс витіснення їх у колективне несвідоме. За таких умов травма «тягнеться» за нацією впродовж існування, формуючи комплекс неповноцінності її громадян а також постійні страждання і на індивідуальному і на суспільному рівні.

По-третє, історична травма це ідеологічна проблема, історичні травми стають тлом для формування нових наративів. Слід повернути національний наратив України в центр міжнародних дебатів, нагадуючи західним лідерам про необхідність захищати цінності, які є підґрунтям їхніх суспільств. Історична травма змінює структуру ідентичності через деформацію і реструктуризацію історичної пам'яті. Ідентичність цивілізаційного вибору стане процесом переосмислення власних здобутків і втрат на шляху післявоєнної розбудови України.

Безумовно, кожна нація бореться за відтворення історичної справедливості, аби винуватці понесли покарання. Але виникає запитання: що мусить переважати в такій ситуації – історична справедливість чи формування нової форми ідентичності? У випадку російсько-української війни має бути поєднання і історичної справедливості і зміни формування цивілізаційного вектору України на європейський. Більше того, саме ця історична травма буде тим остаточним поштовхом, який це зробить. Ніхто не заперечує того, що дуже важливо розібратися з причинами історичної травми, її наслідками, але найголовніше, це крокування соціуму вперед, незациклювання на історичних образах, а бачення перспективи розвитку суспільства. В цих перспективах ми і долаємо травми, які випали на нашу долю.

Література:

1 . Lawrence Langer, Holocaust Testimonies. The Ruins of Memori. New Haven and London, 1991. P.177.

2. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.

3.Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор / У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод, джерело: Зб. наук. Праць. Харків: Східний інститут українознавства ім. Ковальських, 2010. С. 171-191.

4. Kühner Angela. Kollektive Traumata: Konzepte, Argumente, Perspektiven. Reihe Psyche und Gesellschaft. Gießen: Psychosozial-Verlag, 2007. 213 s.

5. Ассман А. Длинная тень прошлого. Мемориальная культура и историческая политика. Москва: Новое литературное обозрение, 2014. 323 с.

6. Alexander J. The Meaning of Social Life. A Cultural Sociology. Oxford: Oxford University Press, 2003. 296 p.

7. Огієнко В.І. Історична травма Голодомору: проблема, гіпотеза та методологія дослідження / *Національна та історична пам'ять.* 2013. Вип. 6. С. 145-156.

8. Пост-травматичний стресовий розлад: дорослі, діти та родини в ситуації війни / заг. ред.: І. Маноха, Г. Собчук. Том 1. Варшава-Київ: ПАН-Гносис, 2017. 526с.

БІЛЬЧЕНКО Інна Валеріївна
старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
«Меморіальний музей Г.С. Сковороди»
НІЕЗ «Переяслав»
(м. Переяслав, Україна)

СВІТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І СЬОГОДЕННЯ

На даний час українці та світ переживають період великого потрясіння, триває повномасштабна війна в Україні. На превеликий жаль, саме вона стала стимулом для більшості, щоб активно і наполегливо звернутися до витоків української ідентичності, звернути увагу на видатних українців, зокрема на постать українського філософа Г. Сковороди, який прагнув побудувати справедливе суспільство шляхом просвітництва, свободи і «сродної» праці. Він вважав, що жадоба людей до наживи, гонитва за багатством, золотом, прагнення влади для власного збагачення – джерело всіх бід, страждань і горя.

Розглядаючи спадщину Г. Сковороди, варто зупинитись на антиколоніальному спротиву в його творчості, дослідивши причини їх виникнення. Життя і творчість Григорія Сковороди припали якраз на той час, коли відбулось руйнування та ліквідація українських державних інституцій, адже українські землі опинились під владою Російської імперії.

Григорій народився на початку XVIII ст. у сотенному містечку Чорнухи Лубенського полку, в козацькій родині. Війна з Туреччиною, яка розпочалась 1735 р., розоряла край, адже утримання війська лягло на плечі народу: забирали для війська людей, коней, волів, сіно, хліб. Землі збіднілих козаків переходили до рук багатих, а самі вони ставали кріпаками. Така доля могла чекати і родину Сковороди. Відповідно, зазначені суспільні обставини відобразились на світогляді майбутнього філософа-мандрівника. Освіту Григорій Савич здобував у Києво-Могилянській академії (з перервами). У 1744 р. його було відібрано, як одного із найкращих співаків до придворної капели імператриці. При дворі він був два з половиною роки. Саме в цей період побачив на власні очі розкішне життя знаті на противагу бідуванню свого народу. Можливо, саме в цей час розпочалось формування його ідеї про «дві натури» людини – зовнішньої, залежно від її соціального статусу та багатства, і внутрішньої, справжньої. Філософ засуджує гонитву людини за багатством та владою, в якій вона втрачає власну душу, нехтує сама собою, своїм покликанням. Гонитва за матеріальними

благами призводить до перетворення людини на блазня, котрий втрачає інтерес до волі, адже не здатний самостійно мислити.

У 1764 р. цариця Катерина ІІ повторно скасувала Гетьманщину, відновивши Малоросійську колегію. 1775 р. за її наказом російські війська під керівництвом генерал-поручика П. Текеля зруйнували Запорізьку Січ. У 1786 р. цариця ліквідувала Малоросійську колегію ввівши на теренах України губернський устрій. У результаті цього українські землі були остаточно інкорпоровані до складу Російської імперії. Ці ж роки стали нищенням засад соціального устрою краю. У 80-х рр. було введено кріпацтво, розформовані козацькі полки, на основі яких створювались регулярні частини російської армії. 1785 р. Катерина ІІ видала «Жалувану грамоту дворянству», за якою зрівняла українську козацьку верхівку із російським дворянством. Не байдужа була Г. Сковороді деградація української козацької верхівки. У байці «Олениця і Кабан» він нещадно висміює її гонитву за дворянством, титулами і чинами. Панська мода на іноземну освіту висміяна у притчі «Благородний Еродій», де мавпа привчала своїх дітей до всього іноземного, кар'єризму. Мавпуванню протиставлена народна освіта, яка ґрунтується на високих моральних засадах.

Поступово український народ потрапляв під колоніальний вплив, який сприяв втраті свого власного «Я», перестає замислюватись над тим, яка його «природа» і ким він є насправді. Григорій Сковорода був свідком нищення національної свідомості українського народу. Державна політика Російської імперії свідчила про те, що був взятий курс на заперечення і поступове знищення всього українського. І ось в цей складний час Григорій Сковорода не втратив себе: писав українською, подорожуючи збирав по крихтах і систематизував народну мудрість, широко використовує у своїх творах український фольклор, закликає бути вільним. У вірші «De libertate» він славить свободу і «вольності отця» Богдана Хмельницького. Автор наголошує, що воля не вимірюється золотом, вона є понадвартісною. Але в тих умовах мислитель не знаходить собі місця. Він не вірить у «добрих» чи «освічених» царів та гетьманів, бачить приреченість селянсько-козацьких повстань з їхньою стихійністю та анархією.

Для того, щоб народ зумів пізнати себе ще глибше, скинув із себе всі пута, Григорій Савич звертається до прадавнього образу стародавньої богині справедливості Астраї у притчі «Убогий Жайворонок». Дійові особи притчі розмовляють про те, як «богиня справедливості Астрая, котра правила цілим світом за «золотого віку», відколи людьми опанували всілякі згубні пристрасті, знайшла собі останній прихисток в Україні. Розкриваючи образ богині, автор з особливою виразністю описує її зовнішній вигляд: «Дѣва же была во убогом одѣяніи, препоясанна, волосы в пучкѣ, а в руках жезл». Г. Сковорода робить акцент, що Астрая (Правда) вже не є в пошані у людей. Вона блукає світом, шукає прихисток і знаходить його в Україні, але і там істинна, справедливість і воля стоїть на межі знищення, адже люди її не впізнають. Вони вірять, що Правда живе лише у заможних палатах: «Не тот прав, кто в сущѣстве прав, но тот кто казаться правым умѣет…». Але на українській землі є люди, які не забувають про свою внутрішню природу, свій рід, вихована в любові до своєї родини, рідного краю, котрі цінують волю. Г. Сковорода у своєму творі зазначив, що

Правда залишилась на Україні, проте «жила уединенно» в душі вільних, тих, хто був байдужим до насилля і жадоби.

Зазначимо, що Г. Сковорода ніколи не писав свого імені по батькові «Савич». У листах пізнішого періоду зустрічаємо: «Григорій Варсава Сковорода». «Варсава» у перекладі на сучасну українську мову перекладається: «син миру» («Вар» з єврейської – син; «Сава» із сірійської – спокій, свято, мир). Тобто Григорій Савич асоціював себе із спокоєм і гармонією, відстоював принципи вирішувати конфлікти без застосування насильства, війни.

Григорій Сковорода вірив у духовне відродження свого народу, у добру природу навіть глибоко зіпсованих суспільством людей. Джерело лиха він шукав не в інших народах, а в падінні її соціальної верхівки, що зрадила моральним засадам свого народу. Філософ твердо вірив у силу народу. Він говорив, що народ заснув, але Г. Сковорода пророкував, що він прокинеться: «Вони мудрують: простий народ спить, але в кожному сні існує прокидання, а той, хто спить, не труп і не задубіла падаль. А коли він виспиться, то прийде до тями….»

3 грудня 2022 р. Григорію Сковороді – 300. Його образ символізує для українців спадкоємність вікової історії нації. Це – символ мудрості, нескореності… Російські окупанти посягнули на духовну святиню України: в ніч на 6 травня 2022 р. рашистська ракета влучила в приміщення Національного музею – поміщицький будинок А. Ковалівського, де Г. Сковорода проживав свої останні дні.

Учення Григорія Сковороди допомагають нам жити та боротися за перемогу, за право бути собою, адже філософ залишив нащадкам феноменальну духовно-педагогічну спадщину, що не втрачає своєї актуальності і в наш час.

ЧУМАК Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Уже в ранній період своєї творчої діяльності Григорій Сковорода починає зводити власну філософію, яка, на його думку, має слугувати теоретичною основою для вирішення поставленої ним проблеми щастя та змісту людського існування. З погляду мислителя, філософська думка повинна бути тісно пов’язана з життям і розв’язанням суспільно-практичних завдань. Для вираження своїх філософських ідей Сковорода використав духовну спадщину минулого і спирався на досягнення сучасної йому науково-філософської думки. Як стверджують дослідники І. Пільгук [1], Л. Махновець [2], В.Шевчук [3] та ін., життя і діяльність мислителя зумовлювалися історичними обставинами свого

часу, загальним характером і особливостями тогочасної суспільної думки і духовної культури взагалі. Його гуманізм, а також його безмежна любов до людини, віра в неї, в могутність людського розуму здобули йому загальне визнання і всенародну шану. 2001 р. у видавництві «Акта» (Харків) вийшло дослідження Л. Ушкалова «Українське барокове богомислення: Сім етюдів про Григорія Сковороду» [4], в якому творчість Г. Сковороди розглядається як найвищий злет української духовної традиції доби «пізнього бароко». У своїх філософських діалогах Григорій Сковорода висловлює думку, що найперше людина має «пізнати себе», зрозуміти, що для неї є її «сродним», усвідомити, що вона є частиною чогось вищого і всеосяжного, і жити, роблячи добрі справи. Через пізнання самої себе, за Сковородою, людина може пізнати сутність усього сущого.

«Саме це й означає бути щасливим, пізнати себе, тобто свою природу, взятися за свою долю й бути зі сродною собі частиною всеосяжного промислу».

Вражає емоційна наснаженість творів Сковороди, тут відчутний вплив індивідуального початку, де на перший план виступає суб'єктивне ставлення автора до світу і до засобів відображення дійсності в свідомості. Може скластися враження, що ідея «втечі» від світу Г.С. Сковороди – це ідея бездіяльності, уникнення боротьби зі злом. Щоб подолати зло, на думку мислителя, треба вести спосіб життя, справді гідний людини. На цій основі і побудовано його суспільний ідеал, втіленням й віддзеркаленням якого був власний незалежний спосіб життя. Тому його можна віднести до тих мислителів, вчення яких перебуває у повній гармонії з їхнім життям. Звідси випливає і славетне гасло Г.С. Сковороди: «Пізнай себе! Знехтуй земним, дивись на нематеріальне, З видимого пізнавай невидиме», − як дуже важливе й прикметне для його поглядів – недаром Г.С. Сковороду давно і цілком охрестили «філософом себепізнання» [5, С. 11].

Загалом літературна спадщина мислителя є досить різноманітною та оригінальною в своєму роді. У його творах гармонійно переплітаються поезія й філософія. Стосовно цього влучно писав Д. Багалій: «Неможливо відрізняти в Сковороді письменника від філософа і навіть людини, бо все це у нього було злито в єдиний моноліт» [6, С. 310]. Сковорода проголошує єдність вічності і часу, проте не погоджується з тим, щоб час повністю злився з вічністю, тобто, щоб їх єдність перетворювалась у тотожність. Визнавав, що світ і окремі в ньому речі, явища, процеси знаходяться в стані безперервного руху. Причини всіх змін у природі мислитель вбачав у ній самій. Характерною рисою філософії Сковороди було також і те, що він визнавав закономірний характер явищ природи. Мислитель виходив із того, що природі властиві внутрішні незмінні закони, якими визначаються усі явища і процеси в ній.

Важливе значення Г. Сковорода надає феномену «сродної праці». Ідея мислителя полягає в тому, що праця людини повинна відповідати її здібностям. Влучно про споріднену працю пише М. Скринник в одній із своїх монографій: «Твердження про зрідненість людини з улюбленим ділом підкреслює неповторність, унікальність, її несхожість з іншими і її право на власний у житті моральний шлях і особисту свободу, що постає основою її індивідуальної ідентичности» [7, 232].

Людина стає духовно вільною, коли займається тим, що любить і до чого має здібності. Гармонійність людини і справи, якою вона займається, дарують їй особисту свободу. І в цій простоті полягає унікальність й геніальність формули щастя й свободи Григорія Сковороди. Образ «міри в житті», тобто свободи, «вольності», поет розвинув у пісні 12, де протиставив спокійне життя серед сільської природи міським реаліям, які «на море печалей пхнут», «в неволю горьку ведут». Сковорода не визнавав життєвих марнот, не хотів «їздить за море», мати «красні одежі», ходити «за барабаном плінять города», добиватися «штатских санов» і «пугать мелочних чинов». Це не головне в житті, важливішим є відчуття свободи – якщо не суспільної, то принаймні внутрішньої. Такі відчуття він знаходить серед природи: «О дуброва! О свобода! / В тобі я начал мудріть» [5].

Не буде перебільшенням сказати, що ніхто з попередників і сучасників Сковороди не приділяв стільки уваги описам природи. Тема рідної природи стала важливим «проломом», через який у поезію Сковороди хлинула, всупереч тогочасній шкільній поетиці, животворна стихія народного життя, народної образності, народнопісенної інтонаційності, римування тощо. О. Гончар у своїх «Щоденниках» відзначив іншу грань джерел творчості письменника-філософа: «Руссо, Сковорода, Толстой геніально передчули вищу мудрість, яка стала найгострішою потребою нашого часу: вернутися до природи, шукати гармонійності з нею. Іншого шляху нема. Цивілізація несе зручності, але щастя людині не може дати… Ось де вузол усіх філософій» [8, с.54]. Звичайно, Сковорода далекий від того, щоб прославляти убогість, «ніщету», проповідувати її. Але він бачив, що а багатством завжди пов'язане зло і несправедливість.

Тому, засуджуючи жадобу до наживи, людську захланність, поет підносить чесність і скромність. Цей мотив особливо виразно звучить в згаданій уже 12-й пісні: «Ничего я не желатель, кроме хлЬба да воды, Нищета мнѣ есть пріятель – давно мы с нею сваты» [3, с.70]. Саме такими ідеями Сковорода може нам допомогти у самоусвідомленні нашого національного ідеалу і національного світогляду. Саме в тому є провідна роль в історії великих духових мужів нації, що в їх свідомості здійснюється самоусвідомлення істоти своєї нації, як органічної метафізичної цілості. Сковорода рішуче боронить принцип вроджених здібностей, таланту і, вслід за тим, вродженої праці. Він наводить приклади різноманітних проявів замилувань і здібностей у ранній молодості хлопця. Сьогоднішнє знання про великих людей підтверджує цей погляд.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що філософські погляди Григорія Савича Сковороди є наріжним каменем духовності української нації.

Григорій Савич Сковорода – геній, якого шанують в усьому світі. Гуманіст, поет, філософ і просвітитель – він випереджав свій час глибокими філософськими роздумами. Він був улюбленцем народу і ним лишився для тих, хто ним цікавиться. Сьогодні його афоризми перейшли в повсякденне життя і дарують наснагу усьому українському загалу, який будує омріяну століттями незалежну й заможну Українську державу [9].

Література:

1. Пільгук І. Григорій Сковорода: Художній життєпис. Київ: Дніпро, 1971. 262 с.
2. Махновець Л.Є. Григорій Сковорода. Біографія. Київ: Наук. думка, 1972.
3. Шевчук В. Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима: Розмисли. Київ: Університ. вид-во «Пульсари», 2008. 526 с.
4. Ушкалов Л. Українське барокове богомислення: Сім етюдів про Григорія Сковороду. Харків: Акта, 2001. 220 с.
5. Сковорода Григорій. Вибрані твори в українських перекладах / Упоряд. текстів, передм. та прим. Л. Ушкалова. Харків: Веста, 2003.
6. Багалій Д. І. Український мандрований філософ. Гр. Сав. Сковорода. Харків: ДВУ, 1926. 355 с.
7. Скринник М. Наративні практики української ідентичності: Доба Романтизму: [Монографія]. Львів: Каменяр, 2007. 367 с.
8. Гончар О. Щоденники: У 3 т. – Т. 2: 1968–1983. Київ: Веселка, 2003.
9. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди / Підготовка тексту й переднє слово проф. Л. Ушкалова. Харків: Прапор, 2004.

ГОНЧАРОВА Олена Олександрівна,
кандидат філософських наук,
докторант Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова
(м. Київ, Україна)
старший викладач Національного університету
кораблебудування ім. адмірала Макарова
(м. Миколаїв, Україна)

ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТА БІОГРАФІЇ ГРИГОРІЯ САВОВИЧА СКОВОРОДИ

Проблема індивідуального сприйняття часу і орієнтації у темпоральному транзиті між минулим, сьогоденням та майбутнім представляється однією з визначальних в контексті людського буття. Попри лінійність часу у точних науках в науках гуманітарних, які у різних аспектах мають справу з людською природою, час набуває свого вектору в залежності від свідомого або несвідомого вибору людини [1;2;3]. Можна сказати, що час виступає як простір людської свободи. Звичайно, в соціальному бутті виникають події та явища, які організують сприйняття часу окремої людини, виступають як об’єктивна даність, однак у просторі людської свободи залишається право інтерпретації цих об’єктивних факторів, визначальних віх, карколомних подій. Отже, людина може цілком творчо організовувати простір своїх сенсів, а з ним – розгортання тих наративів у часі, які описуються певними подіями.

Серед таких карколомних подій ми справедливо можемо назвати пандемію та війну, з якими стикнулися українці протягом останніх років. Ці події немовби ділять життя на «до» та «після», ламають усталені сенсотворчі конструкції, виступають розломом попередніх наративних конструкцій як в індивідуальному, так і в колективному бутті, і тому, поряд із загрозою життю та здоров'ю, ці події несуть в собі потужний екзистенційно небезпечний потенціал. Вони вибивають у людини та в суспільстві відчуття опори, образи віддаленого та невіддаленого майбутнього, поміщають людську екзистенцію в середовище тотального небезпечного «сьогодні», яке ніби ніяк не закінчиться. Війна та пандемія часто позбавляють людину планів і відчуття, що від неї щось залежить; таким чином, ми можемо сказати, що людина може опинитися в такій екзистенційній ситуації, коли їй важко стати творцем своєї дійсності; натомість цілком реальною є загроза екзистенційної об'єктивації людини: вона виступає ніби жертвою, «знаряддям» історичних, соціальних подій.

Водночас для розуміння особливості сприйняття часу свідомістю корисно звернутися до досвіду українських математиків, які присвятили свою роботу дослідженню штучного інтелекту. Так, наші колеги з Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова вводять в наукову термінологію поняття «квант часу». «Квант часу – це мінімальний проміжок часу, за який або свідомість здатна «усвідомити» зміну стану, в якому вона перебуває, або своє ставлення до нього. Тобто квант часу – це одиниця виміру часу, яка має суб'єктивну природу та дозволяє описати зміну сутності свідомості» [4]. При цьому для свідомості надзвичайно важливі два процеси – це отримання нового досвіду, що може бути описане у терміні здатності до навчання, та рефлексія над ним. Інакшими словами, свідомість (будь-то природня – людська, чи штучна) має пропустити надбані знання «крізь себе», а, отже, вона має знати саму себе, для того, щоб вона відчувала плин часу. Звідси: формування темпорального континууму як індивідуальної орієнтації у часі передбачає, по-перше, стикання з деяким екзистенційно Іншим (під цим широким поняттям ми маємо на увазі не тільки людей, але події, стани, явища) для навчання і набуття нового досвіду; по-друге, переосмислення цього досвіду, тобто творчий процес – привнесення у реальність деякого «свого», своєї природи. Для цього свідомості конче необхідно знати відповідь на питання «Хто я?» або хоча б наближатися до нього. Тільки в такий спосіб час в індивідуальній свідомості «спливає», «рухається», «біжить» - тобто має свою векторність, а, отже, здатність оформлювати життя. В інакшому випадку час «стоїть» або демонструє зацикленість, і тоді ми діагностуємо життя, в якому, навіть пори події та різні ситуації у ньому, «нічого не відбувається» (тобто це означає, що заявлені події не відображаються у нових станах свідомості, іноді навіть навпаки – «консервують» її).

Отже, в контексті проблеми темпоральності в індивідуальній свідомості людини нової актуальності набуває творча спадщина і особистий пройдений шлях Григорія Савича Сковороди. Лейтмотивом його філософських шукань, як відомо, було питання самопізнання людини. Самопізнання виступає як головний рушій людської творчості і всіх її діянь, вона постає як нескінченний процес, і по мірі заглиблення у нього відкриваються все нові і нові його грані [5]. Григорій

Савич наголошував на тому, що людина, пізнаючи себе, автоматично пізнає Бога, а оскільки вона виступає творцем по даному Творцем їй одній праву, вона і автоматично «творить» свій індивідуальний час, розвиваючись у ньому, направляючи його своєю діяльність та – що найголовніше – екзистенційними станами. Однак у людини залишається простір її свободи, і вона вільна не пізнавати саму себе і «консервувати» свій час, який для неї стає «мертвою протяжністю», безсенсовою зміною подій.

Цікаво, що в контексті розглянутої нами проблеми по-новому кристалізується питання дружби, яке наскрізною лінією проходить через все життя Г. Сковороди. Друг у нашій концепції постає як екзистенційно Інший, який приязно і доброзичливо до нас ставиться, готовий прийняти нашу справжню природу, нашу сутність, а тому дружба постає як унікальна можливість організувати час і набратися у ньому нового досвіду через доброзичливу, взаємозбагачуючу взаємодію - синергію.

В контексті ж сучасних подій в Україні, таких, як пандемія та війна, та заявленої теми нашого дослідження твори Григорія Савича здобувають своєї нової актуальності. Зокрема, стає зрозумілим, що тільки людина з високим рівнем пізнання себе може гідно пережити історичні виклики епохи. Вона (на відміну від жертви війни чи пандемії, яка свідомо чи несвідомо вважає себе «тріскою» в руках невблаганної долі) через свою індивідуальність переробляє історичні події і, знаходячи в них сенси для самої себе, знову здобуває право називатися творцем свого внутрішнього світу.

Література:

1. Аксенов Г. П. Причина времени, Москва: Эдиториал УРСС, 2000. 243 с.

2. Бергсон А. Длительность и одновременность. Пер. с фр. Петербург: Academia, 1923. 154 с.

3. Бергсон А. Опыт о непосредственных данных сознания: в 4 т. М.: «Московский клуб», 1992. Т 1. С. 50 – 155.

4. Кравцов Г. О., Гречко С. М., Нікітченко В. В., Примушко А. М. Когнітивна алгебраїчна система. Електронне моделювання. 2022. Т. 44. № 3. С. 14 – 30.

5. Сковорода Г. Світ ловив мене…Харків: Фоліо, 2022. 272 с.

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович,
кандидат філософських наук,
старший викладач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ Г. С. СКОВОРОДИ

Відомо що визначною постаттю в українській філософії вважається Г.С.Сковорода.

Роль його творчих здобутків у формуванні вітчизняної культури продовжує досліджуватися й нині.

У своєму виступі я намагатимуся привернути увагу до ідей що можуть на мій погляд бути використані при подальшому розвитку й зміцненні культури українського народу.

У теперішній складний час, коли кожного дня ми маємо ситуацію глобальної невизначеності, постійних загроз та викликів, набувають нового значення та значущості усі видатні постаті української культури. Українці вкотре за свою тривалу історію опинились в ситуації рефлексії щодо власної ідентичності, витоків української мови та самобутності, і якщо раніше процес самоідентифікації мав локальний характер, лише поодинокі особистості ставили таке питання, зараз, у XXI столітті йдеться про глобальність таких процесів. Бути українцем зараз складно проте почесно, у той же час виникає питання, що не може залишатися без відповіді: Кого, за яких умов, за яких обставин ми можемо і маємо вважати українцем, носієм української культури. Коли йдеться про філософію, постать Г.С. Сковороди набуває особливого значення, доробок якого не викликає критичних зауважень чи суперечок щодо походження, хоч і написаний не сучасною українською мовою.

Філософська освіта формує звичку надавати визначення основним поняттям кожного разу, коли ми маємо нові задачі та виклики, проте «культура» є настільки складним та багатовимірним явищем, що й досі залишається у вжитку без уніфікованої дефініції. Натомість ми з легкістю визначаємо факт наявності культури та культуротворчі чинники.

Якщо запитати про те, що формує культуру певного народу, однією з перших відповідей обов'язково буде «мова». Мова концептуалізує реальність. Звичайно, так воно і є значною мірою, проте мова жива та змінювана, а запозичення слів не означає зміну культури. Тут скоріше йдеться про те, що завдяки мові ми можемо відобразити реальність у той спосіб, який нам доступний на визначеному етапі історії. Культура ж перш за все базується на цінностях, надважливими з-поміж яких є самоідентифікація та усвідомлення приналежності до народу, адже не може бути культура репрезентована однією

людиною, якою б видатною вона не була. Але в пошуках власного становлення, саме історія, видатні постаті викарбовують культурний поступ.

Для української культури однією з провідних постатей-символів є Г.С. Сковорода, мандрівний філософ, письменник, людина непересічної долі та унікальних поглядів на світ, що є близькими багатьом українцям сучасності.

Аналізуючи творчу спадщину Г.С. Сковороди, варто відзначити його роль як творця українських цінностей. Можна згадати ключові проблеми та характеристики що відображають специфіку філософського світогляду Г.С. Сковороди – свободи, щастя, моралі, відвертості, аскетизму, а також важливості освіченості, гідності та сумління, критики лінощів.

Усе це є відображенням головних потреб українця – бути вільною духом особистістю. Також він зазначав про важливість духовного розвитку й збагачення людини, оскільки бажання й потреби тілесні є невичерпними, варто розвивати свою духовність.

Духовність, ментальність є атрибутами культури. Варто розуміти самих себе, свою ідентичність. Оскільки якщо не знати самих себе, як вважав Сковорода, це фактично втратити, загубити самих себе.

Аналіз цієї ідеї приводить нас до висновку, що ще у 18 столітті, за часів Г.С. Сковороди українці найвищою цінністю вважали свободу, щастя, особистий розвиток, віру – з тих часів мало що змінилось. Як приклад можна задати запитання – чи багато нам відомо літератури в якій критикують ідеї Сковороди?

Дослідження творчості Сковороди як визначної постаті у формуванні української культури спонукає шукати та перевизначати відповіді різні на різні, визначальні для світогляду питання. Його філософські ідеї можна розглядати як відправний пункт рефлексії щодо української ідентичності.

Сковорода виховуючи призвичаює нас запитувати про істинно важливі речі в житті людини, спонукає до пошуків так як це для учнів робить хороший вчитель історії що пробуджує в них цікавитися обставинами та деталями історичних подій, співставляти й аналізувати їх та встановлювати іноді не очевидні зв'язки.

Завдяки творчості Сковороди ми вчимося розмірковуючи творити не ненабридаюче повторюване, прагнучи усвідомлювати контекст власного досвіду та життя в цілому. Філософія Сковороди має екзистенційний характер, є відвертою, десь оптимістичною, має деонтологічні аспекти, формує в звичку помічати мудрість.

Таким чином, можна зробити висновок, що важливість творчості Сковороди у формуванні національної ідентичності українців є винятково важливою та потребу подальших досліджень та популяризації певних ідей його творчості в суспільстві.

ШЕХОВЦОВА-БУРЯНОВА
Вікторія Анатоліївна,
аспірантка кафедри філософії та
міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Формування національної самосвідомості українців є окремим фактором її розвитку, який дозволяє усвідомлювати свою самобутність. Однією з характерних рис, що виражає специфіку української національної ідентичності - є кордоцентризм.

Кордоцентризм – явище досить унікальне в історії світової культури, яке найбільш повно проявилося тільки в філософсько-релігійній думці українського народу. Це пов’язано безпосередньо з особливостями нашого національного характеру, його основоположними рисами [2].

Кордоцетризм найбільш яскраво відображенно у філософській спадщини Григорія Сковороди. Український кордоцентризм укорінений в українській історичній ментальності. Але цей зв’язок не простий, прямий і безпосередній, а складний, побічний і опосередкований. Роль сполучної ланки між українським кордоцентризмом, точніше українським інтроспективним кордоцентризмом і українською історичною ментальністю, відіграє українська поезія.

Український кордоцентризм – підстава української духовності. За цим поняттям провідну роль у житті людини відіграють не розумовораціональні сили, а її емоції, почуття. Мотивацією дії виступає не розум, а серце. Український кордоцентризм – екзистенція, що виступає основою самого буття або й частиною природи українського народу. Основою кордоцентризму є живе і чутливе серце людини [2].

Погляди філософа про свободу волі вплинув на формуванні української національної ідентичності. Провідною ідеєю українського менталітету, що практично репрезентує загальнолюдський ідеал, є ідея необмеженої свободи, визнання рівного права кожної людини в суспільстві. На думку Г.Сковороди, свобода волі людини – це вираз її нескінченності. Прояв вічного, а отже, й свободи, виявляється як людська самодіяльність, як праця. Г. Сковорода поглиблює цю ідею до положення про «сродну», зріднену працю.

Ідея необмеженої свободи, визнання рівного права кожної людини в суспільстві виступає як своєрідний принцип індивідуальності, сформувалась у глибинах самого способу життя предків. Праця на родючих землях сприяла утворенню малих соціальних спільностей українців, де самоцінним вважався індивід з його толерантним ставленням до іншого індивіду. Індивідуалізм, з урахуванням особливостей психіки українців, сприяв розвитку творчого духу, здійсненню особистого вибору рішень за внутрішньо прийнятим ідеалом. Тип

творчого індивідуалізму виявляється у здатності й бажанні брати на себе відповідальність за вибір і результати діяльності і за життя суспільства. Творчий індивідуалізм - це ініціативність, самостійність, наполегливість, уміння володіти і керувати собою. Творчий індивідуалізм українця - це особиста незалежність і шанування свободи кожної людини як чогось священного і недоторканого [1].

Г. Сковорода, також, відстоював рівність між людьми, право кожного, незалежно від соціального становища, на щастя і волю, вважаючи останню найвищим досягненням людини. Ідеальний суспільний устрій, це його ідея «духовної республіки» з ідеальними відносинами між людьми, з пануванням любові, рівності, справедливості, добра. Шлях до ідеального суспільства він вбачав у вихованні нової людини через самопізнання, доступне їй за допомогою розуму і внутрішнього чуття. Керуючись власним розумом і спираючись на власне чуття, кожна людина, в розумінні Сковороди, здібна пізнати саму себе як особу, вірно визначити свій життєвий шлях, найти і зайняти в суспільстві гідне для себе місце.

Отже, Г. Сковорода започатковує розвиток національної символіко-антропоцентричної «філософії серця». Творчий індивідуалізм українця - це особиста незалежність і шанування свободи кожної людини як чогось священного і недоторканого.

Література:

1. Книш І. В. Кордологізм та його роль у становленні української нації: сучасний науковий дискурс. Філософія науки: традиції та інновації, 2015. С.136-143.

2. Толстов І.В. Кордоцентризм в українській філософії: Г.С. Сковорода та П.Д. Юркевич: Конспект лекцій. Харків: УкрДАЗТ, 2013. 22 с.

СЕКЦІЯ 1.
СЛОВО ЯК НОСІЙ ТА ЗНАРЯДДЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

АЛІЩУК Антон,
студент агробіологічного факультету,
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СЛОВО ЯК ВИРАЗНИК СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

24 лютого. 2022 рік. На вулиці 21 століття, а люди прокидаються зранку зі словами: «Вставай, почалась війна». Мовне питання завжди було в Україні актуальною темою для дискусії. «Какая разніца, на каком язикє?». Ми чули такі висловлювання неодноразово. Натомість зараз, як результат, люди за кордоном не можуть визначитись чи то пройшла повз них росіянка чи росіянин, чи це був український біженець, у якого війна забрала дім. Невже ж мова не має значення? Саме мова визначає культурну ідентичність людини. Чому не просто приналежність до певної країни, до місця народження чи громадянства, а культурну ідентичність?

Гени. Мова впливає на нашу ДНК. Якщо задати запитання: «Чим Ви пишаєтесь?» українцям і росіянам, то у першому варіанті буде відповідь: «Родина, мій дім, моя робота». У другому варіанті відповідь буде: «Гагарін, перемога у Великій Вітчизняній війні». Менталітет українців такий, що ми індивідуалісти, у наших базових цінностях в пріоритеті ми самі, родина, наш добробут. Росіянами, навпаки, завжди керує якась надідея, за яку вони готові віддати життя, навіть не розуміючи її сутності. Тому ми такі різні.

Ще з 2014 року люди мали б зрозуміти, що мова - це носій та знаряддя свідомого ставлення до світу. На превеликий жаль, більшість російськомовних українців, проживаючи зараз на Заході України, в Польщі, Чехії, Німеччині та інших країнах, продовжують розмовляти російською мовою. Часто від них можна як аргумент почути те, що якщо людина так говорила все життя, то після 30-40 років перевчитись вже не можливо. Та хіба таке може бути, якщо деякі люди в такому віці лише розпочинають вчити англійську мову, яка не є наскільки схожа з українською, як російська? Українці, які не бажають переходити на українську мову за кордоном часто у свій захист говорять, що це просто політики, бажаючи відволікти увагу простих громадян від серйозних державних запитань, починають навмисне розворушувати мовне питання і сіють між людьми ворожнечу одне до одного. Але іноземцям дуже дивно, чому люди, які втекли від окупантів, продовжують спілкуватись на мові тих, хто зруйнував їхнє місто та знущався з їхніх дітей. Абсурдно, коли про це говорять навіть люди з інших держав, чи не так? У сучасному світі українці можуть багато розказувати

про свої здобутки, професійні навики, досягнення, але їх національну самосвідомість визначає те, на якій мові вони це говорять. У теперішній час кожен українець, який поважає себе, повинен на вулиці, у публічних місцях і в присутності інших людей спілкуватись лише українською мовою. У якій країні б ми не були. Ми, люди, відрізняємось від тварин, тим, що маємо інтелект і структури головного мозку, яким під силу змінити старі звички та навчатись новому. А, особливо, стосовно мови, оскільки слово – це носій та знаряддя свідомого ставлення до світу.

Балалаєва Олена Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЯВИЩЕ ЗАТЕМНЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ СЛОВА

У сучасній лексикології під затемненням внутрішньої форми слова, або деетимологізацію, розуміють явище, за якого відбувається втрата перинної вмотивованості слова, що спирається на його словотвірні зв’язки в межах етимологічного гнізда. Для деетимологізації характерним і суттєвим є те, що вона є наслідком історичних змін у слові, а її результати репрезентовано в сучасній мові.

У результаті деетимологізації спільнокореневі слова, у минулому члени однієї усвідомлюваної словотвірної парадигми, перетворюються на етимоніми – лексичні одиниці сучасної літературної мови, що втратили колишні родинні зв’язки, первинну вмотивованість і залишилися поза межами мікроструктур, що існували на основі етимологічних словотвірних зв'язків.

Універсальним елементом характеристики невмотивованих для сучасної мови слів вважається етимон. Етимон визначає значення слова в період його виникнення, встановлюється за допомогою етимологічних даних і відсилає до етимолого-семантичного поля, що охоплює змістовну сторону спільнокореневих слів і полісемантів. Перетворення внутрішньої форми слова на етимон пов’язується з переходом слова в розряд невмотивованих найменувань. Утрата внутрішньої форми слова, супроводжувана рядом інших змін, – це одне з явищ, що складають сутність перетворення дериватів в етимоніми. Втрата відчуття компонента переносу в похідних значеннях багатозначного слова призводить до розпаду полісемії й утворення омонімів.

Питання про причини деетимологізації – одне із самих складних у вивченні даного явища. На це вказував ще Леонід Булаховський, вперше дослідив деетимологізацію як лінгвістичне явище і серед можливих факторів, що впливають на розпад етимологічних гнізд він називав: матеріальні зрушення в значеннях; деякі особливості природи найменування (наприклад, за функцією предметів); нечіткість сприйняття під час переходу слів з однієї соціальної сфери

до іншої; розбіжності стилістичних сфер уживання відповідних слів; деякі умовності структурного порядку; фонетичні зміни у слові.

Питання про причинно-наслідкові відносини в процесі перетворення однокореневих слів на етимоніми в сучасній лінгвістиці пов’язують зі складовими слова як у його зовнішній (фонетичній та структурній) оформленості, так і в змістовому плані. Це дозволяє класифікувати фактори, що супроводжують деетимологізацією, на фонетичні, словотвірні й семантичні [1].

Розрив етимологічних зв'язків слів, їх деетимологізація в найбільш виразних проявах пов’язані з фонетичними змінами слова; перетворення значень слів, викликаються, супроводжуються і підтримуються звуковим переоформленням слів. Інколи консервативна графічна форма дозволяє встановити вмотивованість, втрачену звуковим аспектом слова *(англ. forehead “лоб”, cupboard “буфет”),* однак частіше зміни торкаються і графіки *(англ. window ← wind + ease).*

На процес розриву етимологічних зв'язків слів у східнослов’янських мовах впливали різні фонетичні закони: утрата кількісних змін голосних і перетворення чергувань, що склалися на цій основі (наприклад, *сипати – віспа)*, утрата дифтонгів (наприклад, *річка – ринути – роїтися)*, процеси палаталізації приголосних *(початок – кінець)* тощо.

Зникнення вихідного кореневого слова або зміна його значення в історії мови, втрата універсальності та продуктивності афіксів або їх десемантизація викликають структурні й семантичні зміни в слові.

У визнанні слова етимонімом сучасної мови головним є зміна його значення. Перетворення, пов’язані з деетимологізацією, відбиваються у сучасних характеристиках багатозначних слів або в переході багатозначного слова в однозначне і навпаки. У цих процесах спостерігаються різні перетворення парадигми значення – перестановки на рівні сем за стабільності обсягу, розширення або звуження семантичного обсягу слова. Наприклад, англ. *sweetmeats* (до середньоанглійського періоду слово *meat* означало будь-яку їжу), *spoon* < *спільногерм. spon* «паличка, скіпочка».

Одним з факторів, що сприяють деетимологізації, є семні рухи (семантичні зміни) у значенні слова. Синхронний зріз семантичних характеристик слова в сучасній мові може не містити етимон або виявляти його слабко вираженим. Співвідношення стрижневої семи/етимона з іншими компонентами, що входять у структуру значення слова, відбиває розрив етимологічних зв’язків слів. Якщо опорна ознака найменування стирається, перестає відігравати чільну роль у семантичному аспекті етимологічних словотвірних зв’язків, стрижнева сема втрачає свою первинну актуальність і може бути фіксована лише на периферії значення або зовсім не виявлятися в семантичному обсязі слова.

Закріпленість у зовнішньому вигляді слів фонетичних перетворень, історично сформовані словотвірні зміни, зміни в структурі значення виявляються значимими як передумови розриву етимологічних зв’язків слів, затемнення внутрішньої форми слова.

Література

1. Балалаєва О.Ю. Лінгвістичні причини деетимологізації. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2012. Вип. 1(3) С. 237-241.

БАНАДИГА Тарас,
студент агробіологічного факультету,
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОВА ЯК ОДНА З МОЖЛИВИХ ФОРМ ОПРЕДМЕТНЕННЯ СВІДОМОСТІ

Свідомість – це найвища, притаманна тільки людям і пов'язана з мовою функція мозку, яка полягає в узагальненому і цілеспрямованому відображенні дійсності, в попередній уявній побудові дій і передбаченні їх результатів, у розумному регулюванні і самоконтролі поведінки людини. Вона не тільки відображає, а й творить світ на основі практичної діяльності.

Мова – це основний засіб комунікації людини, за допомогою мови ми здатні висловлювати свої думки. Без сумніву, мова здійснює великий вплив на формування свідомості особистості. Слова, мовні знаки, словосполучення та речення є формами, в яких знаходять вираження всі творення людської свідомості.

Кожного дня особистість реалізовує себе, показуючи власне ставлення до навколишнього світу, і найкраще, найповніше це проявляється саме в мовленні, в щоденному спілкуванні. Якщо особистість добре володіє мовою, може чітко висловлювати власні думки, то вона має могутнє знаряддя впливу на інших членів суспільства. Мова є універсальним засобом вираження внутрішнього світу особистості.

Мова – це одна з можливих форм опредметнення свідомості та спосіб організації і вираження думки. Тобто мова і свідомість нерозривно пов’язані між собою. Думки людини завжди прагнуть вилитись у відповідний мовний евівалент, навіть якщо йдеться про невисловлені міркування.

Свідомість і самоідентифікація особистості починаються з мови. Мова закладається генетично і є кодом, що зв’язує покоління. Мова визначає національний характер особистості. Самоусвідомлення особистості починається з оволодіння нею рідною мовою. Мислення, а отже і свідомість та самоідентифікація особистост, і ґрунтується на основі рідної мови.

Мислення як узагальнене, опосередковане, цілеспрямоване пізнання, здіснюване за допомогою слів, є свого роду стрижнем свідомості: без мислення немає людської свідомості. Мислячи, людина пізнає дійсність, об’єктивний світ

у його сутнісних властивостях, зв'язках, відношеннях, і завдяки мисленню вона творить нове - те, чого раніше не існувало. Слово є основою мислення, без якого в свою чергу не може існувати свідомість.

БІЛОКОНЕНКО Максим,
студент агробіологічного факультету,
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СЛОВО І ТЕ, ЧИМ ВОНО МОЖЕ БУТИ У СВІТІ

Ще з часів, коли народи тільки формували цивілізації та комунікації, угоди та норми стали альтернативою базового обміну та первинним відносинам. Слово формувало ті договірні відносини, що могли задовільнити необхідні потреба усіх сторін взаємовідносин. Так мова стала чи не найголовнішим інструментом у стосунках людей, міст, країн та націй.

Нехтуючи силою єднання слова, люди починають розбрат щоб задовільнити свої бездумні й жадібні бажання – це війни. Не є надзвичайно складною можливість обговорити деталі питання, яке викликає спір, але не так часто, як ми б того хотіли, це відбується. Чому людям простіше показати силу зброєю чи навіть кулаками замість банального діалогу?

Іноді слово – це не тільки носій раціонального пізнання, але й засіб у руках нечестивих душею людей обманювати, хитрувати, шкодити. Коли вас обманюють у магазині, вказуючи на «свіжий» товар, коли на вулиці зі словами «Допоможіть, будь ласка!» з вас виманюють гроші, які насправді йдуть далеко не за призначенням, коли депутат запевняє, що виконає усі свої обіцянки, коли державні мужі стверджують ті факти, що насправді є зовсім іншими, коли пропагандисти називають війну – «спеціальною операцією», що ми маємо робити і відчувати в обмані? Я назвав конкретні приклади – проблеми зі стандартами, шахрайство на вулицях, корупція серед можновладців, пропаганда, про які всі знають. Всім відомий цей обман, та він живе й поки, схоже, не може бути викорінений. Чому так відбувається, що коли слово є носієм шкідливих для людей явищ, люди не здатні його подолати або якщо здатні, то як?

Дипломатія – один з найвищих на даний момент етапів розвитку словесної взаємодії – відносини на міждержавних та міжконтинентальних рівнях. Яким би світ не був важким і суперечливим, важко не згодитися, що саме дипломатія може вирішити багато спірних питань та створити передумови для щасливого життя дипломатично-розвинутих країн. Найяскравіший тому приклад – Європейський союз. Ми знаємо з історії – як не раз країни, що зараз у складі ЄС, воювали та не могли вирішити свої територіальні та економічні суперечки. Сьогодні, за допомогою дипломатії, країни зуміли не тільки вирішити свої

претензії один до одного, а й створити потужний механізм захисту, співіснування та контролю єдиного європейського простору.

Тому для України надзвичайно важливо бути разом з цивілізованими країнами, де слово та дипломатія здатні урегульовувати будь-які питання, без застосування зброї та смертей свого народу.

Чи можливо у світі розвинути дипломатію настільки, щоб всі країни були не просто якось безцільно об'єднані (ООН), а співіснували в цьому світі разом у гармонії? Питання залишається відкритим. Час покаже…

ГОРБАЧЕНКО Іван
студент факультету землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СЛОВО ЯК НОСІЙ ТА ЗНАРЯДДЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

У світі довкола нас немає нічого дивовижнішого і загадковішого за людський розум, інтелект, свідомість. Стало звичайним твердження: все, що існує поза нами і нашою свідомістю, є нічим іншим, як конкретними різновидами і формами матеріального. Ідеальні, духовні явища, які на відміну від матеріальних існують тільки у головах людей як похідні від матеріальних, як результат їхнього відображення, становлять зміст свідомості. Вони знаходять свій вияв у мові і, головне, в діях, діяльності людини. Мабуть, через неможливість об'єктивної фіксації та опису духовні, ідеальні явища все ще залишаються важко збагненними і загадковими.

Довгі тисячоліття людство шукало відповідь на питання, в чому ж полягає суть феномена свідомості, яка її природа, як вона виникла і яке її призначення в світі. У історико-філософському процесі проблема свідомості набувала найрізноманітніших тлумачень. Відомо, що ідеалізм вважає свідомість активним началом матерії. Внаслідок цього свідомість виділялася над матеріальним, надприродним характером. Фактично свідомість відривалась від людини і природи, їй приписували самостійне, незалежне субстанціальне існування. Така свідомість не мала ніякого відношення до мозку, дух не народжувався, не виникав і не поставав: вона жила своїм власним життям, розвивалась, породжувала явища природи та історії. Подібні тлумачення були звичайним продуктом фантастичного, гіпертрофованого розуміння людської свідомості. Ігноруючи те загальне, що мала в собі свідомість порівняно з іншими явищами природи, ідеалізм став на шлях її обожнювання. Тому, стверджували ідеалісти,

свідомість може бути зрозуміла тільки із самої себе. Згідно з дуалізмом у світі завжди існували дві самостійні субстанції — матерія і свідомість, незалежні одна від одної. Свідомість, як і матерія, є вічною, вона не виникала і не народжувалась. Відповідно відпадала й необхідність вирішення питання про її походження. Близькою до дуалістичного трактування свідомості є концепція французького філософа, вченого і богослова П'єра Тейяра де Шардена. Він вважав, що в земній матерії була замкнута деяка маса елементарної свідомості, психічної енергії. Отже, свідомість так само первісна, як і матерія. Тому не слід дивуватися, що вона пробилась на світ із темряви підсвідомості. Ніхто, у тому числі й наші предки, не помітив появи розуму на землі, "людина увійшла у світ безшумно". Свідомість виникла "між двома індивідами": на "точковому рівні" відбулася деяка "мутація від нуля до всього". Тому конкретний механізм розуму, свідомості, на думку Тейяра де Шардена, осягнути неможливо.

Питання структури свідомості та суб'єктивності, зв'язків між елементами структури, внутрішньої, суб'єктивної само детермінації свідомості набули подальшого розвитку у філософії структуралізму К.Леві-Стросса та герменевтиці Х.Г.Гадамера.

Для Леві-Стросса базовим у дослідженні свідомості стає несвідоме, яке не є свідомістю, але визначає її. З його точки зору, несвідоме — це об'єктивна, формальна, конструктивна за своїм характером структура. Цю властивість несвідоме "отримує" завдяки тісному зв'язку своїх власних структур із мовою. Оскільки мова — це одночасно і факт культури, який відрізняє людину від тварини, і факт, завдяки якому започатковуються і утверджуються всі форми соціального життя, то, на думку Леві-Стросса, вона не тільки допомагає схоплювати специфіку свідомості, а й виступає рушійною силою переведення несвідомих структур у соціальні продукти. Мова є базисом, який слугує провідником впливу свідомості на соціальне життя людини. Разом із тим мова здійснює "зворотне" переведення соціальних продуктів у несвідомі структури і ще глибше, у всезагальні структури мозку.

Таким чином, проблема свідомості розглядається у структуралізмі через призму трьох "об'єктивностей": структури, несвідомого, мови. А виникнення свідомості як соціально-культурного явища безпосередньо пов'язане із зародженням мови, в якій формувались та відбивалися перші свідомі уявлення людей. Свідомості поза мовою не існує.

ДЕМЧЕНКО Яна,
магістр 1 року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Г.С.СКОВОРОДИ

Постать Григорія Сковороди є важливим складником і чинником української національної ідентичності. Його творчість і саме життя - це, в першу чергу, філософія українського персоналізму.

Григорія Сковороду вважають родоначальником філософії серця, людини, життя. Варто відмітити, що він не зводив філософію до життя, а підносив життя до філософії. Можна сказати, що філософія і була його життям.

Літературну творчість Сковороди дуже часто порівнюють із творчістю Канта, оскільки вони обидва були родоначальниками нового способу філософування. Кант був засновником німецького трансцендентального ідеалізму, а Сковорода проклав корені українському персоналізму.

Філософія Григорія Сковороди має не тільки історико-філософське значення, яке є важливим чинником для розуміння української ментальності та ідентичності. Насправді, вона є джерелом того методологічного потенціалу, який розгортається саме сучасною філософією. Адже провідною тенденцією філософії останніх років є націлення до філософії комунікації: мови й мовлення, діалогу, дискурсу. В основі цієї тенденції лежить неосократичний діалог, який практикується в багатьох царинах взаємодії людей - філософії, політиці, педагогіці тощо.

Філософію Сковороди називають ще й практичною філософією, що відповідає ще одній тенденції сучасної філософії, тобто етики, що робить його філософію вкрай актуальною, а самого мислителя - нашим сучасником. Сковорода, так само як і Кант, віддавав перевагу практичному розуму над теоретичним. І Кант, і Сковорода вважаються протагоністами філософії свободи. Актуальність як творчості, так і життєвої позиції Сковороди проявляється в умовах сучасної технологічної цивілізації. Практична філософія Сковороди, його етика – це його проповідь щастя. Ця частина його філософського світогляду органічно зв'язана з тою теоретичною філософією, яка була міцніше зв'язана з життям.. Дуже важливим аспектом його спадщини (де він надихається античними прикладами) є те, що він, по суті, кидає виклик суспільству споживання, а шлях самопізнання означає розрізнення справжніх та позірних цінностей людського життя, відмову від усього зайвого й неважливого, гармонійні стосунки з іншими людьми і природою.

У філософських поглядах Сковороди та у його творчості ідеалом людини є вільна особистість, котра досягає спокою і радості серед природи, шукає істину,

пізнає саму себе, виявляє свої природні нахили і реалізує їх передусім у духовній діяльності. Сковорода не приймав навколишнього світу, зокрема соціуму, що склався, на його думку, за принципом абсурду, несправедливо, коли існує поділ на „вищих" та „нижчих", що, зрештою, перешкоджає людині виразити себе, займатися „сродним трудом", відтак забирає в неї можливість бути щасливою. На переконання філософа, людина щаслива лише тоді, коли вільна.

Г.С. Сковорода є легендарною особистістю сучасності. І хоча свої твори він не друкував, його рукописи читали, зберігали та переписували. Складені ним вірші та пісні поширювалися і з часом починали сприйматися як народні твори. Пам'ять про Григорія Сковороду зберігається з покоління в покоління, стимулює культурний і освітній розвиток.

ЗУЄНКО Неля Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Формування соціокультурної компетентності стає важливою складовою процесу навчання іноземним мовам. Внаслідок зростання міграційного руху, який підвищує інтенсивність міжкультурних комунікацій, проблеми соціокультурної компетентності проявляються все частіше. У сучасному світі до випускника вузу ставлять досить високі вимоги.

Під час вивчення іноземної мови, дуже важливо формувати у студентів соціокультурну компетентність, уміння використовувати знання про країну, мову перекладу та її соціокультурні характеристики у ході спілкування іноземною мовою. Головною метою навчання іноземних мов є розвиток особистості студента, здатність і готовність брати участь у комунікаціях та самостійно вдосконалювати іншомовну мовленнєву діяльність, яку вони опановують. Вищезазначена мета розкривається в єдності взаємопов'язаних компонентів: виховному, розвиваючому та практичному. Формування соціокультурної особистості забезпечує основні пізнавальні та комунікативні потреби студентів на кожному етапі викладання та дає можливість ознайомлення з культурними цінностями народів — носіїв мови, яка вивчається.

Актуальність проблеми формування соціокультурної компетентності є очевидною. Поняття соціокультурної компетенції розглядалося у працях багатьох вчених: Н. Бориско, Є. Верещагіна, Н. Гальськової, І. Голуб, Н. Гордієнко, В. Каракурт, та інших. Проте на практиці цьому питанню приділяється недостатньо уваги. Слід зазначити, що найбільш ефективний спосіб формування соціокультурної компетентності – це перебування в країні мови

якої, вивчається, занурення в її культуру, традиції, звичаї та соціокультурні норми.

Проте, враховуючи те, що не всі студенти та викладачі мають таку можливість, необхідний пошук ефективних шляхів та методів розвитку соціокультурної компетентності в немовному середовищі. Штучне створення мовного середовища в реальному навчальному процесі – це здатність ініціювати формування картини світу, притаманній мові, яка вивчається, щоб допомогти навчитися будувати власну поведінку, вербальну та невербальну. Відповідно до її звичаїв, забезпечити формування соціокультурної компетенції, а також і комунікативної компетенції в цілому. Отже, штучне створення мовного середовища є одним із методів формування комунікативної компетентності. Використання автентичних матеріалів на заняттях з іноземної мови створює ілюзію знайомства з мовним середовищем, яке, на думку багатьох науковців є головним фактором успішного оволодіння іноземною мовою.

Основною метою вивчення іноземної мови є комунікативно-мовленнєвий та соціокультурний розвиток студентів, розвиток умінь користуватися іноземною мовою як інструментом спілкування на міжкультурному рівні в усній і письмовій формах. Комунікативна компетенція розуміється як здатність і готовність до здійснення іншомовного міжкультурного спілкування з носіями мови в рамках поставленої мети та передбачає формування мовного, мовленнєвого, соціокультурного та освітнього компонентів іншомовної комунікативної компетенції. Що стосується соціокультурного компонента іншомовної комунікативної компетенції, він повинен забезпечувати культурологічну спрямованість навчання, ознайомлення студентів з культурою країни, краще розуміння культури своєї країни, вміння її презентувати через іноземну мову та залучення студентів до діалогу культур. Комунікативні вміння через тісний зв’язок із соціокультурними знаннями та навичками є результатом володіння іноземною мовою та готовністю брати участь у міжкультурному діалозі.

Отже, метою вивчення іноземної мови є формування комунікативної

компетенції, яка включає як мовну, так і соціокультурну компетенцію. Завдання викладача іноземної мови – зацікавити студентів пізнанням культури країни, мова якої вивчається та підготувати їх до ефективної участі в діалозі культур. Тому на заняттях з іноземної мови особливе місце слід відводити таким формам занять, які забезпечують активну участь кожного студента, стимулювати мовленнєве спілкування, сприяти формування інтересу та бажання вивчати іноземну мову.

Отже, соціокультурна складова дійсно є стимулом для підвищення ефективності навчання студентів. Завдання викладача полягає в ретельному підборі навчальних матеріалів, які оптимально сприяють ефективному вивченню іноземних мов.

Література:

1. Зуєнко Н.О. Communicative-oriented training in the classes of foreign language. Теоретична і дидактична філологія. Серія «педагогіка». Випуск 27, 2018. С.28-34.

2. Fabian, M. ., Dolgusheva, O. ., Rohach, L. ., Zuienko, N. ., Musiichuk, S. ., & Kurta, M. . (2021). Theoretical and applied principles of formation of competencies of foreign language teachers . Laplage in Journal, 7(3C), p.487-493. https://doi.org/10.24115/S2446-6220202173C1649p.487-493

КОЛОДІНА Лариса Степанівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРО «МОВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І ДЕЯКІ ПАРАЛЕЛІ ЦЬОГО ЯВИЩА У ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Мова творів українського мислителя XVIII ст. Григорія Сковороди, незважаючи на понад двохсотлітню традицію її вивчення, досі залишається дискусійною проблемою українського історичного мовознавства. Жоден об'єкт лінгвістичного аналізу не породжував такого термінологічного розмаїття на його визначення, що зводиться, проте, до трьох основних припущень: мова Сковороди – це книжна українська мова XVIII ст. (т. зв. проста мова), слов'яноруська мова (український ізвод церковнослов'янської мови); російська літературна мова, модифікована на українському субстраті, якою розмовляли освічені люди Слобідської України (слобожанський різновид російської мови).

Мова Г. Сковороди – явище складне для вивчення і однозначної дефініції через свою неоднорідність: це синтез кількох лінгвальних систем, доповнений численними запозиченнями з давніх та європейських мов, авторськими неологізмами (псевдоукраїнізми, псевдорусизми), що їх філософ (часто в химерний спосіб) намагався поєднати в одну мовну систему.

Специфіку мови Г. Сковороди пов'язують із мовно-літературною традицією попереднього періоду (XVI–XVII ст.), для якого, як зауважує Л. П. Гнатюк, були актуальні стилістично та жанрово диференційовані, але все-таки не розмежовані словенороська та проста мови [1]. Однак цілком очевидно, що Г. Сковорода не рухається за стихією вказаних мовних систем, часто порушуючи принципи їх взаємодії; він радше продовжує традицію попередньої епохи в плані настанови на *свідоме мовотворення*, зосереджуючи зусилля на формуванні нового типу писемної мови.

Таку думку свого часу висловив та обґрунтував В. А. Русанівський, стверджуючи, що «Мова Г. Сковороди – це не пряме продовження старої української, а якісно нове явище, покликане репрезентувати собою єдину східнослов'янську літературну мову» [5, с. 121]. Ідея спільної мови, яка б об'єднувала єдиний культурно-релігійний ареал – т. зв. Pax Slavia Orthodoxa (термін Р. Піккіо) (церковнослов'янська мова як мова православного слов'янства), одна з найпродуктивніших ідей українського Середньовіччя. Її, зокрема, послідовно втілювали як близькі попередники Г. Сковороди –

староукраїнські граматисти та лексикографи XVI–XVII ст. Л. Зизаній, П. Беринда, М. Смотрицький, І. Ужевич, так і його наступники (зокрема М. Лучкай, XIX ст.). «Мовний експеримент» Г. Сковороди, зумовлений підвищеною увагою до слова, його внутрішньої форми, що породжувало намагання осягнути глибини змістового наповнення через етимологізування, зіставлення слів різних мов — слов'янських, класичних і нових європейських, нагадує лексикографічний метод П. Беринди. Так, у словникових статтях «Лексикону словенороського» 1627 р. семантика словенороської лексеми у тлумачній частині розкривалася через наведення в одному ряду її грецького / латинського етимона та низки простомовних, іншомовних синонімів (полонізм, чехізм, український простомовний відповідник, діалектизм тощо) [4].

Уже наприкінці XVIII ст. розвинулася породжена романтизмом ідея спеціальної світової місії слов'янських народів. Вивчення історії та фольклору слов'янських народів на той час відбувалося під знаком тоді ще не спростованої віри у спільне походження всіх слов'ян, в існування праслов'янського пранароду [2]. І саме лінгвістичні дослідження слов'янських мов давали цій теорії беззаперечні докази та аргументи. В ідеї спільності слов'ян народжувалася надія на їх визволення з-під гніту деспотичних держав – Австрії, Німеччини та Росії. В Україні носіями цієї ідеї були Т. Шевченко та члени Кирило-Мефодіївського братства. Вірячи, що всі слов'яни – «одної матері діти», Т. Шевченко, за спогадом П. Куліша, мав намір створити мову, спільну для всіх слов'ян, насичуючи мову своїх творів церковнослов'янськими елементами [3, с. 134].

Література:

1. Гнатюк Л. П. Мова Григорія Сковороди: хаос чи система? // http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine64-1.pdf

2. Зайцев П. Панславізм кирило-мефодіївців // https://www.t-shevchenko.name/uk/Studies/Zajcev/Consequences/Panslavism.html

3. Кримський А. Украинская грамматика для учеников высших классов гимназий и семинарий Приднепровья: [в 2 т.]. Харків, 1907. Т. 2, вып. 1 (уроки I-V). 1907. 144 с.

4. Німчук В. Памво Беринда і його «Лексіконъ славенорωсскїй и именъ тлъкованїє» // http://litopys.org.ua/berlex/be01.htm

5. Русанівський В. А. Історія української літературної мови. Київ, 2001.

КОНОНЕНКО Максим,
студент факультету
інформаційних технологій.
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СЛОВО ЯК НОСІЙ ТА ЗНАРЯДДЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

Що таке світ, навіщо людина в ньому опинилася? Яка мета цього всього? А навіщо взагалі задаватися такими питаннями?

Ці та інші неясності постають перед людиною за час її існування

У цьому світі людина з'являється без інструкції як користуватися тілом, розумом, почуттями та як взаємодіяти зі світом. Пізнання та навчання відбувається шляхом відчуттів, навіть якщо попередити людину або щось їй пояснити, справжнє знання і розуміння з'являється лише на фоні пережитого, підкріпленого емоціями.

Я вважаю, що майстерність словом є ключем до гармонії із собою та є хорошим інструментом групування досвіду .

Саме чіткість, простота висловлення, яку зрозуміє навіть дванадцятирічна дитина , допоможе людям свідомо та максимально чітко відповідати на питання буття та долати виклики, що зустрічаються по життю.

Для того, щоб майстерно оволодіти словом, необхідно, як і в будь-якій справі, розширювати арсенал та практикуватися.

Оскільки подумки кожен із нас може бути першокласним оратором і правим у будь-якому випадку, на ділі висловлення думок, позиції та аргументів, як правило, виявляється проблематичним. Тому необхідно користуватися найкращим в світі винаходом для тренування , а саме – листок паперу та ручка. На початку ти пишеш так як можеш, через день зі свіжою головою шукаєш суть свого висловлення та визначаєш позицію. Згодом, години практики дадуть результат. Ви зможете висловлюватися максимально чітко і будете зрозумілим для оточуючих, а головне – зрозуміли для себе. Весь шум-гам думок втихне, наче після прибирання, і життя стане легше.

Слід зазначити, у словах може бути омана і найбільш шкідливою з неї є самоомана.

Тому першоосновою правильного використання слова є правдивість та безжальність. Правдивість та безжальність перед самим собою. Називати речі своїми іменами зі своєї суб'єктивної думки, згідно зі своїм світосприйняттям, навіть якщо це якимось чином зачіпає за живе. Саме прийняття своїх явних та неявних недоліків та переваг, допомагає знайти гармонію у собі. Після подібної практики може змінитися оточення, але таким чином, згодом, навколо тебе збираються однодумці. Серед них можуть мути твої справжні друзі або навіть

пара на все життя. Життя обростає згідно з твого світосприйняття і ти в гармонії із собою продовжуєш свій життєвий шлях саморозвитку та пізнання.

Отже, я думаю, можливо, так і формується особистість, а майстерність слова – це ключ до гармонії.

МАТІСЬКО Валентина,
студентка агробіологічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ СЛОВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Мову можна означити як здатність людей спілкуватися й самовиражатися, точніше, засвоювати й використовувати системи спілкування та самовираження, що їх невипадково теж називають мовами. Мова – це система, визнана в такій здатності, тобто кодифікована й накинута в певних ділянках (на відміну від таких мов, інші системи звуть діалектами, сленґами, мішанками тощо, заперечуючи цими назвами саму їхню системність). Друге значення поняття «мова» пов'язує його з ідентичністю: мова – це система, що її використовує певна спільнота – насамперед нація, – ідентичність якої ця мова виражає. Тому в ідеалі має бути повна відповідність між мовами та націями чи, інакше кажучи, між мовами та національними ідентичностями, ключовим елементом яких є однойменні мови.

Мати якусь ідентичність – нормально, звично і навіть добре, адже це свідчить про зрілість особистості: християни мають християнську ідентичність, язичники – язичницьку, волиняки – волинську, поліщуки – поліську і так далі. Збереження, вивчення та розвиток культури неможливі без вивчення мовного коду нації, ролі мови як форми самовираження культури та засобу її формування.

Мова є динамічною системою, частини якої перебувають у постійному русі, зміні та розвитку. Процес її становлення й удосконалення ніколи не припиняється, водночас вона зберігає ознаки стабільності, цілісності. Зовнішні чинники, міжкультурна взаємодія можуть впливати позитивно, збагачуючи мову, проте не завжди такий вплив є опосередкованим, його можуть здійснювати з метою знищення національної ідентифікації.

Мова – не тільки як один з інструментів категоризації та концептуалізації, а й загалом інтелектуального осягнення дійсності – відображає ознаки формування, розвитку нації, особливості мислення й адаптації до зовнішнього середовища: географічного, кліматичного, історичного, релігійного тощо.

Розвиток будь-якої сфери в Україні неможливий без національного відродження культури, основою якого є розвиток української мови. Політика

мовної асиміляції впливає на деморалізацію національної свідомості, зменшення кількості активних носіїв української мови на своїх територіях, відлучення їх від української духовності, історії, перетворення на осіб без національного коріння, байдужих до держави, матеріальної та нематеріальної спадщини нації, її самобутності. Саме тому що це природній субстрат культури, що є інструментом ментального впорядкування світу, засобом фіксації етнічного світосприйняття й оптимізації міжкультурної взаємодії, його намагаються знищити першим під час політики примусової асиміляції. Саме мова визначає етнічну належність носіїв культури, є важливим чинником національного розвитку. Вона є носієм нематеріальної спадщини кожного народу, адже відображає етнокультурні, психологічні й міфологічні уявлення та переживання.

Отже, соціальна інформаційна екологія сьогодні набуває вирішального значення, а від формування автентичної особистості, здатної відповідати на виклики сучасності, залежить подальший прогрес суспільства. Мати якусь ідентичність – нормально, звично і навіть добре, адже це свідчить про зрілість особистості: християни мають християнську ідентичність, язичники – язичницьку, волиняки – волинську, поліщуки – поліську і так далі.

НІКОНОВА Віра Григорівна,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач англійської філології,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СЛОВО ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСТВА

Григорій Савич Сковорода (1722-1794) – найяскравіша постать в українській культурі XVIII століття, чий день народження святкується вже протягом трьох століть. Дослідження гуманістичної творчості Григорія Сковороди, видатного українського мислителя і просвітителя, філософа-містика і богослова, педагога й освітянина, поета і романтика епохи пізнього бароко, письменника і перекладача, можливо, і композитора літургійної музики, було і залишається сьогодні актуальною проблемою, оскільки жодна сфера життя людини не залишилася поза увагою Г. С. Сковороди. У його творчому доробку, зокрема у філософських ідеях, уважний читач може знайти відповіді на всі свої запитання.

Мовотворчість Григорія Сковороди, яка реалізувалась у різноманітних жанрах – філософських і педагогічних трактатах, притчах і байках, оригінальній і перекладній поезії, проповідях та епістолярії, значно вплинула на розвиток нової української літературної мови на народно розмовній, народнопоетичній основі і, відповідно, на формування ідентичності Українства. Боротьба проти поневолювачів українського народу відбувалася не лише безпосередньо на полі

бою, а й у духовній сфері, де слово було ефективною зброєю. Словом український народ відстоював свою ідентичність. Григорій Сковорода як талановитий учень Києво-Могилянської академії, який сприйняв європейські освітні традиції і філософсько-риторичний культ слова, виробив своєрідну філософію слова [1]. Мислителя хвилювала загадка слова: яким чином слово, що за своєю структурою нагадує структуру світу і постає матерією у вигляді звуку чи письма, знаковим заміщенням субстанції, переживає людей, речі, час і простір? Цю проблему не розв'язано й сьогодні.

Усебічний аналіз мовних особливостей творів Г. С. Сковороди викладено у працях І. К. Білодіда [1], О. Р. Мазуркевич [5], О. Синявського [6] і багатьох інших лінгвістів ([2; 3; 4] та ін.). Увагу дослідників привертає мовний стиль Григорія Сковороди, який стояв у витоках формування нової української літературної мови.

Мовна ситуація XVIII століття, коли староукраїнська мова поступово віддалялася від старослов'янської основи і поповнювалася народною лексикою, формуючи «суржик» [2] – слов'яноруську, або словенороську, мову, відбилася у мові Григорія Сковороди, у якій поєднувалися два протилежних полюси: церковнослов'янщина української редакції і варіант словенороської мови, яка постійно поповнювалася філософською лексикою, російською фразеологією, запозиченнями з інших мов. Це пояснювалося, скоріш за все, прагненням мислителя і художника слова, що поєднувалися в особі Григорія Сковороди, зрозуміти людську душу та пояснити світ навколо, що є прекрасними і одночасно сповненими трагізму і протилежностей.

Суперечливий світогляд філософа Сковороди виражався і в суперечливості, в яку вступали розмовна і книжна мови у його творах [3]: проста розмовна українська мова, якою він говорив, і давня книжна мова українського бароко, якою він писав, із властивими їй риторизмом і широким арсеналом прийомів і засобів красномовства (метафоричних конструкцій, епітетів, перифраз, символів, антитез тощо). Тому, на думку І. Франка, вірші і пісні Сковорода писав «досить незграбною книжною мовою», «надзвичайно кучерявим і баламутним стилем» [5]. Наприклад, фрагмент із «Сад божественных пъсней, прозябшій из зерн священнаго писанія»: *Оставь, о дух мой, вскоръ всъ земляныи мѣста! / Взойди, дух мой, на горы, гдъ правда жъивет свята... / Оставь земны печали и суетность мірских дъл! / Вудь славен во вік, о муже ізбранне, / Вільности отче, герою Богдане!* [6]

Але гуманізм і демократизм Сковороди сприяв тому, що у своїй літературній творчості він часто відходив від церковнослов'янщини і суржику. У його багатій науковій і літературній спадщині все виразніше проступали окремі риси нової української літературної мови, яка народжувалася на основі мудрості книжної і народної і поставала знаряддям формування європейської ідентичності Українства.

Література:

1. Білодід І. К. Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов (нарис з історії української літературної мови). Київ: Наук. думка, 1979. 199 с.

2. Дудко Д. М. Мова Григорія Сковороди і феномен «суржика». Багаліївські читання в НУА: матеріали VII Багаліївських читань, 7 листоп. 2006 р. Харків : Вид-во НУА, 2006. Ч. 7. С. 82– 85.

3. Іващенко О. В. Культура зображення і культура спілкування: досвід сковородинівської традиції. Освіта і доля нації. Сковородинівська традиція і сучасна філософія освіти: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 28–29 верес. 2012 р. Харків: ХНПУ, 2012. С. 117–118.

4. Корпанюк М. Поетичний доробок Григорія Сковороди у вимірі української естетики слова. Вивчаємо українську мову та літературу. 2012. № 33. С. 2–5.

5. Мазуркевич О. Р. Проблеми словесності у творчій спадщині Г. С. Сковороди. Григорій Сковорода: 250. [1722–1972]: матеріали про відзначення 250-річчя з дня народження. Київ: Наук. думка, 1975. С. 205–210.

6. Синявський О. Мова творів Григорія Сковороди. Життя і школа. 1973. № 3. С. 30–37.

ПАТЛАТЮК Євгеній,
студент факультету
інформаційних технологій,
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЯК СЛОВА ВПЛИВАЮТЬ НА НАШУ СВІДОМІСТЬ

Людина відрізняється від тварини тим, що постійно використовує величезний набір слів. Наше, людське мислення у величезній мірі засноване на словах. Тому саме слова, які ми використовуємо, багато в чому визначають наш стан і поведінку - а значить, і життя.

Можемо спробувати придумати різні набори слів. Перший набір: радість, щастя, посмішка, любов, добро, подяка, альтруїзм, веселощі, сміх, сила, працездатність, енергія, впевненість, мета, завдання, рішення, розум.

Другий набір: смуток, страждання, відраза, ненависть, бездушність, зло, мізантропія, гнів, плач, слабкість, лінь, апатія, невпевненість, плутанина, невизначеність, безпорадність, дурість.

Якщо звернути увагу, то можна помітити, що наш стан від кожного набору слів, швидше за все, змінився відповідним чином. Очевидно, якщо

використовувати один з наборів слів постійно, то наш стан і поведінка постійно буде йому відповідати.

Але ми і так все життя використовуємо той чи інший набір слів! Ми в будь-якому випадку використовуємо одні слова (з цих наборів або не з них) частіше, а інші - рідше. Ми і так одні слова використовуємо майже постійно, а інші - майже ніколи. Наше мислення і так складається з якихось слів, і ці слова постійно впливають на все наше життя!

Нам здається, що наше мислення різноманітне, але це не так. Наше мислення визначається звичками, і якщо ми звикли думати про одні й ті ж слова - ми так і будемо робити завжди, якщо не вирішимо тренуватися думати інші слова. А отже, поки ми не змінимо слова на більш позитивні - наше життя принципово не зміниться.

Визначмо для себе набір найкращих слів (наприклад, можна з першого набору). Ми починаємо думати про ці слова якомога частіше. І спостерігаємо, як саме починає мінятися від цього наш стан, поведінка і життя. А коли зрозуміємо, які саме відбулися зміни, можна задуматися над тим, що буде, якщо використовувати найбільш ефективні слова протягом довгого часу! Таким чином можна радикально поміняти все наше життя. Адже наше життя і так є результатом тих слів, які ми думали до цих пір та які використовували у побуті.

Слова - це щось на зразок цеглин, з яких будується людське життя. Очевидно, від вибору цегли буде залежати якість будинку. А від вибору слів - якість нашого життя. Людина, яка ніколи не думає про певні слова, ніколи не зможе почати робити те, про що ці слова. Якщо ви не думаєте про слова, пов’язані з тією чи іншою професією, ви ніколи не зможете освоїти цю професію. Якщо ви не думаєте про слова, пов’язані з успіхом, ви ніколи не досягнете успіху. Якщо ви не думаєте про слова, пов’язані з щастям, ви ніколи не зможете відчути щастя.

Що ще важливо розуміти? Те, якими словами ви користуєтеся у вашому мисленні, залежить тільки від вас. Ніхто інший, крім вас, не може керувати вашим мисленням. Ніхто інший не може змусити вас думати про ті чи інші слова. Тільки ви вибираєте слова, про які думаєте. А значить, тільки ви обираєте, яким було, є і буде ваше життя.

І пам’ятайте - ваше життя вже прямо зараз залежить від слів, про які ви думаєте. Ви ніяк не можете усунути залежність у вашому житті від ваших слів. Ваш вибір в іншому - в тому, щоб почати думати про найкращі слова.

І змінити тим самим все своє життя.

РАХМАНІНА Аліна Сергіївна,
аспірант
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

STEM-ПІДХІД, ДО РОБОТИ ЗІ СЛОВОМ, ЯК НОСІЄМ ТА ЗНАРЯДДЯМ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

Сьогодні українська освіта переживає складні та відповідальні часи, пов'язані з інтеграцією у світовий та європейський освітній простір. Така трансформація супроводжується суттєвим оновленням педагогічної теорії й практики, відбувається зміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, підходи, педагогічний менталітет, удосконалюються форми й методи навчання.

Саме сьогодні, в умовах економічних та суспільно-політичних перетворень, зміцнення української державності необхідно засобами навчальних дисциплін формувати свідоме, конструктивно критичне ставлення до суспільних процесів та явищ, які відбуваються, мотивацію та компетентність щодо майбутньої активної участі у громадському житті.

Сучасному суспільству потрібні свідомі, компетентні, поінформовані громадяни, які прагнуть блага нашої країни, спроможні приймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки та розвивати самосвідомість.

Самосвідомість є виявом усвідомлення своїх вчинків, їх наслідків; вона нерозривно пов'язана з совістю, з відповідальністю людини за свої стосунки зі світом природи і світом людей. Суспільний досвід особистості акумулюється не лише у формах спілкування, в суспільних відносинах, не лише у засобах і знаряддях праці, але також у мові [1].

Мова та мовлення це поєднання звучання з конкретним мовним змістом, а під мовою – сукупність взаємопов’язаних одиниць і відношень між ними, сукупність усіх компонентів різноманітних виявів мовлення. Якщо мовлення – спосіб спілкування, то мова – засіб спілкування. Мова існує у мовленні, взаємодіє з мовленням і розвивається в мовленні.

Мова як людський феномен існує у двох тісно взаємопов’язаних психічних процесах: в уяві як набір мовних засобів і схем та в мовленні під час творення речень і тексту [2].

Мова – найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження і повідомлення думок, почуттів і волевиявлень людини. Мова нерозривно пов’язана з мисленням і служить не тільки засобом вираження думок, а і знаряддям думки, засобом формування і оформлення думки [3].

Як відомо, мовною одиницею є слово. Слово, як і сама мова, є складним явищем, через що воно важко піддається визначенню. Питання походження й сутності мови, слова є одним із найдавніших [5].

Слово – ген культури, душа народу, жива пам'ять про все, що при нас і до нас було [4].

Слово – це, у першу чергу, інформація, яка передається в мовній формі. Ураховуючи те, що слово має номінативну функцію, містить оцінний компонент, воно є знаком думки мовця. Поняття не передує слову, інакше семантична структура слів у різних мовотвореннях мала б повну відповідність [5].

Мовлення кожної людини індивідуальне й неповторне, як і мова кожного народу. Людина може володіти декількома мовами, але найдосконаліше знає, безперечно, рідну. Стверджують, що рідна мова генетично передається від матері і що комплекс рідномовних вібрацій через молитви допомагає людині отримувати наснагу до життя. Мова є важливим чинником національної ідентифікації особистості. В Україні національна система освіти будується на тому що, у дошкільних закладах і школах діти, навчаючись рідною мовою, паралельно опановують державну, а за межами навчальних закладів і сім'ї – ще й мову середовища [6].

Культура мовлення як складник загальної культури особистості є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства. Процес опанування мови та її культури пов’язаний зі здобуттям навичок правильно розмовляти й писати, чітко висловлювати свою думку, активно використовувати знання мови, грамотно їх застосовувати. Досконале володіння мовою стає важливим компонентом загальної культури особистості, сприяє грамотній підготовці фахівців у різних сферах, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування особистості, сприяє її самотворенню та самовираженню, розвитку культури мовлення.

Категорія «культура мовлення» пов’язана із закономірностями й особливостями розвитку та функціонування мови, а також із різноманітною мовленнєвою діяльністю. Мовна система надає можливості знаходити нову мовленнєву форму для вираження певного змісту в кожній реальній ситуації мовленнєвого спілкування. Культура мовлення виробляє навички регулювання добору й використання мовних засобів у процесі мовленнєвого спілкування, допомагає сформувати свідоме ставлення до їхнього використання у мовленнєвій практиці [7].

Одним із джерел пізнання людиною слова та мови, є процес навчання у школі, починаючи з початкових класів, учні мають змогу досконало оволодіти рідною мовою, збільшити словниковий запас, сформувати свідоме мовлення.

Рідна мова виконує насамперед дві соціальні функції − служить засобом розвитку особистості як передумови розвитку народу і використовується як засіб пізнання та комунікації [8].

Формування мовленнєвих умінь і навичок, набуття мовної і мовленнєвої компетенції під час засвоєння мовної системи – це головні задачі навчання мови. Мовленнєва компетенція виявляється у виробленні вмінь користуватись усною і писемною мовою, багатством її засобів виразності у залежності від цілей та задач висловлювання і сфери суспільного життя. Важливим для розробки методики розвитку мовлення є положення про мовну особистість (її рівень володіння мовою, інтелектуальний розвиток, духовне багатство, уміння розвивати і зберігати мовні традиції тощо); про розмежування понять "мова" й "мовлення"; про розуміння тексту як продукту мовленнєвої діяльності, що реалізується в

певному дискурсі. Основними змістовими лініями програми та підручників є мовна і мовленнєва. Мовна змістова лінія забезпечує засвоєння школярами системних знань про мову і формування в них відповідних мовних умінь як засобу спілкування, пізнання, самовираження, що становить мовну компетенцію учня. Мовленнєва змістова лінія передбачає формування, закріплення й удосконалення вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі), що забезпечує мовленнєву компетенцію [9].

При вивченні змістового компонента рідної (української) мови "мовна (лінгвістична) змістова лінія забезпечує мовну компетенцію школярів як одного із засобів формування мовленнєвого розвитку", а провідною є мовленнєва (комунікативна) лінія, яка передбачає формування вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі), тобто формування комунікативної (мовленнєвої) компетенції.

Отже, базою формування в учнів початкових класів комунікативної компетенції є комунікативні уміння сформовані на основі мовних знань і навичок. Розвиток комунікативних умінь неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного і писемного мовлення. Мовна та мовленнєва компетенції ґрунтуються на усвідомленні основної функції мови − комунікативної, яка забезпечує мовленнєву діяльність її носіїв і впливає на їхній різнобічний розвиток. Комунікація або спілкування людей відбувається в процесі мовленнєвої діяльності і забезпечує формування комунікативної компетенції в учнів початкових класів [9].

Існують наступні методи розвитку мовної компетентності в учнів початкової школи, як засобу усвідомлення мовної одиниці – «слова».

Догматичні: матеріал заучується, запам’ятовується. Репродуктивні: матеріал завчається і відтворюється в повному обсязі без унесення змін. Пояснювально-ілюстративні: матеріал пояснюється та ілюструється прикладами. Продуктивні: матеріал після засвоєння має бути застосований у практичних діях. Евристичні (частково пошукові): окремі елементи нових знань учень знаходить після цілеспрямованих спостережень завдяки розв’язанню пізнавальних завдань, проведенню експерименту. Проблемні: уміння усвідомити проблему, знайти шляхи її вирішення. Методи дослідження: пошук раціональних шляхів розв’язання поставлених завдань та вирішення проблем. Вагоме місце в засвоєнні мовного матеріалу належить другій групі методів. Використання наочних методів відповідає дидактичному принципу наочності, ураховує наочно-дійовий та наочно-образний характер мислення молодших школярів (спостереження, розглядання предметів і малюнків, перегляд діафільмів, ігри з наочністю тощо). Значення групи словесних методів полягає в тому, що вони дають можливість формувати мовленнєві вміння і навички [10].

Розповідь сприяє формуванню яскравих і точних уявлень про події чи явища завдяки інтонаційній та художній виразності мовлення вчителя, застосуванню активізаційних прийомів унаочнення змісту висловлювання.

Бесіда сприяє активізації пізнавальної діяльності, є засобом розвитку як діалогічного, так і монологічного мовлення. Бесіди, залежно від дидактичної мети, поділяють на вступні, супроводжувальні та підсумкові. Вступні

спрямовані на актуалізацію набутих знань, ознайомлення молодших школярів з новими явищами тощо. Супроводжувальні використовують під час спостережень, розглядання предметів, ілюстрацій, аналізу художніх творів. Підсумкові проводяться з метою систематизації знань, їх поглиблення та усвідомлення. Метою практичних методів є формування в молодших школярів уміння використовувати набуті мовні знання, удосконалювати вміння і навички під час виконання відповідних вправ. Вправи — це багаторазове повторення розумових і практичних дій. За своїм характером вони можуть бути імітаційні, за зразком, конструктивні, творчі. До третьої групи належать методи, які відповідають етапам навчального процесу: методи, що застосовуються на етапі мотивації та стимулювання; методи, які сприяють засвоєнню нового матеріалу; методи для закріплення вивченого [10].

Фактично, це все лежить в основі STEM-освіти: формування професійних, мовних і соціальних компетенцій (компетентність-комбінація знань, умінь, навичок, цінностей, яка є результатом навчання формування наукового сприйняття світу розвиток індивідуальності. STEM-освіта, це такий підхід до навчання дитини, коли за основу беруть не придбання знань, а вміння їх отримати, застосувати, не втрачаючи при цьому себе, як особистості. Отримати знання не окремими предметами, а за допомогою інтеграції різних напрямків в єдине ціле.

Курс української мови у початкових класах – це не тільки окремий навчальний предмет, а й основний засіб опанування всіх інших шкільних дисциплін. Тому вчителі початкових класів повинні чітко усвідомлювати відповідальність за уміння школярів грамотно використовувати слова в усному і писемному мовленні. Це стосується і розуміння значення слів, якими їм доводиться оперувати, і правильної вимови їх, зокрема наголошування, і орфографічної уваги і доречної словосполучуваності та слововживання [11].

Варто зауважити, що на першому місці у цій системі – підготовка дитини до життя, а освітній процес розглядається, як саме життя, що ґрунтується на суб’єктності школяра. Такий підхід є одним із принципів STEM-освіти. «Щоденні 5» (Daily 5) – це методична система, яка розвиває самостійність, креативність, уміння мислити нестандартно. Ця система складається з п’яти видів діяльності – «Письма для себе», «Читання для себе», «Читання для когось», «Роботи зі словами» і «Слухання», які діти виконують щодня, під час уроків чи групи продовженого дня. Під час «Роботи зі словами» учні вчаться працювати зі словниками, поповнюють свій лексичний запас, використовують набуті знання під час написання різного виду робіт: переказів, оповідань, власних висловлювань, розвивають зв’язне мовлення.

У процесі «Роботи зі словами» учитель забезпечує школярів словниками, у яких учні можуть знайти визначення слів. Найкраще, щоб вони знаходилися у класі. Для пошуку тлумачення слів можна використовувати гаджети, якщо вони є в учнів. Учитель для цього виду діяльності готує учням різні завдання для роботи. Це сприяє кращому їх засвоєнню. А також дає змогу закріплювати вивчений матеріал на уроках української мови. Робота зі словами поповнює словниковий запас школярів. В процесі навчання учні вчаться застосовувати їх

на практиці. Після вивчення певної кількості слів, можна запропонувати учням скласти словникову історію, казку, оповідання з їх використанням. Учитель самостійно визначає, яка це буде кількість. Для цієї роботи характерною є стіна слів. Це місце у класній кімнаті, куди вчитель розміщує усі слова, які учні вивчають впродовж місяця. Учні можуть в процесі навчання користуватися ними, звертати увагу на їх написання для кращого запам'ятовування. Стіна слів перебуває в полі зору учнів. Варто зазначити, що перед початком роботи, вчитель разом із учнями складає правила, яких діти мають дотримуватися під час «Роботи зі словами». Вони можуть бути написані як на дошці, так і на папері, та бути у полі зору школярів [11].

Слову можна присвятити навіть цілий урок. Це може бути урокдослідження слова або урок-презентація. Такі нетрадиційні форми будуть доцільними для уроків розвитку зв'язного мовлення. Вони відповідають основним принципам STEM: у центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема; результат дослідження здобувач освіти зможе застосувати у життєвій ситуації [11].

Отже «слово», є невід'ємним засобом розвитку свідомої особистості, спроможної приймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки та розвивати самосвідомість. Формування мовленнєвих умінь і навичок, набуття мовної і мовленнєвої компетенції під час засвоєння мовної системи – це головні задачі навчання мови. Формування професійних, мовних і соціальних компетенцій (компетентність-комбінація знань, умінь, навичок, цінностей, яка є результатом навчання формування наукового сприйняття світу розвиток індивідуальності усе це лежить в освнові STEM-освіти. Досконале володіння мовою стає важливим компонентом загальної культури особистості, сприяє грамотній підготовці фахівців у різних сферах, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування особистості, сприяє її самотворенню та самовираженню, розвитку культури мовлення.

Література:

1. Кульчицький, В. Й. (2011). Проблема рідномовної компетенції в структурі духовно-практичної діяльності особистості. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка, (59), 68-71.

2. Смирницкий А.И. Синтаксис английского язика / Александр Иванович Смирницкий. – М.: Издательство: Литературы на иностранных языках, 1957. – 286 с.

3. Ганич Д.І.Словник лінгвістичних термінів / Д.І.Ганич, І.С.Олійник. – К.: Вища школа. – Головне вид-во, 1985. – 360 с.

4. Радчук В. Двомовний Янус України : [Текст] / В. Радчук // Українська мова та література. – 1999. – № 37. – С. 6.

5. Сухенко, В. Г. (2013). Специфіка слова як мовної одиниці та мовного образу.

6. Котик, Т. Наукові засади навчання української мови як державної в поліетнічному середовищі України.

7. Мельник, М. І., Нижник, Н. Р., Плотницька, І. М., Редін, П. О., Коваль, А. П., Кучинський, М. В., ... & Мацюк, З. О. (2016). ЗВ'ЯЗОК КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ З ОРАТОРСЬКИМ МИСТЕЦТВОМ. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика: збірник наукових праць/голова редколегії НВ Подлевська; відповідальна за випуск НМ Торчинська.– Хмельницький: ФОП Бідюк ЄІ, 2016.–Випуск другий.–214 с., 62.

8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – 400 с.

9. Ткачук, О. С. (2009) Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (44). pp. 156-159.

10. Вашуленка, М. С. НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК.

11. Швець, Т. (2019). STEM-ПІДХІД ДО РОБОТИ ЗІ СЛОВАМИ В 1КЛАСІ НУШ. У збірнику вміщено доповіді мовознавців, молодих учених і студентів, які брали участь у конференції. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики в Україні, аспекти професійної комунікації в сучасній освіті, проблеми лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови., 153.

РЕНСЬКА Індіра Іванівна,
старший викладач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВУЧАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ТВОРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ (на матеріалі українських та англійських аудіотекстів)

У становленні нової української літератури важливу роль відіграв видатний філософ-гуманіст та письменник Григорій Сковорода (1722-1794). Філософські трактати та притчі Сковороди написані у формі діалогів живою, образною мовою, прикрашених народними образними висловами, порівняннями, прислів'ями, приказками.

Григорій Сковорода «в 1791 р. завершив свій останній великий філософський твір «Діалог. Имя ему: Потоп Зміин», що поєднує форми трактату, діалогу, притчі й вірша». [1, с. 174-175]

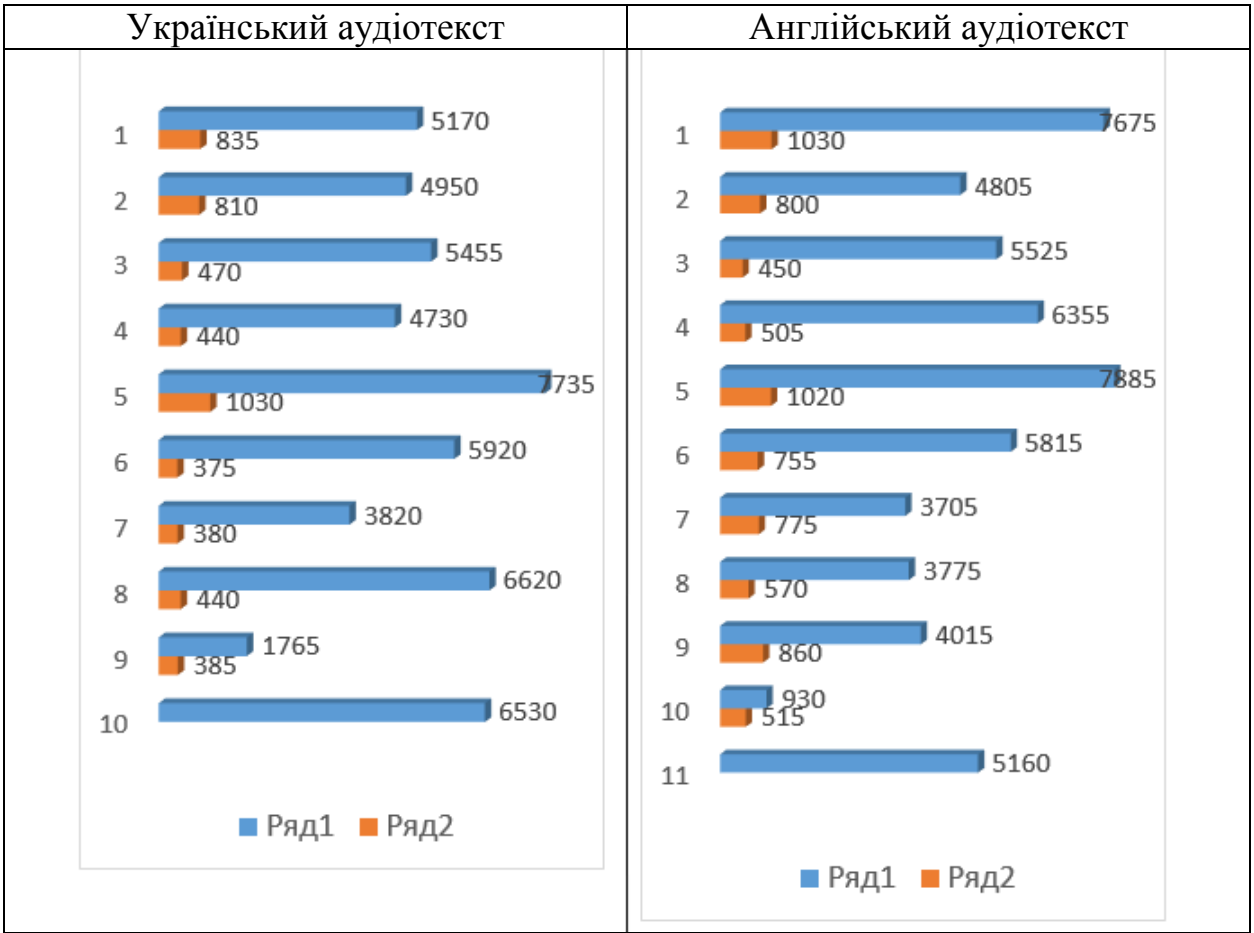
Представляємо фрагмент нашого дослідження звучання філософських творів Г. Сковороди – аналіз ритмічної організації аудіотекстів: «Притча слѢпый и очитый» та її перекладу англійською мовою «Parable of the Blind and the Sighted». На рис. 1 подано комп'ютерні осцилограми текстів.

Рис. 1.

У нашому дослідженні ритмічної організації звучання ми зосередили увагу на двох основних складниках мовлення – фразі та паузі. «Фраза – основна одиниця мовлення у його звуковій формі, яка має смислову цілісність та інтонаційну структуру…фраза є інтонаційно завершеним відрізком живого мовлення, обмеженим паузами, що становлять ритмомелодійну єдність» [2, с. 374] «Пауза – перерва, що відділяє…фрази у мовному потоці. Пауза є водночас засобом членування та об‘єднання окремих висловлювань у зв‘язний текст» [2, с. 288].

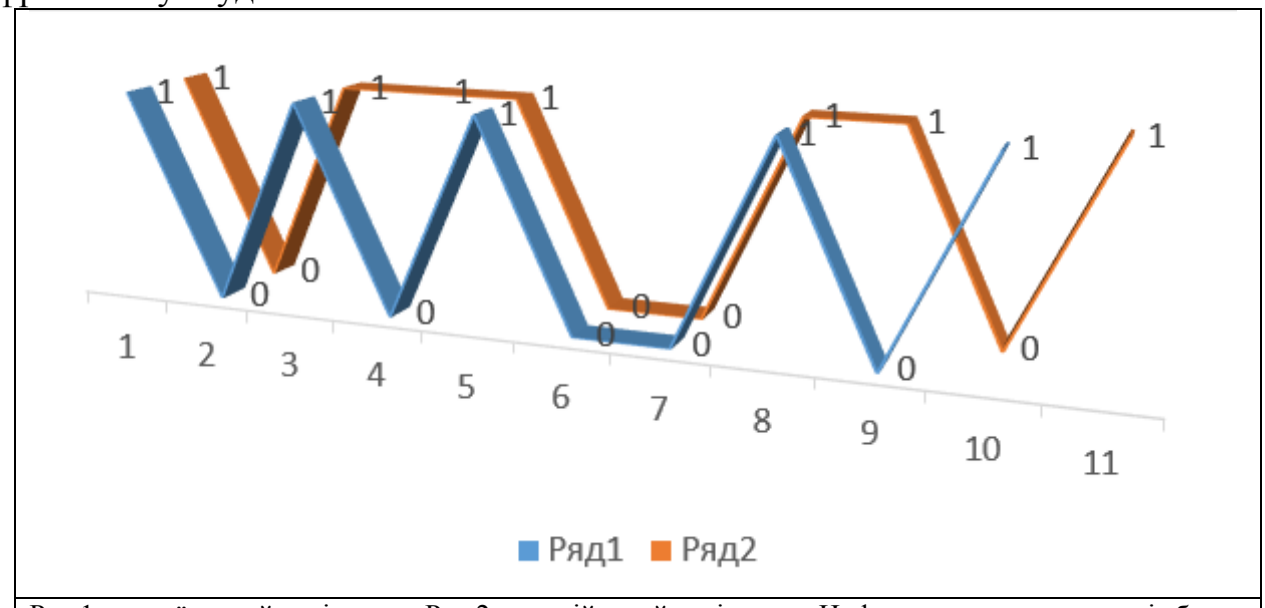
Візуальний, слуховий та параметричний аналіз показав, що український та англійський звукові тексти складаються з фраз та пауз різної тривалості. На рис. 2 подано діаграми показників тривалості та пауз текстів.

Ряд 1 – тривалість фраз; Ряд 2 – тривалість пауз. Цифрами позначено: на осі ординат – фрази тексту, на осі абсцис – тривалість у мілісекундах.

Рис. 2.

На рис. 3 подано діаграму показників більшої (**1**) та меншої (**0**) тривалості фраз та пауз аудіотекстів.

Ряд 1 – український аудіотекст; Ряд 2 – англійський аудіотекст. Цифрами позначено: на осі абсцис номери фраз текстів; 1 – більші, 0 – менші показники тривалості фраз

Рис.

У результаті експериментально-фонетичного дослідження встановлено:

1. Загальна тривалість звучання становить: 57.860 мс (український), 62.925 мс (англійський).

2. Аудіотексти складаються із 102 (український) та 136 (англійський) слів.

3. Український та англійський текст створені з однакової кількості речень – по 8, але звучання філософських текстів сегментується на 10 (український) та 11 (англійський) фраз.

4. Чергування фраз та пауз різної тривалості як в українському, так і в англійському філософських текстах створює ритм мовлення.

Література:

1. Сто найвідоміших українців. К.: ОСМА, 2015.

2. Українська мова. Енциклопедія. К.: «Майстер-клас», 2011.

САВЧЕНКО Михайло Пилипович,
заступник директора з навчально-методичної роботи, вчитель історії,
Київська гімназія східних мов № 1,
заслужений вчитель України
(м. Київ, Україна)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЛЕНІВ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА УЧНІВ ГІМНАЗІЇ

Наукове товариство учнів Київської гімназії східних мов №1 – колективний член Київської Малої академії наук учнівської молоді. Йому виповнилося 41 рік. Це творче формування (об'єднання) учнів 7-11 класів, які у позаурочній, позашкільній діяльності під керівництвом вчених, педагогічних керівників, інших спеціалістів, поповнюють, удосконалюють свої знання у різних галузях наук, розвивають свій інтелектуальний потенціал, розширюють науковий кругозір, набувають умінь та навичок науково-дослідницької роботи, формують інтерес до українознавчих та сходознавчих знань.

Основними завданнями наукового товариства учнів є: формування та розвиток в учнів наукових поглядів на світ; формування інтересу у гімназистів до досліджень глобальних, регіональних, місцевих проблем людства, громади, до поглибленого вивчення різних галузей наук, культури та мистецтва і на цій основі залучення їх до творчої діяльності щодо позитивного перетворенню дійсності; ознайомлення членів товариства із сучасною тематикою та методами науково-дослідницької роботи; формування умінь та навичок роботи з науковим апаратом, літературою, сучасними інформаційними технологіями; виховання високоморальних якостей наукового фахівця, свідомого громадянина-патріота України, толерантних якостей, культури миру у міжнаціональних, міжнародних стосунках, у діалозі культур та цивілізацій, високої духовної культури особистості; створення умов для самовизначення, самореалізації та саморозвитку творчої особистості в умовах нової соціальної перспективи [2, с. 480-481; 3, с. 326-327]. У науковому товаристві гімназистів до відзначення 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди – видатного українця, розроблена тематика науково-дослідницьких робіт учнів.

У відділенні історії в секції історії України: Григорій Сковорода і Києво-Могилянська академія; Г.С. Сковорода на Переяславщині; Григорій Сковорода: пам'ятні місця в Україні; Історична велич постаті Григорія Сковороди; музеї Г.С. Сковороди.

В секції всесвітньої історії: Г.С. Сковорода: пам'ятні місця в Європі; Г.С. Сковорода та Угорщина; випускники Києво-Могилянської академії в російських православних місіях у Пекіні.

В секції географії та ландшафтознавства (відділення наук про Землю): географія подорожей Г.С. Сковороди; Краєзнавство та краєзнавча освіта у творчості Григорія Сковороди.

У відділенні філософії та суспільствознавства в секції філософії: філософська спадщина Г.С. Сковороди; Філософія Конфуція та Григорія Сковороди: порівняльний аналіз; Г.С. Сковорода про мудрість як феномен; Григорій Сковорода: образ мислителя; Філософія в Києво-Могилянській академії і Григорій Сковорода; Час і простір у творчості Г.С. Сковороди; Філософська спадщина Г.С. Сковороди і сучасність; Г.С. Сковорода і формування сучасних ціннісних орієнтацій особистості.

В секції педагогіки: Г.С. Сковорода та проблеми виховання особистості; Педагогічна спадщина Г. Сковороди і сучасна освіта; Творча спадщина Г.С. Сковороди як джерело ідей для Нової української школи; Сковородинівський погляд на особу вчителя; Сковородинівське розуміння освіти в світлі концепції внутрішньої людини; Педагогіка серця Григорія Сковороди; Педагогіка добротворення Г.С. Сковороди; Виховання громадянина-патріота в педагогіці Г.С. Сковороди; Етичні засади педагогічної спадщини Г.С. Сковороди; Г.С. Сковорода про сімейне виховання; Ідеї «сродної праці» в педагогічних системах сучасності; Г.С. Сковорода і В.О. Сухомлинський.

В секціях української мови та української літератури (відділення української філології та мистецтвознавства): Байкарська спадщина Г.С. Сковороди; Символ дороги у творчості Г.С. Сковороди; Г.С. Сковорода в контексті української і світової літератур; Г. Сковорода в творчості поетів і письменників; Вплив Г.С. Сковороди на творчість Т.Г. Шевченка; Поетичний доробок Г.С. Сковороди; Пісенна спадщина Григорія Сковороди; Образ Сковороди в художній літературі; Г.С. Сковорода в історії української літератури; Афоризми Григорія Сковороди; Китайська тема в творчості Г.С. Сковороди; Григорій Сковорода про мову, слова, мовлення; Григорій Сковорода - «мандрівна академія» тощо.

Видатний українець Г.С. Сковорода - діамант для юних дослідників.

«Уся творчість Г. Сковороди - глибоко продумана цілісність. Він через мислительні трактати, вірші, байки, притчі навчив тих, хто хотів навчитися. Не дбав про славу імені своєму, чини й маєтки - все це непотрібне йому було. Ішов туди, де на нього чекали, де потребували його мудрості, де був бажаний,» - зазначає В.О. Шевчук, український літературознавець, перекладач [1, с. 7]. Визначаємо три основні підходи до науково-дослідницької роботи: проблемно-пошуковий, ситуативного моделювання, стратегічний.

Література:

1. Григорій Сковорода – дітям / упоряд. текстів, переклади, вступна стаття та прим. В. Шевчук. Львів: Апріорі, 2017. 88 с.

2. Савченко М.П. Організація досліджень етнонаціональних, культурно-мовних цінностей китайців у науковому товаристві гімназистів. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матер. XIV Міжнар. наук. конф., м. Київ, 5 лист. 2020 р. Київ: Вид. дім «Гельветика», 2020. С. 480-483.

3. Савченко М.П. Організація досліджень етнонаціональних, культурно-мовних цінностей народів Сходу в науковому товаристві гімназистів. Обдаровані діти - скарб нації: матер. міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 8-11 груд. 2020 р.). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 326- 332.

4. Сковорода Григорій. Ідейна спадщина і сучасність /відп. ред. І.П. Стогній. Київ: Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України; Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2003. 716 с.

5. Спадщина Григорія Сковороди для педагогічної дії / В.І. Кириченко (ред.), К.О. Безрук, Г.Г. Ковганич, К.С. Марченко. Харків: Друкарня Мадрид, 2021. 91 с.

СЕМАШКО Тетяна Федорівна,
доктор філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

«МАНІФЕСТАЦІЯ» СВІДОМОСТІ У МОВІ

Оскільки реальний світ представлений у свідомості людини, а картина світу етносу відображається і формується в мові як засобі втілення культурних фактів, варто з’ясувати питання, що приховується за поняттями «мовна свідомість» і «мовна картина світу».

Як вища форма психіки, що відрізняє людини від тварин, і специфічний спосіб ставлення до світу, свідомість формується у процесі перетворення та осмислення знань про його об’єктивні закономірності. Основною характеристикою людської свідомості виступає її здатність звертати увагу на предмети зовнішнього світу і одночасно зосереджуватись на тих станах внутрішнього досвіду, які супроводжують цю увагу. Свідомість через свій рефлексивний характер є високоінтегрованою системою регуляції психічних процесів, завдяки якій людина не тільки сприймає і емоційно реагує на навколишній світ, але ще й реєструє все це особливим чином.

У своїх дослідженнях науковці (вивченням мовної свідомості займаються у межах різних аспектах психологія, психолінгвістика, нейролінгвістика, онтолінгвістика, вікова лінгвістика, традиційна описова лінгвістика) акцентують на тому, що свідомість має мовну і мовленнєву природу: «мати свідомість –

володіти мовою. Володіти мовою – володіти значеннями. Значення є одиницею свідомості. Свідомість у такому розумінні є знаковою» [3, с. 16]. Свідомість «маніфестує» себе в мові, і мова є найкраще відображення людської думки. Мовна свідомість – один з аспектів свідомості, та її «іпостась», яка пов'язана з мовленнєвою діяльністю; це форма існування індивідуальної, когнітивної свідомості людини розумної, людини як соціальної істоти, як особистості. Мовні дані при цьому відіграють вирішальну роль у вияві фундаментальних моделей мислення у різних груп населення [1].

Аспектно, що різниця в сприйнятті дійсності обумовлена відмінностями в мові та культурі різних етносів, тому свідомості людини притаманний етнічний характер. «Етнічні свідомості серйозно різняться між собою, але відмінності ці можуть детермінуватися не лише мовою, а й соціокультурними умовами. Етнічні особливості свідомості можуть зберігатися в тих випадках, коли її носії розмовляють різними мовами і, навпаки, коли дві різних етнокультурних спільноти є носіями однієї мови» [2, с. 33]. Відтак, відмінності в сприйнятті, категоризації та оцінці явищ дійсності у представників різних спільнот виявляються в нерозривному зв'язку з відмінностями в мові та культурі відповідних спільнот.

Мовна картина світу постає як вербалізована частина концептуальної картини світу, зокрема, як її глибинний пласт і вершина, з урахуванням значення знань, втілених у мовній формі, необхідних для її формування. У кожний момент свого історичного розвитку мовна картина світу виконує функцію реєстрації та інвентаризації всього накопиченого колективом досвіду, що являє собою певну сукупність позначень різних фрагментів світу, безліч знаків зі своїми неприхованими/прихованими смислами, набір номінативних одиниць, об'єкти світу тощо.

Вивчення та дослідження мовної свідомості носіїв різних мов та культур, а також виявлення загального та специфічного в їх образах світу сьогодні має велике значення. Явища дійсності, що сприймаються індивідом у процесі спілкування та різних видів діяльності, «відображаються в його свідомості за допомогою зафіксованих тимчасових, просторових, причинних зв'язків явищ, предметів та емоцій, що викликаються їх сприйняттям», де певна сукупність таких асоціацій може бути моделлю мовної свідомості. Означена сукупність асоціацій вважається такою моделлю свідомості, яка є набором правил оперування культурними знаннями. Отже, у носія певної культури формуються уявлення про фрагмент образу світу, систему аксіологічних принципів та ціннісних установок.

У підсумку зауважимо, пізнаючи навколишній світ, людина формує загальні поняття, які об'єднуються в систему знань і уявлення про дійсність як результат її психологічної активності, що іменується картиною світу. На варті цих знань і уявлень стоїть мова: в її одиницях у вигляді гносеологічних образів закріплюються елементи дійсності. Заразом мова є засобом отримання нового знання про світ: в одиницях мови та їх властивостях матеріалізується структура і динаміка думки, тобто одночасно з розумовою здійснюється мовна концептуалізація дійсності.

Література:

1. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва : Русские словари, 1996. 411 с.

2. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. Москва : Гнозис, 2003. 288 с.

3. Леонтьев А.А. Языковое сознание и образ мира. Психолингвистические проблемы семантики / Под ред. А.А. Леонтьева, А.М. Шахнаровича. Москва : Наука, 1983. С. 6-21.

STUKALO Olena Anatoliivna,
senior lecturer,
Dnipro State University
of Agriculture and Economics
(Dnipro,Ukraine)
PhD student,
National University of Life
and Environmental Sciences
of Ukraine
(Kyiv,Ukraine)

IMPORTANCE OF LANGUAGE IN MODERN SOCIETY

Language is the most important means of communication between people and it is directly related to thinking. Thinking cannot be without speech and language cannot be without thinking. Language and thinking are deeply social character – not only by its nature, but also by its function in society. With the help of thinking, one learns about the surrounding world and realizes the laws of nature and society. Cognitive activity of personality, his thinking is possible only on the basis of linguistic material, words and sentences. Every moment of activity is determined by thought and its main carrier – language. Thanks to language, everything acquired by previous generations serves as a foundation for the further development of personality and humanity in general.

The consciousness and self-identification of an individual begins with language. Language is genetically based and is a code that binds generations. Language determines the national character of an individual. Self-awareness of an individual begins with mastering one's native language. Thinking, and therefore and the consciousness and self-identification of the individual is based on native language too.

The modern Ukrainian language is a centuries-old legacy of the Ukrainian people; it was created by the efforts of many generations. The language is the main human means of communication; with the help of language we express our thoughts. Language, of course, has an influence on the formation of an individual's consciousness.

Language is the best means of mutual relations between individuals, a means of their spiritual union and mutual influence. There is no nationality without a language;

the native language best reflects the thoughts and feelings of an individual, the society of the entire nation. The most important individual characteristics of a people are its language, literature, art, oral folk art, etc.

Language is a mirror of the surrounding world, which reflects reality, creates its own picture of the world, specific and unique for each language, and, accordingly, for the people, ethnic group, language group that uses this language as a means of communication. Overcoming the language barrier is not enough to ensure the effectiveness of communication between representatives of different cultures, for this it is necessary to overcome the cultural barrier. There are so-called nationally specific components of cultures, that is, exactly what creates problems of intercultural communication. Cultural values are preserved in language – in vocabulary, grammar, proverbs and sayings, folklore, artistic and scientific literature, and forms of written and oral speech. Language shapes the personality of a person.

Language does not exist outside of culture as a socially inherited set of practical skills and ideas that characterize our way of life. Language, as one of the types of human activity, is an integral part of culture, determined as a set of results of human activity in various spheres of human life: spiritual, social, industrial. However, as a form of existence of thinking and, most importantly, as a means of communication, language appears in the same row as culture.

Language is a unique phenomenon of a person's life and professional activity. It clearly defines its national character; intellectual and aesthetic interests; reveals business qualities, indicates the general development of the personality.

Therefore, knowing the language of the people among whom you live is a sign of culture and education; knowing one's native language is a sacred duty; competently and ethically using the language of the profession is the norm of professional life. Speaking in a standardized language is much more difficult than communicating in slang, which you constantly hear in the surrounding linguistic environment. Therefore, the choice of language means primarily depends on the culture of the individual.

ТЕРЯЄВ Дмитро Олексійович,
кандидат філологічних наук, доцент
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ПОЕЗІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВУЧАННЯ

«Юнацькі поетичні твори Сковороди нам не відомі, він, слід гадати, римував уже в ті роки. Його зрілі вірші, пісні та байки, писані книжною українською і латиною, відрізняються новаторством і належать до літературних вершин свого часу. Основами поетичної майстерності він оволодів принаймні до двадцятирічного віку» [1, с. 168]. Творам Сковороди притаманні алегоризм,

символічна та емблематична образність, у них використані різноманітні засоби барокової риторики – алегорії, метафори, фігурні вислови, уподібнення, багата синоніміка.

Дослідження поетичного мовлення визначається сучасним антропоцентричним підходом до комунікативної діяльності людини, так як у поезії мова максимально розкриває свої можливості.

При аналізі ритмічної організації звучання ми зосередилися на таких основних складниках ритму – фразі та паузі. «Вірш – елемент ритмічного мовлення у літературному творі, основна одиниця віршованого ритму. Подеколи збігається з віршовим рядком, але в жодному разі не повинен з ним ототожнюватися» [2, с. 130]. «Пауза – коротка перерва у мовленні, що… відмежовує одну фразу від іншої. Особливого значення надається паузі у віршуванні, де поряд із смисловими, логіко-інтонаційними вживається ще й ритмічна» [2, с. 541]. «Рима – суголосся закінчень у суміжних та близькорозташованих словах, які можуть бути на місці клаузул…Рима як звукове, а не графічне явище, охоплює ритмічний акцент і наступні за ним звуки» [2, с. 592].

Представляємо фрагмент експериментально-фонетичного дослідження поезії Г. Сковороди – вірш «De Libertate». На рис. 1 подано комп'ютерні спектрограму вірша.

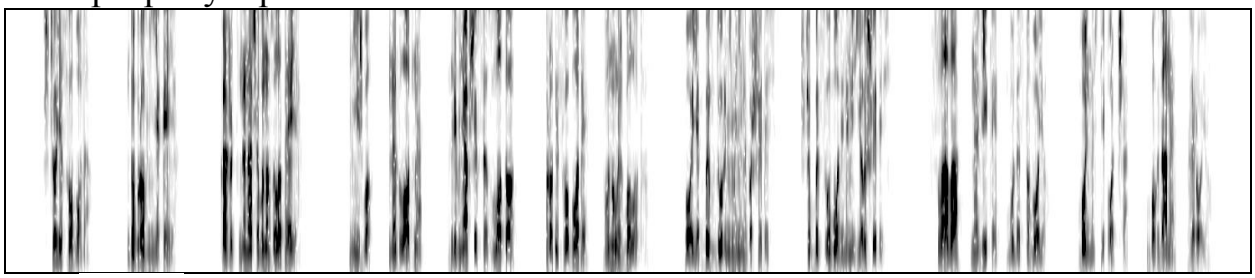

Рис. 1.

Слуховий, візуальний та параметричний аналіз показав:

1. Загальна середня тривалість звукового тексту становить 28.635 мс;

2. Звуковий текст (на відміну від друкованого, який утворюють 8 рядків) складається з 11 віршів та 10 пауз різної тривалості. У таблиці 1 наведено текстову сегментацію та параметри тривалості віршів та пауз.

Таблиця 1.

№	текст	тривалість	
		вірш	пауза
1	Що є свобода?	1190 мс	900 мс
2	Добро в ній якеє?	1255 мс	1080 мс
3	Кажуть, неначе воно золотеє?	2030 мс	1190 мс
4	Ні ж бо, не злотне:	1665 мс	585 мс
5	зрівняши все злото.	1715 мс	705 мс
6	Проти свободи воно — лиш болото.	2360 мс	850 мс
7	О, якби в дурні мені не пошитись	2325 мс	590 мс
8	Щоб без свободи не міг я лишитись	2250 мс	965 мс
9	Слава навіки буде з тобою	2995 мс	685 мс

10	Вольності отче,	1310 мс	415 мс
11	Богдане-герою	1575 мс	

3. Вірш «De Libertate» створено суміжною жіночою римою. На рис. 2 комп'ютерні спектрограми слів, що римуються.

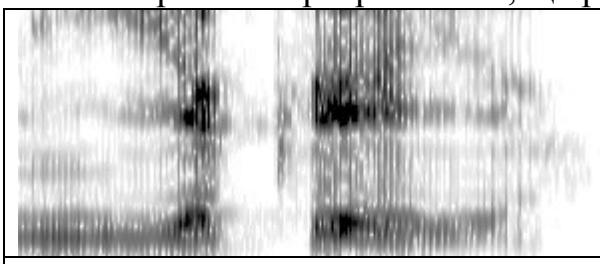
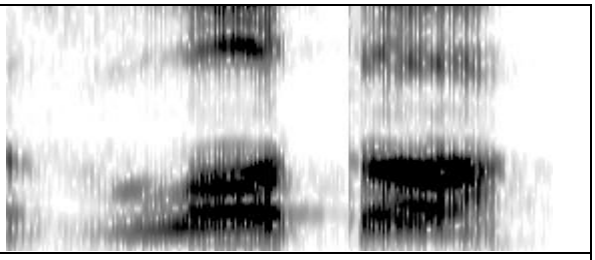
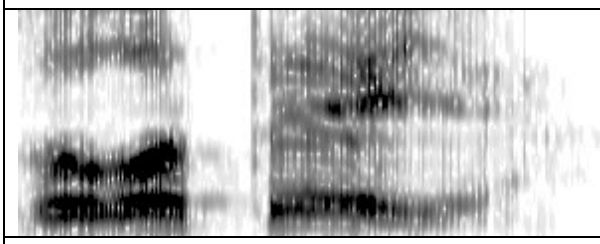
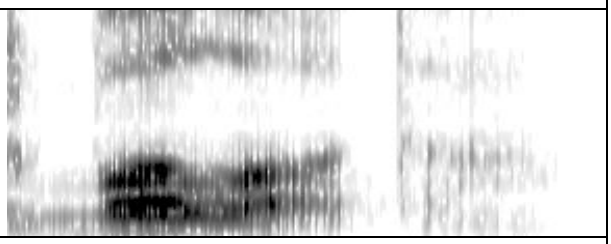
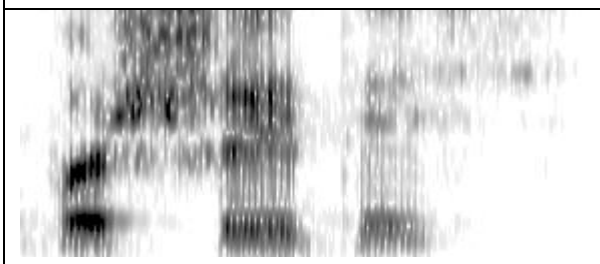
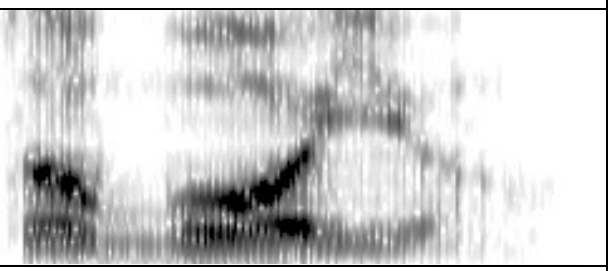
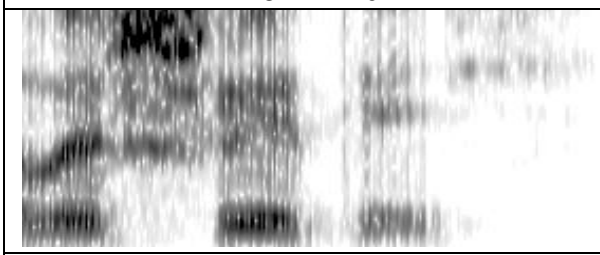
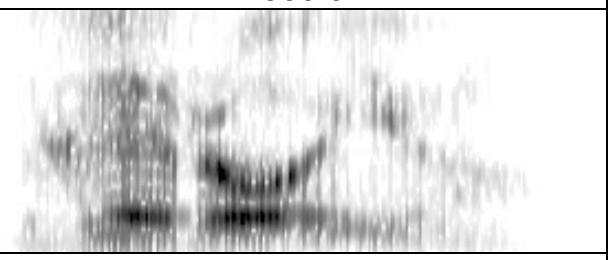
	
якеє	злото
	
золотеє	болото
	
пошитись	тобою
	
лишитись	герою

Рис. 2.

Література:

1. Сто найвідоміших українців. К.: ОСМА, 2015.
2. Літературознавчий словник-довідник. К.: «Академія», 1997.

ШЕВЦОВА Євгенія Сергіївна,
аспірантка кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук,
факультет гуманітарно-педагогічний,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПИТАННЯ МОВИ У СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

У середині XIX століття європейські поліетнічні держави зазнавали неабияких потрясінь рухами за національне відродження. "Весна народів" проголосила нові політичні та суспільні тенденції, перш за все поняття нації стало первинною ознакою ідентичності та самоідентифікації. Національні рухи стали наслідком незворотних соціальних процесів, розпаду станово-феодальних відносин, лібералізації суспільних відносин. Незважаючи на складні умови тривалих періодів бездержавності нації та її територіальної роз'єднаності, возз'єднання українських земель і відновлення соборності та незалежності України відбулось в тому числі і завдяки збереженості української мови, перш за все, серед простого народу, селянського і робітничого населення [1, с. 95]. У цьому питанні цінний матеріал можуть дати дослідження статистичних органів та установ, що досліджували різні аспекти життя населення, а також проводили загальнодержавні переписи.

Статистичні органи, що діяли на території сучасної України у XIX - XX столітті виконували перш за все функції, що були покладені на них державою, Австрійською та Російською імперіями. Вони надавали щорічні звіти з обліку населення, фінансових та майнових питань губернії. Найчастіше питання національного, релігійного або мовного характеру, що були гостро поставлені в обох імперіях у виданнях статистичних органів були представлені або у формалізованому вигляді за допомогою таблиць та цифр, або взагалі опущені. Не належна увага обох імперій до національної свідомості та ідентичності українців, та інших народів, що проживали на їх територіях, говорить про бажання подавити ці прояви у суспільстві. Варто сказати, що з середини XIX століття разом з діяльністю досліджуваних губернських та земських статистичних органів, на нашій території діяли чисельні заборони на друк, викладання українською мовою, національні рухи та об'єднання, що ще більше ускладнювало дослідження української національної свідомості. Не зважаючи на ці обставини, цінну інформацію з питань мови нам дають загальні переписи населення, результати яких публікувались центральними статистичними органами.

Станом на 28 січня 1897 року у Російській імперії проводився перший і останній загальнодержавний перепис населення. Серед такої інформації, як рід занять, сімейний стан, грамотність, тощо, була зібрана інформація щодо віросповідання та рідної мови. Питання національності у переписі Російської

імперії не було поставлене взагалі, а змінене на більш практичну та однозначну ознаку підданства. Так єдиною національною ознакою, представленою у переписі була рідна мова населення. При цьому, визначаючи грамотність, зверталась увага лише на уміння читати та писати російською мовою, і наприклад тих, хто чудово володів тільки українською мовою за цією ознакою могли записати до безграмотних. До речі навіть такої мови, як українська у звітах не зазначалось, тут вона мала назву малоросійська. При цьому саме ця мова спілкування була переважаючою на українських територіях. Наприклад, за згаданим переписом 1897 р. у Волинській губернії 70% україномовного населення, Катеринославська - 68,9, Київська - 79,2, Подільська - 80,9, Полтавська- 93, Харківська 80,6, Херсонська - 53,5, Чернігівська - 66, Таврійська - 42 (при кількості російської - 27%) [3]

Подібна ситуація склалась і в дослідженні мовного питання на західноукраїнських землях. У 1878 р. Центральна статистична комісія Австрії створила спеціальний комітет для розгляду питання про статистику національного складу населення імперії. Наголошувалося, що у місцевостях із змішаним етнічним складом це особливо важливо для вирішення деяких політико-правових проблем. Наступного року цей комітет запропонував під час майбутнього перепису ввести окрему облікову рубрику „родинна мова". Мотивувалося це тим, що мова є найважливішою ознакою національної приналежності. Але остаточно питання вирішувалося міністерством внутрішніх справ. Воно віддало перевагу назві рубрики „розмовна мова". Цей термін був досить поширений у міжнародній статистичній практиці [2, с. 26].

Щодо розмовної мови давалося окреме роз'яснення. Цим терміном для кожної особи визначали ту мову, яка вживалася для спілкування у родині, з односельцями, на побутовому рівні. Зазначалося, що фіксуються тільки такі мови: німецька, чеська, словацька, польська, рутенська (русинська), словенська, сербохорватська, італійська, румунська, угорська. Щоб констатувати у зареєстрованої особи розмовну мову, комісар, що проводив перепис, мав опитати членів сім'ї і у першу чергу – голову сім'ї. Будь-який вплив сторонніх осіб заборонявся [2, с. 41].

Отже, окрім важливих статистичних даних щодо мовного, релігійного, етнічного складу населення, у виданнях статистичних органів другої половини XIX - початку XX століття можна знайти матеріал з історії, етнографії, культури, релігії та вірувань населення. Вони дають інформацію про життя українців в період найбільш буремних національних рухів та політичних зрушень, у період його боротьби за визнання. Тому вважаємо, що варто більше досліджувати статистичні органи та їх історико-краєзнавчу діяльність.

Література:

1. Головачева К. Р. Мова як ознака нації і символ держави. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології». Вип. № 1091, 94-97.

2. Дністрянський С. Національна статистика. Студії з поля суспільних наук і статистики / За редакцією М.Грушевського. Львів: З друкарні НТШ під зарядом К. Беднарського, 1909. Т. 1. 49 с.

3. Тройницкий Н.А. Распределение населения по главнейшим сословиям, вероисповеданиям, родному языку и по некоторым занятиям. СПб: паровая типо-лит. Н. Л. Ныркина, 1905. 46 с. URL: https://www.prlib.ru/item/441801#v=d&z=2&n=5&i=1648644_doc1_A2B46F7F-C24B-4A64-9E31-C568A30F3A38.tiff&y=89&x=567

ШУЛЯК Дмитро,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СЛОВО ЯК НОСІЙ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

Страшні слова, коли вони мовчать…
Л. Костенко

Слово – це невід'ємна частина життя людини, адже через слова ми виражаємо свої почуття та емоції, без яких не можливе повноцінне існування особистості. Ми показуємо свій внутрішній світ саме через те, що ми говоримо, тому можна сказати, що, підбираючи слова, ми обираємо демонстрацію себе. «Слово — зброя. Як усяку зброю, його треба чистити та доглядати.»,- писав Максим Рильський.

На сьогоднішній день ми можемо спостерігати, як слова можуть масово діяти на свідомість людей, вони мають здатність як позитивно впливати на розвиток суспільства, так і спрямовувати його у регресивний напрямок. Російський народ є яскравим прикладом масової інформативної атаки на людей, яка сформувала певний світогляд та темперамент народу, що має величезний негативний відбиток на увесь світ. Тобто, ми бачимо яскраву розумову маніпуляцію масою людей. Це доводить нам, наскільки може бути вагома сила слова, якщо вміти нею користуватися. Вміння контролювати своє мовлення, орудувати своїми виразами в певних ситуаціях є дуже гарним навиком, який може ставити вас у вигідне положення у певних життєвих випадках. Аналізуючи події, які на даний момент відбуваються у світі, ми маємо сформувати чітке вміння правильно висловлювати свої думки та поширювати їх у маси, адже ми маємо можливість бачити жахливі наслідки словесної пропаганди.

Підбиваючи підсумки усього вище сказаного, можна стверджувати, що слово дійсно є носієм та знаряддям свідомого ставлення до світу. Те, що ми

говоримо, виражає наші думки, наш внутрішній світ, тому правильність говоріння є невід'ємною частиною нашого життя.

ЯНИК Катерина,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Ольховська Н. С.,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ АГРАРНИХ ТЕКСТАХ

Ряд досліджень, проведених у межах різних дисциплін, свідчить про роль нелінгвістичних компонентів як у поданні загального сенсу документа так і в його розумінні. Можна сміливо сказати, що у межах окремої електронної колекції вербально-графічних компонентів поруч із лінгвістичними засобами у вигляді терміносистем беруть участь у передачі загального наукового сенсу документів.

Ряд сучасних закордонних авторів зазначає роль вербально-графічних компонентів з погляду змісту нової інформації. У плані інформативності ці компоненти можуть бути й значущими, ніж лінійний текст документа. Насправді вербальні складові таблиць, графіків, діаграм, рисунків і схем включають пошукові терміни, які відсутні в лінійному тексті документа. Отже, їх включення із зони пошуку істотно знижує ступінь його повноти. У наукових документах поділ вербально-графічних компонентів на таблиці, графіки, діаграми, малюнки і схеми носить умовний характер. До кожного з цих типів можна віднести широкий клас комунікативних об'єктів.

Для аналізу та опису графіків і діаграм існують усталені фрази та клішовані вислови. Ці висловлення ми поділили на такі тематичні види [1, с. 367-376]:

1) для розкриття теми і предмета графіка:

- *Thema der Grafik ist…* – Тема/предмет діаграми/графіка – це…
- *Die Tabelle/das Schaubild/die Statistik/die Grafik/das Diagramm gibt Auskunft über…* - Таблиця/малюнок/статистика/графік/діаграма дає інформацію про…

2) аналіз походження інформації:

- *Die Daten stammen von…* - Дані взято з/від…
- *Das Schaubild wurde vom … erstellt/herausgegeben.* - Ілюстрацію було представлено…

3) опис структурних даних:

- *Die Angaben sind in Prozent.* - Дані подано у відсотках.

- *Die Legende gibt Auskunft über …* - Легенда (образ діаграми) дає інформацію про …

4) розкриття або опис процесів - це частина, яка є найскладнішою для вивчення і розуміння аналізу графічних малюнків. Перш за все треба звернути на значення та вживання прийменників «*auf»/»um»*:

1. Збільшення:

- *ist um (fast/mehr als) …% gestiegen*. - зросло на (майже/більш ніж) …%.
- *hat sich zwischen 2010 und 2017 um…% erhöht.* - збільшилось на … % за період між 2010 і 2017 роком.

2. Спадання:

- *Der Anteil/die Zahl …* - Частина/Кількість (чого-небудь) …
- *ist in den letzten 3 Jahren von …% auf …% gesunken/zurückgegangen/ geschrumpft/gefallen.* - за останні 3 роки впало/спало/скоротилося з …% до …%.

3. Порівняння:

- *Im Vergleich zu/ Vergleichen mit 2021 ist die Zahl der … um …% höher/niedriger.* - У порівнянні до/ У порівнянні з 2021 роком кількість … вища/нижча на …%.
- *Im Gegensatz/Im Unterschied zu 2018 ist der Anteil der … um …% gefallen.* – У протилежність до/ На відміну від 2018 року частина … знизилася на …%.

4. Процентне відношення:

- *Der Anteil von … beträgt/betrug im Jahr 2010 …%.* - Частина складає/складала в 2010 році …%.
- *Der Anteil von … liegt jetzt bei …%./lag im Jahr 2020 bei …%.* - Частина … складає зараз біля …%/складала в 2020 біля…%

5. Визначення кількості:

- *Die Kosten für … betragen/betrugen 2020 … Euro*. - Витрати на … складають/склали в 2020 році … євро.
- *Die Ausgaben für … erreichen/erreichten 2017 die/eine Höhe von … Euro*. - Витрати на … досягають/досягли в 2017 році розміру в … євро.

5) коментарі та висновки:

- *Es fällt auf/Es ist unverkennbar/Überraschend ist, dass …* - Кидається в очі/Неможливо не помітити/Вражає те, що…
- *Aus der Grafik geht leider nicht hervor, wie …* - На жаль, із графіку незрозуміло, як …

Дослідивши структуру графіків та їхнього опису, то до особливостей перекладу цих вербально-графічних компонентів аграрного науково-технічного дискурсу належить [1, с. 367-376]:

1) часте вживання перехідних і неперехідних дієслів, які є однією з найбільш заплутаних проблем перекладу як *«steigen - steigern» (рости)* і *«sinken - senken» (падати)*

2) неперехідні дієслова не мають додатка в Акузативі і не утворюють пасивну форму з *werden*

3) використання пасивних конструкцій, що характерно всьому науково-технічному стилю, в тому числі й аграрній субмові:

4) вживання перфекту і штативу

5) вживання прийменників *«auf» («до» якогось значення)* і *«um» («на» якесь значення збільшилось).*

6) часте використання субстантивованих дієслів, наприклад, *«das Steigen/der Anstieg» – «підвищення»*.

Література:

1. Ольховська Н. С. Аспектний переклад аграрної літератури: навчальний посібник / Наталія Семенівна Ольховська. - Київ, 2016. - 524 с.

СЕКЦІЯ 2.
ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ

БУДЕГАЙ Вікторія Андріївна,
аспірант
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Сучасна освітня сфера орієнтована на розвиток інклюзії, яка забезпечує здобувачам з особливими освітніми потребами рівний доступ до освіти. Особливу роль у цьому напрямку на організаційному, змістовному та процесуальному рівнях відіграє заклад вищої освіти.

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» йдеться, що заклади вищої освіти надають освітні послуги здобувачам освіти на рівній основі, без дискримінації, незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності усіх здобувачів освіти [1].

Організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах вищої освіти передбачає створення інклюзивного освітнього середовища за принципами універсального дизайну [2], яке в включає: фізичний (просторово-предметний), структурно-методичний (психодидактичний) і соціальний компоненти.

Так, фізичний (просторово-предметний) компонент освітнього середовища спрямований на формування оточуючого середовища просторово-предметними засобами. Структурно-методичний (психодидактичний) компонент середовища включає в себе зміст освітнього процесу: освітні програми, технології, методи навчання і виховання, що реалізуються в закладі освіти, адаптовані до освітніх потреб здобувачів. Соціальний компонент пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до осіб з обмеженими можливостями здоров'я, із визначенням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостей соціальної інтеграції. Тобто це характер взаємовідносин всіх суб'єктів освітньої діяльності.

У даному контексті необхідно визначити чинники успішної соціальної інклюзії, серед яких: цінності, доступність та демократизація соціобуття учасників освітнього середовища; культивування творчих можливостей студентів; формування особистісно конструктивних соціальних відносин; формування інклюзивної культури тощо.

До позитивних соціально-психологічних чинників варто зарахувати міжособистісне спілкування учасників освітнього процесу. Спілкування є найважливішою соціальною потребою людини. Саме міжособистісне спілкування є засобом передачі когнітивної та емоційної інформації, що визначає соціальний, психологічний та інтелектуальний розвиток і виховання особистості. Відсутність спілкування призводить до затримки психічного та загального мовленнєвого розвитку, які відображає розвиток мислення; відтягується соціальний розвиток, особливо по відношенню до стосунків з однолітками; такі діти легко піддаються депресивним станам, порушується емоційна складова, в результаті якої емоції та почуття набувають ознак нечіткості та неадекватності; зменшується бадьорість і природна рухливість, з'являється млявість, скутість.

Повсякденна комунікація студентів з/без особливих освітніх потреб сприяє розширенню соціального досвіду, світосприйняття і світобачення. За умови правильно побудованої педагогічної ситуації такий досвід може стати основою особистого зростання усіх здобувачів освіти та потужним каналом входження в соціокультурний простір.

Отже, міжособистісне спілкування є одним із важливих чинників формування інклюзивної культури студентів, які навчаються в інклюзивному освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Література:

1. «Про освіту», «Про вищу освіту» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 765 від 21.07.2021

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти

ВАСИЛЕНКО Анастасія Петрівна,
стажерка університету Фоджа
(м. Фоджа, Італія)
студентка другого року магістратури
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Савич Сковорода – неперсічна особистість української філософської думки, видатний поет, педагог та музикант. Незважаючи на

трьохсотрічну давність, філософія Г. Сковороди, зокрема, його педагогічні погляди, не втрачають актуальності, напрочуд – в сучасних реаліях допомагають віднайти внутрішню силу і жагу до самореалізації.

Творчість видатного філософа народжувалась з народної мудрості – часто герої його байок оперують фразою *«Як у нас в народі кажуть…»*. Дійсно, народна мудрість містить у собі знання пращурів з давніх-давен. Видатний просвітник високо цінував засоби української народної педагогіки – український фольклор, практику родинного виховання, звичаї, традиції та обряди, народне мистецтво.

Невід'ємною умовою покращення суспільства Г. Сковорода вважав освіту, через яку людина може досягнути духовного звільнення. Він стверджував, що навчання дитини є святим обов'язком батьків. Через свої твори мислитель вчить шукати опору в собі, а не у зовнішньому світі, поліпшити своє життя працюючи над собою.

Один з небагатьох історичних постатей, він поєднував життя мандрівника із самопізнанням і духовним розвитком. З його біографії відомо, що Г. Сковорода був людиною освіченою володів іноземними мовами, багато подорожував, навчався у Києво-Могилянській Академії, прожив у Європі близько п'яти років. В іноземних закладах освіти він побачив зовсім інший підхід викладачів до студентів, де стосунки вчителя і учня будувались на демократичних засадах. Тому, повернувшись на рідні землі, не побоявся піти проти прийнятих норм викладання: він ввів власну систему оцінювання, проводив уроки на природі, намагався розвивати у своїх вихованців здатність мислити самостійно, робити висновки, надихав шукати своє призначення на основі природних задатків і зову серця. Як і Г. Песталоцці, Г. Сковорода підтримував ідею природовідповідного виховання, згідно з якою виховання іде від природи, яка є *«всерідна, справжня і єдина навчителька»*.

В основі педагогічних поглядів Г. Сковороди покладено принципи демократії, свободи, гуманізму та рівності, які є складовими особистісно-орієнтованої педагогіки. Педагогічна система Григорія Сковороди базується на філософських принципах про мораль, усвідомленні свого призначення, бо саме у ньому він вбачав щастя і реалізацію Божого Задуму. Моральне вдосконалення людини прокладає їй шлях до щастя. Цю думку видатний мислитель виражав своєрідною ідеєю «сродної праці». Своєчасно розкрити задатки дитини і спрямувати її діяльність по правильному шляху – ось головне завдання вчителя і батьків.

Умовою високої педагогічної майстерності вчителя Г. Сковорода називав постійну самоосвіту, цілеспрямоване самовдосконалення та розвиток своєї особистості. Видатний мислитель одним із перших в вітчизняній педагогіці звернув увагу на особистість педагога, від якої напряму залежить його професіоналізм. На думку філософа вчитель – носій духовно-моральної культури, народних цінностей та людинолюбства. Невід'ємними чеснотами вчителя він вважав повагу до людської гідності, безкорисливість, щирість, скромність, працьовитість, відданість своєму народу та Батьківщині. Своїм прикладом він показував, яким має бути справжній педагог. Про стиль життя

новатора його перший біограф – Михайло Ковалинський – пише: *«Уставав дуже рано, їв раз на день, без м'яса і риби, був завжди веселий, сильний, рухливий, з усього задоволений, до всіх добрий, усім готовий послужити. Поважав і любив добрих людей без різниці їх стану, навідувався до хворих, розважав сумних, ділився останнім з тим, хто нічого не мав»*.

Важливе значення видатний українець надавав дружбі. Його учні ставали його близькими друзями, теплі стосунки з якими Г. Сковорода підтримував протягом життя. Одним з таких був його учень – Василь Томара, який став видатним дипломатом, послом у Туреччині. У листах Василя до Григорія зчитується його тепле і шанобливе ставлення до вчителя.

Думки Мислителя про дружбу прослідковуються у його байці "Соловей, Жайворонок і Дрізд": *«Будь-якій владі, званню, чинові, стану, ремеслу, наукам початок і кінець — дружба, основа, спілка і вінець суспільству. Вона сотворила небо і землю, зберігаючи світ світів у красі, порядку і в злагоді...»*. Отже, дружба об’єднує серця людей незалежно від їх роду діяльності, і завдяки їй суспільство перебуває в гармонії.

Найкращим порадником у житті педагог – гуманіст вважав книгу. Він научав своїх учнів читати вдумливо і уважно, робити замітки. Важливим було розвинути вміння дітей аналізувати прочитане.

Отже, як бачимо, педагогічні погляди Григорія Сковороди не втрачають актуальності і тепер. Учитель, який зумів стати для учня другом і носієм національних цінностей, який своїм прикладом зрощує високі моральні принципи, духовність, розвиває аналітичне мислення дитини – і є справжнім майстром своєї справи. Для досягнення високого рівня педагогічної майстерності невід’ємною частиною його буденності має стати цілеспрямована самоосвіта і саморозвиток.

Література:

1. Денисенко В. П. Про окремі аспекти педагогічної спадщини ГС Сковороди та її значення для сучасного учителя //Імідж сучасного педагога. – 2022. – №. 4 (205). – С. 48-52.

2. Рудь О. М. Погляди Григорія Сковороди на формування педагогічної майстерності вчителя //Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2017. – №. 1. – С. 3-6.

Сковорода Григорій. Твори : У 2 т. / Григорій Сковорода [2-е вид., виправ.]. –К. 3. ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. – (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т.5). –Парал. тит. арк. англ. Т.1 / передм. О.Мишанича. – 528 с.

ГОЛЄВА Марія Сергіївна,
аспірантка кафедри
управління та освітніх технологій,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Сьогодні відбувається процес переосмислення феномену людини, зокрема у філософському вченні. Це відбувається переважно в аспекті соціальної та духовної інтеграції. Вирішення цього питання потребує звернення до думки видатного українського філософа та педагога Григорія Сковороди, яка проливає світло на багато речей, які стосуються того, чого прагне сучасна людина для гармонійного існування в суспільстві. Сковорода формує ідеал людини, але не «людини-героя», для якої сенс життя вимірюється матеріальними цінностями, а духовно збагаченої людини, яка через «сродну працю» спілкується із зовнішнім світом. [1]

Питання щастя також перебуває в центрі його уваги. У нього воно асоціювалося зі «сродною працею», яка, на переконання філософа, була необхідною передумовою щастя.

Отже, серед внутрішніх умов розвитку студентів важливе місце посідає можливість самореалізації особистості. Ще К. Юнг зазначив, що найсильніше бажання і найзаповітніша мрія людини полягає в тому, щоб дати розкритися тій цілісності своєї істоти, яку позначають поняттям «особистість» [2, с. 238].

Соціальні потрясіння у суспільстві не пройшли стороною, вторглися у стійку систему традиційного виховання. Сьогодні навчання повернулося до особистості дитини і шукає соціально-психологічні ресурси щодо розвитку її здібностей.

Досліджуючи природу особистості та позначаючи індивідуальність як основу особистості, вчені прийшли до висновку, що одним із важливих індикаторів людської індивідуальності — є активізація творчої діяльності.

Навчити мислити, знаходити раціональні шляхи вирішення проблем, виховати потребу у саморозвитку — ці завдання стають основними орієнтирами сучасного навчання. Особливо підкреслюється, що розвиток та саморозвиток особистості можливий у процесі навчання, заснований на формуванні проектного способу взаємодії зі світом, який зможе забезпечити розвиток творчої ініціативи та самостійності студентів у навчанні, та сприятиме безпосередньому зв'язку між набуттям знань та умінь та застосуванням їх для вирішення практичних задач.

Беручи участь у проектній діяльності, студент може вибрати для себе заняття відповідно до своїх нахилів та здібностей. При виконанні проекту студенти самостійно не тільки знаходять джерела інформації, отримують

необхідні відомості та систематизують їх, а й планують свою роботу, співпрацюють один з одним, вирішують творчі завдання, опановують дослідницькі вміння.

Проектна технологія дозволяє створювати на дослідницьку творчу атмосферу, де кожен студент залучений до активного пізнавального процесу на основі методики співробітництва.

Беручи участь у проектній діяльності, студенти навчаються: знаходити джерела інформації, отримувати інформацію, що стосується теми, планувати роботу над проектами, співпрацювати один з одним при виконанні проектів, в результаті розширюють свій кругозір.

На схемі виділено етапи виконання проекту. Значимість вчителя і учня у діяльності кожному з них показано розміром символічних фігурок, а ступінь взаємодії суб'єктів «навчання – навчання» позначено шляхом близькості зображення символів.

Графічне уявлення взаємодії викладача та студентів показує, що педагог на всіх етапах виступає в ролі консультанта і помічника, а акцент навчання робиться не так на зміст, як на процес застосування наявних знань.

У процесі проектної діяльності студенти розвивають свій творчий потенціал. За допомогою проектної технології вдається встановити міцні зв’язки між теоретичними знаннями студентів та їх практичною діяльністю. Усе це створює передумови для формування в таких аспектів особистості, як рішучість і воля у процесі застосування своїх розробок на практиці.

Проектна технологія дозволяє подолати типову пасивність студентів, включає всіх у спільну діяльність, докорінно змінює відносини «викладач — студент»:

- студент визначає мету діяльності — викладач допомагає йому у цьому;
- студент відкриває нові знання — викладач рекомендує джерело знань;
- студент експериментує — викладач розкриває можливі форми та методи експерименту, допомагає організовувати пізнавально-трудову діяльність;
- студент обирає — викладач сприяє прогнозуванню результатів вибору;
- студент активний — викладач створює умови прояви активності;
- студент несе відповідальність за результати своєї діяльності — викладач допомагає оцінювати отримані результати та виявити способи вдосконалення діяльності.

Така співтворчість захоплює, робить цікавою спільну працю, дає моральне задоволення, змушує шукати нові форми самовираження.

Література:

1. Бичко А., Бичко І. Концентрично-бароковий контекст української філософії: феномен Сковороди. Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність. К.: Інститут філософії АН України. 2003. С.51–78.

2. Юнг К. Психологічні типи. Львів: Астролябія. 2010. 692 с.

ДАЛЬ Наталя Валентинівна,
Відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінський фаховий коледж Національного
університету біоресурсів і
природокористування України»

ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Вироблена поколіннями християнська культура та традиції виховання дітей і молоді є надбанням, духовним скарбом, якого не вдалося нікому знищити, навіть у найтяжчі роки нашої історії. Сьогодні відродження України безпосередньо пов'язано з вихованням дітей та молоді на кращих народних традиціях. Постала необхідність повернутися до наших християнських джерел, з яких беруть початок усі цінності людського життя: любов (до матері, рідних, людей, Батьківщини), добро, милосердя, віра, надія, чесність, справедливість.

Мета яку має поставити перед собою кожен куратор – це ознайомлення студентів із християнськими традиціями українського народу; формування особистості студента на засадах християнської моралі, плекання в юних душах основних християнських чеснот; виховання справжніх патріотів, які усвідомлюють свою відповідальність.

Духовність – це стрижень, фундамент внутрішнього світу людини. Йому не можна навчити з допомогою настанов. Можна вказати лише шлях, але не можна заставити по ньому йти. Духовність – це те, що відрізняє людину, що властиве лише їй одній. Духовність – творча спрямованість, наснага людини; певний тип світовідношення: триєдність ставлення до абсолюту, до світу – природи, суспільства, інших людей, самого себе. Духовність не зводиться до інтелектуальності, ідеальності, звернення розуму до етики, чистої моралі або аскетизму. Духовність не є й чиста релігійність, чи емоційне піднесення духу, або розумова довіра і урегульованість поведінки на цих засадах. Духовною є будь-яка діяльність, яка веде людину вперед у напрямку якоїсь форми розвитку: емоційного, інтуїтивного, соціального – і веде, вказує на життєвість його внутрішньої сили.

Духовною є діяльність людини, завдяки якій стан людства його власними зусиллями підноситься на більш високий ступінь проявів. Кожна людина повинна сама визначити саму себе і своє буття. Ступінь духовного розвитку не завжди визначається віком. Та її корені, у будь-якому випадку, виходять з дитинства. Це надзвичайно важливий період у процесі духовного становлення особистості, оскільки закладається фундамент для сприйняття оточуючої дійсності, свого місця і ролі в ній. Взагалі, духовно багатою людиною вважають людину, яка живе в гармонії із собою і світом, в якої сформовані духовні цінності, тобто, ті якості і риси, життєві установки, що існують для кожної людини, що становлять її ідеал.

Проте, говорячи сьогодні про наше суспільство і цінності, то слід сказати, що воно переживає моральну кризу, спричинену передусім втратою

християнських цінностей, орієнтацію на індивідуалізм, прагматизм і споживацтво в особистому і суспільному житті.

Проблема формування духовності студентів є актуальною, і належить до проблеми соціального характеру, оскільки пов`язана с таким поняттям, як формування особистості. В наш час дуже часто можна почути заклики про підняття національної свідомості людини, та виховання справжнього громадянина. А поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, виховання духовної особистості.

Наше суспільство переживає період стрімких. далекосяжних змін: технологічний прогрес, міжнародну торгівлю, розвиток комунікацій, світову конкуренцію. Усе це вимагає дотримання високих моральних чеснот. Тому духовний розвиток молоді дуже важливий у наш час. Адже ми спостерігаємо, що світ став бездуховним. Як показали дослідження, 65% сучасних батьків не мають найменшого уявлення про педагогіку. Вся їх турбота про дітей зводиться лише до матеріальних здобутків, а звідси духовна деградація молоді. Сучасні діти зовсім не живуть за моральними законами, не прагнуть досягти високих цілей. І тому виховання людини, яка б протистояла економічним труднощам, духовній деградації, моральному та фізичному виснаженню мають взяти на себе викладачі.

Проблема формування духовності молоді – одна з головних проблем нашої держави. Тому, що успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від багатьох умов, серед яких провідне місце посідає духовне відродження громадян, гармонізація соціального життя нації. Адже саме духовність надає надзвичайності усім психічним характеристикам людини.

На сьогоднішній день стрімко зростає економічний, соціологічний та політичний розвиток, а разом із ним з’являється реальна загроза поширення раціоналізму, утилітаризму, бездуховності і культу «матеріальної людини». Тому необхідно заново повернутись до християнської стратегії виховання. До цього спонукає наша виховна традиція, адже українське виховання, починаючи з хрещення Русі, завжди було християнським. Про це свідчать твори, які мають неабияку історичну цінність, так як: «Повчання Володимира Мономаха дітям», творчість Г.Сковороди та вся літературна спадщина.

Саме тому гостро стоїть завдання створити концепцію національного виховання. А для цього необхідно звернутися до духовно-освітянської спадщини нашого народу. Тому проблема духовного виховання підростаючого покоління сьогодні відноситься до ряду глобальних. А духовне відродження української нації неможливе без змін у всіх сферах життя: в економіці, культурі й у свідомості. Тому проблему пожвавлення національної свідомості нинішнього покоління українців і формування такої свідомості в нового покоління можна назвати і морально-етичною, і психолого-педагогічною, і суспільно-політичною. Її правильне рішення може стати для України досягненням.

Позанавчальна виховна робота зі студентами є найважливішою складовою якості підготовки фахівців і проводиться з метою формування у студентів свідомої громадянської позиції, прагнення до збереження та примноження

моральних, культурних і загальнолюдських цінностей, а також вироблення навичок конструктивної поведінки в нових умовах нашої держави.

Література:

1. Вихрущ В., Карагодін В., Торжевська Т. Основи християнської педагогіки. - Тернопіль, 1999.-167 с.

2. Вишневський О. Людина в концепції традиційно-християнського виховання/Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України: Наукові записки. - Т.ІІІ. - Острог, 2000. - 639 с. Курс лекцій. За ред. Вишневського О. - Дрогобич, 2001. -268 с.

3. Замашкіна О.Д. Педагогіка сімейного виховання:навчальний посібник/О.Д.Замашкіна- Ізмаїл:РВВ ІДГУ, 2016.- 400с.

ЗЕЛІНСЬКА Ярослава Цезарівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Г.СКОВОРОДИ

Творча спадщина Григорія Сковороди, гуманіста і демократа, палкого поборника суспільного прогресу, є життєдайним джерелом, з якого черпатиме наснагу не одне покоління. Центральне місце у творчій спадщині Г. Сковороди посідає проблема людини. Філософ неодноразово підкреслював, що кожна людина – це ніби маленький світ, і її так важко пізнати, як відшукати „у всесвітній машині начало” [1, 40]. Намагаючись розв’язати цю складну проблему, Г. Сковорода зіткнувся з великими труднощами, оскільки жити і працювати йому довелося у той період, коли не були ще науково вирішені питання походження життя і виникнення людської свідомості: не існували фізіологія людини, психологія, мовознавство та інші науки.

Г. Сковорода наполегливо відстоював ідею про те, що за своєю природою людина не зіпсована, добра, що „справді людське серце і розум аж ніяк не можуть бажати зла людям”. На думку вченого, причинами, що породжують моральні вади, інші відхилення у поведінці, є суспільні умови, неправильно поставлене виховання, темрява, неосвіченість народу. Особливо важливим у формуванні особистості є правильне виховання, воно може дати, як відзначав Г. Сковорода, „те, чого не дадуть ні чин, ні багатство, ні походження, ні милість вельмож” [2, 142].

Виховання слід починати якомога раніше, максимально враховуючи психофізіологічні особливості дітей. Хоч іноді й важко пізнати природу маляти, але вона може і повинна бути пізнана. Г. Сковорода наголошував на необхідності вести щоденне спостереження за дитиною, її грою, стосунками з навколишніми,

за всім її життям. Тільки в такий спосіб можна глибоко вивчити її задатки і відповідно будувати процес виховання. Саме правильне виховання дитини з перших днів її життя, вважав Г. Сковорода, є основою профілактики відхилень у формуванні її особистості, вчинення нею протиправних дій.

Основою ж світогляду Г. Сковороди був гуманізм, яким, по суті, пройнята вся його творчість. В його творах знаходимо чимало слушних міркувань з приводу морального, трудового, фізичного, естетичного, розумового виховання. В дружбі він вбачав фактор, який покликаний відіграти важливу роль у моральному вдосконаленні людей і в суспільному прогресі.

Не залишились поза увагою Г. Сковороди і такі питання, як виховання патріотизму, любові до свободи, оптимістичного світовідчуття. Мислитель правильно відзначав, що дії людини детерміновані постійними законами зовнішнього світу. Але ця детермінованість не фатальна. На відміну від інших живих істот особистість володіє свободою волі у визначенні лінії своєї поведінки під час вибору того чи того рішення. Просвітитель неодноразово застерігав молодь від пияцтва, статевої розпусти, які підривають репутацію людини і, безперечно, шкодять її здоров'ю.

Цікавою є ідея Г. Сковороди про необхідність виховання в дітей уміння поєднувати особисті й громадські інтереси. За основу цього він брав особистий інтерес, але вважав, що усвідомлений кожною людиною особистий інтерес є передумовою поєднання інтересів окремої особи і суспільства. Істинне життя і щастя, на думку Г. Сковороди, значною мірою залежать від здатності людини сполучати особисте і громадське.

У багатьох творах Г. Сковороди йдеться про виховання „благого серця". Під цим він розумів людину високих моральних якостей, а шлях до нього вбачав у розумовому вихованні, перекидаючи таким чином своєрідний і цілком логічний місток від морального до інтелектуального виховання. Можливо, правильніше буде навпаки – від інтелектуального до морального, бо сам Г. Сковорода вважав, що високі моральні якості людини і добрі почуття та вчинки є результатом істинного знання. Аморальність деяких молодих людей філософ пояснював відсутністю істинних знань, тим, що в них не вироблені розумні норми поведінки, критичне ставлення до своїх вчинків.

Надзвичайно великого значення у правильному формуванні особистості, запобіганні тих чи інших відхилень у розвитку особистості надавав Г. Сковорода трудовому вихованню. Взагалі Г. Сковорода вважав працю і працьовитість найвищими етичними категоріями, бо праця – це основа суспільного життя і джерело всіх людських благ. При цьому просвітитель мав на увазі не будь-яку працю, а „сродную". Він вважав, що від природи в кожній людині закладений таємний „закон сродности", тобто природжені нахили до певного виду діяльності. Цей закон не можна порушувати, бо це надзвичайно небезпечно і для самої людини, і для всього суспільства. „Несродна" праця завдає страждання людині, а праця, яка відповідає її нахилам та вподобанням, приносить задоволення і втіху.

Велику роль у формуванні особистості, запобіганні відхилень у поведінці дітей повинні відіграти батьки. „Благо родить й благо научить",– підкреслював

Г. Сковорода. Особливо батьки повинні дбати про фізичне здоров'я дітей, бо від цього значною мірою залежить процес формування особистості. Вчений надавав виняткового значення фізичному здоров'ю, схильний був навіть вбачати зв'язок між „тілесним" (фізичним) станом і різними психічними захворюваннями.

Отже, правильно організоване виховання кожної дитини з максимальним врахуванням її природних нахилів і задатків, що здійснюється спільними зусиллями батьків, учителів, суспільства, починаючи з перших днів життя дитини, є, на думку Г. Сковороди, запорукою успішного формування особистості.

Література:

1. Козубовська І.В. Формування особистості в педагогічній спадщині Г. Сковороди. Початкова школа. №5. 1996. С. 40-42.

2. Сковорода Г. Сродность к богословію. Повне зібр. творів, у 2-х т. К.: Знання, 1973. т. 2.

ЗІНОРУК Ален Володимирович,
аспірант кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
(м.Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Розвиток педагогіки всеохоплююче вплинув на історію людства, що має власну систему і тісно пов'язаний з розвитком індивіда. Проте до початку XX ст. здобути освіту вдавалося далеко не всім, адже споконвіку започаткований поділ людей на соціальні стани не дозволяв багатьом отримати навіть простої освіти.

Видатний український філософ, демократ і просвітитель Григорій Савич Сковорода (1722-1794) був безстрашним викривачем офіційної релігії та мертвої церковної схоластики. Г.С. Сковорода вважав, що «природа є всьому початком, що вона безмежна у просторі та часі, немає ні початку, ні кінця». Сковорода заперечував вроджені ідеї, вважав джерелом знань навколишній світ. Він різко критикував панівні уявлення про виховання. Одним з найважливіших положень, яке він трактував, є твердження про здатність простого народу до самостійної педагогічної творчості, про шкоду механічного запозичення чужоземних теорій.

У його житті значне місце посідали питання моралі, саме тому іноді його переважно називають моралістом. Спілкування з простими людьми (з козаками, селянами) допомагало Сковороді опановувати великий життєвий досвід, який пізніше він зображував у своїх творах.

Педагогічні погляди Григорія Савича ґрунтуються на традиціях народної педагогіки. На основі народної мудрості він пропонує мотивувати дітей до вивчення природи, поважати та любити батьків, враховувати їх нахили та інтереси.

Велике значення він приділяв саме сімейному вихованню, на його думку, батьки – це ті, хто не тільки народили дитину, але й приділяли своєму чаду весь свій вільний час, отже, вони виконали свою місію дану їм Богом.

Фундаментом виховання є природні нахили дитини. Для цього треба створити ті умови, які допомагатимуть розвитку його здібностей.

Сковорода виступив з вимогою природоподібного виховання, проте не вважав первісний стан людей ідеальною формою життя, не ідеалізував дитячої природи і вимагав віддалення дітей від суспільства. Його думка про необхідність будувати виховання відповідно до природних особливостей дітей мала позитивний соціальний зміст. Він вимагав, щоб людей призначали до тієї чи іншої діяльності відповідно до їхніх здібностей та інтересів, а не залежно від їхньої соціальної приналежності та місця у суспільстві.

Творчі твори Сковороди: філософські трактати, байки, притчі, афоризми – відбивають ціннісне ставлення автора до великодушності, справедливості, сердечності, скромності і працездатності. Ці якості особистості необхідно виховувати, наявність їх у педагога сприяє успіху у вихованні. А такі якості, як заздрість, самодурство, лінь, жорстокість, кар'єризм, на думку Сковороди, є наслідком неправильного виховання. Сковорода вважав, що вихователь повинен керувати вихованням, а природні задатки дітей слід розвивати шляхом вправ та діяльності.

У притчі «Вдячний Еродій» лелека каже мавпі: «Він дав мені крила, а я сам навчився літати. Він дав мені добре серце, а я самохітно здобував навички і радість, тобто забавляюся вдячністю» [1].

Основна мета педагогіки Сковороди полягала в ідеї трудового виховання та всебічного розвитку особистості дітей, незалежно від досягнення та становища батьків. Він зазначив, що основними дидактичними вимогами є самостійне вивчення навчального матеріалу та його обдумування.

Погляди Сковороди на виховання дітей спрямовані за трьома основними складовими:

Перша – вдалі пологи. Ще до фізичного народження дитини, батьки повинні зайнятися її вихованням. Це полягає в тому, що майбутня мати має носити дитину, дивлячись лише на добрі речі та бути релігійно розвиненою.

Друга – вберегти дитину від смертельних хвороб, оскільки XVIII століття славилося високою смертністю немовлят внаслідок відсутності елементарних медичних знань та гігієни.

Третя – розвинути моральні якості особистості. На його думку, дитина народжується вже із закладеним розумом, а її серце треба розвивати, бо з неї виростає душевне життя.

Найцінніше у людині для Сковороди – це розум – невід'ємна частина всього. На рівних щаблях стоять: людина, його серце та невичерпні думки. Для процвітання цього розуму необхідне здоров'я не тільки фізичного, але і духовного стану. Людина у його розумінні народжується для будь-якої діяльності, вже з певними схильностями та з релігійною внутрішньою сутністю. Якщо його розвинути та виховати, то це і буде шлях до щастя.

Створюючи модель досконалого суспільства та відносин між людьми на основі свого розуміння Біблії, Сковорода стверджує, що в сучасному суспільстві люди стосуються не лише соціальних відносин, а й внутрішніх переконань, які можуть не піддаватися пристрастям, а саме бути ідеалом щастя істини та добра.

Література:

1. Вдячний Ородій (Г.Сковорода) https://urlis.net/yht9etc
2. Глива Є. Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди. — К.: ТОВ. «КММ», 2006. — 254-256 с.

КОЛЯДА Ауріка,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ

У філософському вченні Сковороди не тільки сама сильна і яскрава, але і сама важлива для сучасності є теза про щастя людини і людства загалом. У вченні Сковороди щастя людини не зв'язується з все більш повнішим задовільненням її потреб.

У Сковороди розуміння щастя має більш глибоке коріння. Суть щастя він зв'язує з образом життя самої людини. Найбільш повно ця суть розкривається через вислів Сократа: "…Інший живе для того, щоб їсти, а я - їм для того, щоб жити. …" – яким Сковорода відкриває свій трактат під назвою "Ікона Алкивіадська". Своїм розумінням щастя Сковорода як би захищає людську "природу" від примітивного її зведення до споживання і користі. Сам він обрав такий образ життя, який з його слів допомагав йому "не жити краще", а "бути краще". Прагнення "бути краще" він зв'язував з поняттям "чистої совісті": "краще годину чесно жити, чим поганить цілий день".

Найбільшої глибини теза про щастя досягає на тому моменті, коли Сковорода визначає саму суть "чесного життя" і "чистої совісті". Виявляється ця суть розкривається через трудову діяльність людини. У Сковороди не всяка праця веде до чесного життя і чистої совісті. У нього праця - це не обов'язок, не борг, не примушення (як суспільство вважає сьогодні), а, навпаки, вільний потяг людини. Процес праці розглядається як насолода і відчуття щастя навіть незалежно від його результатів. Такій праці Сковорода дає визначення "споріднена".

Розділення людей, що займаються "спорідненою" і "неспорідненою" працею - це і є сама глибока думка, на яку можна спиратися при розв'язанні сучасних проблем людства. Думка про те, що щастя людини полягає в праці, і що вона зробила мавпу людиною, відвідувала багатьох філософів і раніше. Але визначення праці з позицій джерела свободи і щастя, або джерела страждання і нещастя людей зустрічається досить рідко. У Сковороди вперше ця тема визначилася як головна і в літературних творах, і в філософських трактатах. Вся його творчість виходить з розуміння того, що людство може об'єднати тільки праця з суспільною користю і особистим щастям – "споріднена" праця. Праця ж "неспоріднена" - джерело деградації і людини, і людського суспільства.

Сучасна екологічна криза – це свідчення того, що людство займається в основному "неспорідненою" працею і ще не усвідомило роль "спорідненої" праці, пов'язаної з суттю самої людини. Тільки на основі пізнання людиною своїх природних здібностей - своєї функції в природі, можна перейти на перспективну траєкторію розвитку.

Передова частина людства чуйно вловлює цю думку Сковороди. Світова громадськість зараз визнає, що щастя і мир на планеті залежать в більшій мірі не від того, що люди уміють робити, а від того, на що направлена їх діяльність.

Філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Вона охоплює самі різноманітні аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Цілком природно, що про все написати неможливо, так і у автора роботи немає таких глибоких знань по кожному з напрямів. Однак, що можна однозначно стверджувати, так це те, що всі грані спираються на загальний центральний стержень, що розглядає проблему природи людини і її призначення. Цей стержень включає в себе і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення.

Немає особливої потреби писати про те, що вчення Сковороди виникло не на пустому місці. Можна лише відмітити, що ще грецький філософ Сократ, на чиї вислови часто спирався Сковорода, вважав моральність-доброчесність і знання-мудрість тотожними поняттями. Мандри Сковороди в образі "старця" також нагадують проповіді Сократом своїх ідей на вулицях і площах.

Значення філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому, що на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) і незахищеним.

Багато які з перерахованих проблем можуть отримати розв'язку, якщо відродити тему "спорідненої" праці, поставлену Сковородою. Незважаючи на те, що ця тема отримала розвиток в українській літературі, вона все ще чекає свого збагнення.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
ВОЛОЩУК Соломія Вадимівна,
студентка 2 курсу ТВБ факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: НАРОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ ДУХОВНОЇ

Всеукраїнські Сковородинські навчання «Пізнай себе» проводяться не лише в Україні, але й у тих європейських країнах, у яких свого часу довелося побувати українському мислителеві – в Австрії, Німеччині, Північній Італії, Польщі, Словаччині, Угорщині. Світоглядово-філософські прозріння Григорія Сковороди позначені глибоким життєбуттійнісним смислом, змістовністю й послідовністю мислительних побудов. Його творчість відображає особливості світосприймання, світопереживання та світоосмислення людини барокової культури.

У своїй творчості український праантрополог використовує мову Біблії, як, по суті, універсальну мову, загальноприйнятну серед усіх верств населення, але ж також і як форму звернення до майбутніх читачів. Тому мова філософії українського мислителя – доволі складна, це, у певному сенсі, утруднює сприймання та розуміння суті його ідей і концептів. Але Г. Сковорода, з одного боку, людина й мислитель епохи бароко, і в мовно-філософському ракурсі, так би мовити, «вписується» у цю епоху, зокрема, і з врахуванням його схильності до використання методів антитетики та символічно-образного. Але ж, з іншого боку, а це – головне, за філософською проблематикою, способами підходів до порушених питань та особливостями їх вирішення, він вже за межами цієї епохи, за виразом М. Поповича, Г. Сковорода – «вже єретик», визначивши важливіші світоглядово-смисложиттєві цінності української людини наступних віків. І тому в даному аспекті апелювання до мови Біблії, безперечно, має певне виправдання. Якщо культура – це створений світ життєздійснення людини в умовах соціального буття, «простір» творчо-самотворчого утвердження людської особистості, то це, отже, актуалізує для кожної індивідуальності важливішу смисложиттєву проблему – входження у світ культури із визначальною для неї духовно-моральною атмосферою, як народження людини духовної. У відповідності із цими основними етапами появи людини та проходження нею свого життєвого шляху Г. Сковорода, зокрема, у діалозі «Вдячний Еродій» та інших діалогах і трактатах ставить перед батьками найвідповідальніші завдання – обов'язки – «благо народити» і «благо навчити», забезпечивши тим самим визначальну передумову – «пізнання себе» як процесу духовного утвердження людини культурної, покликаної й спроможної завдяки окультуренню душі підніматись на вищі, духовні рівні «істинно» людського життєздійснення. Тому філософсько-антропологічні та освітньо-виховні ідеї українського мислителя

внутрішньо взаємозініційовуються. Надзвичайно високі, такі, що, вочевидь, не вписувалися у традиційні «виміри» людини, але ж і гідні її покликання завдання та ідеали зманіфестовує філософське вчення Г. Сковороди про мікросвіт – про людину, покликану, спираючись на Біблію, самостійно пізнавати себе, докладаючи відповідні розум, мислення та волю, визначати життєві завдання та у світлі духовних цінностей, як людина духовна, «істинна», проходити самостійно життєвий шлях. «Слава Богу! - каже Г. Сковорода – що Він все потрібне для людини зробив не важким, а все важке непотрібним». У цьому промисел Божий, мудрість самої природи. Потрібне не важке не тому, що необхідне людині в житті дістається без особливих зусиль. Навпаки, вона створює все своєю працею, під час нелегкою. Але якщо праця за своїм характером відповідає природі людини, тоді вона є внутрішньою потребою, тобто, коли людина зрозуміла свої схильності, пізнала у собі волю Божу, коли її воля злилася з волею Божою, то будь що важке, як потрібне, як прояв волі Божої, не є важким. Людина й не помічає труднощів, бо захоплена працею.

Сучасні історико-філософські дослідження у більшості засвідчують про усе нові можливості та завдання перепрочитання філософських здобутків минулого, бачення й сприймання їх під новим кутом зору. На нашу думку, як на нині, глибокого сенсу сповнені єдність життя, творчості Григорія Сковороди. Своїм життям-творчістю він демонструє надзвичайно значимі смисложиттєві цінності: кожний вартий уваги факт, життєву ситуацію, подію у суспільстві слід сприймати як такі, що потребує мислительних зусиль, проникнення в їх суть, побудови відповідно сутнісного знання, за яке відповідальна людина, «автор» цих знань. За будь-яких обставин вона повинна відповідати за них.

«Початок» і «джерело» завжди привертали увагу українського мислителя – як відкривання нового бачення дійсності, як поступове утвердження відмінного від усталеного й застарілого, як витоки самого процесу зародження дійовішого й життєвішого уможливлення дійсності людини та самої людини. Останнє, на наше переконання, й зініційовує щирі прагнення сучасних юних українців розмовляти зі своїм Великим Учителем, взяти участь у його діалогах, прислухатись і почути відкриті й доброзичливі голоси Душі й Духа, Вдячності й Справедливості, Жінки Лотової та простих українських подорожніх, серед яких і Григорій Сковорода, що відверто й неспішно бесідують про вічне й прекрасне, про Добро, Істину й Красу в «Саду божественних пісень» найвеличнішого на землі життєбуття – Людини, мандруючи у вічності – до нас.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
СОКОЛОВА Олександра Максимівна,
провідний фахівець відділу
виховної роботи та студентських справ,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«БУКВАР МИРУ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І «МИР З БЛИЖНІМ» ПАМФИЛА ЮРКЕВИЧА: АНТРОПОЛОГІЯ ЄДНОСТІ СМИСЛОПЕРЕПРОЧИТАННЯ

У діалозі «Буквар миру» Г. Сковороди репрезентовані істотні вимоги, дотримуючись яких людина спромагається здобуватися на важливішу життєбуттійнісну істину – на душевний мир, а відтак – і можливості переживати радість і сенс свого життя. Адже визначальною при цьому є вимога пізнавати себе, свого Бога, свою «сродність», характерну для кожної людини, а на основі цього – і душевний мир. Мислитель закликає: «Роби те, до чого народжений, будь справедливий і миролюбний громадянин, і досить» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.447]. Бо якраз несродність, переконаний він, причина усіх негараздів індивідуального та суспільного буття, деструктивних процесів в усіх сферах суспільства. Особливо пильна увага в діалозі приділяється проблемі «природженості до військового», що на сьогодні звучить злободенно. Так, звертаючись до природжених до військової справи, Г. Сковорода закликає: «Захищай землеробство й купецтво від внутрішніх грабіжників та зовнішніх ворогів. Тут твоє щастя й веселість. Бережи звання як око. Що може бути солодше природженому воїнові, як військова справа?» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.439] Хоча заклик розпізнавати та проявляти свою природженість до військової справи набуває статусу загальнозначущого – до нації захищати «свою правду». Адже, наголошує мислитель: «Захистити від образи, захистити страдну й безборонну невинність, заступитися за основу суспільства – *правду* – ось пресолодкі сніданок, і обід, і вечеря воїна. Не бійся, з Богом легко тобі буде переносити голод, спрагу, холод, жар, безсоння, кровоточні рани і самий страх смертний, та й набагато легше, ніж без нього супротивне цьому, - пізнаєш, яка сильна природа. Це військове горе з Богом буде тобі сторицею приємніше рангів та прибутків твоїх. Ранг носити може кожен, але діло насправді виконує тільки той, хто має до того спорідненість. Діло і без рангу ділом, а ранг без діла ніщо, діло ж – без Бога» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.439-440]. *Захищати основу суспільства – правду – значить захищати свою людськість*, переконаний український мислитель. Як предмет осмислення та освоєння, людина у філософській антропології П.Д. Юркевича розглядається у вимірах, так би мовити, попередньо визнаних можливостей цього освоєння, позаяк і сам розум, раціональність теоретичного мислення не є і не можуть розумітися як всесильні засоби вичерпного формування уявлень про людину, на

чому, зокрема, наголошував мислитель у дослідженні «Серце та його значення в духовному житті людини». Філософсько-антропологічні рефлексії П.Д. Юркевича репрезентують людину в першу чергу і головним чином у її індивідуально-особистісних якостях, як неповторний всесвіт думок, переживань, вражень, інтересів, планів, ідеалів – в усьому багатстві, неповторності та невичерпності можливостей людської природи: природа кожного – неповторна, тому до певної міри є умовним (хоча й виправданим!) твердження, що людина є «представник людської природи». Бо ж у першу чергу в самосвідомості людини вона завжди репрезентована за певною відмінністю від інших у єдності її неповторних душевно-духовних проявів власного бачення світу й інших людей. Але що, отже, поширюється й на взаємодію «людина-суспільство». Філософсько-антропологічна концепція П.Д. Юркевича спрямована на бачення, розуміння людини у вимірах його «філософії серця», і людини, разом з тим, глибоко суспільно закоріненої. У праці «Мир з ближнім як умова християнського співжиття» П.Д. Юркевич писав: «Людина відчуває живу потребу доповнювати себе іншими людьми, доповнювати себе не лишень щодо матеріального, але ще більше щодо духовного. Її здібності душевні настільки міцні, що нерозумна природа не може достатньо наповнити й зайняти їх своїми враженнями» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.224]. Тому і за її антропометричними даними людина, наголошує П.Д. Юркевич, - соціальний суб’єкт, може й повинна життєдіяти у суспільстві, в умовах мирного співіснування з іншими людьми, громадянами суспільства, відносини в якому врегульовуються правовими законами, а не жорстоким присилуванням. При цьому як на внутрішньо синтезуючу філософсько-антропологічну засаду П.Д. Юркевич вказує на «*почуття людяності*». Людина отримує «внутрішні спонуки», «живиться й виховує свою душу», сприймаючи слова й думки іншої людини, та, у свою чергу, - «відкриваючи їй свою душу, свої думки, бажання, радощі й страждання» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.225]. *Почуття людяності*, переконаний П.Д. Юркевич, - це *родове почуття людського буття*, і цим самим, даному почуттю українським мислителем надається винятково вагоме значення у його філософсько-антропологічній концепції, по суті, *її змістовно інтегрує*. Адже, з одного боку, як духовне, почуття людяності засвідчує про вищість людини серед усього сущого на землі, це унікальна від-знака людини, що за її винятковістю, *не може не бути лише* в її значущості як довічно людиною самостійно виправдовуючою, як під-тверджуючою її, людини, життєздійсненням, коли вчинки, плани, ідеали *будуть* і повинні залишатися на рівні людяності.

Література:

1. Сковорода Г. Розмова, названа Алфавіт, або Буквар миру : Твори: у 2 т. Т.1. Київ: Обереги, 1994. С. 413-463.

2. Юркевич П. Мир з ближнім як умова християнського співжиття : Вибране. Київ: «Абрис», 1993. С. 222-229.

МАЛА Анна,
студентка факультету
ветеринарної медицини
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПИТАННЯ ЩАСТЯ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ

Григорій Савич Сковорода — засновник класичної української філософії. Видатний український філософ, вихованець Києво-Могилянської академії, поет і мандрівник, посідає особливе місце в історії української філософії. Ще за його життя про нього складалися легенди як про українського Сократа.

Визначаючи предмет філософії, Сковорода вважає, що вона - саме життя. Філософствувати — значать «перебувати на самоті з собою», на самопізнання слід спрямувати людське життя. Як власну матір можна знайти вдома, так і своє щастя людина здобуває всередині себе. Мета людського життя — це «внутрішній світ», «радість серця», «міцність душі», «веселість серця». Саме вони є завершенням усього добра та найвищим благом і для філософів, тобто головною якістю людини є не стільки «теоретичні» пізнавальні здібності, скільки емоційно-вольове єство її духу, серце, з якого виростає і думка, і прагнення, і почування. Подібно до Сократа, Сковорода дотримується тверджень: **«пізнай себе», «поглянь у себе».**

Причина людських страждань - у «неправдивому розумінні» суті речей. Зовнішній світ - «швидкоплинна річка», тому гонитва за його благами - безглуздя. Любов до зовнішності робить з людини раба, оскільки видимість засліплює, веде в темряву помилок. А істинне пізнання проникає в незмінну сутність речей, тому воно може стати основою справжнього щастя, тобто Сковорода йде за сократівським принципом тотожності щастя та істини.

Головна мета вчення Сковороди полягає у проповіді набуття людиною містичного стану «обожнення» через внутрішнє «перетворення» Ті «серця». В цьому процесі людині допомагає розкриття символів Святого письма. Реальність Сковорода розуміє не як моністичне (ідеальне чи матеріальне) буття, а як гармонійну взаємодію трьох світів: макрокосмосу, мікрокосмосу, символічного світу або Біблії.

«Сродна» або «споріднена» праця є однією з найважливіших передумов досягнення людиною щастя, реалізації справді людського способу життєдіяльності, самоствердження особи. Праця за покликанням, яка відповідає пізнаній внутрішній природі, потребам і вродженим схильностям людини, є найвищою насолодою і справжнім щастям. «Неспоріднена» («несродна») праця є основним джерелом усіх суспільних бід.

Для досягнення щастя, реалізації свого призначення людині треба розвивати свою свідомість, набути мудрість, пройти шлях від рівня свідомості, яка

керується інстинктами, підсвідомим, через інтелектуальне світосприйняття до рівня інтуїтивного осягнення таємниць Всесвіту (макрокосмосу) і себе (мікрокосмосу) як однієї із його складових, адже за Г. Сковородою «людина – це маленький світ»

Valeriia MALIUKOVA
studentka II roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
Oksana ZAKHUTSKA
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

IDEE PEDAGOGICZNE HRYHORIJA SKOWORODY

Hryhorij Skoworoda to nie tylko genialny myśliciel, ale także „genialny charakter, który naród ukraiński wychował spośród siebie w jednym z najtrudniejszych okresów swojej historii”. Pedagodzy, filozofowie, historycy, krytycy sztuki XIX-XX wieku przywiązywali wielką wagę do jego życia i twórczości, ponieważ był najwybitniejszą postacią XVIII wieku, a jego pedagogiczne dziedzictwo należy do znaczącego dziedzictwa postępowej ukraińskiej i światowej myśli pedagogicznej i kultury XVIII wieku. Pedagogiczne poglądy myśliciela ujawniają się w przypowieści *Wdzięczny Herod* (*Благодарний Єродій*), wierszu *Ubogi skowronek* (*Вбогий жайворонок*), zbiorze utworów *Ogród pieśni nabożnych* (*Сад божественних пісень*), cyklu bajek prozą *Bajki charkowskie* (*Басні харковскія*).

H. Skoworoda dużo uwagi poświęcał wychowaniu fizycznemu ludzi, które powinno rozpoczynać się jeszcze przed urodzeniem dziecka i polegać na zdrowym stylu życia rodziców, opiece nad matką w czasie ciąży i karmieniu dziecka. Wychowanie fizyczne ułatwia praca, ćwiczenia, plan dnia i odpoczynek, rozrywka, hartowanie ciała. Za pierwszych wychowawców dziecka uważał rodziców. Myśliciel gardził tymi rodzicami, którzy powierzali wychowanie swoich dzieci innym i porównywali je do kukułek, które wrzucają jajka do cudzych gniazd.

H. Skoworoda rozpoczął karierę jako nauczyciel w kolegium w Perejasławiu, gdzie uczył poetyki. Robił to według własnego programu, nie zważając na ustalone metody, więc wkrótce został zwolniony. W połowie XVIII wieku H. Skoworoda zastosował zasadę „ocen werbalnych”. Pisał krótkie informacje zwrotne na temat zadań uczniów. Mimo szczerych komentarzy Skoworody, studenci bardzo go kochali i szanowali. Kiedy Skoworoda wykładał w charkowskim kolegium, zapraszał studentów do swojego domu i utrzymywał z nimi przyjazne stosunki. W swojej pedagogice filozof opierał się na zasadzie naturalności. Zachęcał ucznia do myślenia, a nie zapamiętywania nauki z książek, o czym świadczą jego cytaty: „Kto myśli o

nauce, ten kocha ją, a kto ją kocha, nigdy nie przestaje się uczyć, nawet jeśli wydaje się nieaktywny na zewnątrz", „Rozum nie rodzi się z książek, ale książki rodzą się z rozumu. Ten, kto oczyścił swój umysł poprzez czyste rozważania o prawdzie, jest jak troskliwy gospodarz domu, który wykopał w swoim domu źródło czystej wody".

Za źródło wszelkiej wiedzy uważał doświadczenie, praktykę i życie. H. Skoworoda bronił zasady świadomego przyswajania wiedzy. Uważał, że wiedzę należy zdobywać nie tylko z książek i wyjaśnień nauczyciela, ale także z otaczającej rzeczywistości, w komunikacji z naturą i w procesie praktycznego działania. Dopiero wtedy wiedza znajduje praktyczne zastosowanie, staje się solidna i wartościowa. Towarzyszem ucznia w nauce powinno być zdziwienie, bez niego nie ma kreatywności. Tylko wiedza wspierana emocjonalnie tworzy osobowość. To bardzo ważny moment w edukacji zorientowanej na osobę.

Za czasów Hryhorija Skowordy i później był też zwyczaj zapraszania do dzieci zagranicznych guwernantek. Wskazywało to nie tylko na status rodziców, ale także na zamożność i prestiż rodziny i było po prostu modne. Utalentowany pedagog bardzo ostro wypowiedział się przeciwko takiemu podejściu, ponieważ w pogoni za prestiżem ginie jedna z głównych zasad edukacji – zasada edukacji narodowej.

МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри психології,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ПАМ'ЯТІ ПРО ВИДАТНИХ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ НАРОДУ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПСИХОТРАВМИ ВТРАТИ

Сучасне українське суспільство, перебуваючи в умовах війни, розв'язаної путінським режимом, зіткнулось з великою кількістю проблем психологічного характеру. Загальновідомо, що війна несе руйнування, смерть, каліцтва, – усе, що можна поєднати єдиним словом – «втрати». Їх переживання спричиняє чи не в кожної людини психотравму того чи іншого ступеня складності. Однак, попри характерні для військових конфліктів негативні наслідки, сьогодні ворог завдає Україні ще одного виду втрат – втрату пам'яток культури українського народу.

Сотні воєнних злочинів окупантів проти української культурної спадщини національного та місцевого значення є реалізацією агресором заперечення права на існування українського народу. Це тягне за собою поглиблення відчуття українців геноциду щодо себе і здатне спровокувати переживання психотравми втрати коренів.

Наслідком такої психотравми може стати посилення негативних психічних станів людей (тривожності, депресії, відчаю, втрату почуття перспективи) і, набуваючи масового характеру, у крайніх своїх проявах згубно позначитись на нації в цілому.

Ризики негативних наслідків психотравми втрати коренів зумовлені значущістю для особистості відчуття приналежності – приналежності до різних соціальних груп, найбільш стійкою серед яких є етнічна група, народ.

Пам'ятки культурної спадщини є важливим символом народу. Вони сприяють формуванню етнічної ідентичності особистості, дають відчуття опори, задають базові орієнтири духовних цінностей і соціальної поведінки. Присутність пам'яток культури в повсякденному житті та навколишньому середовищі сприяє формуванню національної свідомості й національних почуттів кожної конкретної людини. Вони складають ядро ідентичності особистості.

Відтак вагомого значення для збереження українського народу в цілому та психологічного здоров'я кожного з його представників набуває підтримання пам'яті про нашу історію й культуру.

Цю пам'ять ми можемо підтримувати як через відновлення архітектурних споруд, музеїв, творів мистецтва, так і передаючи нашій молоді перекази про славних наших предків, видатних історичних постатей українського народу.

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«ПІЗНАЙ СЕБЕ» ЯК ПРИНЦИП ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Роби те, до чого народжений,
будь справедливий і миролюбний громадянин,
і досить із тебе.
Г. Сковорода

Народжуючись людина починає свій шлях пізнання навколишнього світу. Знайомство з природою, суспільством проходить у кожного індивідуально. Людина знайомиться, осягає, усвідомлює цей світ і далі крокує до бажання його змінити. Але як зазначав Г. Сковорода «якщо ми хочемо змінити небо, землю і моря, маємо з самого початку змінити себе». Людина є основною рушійною силою змін в суспільстві та природі, саме від цього залежить те, яким буде цей світ. Адже кожен з нас формує своє середовище в якому протікає наше життя. І якщо людина зла, по своїй суті, то вона формує зле і негативне середовище, якщо ж навпаки добра, то і світ буде добрим.

Принцип пізнання, який пропонує Г. Сковорода напряму залежить від пізнання людини, яка постає з одного боку як ціль філософії, а з іншого як можливий ключ для її осягнення. В пролозі до Наркіса в книзі «Пізнай самого себе» український Сократ представляє філософсько-алегоричне обґрунтування ідеї самопізнання, в цій роботі представлені шість розділів в яких Наркіс

проходить конкретні шляхи до самопізнання. Намагаючись наблизити християнські ідеї з античною філософською думкою він подає опис процесу самопізнання в термінах міфу про Наркіса. Він постає як символ який об'єднує з одного боку божественну любов, а з іншого самопізнання, так як він закоханий в самого себе, і шляхом споглядання себе в дзеркалі він занурюється в свій внутрішній світ не виходячи за його межі, саме тому, Наркіс та його любов направлена до самого Бога і є божественною за своєю суттю. Він розкриває просту істину: пізнай себе – пізнаєш Бога і нічого не починай в житті без нього. Цей шлях пізнання веде кожного з нас від незнання до знання. Таким чином, людина, яка є Наркісом через свої зусилля, через любов до себе і самопізнання має пізнати натуру – древо життя – істину буття і тут знову ж таки постає актуальним Сократівське твердження «Пізнай самого себе» у вустах Г.С. Сковороди не представляє вимоги суб'єктного пошуку у власній душі у самому собі, для українського філософа образ Наркіса – це образ людини, яка вчинила акт самопізнання вже відкрила себе і тепер потребує пізнання себе, тобто розкриття себе, власних випробувань себе, а це означає, що не може бути щасливим той, хто не пізнав істину самого себе. Цієї істини не можна боятися, її потрібно розкривати в собі. Так і Наркіс, знаходиться в пошуку істини в собі не десь там, а шляхом споглядання в дзеркало і шляхом власних розмірковувань. Принцип Сковороди «пізнай себе», говорить нам про те, що людина вже зробила перший крок до пізнання, але цього не достатньо, що б відкрити весь свій мікросвіт.

Саме тому формується нове головне питання, так як побачити в собі людину? Саме тут ми приходимо до розуміння, що людина це є маленький світ, який зрозуміти так само важко, як і розкрити принципи великого світу. Але ступивши на цей шлях самопізнання ти маєш дійти до істини, і ти не одинокий, який крокуєш цим шляхом з тобою Бог.

Філософ робить висновок, що самопізнання та пізнання людини і того, що знаходиться навколо неї, тобто світу та Бога – це все нерозривно пов'язане між собою. Звичайно, на першому місці стоїть самопізнання, як обов'язкова умова пізнання природи, світу, видимої натури. Він вважає, що людина має звільнитися від нав'язливих думок: афектів, комплексів, забобон, слабкості душі, туги та іншого, це все є наші внутрішні вороги від яких має звільнитися людина. Крім цього, для пізнання необхідно мати душевний спокій. Пошук основ самопізнання варто звернути до Біблії, на думку Г. Сковороди, саме вона носій істинних знань. Отже, самопізнання для мислителя постає не скільки з точки зору пізнання істини світу і людини, скільки в пошуку Бога та бажання божественного одкровення. Сковорода формує певний образ процесу пізнання: людина має відкрити для себе істину самої себе для того, що б бути відкритою до божественного одкровення та пізнання Бога.

МЕЛЬНИЧЕНКО Ірина,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету,
Науковий керівник:
Шеховцова-Бурянова В. А.,
асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«ВНУТРІШНЯ ЛЮДИНА» ТА ПОШУК ВЛАСНОГО «Я» У ФІЛОСОФСЬКІЙ СИСТЕМІ Г.С. СКОВОРОДИ

Внутрішня людина- це особиста внутрішня ідентичність індивіда, що відрізняє людину. Вона тісно пов'язана з цінностями, переконаннями та цілями людини. Спроба знайти своє внутрішнє «Я» може бути складним процесом. У життя є кілька ідентичностей, кожна з яких має власний набір соціально визначених цінностей та очікувань. Ці очікування можуть не повністю відповідати людському «я» та тому, ким людина є всередині.

Кожна людина унікальна, ваше внутрішнє «Я» не може бути обмежене жодним ярликом чи ідентичністю. Тому важливо знайти своє внутрішнє Я. Людина є власником свого життя. Це життя визначається вами. Якщо ви не пов'язані з тим, ким ви є насправді, ви, ймовірно, просто живете своїм життям для інших.

Саме питання людини, її сенсу життя та пошуку власного «Я» займає значну роль у працях філософів потягом багатьох століть. Одним з таких виявився український філософ-містик, поет, педагог Григорій Савич Сковорода [3].

Його вчення приваблює багатьох науковців сучасності, оскільки воно спрямоване на визначення ролі внутрішнього життя людини, мораль-не вдосконалення та пошуку власного «Я». Серед дослідників, предметом уваги яких, стала філософія Григорія Сковороди стали В.Г. Білий, Е.А. Шабліовський, П.І. Житецький та О.М. Марченко.

Протягом своєї творчості Григорій Савич зосереджував свою увагу на динамічну людську особистість, яка сенсом життя вважає безперервне творення себе самої. Ця тема є дуже актуальною, оскільки в суспільстві кожен індивід прагне та потребує знайти внутрішню гармонію та свій шлях до щастя.

Філософія Сковороди показує досить нове уявлення про людину та її сутність. Так наприклад, у своїх працях Григорій Савич стверджує, що людина містить дві натури, в центрі яких і перебуває та внутрішня людина. Сковорода вважає людину універсальним ключем для розв'язки всіх життєвих загадок. Філософ вважає, що кожна людина містить в собі невидиме, тлінне та вічне.

Філософ розумів, що кожен повинен йти своєю дорогою, але до одні-єї мети – знайти себе. Своє ж завдання він бачив в тому, щоб своїм життям відповідати своїй філософії. За канонами символізму Сковорода критикує матеріальну та

тілесну сторону світу і віддає перевагу його духовному змісту. Головною метою буття людини він вважає пізнання себе, свого «Я» [7].

Пізнання свого внутрішнього «Я» вимагає високого рівня самоаналі-зу та самосвідомості. У той же час процес відкриття внутрішньої людини ніколи не закінчується – це подорож на все життя .

В центрі філософських роздумів Г.Сковороди проблема пізнання дійсної людини. Цей процес відкриття її таємниці утворює теоретичні підвалини, на яких будується його розуміння світу. Згідно філософа, людина має три позиції у відношенні до світу, які реалізуються через наступні ідеї: задоволення потреб людини у щасті та радості, проблема волі і розуму та ідея свободи від світу як ідея свободи від тліну, від смерті, це ідея воскресіння і загального перетворення.

Література:

1.Загрубий П. В. Філософська спадщина. К.: Знання, 2000. 562 с.

2. Іваньо І.В. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди. К.: Наукова думка, 1983. 272 с.

3. Козій Дмитро. Три аспекти самопізнання у Сковороди. Хроніка 2000. К., 2000. Вип. 39-40. Т. II. С. 475-487.

4. Паласюк Г. Б. Ідеал людини в творах Григорія Сковороди та Сенеки. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університе-ту ім. Володимира Гнатюка. Вип. VII. Серія: Історія: Збірник наукових праць. Тернопіль, 1998. С. 193-199.

5. Сковорода Г. С. Збірник творів.К.: Знання, 1995. 456 с.

6. Сковпень М. Р. Антологія української філософської думки. К.: Знання, 1994. 746 с.

7. Ушкалов Л.В. Григорій Сковорода і антична культура. Х.: Т-во «Знання», 1997. 180 с.

МИХНЮК Сергій Вікторович,
старший викладач кафедри управління та освітніх технологій,
ПРИСЯЖНЮК Людмила,
студентка І курсу магістратури спеціальності 231 «Соціальна робота» Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДЛЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасна освіта в Україні розвивається в умовах зміни пріоритетів суспільства, що актуалізує проблему осмислення педагогічної спадщини. У зв’язку з технологічним бумом в світі дослідники зосереджують увагу на

першоджерелах, які відображають надбання й традиції національної системи освіти у минулому й допомагають віднайти основні напрями подальшого розвитку історії української педагогіки.

Спадщину Григорія Сковороди досліджувала плеяда вчених. Зокрема, педагогічний спадок вивчали Г. Гребенна, О. Дзеверин, Н. Дічек, І. Іваньо, Н. Калініченко, Т. Кочубей, А. Розенберг, І. Савицька, В. Сарбей, В. Шинкарук, М. Ярмаченко та ін.

Одне з головних завдань навчання і виховання, на думку Григорія Сковороди, – збудження мислення людей, спрямування його на пізнання навколишньої природи, навколишнього світу [1]. Філософ стверджує, що природа – найкращий вихователь, який потребує тільки одного, щоб природі не заважали проявитись. За допомогою природного виховання вивчають рідну мову, яка від народження впливає на розвиток, мислення й мовлення дітей [2].

Особливого значення Григорій Сковорода надавав самопізнанню та самовихованню особистості, вважаючи їх дійовими засобами духовного розвитку і морального самовдосконалення, пізнання у собі двох натур – духовної та матеріальної, доброго й злого, засіб розкриття людиною своєї духовної сутності і подолання в собі зла [1]. Він пропонує виховувати у дітей помірність бажань, щоб фізична та розумова праця поєднувалась, що допоможе краще засвоювати матеріал, та принесе радість для душі та серця. Важливо, щоб батьки давали приклад своїм дітям, теж займалися фізичними вправами, ставали авторитетними, та надихали своїх дітей. Філософ прагнув, щоб вчителі допомагали учням справлятися із поставленими завданнями, орієнтували їх на самостійне вивчення матеріалу, спонукали до постійного пошуку істини, осмислення моральних норм та їх дотримування, до духовного багатства [2].

У свої працях Григорій Сковорода наголошував про «*сродну працю*», оскільки вона, насамперед, є безпосередньо взаємопов’язаною із самопізнанням та вченням про щастя, необхідною умовою у досягненні людиною щастя, реалізацією справді людського способу існування [1].

Григорій Сковорода – не тільки письменник чи філософ, а й просвітник свого народу. Його твори насичені глибиною думки про освіту народу, глибоким патріотизмом. Сам філософ-педагог був проти виховання українських дітей іноземцями. Він засуджував таке виховання і уважав, що воно спотворює душі, серце і розум дітей, де іноземні педагоги навчали панських дітей розмовляти усіма мовами і нехтувати рідною. Погляди Григорія Сковороди зводилися до того, що педагоги-іноземці, які були віддалені від народу, його культури, традицій, мови, не могли сприяти формуванню повноцінної особистості, вихованню її патріотичних почуттів. З цього приводу Григорій Сковорода висловлювався, що *«учителю подобаетъ бѣть изъ среды народа русскаго, а не нѣмцу и не французу. Не чужое воспитанье должно быть привито къ русскому человѣку, а свое, родное»* [3, с. 76].

Мислитель вважав, що саме освіченість дає змогу вдосконалити суспільство, адже чим більше людина має знання, тим легше їй уникнути таких недоліків як брехня, ворожнеча, заздрощі, інтриги, лінь, тим менше її цікавить матеріальне та мирське.

Ідеї Григорія Сковороди широко використовуються у педагогіці сьогодення. Динамічний розвиток суспільства, знецінення моральних ідеалів та норм життя призвели до того, що сучасне підростаюче покоління пріоритетність навчання відкладає на потім. Проте є і вчителі, і батьки, які, орієнтуючись на вчення Григорія Сковороди, стимулюють дітей вчитися, чогось досягати в житті. Методи природного виховання теж широко використовуються нині. Використання ідеї фізичного виховання підростаючого покоління є запорукою міцного здоров'я учнів, без якого навчання не буде ефективним. Найбільшим внеском Григорія Сковороди у педагогіку сьогодення можна вважати його теорію не лише розумового розвитку дитини, але, передусім, морального виховання. Загалом виховання, за Григорієм Сковородою, повинно здійснюватися насамперед через працю, яку він вважав основою суспільного життя, як «начало» і «вінець» щастя, як сенс життя людини [2].

Тож підсумуємо, що освіта є найголовнішим чинником розвитку духовної культури українського народу, яка має розвивати людину, здатну жити і ефективно діяти у глобальному середовищі. На основі праць Григорія Сковороди базується і теперішня освіта в Україні і дає нам підстави вважати, що нерозривний розвиток розумової та емоційної сфери дитини сприятиме адекватному вибору змісту і методів педагогічної діяльності та результативності навчального процесу.

Література:

1. Дворяк Д. Філософсько-духовна спадщина Г. Сковороди. Наукові розробки молоді на сучасному етапі : тези доповідей XVIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (18-19 квітня 2019 р., Київ). Київ : КНУТД, 2019. Т. 3 : Економіка інноваційної діяльності підприємств. С. 503-504.

2. Стойко М. В. Вплив вчення Г. Сковороди на виховання особистості у сучасних умовах. Наукові розробки молоді на сучасному етапі : тези доповідей XVI Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (27-28 квітня 2017 р., Київ). Київ : КНУТД, 2017.Т. 3 : Економіка інноваційної діяльності підприємств. С. 739-740.

3. Українська старовина. Матеріали для історії української літератури і народного виховання Г. П. Данилевського. Харків : Вид-во Заленського і Любарского, 1866. 403 с.

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Значущість творчого доробку мислителя визначається за критерієм актуальності. Ця властивість має виразні часові характеристики: із поступом науки, соціально-культурним розвитком людства новизна та нагальність окреслених проблем може стиратися. Творчий спадок Григорія Сковороди – унікальний: він був орієнтований на майбутнє, його засадниче положення про вічну зміну й рух світу матеріального достеменно усвідомлюється мало не кожним поколінням у часі бурхливих змін. Передові філософські ідеї Григорія Сковороди випереджали світоглядні концепції його сучасників, сповідувані життєві цінності викликали їхні подивування та захоплення. Праці Сковороди й до цього часу надихають науковців на творчість, його спадщина містить відповіді на запитання, які гостро постають перед нашими сучасниками.

У царині психології ідеї Григорія Савовича стали об’єктом наукових студій В. Яніва (етносвітогляд українців і Сковорода), А. Мудрика (ідея спорідненої праці в психологічному дискурсі), Є. Гливи (онтологічний образ людини в концепції Г. Сковороди), О. Боровицької (психологічні аспекти концепції сродності), О. Макаренка, Т. Женжери (етнопсихологічні аспекти творчого доробку Г. Сковороди) та інших.

Метою нашої розвідки є висвітлення значущості ідей Г. Сковороди в концепції життєстійкості.

Поняття життєстійкості (резильєнтності) в психології позначається як здатність людини долати життєві випробування, зберігаючи при цьому психічне здоров’я, особистісну цілісність. С. Мадді, один із перших розробників концепції, її визначає як психологічну життєздатність і розширену ефективність людини, зумовлену мотивацією до подолання стресогенних життєвих ситуацій. Науковець обстоює думку про трикомпонентну структуру життєстійкості: залученість, контроль, прийняття ризику.

Залученість інтерпретується як ставлення людини до себе, до оточення, характерні ознаки взаємодії людини з довколишнім світом, мотивація до самореалізації, лідерство. Важливою її компонентою є здоровий спосіб думок та поведінки, що дає змогу людині усвідомити вагомість її життєвих цінностей, зрозуміти власну цінність, актуалізувати життєвий потенціал на долання екстремальних ситуацій.

Контроль – здатність людини знаходити шляхи впливу на наслідки дії стрес-чинників, бути суб’єктом власного життя.

Прийняття ризику – ставлення до ризику як життєвої даності, прийняття його як виклику, відкритість до людей, світу.

Усі три компоненти є важливими для оптимального рівня життєдіяльності людини в екстремальних ситуаціях.

Ідеї Г. Сковороди суголосні з психологічною теорією життєстійкості. Теоретичне обґрунтування залученості людини споріднені з ідеями духовної цінності людини. Основа людського існування – це її життєдайна душа, без якої вона перетворюється на тлінне тіло. Душа проявляється в ступені моральності людини – у її «кришталевій» совісті, що дає вічність духовного існування:

Смерте страшна! замашная косо!
Ти не щадиш і царських волосов,
Ти не глядиш, гді мужик, а гді цар —
Все жереш так, как солому пожар.
Кто ж на єя плює острую сталь?
Тот, чия совість, как чистий хрусталь
(«Всякому городу нрав і права» 1760-і рр)

На думку Сковороди, людина може проявити своє лідерство, здатність до самореалізації, будучи впевненою у своїй справі, будучи щасливою, задоволеною від її виконання. Сродна праця – джерело натхнення й творчості людини. Її пошук нероздільно пов'язаний зі самопізнанням, розумінням самого себе, своєї природи («Пізнай самого себе»). Особистість чітко визначає мету свого життя. Звідси – легкість виконання обов’язку, почуття задоволення, щастя від самого процесу його здійснення. Це найбільша винагорода, яку може мати людина, на думку мислителя. Індивід, який пізнав себе ладен осягнути власну унікальність, а також різноманітності людей у суспільстві.

Ставлення до довколишнього світу й до себе у Сковороди пов’язується з мірою свободи людини. Це поняття пов’язане зі свободою волі – правом вибору самої людини та свободою всього народу як прояву самоусвідомлення, самоприйняття та самовизнання.

Отож людина, якій притаманна висока моральність, чиста совість, здатність до самопізнання та саморозуміння, яка сповідує споріднену працю та свободу як найвищі цінності, легко сприймати саме життя як виклик, винаходити стратегії долання невизначеності, стабілізувати власний стан.

Зазначені цінності є важливим ресурсом сучасного українця в період протистояння російській агресії: ми розуміємо, що на нашому боці правда (чиста совість), ми прагнемо свободи – незалежності власної країни, утвердження демократичних цінностей, плюралізму думок, ми цінуємо себе і свій народ, а тому здатні до єдності. Саме тому маємо достатній ресурс, аби встояти, пережити, відновитися.

ПАЛИВОДА Анна,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ БАЙКИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ «БДЖОЛА ТА ЩЕРШЕНЬ»

Г. Сковорода є найвидатнішою постаттю в культурному та літературному житті України XVIII ст. Його називають мандрівним філософом.

Сковороду вважають зачинателем жанру байки.

Сам Сковорода називав себе Варсавою (сином свободи).

Цю проблему Сковорода розкриває та пояснює на прикладі байки «Бджола та Шершень»

Зміст: Шершень спитав у Бджоли, чому вона така дурна. Адже, добре знаючи, що плоди її праці корисніші для людей, ніж для неї самої, та до того ж часто їй шкодять, приносячи замість нагороди смерть, Бджола не перестає робити дурниці – збирає мед.

Бджола відповіла своєму радникові, що дурень він сам. Мед до вподоби й ведмедю, та й Шершні нечесно його дістають. Бджоли, якщо б схотіли, також могли б по-злодійськи добувати мед, коли б тільки їсти любили. Але для них незрівнянно більша насолода збирати мед, аніж споживати. Для цього вони народжені на світ і робитимуть так, поки не умруть. А без сього жити, навіть купаючись у меду, для них — «найлютіша смерть».

Шершень – узагальнений образ людей, що живуть грабунком інших і створені лише для того, щоб їсти й пити.

Бджола ж – мудра людина, яка трудиться в «сродному ділі», тобто за своїм покликанням.

Немає більшої радості, як «жити за натурою». Це означає не вдоволення низьких потреб і скотської похоті, а виконання свого природного призначення в житті.

«Пізнавай себе, а пізнавши – удосконалюй», – у цьому, за Сковородою, полягає ідея «сродної» праці.

«Багатством живиться тіло, а душу звеселяє споріднена праця».

Сковорода у своїх творах де я повчання не тільки пише його між рядків(тобто, щоб читач зрозумів це почання з контексту), а й у кінці пише сила і прописує це повчання

Проблема самореалізації людини у творчості полягає у тому щоб знайти себе, стати щасливим.

ПРОХОРЕНКО Яна,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Протягом двох століть не втрачає свого значення спадщина видатного українського педагога і мислителя Г. Сковороди. Він продовжує привертати увагу багатьох вчених, громадських діячів та академіків. Надалі залишається позачасовим джерелом удосконалення теорії та практики навчання в різні періоди розвитку нашого суспільства. На етапі суспільних змін в Україні, філософсько-педагогічні праці Г. Сковороди відкрив демократичні, філантропічні ідеї щодо навчання та виховання молоді в контексті сучасних викликів.

У своїх працях Г. Сковорода висловлює важливу для сучасного розуміння сутності виховного процесу думку про те, що природа дає людині потреби і бажання, задоволення яких сприяє їх розвитку. Однак ця природна здатність набувається шляхом навчання та виховання. Як зазначає великий мислитель, засоби навчання без природи мертві, але без них і природа беззбройна.

Відповідно, основним завданням виховання і навчання він бачить розвиток природних схильностей і здібностей молоді. Згадана думка Г. Сковороди перегукується з ідеєю вільного виховання його сучасника Ж. Ж. Руссо, згідно з яким цей процес визначається метою природного розвитку особистості. Ця ідея має вирішальне значення для обґрунтування сутності сучасної освіти та навчання та спростовує практику деяких сучасних викладачів, які сприймають ці практики як підкорення студентів вимогам учителя, відтворення нової інформації, готових Розглядають як реалізацію академічних дій та моделі поведінки.

Крім того, ідея Г. Сковороди про надання пріоритету природним здібностям у вихованні та навчанні молоді при виборі професії підтверджує, що вчитель не зможе досягти педагогічної чи виховної мети, якщо його педагогічні дії згідно з Не відповідати природним особливостям учнів На думку видатного педагога, природа молоді є постійним джерелом її виховання. Визначає місію та напрямок процесу. Як каже Г. Сковорода, природа – єдина «вчителька», яка вчить птаха літати, а рибу – вірно плавати

У контексті сучасної філософії освіти досвід учня (студента) є метою і засобом організації навчального процесу. Людина здобуває нові знання,

соціальні норми, усвідомлює їх сенс (особистісну значимість) для себе, якщо пов'язує нову інформацію зі своїм досвідом. Також навчання і виховання за психологічною сутністю є процесом набуття молодою людиною досвіду через переживання, виконання розумових і практичних дій.

Наступним елементом виховання досконалої особистості, як бачимо в педагогічній спадщині Г. Сковороди, є виховання її волі. Геніальний філософ наголошує на єдності виховання розуму, серця і волі, що дає змогу особистості досягти мети діяльності та реалізувати свої задуми. Сильна воля допомагає молодій людині протистояти життєвим емоціям і людським вадам. Людський розум ефективний завдяки силі волі.

Педагогічна ідея Г. Сковороди про єдність виховання розуму, серця і волі визначає психологічну програму сучасної освіти. Важливість цієї ідеї, яка обговорювалася ще у XVIII столітті, не викликає сумнівів. Висловлена ідея відповідає сучасним вимогам організації навчання і виховання в сучасних коледжах і вищій школі – забезпечити єдність педагогічного впливу на свідомість, почуття і поведінку учнів (студентів).

Проте інтроспекція Г. Сковороди не обмежується процесом самоаналізу та самодослідження. У творі «Наркісс» ми задаємося питанням, чи може герой упізнати себе через відображення в чистій воді. Тому Г. Сковорода радить не тільки заглянути в своє серце, задуматися і прислухатися до себе, а й пізнати себе через перевірку праці. Як зауважив один мислитель, трава не горить, не торкнувшись вогню. Серце не любить, не бачачи краси. Вони вважають, що, пізнаючи закономірності реальних, об’єктивних явищ, молоді люди отримують пізнання свого «Я». Вустами героїв зазначеного твору «Наркісс» видатний педагог запитує, чи можна розуміти пітьму, не бачачи ніколи світла; чи може кріт сказати, коли день, а коли ніч.

Сьогодні чи не найважливішими в українській освіті є питання виховання, освіти, розвитку особистості, «філософії серця», самопізнання, від яких залежить подальша доля людини і суспільства. Згідно з педагогічними теоріями Сковороди, метою виховання є людяність, а знаряддям – любов. Виховувати не означає говорити дітям добрі слова, направляти і навчати їх, а передусім вести людське життя.

РИБАС Ольга,
студентка факультету
землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ

Основне спрямування праці Сковороди зводиться до дослідження людини, її існування. Науку про людину та її щастя Сковорода вважав найважливішою з усіх наук. Не втративши авторитету проповідника та вчителя, Сковорода, прагнучи навчити як власним прикладом, так і словом, закликав почати філософське освоєння світу з простого: пізнати віру та любов у всій їхній повноті, бо це і є пізнання людини. Поділяючи світ надвоє – на істинне та тлінне, віддаючи перевагу Вічності, Богу, Сковорода по суті пропонує подвійне співвідношення духовного та тілесного. Він вважає, що буквальний аспект розуміння віри та любові складається у повсякденній буттєвий необхідності цих понять. Людина без віри може піднятись до найвищих вершин. Але прозрівши, здобувши віру, вона опиняється перед усвідомленням їх мізерності. Там, де кінчаються межі розуму, починається віра.

"Скрізь любов та віру людина пізнає себе", – твердить Сковорода. Принцип "Пізнай себе", як відомо, не вперше з'являється у Сковороди. Пріоритет у цьому плані, звичайно ж, належить Сократу. Але принципово новим у Сковороди є те, що він не просто стверджує думку про необхідність пізнання природи людини, а звертає увагу на пізнання природи людської душі з урахуванням чинників її формування – віри, надії, любові. Більше того, мислитель іде ще далі, він розглядає віру і любов не тільки як підґрунтя душі, а й як органічний прояв духовності людини, а причиною цього прояву є, як він вважає, насамперед природні прагнення людини.

У міркуваннях про щастя Г. Сковороди є ще й такий важливий аспект. Людське щастя втілюється не тільки в духовних шуканнях, не тільки у сердечній радості, а й у праці, у втіленні спорідненості праці. Сковорода вказує, що здібності дає людині Бог, що царство Боже всередині людини. Прислухаючись до цього внутрішнього голосу, людина має обрати собі заняття не тільки не шкідливе для суспільства, а й таке, яке приносить їй внутрішнє задоволення і душевний спокій. Всі заняття добрі лише тоді, коли виконуються у відповідності з внутрішньою схильністю.

Таким чином, філософ наполягає на тому, що життя людини має бути радісним, і зробити його таким може тільки вона сама. Г. Сковорода мислить

щастя досяжним для всіх. Для того, щоб його пізнати, зовсім не обов'язково осягнути складну філософську матерію чи прилучитися до кола вибраних. Щастя є простим і за змістом, і за формою. На підставі такого розуміння щастя Г. Сковорода проповідував простоту життя, бідність, вдоволення, яке випливає із спілкування людини з природою. Особливістю філософії Сковороди є поділ світу на два начала: вічне та тлінне. Переважного значення філософ надає Вічному, нетлінному началу.

Процес пошуків та знаходження істини пов'язаний з тим, що людина прагне зректися тілесного, реалізувавши себе в перетворенні духу. Це перетворення дає змогу людині знайти істинне власне буття. Розкривши розуміння Сковородою людського життя, ми маємо розглянути, як же він мислив саму людину.

Іноді людина допускається помилки, стверджуючи, що вона може пізнати внутрішній, невидимий світ, не зворушивши в собі внутрішньої людини, а використавши тільки ті засоби, якими вона користувалася у зовнішньому світі. Сковорода спрямовує свою філософію на очищення від таких помилок.

Процес цього очищення визначається самопізнанням та Богопізнанням, єдністю цих процесів. Процес самопізнання, на думку Сковороди, триступеневий. Перший ступінь – це пізнання себе як самосущого, як самовласного буття. Це своєрідна самоідентифікація особистості. Другий ступінь – це пізнання себе як суспільної істоти. Третій ступінь – це пізнання себе як буття, що створене та протікає за образом та подобою Божою. Цей етап пізнання найбільш відповідальний, тому, що він надає людині розуміння загального у співвідношенні з усім людським буттям.

Подолавши в собі рабську свідомість, стверджує Сковорода, піднявши над землею свої думки, людина перетворюється. Філософ передбачав відкриття людиною в собі глибинних внутрішніх духовних джерел, які дають змогу людині стати чистішою, кращою, переорієнтуватись з виключно земного існування на духовне вдосконалення та змінити своє власне земне життя відповідно до духовного.

Своєю творчістю і життям Г. Сковорода продемонстрував можливість здійснення глибинних перетворень.

Філософія Г. С. Сковороди є прекрасним прикладом існування філософії українського духу як динамічної, здатної до розвитку і постійного вдосконалення оригінальної системи поглядів, ідеалів, вірувань, надій, любові, честі, совісті, гідності і порядності; вона є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі, закликом до гуманізму і "сродної" людській природі дії.

РОЗГОН Ірина Юріївна,
старший викладач кафедри
англійської філології
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРІЯ ЩАСТЯ ЧЕРЕЗ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ЛЮДИНИ

Поняття «щастя» є багатоаспектним та тим, що складно піддається систематизації. Для одних це прихильність долі та удача, для когось – стан інтенсивної радості, для інших це володіння найвищими благами та почуття задоволення життям. Проте, жодне з виокремлених, та проаналізувавши всі разом не дають змогу дійти до єдиного розуміння поняття «щастя» як категорії. Людині притаманно постійно шукати себе, знаходити визначення щастя для себе, думаючи, що вона не щаслива.

Зміна епох не призвела до винайдення універсальної формули, тому спроби її віднайти тривають. Не виняток становить і XVIII ст., час, коли жив і творив Григорій Сковорода. Вивченню цього питання так чи інакше в прозі мислителя присвячено низку досліджень, а саме: Д. Багалія, І. Куташа, Г. Паласюк, М. Поповича та ін. Оскільки не існує єдиної формули для отримання щастя, так само не існує і однієї думки про погляди на цю, на перший погляд просту, проблему самого українського мислителя. Тому концепція щастя залишається актуальною і для сьогодення.

Основою філософії щастя є самопізнання через самореалізацію та людина в центрі її. Сковорода вважав для того щоб стати ближчим до Бога треба пізнати самого себе, тобто пізнавати світ не фізично, а духовно (вивчати Біблію, різні науки та самого себе.). Пізнавати себе і Бога людина повинна за допомогою серця. Пізнаючи себе людина починає жити серцем. Основна думка вчення Григорія Сковороди полягає в тому, що людина повинна вміти керувати своїми пристрастями, приборкувати їх [1, 337]. Адже «не та людина щаслива, – пише І. Куташ у праці «Категорія щастя в філософії Г.Сковороди», – в житті якої немає розчарувань, зрад, страждань, а така, яка вміє їх прийняти і опанувати ними на дорозі до щастя» [1, 337].

Г.Сковорода вважав, що щастя є найвищим “пренужнейшим и любезнейшим для всех благом”. Він писав: “Нет слаже для человека и нет нужнее, как щастіе” [1, 14]. Український мислитель визнавав, що прагнення людини до щастя загальне і що право на щастя мають усі люди без винятку. Г.Сковорода писав: “Премилосерднейшее естетство всем без выбора душам открыло путь к щастію...” [1, 212]. Людині притаманно шукати себе та визначати своє місце та призначення.

На думку філософа, блаженство і справжнє щастя людині приносить як праця за покликанням, така, що відображає природні нахили людини, – “споріднена праця”, так і знання, які відкривають суть щастя. Г.Сковорода був переконаний, що кожна людина має природний нахил до певного роду

діяльності, який може зробити кожного справді щасливим. Причину нещасливого життя людей Г.Сковорода вбачав у їх безпорадності, в нерозумінні того, в чому полягає справжнє щастя і якими шляхами його можна досягти. “Источником нещастія, – писав він, – есть нам наше безсоветіе: оно- то нас пленяет, представляя горкое сладким, а сладкое горким” [1, 215]. Але щасливе життя може бути лише за умови поєднання знання і доброчесності – двома крилами, без допомоги яких людина не зможе досягнути завітної мети.

Людина має розум і свободу волі. Щоб створити щасливе життя, вона повинна пізнати закон свого щастя. Філософ розглядав самопізнання не лише як необхідну умову досягнення щасливого життя, але й як мету і сам зміст щастя [2, 117]. Григорій Сковорода не лише наполегливо шукав відповідей на питання, в чому полягає істинне щастя і якими шляхами воно може бути досягнуте, але прагнув також вияснити мету свого життя і визначити свою роль у здійсненні народної мрії про загальне щастя.

Отже, своїм життям мислитель доводив, щоб пізнати щастя потрібно зовсім небагато – навчатись та працювати за покликанням, мінімум матеріальних благ, життя в гармонії з природою, сердечна веселість і радість.

Література:

1. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів у двох томах, за ред. С. М. Перевертун, "Наукова думка” Київ 1973. Т. 1. — С. 407.

2. Куташ І. Категорія щастя в філософії Сковороди / І. Куташ // Хроніка– 2000. – 2000. – Вип. 37–38. – С. 332–350.

3. Корнієнко Н.М. Григорій Сковорода: гіпотеза щастя // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – №11. – С.113– 129.

СЕМАШКО Тетяна Федорівна,
доктор філологічних наук, професор,
САМКО Марина Олександрівна,
студентка 1 курсу спеціальності 035 «Філологія» (перша – англійська),
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«ПІЗНАЙ СЕБЕ! – ОСНОВА СВІТОГЛЯДУ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Філософська спадщина Григорія Савич Сковороди є напрочуд багатогранною. Вона охоплює найрізноманітніші аспекти людського життя; на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало складним. Для нас, української молоді,

філософське вчення Г. Сковороди надзвичайно важливе. Великий мислитель звеличив рідний народ і людство філософією свого серця, на формування якої він спрямував увесь Богом даний хист, талант, усе своє життя – праведне й прекрасне. З прожитих 72-років Г. Сковорода віддав філософській діяльності останні 25 років.

Філософ розкрив нам поняття «свободу життя». Говорив: «*Треба уміти думати, тоді ми зрозуміємо сенс життя*». Навчав, що в природі – краса, гармонія, а в суспільстві – несправедливість, і щоб змінити макросвіт, потрібно кожному змінити самого себе. З цією думкою тісно пов'язана його ідея «сродної» праці: пізнай себе, а пізнавши – удосконалюй. Знаючи свої здібності, людина правильніше визначить своє місце в суспільстві й принесе найбільшу користь.

На думку мислителя, природа створює для кожної людини можливості бути щасливою. Вона не закриває їй шляхів до щастя, а наділяє необхідними для цього даними. Тому право на щастя мають усі люди, їх прагнення до кращого життя є цілком природними та закономірними. Поділяємо думку, що самопізнання, свобода, праця – усе це є найголовнішою передумовою щасливого життя. Шляхи, умови досягнення щастя цікавили й Г. Сковороду. Він довів, що істинне щастя не існує в готовому вигляді, а виробляється людиною в процесі життя; вважав, що воно не в багатстві, славі й чинах, а в душевному спокої, у корисній праці, «всередині в нас».

Вважаємо, що в істинному щасті поєднується особисте й суспільне, бо своє щастя не може існувати ізольовано від щастя народу й громадського обов'язку. Як довів мудро філософ, людина не може бути щасливою, якщо діє всупереч природі. Він і справді прагнув свободи для всіх, сердечної тиші, великої гармонії. «*Веління природи – це веління Бога в людині. Пізнання природи – це пізнання Бога*», писав Григорій Савич. Про що б не говорив Сковорода: про те, що таке буття, що таке краса, пізнання природи речей, – його думка весь час обертається довкола людини. Гасло «Пізнай себе!» – основа основ світогляду Г. Сковороди.

Мабуть, найяскравішим серед діалогів мислителя є «Алфавіт, чи Буквар миру». Саме в цьому творі він якнайдокладніше розглянув свій парадокс «нерівної рівності», змалювавши людину в образі «посудини», наповненої божественним буттям. На противагу популярному просвітницькому гаслу «Усі люди рівні», – Г. Сковорода стверджує: «*Усі люди різні*!».

У своїх філософських притчах Г. Сковорода відображав вселенські проблеми; його цікавили морально-етичні, естетичні принципи, питання педагогіки та виховання всебічно розвиненої і високоморальної особистості; викривав дармоїдство, корисливість, зажерливість і закликав народ до іншого життя. Григорій Сковорода мріяв про нове суспільство, у якому не буде гніту, коли всі люди будуть щасливі.

Сам мислитель жив і творив так, як заповідали еллінські філософи, згідно з власним ученням, подаючи приклад органічної відповідності духу й слова, вчинку й вчення, являючи доброчесність і душевну гармонію. Світ не опанував того, бо він – переможе у боротьбі за себе, за людину.

Дух Григорія Сковороди витає в космосі безмежних ідей, а похмурий світ він освітив духовною ясністю, магією народження вільної думки. Тож

прислухаймося до голосу мудреця, борімося за чистоту свого серця, за високість власної душі!

СЕРГІЄНКО Інна Володимирівна,
асистент кафедра романо-германських мов і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

На етапі суспільного розвитку цифрова трансформація є неминучим процесом, який відбувається в усьому світі. Цифрові інновації трансформують наші суспільства, економіку та освіту та відкривають неймовірні можливості, які можуть стимулювати підвищення продуктивності, покращувати життя громадян і вдосконалювати процес навчання експертів у сфері освіти.

Останніми роками сучасні вчені приділяють велику увагу діджиталізації освіти, в тому числі формуванню цифрових можливостей у процесі підготовки вчителя іноземної мови.

На сучасному етапі цифровізації вищого освіти ми спостерігаємо серйозну зміну традиційної системи підготовки фахівців, пов'язану з процесом адаптації до роботи в умовах пандемії Covid-19 та персоналізацією навчального процесу. Вважаємо, що налагодження процесу підготовки учителів іноземної мови дозволить створити цифрову освітню середу, максимально адаптовану до сучасних реалій та можливостей учнів.

Більшість дослідників вказують на необхідність цифровізації процесу підготовки вчителів та покращення цифрових можливостей майбутніх учителів через цифровізацію освітнього середовища. Інтернет-портали, мобільні додатки, хмарні технології, онлайн-курси, доступ до цифрових підручників, медіа-інструменти, веб-завдання, проекти тощо є поширеними засобами оцифрування освітнього контенту.

Поява Інтернету призвела до появи дистанційної освіти, яка робить її засобом отримання інформації з усього світу. За короткий проміжок часу привабливість дистанційної освіти змусила людей зрозуміти, що різноманітні мобільні пристрої надають багаті ресурси для викладання та навчання.

Діджиталізація (оцифрування) назавжди змінила здобуття базових навичок, необхідних для кожної людини.

Кожен має розвивати навички мислення вищого порядку для критичної оцінки та синтезу старої інформації. Ось чому медіакомпетентність є фундаментальною для навчання — критичного та креативного мислення —

тобто знання, як визначити головну ідею повідомлення, відобразити зв’язок між різними ідеями та поставити правильні запитання.

Mediawijzer.net, голландська організація, що займається медіаграмотністю, проконсультувалася з експертами, щоб дізнатися якими саме мають бути ці компетенції. На основі їхніх відповідей була створена модель. Модель переглядається щорічно, як вторинна, так і основна. Остаточним результатом є комплексна модель, яка включає такі компетенції:

1. Розуміння
   - Розуміти зростання впливу ЗМІ на суспільство. Медіакомпетентність починається з усвідомлення цього процесу та його наслідків.
   - Розуміння як побудовані засоби масової інформації. Остаточна форма включає технічні, економічні та стратегічні рішення.
   - Розуміння ,як ЗМІ забарвлюють реальність.
2. Використання
   - Використання обладнання, програмного забезпечення та докладів.
   - Орієнтація в медійному середовищі.
3. Комунікація
   - Пошук і обробка інформації.
   - Створення контенту. Сучасне медіа-суспільство – це суспільство 2.0. Люди еволюціонували від споживача до просьюмера. Ми ведемо блог і сприяємо розвитку світу Вікіпедія.
   - Використання соціальних мереж.
4. Стратегія
   - Розмірковування про власне використання медіа.
   - Досягнення цілей за допомогою засобів масової інформації.

Отже, глобалізація життя, усунення минулих ідеологічних бар'єрів, швидкий технічний прогрес скорочує час для формування того, що розроблено раніше. Інформаційне суспільство, електронні технології стрімко розвиваються саме в цей період.

Медіакомпетентний учитель, здатний аналізувати, критично оцінювати та оцінювати розробки та впровадження відповідної системи технології медіа освіти

Література:

1. Forming of Medialiteracy of Future Teachers of Initial Classes / Dyomina V., Arakelyan A / УДК 371.13: 316.774

2. Mediaeducation and medialiteracy : short review / Ivanov V., Ivanov T., Voloshenuk O., Kulchynskaya L., wiped. - K.: 2012. 58 pg. (in. Ukr.)

3. Conception of introduction of medias of education is in Ukraine. [Electronic resource]. Access of Mode: http://www.ispp.org.ua/news 44.htm. (in. Ukr.)

4. Збірник статей П’ятої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». – Київ. : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. – 393 с.

5. «Сучасні освітні тенденції медіаграмотності та критичного мислення» – Дніпро: Дніпровський міський базовий технікум зварювання та електроніки імені Є.О. Патона, 2020 р., 88 стор.

СОКОЛОВА Олександра Максимівна,
провідний фахівець відділу
виховної роботи та студентських справ,
ШЕПЕТА Катерина,
студентка 2 курсу ТВБ факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІМПЛІКАЦІЇ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ МИХАЙЛА МОГИЛЯНСЬКОГО

У літературному мистецтві першої третини ХХ століття роль київських неокласиків полягала у виконуванні ними місії «культуртрегерів і в баталіях з соціологістами-марксистами» вони, у свою чергу, тримали «оборону культурної пам'яті» [0, с.31]. Крім того, змагаючись у першу чергу за «Європу», а не за «Просвіту», «гроно п'ятірне» та їх найближче коло все ж «відігравали просвітницьку роль – знайомили українського читача з довершеними зразками європейського мистецтва слова» [0, с.31]. Н. Котенко також звертає увагу на те, що «як історики літератури, київські неокласики ревізували український літературний канон, що будувався довкола постаті Шевченка, трансформували його до поліцентричного типу, доповнили Сковородою, недооціненими раніше Кулішем, Щоголевим, Самійленком та низкою інших письменників, сформували його модерністську частину: Франко, Леся Українка, Коцюбинський, Тичина, Сосюра, Хвильовий» [0, с.31]. Важливого значення у своїй поезії, прозі, літературно-критичних творах і спогадах київські неокласики надавали образу української людини в тогочасних соціальних реаліях. Так, у статті «Література як соціальний факт і як соціальний фактор» Михайло Могилянський, вступаючи в полеміку, зокрема, і з В. Жирмунським, наголошує на вимозі створення «нової людини» для «нового ладу» шляхом «доцільної організації психіки», яка, у свою чергу, є джерелом «соціальної чинності мистецтва». М. Могилянський констатує: «…Ми пережили найбільшу світову революцію, тим самим окреслюється безмежний обсяг тих вимог, які новий лад ставить не тільки громадянству як цілому, але й усім, усім, усім, не лише як громадянам, але й як людям… Здобуте на барикадах та ворожих фронтах реалізується на фронті культурному – in moribus. Не реалізоване in moribus не утримується» [0, с.590]. Відповідно, на думку М. Могилянського, література, зокрема, і мистецтво в цілому виконує чи не найвизначальнішу роль в «доцільній організації психіки» людини, це і є його головне значення – як соціального фактора, а не завдання «вузького практицизму» - «забивати палі». Адже, наголошує він: «Мистецтво

відбивається на розумових здібностях людини, на її моральнім характері, бо звертається до емоційного боку її природи» [0, с.591]. Мистецтво як «вольове діяння», «витвір художньої інтуїції», завжди спрямоване у майбутнє, до людини шляхетної, здатної піднестись до розуміння й відчуття насолоди. Знову ж таки звертаючись до тематики екзистенційної та революційної, 12 грудня 1925 року Михайло Могилянський пише оповідання «Вбивство», що наступного ж року потрапляє під заборону друку від тогочасної влади. Голосом Еміля Золя в епіграфі до оповідання письменник проголошує: «Я звинувачую!» У надзвичайної глибини оповіданні автор веде оповідь від першої особи: «Я вбив. Вбив у серці своїм друга, трупова отрута отруїла моє серце…» [0, с.569] Незважаючи навіть на нібито «пієтет сина до батька», ліричний герой повстає проти «… безмежно роздутого самолюбства, шанолюбства й гоноролюбства», «холодної брехні й дрібного розрахунку», зрозумівши свій обов'язок «звільнити землю, очистити повітря», бо життя стало для нього «не життям…» [Див.:0, с.569-570] Полум'яно й гаряче автор / ліричний герой вбиває в собі ідею, що національний ідеал має бути привнесений ззовні, вбиває того «національного героя, що мусив перед цілим світом піднести справу нашого пригнобленого й скривдженого народу, поставити її, як чергове завдання справедливості людської, вибороти увагу до неї не як милостиню багатого, але як певність останнього, що тут він збагатить себе новими скарбами» [0, с.569]. Адже, національна особистість, людина гідна, зобов'язальна й відповідальна перед Вітчизною сама покликана ошляхетнюватися – збагачувати «кришталево-чисті й здорові джерела … майбутнього» [0, с.570] своєї держави й нації. На наше переконання, вбиваючи «у серці свого друга», ліричний герой оповідання вбиває в собі «невміння бути вільною людиною», втрату «певної частини щастя» від нездатності звільнитися від «довговічної тюрми народів» [Див.:0, с.569-589]. У творчості Михайла Могилянського ми прослідковуємо деякі концепти, наявні також у драмах Лесі Українки. По-перше, *концепт тюрми*, а саме – у даному випадку – *тюрми народів*, по-друге, контроверза світоглядових ідей, зокрема, поглядів на революцію Монтаньяра та Жірондиста, зображувана в діалозі Лесі Українки «Три хвилини», в оповіданні М. Могилянського «Вбивство» набувають вже забарвлення *внутрішнього діалогу*. Тому, відповідно, незважаючи на усвідомлення трагічності людського буття, автор оповідання знаходить вихід – вбити цього зовнішнього псевдо-героя, переобразивши натомість власне «Я» в шляхетний ідеал «істинної» української людини з активною громадянською позицією. Таке необхідне «отруєння» геном волі є чинником самоусвідомлення сучасного українця, чи то героя Небесної Сотні з Майдану, чи то оборонця рідної землі від повномасштабного вторгнення рф, чи то будь-якої гідної свого високого покликання зобов'язальної та відповідальної національної особистості – української людини. У підсумку, тільки ця відданість «не знає меж та перешкод», де людина сама собі «суддя і кат», зважившись взяти своє життя «на своє сумління», покладаючи «горді надії» на себе, а не на «європейське ім'я».

Література:

1. Київські неокласики : Антологія / Упор. Наталія Котенко. Київ: Смолоскип, 2015. 920 с.

СОПІВНИК Руслан Васильович,
доктор педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Аналізуючи процеси історичного, економічного, культурного розвитку різних країн світу, ми можемо спостерігати обов'язкову присутність визначних яскравих постатей, лідерів, що спонукали до змін, скеровували їх напрямок, надихали, вели за собою цілі народи, ставали символами боротьби, стовпами, на яких тримаються нації. Для України таким є Григорій Савич Сковорода – перший український філософ, праці якого здобули світове визнання і поставили його в один ряд із Сократом та Платоном.

Ідеї духовного гуманізму та просвітительства, якими просякнута наукова та літературна творчість, філософська спадщина великого мудреця, залишаються актуальними для сьогодення. Відомо, що Сковорода ніколи не прагнув величі і слави, популяризував простий спосіб життя, не любив привертати до себе уваги, але це не завадило йому стати народним улюбленцем, своєрідним провідником, дороговказом для всіх майбутніх поколінь. То в чому полягає феномен лідерства Сковороди?

Опираючись на велику кількість досліджень та аналізуючи численні публікації, що стосуються поняття «лідерство», можемо виділити основні риси, притаманні лідеру. Так, відомий італійський психолог та філософ Антоніо Менегетті такими вважає неординарність та вроджений хист, володіння ґрунтовними знаннями та професійною компетентністю у затребуваних суспільством галузях, беззаперечний пріоритет отриманих результатів [1, с.17]. Варто відзначити, що, на думку засновника онтопсихології, лідер повинен володіти ірраціональним передчуттям – інтуїцією. Існує теорія, що 90% потенціалу мозку належить підсвідомому, яке проявляється як інтуїція та у пророчих снах. Цікаво, що Григорій Савич, за розповідями його друзів, володів даром передбачення, вірив у реальність сновидінь та їх попереджувальний характер. Так, наприклад, сон, в якому люди їли одне одного, став причиною відмови митцем від м'яса. Решту життя, як згадує Михайло Ковалинський, він «їв раз на день, без м'яса і риби». Відоме також передчуття Сковородою наближення епідемії чуми в Києві та передбачення дати власної смерті, до якої митець приготувався заздалегідь: викопав собі могилу, вдягнув чистий одяг, поклав під голову сумку з пожитками і заснув назавжди.

Таким чином, можемо стверджувати, що Григорій Сковорода – лідер за покликом буття. Він був народжений зі схильністю до першості та наділений природним даром вести за собою людей. Своїм гострим розумом та мудрістю він стимулював прогрес українського суспільства та розвиток нації.

Література:

1. Манегетти Антонио. Психология лидера /Пер. с итальянского Славянской ассоциации Онтопсихологии. Изд. 4-е. – М.:ННБФ «Онтопсихология»,2002 г., 208 с.

2. Шинкарук В. Д. Теорія та історія соціального виховання в Україні / В. Д. Шинкарук, Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник – К.: ЦП «Компринт», 2017. – 383 с.172

ЧЕРЕП'ЯНА Вікторія,
студентка 4 курсу,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

XVIII століття, століття українського Просвітництва, що дало нашій Батьківщині цілу плеяду видатних державних діячів, науковців, художників і поетів, стало тим живильним середовищем, в якому сформувалася особистість Григорія Савича Сковороди (1722-1794). Його оригінальні філософсько-педагогічні погляди склалися під впливом античної філософської культури, особливо епікуреїзму та стоїцизму, філософії періоду Київської Русі, традицій народної педагогіки та прогресивної вітчизняної культури.

Описуючи педагогічний талант українського Сократа, перший біограф та його близький товариш М. Ковалинський зазначає, що Григорій почав більше «плекати серце молодого свого вихованця і, розглядаючи природні його нахили, допомагати лиш природі у вирощуванні спрямуванням легким, ніжним, невідчутним, а не дочасно обтяжувати його розум науками, – і вихованець прив'язався до нього внутрішньою любов'ю» [1, с.13]. У цьому описі чітко простежуються три основні передумови виховання та навчання, на яких, як на обов'язкових, наполягатиме Сковорода у своїх трактатах: це, по-перше, «плекання серця», тобто виховання «внутрішньої людини»; по-друге, «допомога природі», тобто навчання саме тому, до чого учень має природну схильність і внутрішній потяг; по-третє, створення атмосфери взаємного тяжіння, «поля любові» між учителем і учнем.

Варто відзначити, що мислитель надзвичайно цінує допитливість у людині, її «нескінченну здатність дивуватися». Втім, він пропонує молодим людям всі сили своєї внутрішньої уваги спрямовувати на роз'яснення собі своєї власної природи, на постійні спостереження за собою, на самопізнання. Тобто важливого значення Сковорода надає розумовому вихованню. Проте не оминув увагою і

фізичне, основними засобами якого вважав працю, режим дня, правильне харчування, чистоту, акуратність, фізичні вправи, та естетичне виховання, основою якого, на думку педагога, є музика, поезія, природа [3].

Вирішальну роль у вихованні Григорій Савич відводив навчальному закладу та вчителю. В його працях – філософських трактатах, байках, притчах, афоризмах – відображено ціннісне ставлення автора до великодушності, справедливості, сердечності, скромності, працелюбності. Ці якості необхідно виховувати в учня, а ключем до успішного виконання цього завдання є наявність цих рис у педагога. Тобто, потрібно вчити, як жити, а жити, як навчати.

Отже, Григорій Савич Сковорода зробив істотний внесок у скарбницю вітчизняної педагогічної думки. Його життєвий шлях – рідкісний феномен повного співпадіння реальної поведінки та діяльності з ідеальною метою, точної відповідності вчинку задуму. На відміну від кабінетних філософів і педагогів-теоретиків, український Сократ втілював реалізовував ідеї в практичній діяльності, навчаючи простолюд, а його вчення про пізнання і природні схильності особистості актуальні й у наші дні.

Література:

1. Сковорода Г. Пізнай в собі людину / Григорій Сковорода ; пер. М. Кашуби ; пер. поезії В. Войтович. – Львів: Світ, 1995. – 528 с.

2. Сковорода Г. Твори у двох томах / ред.: Н. Кравченко, Н. Ішина. Київ: АТ «Обереги», 1994. 528 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Skovoroda/Tvory_u_2_tomakh_Tom_2.pdf?PHPSESSID=nit0ft7ghf33vlctquh79s89c3 (дата звернення: 05.10.2022).

3. Шинкарук В. Д. Теорія та історія соціального виховання в Україні / В. Д. Шинкарук, Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник – К.: ЦП «Компринт», 2017. – 383 с.172

ШАКУН Наталія Андріївна,
аспірантка 1 року навчання,
Науковий керівник: Буцик І. М.,
доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПОШУКУ ЛЮДИНОЮ СВОГО МІСЦЯ В СУСПІЛЬСТВІ ТА ЖИТТІ

Завжди було і залишається актуальним питання «Хто Я? Яке Я місце займаю у світі?» Напевне кожен з нас хоч один раз в житті задав його собі і намагався знайти відповідь. Комусь вдалося з першого разу відповісти на нього, адже він має улюблену справу, хорошу родину і коло друзів – тому насолоджується життям в суспільстві на повну і з легкістю отримує насолоду від кожного прожитого дня. Інші ж навпаки не могли дати відповіді або ж вагалися

відповідаючи тому що не впевнені у правильному виборі свого життєвого шляху. Саме тому безперечною вимогою нашого часу є усвідомлене розуміння пошуку своєї ролі в суспільстві та житті.

Самовизначення - це встановлення людиною власних особливостей, можливостей, здібностей, вибір критеріїв, норм оцінювання себе. Одночасно, це складний процес розвитку людини, який складається з кількох струкртурних компонентів, що постійно взаємодіють [2].

Кожен з нас як особистість самостійно обирає життєву позицію, розвивається в суспільстві відповідно до своїх вподобань і можливостей. Та хто ж допомагає сформувати адекватне самосприйняття і зрозуміти в якому напрямку потрібно рухатися далі. Головну роль у розуміння реалістичного образу себе відграє суспільство – батьки, друзі, знайомі, викладачі, колеги. Кожен, хто вас оточує допомагає зрозуміти вашу природу і життєвий сенс на основі власного досвіду. Наразі хочу звернути особливу увагу на роль викладача в трансформації пізнання себе через призму профорієнтаційної роботи.

Професійна орієнтація - заходи, спрямовані на ознайомлення людини з її здібностями й можливостями для того, щоб запропонувати їй вибрати одну з найбільш підходящих для неї професій з врахуванням потреб виробництва.

Профоорієнтація допомагає людині обрати свою майбутню професію з урахуванням всіх її здібностей, потреб і бажань та містить технологію розвитку у людини позитивного ставлення до праці [1].

Сучасне розуміння пізнання себе охоплює проблему взаємозв’язку загального життєвого самовизначення і професійного самосприйняття, адже для гармонічного пошуку свого місця в суспільстві та житті вони мають витікати один із одного. Активна життєва позиція людини та вплив на особистість навколишнього соціального середовища мають вдало співіснувати з бажанням професійного становлення. Створити необхідні для цього умови може лише кваліфікований спеціаліст – викладач із сформованою профорієнтаційною компетентністю. Саме професіонал, що володіє достатньою кількістю сукупностей знань, умінь та навичок в галузі профорієнтаційної роботи зможе створити необхідні умови , що сприятимуть розкриттю творчого потенціалу особистості, його універсальних умінь і готовності діяти разом із суспільством. Все це створить фундамент для ефективного формування пошуку людиною свого місця в суспільстві та житті. Лише займаючись улюбленою справою людина і знаходить себе та свій життєвий шлях.

Важливим показником професійної перспективи, її реалістичності виступає зв’язок життєвих і професійних очікувань, ціннісних орієнтацій і життєвої мети з професійними планами, здатність пов’язати їх актуальною життєвою ситуацією [3].

Таким чином, підготовка людини до обґрунтованого вибору життєвого шляху, що задовольняє як особисті інтереси, так і суспільні потреби сьогодні є особливим важливим стратегічним рішенням у житті суспільства.

А здійснювати вказану вище професійну діяльність має саме компетентний освітянин, репрезентуючи індивідуальність майбутнього фахівця у виборі професії, адже профорієнтаційна діяльність викладача в сучасних умовах – це,

насамперед, розвиток аналітичних здібностей і критичного мислення, вмотивованість на сприйняття знань з профорієнтаційної роботи, прагнення встигати за змінами у цій сфері.

Література:

1. Професійна орієнтація. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (дата звернення 31.10. 2022)

2. Синякова В. Б. Професійне самовизначення особистості. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/PROFESIJNE_SAMOVIZNACHENNJA_OSOBISTOSTI/

3. Горбач Я.В. Проблема професійного самовизначення молоді. URL: https://vseosvita.ua/library/dopovid-na-temu-problema-profesijnogo-samoviznacenna-molodi-357716.html

СЕКЦІЯ 3.
ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ

ВАСИЛЬКЕВИЧ Ярослава Зіновіївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(м. Переяслав, Україна)
КІЗЬ Ольга Богданівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, Україна)
КІКІНЕЖДІ Оксана Михайлівна,
доктор психологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

В умовах повномасштабної війни росії проти України гостро затребуваною постає проблема людини та її щастя, що була ключовою у філософському вченні самобутнього мислителя епохи Просвітництва Григорія Сковороди. Сьогодні у контексті людиноцентричної парадигми (В. Кремень) відбувається переосмислення здавалося б відомих ідей та поглядів видатного українського «Сократа» про особистість та її самоздійснення, цінності і сенс життя, свободу та шляхи досягнення щастя, «кордоцентричність», концепти «сродної праці», «внутрішньої рівноваги віри і розуму» тощо, висловлених ще три століття тому.

Як зазначають дослідники біографії та спадщини Г. Сковороди, видатний філософ у загальному контексті ідеології свого часу підводив українське суспільство до нового ментального світобачення – пробудження національної ідентичності в XIX столітті. На думку Д. Чижевського, образ Г. Сковороди, мандрівного філософа з Біблією у руках, закарбований в українській історії як знакова емблема епохи [3].

На наш погляд, психологічний дискурс творчої спадщини Г. Сковороди, якому у світовій філософській традиції до XVIII століття не було рівного за глибиною розробки гуманістичної проблематики, дає змогу виявити потужний потенціал для розв’язання проблемних питань сучасної психологічної науки, зокрема дослідження психології особистості у її актуальних та потенціальних вимірах у міждисциплінарному контексті, з’ясування сутності та усвідомлення українських етнокультурних домінант у боротьбі нашого народу за свободу

проти зростаючих з боку росії нелюдських дій – цинізму, жорстокості, садизму, геноциду, тероризму тощо.

Сьогодні як ніколи гостро звучать думки Г. Сковороди щодо пізнання людиною себе, її взаємодії зі світом та іншими людьми, особистісного зростання та самовдосконалення, боротьби за свободу, автономію і демократичні цінності. Ці погляди видатного мислителя знайшли в українській психологічній думці широкий відгук і продуктивно розвиваються. Сучасна психологія акцентує увагу на розвитку індивіда в системі процесів самопобудови і самоздійснення, гармонізації його внутрішнього світу із зовнішнім в умовах соціокультурної різноманітності, що спричинено глобалізаційними тенденціями (Г. Костюк, П. Чамата, В. Роменець, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Т. Говорун, В. Кремень, В. Куєвда, В. Моляко, В. Москаленко,В. Татенко, Т. Титаренко та інші учені).

Філософське осмислення найскладніших феноменів учення Сковороди у контексті психології «генези здійснення» особистості (С. Максименко) дозволяє встановити іншу «точку відліку» для розвитку особистості у антропологічному, онто-гносео та аскіологічному науковому ракурсах: індивідуальний пошук людиною для себе тієї «нерівної рівності», «яка має відкрити своє небо і землю, знайти «твердь» свого буття, визначити стихії долі, знайти душу і увійти в «паузи» воскресного споглядання» [2], коли людина дійсно стає найвищою цінністю в суспільстві, в якому реально забезпечуються всі передумови та засоби для її здійснення як суб'єкта і творця історії, як цілісної особистості.

Нового звучання набуває діалектика поглядів філософа щодо людини як унікальної особистості, її самовираження, набуття «сутнісного Я» в суперечностях життя, що включає «... мінливе і постійне, видиме і невидиме, готове і другорядне, минуще і вічне» [1].

Найвиразніше, на нашу думку, ідеї Сковороди репрезентуються в межах гуманістичного, феноменологічного та суб'єктно-діяльнісного підходів, що дає змогу розкрити питання розвитку особистості як суб'єкта життєтворчості, як «інтегральної якості культурного простору особи» (Г. Балл), «зростання поваги до унікальності кожної особи, неповторності її життєвого світу» (Т. Титаренко), «самодетермінації її буття у світі, акторської позиції щодо подій життя» (В. Роменець, В. Татенко), як суб'єкта націєтворення, творчої, моральної, відкритої, духовної, самодостатньої особистості, відповідальної за прийняття рішень і уміння вести діалог «на рівних» у міжкультурній комунікації (М. Боришевський, В. Куєвда, В. Литовський, В. Моляко, М.Попович, Ю. Рождественський, М. Савчин, М.-Л. Чепа).

Засадничі аксіоми «мистецтва жити» Сковороди є своєрідними орієнтирами для розвитку рефлексивного сприймання молодим поколінням в Україні демократичних цінностей. Погляди та ідеї видатного мислителя є тією необхідною джерельнознавчою скрабницею світоглядної ідеології щодо формування національної та громадянської свідомості нової генерації, розвитку освітнього простору особистості, оновлення шляхів та джерел автентичного, сповненого індивідуального смислу життя українців та українок в

цивілізаційному світі, набуття особистістю національної ідентичності як стрижня духовного коду української ментальності.

Література:

1. Сковорода Г. Твори: У 2 т. К.: ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. 2-е вид., виправ. (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т.5). 528 с.

2. Кримський С. Філософ, якого «не спіймав світ». День. Україна Incognina URL: http://incognita.day.kyiv.ua/fi losofyakogo-ne-spijmav-svit.html

3. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. К.: «Київський університет», 2014. 224 с.

ВІШТАКАЛЮК Денис,
бакалавр 2 року навчання,
факультет тваринництва
та водних біоресурсів,
ЛАУТА Олена Дмитрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м .Київ, Україна)

ЕТИКО ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ.

Григорій Савич Сковорода – великий народний мислитель, просвітитель і письменник України XVIII століття. Цей титан думки у своїх творах розвивав комплекс ідей, актуальних не тільки для свого часу, активно проголошував і послідовно впроваджував передові погляди українського суспільства. Його багатогранна філософська й літературна творчість є однією із провідних ланок багатовікового збагачення та остаточного переходу української літератури до нового періоду розвитку. Низка провідних сучасних українських філософів вважають Григорія Сковороду типовим українським інтелігентом. «В якому сенсі йтиметься про Г. Сковороду як тип саме українського інтелігента?» [1, с. 65]

Для Сковороди в природньому його прагненні до щастя та свободи суттєвим було усвідомлення того, що бажаної мети можна досягти на шляху заглиблення в себе, в устремлінні до найпотаємніших, сердечних глибин власного «я», де й чекає зустріч з Богом як жаданий результат реалізації мрії про волю і щастя. Мабуть, помиляються ті дослідники, які змальовують Сковороду в образі критика, який викриває вади певного суспільного ладу. Однак, помиляються і ті, хто звинувачує його у соціальному конформізмі. Г Сковорода рішуче засуджує тих, котрі «дбають про золото, про почесті, про сарданапалові бенкети, про низькі насолоди», хто шукає «слави, ласки вельмож» [2, с. 320]. Григорієм Савичем було написано значну кількість праць із психології. Розглядаючи людину як «мікрокосм», Г. Сковорода особливо цікавився психічною стороною

її «двоїстої» єдності, як психологічне єство зумовлює діяльність та поведінку людини, як громадянина тогочасного українського суспільства, при цьому внутрішнє має божественну складову. Григорій Сковорода визнавав рівними всі народи та релігії світу перед Богом, у їхній боротьбі за свободу із силами зла. Цей мудрець вважав Бога за вищу волю, що спрямовує людину на перемогу над злом. [3]

Перший український філософ не видав за життя жодної книги своїх творів, але його ідеї, байки, поезії з неймовірною швидкістю поширювались світом, люди переповідали їх один одному, велику їх частину знали на пам'ять. На щастя, твори Сковороди збереглися в своїй більшості. Хоча хіба вони могли не зберегтися, коли час не владний над творчістю такого рівня? Григорій Сковорода залишив нам різноманітну творчу спадщину. Це і ліричні вірші, частина з яких стали народними піснями, і гострі викривальні вірші, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки. [4]

Григорій Сковорода написав понад ста тез, що стали загальновизнаними міркуваннями. У цих думках він висвітлив найважливіші аспекти суспільного життя.[3]

Жодна сфера життя людини не лишилася поза увагою мандрівного філософа Григорія Сковороди. Його творчість цікава нам і досі, а уважний читач знайде у філософських ідеях Сковороди відповіді й на свої власні питання... Філософи, літературознавці, публіцисти, педагоги постійно досліджували і продовжують досліджувати й оцінювати творчість українського мислителя. Дослідження спадщини видатного українського педагога, філософа, освітянина Г. Сковороди було і залишається сьогодні актуальною проблемою. Невипадково за відомим ученим міцно закріпилося визначення «перший розум наш…» та визнання вітчизняною і світовою громадкістю феномену неординарності мислителя, творчість якого є предметом постійних наукових пошуків як на Батьківщині, так і далеко за її межами. [4]Сковорода, спираючись на традиції східно християнської філософії, розуміє акт самопізнання як процес реального наближення людини до Бога шляхом заглиблення у себе. І результатом цього процесу постає не зміна навколишнього світу, а преображення людини, обожнення її. У самопізнанні, з погляду Сковороди, полягає сенс людського життя. У процесі його людина розкриває саму себе, повертається до глибинних основ свого існування.З цим пов’язане притаманне філософії Сковороди акцентування ролі серця як осереддя душевного життя людини. Філософія серця, яка єднає віру і розум, беручи початок у філософії отців церкви, істотною мірою відбилася в історії української думки і у вченні Сковороди. На думку Сковороди, серце є осереддям людського у людині, воно є органом самопізнання і тією силою, що проводить людину шляхом самовдосконалення.

Основними положеннями філософської системи Сковороди є вчення про дві натури та три світи. З погляду головної проблеми філософії Сковороди, якою є проблема людського щастя, це вчення конкретизує розуміння шляху до досягнення цієї мети.

В основу такого погляду, започаткованого в античній традиції, зокрема, в філософії Платона, покладено антитетичне розуміння дійсного буття як єдності

протилежностей. Ідея про “двонатурність” світу проходить червоною ниткою через всі філософські праці мислителя. У цьому розумінні сенс самопізнання полягає в осягненні істини, згідно з якою все в світі складається з двох протилежних натур: видимої і невидимої, зовнішньої і внутрішньої, тілесної і духовної. Значення цих двох натур – неоднакове. Основою всіх речей є Бог. Бог мислиться як безподаткове начало світу. Бог, з погляду Сковороди, являє собою дух, космічний розум, добро і красу.[5]

Філософська позиція Г.С. Сковороди має чіткий зв’язок із його життєвим шляхом, який ґрунтується на розвинутих ним філософських ідеях і є вагомим внеском видатного мислителя в історію української філософської думки. Значення Г.С. Сковороди дуже широке. Воно охоплює всі сфери духовного життя українського народу і визначає його головний внесок у розвиток української культури. визначає його місце в історії української культури.

Література:

1. Горський В.С. Григорій Сковорода як тип українського інтелігента / Наукові записки НаУКМА: Філософія та релігієзнавство. - 1996. - Т. 1. - С. 65-72.

2. Сковорода Г.С. Твори: У 2 т. - К., 2005.

3.http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19579/Etnopsykholohichnyi_analiz_tvorchosti_Hryhoriia_Skovorody.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4.http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/biblioteka/G.Skovoroda_bibliogr_pok.pdf

5. https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13098/

ДЕМЧЕНКО Ірина Іванівна,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації
ОСАДЧЕНКО Інна Іванівна,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Без ядра горіх ніщо, так само як і людина без серця
(Г. Сковорода).

У сучасних умов світової інтеграції активно формується нова філософія суспільства, в межах якої переосмислюються ціннісні орієнтири та стратегії людського буття для подолання негативних наслідків дискримінаційних

процесів у соціумі. Тобто відбувається становлення особистості нового типу, заснованої на гуманістичних, духовних, культуротворчих особистісно-орієнтованих засадах.

Майбутнє вітчизняної освіти сьогодні пов'язують з формуванням методології гуманістичної педагогіки – напряму сучасної теорії та практики виховання, у центрі уваги якого – унікальна цілісна особистість, що прагне максимальної реалізації своїх можливостей. Досягнення особистістю цієї якості є головною метою виховання на відміну від формалізованого передання вихованцям соціальних знань, норм, як у традиційній педагогіці. Вплив такого напряму спонукає зміну змістового навантаження структурних компонентів освітнього процесу (мета, зміст, форми та засоби):

– визнання дитини, учня, студента найвищою цінністю;

– національна спрямованість, відкритість, гнучкість і доступність;

– перенесення акцентів зі «школи знань», «передачі певної сукупності знань» на створення «школи розуміння, творчості і діяльності» (гармонійний розвиток і самореалізація здобувачів освіти);

– організація психолого-педагогічної та соціальної підтримки з метою самовизначення і самоствердження особистості;

– орієнтація на суб'єкт-суб'єктні відносини учасників освітнього процесу;

– перехід від регламентовано-контрольованих способів організації навчального процесу до особистісно орієнтованого навчання з урахуванням індивідуальних особливостей, можливостей, здібностей та інтересів здобувачів;

– безперервність освіти (освіта протягом життя) тощо.

Початок гуманістичної педагогіки було покладено такими філософами, як Сократ, Платон, К. Гельвецій, Жан-Жак Руссо, Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.; педагогами – Я. Коменським, В. Песталоцці, К. Ушинським, А. Макаренком, В. Сухомлинським та ін.; психологами – А. Маслоу, К. Роджерсом, Л. Виготським та ін. У своїх працях вони обстоювали ціннісне ставлення до людини як особистості, визнаючи її провідну роль в усіх сферах суспільного буття. Так, Сократ наголошував, що потрібно приймати світ і місце людини в ньому. К. Гельвецій писав що гуманізм у людині – це результат спогаду про страждання, які їй знайомі або з власного досвіду, або з досвіду інших людей. Жан-Жак Руссо закликав людей бути людяними, адже це основний їхній обов'язок для всіх станів, для будь-якого віку, для всього, що не чуже людині.

Істинним проявом гуманізації вважається духовність як абсолютна цінність людського життя, високої культури особистості, її цілісності та душевного здоров'я. Відповідно до вчення Г. Сковороди, зародки духовності людини є в її серці від народження, але вони не усвідомлюються, адже їм протистоять могутні сили темної тілесності, все антисоціальне в людині. Духовну людину творить добро і любов. Видатний український філософ і педагог досяг глибокого розуміння гармонії взаємодії мікрокосму (людини) з макрокосмом (природою), зважаючи на те, що центральне місце у світі посідає саме людина. Його теорія спорідненої або нерідної праці заклала основи індивідуально-особистісного підходу у вихованні. Лише враховуючи здібності та нахили людини і всебічно розвиваючи їх, можна допомогти їй віднайти сенс і щастя в житті. Пізнання

людського серця, наповнення його гуманізмом, як основою «спорідненості», – прямий шлях до щасливого життя [3, с. 507].

Таким чином, Г. Сковорода вперше розробив цілісну модель педагогіки духовності. Надалі П. Юркевич запропонував «філософію серця», а В. Сухомлинський – педагогіку для дітей, яких маємо чути серцем, тобто «серця, яке віддається дітям».

І сьогодні духовність не втратила своєї актуальності в освіті. Про це свідчать слова І. Беха: «Духовна вихованість молодої особистості нині є пріоритетною метою освітньої системи» [1, с. 11]. Це передбачає досягнення таких ідеалів:

– відмова від технократичних підходів і спрямованість освітнього процесу на формування духовного світу людини;

– утвердження духовних цінностей як першооснови мети і змісту освіти;

– «олюднення» знань, тобто така організація навчально-виховного процесу, за якої знання мають особистісний зміст;

- формування цілісної гармонійної картини світу з повноцінним відображенням у ній світу людини та культури.

Сучасний етап у розвитку гуманістичної педагогіки визначається розробкою цілісної концепції гуманізації освіти (С. Гончаренко, Ю. Мальований); пошуком шляхів гуманізації освітнього процесу (В. Андрущенко, С. Клепко, В. Кремень, В. Ніколаєнко та ін.); упровадженням особистісно зорієнтованого навчання й виховання (І. Бех, І. Зязюн, І. Якиманська та ін); формування людини як унікальної особистості (Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, О. Киричук, О. Кононенко, М. Левківський та ін.), що передбачає оновлення методичного інструментарію навчання та виховання з метою забезпечення ефективного розвитку індивідуальності дитини, її пізнавальних інтересів, особистісних якостей, створення умов для саморозвитку всіх психічних, фізичних, моральних можливостей дитини та формування в неї гуманних рис особистості (визнання людини, її гідності та цінності, право на свободу та свободу, право на свободу, право на свободу і свободу особистості) прояв своїх здібностей, гармонізацію відносин між людиною, суспільством і природою).

Такий підхід започаткував розвиток особистісно орієнтованої педагогіки, в основу якої покладено ідею визнання дитини як головної дійової особи всього освітнього процесу. Тому, результатом освіти повинна бути не навченість, не набір знань, а особистість здобувача як самобутньої, унікальної, творчої, що має власні цілі й цінності у житті [4, с. 26].

Метою сучасного особистісно орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині щодо її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвого самовизначення. Особистісно орієнтований підхід поєднує виховання й освіту в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини, підготовки її до життєтворчості.

Отже, гуманізація освіти передбачає використання таких форм і методів навчання та виховання, які забезпечують ефективний розвиток індивідуальності дитини, її пізнавальних інтересів, особистісних якостей. Важливим принципом гуманізації є також національний характер освіти, загальна доступність і рівність.

У межах процесу гуманізації освіти та міжнародного руху «Освіта для всіх» (Education For All (EFA)), що ініціює ЮНЕСКО, першочерговим завданням суспільного розвитку стає забезпечення кожного громадянина правом на задоволення освітніх потреб, здобуття якісної базової освіти. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами, тобто впровадження інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта – це така гнучка освітня система, яка надає підтримку в навчанні, вихованні та розвитку кожній дитині (з нормо-типовим і порушеним розвитком, обдарованих і соціально вразливих), визнає її потенціал і задовольняє всі індивідуальні потреби. Оскільки відмінності між людьми є природним явищем, то й освітній процес слід відповідним чином адаптувати до потреб дітей, а не «підганяти» його під старі організаційні шаблони [2]. Це твердження означає те, що всі діти, в тому числі й з особливостями в розвитку, забезпечуються підтримкою, яка дає їм змогу досягати успіхів, повноцінно жити, активно брати участь у діяльності колективу. Такий ціннісний імператив очевидно демонструє, що всі члени освітнього процесу і суспільства пов'язані між собою і що здобувачі не тільки взаємодіють між собою в процесі навчання, а й розвиваються, ухвалюючи спільні рішення щодо управління процесами в закладі, класі, групі [5, с. 77].

Розглядаючи гуманістичну, духовну та особистісно орієнтовану педагогіку як підґрунтя ефективної реалізації інклюзивної освіти, слід зауважити, що інклюзивне (включене) навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами через організацію їхнього навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно зорієнтованих педагогічних методів із врахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності.

Нині інклюзія стала пріоритетною в освітній політиці України. Про це свідчать відповідні розпорядження Кабінету Міністрів та фундаментальні наукові розробки В. Бондаря, О. Колупаєвої, О. Мартинчук, Ю. Найди та інших науковців, які визначають шляхи гуманізації інклюзивної освіти:

– визнання можливості навчання кожної дитини і, відповідно, необхідність створення суспільством необхідних для цього умов;

– впровадження інноваційних освітніх технологій у контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для всіх дітей;

– формування інклюзивно-освітнього середовища шляхом забезпечення психолого-педагогічного та медико-соціального супроводу здобувачів;

– забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розробка та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання;

– розроблення особистісно орієнтованих індивідуальних планів і програм, в основі яких лежить особистісно орієнтований та індивідуальний підходи для сприяння розвитку навичок вчитися упродовж усього життя та повноцінної участі в житті суспільства;

– визначення критеріїв оцінювання навчальних досягнень у межах освітньої інклюзії;

– партнерство та співпраця між усіма учасниками педагогічного процесу, на засадах інклюзивної культури;

– залучення батьків до навчально-виховного процесу як рівноправних партнерів і перших учителів своїх дітей;

– виховання гуманної особистості – щирої, людяної, доброзичливої, милосердної з розвиненим почуттям власної гідності та поваги до іншої людини;

– забезпечення права дітей розвиватися в сімейному оточенні та мати доступ до всіх ресурсів місцевої громади.

Таким чином, у побудові інклюзивного освітнього процесу покладено формулу гуманістичної педагогіки, яку визначив Ш. Амонашвілі: прийняти – зрозуміти – допомогти – любити – співчувати – радіти успіху дитини – надихати. Подібна популяризація ідей інклюзивної освіти започатковує розвиток інклюзивної педагогіки, що зумовлює поширення практики інклюзивних шкіл і класів, активізує громадський рух за освітню інклюзію. У зв'язку з цим для сучасного етапу інноваційного розвитку суспільства характерним є формування нового погляду на освіту та на місце людини в соціумі. У контексті ідей гуманізму, духовності та соціальної справедливості інклюзивна складова освіти розглядається як суспільне благо, тобто надання всім людям рівних можливостей у доступі до цієї соціальної цінності. При цьому особливістю організації інклюзивного освітнього процесу є: моделювання навчально-виховного процесу на засадах гуманістичної педагогіки; вчасна діагностика та організація роботи з дітьми, які мають певні освітні потреби; збалансована співпраця педагогічного колективу зі створення умов для всебічного та гармонійного розвитку кожної дитини.

Література:

1. Бех І. Д. Законопростір сучасного виховного процесу. Вища освіта України. 2004. № 1. С. 10–13.

2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення. URL: http://slovyanochka.at.ua (дата звернення 2.11.22 р.).

3. Сковорода Г. С. Твори: у 2 т. К.: Обереги, 1994. Т. 1. 527 с.

4. Фасоля А. Культурологічна парадигма особистісно зорієнтованої освіти: входження особистості у світ культури. URL: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Fasolya.php (дата звернення 2.11.22 р.)

5. Salsburu C. I. On the nature and change of an inclusive elementary school / C. I. Salsburu, M. M. Palombarc, W. M. Hollowood. The Journal of the Association for Persons with Sewere Handicaps. 1993. № 18. P. 75–84.

КРАВЧЕНКО Алла Григорівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ЛЮДСЬКОГО ЩАСТЯ: АРИСТОТЕЛЬ VS СКОВОРОДА

Думаю, що кожній людині хотілося б пізнати сутність щастя і віднайти той «ключик», який зможе знецінити всі її негоди і принести абсолютне задоволення. Та як показали роки досліджень, знайти вірну відповідь на це питання не так вже й легко, адже для того щоб зрозуміти, де шукати, нам насамперед потрібно заглибитися в саму сутність питання. І сьогодні я хочу поділитися кількома концепціями щастя, які здалися мені найбільш цікавими.

Першу концепцію висунув давньогрецький філософ Аристотель, який, як ми знаємо, був наставником Олександра Македонського. Аристотель вважав, що щастя є не що інше як особливий стан задоволення людини, якого вона досягає в результаті своєї добродійної діяльності. При цьому він підкреслював, що у різних людей розуміння щастя різне. Це пояснюється тим, що уявлення людей про благо і щастя формуються у людини на основі власного способу життя.

Блага, тобто те «до чого все прагне», Аристотель поділив на три види:

- зовнішні;
- ті, що стосуються душі;
- ті, що стосуються тіла.

Кожен із цих видів відіграє певну позитивну роль.

Так, для щастя потрібні зовнішні блага, оскільки неможливо або важко здійснювати прекрасні вчинки, не маючи для цього жодних засобів. Часто це роблять завдяки друзям, багатству, політичному впливу. Але попри все, зазначав філософ, головними є блага, що стосуються душі. Розглядаючи щастя як діяльність душі і вчинків за участі здорового глузду, Аристотель вважав призначенням людини діяльність впродовж усього життя, оскільки «...один день чи короткий час ще не роблять людину щасливою або блаженною».

Відомий не тільки в Україні, а й у всьому світі мандрівний філософ Григорій Сковорода притримувався думки, що істинне людське щастя полягає у любові до Бога. За світоглядом Сковороди, душа людини за своєю природою прагне спокою і миру з навколишнім середовищем оскільки так вона зможе сповнюватися щастям і радістю. Філософ зазначає, що нам потрібно вийти із системи мирських пристрастей і поринути туди, де панує правда, тобто Мудрість та Бог, тому що таким чином заспокоїться наша душа. Також Сковорода закликає бути ближче до простого, природного, адже ніякі штучні науки не зроблять людину щасливою.

Концепція Григорія Савовича є більш ідеалістичною в тому сенсі, що далеко не кожен з нас в пошуках щастя погодиться відмовитися від мирських благ.

Аристотель же рекрасно розумів, що кожна людина є індивідуальною, а тому не закликав всіх слідувати лише одним єдино вірним шляхом. Як вже зазначалося раніше, Аристотель вважав, що у кожного формуються свої власні уявлення про щастя, на основі отриманого протягом життя досвіду.

Г.Сковорода стверджує, що «немає солодшого для людини і немає потрібнішого, як щастя; немає і легшого за це». Філософ не підтримує думку про те, що щастя полягає в здоров'ї чи в багатстві, адже є випадки, коли людина здорова, але при цьому нещасна, а є й протилежні, коли вона нездорова, проте щаслива. Те ж саме можна сказати й про багатство. «До яких тільки пороків не призводить здоров'я з багатством! Цілі республіки пропали через те. Чому ж ти багатства бажаєш, як щастя? Щастя нещасливим не робить… Багатьох людей багатство пожерло, наче повінь всесвітнього потопу… Боже милосердя осипало б тебе багатством, коли б воно було тобі потрібне». При цьому зауважує: «Недоумство в багатстві пишається й лається, а в бідності осідає і впадає у відчай. В обох долях воно нещасне… Ця болячка тому зроджується, що не навчаються Царствові Божому і правді його, а гадають, що усе на світі робиться наудачу, як у беззаконнім володінні».

Кожна людина може «мати» щастя, бо «воно скрізь і завжди з нами: як риба у воді, так і ми в ньому, і воно біля нас шукає нас самих», і саме цю ідею Г.Сковорода відтворює у яскравому образі «фонтану нерівної рівності» – де вода, як Божа благодать, наповнює рівною мірою сосуди різної величини й конфігурації, даючи кожному води достатньо, аби бути наповненим. Щастя не є сформованим чимось ззовні, воно всередині людини і її внутрішнього відчуття самого себе. Щастя не залежить від талантів та здібностей, це є суцільні екзистенція.

Г.Сковорода, для якого «віра була філософією. а філософія –вірою», вважав: «бути щасливим – [пізнати], знайти самого себе». Кожному з нас потрібно віднайти щастя в собі ж, пізнати себе, бо немає готового рецепту на щастя для кожного через те, що немає двох однакових людей, кожна істота в космосі має певні індивідуальні особливості.

Література:

1. Сковорода Г.С. Розмова про істинне щастя / Пер. укр. мовою, прим. В.О.Шевчука. – Харків: Прапор, 2002. – 280с.

2. Стадниченко Володимир, Шудря Микола. Наш первородзум Григорій Сковорода на портреті і в житті. – К.: Спалах, 2004. – 178с.

ЛИЧУК Марія Іванівна,
доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

З ЛЮБОВ'Ю ДО ЛЮДЕЙ: ГОЛОС СКОВОРОДИ ЧЕРЕЗ ВІКИ!

Григорій Сковорода – одна із найяскравіших постатей в українській філософії та літературі. Життєва та творча незвичність Великого Сковороди визначена ситуацією між давнім та новим письменством України. І на сьогодні він є актуальним як особистість, мислитель, письменник, сягнувши у своїх помислах життєво важливих, екзистенційно вагомих проблем людського буття.

Григорій Сковорода усе життя шукав гармонію в собі і в людях, хотів навчитися бути щасливим і навчити цьому інших. Важливою умовою людського щастя вважав прагнення пізнати себе, свої природні здібності та їхній правильний розвиток.

Цікавим у розумінні постулатів Сковороди є трактат «Дружня розмова про душевний світ». У тексті трактату поет зазначив: «Це й означає бути щасливим – пізнати себе, або свою природу, взятись за своє і триматися того, з чим ти споріднений... Саме добра душа стає тривожною та нещасною, коли виконує обов'язок, до якого не народжена... Природа єсть найперша всьому причина і саморухлива пружина». Філософ уважав, що найповажніша справа, зроблена без «сродності», втрачає свою честь і вартість так, як гарна страва стає гидкою; «Багато хто, зневаживши природу, обирають собі ремесло найбільш модне і прибуткове, проте самі себе дурять. Прибуток – … виконання потреби тілесної, а якщо веселіє, то не внутрішнє, справжнє веселіє сердечне оживає у ділі сродному. Тим воно солодше, що сродне», – підкреслював Григорій Сковорода.

Сковорода вирішував питання гуманного ставлення до людини, висвітлені у праці «Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя у житті».

Поет висновковує, що щастя людини є в самій людині, щоб упізнати свій власний внутрішній світ, бути добрим до всіх і любити людей. Щасливою є та людина, що здатна любити і яку люблять. Бо людина без любові – мертва. Також щастя невід'ємне без любові до рідного краю. Люди різними шляхами намагаються себе ощасливити. У світі багатих є засоби, якими вони послуговуються, однак їхні намагання здебільшого хибні та безуспішні, бо багатство не в змозі звеселити дух, оскільки це може зробити лише щастя. Найбільшою причиною людських нещасть є те, що людина не намагається як слід пізнати власне місце.

Поет-мислитель не сприймав намагання людей задовольнити «дух неситий», «мучить краткий вік», а пропонував вести спокійне життя, віддаючись роздумам, самозаглибленню. Бути самим собою – це шлях до внутрішньої гармонії: «Будьмо тим, что бог дал, ради, разбиваймо скорбь шутя». На думку Григорія Сковороди, в людському житті найбільше значення має стан душі — «что тобі то помагает, естли сердце внутрь ридает?». Він закликав заглянути в

себе, щоб умилостивити душу. Визнаючи людське тіло тлінним, Сковорода стверджував первинність і незнищенність серця. Пізнавши серце, пізнаєш саму людину: «І повністю людину бачить той, хто бачить серце її». Для молодих поколінь Сковорода залишив моральні поради: «Лучше час чесно жить, неж скверно цілий день...», «Лучше в пользе десять літ, неж весь вік без плода».

Творчість Григорія Сковороди, знакові його поезії є способом вираження світоглядних думок. Поезія виражала і продовжує виявляти український менталітет, є дороговказом природної національної стихії. Безсмертна Сковородинська поезія – це перлина української віковічної філософії та літератури, етична цінність національної культури. Сковорода допомагає відчути себе людиною і зрозуміти своє «істинне» покликання, свою місію на землі.

У своє 300-річчя Сковорода учить мислити, жити з любов'ю до людей і рідного краю!

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
ВОЛОЩУК Софія,
студентка 2 курсу ТВБ факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

БУТИ ПОБОРНИКОМ ЧЕСНОТ: ШЛЯХИ ТА ЖИТТЄСТВЕРДЖУВАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ

Особливо ретельного продумування, осмисленості та розважливості потребує вже сам підхід до внутрішньої, розумової праці, тобто це надзвичайно важливе питання, для вирішення якого треба докладати істотні зусилля, наголошує Г. Сковорода. «Насамперед слід знати, що існує два класи поборників чесноти: один клас досконалих, другий – новачків, або, як їх називає Павло, учнів» [0, с.266]. Для українського мислителя, відтак, важливо закцентувати на безпосередньо початкових, вихідних етапах морально-світоглядового становлення та змужніння особистості. Зокрема, він констатує: «Звідси можна зробити висновок, що існує два види чеснот: один вид охоплює те, що називається чеснотами у повному розумінні, до яких, як до мети, прагнуть всі інші чесноти. Ці останні і становлять другий вид» [0, с.266], як вищий вияв особистісного смисложиттєвого утвердження – рівня «досконалих». «Але досконалі … займають уже сам палац, або твердиню чесноти, де немає ніякої міри, оскільки немає і насичення» [0, с.266]. Емпірична людина може й повинна прагнути на шляхах збагачення внутрішнього світу до чеснотливого життя. «Чесноти у повному розумінні – це ті, господарем яких є сам *сущий*, або *Бог*. Такі: віра, надія і найвеличніша з усіх і безкінечна любов. Бо *сам Бог* називається *любов'ю*. Всі вони без кінця творять» [0, с.266]. Тому, як випливає з міркувань

мислителя, чеснотливою людиною, вищих цінностей, є творча особистість, активно стверджуюче проявляючись у відношеннях зі світом, життєдіючи на засадах єдності вищих цінностей – віри, надії, любові, у «просторі» реалізації кожної з них демонструючи свої здобутки. Скажімо, за словами Г. Сковороди: «Властивість віри – помічати або розуміти, а чим більше хто помічає, тим більше плекає надії, а чим більше плекає надії, тим полум'яніше любить, з радістю творить добро, безмежно і безмірно, наскільки це можливо» [0, с.266-267].

Засобами ж наближення до вищого рівня чеснот, на думку Григорія Сковороди, є: «знання грецької і римської літератури, яке дається нічними заняттями, втеча від юрби і мирських справ, зневага до багатства, піст і помірність, коротше – зневажання плоті, щоб здобути дух» [0, с.267]. Але, ще раз необхідно наголосити, міркування Г. Сковороди стосовно особливостей і вимог внутрішнього збагачення спрямовані до кожної людини, яка завжди є й повинна бути відкритою до добротворення як продовження змістовної внутрішньої праці самопізнання та самоутвердження. Адже «такі ж, нарешті, і звичайні чесноти, притаманні навіть непорядним людям. В них слід зберігати міру, щоб досягти тих чеснот, в яких не визнається ніякої міри. Інакше, якщо ти в одну ніч зіпсуєш очі або легені, як ти після цього зможеш читати і розмовляти із святими? Яким чином ти від них дізнаєшся про Бога?» [0, с.267]. Глибоко гуманістична, довірлива й доброзичлива позиція мислителя, таким чином, у тому, що він, апелюючи до ролі в житті людини вищих цінностей, до значущості й непроминальності для кожного, як життєвої мети, рівня духовної розвиненості та моральної досконалості, не втрачає з поля зору людину звичайну, її фізичні якості, бережливе відношення до яких жодним чином не може ігноруватися: дотримання міри – визначальна при цьому вимога. «Ти уникаєш юрби? Дотримуйся міри і в цьому. Хіба не дурень той, хто уникає людей так, що зовсім ні з ким ніколи не говорить? Божевільна така людина, а не свята. Дивись, з ким ти говориш, з ким маєш справу» [0, с.267]. Усі, по суті, складові життєпроявів людини чеснотливої повинні відповідати вимогам міри. «Ти постиш? Хіба не здається тобі не сповна розуму той, хто зовсім нічого не дає тілу або подає йому лише щось отруйне. Зменшуй зайву їжу, щоб осел, тобто плоть, не розпалювався, з іншого боку, не мори його голодом, щоб він міг нести вершника» [0, с.267]. Тому, узагальнює Г. Сковорода: «Це ті прекрасні речі, які, вживані надміру, стають дуже поганими» [0, с.267]. Відповідальною в усіх зазначених ракурсах постає особистість, життєздійснення якої висвітлюється відповідно виробленими знаннями та змістовним мисленням. «Хіба розумно робить той, хто, починаючи довгий шлях, в ході не додержує міри? Безперечно, цей не дійде до Єрусалима, хвороба або навіть смерть перерве його подорож. Тому дивись, щоб твоє завзяття, яке не знає міри, не довело тебе до біди» [0, с.267]. Відповідним посутнім виявом особистості є культура: як суб'єкт саможиттєздійснення, особистість є об'єктивним і спадкоємцем, і творцем культури. Доконечність постійної самореалізації, самоудосконалення, самотворчості конституюються потребами самостійного переживання та відповідального розуміння дійсності людського буття як самоздійснення. Спосіб буття особистості – у самовихованні (самоосвіті), самозростанні, самоздійсненні

й самобутті. Унікальність, неповторність, відкритість індивідуальності синтезуються її самопізнанням, самотворчістю, самоутвердженням і тому, зрештою, її самобуттійністю.

Таким чином, у сучасному надскладному світі, вочевидь, необхідною для нас є висока мудрість науки моральності, науки шляхетності Григорія Сковороди.

Література:

1. Сковорода Г. до М. Ковалинського, кінець лютого – початок березня 1763 р. : Твори: у 2 т. Т.2. Київ: «Обереги», 1994. С. 266-268.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
КОБЗАР Марія,
студентка 2 курсу ТВБ факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ ГІДНОСТІ ФІЛОСОФУВАННЯ, ЯК СВІТОГЛЯДОВОЇ ЗАСАДИ ОСОБИСТОСТІ

Діяльність особистості філософа, активізація його участі у філософському та громадському житті надзвичайно актуальна. Для нього при цьому особливо вагомим є поглиблене переосмислення своєї позиції, заснованої на розумінні специфіки людського життя як індивідуально-особистісного життєздійснення, що розгортається в єдності національно-культурних умов, буття суспільства. «Добрий розум робить легким будь-який спосіб життя», - зазначав Г. Сковорода, прагнучи зорієнтувати на те, аби все глибше, змістовніше розглядати й переосмислювати явища, процеси й події, що супроводжують життя кожного. Бо ж, з одного боку, такі події не можуть не представляти певний інтерес у ракурсі їх життєзначущості, як чинники синтезу процесів на життєвому шляху. А з іншого боку, досвід такої мислительної праці демонструє внутрішнє збагачення, вироблення навиків і уміння смисложиттєвих розмислів, реалізації закликів мислителя всіляко прагнути «міркувати завчасно», аби життєвий час наповнювався особистісно стверджувальними справами. Тому Г. Сковорода й наголошував, запитуючи: «Хіба світ і народ – не ліпше видовище, ще й дармове, подібно до відомого Піфагорового торжища? Ти бачиш, як один стогне під тягарем боргів, другий карається честолюбством, третій – скнарістю, четвертий – хворобливим бажанням споглядати безглузді речі» [0, с.375]. Пробудженню потреби філософувати, поглибленню мислительних навиків сприяє усамітнення, прагнення відмежуватися у своїх зовнішніх потребах від дійсності. Адже, за виразом Г. Сковороди: «То навіть добре, що Діоген був приречений на заслання: там він узявся до філософії» [0, с .376]. Але не тільки і навіть не стільки самі по

собі події, що супроводжують людину на життєвому шляху, не повинні поціновуватися в якості визначальних для формування самодостатньої позиції започаткування філософування. Подібна позиція – результат внутрішньо цілісних особистісно стверджувальних інтелектуально-вольових зусиль, проявів свободи життєздійснення людини внаслідок не зміни свого місця на вже усталеному рівні життєвого шляху, а особистісно зманіфестованого піднесення на якісно новий рівень. Чим, по суті, й визначається самодостатність позиції філософування та рівень унікально-особистісного бачення дійсності, як умови виправдання появи визначених результатів філософування. Тому слушним у зв'язку із зазначеними положеннями було порівнювання Г. Сковороди: «Так само, як боязкі люди, захворівши під час плавання на морську хворобу, гадають, що вони почуватимуть себе краще, коли з великого судна пересядуть на невеликого човна, а звідти знову переберуться на тривесельник, але нічого не досягають цим, бо разом із собою переносять жовч і страх, - так і життєві зміни не усувають з душі того, що завдає прикрості і непокоїть» [0, с.376]. Філософування – демонстрація смисложиттєво визначеної душевно-духовної спрямованості, свободної, вільної від страху, упередженостей і, водночас, заснованої на переважаннях толерантності, відкритості до дійсності особистісної позиції. А це, отже, означає, що, як потенційно відзначена якостями філософування, особистість, за виразом мислителя, «запалена на добро», що вже перед-бачає певні позитивні результати. Адже: «Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити» [0, с.376]. А це також означає, що філософування, пошук сенсожиттєвих істин – уділ зосередження індивідуально-особистісної цілісності, демонстрація пошуку «усім серцем» життєстверджувальних істин. І лише у такий спосіб філософування супроводжується, як, у певному сенсі, незаангажованих повсякденням, необтяжених проминальними життєвими клопотами і вже тому щасливих позначеними істотністю й глибиною результатами. «Кожен народжений, який усім серцем шукав, безперечно, знайде і побачить те, що помітити можуть очі не всіх людей, а лише блаженних» [0, с.377]. До вільної позиції самостійного бачення, переосмислення та розуміння дійсності – і, відповідно, самостійно здійснюване піднесення як подолання обмеженостей внутрішніх та зовнішніх. «Облиш забобони, обмий совість, а потім одежу, залиш усі свої хиби і підіймайся!», - закликає Г. Сковорода. Але чи не найвизначальнішими при цьому повинні розглядатися самі витоки розгортання змістовної повноти мислительної активності, внутрішній лейтмотив її організації, коли початок сприймається як беззаперечно життєбуттійнісно відповідний. Реалізація повноти життєздійснення людини в індивідуально-особистісних вимірах життєтворчості є, разом з тим, також завжди вихід на започаткування відповідної змістовності філософування. Актуальність же національно-культурного, історико-філософського досвіду у їх власне історичній «підготовленості», як необхідного інтелектуально-духовного простору та його належного засвоєння, зокрема, у максимально значущих для національної людини зразках, започаткування світоглядово-філософського мислення, формування світоглядової культури особистості, покликаної життєтворити за нових умов. Позаяк саме філософія

може й повинна розглядатися як «початок початків» особистісних проявів життєтворчості людини.

Література:

1. Мудрість передвічна. Афоризми давніх українських мислителів XI-поч. XIX ст. / упоряд. В. Шевчук. 2-ге вид. Київ: «Кліо», 2019. 440 с.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
РОМАНЧУК Тетяна,
студентка 2 курсу ТВБ факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГІДНІСТЬ – ОСОБИСТІСНА ЯКІСТЬ МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

Як відомо, найбільша довіра у кожного з нас – до своїх друзів. Тому молодим, які сьогодні започатковують свій сповнений великих надій, піднесених ідеалів, творчих мрій та грандіозних ідей і задумів життєвий шлях, «Сковородинські навчання» відкривають великого українського філософа у цій якості, коли вони разом із Василем Стусом достойно й відповідально промовлятимуть: «Найкращий друг – Сковорода». Дружба з Григорієм Сковородою – запорука достойної її покликання життєтворчості національної особистості.

Крім того, переосмислення, поглиблене розуміння критики Г. Сковородою раціоналістично-просвітницького світогляду може й повинно сприяти пробудженню й зміцненню у сучасних молодих науковців почуття інтелектуальної гідності, адекватного розуміння місця, ролі, призначення науки та наукових знань у сучасних соціокультурних процесах та життєздійсненні кожної людини як особистості. Важливо при цьому щонайперше закцентувати на тому, що перепрочитання філософської спадщини Г. Сковороди якраз під таким кутом зору підштовхує кожного до можливості здійснювати самостійні відкриття, що розширення, поглиблення засвоєних наукових знань, як змісту освіти, виводить кожного на рівень необхідності морально-інтелектуальної активізації надзвичайно значущий для сучасної людини й суспільства феномен вищого знання. Але, попри усі грандіозні здобутки людської діяльності, можливості світоперетворення та відкриття, душа людини залишається спраглою, ми «однаково жадаємо – не змалюється, а народжується спрага наша» [0, с.337]. Такою ж мірою обмеженими є й різнопланові наукові відкриття, більше того, людина через її «заскорузлість» не спромагається збагнути по суті «другорядність» наукових знань у її життєздійсненні. Люди, «оскільки не виправилися, в чому мають вони найпотрібнішу потребу, забули: є межа, риска і

край геть-но усіх бажань і намірів, аби всім свої справи приводити до свого найголовнішого і найпотрібнішого пункту, зневажили тим самим і царицю всіх отих духів чи наук, що повертаються від землі в землю, поминувши милосердні двері її, що відчиняють вхід і вводять думки наші з низької підлості до пресвітлої та істотної істини нев'янучого щастя» [0, с.338].

Інтелектуально гідною утверджується та життєдіє не «найбідніша серед живих», а духовно найбагатша людина – власник «найкращого і найбажанішого», бо перебуває на відповідних життєвих позиціях. Адже, як відомо, люди спромоглися на найрізноплановіші й величні справи: «Виміряли море, землю, повітря, небеса, потурбували задля металів земний живіт, розмежували планети, дошукалися на місяці гір, рік та міст, знайшли незчисленне множество некомплектних світів, будуємо незрозумілі машини, засипаємо прірви, зупиняємо і скеровуємо водну течію, ставимо щодня нові досліди і творимо дикі винаходи» [0, с.337]. Людина гідна – у першу чергу зобов'язальна перед собою за своє життєздійснення, за прагнення бути собою. У підсумку, це також не може не спрямовувати розмисли на переосмислення та визначення життєзначимості бажань, схильностей і потреб та необхідності їх практичного здійснення. Тому, застерігав Г. Сковорода, людині «соромно» залишати без належної уваги порушені питання необхідності засвоєння «вищих» знань. Обмеженість, необізнаність, а незрідка й злочинна свавільність і безвідповідальність, що можуть супроводжувати людські наміри та дії у життєпроявах «крихітного світу нашого» – риси образу «мудрагеля». «Отакий мудрагель ледве не з числа тих жінок, які не бережуть свого дому, їх великий Павло називає втикацькими чи волоцюгами» [0, с.339]. Мудрість розмислів українського мислителя у тому, що визначальним у системі світоглядових орієнтирів – не применшення ролі раціональних, наукових знань, наук в цілому, чи, тим більше, їх ігнорування. Як у суспільному, так і в індивідуальному бутті вони – неспростовно дійові чинники вирішення людських проблем. Будь-який період історії, будь-яка країна й людина реалізують свої життєві плани, у тому числі, і завдяки тією чи іншою мірою розвиненим наукам. Але артикулювання на їх ролі не може й не повинно призводити до занедбання «вищої», з-поміж усіх відомих, науки, покликаної спрямовувати людину на вирішення найнепроминальнішої для усіх проблеми – науки «навчання спорідненого собі щастя», а в цій «Христовій школі … навчається весь людський рід» [0, с.339]. «Я наук не гуджу і хвалю найостанніше ремесло, однак те гідне огуди, що ми, сподіваючись на них, зневажаємо найвищу науку, до якої відчинено двері будь-якому часові, країні чи статі, статі чи віку, адже щастя потрібне вам усім без винятку, чого, окрім нього, не можемо сказати про жодну науку» [0, с.339]. «Вища наука» тому й повинна сприйматися у даному її статусі «вищості» – як над часопростором, всюди і завжди життєзначуща для людини – і як спрямована на людину для людини цей парламент життєвих істин завжди «праведний і справедливий», зазначає мислитель.

Література:

1. Сковорода Г. Розмова п’яти подорожніх про істинне щастя в житті : Твори: у 2 т. Т.2. Київ: «Обереги», 1994. С. 325-358.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
СОКОЛОВА Олександра Максимівна,
провідний фахівець відділу
виховної роботи та студентських справ,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЛЮДСЬКІСТЬ ОСОБИСТІСНОСТІ ЖИТТЄЗДІЙСНЕННЯ: ДО АКТУАЛЬНИХ ІМПЛІКАЦІЙ

Я упродовж дня тричі запитую
себе: чи добросовісно я трудився
для людей? Чи був я щирим,
спілкуючись з друзями? Чи
повторював я те, чому мене
навчали?

Конфуцій

Доглибинну відданість життю демонструє невгасимість прагнень йому відкриватися, сприяти повноцінному його розквітові, оволодіваючи уміннями й навиками усе змістовніше й багатогранніше його «пропускати крізь себе», що, по суті, означає неперервність сходження по його щаблях, коли запитальне буття і є формою узгодженого сходження. Смисли предметів, процесів, явищ, у єдності сприймання та розуміння дійсності, – та даність, з якою стикається людина, людська спільнота і у просторі буття якої реалізується відношення до світу. Розмаїття предметного світу та визначеність відповідними межами існування дійсності о-смислюються і набувають «об’єктивного» статусу утвердження знання як предмета активності самосвідомості, коли, переосмислені по-новому, вони зініційовують нові смисли, поглиблюючи культуру мислення, характер та спрямованість суб’єкта соціокультурної активності. Відмінність між смислом і знанням та їх взаємодія репрезентують істотний аспект внутрішніх мислительних процесів, онтологію досвіду соціального суб’єкта. Існуючи в процесах о-смислення, смисли «представляють», зініційовуючи пов’язані із сущим значення і відповідальність за них, закономірно, можуть і повинні бути дійовими чинниками освоєння дійсності та розмислів суб’єкта, особистим досвідом, зокрема, життєвими цілями, планами, ідеалами, світоглядовою

культурою, але, разом з тим, і демонстрацією потенціалу гуманності. Спроможність бачити, сприймати іншу людину, її життя має бути, так би мовити, постійно відновлюваною у надскладних соціокультурних процесах, «живою» за її внутрішньою спрямованістю, як і саме життя. Принцип гуманізму має «поширюватися» до можливостей повноти переживання власного життя, зреалізування його як вільного життєздійснення.

Від її появи світ *постає* для кожної людини безмежжям проявів, предметів, явищ, подій, але що, разом з тим, є *завжди окресленим власне людськими* вимірами сущого, як демонстрацією свободного ставлення людини до світу, сприймання його крізь форми духовного переживання, що також супроводжується поглибленням узагальнених світоглядових поглядів, відношення й поведінки. Загалом кажучи, зазначені філософсько-світоглядові переорієнтації засвідчили про важливість якісно відмінного від усталеного в межах офіційно визнаної позиції філософського підходу до дійсності, її сприймання у, так би мовити, щонайперше людиноспіввіднесених ракурсах реалізації форм культурної творчості і, зокрема, науки.

За її гідною *природою,* людина не може зраджувати життю у «вимірах» її *індивідуально-особистісного життєздійснення,* покликаного убезпечувати втрату інтересу до життя, життєвої наснаги. Лише «розриви» у ланцюгу формування й «формулювання» індивідуальних потреб, інтересів, цілей та завдань особистісного життєздійснення можуть сприяти визріванню «зрадливого» відношення до *свого життя:* зраджує життю індивідуум, для якого його життя, життєві процеси поступово набувають відчуженості, збайдужілості, є *не його,* а сторонніми для нього. «Зрадити життю» - відійти від реального, життєвого процесу, сприяючи його неповноті, унеможливлюючи власні життєпрояви, - *не уповні брати участь у них, по суті, не жити повнотою свого життя*, відступивши «у тінь» невизначених інстинктів, страхів, передчуттів, коли життя поступово деградує до позірності, ілюзорності, *неістинності*, у дійсності втрати глибинного розуміння його істинної цінності та індивідуальної неповторності є шляхом внутрішньої деградації і, коли усе більш негативно впливатиме ігнорування *своїх інтересів, переконань, поглядів*.

Натомість загрозами для повноти життя обертаються дотримання у подальшому усталених загальновизнаних стереотипів – *відмова від самого себе*, як реального послаблення неповторності індивідуальності, усвідомлення себе відповідальним власником свого життя. Суспільство нині постійно «пере-вершує» себе, досягаючи більш високого рівня та створюючи передумови духовного й культурного піднесення особистості, компенсуючи «духовні пошкодження», відкриваючи та вдосконалюючи нові джерела збагачення духовності завдяки залученню засобами освітньої системи новітніх здобутків: принцип гуманізму заснований на важливості поглибленого розуміння здатності бачити, сприймати й розуміти людину в людських вимірах творчо-самотворчого життєздійснення – *зміцнювати подібні можливості.* Нові завдання повинні вирішуватися завдяки авангардним здобуткам науки й техніки, наукової культури, засадничих чинників інтелектуально-духовного розвитку й самоутвердження людини, реальної її закоріненості і тому відповідальної за

створюваний світ. А відтак і все змістовніше укоріненої в історико-філософських здобутках людства, що, як загальновідомо, є чи не найприйнятнішою формою мислительного вишколу.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
ТЕРЕЩЕНКО Юлія Олександрівна,
студентка 2 курсу ТВБ факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІСТЬ ДОБРОЧИННОГО МИСЛЕННЯ

У своїх творах Григорій Сковорода постійно наголошував на надважливому екзистенційному налаштуванні – утримувати на життєстверджувальному рівні своє серце, оберігаючись від пов'язаних із стихіями світу помислів – «від безпутніх думок, які нічого, крім стихій, не бачать» [0, с.366]. Причому, думки й розмисли розглядаються в статусі непроминально життєвих порад, і тому «безпутніх думок» необхідно уникати, як найзагрозливіших для достойного життя причин. Скажімо, на внутрішній зв'язок між «порадами» та «думками», що, залежно від характеру відношення до них індивідуума, можуть і *повинні* спрямовувати життєдіяльність, також вказує мислитель. Так, за його словами: «Ці поради мечем Божим вирізати, думки, що нечисто дихають, і болісні гадки намагається Павло, а на те місце поверне в серця наші мир Божий» [0, с.366]. Нейтралізуючи та усуваючи безпутні, «нечисті» думки, ми відкриваємо вільний простір для помислів доброзичливих, і якраз тому вкрай важливим є розуміння взаємозалежності «думок» та «починань». Так, наприклад, за Г. Сковородою, Св. Павло називає «болісні думки» причинами, владами, що заховали весь світ у пітьму невідання Божого. Рада часто причиною називається, тому що, як плід без насіння, так справи без порад не народжуються. У Давида думки називаються починаннями: «Розтлили й згидилися в починаннях» [0, с.366]. Єдність «думок-починань» надзвичайно виразно демонструє характер і спрямованість внутрішнього світу, того «прихованого», *чим і як*, зрештою, постає кожна людина – *чим* внутрішньо зміцнюючись, зростаючи духовно і *як* отже, відповідно зреалізовується процесами життєдіяльності. «Насіння всіх наук ховаються всередині людини, тут приховане їх джерело, а хто бачить його? Це одне невичерпне джерело всього блага й блаженства нашого, *воно* само є оте блаженство, безпричинний *початок,* безпочаткова *причина,* в якій і від якої все, а вона сама від себе самої і завжди з собою є і буде. Тому й вічна, завжди в усьому одна й однакова, яка розумілася і яка утримує» [0, с.367]. «Ця найвища причина всезагальним іменем називається Бог, властивого імені для неї немає» [0, с.368]. Всезагально значущий, внутрішньо смислосинтезуючий епіцентр у формі єдності «думок-починань» може й повинен поставати життєбуттійнісно

стверджувальною «причиною» людини як істоти гідної свого призначення. Він підносить над повсякденно другорядним як, безперечно, для людини також важливим, але до рівня дійсно особистісно непроминального, до того, що вона вже самостійно спромагається роз-пізнавати та осмислювати. «Фарби на картині кожен бачить, але щоб малюнок і живчик угледіти, потрібне інше око, а хто такого не має, сліпий у живому» [0, с.369]. І навпаки, «мислене прозріння» підносить і надихає як, у певному сенсі, демонстрація оволодіння новими підходами до гідного життя. «Невимовно раді, що побачили нове, почали пророкувати нове новими мовами» [0, с.370]. Покликання філософа – життєво значуще демонструвати індивідуально розвинену здатність «вчуватися», заглиблюючись у свої світосприймання, світопереживання, із відповідними позначеннями смислоствердувальних векторів життєздійснення. Про прояви покликання філософа може свідчити, таким чином, завжди, тією чи іншою мірою, зреалізовувані «випереджаючі» особистісно значущі зманіфестування світовідношення та відповідного життєздійснення людини у будь-якій сфері активності – пізнавальній, освітній, культуротворчій і т. д. І що більшою мірою мають місце прояви покликання філософа, тим масштабніша значущість його філософування та його результати. Тому, природно, можна стверджувати, що філософія (завдяки «самозростанню» проявів покликання) є маніфестацією *усього життя особистості* філософа, а не лише «частиною життя як такого» (М. Мамардашвілі). Бути філософом і доносити філософію до аудиторії завдяки формам навчально-виховного процесу – значить постійно відкривати простір пере-бування філософського мислення як розгортання послідовності смисловизначених світоглядових «вузлів» цього мислення, демонструвати розпізнаваний філософом незаповнений змістом простір відношення до світу, простір, що може бути синтезований у формі питання «як це може бути?» та продукуванням пропозиції свого, нового бачення цього простору, формулювання «новизни». «Це означає бути пророком, або філософом, побачити поверх пустелі, зверх стихійної ворожнечі щось нове, нестаріюче, чудне і вічне, і це сповіщати» [0, с.370]. А подібні розпізнавання життєстверджувальної «новизни» в життєбуттійнісному перебігу та їх донесення навчально-виховними формами максимально реалізуються особистістю, для якої філософія, здібності філософування є*, і не може не бути*, особистісно-доленосною життєтворчість. Якщо, знову ж таки, філософія є зманіфестуванням життя в цілому, реалізацією отриманих, апелює Г. Сковорода до Біблії, «від початку плодів землі твоєї, яку Господь Бог дає тобі в долю …» [0, с.407]

Рефлексії Григорія Сковороди нині можуть і повинні сприйматися як потужний імпульс пробудження здібностей філософування.

Література:

1. Сковорода Г. Кільце. Дружня розмова про душевний мир : Твори: у 2 т. Т.1. Київ: «Обереги», 1994. С. 359-412.

МАКСЮТА Микола Єгорович,
доктор філософських наук, професор,
ЩЕРБАКОВА Марія,
студентка 2 курсу ТВБ факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІМПЕРАТИВИ ЗОСЕРЕДЖЕНОСТІ НА «СЕРДЕЧНОМУ ЖИТТІ»: ЧИ АКТУАЛЬНО?

Обґрунтованість прагнень свого розуміння смисложиттєвих істин очевидна для більш-менш філософськи підготовлених, адже узагальнення кожним власного життєвого досвіду у єдності із деформованими уявленнями про життєвий досвід інших людей і служать, зрештою, джерелом вироблення спотворених життєвих орієнтирів. Тому Г. Сковорода й запитує: «Та чи їхня це справа вчити, судити, знати про щастя? Це є слово апостолів, пророків, священників, богомудрих проповідників і просвіщенних християнських вчителів, котрих суспільство ніколи не позбавлене. Хіба не досить для них неба і землі з усім вміщеним» [0, с.363]. Важливішим аспектом розуміння Г. Сковородою особливостей буття людини в суспільстві, їх взаємодії є положення, що, з одного боку, безперечно, людська індивідуальність у першу чергу покликана перебирати на себе відповідальність за характер, спрямованість свого життєздійснення. Але ж, з іншого боку, суспільство, форми й способи суспільного буття завжди позначені діяльністю достойних особистостей, покликаних доносити вищі життєві істини, поширювати знання та демонструвати уміння й навики розмислів стосовно шляхів до щастя. Це – особистості, спроможні зосереджуватися на загальножиттєвих цінностях, обґрунтовувати орієнтири достойного життєздійснення, коли, отже, «простором» для їхньої активності *залишається* лише сфера духовна. За виразом Г. Сковороди: «Це є посада тих, кому сказано: «Світ мій залишаю вам». З усіх створінь лише людина залишилась для духовних, та й у ній самій кравець узяв одяг, швець чоботи, лікар тіло; тільки володар тіла залишився для апостолів» [0, с.363]. І тому до серця, до «місцеперебування» духовності, якій підвладне тіло, до центру людського єства має спрямовуватися зманіфестування смисложиттєвих цінностей, як правди гідного життєздійснення, «апостольської правди» (Г. Сковорода), як поступового, але доконечно необхідного «просвічування» людини цими розмислами. Бо ж і засвоєння знань про природу та історію, про суспільне життя відбувається внаслідок не раптового осявання, а лише як результат тривалої розумової праці, результат філософування. Досвід філософування – це духовно-інтелектуальна «перепустка» у світ смисложиттєвих цінностей, що, отже, істотно відрізняється від «простого знання» природи. Необхідно, на переконання українського мислителя, виробляти уміння розмежовувати життєбуттійнісну спрямованість «сердечного», духовно стверджувального потенціалу внутрішнього життя від

лише знання інформативного щодо умов існування. Так, продовжує Г. Сковорода: «І не те серце є нетямуще й непросвіщенне створіння, котре не розуміє, де Велике й Середземне море, а душа, що не відчуває Господа свого, є опудало, позбавлене чуття» [0, с.363]. Якщо йдеться про важливість уміння смисложиттєвих розмислів, про оволодіння знаннями шляхів досягнення щастя, то природно відмовлятися від «мандрівок по планетах» та не «бродити вік свій по історіях», а зосереджувати розумові зусилля на «сердечному житті», на осмисленні та зрозумінні доконечності «сердечного» миру, як передумови до щастя. Філософія та філософування актуалізуються при цьому в статусі щонайвищої «науки про щастя». У *такому* ракурсі представлені філософія та філософування, закономірно, переорієнтовує пошуки знань, спрямованість розмислів від матеріального світу до світу внутрішнього, душевного життя. Вчителями «верховної науки» про щастя для інших людей при цьому покликані бути носії знання, що формується й розвивається *над* конкретно існуючим матеріальним світом речей. Бо ж, за словами Г. Сковороди: «Щастя наше є мир душевний, але мир цей до жодної речовини не стосується, він не золото, не срібло, не дерево, не вогонь, не вода, не зірки, не планети» [0, с.363]. Прикметно, що визначальною умовою *об'єктивно виправданого* підходу кожного претендента бути господарем крісла для вчителя життейської мудрості, ретранслятора всезагально смисложиттєвих істин є, переконаний Г. Сковорода, внутрішня гідність, розуміння відповідальності своєї ролі в житті інших людей та в бутті суспільства – як носія знання про предмети піднесено життєстверджувальні. Гідна бути носієм знань «всезагальної науки» - це особистість, характерними рисами якої не можуть не бути загальновизнані пошанованість, моральна чистота й чесність, відкритість, доброзичливість, самоповага. Якраз синтез зазначених якостей може й повинен розумітися в статусі внутрішнього «наповнення» й самодостатності можливості «пристойного» навчання про внутрішній мир, гідного й тому виправданого донесення даною особистістю смисложиттєвих істин – *гідного бо годного* бути вчителем «всезагальної науки»! *«Гідність як годність»* особистості бути носієм істин «всезагальної науки» про внутрішній мир, істин смисложиттєвості визначається доконечністю їхньої суспільно значущої затребованості. Тому, якщо: «Усім блаженство, всім мир потрібний», то, отже, донести смисложиттєві засади останніх й спромагаються лише покликані – ті, для кого, за виразом відомого мислителя сучасності, «бути філософом – це доля» (М. Мамардашвілі).

Література:

1. Сковорода Г. Кільце. Дружня розмова про душевний мир : Твори: у 2 т. Т.1. Київ: «Обереги», 1994. С. 359-412.

МЕДЯНИК Ганна Андріївна,
асистент кафедри англійської філології
гуманітарно-педагогічного факультету,
ЄФРЕМОВА Анна,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ROLE OF SPEECH COMPETENCE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE

Possession of a complex of professionally oriented knowledge and skills is necessary for successful performance of professional duties, self-realization and establishing communicative contact with others. After all, becoming participants of any kind of intercultural contacts, people interact with representatives of other cultures, which often differ significantly from each other. Differences in languages, national standards of public service, and attitudes to performance often make these contacts difficult and even impossible. Participants of such interaction, as qualified specialists, should possess the means of language they communicate because with the help of them can build and formulate significant statements how to use them.

Speech and language are a necessary condition for formation of socially active personality. Speech is not only a means of communication, but also a means of thinking, a carrier of consciousness, memory, information, a means of managing your behavior. Maria Pentiliuk defines the linguistic competence "as a complex concept, which, based on the language competence, covers the system of language skills (ability to conduct dialog, perceive, reproduce and create oral and written monologues and dialog statements of different types, types, styles and genres, etc.), which is necessary for a person to communicate in different situations."

The communicative competence includes: the ability to use native or foreign language in the practice of live communication; the ability to give convincing arguments in the process of conversation; the ability to orient in the situation of communication, the ability to establish and maintain contact with the interlocutor, change the strategy, language behavior depending on communication situation. Communication between two subjects of the communicative process is considered to be the most effective in cases when it becomes not only a tool of professional activity, but also forms productive relations between participants of communicative interaction, and the aims of communicative activity are achieved by each participant of communication. By means of culture of communication in its professional activity the

specialist receives rational reliable information and forms means of mental activity. As a result, the necessary organization of actions is achieved, the well-organized work process is formed and the necessary goal is achieved.

At the current stage it is crucial that specialists of different areas of activity should possess not only native, but also foreign language as a means of intercultural communication, which suggests the necessity of forming sociocultural competence in them. Many changes are taking place in our country, namely: increasing foreign contacts, intensification of processes of European and world integration, which could not but influence the social status of the foreign language. That is why, as L.Morska notes, the importance of effective teaching of foreign languages, search for new, improved approaches and technologies of their training, which would ensure high results [1, 11] is growing in the present situation. Based on the provisions of the communicative-ethnographic approach, the study of foreign languages can obviously be considered as language education, mastering of communicative language and intercultural competence. This all contributes to the development of communicative skills of communication, which is the basis for the formation of professional competence.

Thus, having a culture of speech communication, specialists of different spheres of activity can create friendly, eternal or officially business atmosphere of communication. At the present stage of development of society it is important to possess another communicative competence, which consists in the language of foreign language at such level, which will allow to use it for satisfaction of professional needs, realization of business contacts and further professional self-improvement. Today, linguistic competence is one of the leading characteristics of a person, one of the most important manifestations of its integrity and self-sufficiency. The result of his professional activity largely depends on the formed language skills of the specialist.

References

1. Морська Л.І. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності// Л.І.Морська. – Тернопіль, 2008. – 40с.

НЄВРОВ Денис,
студент факультету
інформаційних технологій
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ

Дотеперішнє, дуже недокладне, вивчення філософії Сковороди довело до жалюгідних викривлень його поглядів і до неправильної оцінки його значення в історії української духовости і літератури. Що ж говорити про пересічного інтеліґента! Він, звичайно, має уявлення про твори Сковороди як про якісь пасивістичні, аскетичні, відірвані від життя концепції, від яких треба тікати скільки змоги далі. Тим часом погляди Сковороди не тільки випередили на добрих два століття розвиток української духовости, не тільки витримують огненну пробу історії, але й із гідністю репрезентують глибокі етичні цінності українського світовідчування і світогляду. Пожвавлені трохи в останніх десятиліттях досліди над творчістю Сковороди щораз виразніше виявляють правду, що саме Сковорода був духовим батьком і творцем українського національного відродження.

Проф. Д. Чижевський у низці своїх праць про Сковороду стверджує, що Сковорода стоїть у центрі української духовости. Дмитро Донцов у своїй творчості щораз частіше цитує Сковороду і щораз ясніше підкреслює, що у творах Сковороди є міцна основа для традиційних цінностей українського національного світогляду. На ділі: Котляревський, Квітка-Основ'яненко, Костомарів, Куліш, Шевченко були учнями Сковороди. Шевченко про це заявляє у своїх творах. Це все творці українського відродження, пробудники української нації. Сковорода був пробудником пробудників.

Отже, відродження і пробудження української нації в новій добі насправді починається від Григорія Сковороди. Сковорода знав і добре усвідомлював собі таку свою ролю в історії. Не один раз, прямо чи посередньо, він про це заявляє у своїх творах.

ПРИТИКА Оксана Іванівна,
аспірантка І курсу,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ МОРАЛІ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Мораль – це певні загальноприйняті традиції, правила, норми поведінки, які прийняті в суспільстві як уявлення про правильне і неправильне, про добро та зло. Мораль міцно засаджена у свідомості багатьох людей, вона є спільною для всіх. Одним із найцікавіших породжень моралі і моральності кожної людини є совість, яка контролює наші вчинки, таке собі супер-его, що змушує нас вчиняти безкорисливі, правильні вчинки [1, с.15].

Структурно мораль утворює дві сфери: моральна свідомість і моральна практика (моральність), кожна з яких має свою будову. Моральна свідомість - це свідомість, що керується певною системою моральних норм у життєдайності, фіксує моральні відносини у суспільстві, що історично змінюються.

В античності поняття «мораль» означало те саме, що й етика і моральність. Тобто це поняття не було самостійним і розглядалося як мудрість. Мудрість приходить через пізнання, що молоді повинні мати свої думки, самостійно все пізнавати для того, щоб стати мудрими. Якщо ж людині вдасться стати мудрим, то він ніколи не буде помилятися в житті, так як прорахує всі на кілька кроків вперед [3, с. 19].

В епоху середньовіччя мораль зрослася з релігією, а наука про мораль (етика) – з теологією. Ідея підпорядкування моралі релігії, а етики – теології найпереконливіше виявилась у творчості найталановитішого мислителя епохи патристики (вчення перших християнських теологів – отців церкви) Августина (Блаженного) Аврелія.

Звільнившись з-під релігійного впливу, мораль та моральність епохи Відродження відчутно посилила свій гуманізм, піднялася до усвідомлення ідеї свободи як головного чинника людського буття, визнання можливості людини організовувати і контролювати своє моральне життя.

У філософії XVII–XVIII ст. мораль як спеціальний феномен громадського життя й особистісного буття людини в основному зводилася до наукового пізнання і механізмів психіки.

Завдання моралі в епоху Нового Часу полягало у створенні теоретичної моделі суспільних відносин, в якій мораль гармонізувала б стосунки егоїстично налаштованих індивідів. Характерна для епохи Відродження увага до неповторності, унікальності людини в Нові часи виявляється у формулюванні та обґрунтуванні понять «індивідуальність» і «особистість».

Мораль в епоху німецької філософії – це нормативне регулювання розумом нашої волі. В якості внутрішнього спонукання (мотиву) вона безкорислива, тобто не вимагає нічого для себе і існує тільки заради самої себе, без домішки

егоїстичного розрахунку. Крім того, вона абсолютна в тому сенсі, що не бажає робити поправку ні на обставини, ні на особистісні особливості людини [3].

Ідеї етики І.Канта складають важливі положення сучасних етичних концепцій, що є методологічною основою теорій виховання моральної культури особистості.

Наприкінці XVIII–XIX ст. багато мислителів бачили основу моральності людини в справедливості.

Поняття моралі в XXI століття більше зв'язане тенетами глобалізації і модернізації. Внаслідок цього відбувається знецінення старих цінностей, утворення нових, знищується чіткий поділ між добром і злом, що стоять у витоках моралі як такої. Вона включає в себе такі якості, як емпатія, взаємність, альтруїзм, співробітництво.

Отже, мораль сучасного світу еволюціонує, світ не став аморальним, він змінився. Мораль сучасників надзвичайно маневрена, хитра, більше схожа на емпатію і розуміняя, що кожна людина має право на таке життя, яке обирає сама собі. Саме такою стає мораль – гнучкою і обтікаємо.

Література:

1. Губін В.Д., Некрасова В.М. Основи етики, підручник. М, 2005.

2. Мораль у сучасному українському суспільстві: http://www.etica.in.ua/ moral- u-suchasnomu-ukrayins-komu-suspil-stvi/

3. Лозовой В.О., Панов М.І., Стасевська О.А. Етика: Навч. Посібникю та ін. К.: Юрінком Інтер, 2002. С. 14-46.

СЕГЕДА Жанна Петрівна,
вчитель-методист,
відмінник освіти України,
Київська гімназія східних мов № 1
(м. Київ, Україна)

ВЧЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ПРО ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОГО МОРАЛЬНОГО ІДЕАЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У свідомості українського народу доба козацької держави залишила помітний слід. Український філософ Г. Сковорода, як і більшість українських мислителів, у властивій йому символічній формі звертався до філософських проблем героїчної минувшини, черпаючи в ній зразки моральної людини та намагаючись зберегти її ознаки в тій соціальній дійсності, в яку помістила його доля. І. Франко влучно зауважив, що Григорій Сковорода жив на "розграні двох великих епох" з ознаками глибокої руйнації. Причому це стосувалося не тільки остаточної втрати Україною автономії, ліквідації її політичної спадщини та закріпачення селян. Руйнувалися моральні основи людини козацької доби, якій були властиві мужність, відвага, героїка військового подвигу, шляхетність душі,

романтичні пристрасті, мудрість. Нація втрачала надію на самозбереження. У новій соціальній дійсності, як зазначив В. Горський, людині залишалося або змиритися та пристосуватися до нових умов; або боротися з цією дійсністю; або спрямувати свої зусилля у духовні пошуки. Саме останній шлях, як найбільш оптимальний на його думку, обрав Г. Сковорода, який вважається одним із перших «будителів» України. Прагнучи до збереження та розвитку української духовності і культури, український філософ сформував і сформулював свої ідеї та намагався поширити їх серед сучасного йому суспільства через усні проповіді та свої твори і листи, а також через живий взірець дотримання вимог високого морального ідеалу у своєму власному житті.

Г. Сковорода залишив нам у творчій спадщині свої мрії про ідеальний суспільний устрій, «горню республіку», «духовну республіку» з ідеальними відносинами між людьми, з пануванням добра, любові, справедливості, рівності. Соціально-філософським доробком є його уявлення про суспільство, що забезпечує людині реалізацію її природних талантів. Як людина релігійна, Г. Сковорода вважав, що Бог визначив для кожної людини її роль, пізнання якої є передумовою її щастя. І воно залежить не від величини ролі людини, а від її відповідності природним талантам, які теж дає Бог. Гармонія людського буття залежить від дотримання людиною принципу «сродної» праці, тобто відповідності сенсу людського буття, яке визначає вище справедливе розумне Начало – Бог. Знаходження виду діяльності за покликанням є справжнім виразом сутності людини, її самоствердження й життєвої позиції. Ця «сродність» праці є проявом у людині вічного, «іскри Божої».

«Сродність» діяльності людини, на думку Г.Сковороди, має велике соціальне значення, оскільки моральні недоліки не сприяють досягненню людиною щастя, а суспільством – злагоди та гармонії. Суспільство, в свою чергу, має забезпечити своїм членам можливості для виявлення їхніх природних задатків, інакше воно буде нераціональним і перетворює “правленія – в мучительство, судейство – в хищеніе, воинство – в грабленіе, а науки – в орудие злобы”.

Саме такою застав Г. Сковорода сучасну йому соціальну дійсність в Україні. Причину занепаду української державності Г. Сковорода вбачав не лише в порушенні принципу «сродності» праці. Ідея про двонатурність світу пронизує всі філософські праці українського мислителя: єдиний світ складається з двох природ: видимого (світ матеріальних речей) і невидимого (Дух, Істина, Бог), які перебувають у нерозривній єдності та постійній боротьбі. І держава як соціальний феномен теж складається з двох натур – видимої і невидимої, і саме нематеріальна духовна сила оживляє і регулює життя суспільного організму. Державні та соціальні інститути – бездушне тіло, поки вони не будуть одухотворені духовною силою. Якщо дух покидає націю, розпадаються усі установи, гине суспільна енергія.

Наприклад, у сучасній боротьбі України проти російської агресії ми бачимо підтвердження слів Григорія Сковороди, що не “остроі і зброя воїна, а безстрашність, мужество, хоробрість його, а … дух воїна” свідчать про силу

війська. Тому не чисельність та озброєння забезпечують високу боєздатність військової організації, а сила духу її полководців.

Г. Сковорода зазначає, що чисте серце з його моральними властивостями – сила нематеріальна, але тримає силу матеріальну, видиму. Роль серця акцентується філософом як осередок людськості, духовного життя людини, як рушійна сила, що визначає шлях її удосконалення. Серце є органом самопізнання, силою, що веде людину шляхом самовдосконалення. На «чистому серці» представників «провідної верстви» тримаються царства і народи. Лише з самих видимих атрибутів, без цього чистого серця, не створити дієвих керівних центрів будь-якого суспільства.

Таким чином, Г. Сковорода у своєрідній формі через мову символів намагався висвітлити реальні проблеми українського суспільства, вказати шлях гармонізації відносин у трикутнику людина-суспільство-Бог. Видима міцність та сталість державних інститутів, як вважав філософ, може бути оманливою, якщо їх не одухотворяє творча енергія представників «провідної верстви». Якщо духовна сила покидає націю, тоді гинуть держави, розпадаються імперії, розчиняються народи. Тому плекання духовної сили моральної людини є важливим завданням не лише освітніх установ держави, але й усіх її інститутів.

СОПІВНИК Ірина Віталіївна,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації
ТВЕРЕЗОВСЬКА Ніна Трохимівна,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись – значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – се рух.
(Г. Сковорода)

Основна мета соціальної роботи – вносити соціальні зміни в життя людини, її сім'ї, життя соціальної спільноти задля досягнення благополуччя населення, допомоги всім, хто потрапив у тяжкі життєві ситуації, задоволення індивідуальних, групових і суспільних потреб. Методологічною основою наукових досліджень з проблем вивчення іміджу майбутнього соціального працівника можуть служити роботи таких науковців, як Д. Гавра, О. Брянцева,

О. Платаш, В. Попова та ін., що розкривають основні принципи взаємодії соціальних суб'єктів у соціокультурної діяльності.

У сучасній літературі немає однозначного визначення поняття «імідж», зокрема, іміджу соціального працівника:

– по-перше, поняття «імідж» розуміється як система різноманітних вражень і думок, що виникають у процесі сприйняття суб'єкта в умовах взаємодії із соціумом.

– по-друге, імідж є продуктом соціальної перцепції і має соціальну значущість для об'єкта, що його сприймає, і виникає тільки тоді, коли його об'єкт-носій стає публічним, тобто, коли є суб'єкти його безпосереднього або опосередкованого сприйняття.

– по-третє, імідж стає знаковим замінником портрета людини за умов браку об'єктивної інформації, отже, це актуальний запит як особистості, так і соціуму.

– по-четверте, імідж студента сучасного вишу складається з його зовнішніх ознак, вчинків та його особистісних характеристик [2; 3].

В найбільш суттєвих характеристиках інтерпретація поняття «імідж» близька до концептуальних підходів, запропонованих М. Забарило: «імідж соціальний (від лат. imago – образ, цілісна картина уявлення) – образ тих чи інших соціальних об’єктів, явищ, процесів, інститутів, осіб, який складається в індивідуальній та суспільній свідомості і визначає відповідне ставлення до них. Імідж соціальний є засобом сприйняття та пізнання соціальної дійсності, тому він допомагає орієнтуватися у світі соціальних відносин, налагоджувати поведінку та взаємодію суб’єктів соціальної взаємодії. Набуваючи негативного чи позитивного забарвлення, імідж соціальний свідчить про міру привабливості та популярності того чи іншого соціального явища, окремої особи Формування картини певного об’єкта в свідомості індивідів відбувається, як правило, на підставі окремих свідчень, розрізненої інформації та через призму власного життєвого досвіду, знань, вражень, установок, почуттів…» [1, с. 199-201]

На практиці це означає, що, наприклад, слово «студент» викликатиме в людини цілий комплекс образів суб'єкта навчально-професійної діяльності: це стиль одягу, манера говорити, навички, рівень професіоналізму, поведінкові особливості, ціннісні орієнтири, особистісні якості, певний рівень компетенції в різноманітних життєвих аспектах, особистісне ставлення опитуваного тощо.

Категорія суб'єкта в психології розглядається як поняття людини та особистості. Суб'єкт діяльності – це індивідуалізований для нього рівень активності, самостійності та творчої самодіяльності. Властивість людини бути суб'єктом певної діяльності називається суб'єктністю. При цьому суб'єктність – це внутрішня характеристика людини, особистості, яка визначає «зсув у поведінці», нею самою ж обраний на основі появи індивідуалізованої активності, самостійності, відповідальності та творчої «надсистемної» активності. Суб'єктність студента виражається в тому, що людина стає повноцінним розпорядником усіх своїх сил (фізичних, інтелектуальних, душевних, духовних) [3].

Імідж, на відміну від стереотипів чи просто думок – це спеціально конструйований образ. Тому що більше уваги студент приділятиме створенню й підтримці необхідного йому іміджу, то більше це сприятиме його успішній самореалізації, тому що роль міжособистісного спілкування та емоційної складової в момент ухвалення рішень дуже висока. Іншими словами, за нинішніх соціально-економічних і соціально-психологічних умов у студента, який має позитивний імідж і сформовану суб'єктність, істотно більше шансів і можливостей для професійної та/або наукової кар'єри [2].

На тлі наявних соціально-економічних і соціально-психологічних проблем імідж соціального працівника набуває особливої актуальності. Насамперед потрібно пам'ятати, що соціальний працівник – це «людина для людей». Соціальна сфера за визначенням означає публічність людини, її велику взаємодію з групами інших людей. Тому тут ми говоримо про імідж як про продукт соціальної перцепції. Необхідно зазначити, що на сьогодні імідж соціального працівника не є ефективним і значущим. Цьому сприяє як низька якість заходів, що формують імідж, так і низька заробітна плата соціального працівника.

Одним із ключових етапів формування іміджу соціального працівника є робота з ціннісним аспектом. Очевидно, що для успішної практичної діяльності в соціальній сфері людина має володіти певною ієрархією цінностей. Насамперед це уявлення про абсолютну цінність людини самої по собі, і у випадку соціального працівника це має бути вже не просто філософським міркуванням, а базовою психологічною характеристикою. Ті студенти соціальних факультетів, чия ціннісна ієрархія не розташована в такий спосіб, у зіткненні з реальною роботою можуть потрапити в ситуації, які вимагатимуть від них того, чого в них немає. Це призводить до професійної неефективності соціального працівника.

Також важливою складовою іміджу соціального працівника є така характеристика, як «людина честі». У це визначення зазвичай вкладається сенс моральності, вихованості, гуманістичної спрямованості. Що вищий цей показник, то ефективніший імідж соціального працівника. Відповідно, дуже важливо вже на стадії підготовки молодого фахівця враховувати ці нюанси. Необхідно створити умови, за яких студенти цього спрямування будуть уже на ранніх етапах обговорювати, розуміти феномен іміджу та його вплив на ефективність роботи. Краще розуміння сутності іміджу та діяльність, спрямована на його формування та підтримання, допоможуть розв'язати велику кількість проблем і загалом поліпшити якісні показники роботи соціальних працівників.

У розвинутих країнах уже досягнуто тієї вершини розвитку, коли всі надавачі соціальних послуг пропонують їх приблизно однаково високий рівень. При цьому високий рівень об'єктивних показників стає нормою. Значно зростає важливість суб'єктивних, емоційних показників, психологічних механізмів і дедалі більше зростає роль особистості соціального працівника як суб'єкта професійної діяльності [1].

Водночас зростає роль і споживача соціальних послуг, за якої він з об'єкта соціальної роботи переходить у його суб'єкт. Це актуально як у масштабах

корпорацій, так і на рівні міжособистісних стосунків суб'єктів соціальної роботи як співробітників, так і споживачів.

Світова громадськість переосмислює значення і місце людини в сучасних. Імідж соціального працівника, практично в будь-яких видах взаємодії із соціумом, стає ключовим чинником ефективності та успіху професійної діяльності соціальних працівників. Імідж соціального працівника значною мірою проходить своє становлення вже на етапі професійної підготовки, на етапі студентства у вищій школі, який має внутрішні та зовнішні складові.

Зовнішні складові: зовнішність як показник соціального статусу; «бренд» закладу вищої освіти, в якому навчаються майбутні соціальні працівники (величезне значення при працевлаштуванні та професійному становленні); система корпоративної культури закладу вищої освіти.

Внутрішні складові: політика закладу освіти; культура («культура праці», «культура гідності», «інклюзивна культура»); самостійність; комунікативна компетентність; мотивація до досягнення цілей; творчість.

Імідж є продуктом соціальної перцепції, його становлення і розвиток за визначенням можливі тільки в тому разі, коли заклад освіти всіляко сприяє його суб'єктності, формує абсолютно індивідуальну, автономну, унікальну особистість. З іншого боку, суб'єктність майбутнього соціального працівника певною мірою детермінована його іміджем, що сприяє появі та розвитку професіонала. Ступінь розвитку суб'єктності студента, є індикатором інноваційності освітнього середовища закладу освіти.

Література:

1. Забарило М.В. Імідж соціальний /Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Уклад: В.І. Волович, В.І. Тарасенко, М.В. Захарченко та ін.; Під заг. Ред. В.І.Воловича. К.: Укр. Центр духовн. культури, 1998. С.195-196.

2. Попова В.В. До питання про співвідношення понять «імідж професії» «професійний імідж», «образ професії». URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_sk/2011_3/files/SC311_26.pdf. (дата звернення 2.11.22 р.).

3. Попович А. Соціальна робота як об’єкт іміджу. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua (дата звернення 2.11.22 р.).

ТАРГОНСЬКИЙ Ілля,
студент факультету
землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ СКОВОРОДИ

Григорій Савич Сковорода – великий народний мислитель, просвітитель і письменник України XVIII століття. Цей титан думки у своїх творах розвивав комплекс ідей, актуальних не тільки для свого часу, активно проголошував і послідовно впроваджував передові погляди українського суспільства. Його багатогранна філософська й літературна творчість є однією із провідних ланок багатовікового збагачення та остаточного переходу української літератури до нового періоду розвитку. Особиста фізична та духовна свобода була базисом його концептуальної філософської системи. «Щодо останнього, - писав про Григогія Сковороду Вілен Горський – донедавна ми звикли говорити про людину як поєднання двох сфер – біологічної, яка визначає спорідненість людини з усім світом живого, та соціальної, що вирізняє її в цьому світі. У такій схемі втрачається найголовніший компонент- духовність, що з давніх-давен не безпідставно вважалася філософами вирішальним компонентом у сукупності сфер, які визначають сутність людини як такої. Йдеться про простір, у якому людина реалізує не свої біологічні особливості як індивід, не соціальні – як представник великих і малих груп, з яких складається суспільство, а одержує змогу реалізувати власну родову сутність».

Треба відзначити значний внесок Г. Сковороди у збагачення загальнолюдського фонду духовності. Сковородинівські пошуки збігаються з аналогічними теоретичними підходами, духовною орієнтацією представників культури інших народів. Г. Сковороду часто називають: «український Сократ», «харківський Діоген». На думку Д. Олянчина, Г. Сковорода поєднував риси Сократа, Епікура і Христа, а К. Митрович вважав, що Сковорода не лише подібний Сократові, а й разом з тим, оскільки не лише втілюваву життя власну філософську позицію, а й обґрунтовував її у філософських творах, то «був своїм власним Платоном». Г. Сковороду порівнювали з Арістотелем і стоїками, Плотіном, отцями церкви, Спінозою, німецькими містиками та іншими.

Загалом Григорієм Савичем було написано значну кількість праць із філософії, педагогіки, психології. Філософія та реальне життя Г. Сковороди є прикладом утвердження духовності, де власне моральність нерозривна із вчинком, дією. Сенсом буття для мандрівного філософа є не матеріальні потреби, а – сфера духу. Як висновок, можна зазначити, що всенародне визнання протягом трьох століть могло прийти тільки до справді національного мислителя .

ТОВКУН Інна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДУШЕВНА ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Постать Григорія Сковороди є унікальною для України. Тому необхідно повернути його у сучасність та по-новому прочитати автора своєрідної філософії серця і філософії свободи.

Хоча період творчості Г.С.Сковороди сягає у вісімнадцяте століття, але його душевна філософія досить актуальна і сьогодні. Основною ідеєю його душевної філософії є щастя і шляхи його досягнення. Ця тема доволі цікава, адже особливо гостро вона постає у нашому сьогоденні, коли поняття щастя взагалі не фігурує в духовному вирі, а ототожнюється лише з матеріальними поняттями.

Слово «щастя» доволі просте, але скільки всього воно може вмістити в собі. Для когось це діти, для когось – кар'єра, для когось – будинок і майно, а для когось – життя. Можна багато синоніми підібрати до розуміння поняття «щастя». Григорій Сковорода був переконаний, що щастя – «сродна праця», це те заняття, та праця, яка могла б принести людині щось приємне, яка могла б відповідати її вподобанням і можливостям. Основною проблемою тогочасного суспільства, на думку Сковороди і була проблема «сродної праці», люди того часу не отримували задоволення від того, чим вони займалися, ключовою причиною цього було саме панівне суспільство, яке змушувала людей «бути нещасливими», адже селяни працювали на панів і звісно не були задоволені такою працею [2].

Якщо ж подивитися на сьогоднішнє становище суспільства, то в принципі, нічого істотно не змінилося. Не завжди подобається людині те, що вона робить, чим займається.

Страшно прокидатися зранку і думати про те, що ти повинен іти туди, куди не хочеш іти, робити те, чого не хочеш. Ти завжди відчуваєш себе нещасливим від цього. Отут і постає питання праці, «сроднї праці», коли твоє терпіння на грані вибуху, ти просто потребуєш чогось нового, кардинально нового, те, що приносило б задоволення і тобі і оточуючим, те, до чого ти маєш хисті і що виходить найкраще.

Проте не кожна людина здатна перенести або ж навіть уявити собі кардинальні зміни. Всі ми звикли плисти за течією і насолоджуватися тим, що маємо, навіть, якщо ми це отримуємо гіркою ціною. Сьогодні ми працюємо, щоб вижити і аж ніяк не для того щоб жити. Ми все життя працюємо, щоб купити

квартиру або машину, яка в кінцевому результаті буде нікому непотрібною або буде продана такому ж «нещасному». Більшість ходить на роботу, яка, м'яко кажучи, нестерпна, щоб отримати заробітну плату.

Якщо ж порівняти часи Сковороди і наші – нічого істотно не змінилося: «Люди как люди. Любят деньги, но ведь это всегда было… Человечество любит деньги, из чего бы те ни были сделаны, из кожи ли, из бумаги ли, из бронзы или из золота. Ну, легкомысленны… ну, что ж… и милосердие иногда стучится в их сердца… обыкновенные люди… в общем, напоминают прежних… квартирный вопрос только испортил их…» (Воланд «Мастер и Маргарита»).

Як мало людині треба для щастя – матеріальне і духовне благополуччя. Але ж ці два поняття взаємозалежні і взаємопов'язані. З одного боку нам потрібні гроші, а з іншого ми повинні отримувати задоволення від життя і якщо ми отримуємо гроші без власного задоволення – не маємо задоволення насолоджуватися життям. На словах все так просто, а в житті – ні.

Зараз всі прагнуть бути незалежними, поважними, прагнуть до саморозвитку, а насправді варяться у казані з кашею, яку самі ж і приготували. Стандартна схема «існування»: ходжу на роботу щоб отримати гроші, щоб купити їжу і заплатити за помешкання, яке не моє і похідні від цієї схеми, витрати ти ті ж гроші на відпочинок і на якісь тренінги «Как достичь вершины счастья?». А вершина щастя вона так поруч її тільки варто побачити.

Отже, основною ідеєю філософії Сковороди була ідея «сродної праці». Григорій сковорода закликав людей займатися улюбленою справою, яка б приносила користь. Його філософія не має терміну придатності і не стосується якогось певного періоду часу, філософія Сковороди – вічна і тверда.

Не закривайте очі на проблеми, а намагайтесь їх вирішити. Якщо ви відчуваєте себе нещасними – змініть щось в собі або змініть себе, відкиньте страх, бо саме страх нового керує вами, і почніть все заново. Нехай не одразу, нехай не як «сніг на голову», але щастя обов'язково постукає до вас. Прислухайтесь до себе, до свого серця [1, с. 18].

Література:

1. Вступ до філософії. Великі філософи – Харків: СПДФЛ Чиженко С.Ю., – ТОВ «Риф», 2005 – 512с.

2. Життя і творчість Григорія Савича Сковороди / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://scovoroda.info/

ХОМКО Богдан,
студент ННІ енергетики
автоматики і енергозбереження
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СКОВОРОДИНІВСЬКА ЕТИКА

Розвиток духовної культури українського народу нерозривно пов'язаний з іменем великого філософа, педагога, поета і письменника Григорія Сковороди. Його діяльність припадає на другу половину XVIII століття. Внесок митця у суспільну і філософську думку та літературу можна зрозуміти лише у зв'язку з соціально-економічними процесами тієї доби.

Основним принципом етичного вчення є "принцип спорідненості". Закон спорідненості не знає винятків. У кожної людини є схильність до спорідненої, тобто найбільш відповідної його натурі, діяльності. Ця спорідненість є наявністю в людині вічного, "іскри Божої". Григорій Сковорода говорить про спорідненість до "хлебопашества", до "воїнства", до богослов'я" і т.д. Тільки тоді, коли людина знаходить себе, успішно обирає вид діяльності, тільки в цьому випадку вона може досягти щастя і гармонії з собою і світом. Якщо ж людина з'єднує свої уявлення про сенс життя із задоволенням "сліпої натури", вона опиняється у неї в рабстві. Жага багатства, влади і слави всупереч своїй спорідненості не сприяє досягненню щастя людиною. Вона приводить людину у залежність від згубних пристрастей, породжує несумісні зі щастям страх, тугу, сум, муки сумнівів. Споріднена праця, яка відповідає визначеним Богом схильностям людини, є не тільки можливим, але і легко здійсненним. Згода з природою дарує людині веселість духу, розвагу, насолоду, самовдосконалення і той душевний спокій, який дає людині насолоду не своїми наслідками, а самим процесом діяльності. Філософія повинна вчити людському щастю. Смисл людського життя – досягнення блаженства. Сковорода – ідеаліст – пружина і сутність всього в світі є думка, істинна людина – це не її тіло, а дух. Заперечує існування Бога над природою і над людиною, Бог – людина в людині і тварина в тварині. Церква – блудний дом. В його роботах багато антитез і протиріч: "плач веде до сміху, а сміх у плачі криється".

ЯНИК Катерина,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Г. СКОВОРОДИ НА ОСОБИСТІСТЬ ЯК ВАЖЛИВОГО КОМПОНЕНТА МОРАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

В міжнародних відносинах велику роль грають мораль і відповідальність за її виконання та порушення її норм та правил. Однією з причин важливості моралі та етичних принципів можна назвати підвищення статусу держав, їх розвиток та вплив на оточуючий світ. В цьому випадку мораль підкреслює важливість взаємної праці, яка вимагає обопільного інтересу та поваги партнерів.

Можна згадати, що одне з почесних місць моралі займає релігія та філософія, які є провідними ланками зовнішньої політики. Саме це допомагає в становленні правових та моральних норм. Це пов'язано з тим, що країни населяють багато різних національностей, які мають свою культуру, традиції, також свою релігію та віру. Все це потребує поваги та толерантності з боку населення інших держав. Завдяки цьому відбувається деяка єдність, яка сприяє дружнім стосункам між країнами, та розвитку міжнародних відносин. Тому розгляд морально-етичної концепції Г. Сковороди є дуже доцільним у формуванні на основі його спадщини українського суспільства та безпосередньо цінностей та принципів, які відбиваються у природі кожного з нас як окремих представників нації. Тому індивідуалістський особистісний підхід Сковороди до етичних норм і світобачення може бути одним з витоків забезпечення миру у державі та за її межами.

Як майже кожне поняття у творах Сковороди, «природа» (згідно з канонами символізму) має свою зворотну сторону. Інтерпретована в термінах бажання та схильність, «природа» стає етичною категорією у його творах. У той же час етичні питання отримують семантичні привілеї дискурсу природи. Точніше кажучи, дискурс природи є своєрідним дискурсом переходу від онтології до етики. У контексті етики термін «природа» допускає використання виразу «природа людини». Сковорода не вживає цього точного виразу. «Споріднення» аналогічно «природі» у сфері етики, яку слід розуміти як притаманність роду.

Правомірність виразу «людська природа» в контексті етики також пов'язана з антропологічними та етичними відтінками онтології Сковороди. З одного боку, людина як мікрокосм є самостійною онтологічною єдністю; з іншого боку, етичне ставлення властиве самій структурі світів: насамперед, звичайно, структурі мікрокосмосу, де воно перетворюється на потяг до видимої природи

або, за словами Сковороди, у «бажання для видимості», що породжує пристрасті (за термінологією Сковороди, «злий дух»). Якщо онтологічний аспект «людської природи» виражає сутнісне ядро мікрокосму (а саме його сутність, розуміння власного значення як тотожного собі), то в етиці цей вислів стосується того факту, що людська природа є створеною або виробленою. Звідси й усвідомлення можливості творити, формувати, змінювати створену природу людини в етиці Сковороди. *Це також породжує переконання, що моральна проповідь є ефективним методом, що дозволяє впливати і змінювати людську природу.*

Кожна людина складається з двох начал або природ, які протистоять і борються одна з одною. Тут Сковорода безумовно говорить про боротьбу двох начал: добра і зла, світла і темряви. Його дуалізм набуває гностичного відтінку. Розуміти світ як мікрокосм означає не тільки онтологізувати людину, а й антропологізувати буття. Загальним наслідком цього процесу є антропологізм, який об'єднує онтологію та етику Сковороди. Мотив боротьби безпосередньо веде до переходу від онтології до етики. У цьому випадку боротьба є не стільки універсальним принципом, скільки принципом моральної диференціації, що лежить в основі принципу індивідуації, який має сенс лише в етико-антропологічній перспективі. Таким чином, дискурс природи веде нас безпосередньо до сфери етики, де ми стикаємося з феноменом боротьби, результатом якої є моральне зростання або занепад. У свою чергу, боротьба є вираженням і способом втілення волі, що набуває форми вибору та реалізації одного з цих двох етичних принципів.

У процесі самопізнання розкривається істина про людину (а отже, і про все життя), а саме те, що інтелект не є єдиною стороною сутності людини; сутність людини також у її серці, у її волі; а Сковорода тримається найрадикальнішого волюнтаризму.

Етика Сковороди поєднує в собі основні теми його творчості: вчення про три світи (мікрокосмос, макрокосмос, символічний світ - Біблія), екзегетичний метод пізнання, вчення про природу і категорію спорідненості, принцип самопізнання, вчення про серце. Суттєве коло ідей Сковороди слід віднести до християнського платонізму. У текстах Сковороди є рідкісні згадки про Платона. Рецепція платонізму, зокрема вчення Сковороди про «три природи» і «дві природи», була опосередкована творами Філона Олександрійського, Климента Олександрійського, Орігена, Діонісія Ареопагіта та Максима Сповідника. Східнохристиянська модель спасіння через обоження представлена у творчості Сковороди поняттям «внутрішня особа» як відображення божественної природи в людині (людини як образу Божого), тобто її богоподібності. Цими діями можна підкреслити деякий ***моральний аспект встановлення міжнародних відносин***. Необхідно з повагою відноситись до всього оточуючого. Моральні почутті народжені завдяки релігії та філософії важливі для духовної культури особистості, вони вказують на її розвиток та виховання. Які в свою чергу грають роль в подальшому розвитку людини, нації, держави та світових спільнот.

СЕКЦІЯ 4.
АКТУАЛІЗАЦІЯ СКОВОРОДИНСЬКОЇ СПАДЩИНИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

АЛЄЄВА Яніна Альбертівна,
аспірантка,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ «СРОДНОЇ» ПРАЦІ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ

300 років відділяє Григорія Сковороду від сучасного суспільства, яке ми називаємо «постмодерним». Теорія «сродної праці», революційна для того часу, фактично підсвічує неактуальність його суспільного устрою. Саме життя філософа було викликом для 18-го століття, а легендарне «світ ловив мене та не піймав» мало б стати ключем до панівної в сучасному світі філософської парадигми постмодерну, проте, чи це так?

Варто одразу розмежувати порівняльні площини: філософську (богословський підхід Сковороди й філософію суспільства постмодерну) та мистецьку (стилістичні вирази творчості Сковороди та постмодернізм, як напрям мистецтва).

«Сродну» працю (сам її процес), як і користь від існування людини в світі, Сковорода робить головною метою і вищим щастям. Натомість постмодерн часто називають «філософією споживацтва». Сама ідея про поділ праці в суспільстві на користь спільному благу, як елемент структурованості, суперечить дещо нігілістичному сприйняттю світу постмодерном. В поєднанні звеличення праці з аскетизмом, який сповідував Сковорода, його філософія взагалі могла б стати в опозицію до ідеалів постмодерну, водночас теза про важливість незалежності власної думки є співзвучною з ним. Звернемося до роздумів Сковороди про життя світське та духовне. В творі «ДРУЖЕСКИЙ РАЗГОВОР О ДУШЕВНОМ МИРѢ» в уста героя Сковорода вкладає думку: «При бутылках и стаканах ужасный загорѢлся дыспут. Иной величал механику; иной превозносил химію; иной ублажал геометрію; иной пришивал человѢческое, щастіе врачебной наукѢ; иной похвальными пѢсньми вѢнчал исторію; иной возвышал грамматику с языками; иной политику с обращеніем. Потом был спор, кая пища здоровѢе, кое вино полезнѢе. Наконец, самый пламень загудѢл о причинѢ, погубившей республику Афинскую, плодородную мать ученых людей. Много врали и о богинѢ МинервѢ, которой посвящен был город Афинскій. Однак я не мог ничево понять и не знаю почему никакова вкуса не чувствовал. А в любезной моей книжечкѢ, которую всегда с собою ношу, недавно начитал, что щастіе ни от наук, ни от чинов, ни от богатства, но

единственно зависит оттуду, чтоб охотно отдаться на волю божію. Сіе одно может вспокоить душу».

Тут висловлюється думка про неможливість світського життя і науки самих по собі бути джерелом щастя для людини і людства в цілому, що віддалено перегукується з «розчарованим» в цих ідеалах поглядом постмодернізму. Проте, Сковорода пропонує рішення в пошуку Божественного початку в собі, який він вважає справжнім «я». Пізнання себе філософ послідовно і неухильно ставить на перше місце, підносячи його до акту Божественного і, роблячи основою для «сродної» праці. Натомість постмодерн не дає відповідей на питання Божественного в людині і релігії взагалі, ані заперечуючи її, ані підтримуючи. Можна припустити, що це свідчить про процес осмислення цього питання, як такий, що нині триває на рівні неусвідомленому. Проте, цікавою є і позиція самого Сковороди, який досить вільно ставиться до релігійних питань, дуже розширюючи і водночас позбавляючи зайвого, питання суті Бога і його стосунків з людиною. Можливо, що звернення сучасних філософів до праць Сковороди, може сформувати нові погляди в цій царині, актуальні для сучасного суспільства.

Розглянемо мистецькі форми, якими послуговується Сковорода для викладення своєї філософії. Вони є чітко структурованими, відповідають стилістичними зразкам епохи, що заперечує ідеал мистецького самовираження постмодернізму, який тяжіє до епатажу та переваги незвичної форми над змістом. Можна взагалі заперечити такому порівнянню великою часовою різницею між життям і творчістю Сковороди, коли довершеність форми була вершиною майстерності митця, та епохою постмодерну. Тим не менше, не можна ігнорувати і іншу складову, а саме, що головним в творах Сковороди завжди є повчальний компонент, який висловлено в «силі байки» або напряму в наративних формах висловлення ідеї, повчанні, що йде врозріз з мистецькою і навіть філософською концепцією постмодерну, який зосереджений на емоційному самовияві митця.

Для постмодернізму характерне підкреслене змішування масової та елітарної культур. Символіка масової культури виноситься в центр епатажної, богемної композиції, навмисне та максимально ускладненої інтертекстуальністю. Тут можна було б апелювати і до часто простої по своїй суті символіки, якою послуговується Сковорода, до змішування розмовної та книжної мов при загальній високій рамці стилю, але, аналізуючи його життя і творчість, можемо припустити, що природа цього явища лежить не в прагненні стилістичного експерименту. Аскетичний, народно-етнографічний фундамент натури Сковороди, прагнення спрощувати речі до їх суті в поєднанні з тогочасним наслідуванням повчальних творів античності і є причиною звернення до простої символіки. Чітке ж дотримання стилю є вимогою часу та необхідною складовою сприйняття твору в тогочасних Європейських країнах. Сам же принцип обов’язкової наявності будь-якого стилю у творі є опозиційним до постмодерністської мистецької свідомості. Тобто при формально схожих зовнішніх ознаках ми стикаємось з абсолютно різною природою їх появи.

БІЛАН Сергій Олексійович,
доктор історичних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СПРОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ

На сьогоднішній день конфлікт, що виник на лівому березі Дністра Республіки Молдова на початку 90-х років XX ст. триває вже понад 30 років. На тлі розпаду Радянського Союзу, Молдова взяла курс інтеграції до Румунії, а так як на лівому березі Дністра проживали переважно росіяни, українці та російськомовні молдавани, таке рішення Кишинева їх не влаштувало, що і спричинило конфлікт. Погляд молдовської політичної еліти на майбутній розвиток регіону відрізнявся від погляду придністровської, для молдовської – розпад СРСР означав успішну реалізацію об'єднання з Румунією, але придністровців це не влаштовувало, що і стало головною причиною конфлікту є румунізація Молдови.

Придністров'я – найбільш промислово розвинений регіон Республіки Молдова, 63% населення якого складають росіяни та українці. Враховуючи історичний аспект регіону, можна стверджувати, що територія ніколи не мала постійної належності до тієї чи іншої держави, що породило багатонаціональність.

Ознаки ідеї об'єднання двох народів почали формуватися влітку 1988 р., коли в Кишиневі почали створюватися молдавські етнокультурні об'єднання, діяльність яких була спрямована на «ідеологію етнічної державності». Основною метою ідеології було визнання того, що румуни та молдавани є єдиною нацією і мають бути об'єднані в єдину державу. У розвитку цієї доктрини ставилося за мету об'єднання всієї Молдови, незалежно від етнічного складу Придністров'я. Восени 1988 р. почали обґрунтовувати ідеї та розпочати роботу щодо надання статусу державної молдовській мові з латинським написанням, яке буде ідентичним румунському. Молдова є першою республікою на пострадянському просторі, яка ініціювала мовне законодавство та вирішила перевести алфавіт з кирилиці на латиницю.

Після цих подій у тогочасному молдавському суспільстві почалося політичне протистояння між етнічними групами, оскільки населення, яке проживало в Придністров'ї, виступало проти румунізації та законодавчо затвердженої мови. Основні вимоги мітингувальників були спрямовані на затвердження другої державної мови – російської та відмову від її перекладу на латиницю. Проте Кишинів відмовився прийняти вимоги придністровців, що призвело до глибокого розколу суспільства.

Конфлікт загострився в березні 1992 р. і тривав до липня 1992 р. перейшовши в активну фазу застосування зброї. 20 червня 1992 р. втрутилася 14-та армія Росії під керівництвом генерала О. Лебедя, яка допомогла сепаратистам відбити молдавські війська. Саме за їх підтримки молдавські війська зазнали

поразки в протистоянні.

Під час ескалації були зроблені перші спроби мирного врегулювання. У квітні 1992 р. у Кишиневі відбулися дві чотириденні зустрічі міністрів західних країн Молдови, Польщі, Румунії та України. Усі сторони зійшлися на одній думці – термінова необхідність посередництва в конфлікті щодо основних принципів міжнародного миру та територіальної цілісності Молдови.

28 квітня 1994 р. президент Молдови М. Снігур і лідер Придністров'я І. Смирнов підписали спільну Декларацію, що вважалося початком діяльності, спрямованої на пошук перспективних шляхів мирного врегулювання конфлікту. У 1995 р. було підписано угоди про незастосування військової сили та економічних санкцій і про кордони з Україною у взаємних відносинах. 19 січня 1996 р. Республіка Молдова, Російська Федерація та Україна підписали спільну декларацію, в якій наголошувалося на суверенітеті та територіальній цілісності Молдови.

У 1997 р. було укладено Московський меморандум – угода, яка примирила відносини між Молдовою та Придністров'ям та була спрямована на припинення конфлікту, проте боротьба не завершилася. Кожна із сторін мала своє бачення формули «спільна держава». У розумінні придністровців, «спільна держава» сформована на основі конфедеративних принципів взаємовідносин із Молдовою, а у розумінні Республіки Молдови, – це держава з унітарним територіально-державним устроєм, у якому Придністров'я розглядається як складова частина єдиного цілого. Тому з моменту підписання Меморандуму в 1997 р. Придністров'я наполягає на отриманні такої автономії в рамках Молдови, яка не буде відступати від повного суверенітету, включаючи демаркацію кордонів і повноправне членство в СНД.

У серпні 2000 р. з боку російської державної комісії з урегулювання придністровського конфлікту на обговорення була винесена позиція під назвою «План Примакова», що передбачив створення договірної федерації між ПМР і Молдовою.

Ще одним невдало застосованим механізмом врегулювання придністровського конфлікту був «план Ющенка», представлений Президентом України на саміті ГУАМ 22 квітня 2005 р. В. Ющенко запропонував затвердити спеціальний закон про статус Придністров'я, який надавав би йому право вийти зі складу Молдови, якщо вона вирішить приєднатися до Румунії.

У липні 2005 р. парламент Молдови ухвалив закон про особливий статус Придністров'я. Він надав краю автономію, а також визнав існування Придністров'я. Але придністровські лідери не прийняли цей закон, і вони не виконали план Ющенка до кінця, тому що Росія не хотіла виводити свої війська, а політична еліта Придністров'я в той час не хотіла проводити вибори на демократичних засадах.

У вересні 2006 р. на території Придністров'я відбувся референдум, під час якого населення невизнаної республіки мало дати відповіді на питання щодо подальшої незалежності та вільного входження до Російської Федерації. Згідно з даними, результат референдуму – 97% «за». Однак ця спроба не була легітимно визнана Молдовою, Україною, Румунією, ЄС і навіть Росією.

Найпоширенішим форматом переговорів, який використовується у врегулюванні конфлікту в ПМР, є «5+2», де конфліктуючими сторонами є Республіка Молдова та Придністров'я; ОБСЄ, Росія та Україна є посередниками, а ЄС та США – наглядачами.

Аналізуючи поточний стан конфлікту, можна стверджувати, що вирішальним фактором перебування конфлікту в «замороженому» стані є наявність російського форпосту в цьому регіоні та небажання Росії втрачати один із важелів впливу на ситуацію в цілому. Важливим важелем є активна проросійська пропаганда, все Придністров'я знаходиться виключно в російському інформаційному просторі. Російські ЗМІ та інформаційна політика спрямовані на формування негативного іміджу ЄС, Республіки Молдова та позитивного іміджу Російської Федерації. Крім того, допомога з боку ЄС, якою б серйозною вона не була, не може конкурувати з економічною допомогою з боку Росії, наприклад, доплатами до пенсій придністровських пенсіонерів, а тим більше – з фактично безкоштовним газопостачанням.

Отже, за тридцять років країни-гаранти пропонували багато шляхів подолання конфлікту – це і створення асиметричної федерації, і проголошення автономії в середині суверенної держави, і підписання низки угод, які мали б врегулювати конфлікт у правовому режимі, але жоден із механізмів не сприяв пошуку спільного рішення. Важливим аспектом у такому розвитку подій є всебічна підтримка Кремля, який діє у власних інтересах: продовжує забезпечувати існування придністровського режиму економічними, військовими, політико-дипломатичними засобами, утримує військовий контингент на території Придністров'я.

ВАСИЛЕНКО Олена Іванівна,
Благодійний фонд А.Потопальського
«НЕБОДАРНИЙ ЦІЛИТЕЛЬ»
(м. Київ, Україна)

Г.С. СКОВОРОДА – ПРИКЛАД ДЛЯ СУЧАСНИКІВ СЛУЖІННЯ БОГУ І УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДУ

Такі як Григорій Савич Сковорода народжуються раз в століття. Та кількість творів його, що дійшла до нас завдяки вдячній любові народу до славетного мандрівного народного вчителя-філософа, 300-річну пам'ять якого відзначаємо у 2022році, піднімає його на вершину видатних людей всіх часів і народів. Але цікаво, що жоден його твір за його життя не був надрукований, мав тільки рукописний варіант і поширювався виключно переписуванням його рукописів, читанням їх в колі зацікавлених читачів, цитуванням найвлучніших висловів серед однодумців. Як кажуть в таких випадках: «Від серця серцю» - передавався їх багатий духовний зміст, філософія Божого домобудівництва і виховання українського народу. За свідченням Ф. Лубяновського, сучасника Г.С. Сковороди, його зустрічали з радістю як шанованого і любимого гостя, а

господарі хати, в яку заходив Григорій Савич, ретельно приглядалися, чим вони могли йому віддячити: ремонтували одяг і взуття мандрівника, забезпечували харчами. Те обійстя, де він зупинявся, вважалося благословенним, а місцеві жителі отримували духовний розвиток і мудрі добрі поради. Українці інтуїтивно сприймали Григорія Савича, як духоносного старця, як дар Божий. Відомо з давнини, як у важкі часи люди знаходили пораду і сили саме через усамітнених, Богом-водимих старців. Життя Г.С. Сковороди припадає на періоди, коли на Лівобережній і Слобідській Україні створені намісництва, ліквідовано Запорізьку Січ, узаконено кріпосне право, на Правобережній Україні зростає гайдамацький рух. Новоспечені українські дворяни швидко встигають позбутися ідеалів періоду визвольної війни і перероджуються у кріпосників-гнобителів. Тому до гнобленого люду і йшов той, хто більше за все відстоював права людської особистості і особисту духовну свободу, засуджував наживу, мав високу філософську освіченість і мудрість, що і створило йому добру славу в народі. Свої листи він підписував іменем «Варсава», що з давньоєврейського означає - «син Сави», а Сава з древньоарамейського означає «Старець, мудрець». Лист до Наємана Петровича у 1792р. ним підписаний: «Старець, вчитель Закона Божія Григорій Варсава Сковорода. Що означає Варсава? Вар на івриті - син; Сава сирійською мовою - мир. Отже,…Вар-Сава – син миру, тобто син Сави.». Григорій Савич був аскетичною і надзвичайно скромною людиною у побуті, в мандрівках у торбинці через плече носив Біблію, сопілку і власні рукописи. Перелічене майно свідчить про його покликання – нести мудре Слово Боже і освіту, будити жагу людей до знань і до самореалізації. Пісні і псальми його з XVIII століття співали кобзарі та лірники, їм були близькими спосіб життя Григорія Савича. Саме на Слобожанщині, де він найчастіше жив і навчав, народився перший в Україні університет (більшість пожертвувань на його побудову прийшла з рук прихильників-сковородинців). Г.С. Сковорода рано опанував освіту, був студентом 10 років Києво-Могилянської академії, яка відіграла вагому роль в формуванні його особистості і зосередженості на просвітницьких традиціях. Г.С. Сковорода розвиває в своїй творчості ідеї просвітництва, цитує античних та українських попередників. Вся його філософська система просякнута в різноманітних ракурсах тезами про видиме і невидиме. На передньому плані у нього людина і духовне начало в ній. У своїй філософській творчості він відносив природу до Бога, засвідчував другорядність людської плоті, і найвище ставив духовність, дух, християнську любов і вдячність Богу, зводячи до них сутність людського життя. Всім своїм життям філософ сповідував Бога і був взірцем християнських чеснот. Вихований в непокріпаченій козацькій родині, в трудовому житті, Г.С. Сковорода сприймає все, що руйнує це життя, як світ не відповідний природі людини, світ морального розтління і духовної спустошеності. В своїх творах він постає проти всіх сил поневолення людини (влади речей, користолюбства, здирства, наруги над вільним потягом людини до відповідної її нахилам праці, проти поневолення людини людиною). Базуючись на спадщині Г.С. Сковороди, на його листах до друзів і знайомих, на його творах стверджуємо, що далекими від життєвої суєти були думки і саме життя мандрівного старця-філософа, поета, народного

просвітителя, педагога і музиканта, тому чистішими і привабливішими були ідеали, які він сіяв в душі українців перед відродженням. На мою думку, це відродження без Г.С. Сковороди загаялося б надовго.

Нам пощастило жити і активно працювати в період відродження державності України та прозрівання українського народу у сфері релігії, переосмислення багатьох віх історії, змін у багатьох сферах соціально-політичного життя країни, а також педагогіки, науки, сільського господарства. Завдяки участі у практичній реалізації системи духовного і молекулярно-генетичного оздоровлення людини і збереження довкілля доктора А.І. Потопальського ми зауважили, що вона заснована на принципах Г.С. Сковороди, В. Вернадського, О. Богомольця та інших корифеїв всього світу, які сповідували принципи Божого пізнання світу і християнські чесноти. Наші активісти працюють над збереженням українського селекційного матеріалу перспективних нових рослин (кавбуз «Здоров'яга», огірки «Мультиформ», жито «Древлянське», помідори солестійкі «Українські», ехінацея «Поліська красуня», квагіста, просо «Поліське», чумиза «Фіалкова», пашниця, шавлія «Диво-марево», левзея софлоровидна «Парасолька» та інші), створеного за новітньою біотехнологією ефективної дії препаратів ДНК забутого нині вченого-першовідкривача М.Д Тарнавського, і нашого сучасника А.І. Потопальського. Ми підтримували рух «Сади Перемоги», який особливо актуальний під час нинішньої війни. Духовне єднання українців з активною участю кожного для допомоги нужденним, збереженням національних надбань показують наскільки близькі нам принципи і ідеї Г.С. Сковороди. Важливо зараз активізувати Сковородинський рух, створюючи осередки для популяризації християнських ідей, національних надбань при громадських, наукових і творчих об'єднаннях з використанням усіх можливих інформаційних і виробничих джерел, особливо в період спустошливої війни.

ВАСИЛЕНКО Христина,
бакалавр 2 року навчання,
факультет землевпорядкування
ЛАУТА Олена Дмитрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м .Київ, Україна)

РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г.СКОВОРОДИ В СЬОГОДЕННІ

Філософська спадщина Г.С. Сковороди багатогранна. Воно охоплює найрізноманітніші сторони людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Усі ці питання включають питання людської природи та людської долі.

Основою філософських поглядів Г.С. Сковороди є вчення про три світи (макросвіт (всесвіт), мікросвіт (людина), символічний світ – Біблія). Кожен із цих світів має дві властивості: внутрішню (духовну) і зовнішню (матеріальну).

Головну увагу філософ зосередив на питанні людини та її щастя. Він невтомно працював, щоб знайти спосіб досягти цього щастя. Мислитель вважав, що творча праця має відігравати важливу роль у закладенні основ добробуту окремої людини та всього людства. Це вірно лише тоді, коли робота відповідає духовному покликанню людини, її схильностям. Так народилася оригінальна теорія «спорідненості». Існують певні здібності, якими природа чи Бог наділяють кожну людину, не лише не ігноруючи їх, а відчуваючи і живучи відповідно до них.

Свої філософські погляди Г. С. Сковорода вмотивовував не у наукових працях, а в філософсько-літературних творах. Він написав сімнадцять літературно-філософських трактатів, поетичну збірку «Сад божественних пісень», збірку «Байки Харківські».

Філософія Г.С. Сковороди є прекрасним прикладом існування філософії українського духу як динамічної, здатної до розвитку і постійного вдосконалення оригінальної системи поглядів, ідеалів, вірувань, надій, любові, честі, совісті, гідності і порядності; вона є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі, закликом до гуманізму і "сродної" людській природі дії.

Світова громадськість зараз визнає, що щастя і мир на планеті залежать в більшій мірі не від того, що люди уміють робити, а від того, на що направлена їх діяльність. Заняття "спорідненою" працею накладає відбиток і на образ життя людини. Біографи Сковороди, наприклад, стверджують, що письменник Лев Толстой любив Сковороду саме за те, що його образ життя гармоніював з його вченням. Сам же Толстой страждав від дисгармонії між власним вченням і безсиллям порвати з життям, не відповідним його ідеалам.

Значення філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому, що на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) і незахищеним. Багато з перерахованих проблем можуть отримати розв'язку, якщо відродити тему "спорідненої" праці, поставлену Сковородою.

ГОНТАР Василь Едуардович,
аспірант кафедри філософії
та міжнародної комунікації
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СПРАВЕДЛИВІСТЬ СКОВОРОДИ: ЧОМУ «НЕРІВНА ВСІМ РІВНІСТЬ» МАЄ БУТИ ПРОІНТЕРПРЕТОВАНА ПОЛІТИЧНО

Григорій Савич Сковорода має дуже різноманітну та різнопланову спадщину. Скоріше важче знайти таку тему, якої не торкалася думка цього автора. Творчість Сковороди охвачує і досить високі метафізичні теми, і прикладну нормативну та політичну думку. Але, мабуть, найбільш відомою є концепція «нерівної всім рівності». [1], [2]. Саме ця ідея і її ілюстрація прикрашає купюру номіналом у 500 гривень – фонтан, який розливає всім порівну води, але чаші різні за об'ємом, тому вмістити вони можуть неоднаково. Існують теологічні інтерпретації цієї ідеї, тим більш, у метафорі фігурує «Бог», якого символізує фонтан. Тому є велика спокуса тлумачити це «нерівну всім рівність» теологічно, однак це погане рішення, і ось чому: існують дві можливі варіації тлумачення метафори у теологічному розумінні – монотеїстична та пантеїстична. І обидві вони незадовільні. Якщо ми вважаємо, що фонтан це бог-особистість, то внутрішня структура аналогії становиться хибною та некоректною. Бог створює людей, а фонтан не створює різні за об'ємом ємкості. На Бога у цій аналогії скоріше був би схожий майстер, який створив різні ємкості, але ніяк не фонтан. Якщо ми розуміємо Бога як деміурга, то така теодицея просто немає сенсу. Бог створює світ, передбачає своїм всезнаючим розумом усі розвитки подій і допускає сценарії, які йому відомі заздалегідь. Очевидно, що фонтан не перебуває у таких відносинах з чашами, у яких перебуває Бог з людьми – фонтан не створює чаші, чаші створюються майстром, тому монотеїстичний Бог не може бути коректно відображеним через образ фонтану. Ця аналогії самосуперечлива у своєму ж логічному просторі, тому така апологетика не може вважатися вдалою. Фонтан не передбачає майбутнє чаш і не створює їх, не контролює їх долю і не володіє провіденцією, так як взагалі можливо порівнювати бога-особистість і фонтан із концепції Сковороди. Як здається, ніяк. Друга можлива інтерпретація – пантеїстична. Бог є природою і тоді він дає усім нерівну рівність. Він дає однаково, але чаші (люди) не можуть сприйняти у силу різному об'єму (потенціалу). З такою аналогією є також фундаментальні проблеми – по-перше, якщо є пантеїстичний бог, то будь-яка аналогії неможлива зовсім. Бо Богом є взагалі все: і фонтан, і чаші, і усе що існує. З пантеїстичним богом неможливі аналогії, бо він є усім і внутрішня структура аналогії втрачає будь-яку послідовність. Але це не основна проблема. Пантеїстичний бог не є моральним агентом, він взагалі не суб'єкт, тому його виправдання не має жодного сенсу, бо він не робить виників, а просто реалізує у

собі певні події. Тому апологетика чи теодицея не мають жодного сенсу, оскільки моральний вимір для пантеїстичного бога просто закритий. Тому більш доречно тлумачити нерівну всім рівність у дусі арістотелівської геометричної рівності [3], [4]. Якщо ми будемо виходити з політичної інтерпретації вчення Сковороди і відноситися до теологічної метафорики лише як до художніх засобів, то в нас не з'явиться проблем з помилками та непослідовностями. З періоду просвітництва робиться ставка на арифметичну рівність, тобто на зрівняловку, а геометрична рівність передбачає, що кількість прав пропорційна кількості обов'язків. Григорій Сковорода реактуалізовує таке соціоантропологічне бачення відношення до людей, загострюючи увагу на внутрішньому аспекті відношення рівності, виходячи з того, що люди можуть мати різний потенціал. Однак це не заважає будувати рівне і справедливе відношення до кожного, навіть допускаючи певну нерівність. Кожен рівний у тому, що по відношенню до нього неупереджено виявляють його потенціал і діють згідно з ним, але потенціали людей можуть різнитися між собою. У цьому і є нерівна всім рівність. Яка зберігає і рівність, і вказує на нерівність. І це доволі справедливо. Такий підхід міг би змінити соціально-політичне положення на краще, додавши відповідальності і справедливого відношення. Любов Григорія Савича до античності привела його до конструктивних і плодовитих міркувань, які, як здається, навіть випередили свій час. Тому саме політичне тлумачення бачиться нам найбільш вдалим, валідним та корисним.

Література:

1.Гайдамачук, Ольга Володимирівна. "Антропологічний вимір «нерівної всім рівності»." (2021).

2. Осетрова, О. О. (2017). Принцип нерівної рівності ГС Сковороди як філософська основа практичної соціальної роботи. *Український соціологічний журнал*, (1-2), 110-113.

3. Левкулич, Василь Васильович. "Справедливість в концепціях мислителів античності." (2009).

4. Blokha, Ya Ye. "Принцип справедливості у філософії Платона та Арістотеля." *Філософські обрії* 36 (2016): 79-87.

ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ФІЛОСОФІЇ Г. С. СКОВОРОДИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Сучасний соціально-політичний простір – це складна динамічна система, яка знаходиться в постійному динамічному розвитку. Рубіж тисячоліть з повним правом можна охарактеризувати як епоху глобалізації. Тенденції інтеграції культур, інтелектуальних потенціалів, технологій стали переважаючими в суспільному розвитку, які на сьогоднішній день визначають не тільки соціальний прогрес, але і приватне життя мільярдів людей.

Глобалізація постає найбільш актуальним предметом наукових суперечок. У ході численних дискусій намітилися певні теоретико-методологічні підходи до розуміння даного явища, а також були виділені ті загальнопланетарні проблеми, які глобалізація поставила перед людством. Сучасний світ переживає період глобалізації у всіх сферах суспільного життя. В таких умовах наріжним каменем постає питання реалізації людини, як частинки тотального глобалізованого світу. В цьому контексті як не дивно, актуалізується питання спорідненої (сродної) праці Г.С. Сковороди, українського філософа XVIII століття, який ще в ті часи актуалізував питання вибору сфери діяльності людини та чинників які вливають на даний вибір.

В більшості випадків в сучасному глобалізованому світі вибір сфери діяльності людини здійснюється не за покликанням, чи професійними здібностями, а під тиском вимог дійсності в якій перебуває особистість, зокрема: престижність, доходність, затребуваність, мода, що в свою чергу виступає тотальним тиском на сучасну людину…

У цьому процесі важливу роль відіграє Інтернет, причому його роль набуває особливої гостроти та суперечливого характеру. З одного боку інформаційний простір дає змогу людині по-новому розкрити свій потенціал, а з іншого формує тотальний глобалізований тиск…

Сучасна людини має більше можливостей самореалізації розвинутому інформаційному простору, проте вибір залежить від конкретної людини, чи реалізовуватися за покликанням, чи піддатися тиску суспільства….

ІВАШКІВСЬКИЙ Андрій Олегович,
аспірант,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В сучасних умовах, коли Україна активно рухається до європейського співтовариства, актуальним є дослідження формування правової культури у студентів аграрних спеціальностей як однієї із основних елементів правової культури молоді на шляху до європейського співтовариства. Не можливо виховати з студента високопрофесійного фахівця, який буде затребуваний в європейських країнах, якщо він порушує чинне законодавство, Конституцію України та не здійснює впровадження в свою практичну діяльність дотримання законів. Це є вимогою сьогодення, та формується під час навчання за допомогою правового виховання під час занять та виховної роботи.

Правове виховання студентів аграрних спеціальностей, як і, в цілому, правове виховання молоді грають значну роль в побудові демократичного суспільства. В умовах ринкової економіки кваліфікованим спеціалістом є не лише той спеціаліст, який має фахові знання, вміння та здатність їх застосовувати в своїй професійній діяльності, а й той фахівець, який дотримується правових норм та законодавства, і не призведе до штрафних санкцій для роботодавця як від державних контролюючих органів так і міжнародних структур. Якісне правове виховання є перевагами, як на ринку праці, так в подальшому і в повсякденному житті кожного студента.

Основними завданнями правового виховання студентів аграрних спеціальностей в сучасних умовах є:

– виховання високого гуманістичного світогляду;

– формування свідомого ставлення до своїх прав і обов’язків перед суспільством і державою;

– формування глибокої поваги до законів і правил людського співжиття;

– формування високої правосвідомості і правової культури;

– формування готовності дотримуватися і виконувати закони і вимоги Конституції України.

Аналізуючи проблеми правового виховання студентів загалом та студентів аграрних спеціальностей, треба відмітити, що в цій роботі існують певні недоліки. Перш за все, у її змісті більше уваги приділяється вивченню загальних основ правознавства і менше уваги приділяється вивченню таких галузей права як цивільне, трудове, адміністративне. Недостатньо робиться акцент у правовому вихованні на особисту відповідальність студента за свої вчинки. Під час навчання практично відсутнє обгрунтування справедливості правових законів і норм. Головний акцент робиться на заборонах.

Для усунення цих недоліків перш за все, треба удосконалювати систему правового виховання як в самому вищому навчальному закладі так і саме для студентів аграрних спеціальностей. Успішна робота по правовому вихованню майбутніх фахівців можлива за умови, коли будуть враховуватися особливості сучасного стану формування громадянського суспільства та правової держави.

Висока правова культура молодих фахівців в аграрній сфері є в значній мірі однією з основ збільшення внутрішнього та зовнішнього інвестування економіки, оскільки вказуватиме на захищеність юридичну захищеність прав та інтересів інвесторів на початковому етапі, а саме дотримання законів працівниками та фахівцями аграрної сфери.

КОВАЛЬ Вікторія,
бакалавр 2 року навчання,
факультет землевпорядкування,
ЛАУТА Олена Дмитрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м .Київ, Україна)

IS HRYHORIY SKOVORODA A "TEACHER OF LIFE" FOR UKRAINIANS OR JUST A PHILOSOPHER?

One would think that the figure of Hryhoriy Skovoroda general recognition in Ukraine. Being a renowned philosopher of the 18th century, enlightener, musician and singer, he was known not only within the academic circles, but also to the general public. Being a famous Ukrainian philosopher-mystic of the 18th century, theologian , poet, polyglot , teacher, he was known not only among the intelligentsia but also among the general public. Not only a huge number of streets, but also entire settlements are named after the philosopher in Ukraine. The image of the outstanding thinker, in addition to numerous monuments, can be found even on the 500 hryvnia note.

Philosophy is the essence of knowledge, and in the history of every nation there were individuals who formulated both the deep foundations of their people and laid a powerful impetus for the vector of the development of philosophical thought, and then the culture of the entire state. " The world chased, but never caught me" ,Hryhoriy Savych Skorovoda said either jokingly or seriously, either about himself or about the entire Ukrainian nation as a whole. Considering the personality of Skovoroda, it is advisable to pay attention in more detail to several fundamental aspects of his gigantic talent, which reveals the whole essence of the Ukrainian nation in general.

Patriot and fighter for Ukrainian independence. One of his main goals was the development of people's sacred love for the Motherland. Skovoroda endured the destruction of Zaporizhzhya Sich by the imperial authorities very hard. With the softness characteristic of thinkers, he defended the idea of the formation of Ukrainian

statehood. The philosopher saw the revival of the Ukrainian nation after the blow inflicted by the tsarist regime through an emphasis on the peculiarities of mentality - the supremacy of the moral law, high spirituality, purity of human hearts, and peace of mind. Skovoroda also mentioned the ability to self-sacrifice, calmness, reason and desire for justice among the distinguishing characteristics of the representatives of the Ukrainian nation. The philosopher had a negative attitude to the domination of a large state over smaller ones. As a true libertarian, Skovoroda rejected the offers of the royal palace to move and continue a carefree life. As a result of the perniciousness of the ideas promulgated by the philosopher, he represented a considerable danger to the regime. In an effort to isolate Skovoroda, to avoid the spread of his ideas, Empress Catherine II invited the philosopher to St. Petersburg, to which she received a rather defiant answer: "I will not leave the Motherland, my pipe and sheep are dearer to me than the royal crown." Skovoroda's creativity and ideas influenced the cultural heritage of Ukraine and the whole world. Art historians note the presence of an echo of the concepts developed by Skovoroda in the works of Ivan Kotlyarevskyi, Taras Shevchenko and a number of other Ukrainian talents. On a global scale, due to the relevance of his ideas, many years later, the philosopher is compared to Buddha, Zoroaster, and even Jesus. After so many centuries, Hryhoriy Skovoroda's work has not been fully "solved". Probably, many more generations after us will look for answers to the right questions precisely in his work. After all, he was, is and will be a "teacher of life" for the entire Ukrainian people.

КОНОВАЛЕНКО Дар'я,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Сєкунова Ю. В.,
кандидат історичних каук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КОРОЛІВСТВОМ ІСПАНІЯ

30 січня 1992 року Україна та Королівство Іспанія підписали у Празі спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин. У серпні 1992 року в Києві розпочало свою діяльність дипломатичне представництво Королівства Іспанія в Україні. У червні 1995 року було відкрито Посольство України в Мадриді.

Розвитку двосторонніх відносин сприяв візит 23 квітня 1992 року до України Міністра закордонних справ Іспанії Франсіско Фернадеса Ордоньєса. Під час цього візиту сторони підписали Меморандум про порозуміння між урядами двох країн, зокрема, забезпечили регулярні дискусії на теми міжнародних відносин, роззброєння та двосторонніх відносин.

8 лютого 1994 р. Міністр закордонних справ України А. Зленко відвідав Іспанію з офіційним візитом у супроводі групи українських підприємців. Українського міністра прийняв король Іспанії Х. Карлос і також він зустрівся з Прем'єр-міністром Іспанії Феліпе Гонсалесом та іншими міністрами.

У ході візиту до Іспанії Президента України Л. Кучми 7 жовтня 1996 року було підписано низку двосторонніх договорів: «Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Іспанією», «Угода про економічне та промислове співробітництво», «Угода про повітряне сполучення, Угода про співробітництво в галузі освіти, науки і культури», «Угода про соціальне забезпечення громадян».

6-7 листопада 2001 р. Міністр закордонних справ Іспанії Хосеп Піке відвідав Україну та зустрівся з Міністром закордонних справ України А. М. Зленком, президентом Л.Д. Кучмою та Прем'єр-міністром А.К. Кінахом. Міністр закордонних справ Іспанії запевнив українське керівництво, що Іспанія, яка головує в ЄС у першій половині 2002 року, зробить усе можливе для досягнення політичного та економічного співробітницва між Україною та європейськими інститутами. Угода про науково-технічне співробітництво між Україною та Іспанією також була підписана під час візиту Міністра закордонних справ Іспанії Х. Піке до Києва. Поступово розвивалося міжпарламентське співробітництво.

Треба підкреслити, що було багато важливих робочих візитів між Україною та Іспанією. Всі зустрічі мали значний вплив на формування міжнародних відносин між цими країнами. Особливо важливим був офіційний візит Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби до Королівства Іспанія, який відбувся 10 вересня 2020 року. Під час візиту було суттєво розширено договірно-правову базу українсько-іспанських відносин шляхом підписання: «Конвенції між Україною та Королівством Іспанія про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та запобігання податковим ухиленням і уникненням і Протокол до неї»; «Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ», Європейського Союзу та співробітництва Королівства Іспанія у сфері кібербезпеки; «Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством сільського та рибного господарства і продовольства Королівства Іспанія в галузі сільського господарства та харчової промисловості»; «Угоди між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво та взаємну допомогу у митних справах».

2 листопада 2022 року Президент України Володимир Зеленський мав у Києві зустріч із Міністром закордонних справ Іспанії Хосе Мануелем Альбаресом і говорив із ним, зокрема, про захист українського неба, а також обговорили й питання європейської та євроатлантичної інтеграції України.

На сьогоднішній день, Іспанія дуже допомагає Україні, особливо гуманітарною, військовою допомогою, а також допомагають українським громадянам, які були вимушені шукати прихисток в Іспанії через війну. Нещодавно передали 30 сучасних автомобілів швидкої допомоги, генератори, які потрібні через обстріли енергетичної інфраструктури та багато чого іншого.

Королівство Іспанія допомагає забезпечити потужну протиповітряну оборону, створити повітряний щит для захисту нашої критичної та цивільної інфраструктури, передали Україні системи протиповітряної оборони.

Отже, відносини між Королівством Іспанія та Україною є тісними та дружніми, також характеризуються різноманітністю та багатогранністю. В сучасних умовах, Іспанія є важливим партнером для України!

Література:

1. Іспансько-українські музичні зв'язки //] / Гол. редкол. Г. Скрипник. — Київ : Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. — С. 253-255.

2. Міністерство закордонних справ України. Заява МЗС України про підтримку територіальної цілісності Іспанії. URL: https://mfa.gov.ua/ua/presscenter/news/60742zajavamzsukrajinipropidtrimkuteritorialynojicilisnosti-ispaniji (дата звернення 06.03.2019)

3. Іспанський вектор України. Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubricworld/2165970ispanskijvektorukraini25okivdruzbi.html (дата звернення 06.03.2019)

КОРОБКО Сергій,
бакалавр 2 року навчання,
факультет тваринництва
та водних біоресурсів,
ЛАУТА Олена Дмитрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м .Київ, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СКОВОРОДИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Час ніколи не стоїть на місці й невпинно плине, тому історію нашого життя постійно перетинають білі та чорні полоси. Наше сьогодення відрізняється небаченими проривами й швидким прогресом, проте навіть за всю історію в нашому, напевно, найдосконалішому суспільстві, все одно приходять проблеми. Наш глобалізований світ породжує все нові й нові виклики для людства і Україна не є виключенням. На жаль, на даний час, наша держава переживає не найкращі часи. Відбувається знецінення та поневіряння колись вже усталених життєвих переконань та цінностей. Тому, саме в таких умовах люди вдаються до пошуку нових шляхів у минулому, в надії знайти рішення теперішніх проблем. На мою думку, концепції Г. Сковороди можуть стати тією «вакциною» для нашого народу на фоні великих потрясінь. Напевно, найактуальнішою темою сьогодення для українців є «свобода».

«Філософія серця» Г. Сковороди як «родова риса» його вчення, визначає екзистенціальну позицію людини, згідно якої вона, безвідносно до конкретної багатоманітності діяльності, зовнішньої залежності залишається собі тотожною, виявляє структуру своєї особистості, завдяки чому виникає можливість визначити нову систему персональних цінностей [1, с. 8].

Сковороду ж можна назвати протагоністом філософії свободи, адже його творчість характеризує безпосередня причетність і відданість ідеалам свободи і гуманізму, відстоювання інтересів людини в суспільстві, цінностей християнської етики [2, с.84]. Він, так само як колись Сократ у древній Греції, навчав молодь не тільки виборювати свободу, а й жити у її просторі, будуючи гідне майбутнє для своїх нащадків. [2, с.81].

Проте, свободу можна вибороти тільки після її осмислення, тобто пізнання себе й оточення. Тільки в процесі самопізнання ми зможемо пізнати свою самобутність та ідентичність, змогти її виокремити з поміж інших і вберегти.

Людина, вважав філософ, є центр, в якому сходяться всі життєві проблеми, діяльність і пізнання. Щоб пізнати світ (макрокосм) людина має пізнати себе (мікрокосм). Саме в самопізнанні бачив Григорій Сковорода ключ до розкриття буття світу як світу природи і людської культури. Пізнавши себе, вважав філософ, людина вибере відповідно до власної природи заняття «сродний труд» і організує свій спосіб життя у відповідності зі своїми духовними надбаннями [3]. Саме згуртованість й порозуміння народу може допомогти у вирішенні теперішніх та грядущих проблем.

Сковорода, закликає звертатись вглиб себе самого, знову-таки не з метою відділитись від світу, протиставити себе світові, а, скоріше, наблизитись до такого стану, коли людина в суспільстві схильна до конструктивного спів-життя, коекзистенції, кооперації, яка ймовірно мала б привести до свідомої самоорганізації. Це звернення до себе громадянина, що живе в державі, можна розглядати і як спосіб перевіряти свій внутрішній ціннісний та моральний компас, співставляти його вказівки із викликами, що надходять з суспільства та провокуються державою. В такій соціальній конструкції, де людина налаштована на сумлінний аналіз зовнішніх сигналів, різко знижується можливість для маніпуляцій масовою свідомістю, а також ускладнюється можливість вертикального авторитарного управління [4].

Якщо ж дивитися більш глобально й охоплювати весь світ, то слід звернути увагу на назріваючі економічні проблеми. Нас можна назвати «суспільством споживання». У такому суспільстві люди прагнуть не накопичити гроші, а витратити їх на різні товари. За допомогою покупок споживачі намагаються наблизитися до якогось ідеалу благополучного життя. Все це виснажує не безкінечні ресурси Землі. В ідеалах Сковороди людське щастя базується не на матеріальній базі.

Слідуючи логікою його творів, можна зробити висновок, що Сковорода бачить в якості бажаного таке суспільство, в основу якого покладено самовдосконалення та прагнення до мудрості людей, де кожна людина займається тією справою, яка дозволяє їй бути щасливою. По великому рахунку, ці ідеї випередили постмодерністські концепції щастя людини як основної мети

держави та суспільства. Але щастя людини у Сковороди позбавлено споживчого компоненту і витікає з мудрості людини, яка націлена на самопізнання та самовдосконалення, що не передбачає агресивного перетворення оточуючого світу та відповідні прояви конкуренції із собі подібними [4].

Підсумовуючі все вище сказане можна сказати, що теоретична спадщина великого мислителя Григорія Савовича Сковороди мала вплив на становлення української суспільної думки й продовжує бути джерелом потаємних знань й настанов для людства. Центральним питанням його соціальної діяльності була проблема людини та її щастя й пошук шляхів, що ведуть до цього. Саме ці його ідеї як великого гуманіста-просвітителя конче необхідні зараз нашому народу та й людства загалом.

Літератури:

1. Ільїн В. Сократ і Сковорода: екзистенційний вимір гуманістичних інтенцій / В. Ільїн // Тернопільський держ. ун-т ім. В. Гнатюка. Наукові записки. Сер.: Філософія, економіка. – Тернопіль, 2000. – Вип. 4. – С. 5-9.

2. https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2531/1/ПРОКОПЕНКО%20І.%20Ф%20.pdf

3. http://referat-ok.com.ua/work/suspilno-politichni-pogljadi-g-skovor/

4. https://otherreferats.allbest.ru/philosophy/00888144_0.html

КРОПИВКО Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
ХВІСТ Вікторія Олексіївна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ XVII-XVIII ст.

Києво-Могилянська академія є феноменом серед закладів освіти України. Її заснування стало імпульсом, а саме її існування – маркером процесів національно-духовного становлення української нації.

У цьому освітньому закладі від початку були закладені демократичні основи. Відмова від становості у навчанні, коли із спадкоємцями української аристократії та козацької старшини навчалися діти козаків, міщан, священиків і селян, сформувала специфіку української еліти, яка грунтувалася на розмитості міжстанових розмежувань.

У Києво-Могилянській академії сформувалася плеяда державних діячів - українських гетьманів XVII-XVIII ст. Юрія Хмельницького, Івана Виговського, Петра Дорошенка, Павла Тетері, Івана Брюховецького, Михайла Ханенка, Івана Самойловича, Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Данила Апостола, Івана

Скоропадського, Павла Полуботка. Окрім них, тут навчалися ті, хто пізніше поповнив лави козацької старшини, ставши писарями, обозними, суддями, осавулами, полковниками, сотниками, військовими канцеляристами, бунчуковими товаришами, правниками, дипломатами, перекладачами.

Тут навчалися і формували світогляд вихованці, які пізніше ставали митрополитами, єпископами, архімандритами - Петро (Могила) митрополит Київський (1596-1647), Дмитро (Туптало), митрополит Ростовський (1651-1709), Іван (Максимович), митрополит Тобольський (1651-1715); Інокентій (Кульчицький), єпископ Іркутський (1680/1682-1731), Іоасаф (Горленко), єпископ Білгородський (1705-1754); Феодосій (Углицький), архієпископ Чернігівський (30-ті рр. XVII ст.-1696); Паїсій (Величковський), архімандрит Ніамського монастиря (І722-1794) [1]

Ідеї Просвітництва, які дістали поширення творах М. Козачинського, Г.Кониського , Т.Прокоповича, приваблювали молодь різних соціальних станів своїм новаторським змістом, що викристалізувалося у суспільне уявлення інституційних засад української державності. На думку Л.Ткаченко: «національна еліта, об'єднана Києво-Могилянською академією, визначала вектор розвитку, позбавлений одномірної ортодоксії, який став напрямом розвитку всього суспільства». [2]

Учні брали безпосередню участь у подіях Української національно-демократичної революції сер.17 ст., про що свідчить значне зменшення кількості студентів у ці роки – від 400 до 2000 (найменше у 1651-1656 роках). [3]

Серед праць, які вивчали учні Академії і які безпосередньо впливали на їх світогляд, були твори Платона, Арістотеля, Ж.Бодена, Т.Кампанелли, Г.Гроція, Т.Гоббса, Н.Макіавеллі, Б.Спінози, С.Пуфендорфа, С.Оріховського-Роксолана, інших мислителів.

Ці ідеї знайшли вираз у виникненні перших культурно-просвітницьких об'єднань, зокрема у діяльності членів Новгород-Сіверського патріотичного гуртка (1787 р.), серед яких є вихованці Києво-Могилянської академії Опанас Лобисевич, Олекса Дівович (Дзівович), Матвій (Мельхіседек) Значко-Яворський, Василь Капніст, Тимофій Калинський, Павло Коропчевський, Григорій Полетика, Петро Симоновський, Федір Туманський, Архип Худорба, Григорій (у чернецтві Варлаам) Шишацький. Прогресивність поглядів виражалася у відновленні широкої автономії України (в культурній, адміністративно-територіальній, церковній сферах); традиційного державного устрою – голова - Гетьман, політична еліта – козацька старшина. [4]

Система шкільної освіти в Гетьманщині у XVII-XVIII ст. сформувалася значною мірою завдяки діяльності випускників Академії. У 1740- 1748 рр. у 5 полках (Ніжинському, Лубенському, Полтавському, Чернігівському, Переяславському) на 983 поселення функціонувало 760 шкіл.

Києво-Могилянській академії підпорядковувалися «училищні колонії» - колегіуми, відкриті у 1636-1646 рр. у Кременці, Вінниці, Гощі, Більську, Яссах, Кимполунзі, Тирговіште; у 1700-1738 рр. у Чернігові, Харкові, Переяславі.

Рівень освіти вихованців Академії можуть засвідчити бібліотеки козацької старшини, які налічували тисячі книжок (у генерального судді Г.Милорадовича

– 16 тис., у бунчукового товариша Стародубського полку С.Лукашевича – 12 тис.) [5]

Незаперечним є вплив Академії на розвиток освітніх і культурних процесів у Росії, Білорусі, Болгарії, Македонії, Сербії, Далмації, Чорногорії та інших країн Східної та Південно-Східної Європи. Зокрема, у Москві у 17 ст. працювали понад 60 київських вчених (30 ченців); у з початку до 60-х рр. 18 ст. - біля 300 викладачів і студентів Академії. [6]

Отже, Києво-Могилянська академія мала винятково важливе значення для духовної історії українського народу, для його суспільно-політичного життя впродовж XVII–XVIII ст. Українське суспільство наступних століть розвивалося під впливом ідейно-теоретичної спадщини києво-могилянців.

Література:

1. Електронний ресурс: https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/istoriya-akademiji?tab=%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0

2. Л.Ткаченко. Педагогічні ідеї Г.С.Сковороди у контексті науково-педагогічної думки. Електронний ресурс: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/23/visnuk_29.pdf .

3. Києво-Могилянська академія - навчальний заклад новаторського типу періоду другої пол. XVII - кін. XVIII ст. Електронний ресурс: https://www.medievist.org.ua/2014/11/xvii-xviii.html.

4. Губар К.А. Внесок Києво-Могилянської академії та Київської духовної академія у вітчизняну юридичну освіту, науку і практику . Дис…. канд. юр. наук. С.66 Електронний ресурс: http://idpnan.org.ua/files/gubar-k.a.-vnesok-kievo-mogilyanskoyi-akademiyi-ta-kiyivskoyi-duhovnoyi-akademiyi-u-vitchiznyanu-yuridichnu-osvitu_-nauku-ta-praktiku_.pdf

5. Хижняк З. І. З історії Києво-Могилянської Академії XVII-XVIII ст. / З.І. Хижняк. - Київ: Києво-Могилянська Академія, 2005. – 62 с. – С.49-50.

6. Алексієвець Л.М..Києво-Могилянська академія у суспільному житті України і зарубіжних слов'янських країн (XVII–XVIII ст.). Автореф…канд.іст.наук. – Чернівці, 2000. - 22 с. - С.16.

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЩО Є СВОБОДА? ДОБРО В НІЙ ЯКЕЄ? – ДУХОВНИЙ ПРОВІД ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ

В онтологічній картині буття знаменитого українського філософа, мудреця й мандрівника Григорія Сковороди стверджується існування двох натур та двох світів: видимого і невидимого, матеріального та ідеального. Йдеться про філософський дуалізм мислителя – світогляд, що спирався на діалектичне протиставлення протилежностей, в якому існує реальність та народжується істина. При цьому первинним значенням філософ наділяв ідеальний світ, невидимий, наполягаючи, що саме він визначає статус і стан видимого світу. Ідеальне, духовне передує матеріальному та впливає на нього. Підтвердженням цьому є цілий розсип авторських філософських тверджень, в яких в той або інший спосіб підкреслюється первинність невидимого. При цьому це невидиме в першу чергу повязується із серцем та сердечними проявами людини: «Велика справа панувати над тілами, та ще більша – керувати душами»; «Все минає, але любов після всього зостається»; «Без ядра горіх ніщо, так само як і людина без серця»; «Облиш забобони, обмий совість, а потім одежу»; «Збери всередині себе свої думки і в собі самому шукай справжніх благ»; «Неправда гнобить і протидіє, але тим дужче бажання боротися з нею» і ще багато.

Таким чином у одвічній філософській суперечці щодо першооснови світу як основного питання філософії Г. Сковорода власний пантеїзм визначає через ідею, ідеальне. Духовний стрижень світу, людини впливає й визначає перебіг матеріальних подій; ідейні настанови формують речовинну реальність. Те, що у В.Франкла після досвіду Аушвіцу втілилось у максимі: Людина може пережити будь-які «як», коли знає, для чого.

Відзначаючи 300-ліття з дня народження нашого славетного філософа, маємо досвід своєї війни: гібридної, з використанням найновіших досягнень НТП та кіберресурсів. Проте і в новій реальності випадає нагода пересвідчитись у істинності тверджень Г. Сковороди. Адже коли ворожі ракети руйнують музеї, в тому числі й музей філософа на Харківщині, коли вони поцілюють у пам’ятники Т. Шевченку, М. Грушевському, коли окупанти розпалюють багаття з українських підручників, в яких силяться спалити історію України, коли бомблять школи, університети – метою таких акцій є прагнення вплинути на духовне, ідеальне, зламати дух нації, ідеологічно полонити та знесилити. Саме відчуття ідеологічного поразки штовхає окупантів на скоєння злочинів проти мирного населення – вбивства, ґвалтування, наругу, знищення енергетичних та інфраструктурних об’єктів тощо. Неспроможність зламати бойовий дух та опір, здобути владу над душами українців переспрямовує ворожу злобу у площину матеріального світу.

Переконаність у первинності духовного Г. Сковорода демонстрував на прикладі власного життя, свого вільного життєвого вибору на користь особистої свободи. Сучасним українцям доля дарувала можливість боротись за свою свободу із зброєю в руках та за підтримки демократичного світу. Григорій Сковорода у 18 ст. не мав такої можливості. Він народився в країні, що розгубила свою минулу історичну славу й втратила власну державність. Становлення філософа відбувалось в новонародженій імперії, вожді якої запозичили/вкрали для неї історичну старокиївську назву «Русь» й переписували історію в прагненні довести слов'янські корені московських варварів, етнічне братерство києво-русичів та московитів й месіанство останніх, їхню причетність до хрещення східно-слов'янських територій.

Григорій Сковорода вчився в академії, недавній ректор якої – Феофан Прокопович – став успішним колаборантом імператора Петра І. Саме його самодержець запросив до московії як освічену людину принести світло знань на ті дрімучі болотні території. Й Прокопович використав власні таланти для реформування царату та зміцнення імперії. Будучи ідеологічним натхненником реформ, саме Прокопович порекомендував Петрові використати назву «Русь» для новоствореної імперії. Це дало привід на довгі століття аж до сьогоднішнього дня використовувати в ідеологічній пропаганді маніпулятивні гасла про «матушку-русь», якою від початку 18 ст. стала називатись московія. Висока освіченість й віддана служба Прокоповича була високо оцінена й гарно винагороджена Петром І. Імператорський ідеолог успішно просувався церковною ієрархією, просування супроводжувалось матеріальними милостями від монарха. Таким чином склалась історична афера, в якій на ідеологічному рівні закріплювались претензії росії на правоприйнятність влади й культурних (християнських – в першу чергу) традицій від Київської Русі.

Звичай вишукувати світлі голови на українських територіях, аби вони служили центральній державній владі, закріпився й зміцнів упродовж століть «братньої дружби» між народами. Така дружба означала зверхньо-поблажливе ставлення до «хохлів», яких допускали до московської «годівниці» за вірну службу государеву. Талановиті українці, що відбирались владою для столичного представництва, отримували матеріальні та моральні блага, які стимулювали асиміляцію колаборантів та їхню відмову від власної національної ідентифікації. Сучасна війна яскраво продемонструвала наслідки цієї традиції, коли у військових, що прийшли вбивати українців, виявляється українське коріння й родичі у зруйнованих ними містах і селах. Постколоніальні наслідки яскраво проявляють себе й у мовному питанні. Адже впродовж століть насаджувалось переконання про меншу вартість української мови, вона заборонялась, принижувалась, викорінювалась. Мовне питання залишається одним з найболючіших в сучасній Україні, що воює за свою свободу та незалежність, його вороги використовують в своїх пропагандистських маніпуляціях.

Мовне питання позначилось і на творчості Г. Сковороди. З одного боку, є припущення (Лідія Гнатюк), що Сковорода писав літературною мовою, яка спиралася на староукраїнську книжну традицію кінця XVI - першої пол. XVIII з орієнтацією на церковнослов'янську мову (передусім у філософській прозі). З

іншого, деякі вчені-лінгвісти та літературознавці (Валерій Шевчук, Петро Бузук) класифікують мову, якою послуговувався Сковорода, як російську або «наближену до російської». Крім того він виділявся своїми численними талантами серед сучасників, тому йому теж пропонували різні варіанти колаборації з владою, відкриваючи доступ до різноманітних соціальних або матеріальних благ. І якщо юнаком на початку життєвого шляху він згоджувався на такі пропозиції (придворна капела імператриці Єлизавети Петрівни; Токайська комісія з заготівлі вин до царського двору), то ставши досвідченим чоловіком, Г. Сковорода відмовляється або під різними приводами уникає їх. Його пекла, як писав учень і послідовник філософа Михайло Ковалинський, «постійна відраза до цього краю» (московитського). Відраза з роками стає настільки нестерпною, що Григорій Сковорода, аби зберегти свободу та уникнути зобов'язань перед владними/церковними інституціями та перед «сильними світу цього», приймає аскетичну ідеологію як власний життєвий орієнтир та стає мандрівним філософом. Отже Г. Сковорода здійснив вибір на користь свободи: Світ ловив мене, та не спіймав. Такий вибір передбачає й прийняття обставин, що завжди його супроводжують, а саме: самотність, відсутність певних гарантій щодо майбутнього. Проте саме в таких обставинах і формуються мудреці на віки.

ЛЯШЕНКО Віктор,
магістр 1 року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЖИТТЄВИЙ СВІТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Філософ, вчений, просвітитель, гуманіст, письменник - Григорій Сковорода увійшов в українську літературу як вагома, значна постать. Його думки, афоризми і досі переказують і по різному трактують.

Мандрівник за способом життя та викладанням думок. Свобода як фізична так і духовна була для нього базисом філософської системи.

Літературні здобутки Сковороди повсякчас привертали увагу чималої кількості дослідників серед яких М. Петров, Л. Махновець.

Їх, в першу чергу, привертало увагу великий спектр проблем, які аналізував філософ , він розглядав їх в історико – філософському, філософсько-світогляднoму аспекті.

Філософські монологи Григорія Савича були присвячені завданням "пізнати себе" та через це сутність буття загалом. Його демократичні, часом гуманістичні ідеї відображали образи пересічного українця.

Григорій Сковорода залишається для нащадків народним мандрівним філософом, таке всенародне визнання могло закріпитися тільки до справді національного мислителя.

Його терниста життєва дорога є прикладом самопожертв, в свій час Сковорода став на захист народу який було закріпачено. Своїми творами , трактатами він відстоював волю свого народу та розвінчував несправедливість яку несли можновладці.

Пошуки мислителя дають поштовх і сучасникам шукати шляхи до пізнання щастя і світу, людського буття. Сковорода вважав, що людина має особливе місце в природі, а головна мета її - це знайти щастя.

Творчість Сковороди можна назвати перлиною української літератури часів бароко. Вона не є однотипною, її можна розділити на домандрівну, поетичну, яка адресувалась широкому колу людей, та мандрівну, де відкриваючи нові місця, письменник відкривав себе і вкладав це в свої нотатки, глибокі та малозрозумілі.

В творах Сковороди стерта межа між художнім вимислом та філософською ідеєю.

Його життя – це втеча від світу зла, несправедливості і досягнення свободи духу. Світ хотів «підловити» його на спокусі, затягнути у свої сіті, та не спіймав.

МОРОЗ Роман,
студент гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник:
Шеховцова-Бурянова В. А.,
асистент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Г. СКОВОРОДИ. ЗНАЧЕННЯ АФОРИЗМІВ ФІЛОСОФА У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

Григорія Сковороду без перебільшення можна вважати велетнем української філософії. Головний предмет його філософії - людина з її земними справами, думами, прагненням до щастя. Саме вона є мірилом і критерієм правди не лише у соціологічному вимірі, але й з політико-правового погляду. По-перше, період діяльності мислителя припадає на тяжкі часи поневолення українців у складі російської імперії. Г. Сковорода засуджував кріпосне право і всю феодальну систему разом з її правом і судочинством, за яких правда за тим, хто сильніший, а «якщо убогий, тоді і бідний і дурний» Він був ворогом монархічного ладу, тиранії, визнавав волю найбільшим здобутком людини [3, с.19].

Суспільно-політичним ідеалом Сковороди, без сумніву, можна вважати республіку. Саме за такої форми правління особистості надається найбільша

воля розвитку та й просто існування: немає майнової нерівності, гноблення людини людиною, закони тут «зовсім не підходять тиранії», тому що забезпечують права всім громадянам. Республікансько-демократичний устрій дає можливість чесно працювати усім вільним людям відповідно до їх здібностей та схильностей [2, с. 55]. Принцип «схильності» був проголошений Г. Сковородою як головний принцип республіканського устрою. Він означав необхідність для всіх громадян займатися тільки тією працею, до якої у них є природні здібності. Кожен в республіці повинен займатися «різною» працею [1, с.45].

По-друге, відштовхуючись від вчень філософів попередніх епох (Піфагора, Сократа, Платона, Епікура, Горація, Вергілія, Плутарха, Цицерона, Сенеки, Лейбніца і Руссо, Прокоповича), мандрівний філософ у процесі роздумів над проблемами суспільства і держави створив власну етико-моралістичну, етико-гуманістичну систему розуміння ідеального [5, с.192]. Світ у Сковороди - це втілення трьох начал: макрокосмосу (Всесвіт), мікрокосмосу (людина) і символічної реальності (Біблія), що «пов'язує макрокосм і мікрокосм». Щастя людини - у пізнанні істини, тобто у пізнанні самої себе й пізнанні світу[4, с.33] Головне призначення людини - осягнення Бога через видиму натуру. Справжнього щастя вона досягає у «сродній» праці, тобто спорідненості з будь-яким видом трудової діяльності: чи то духовної, чи то фізичної. Отже, призначення людини - через самопізнання, наполегливу працю знайти своє місце в житті і суспільстві, яке визначене кожному Богом, природою, відшукати власні здібності, тобто чітко усвідомити своє становище в суспільстві, власну «споріднену ділянку», щоб не став «вовк вівчарем, ведмідь - ченцем, а лошак – радником» [4, с.39]

Перлиною філософської діяльності Г. Сковороди можна вважати його афоризми, які за допомогою алегоричності відтворюють усі тонкощі людського буття. У різний період та у різних соціальних групах думки українського філософа розуміли по-різному. Лише через декілька століть, країна у якій творив, мислив, працював Г. Сковорода стала незалежною республікою: територією вільних можливостей, бажань та ідей. Однак у 2022 році світогляд українців знову змінився, афоризми мислителя набули нового значення.

1. «З усіх утрат втрата часу найтяжча»

Без сумніву, один з найвідоміших афоризмів Г. Сковороди. Таке жахливе поняття як «війна» якнайкраще доводить істинність цієї думки. Час зупинився на 24 лютому, розум усвідомлює плинність життя, однак серцем і душею українці ще у холодній зимі. Лише після перемоги нашої нації, лише тоді коли відлік часу знову запрацює у наших душах, аж тоді усвідомимо скільки моментів було втрачено, скільки часу було відібрано у нас.

2. «Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним ворогів»

На мою думку, сучасна геополітична ситуація знову ж таки доводить безпомилковість судження Г. Сковороди. Україну підтримує більшість цивілізованого світу. Звісно, Польща, країни Прибалтики є першими та одними з найактивніших «друзів» сучасної України. Уряди цих держав мають того ж

ворога як і наша країна- безжальна московська орда, задля опору якій потрібно бути об'єднаними. До ряду «справжніх друзів» України приєдналася й Велика Британія, з якою не маємо культурної спорідненості, чи спільного історичного минулого, на відміну від Польщі, але маємо спільного ворога.

3. «Уподібнюйся пальмі: чим міцніше її стискає скеля, тим швидше і прекрасніше вона здіймається догори»

Наша країна подібна до пальми з афоризму Г. Сковороди. Коли її стискає скеля у вигляді росії, яка намагається «вбити» державність, то Україна навпаки міцнішає, її народ стає єдиним перед обличчям ворога, рівень підтримки та рівень згуртованості зростає до не бачених раніше показників. Вже у стані війни, країна героїв «здіймається догори».

Отже, внесок Г. Сковороди у становлення української філософії неоціненний. Його погляди як ніколи актуальні, а афоризми мислителя, що є істинними й сьогодні, підтверджують його геніальність. Політико-правові погляди Г. Сковороди, сформовані у дусі феодалізму та соціальної нерівності, мають вагоме значення у розвитку не лише української політичної думки, але й загальноєвропейської.

Література:

1. Іваньо І. Філософія і стиль мислення Г. Сковородию К.: Наук. думка, 1983. 270 с.

2. Валявко І. Філософія Григорія Сковороди в осмисленні Дмитра Чижевськогоюю К.: Київське братство, 1996. 56 с.

3. Г.С.Сковороді-270: Матеріали наукової міжвузовської конференції, присвяченої 270-річчю від дня народження Г.С.Сковороди/ Ред. О.О.Решетов,; КІСМ. Кіровоград: КІСМ, 1992. 70 с.

4. Григорій Сковорода: 1722-1794 : Бібліографічний покажчикю М-во культури і мистецтв України, НПБУ, Нац. музей літератури України. К., 2002. 135 с.

5. Лощиц Ю. Сковорода .М.: Мол. гвар-дия, 1972. 220 с.

МОРОЗОВА Дар'я,
студентка першого курсу,
Науковий керівник: Харчук О.О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОГЛЯДИ Г.СКОВОРОДИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ

Творчість Г. Сковороди називають епістолярною спадщиною. Саме з листів ми можемо побачити становлення його суспільно-політичного світогляду. Він

демонтсрує негативне ставлення до панівного класу, висвітлює їхні повторні звички, звертає увагу на поміщицькі свавілля щодо закріпачених людей. Акцентовано значну увагу на тому, що філософію Г. Сковороди називають проявом українського кордоцентризму, який виступає очевидною формою гуманізму на вітчизняних теренах, він – виявив загальнолюдських цінностей в українській ментальності, демонструє важливість присутності людини у складі буття і через людяність впливає на розбудову гуманного суспільства. Визначено, що Г. сковорода відстоює свободу і права кожної людини, що в перекладі на тогочасну політичну мову передбачає демократичну тенденцію. Воля пов'язується з боротьбою за національне і соціальне визволення, що закладає основу для традиційних цінностей українського національного світогляду.

Центральна ідея його творчості взагалі, і в сфері державотворення зокрема, є – ідея «спорідненої праці» або «сродної» праці. Ця ідея у творах мислителя має широку основу і привертає увагу до ролі праці як форми організації суспільного життя, має стати фундаментом суспільного ладу, умовою реалізації рівності і рівноправ'я. Сродність Г. Сковороди важлива, адже це і божий закон, і природний закон, і закон для людського суспільства. Якщо цей закон виконується, то у суспільстві панує мир і порядок, а для людини настає щастя, оскільки єдиним джерелом добра є праця. Дослідники визначають, що праця і працьовитість у Г. Сковороди – це основа утвердження спорідненості, а діяльність, позбавлена спорідненості – безкорисна, марна.

Творча спадщина Г. Сковороди є об'єктом дослідження багатьох галузей науки, зокрема філософії, історії, соціології, політології, педагогіки, літератури тощо. Осмислення його світоглядних позицій – вкрай важливо і необхідно також і з позиції сучасного державотворення в Україні, форсування вітчизняної та соціальної ідеї, суспільної свідомості і правосвідомість, адже Г. Сковорода є одним із найвидатніших українських філософів XVIII ст, які збагатили національну політикоправову думку новими ідеями і поглядами.

Він не створивши власної філософської системи, але будучи філософом за покликанням душі. Проте Г. Сковорода ввів в українську політикоправову думку світоглядні поняття, які стали для нащадків елементами теоретичних конструктів української національної ідеї. Це, зокрема, демократія, право, права, свободи, громадянське суспільство, гуманізм і справедливий правопорядок.

Таким чином, проведений аналіз поглядів Г. Сковороди на реалізацію ідеї української державності, а також вивчення наукових досліджень різних вітчизняних авторів уможливило певні висновки та узагальнення. Ідеал суспільнополітичного ладу Г. Сковороди витікає з його світоглядної позиції, яка спочатку розкривається в епістолярній спадщині. Він демонструє негативне ставлення до панівного класу, магнатів і царизму, висвітлює негативні звички панівних прошарків населення, звертає увагу на поміщицькі свавілля і безкарність щодо підневільних, закріпачених людей. Сковородинський кордоцентризм виступає очевидною формою гуманізму на вітчизняних теренах, він є виявом загальнолюдських цінностей в українській ментальності, демонструє важливість людини у складі буття, і через людяність впливає на розбудову гуманного суспільства.

Г. Сковорода одстоює свободу і права кожної людини, що в перекладі на тогочасну політичну мову передбачає демократичну тенденцію. Воля пов'язується з боротьбою за національне і соціальне визволення, що закладає основу для традиційних цінностей українського національного світогляду. Для людини спільнота є вкрай важливою і необхідною умовою, і, навпаки, основним завданням суспільства є підготовка вільної людини, гармонійно розвиненої, щасливої, корисної для суспільства, людини, здатної жити й боротися.

Ідеї Г. Сковороди актуальні і досі. Українці, їх філософія сьогоднішнього буття – віддзеркалення філософії національної ідеї минулого. Прагнення до реалізації загальнолюдських цінностей зумовлює невпинну боротьбу за національне визволення, захист державності, власного буття. Саме тому ідеї філософа, як ніколи, актуальні сьогодні. Його напрацювання становлять один із наріжних каменів сучасного суспільного ладу нашої держави, спрямованого на відстоювання права на існування.

Література:

1. Боєва Т. Українське державотворення та погляди Григорія Сковороди на державний устрій. Схід. 2013. № 5. С. 174–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2013_5_33 (дата звернення 03.03.2021).

2. Кралюк П. Василь Суразький та Іван Вишенський як діячі українського православного традиціоналізму: історико-філософський контекст. Релігія та соціум. 2011. № 1. С. 50–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/relsoc_2011_1_10 (дата звернення 09.03.2021).

ПРИЗ Олександр Олександрович,
аспірант,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ПОСТПРАВДИ В ПРАВОВІЙ СФЕРІ

Інформаційна безпека в сучасному суспільстві займає хоч і не завжди очевидне, однак важливе місце, адже в умовах безперервного розвитку інформаційних технологій, методів комунікації та впливу на суспільну думку, інформація стає тією непомітною рушійною силою, яка здатна на тектонічні зміни в суспільстві. Термін «постправда» вперше з'явився в 1992 року в журналі «The Nation» в есе сербсько-американського драматурга Стіва Тесіча про війну в Перській затоці. Цей термін був ним використаний не для визначення чогось, що відбулося після того, як істина стала відома, а для позначення того, що сама істина не є важливою. В 2016 році постправда стала словом року за версією редакції Oxford Dictionaries. Цей термін визначає те, що описує обставини, при яких об'єктивні факти мають менший вплив на формування суспільної думки, ніж емоції та власні переконання при конструюванні картини світу. Не

дивлячись на те, що цей термін вже існував більше 20-ти років, його популярність зросла в той період часу в сотні разів в контексті подій які відбувалися, а саме вихід Великобританії з Європейського Союзу та обрання президентом Сполучених Штатів Америки Дональда Трампа. Серед факторів, що призвели до розповсюдження цього феномену виділяють: глобалізацію, зростання мобільності населення, бурхливий розвиток соціальних мереж, революція ментальності, що демонструє суттєві зміни в світогляді, соціальних очікуваннях, та суттєво змінює політичну культуру суспільства. В сучасних умовах монополію на істину отримують соціальні медіа та лідери суспільної думки, а не носії державної влади. Це призвело до того, що вся традиційна система цінностей втрачає свою лідируючу позицію в західних демократіях, адже факти вже не займають в них головне місце. До того ж, нерідко має місце своєрідне трактування фактів соціальними медіа, що не завжди відображає їх повноту та може містити вибіркове або неповне їх тлумачення спираючись на їх емоційну складову. В сучасній мові виникли такі перехідні стадії між істиною та брехнею, як: «альтернативна версія», «власне бачення» та багато інших. Поступово це призводить до руйнування механізмів довіри у суспільстві.

Феномен постправди в правовій сфері існував давно. За прикладом ми можемо звернутися до античних часів, де ядром грецького поліса була політична діяльність його громадян. Для того, щоб бути успішним у цій діяльності, політики навчались риторичним прийомам у софістів, що дозволяло їм отримати політичні дивіденди та прихильність громадян. Це ж стосувалося і юридичної практики, адже вміння засобами мови давало можливість виступати перед великим натовпом людей та переконати їх у своїй правоті або в тому що не правий твій опонент. Дуже швидко стало зрозуміло, що мова насправді нестабільна та гнучка і цю гнучкість, особливо на рівні значення слів та емоційного забарвлення певних словосполучень можна використовувати, аби переконати людей в тому, чого насправді немає чи змістити акценти в вигідну для себе сторону, особливо коли предмет обговорення досить розмитий або немає беззаперечних фактів, що підтверджують правоту певної сторони .

В сучасній правовій сфері проблема поширення постправди, а саме поширення дезінформації або розпалювання ворожнечі з соціальними медіа чи лідерами суспільної думки може призводити до тиску, в першу чергу, на суддів, що негативно впливає на довіру до всієї правової системи. Європейський суд з прав людини гостро негативно реагує на такі тенденції, вказуючи що преса не має виходити за рамки, в тому числі що стосується репутації та прав окремих громадян та має використовувати надійні джерела, що підтверджують інформацію, що здатна нанести шкоду репутації. В цьому контексті варто звернути увагу на тенденцію в коментарях ЗМІ, що безапеляційно заявляють про те, що «вся судова система живе за рахунок хабарів. Це факт. Це всі знають і це не потребує доказів», або ж формулювання на адресу певних судів чи суддів на зразок «одіозний» чи «скандальний». Таким чином, суспільству транслюється неперевірена інформація або ж дезінформація, що не підкріплена фактами, яка, тим не менш, впливає на суспільну думку. Виявляється, що правова система, яка має великий досвід протидії постправді в різних формах і напрацювала в цьому

напрямку багатий інструментарій, що включає: методику збору і зобов'язання розглядати всю повноту доказів; норми права та процесуальні норми, що з одного боку є об'єктом критики, але з іншого, є дієвими інструментами боротьби з постправдою, виявилась не повністю готовою до реалій сьогодення. В таких умовах, судова система має бути готовою до викликів, що в першу чергу пов'язані з доброчесністю суддів та комунікації з представниками громадянського суспільства. Запит громадянського суспільства відносно доброчесності судді завжди був і є високим, а особливо він посилюється в періоди процесів реформування та активних змін у суспільстві, коли багато політичних питань можуть буди перенесені в площину прийняття судових рішень. Крім того, на сьогоднішній день судді не достатньо бути доброчесним, суспільство вимагає відкритості роботи суду. В суспільстві постправди, коли судова система може стикатися з необ'єктивним висвітленням своєї діяльності, комунікація з суспільством має вирішальне значення, адже єдиним дієвим засобом протидії постправді є надання простих, чітких, беззаперечних фактів, які є найбільшою проблемою для неї, адже вона може існувати лише там, де можна посіяти хоч найменший сумнів. Беззаперечним є те, що суспільство та ЗМІ можуть і повинні критикувати недоліки в роботі чи бездіяльність правової системи, але необхідно знати, де лежить межа, за якою конструктивна критика перестає бути такою, та пам'ятати про презумпцію невинуватості.

СОРОКІН Андрій Анатолійович,
аспірант,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УЧАСТЬ ГАЗЕТИ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ «ХРЕЩАТИК» У ВІДЗНАЧЕННІ 270-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У контексті відзначення нинішнього 300-літнього ювілею Г. Сковороди важливості набуває вивчення досвіду святкування попередніх річниць від дня його народження, зокрема 270-ї річниці у 1992 р.

Останнє в регіональному зрізі найактивніше досліджувалося стосовно Переяславщини [1, с. 11, 17–20] та Харківщини [2, с. 121, 132; 3, с. 10–11; 6, с. 159–161], проте поряд з тим відсутні праці із висвітленням святкування 270-ліття від дня народження Г. Сковороди в межах м. Києва як столиці України, зокрема участі в ньому столичних медіа, насамперед належної Київській міській Раді народних депутатів газети «Хрещатик» із попереднім досвідом уславлення визначних дат [5].

Мета доповіді – дослідити внесок вказаної газети у відзначення 270-ї річниці від дня народження Г. Сковороди.

Вперше повідомлення про заходи зі святкування означеної дати з'явилося в номері газети «Хрещатик» від 11 листопада 1992 р. під рубрикою «Одним абзацом» [8] і мало назву «Як заповідав Григорій Сковорода» [8]. В ньому із посиланням на Укрінформ йшлося про відкриття у Харківському історичному музеї виставки «Апостол правди» про Г. Сковороду, а також діяльність його пізніших співвітчизників та деяких видатних харків'ян новітньої доби [8]. У повідомленні наголос зроблено на антропоцентризмі філософії Г. Сковороди та його ідеї спорідненої праці [8]. У завершальній частині повідомлення згадано включення відвідування виставки до навчальних планів низки закладів освіти м. Харкова, зокрема Харківської юридичної академії та військових освітніх установ [8].

Вже у номері від 28 листопада 1992 р. під назвою «Совість як чистий кришталь» було вміщено розгорнутий анонс вечора пам'яті Г. Сковороди в «Українському домі» [7]. Захід було заплановано здійснити 3 грудня 1992 р. о 19 год. із залученням представників мистецької та наукової інтелігенції: письменників, співаків, кіномитців, філософів, істориків та композиторів [7]. Серед останніх були названі поет-шестидесятник Л. Горлач як розпорядник вечора [7], М. Попович як дослідник творчості Г. Сковороди та професор університету «Києво-Могилянська академія» [7], З. Хижняк як кандидатка історичних наук і дослідниця Г. Сковороди [7], Р. Чілачава як поет і перекладач грузинською мовою творів Г. Сковороди [7], І. Карабиць як композитор і народний артист України [7], П. Приступов як виконавець пісень на вірші Г. Сковороди [7], Л. Вишеславський як поет і автор поетичних циклів з присвятою Г. Сковороді [7]. Також анонсувалася демонстрація на вечорі фільмів та книг про Г. Сковороду [7].

В номері від 5 грудня 1992 р. опубліковано повідомлення про відкриття присвяченої Г. Сковороді Всеукраїнської наукової конференції у Тернополі того ж 3 грудня 1992 р. [4]. У ньому Г. Сковорода характеризувався в якості «видатного українського філософа і поета» [4] та «славного сина українського народу» [4]. Серед учасників конференції були названі філософи, літературознавці, філологи й педагоги з Києва, Харкова, Львова і Полтави [4], що мали виголошувати доповіді з роботою в межах секційних засідань і здійснити екскурсію історичними місцями Тернопільщини [4].

Отже, внесок газети Київміськради «Хрещатик» у відзначення 270-річчя від дня народження Г. Сковороди полягав у висвітленні тематичних наукових і мистецьких заходів у Харкові, Києві та Тернополі.

Література:

1. Жам О., Грудевич Т. Заходи по відзначенню 250-, 260-, 270-, 280- та 290-річчя з дня народження Г. С. Сковороди у Меморіальному музеї Г. С. Сковороди НІЕЗ «Переяслав». Актуальність ідей Григорія Сковороди в контексті культурно-освітніх викликів XXI століття: зб. матеріалів Всеукраїнської наук. інтерн.-конф. (Переяслав, 25 березня 2022 р.). С. 11–24. URL: http://ehsupir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/6313/Жам%20Грукдевич%20Сковорода%202022.pdf (дата звернення: 01.11.2022).

2. Каруник К. Д. Мова Г. Сковороди в оцінці Ю. Шевельова: кристалізація поглядів. Слов'янський збірник. 2013. Вип. 17. С. 119–135.

3. Кривуля О. М. Харківські міжнародні Сковородинські читання: до 20-річчя започаткування. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2011. № 984. С. 10–16.

4. Снітовський О. «Правда про Сковороду». Хрещатик : Газета Київської міської Ради народних депутатів. 1992. № 228 (334). 5 груд. С. 3.

5. Сорокін А. А. Висвітлення відзначення 125-річчя від дня народження М. Грушевського на сторінках газети Київської міської Ради народних депутатів «Хрещатик». Громадсько-політична та наукова діяльність М. С. Грушевського в міжнародному вимірі (до 155-річчя від дня народження): зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23 вересня 2021 р.). С. 35–37. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/zbirnik_konf_grush_23-24.09.2021_na_sayt.pdf (дата звернення: 01.11.2022).

6. Троян А. Т. Пам'ятник Сковороді Г. С. Вертоградар української духовності. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої всебічному осмисленню постаті Г. С. Сковороди (ОКЗ «НЛММ Г. С. Сковороди», 18 травня, 2013 року). С. 159–162.

7. Ушета І. Совість, як чистий кришталь. Хрещатик. 1992. № 227 (333). 28 листоп. С. 5.

8. Як заповідав Григорій Сковорода. Хрещатик. 1992. № 215 (321). 11 листоп. С. 4.

СЕКЦІЯ 5.
РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

БОНДАР Ярослав,
студент факультету
інформаційних технологій
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОНЯТТЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У філософському вченні Сковороди не тільки сама сильна і яскрава, але і сама важлива для сучасності є теза про щастя людини і людства загалом. У попередніх главах вказувалося, що у вченні Сковороди щастя людини не зв'язується з все більш повнішим задовільненням її потреб.

У Сковороди розуміння щастя має більш глибоке коріння. Суть щастя він зв'язує з образом життя самої людини. Найбільш повно ця суть розкривається через вислів Сократа: "…Інший живе для того, щоб їсти, а я - їм для того, щоб жити. …" - яким Сковорода відкриває свій трактат під назвою "Ікона Алкивіадська". Своїм розумінням щастя Сковорода як би захищає людську "природу" від примітивного її зведення до споживання і користі. Сам він обрав такий образ життя, який з його слів допомагав йому "не жити краще", а "бути краще". Прагнення "бути краще" він зв'язував з поняттям "чистої совісті": "краще годину чесно жити, чим поганить цілий день".

Найбільшої глибини теза про щастя досягає на тому моменті, коли Сковорода визначає саму суть "чесного життя" і "чистої совісті". Виявляється ця суть розкривається через трудову діяльність людини. У Сковороди не всяка праця веде до чесного життя і чистої совісті. У нього праця - це не обов'язок, не борг, не примушення (як суспільство вважає сьогодні), а, навпаки, вільний потяг людини. Процес праці розглядається як насолода і відчуття щастя навіть незалежно від його результатів. Такій праці Сковорода дає визначення "споріднена".

Розділення людей, що займаються "спорідненою" і "неспорідненою" працею - це і є сама глибока думка, на яку можна спиратися при розв'язанні сучасних проблем людства. Думка про те, що щастя людини полягає в праці, і що вона зробила мавпу людиною, відвідувала багатьох філософів і раніше. Але визначення праці з позицій джерела свободи і щастя, або джерела страждання і нещастя людей зустрічається досить рідко. У Сковороди вперше ця тема визначилася як головна і в літературних творах, і в філософських трактатах. Вся

його творчість виходить з розуміння того, що людство може об'єднати тільки праця з суспільною користю і особистим щастям - "споріднена" праця. Праця ж "неспоріднена" - джерело деградації і людини, і людського суспільства.

Сучасна екологічна криза - це свідчення того, що людство займається в основному "неспорідненою" працею і ще не усвідомило роль "спорідненої" праці, пов'язаної з суттю самої людини. Тільки на основі пізнання людиною своїх природних здібностей - своєї функції в природі, можна перейти на перспективну траєкторію розвитку.

Передова частина людства чуйно вловлює цю думку Сковороди. Світова громадськість зараз визнає, що щастя і мир на планеті залежать в більшій мірі не від того, що люди уміють робити, а від того, на що направлена їх діяльність.

Заняття "спорідненою" працею накладає відбиток і на образ життя людини. Біографи Сковороди, наприклад, стверджують, що письменник Лев Толстой любив Сковороду саме за те, що його образ життя гармоніював з його вченням. Сам же Толстой страждав від дисгармонії між власним вченням і безсиллям порвати з життям, не відповідним його ідеалам.

Філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Вона охоплює самі різноманітні аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво.

Значення філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому, що на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) і незахищеним.

ВОЙТОВЕЦЬ Ярослав,
студент агробіологічного факультету,
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Сковорода зробив великий внесок у розвиток української культури та духовності. Виокремлення теми свободи у своїй творчості є досить важливим для українського народу. Всі ми знаємо дивовижну історію нашого народу. І уже не одне століття українці прагнуть бути вільною та незалежною нацією. Саме завдяки мужній боротьбі та вміння відстоювати свої інтереси ми можемо жити у вільній державі. Постать Сковороди та його погляди на феномен свободи привертають до себе увагу тому, що живучи в умовах кріпаччини, будучи очевидцем соціального гніту, Сковорода постав провадирем українського народу

та спонукав до духовного відродження нації, пробуджуючи її до боротьби за волю.

Філософ вважав, що філософія є християнською вірою та мріяв про християнське суспільство ідеалом для котрого буде І. Христос. Спізнавши саму себе людина знайде спокій та радість. Для цього, на думку поета, потрібно віддатися у волю Божу, тобто спізнати свої схильності. Розуміння ідентичності у філософії Григорія Сковороди відбувалося на християнських засадах. Тобто він все трактував через віру в Бога та пізнання своєї духовності за допомогою Біблійних творів. Кожна людина, на думку філософа, схожа на інших тим, що Бог дав їй величезні можливості, але відрізняється від інших тим, що ці можливості відмінні. Я погоджуюсь з думкою поета та хочу сказати, що дійсно кожна людина повинна вміти самостійно відкрити свої приховані здібності чи таланти котрими її наділив Бог. Інакше кажучи, філософські погляди Г. Сковороди базувалися на його ідеї "спорідненої праці" та "нерівної рівності". Я також вважаю, що як особистість ми повинні створити себе самі. Тому головним у людині, на мою думку, є не стільки її пізнавальні здібності, як прагнення до духовного та емоційного самовдосконалення. Для мене поняття ідентичність – це здатність людини приймати себе такою якою вона є та вміння визнавати те, що кожна людина є унікальною особистістю. У світі немає однакових людей. Кожен із нас буде в чомусь кращим за інших і це природньо. Як було сказано раніше, Бог створив кожну особу унікальною. Григорій Сковорода у своїй творчості охарактеризовує не стільки зовнішні чи соціальні якості людини, як внутрішні. Він велику увагу приділяє розкриттю глибини власної душі. Я розумію це так: поведінка людини в соціумі не може відобразити стан та внутрішні якості її душі. Так наприклад: в соціальних групах людина може добре привертати до себе увагу оточуючих та хизуватися перед ними, однак залишишся з цією людиною віч на віч ти уже побачиш перед собою іншу особистість. Я вважаю, що саме в діалозі можна пізнати ким людина є насправді та за кого вона себе видає. Тому недарма існує вислів: «Вік живи – вік учись». Адже формування та створення власної ідентичності триває до кінця земного життя. У своїх філософських поглядах Григорій Сковорода бачив щастя у простоті життя, оскільки він не вважав світ який його оточував значущим, а віддавав перевагу моральному та духовному. Отже як висновок можу сказати лише те, що філософія Григорія Сковороди є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі. Філософ намагався привернути увагу до внутрішнього, божественного світу людини. Не дарма в наш час Григорія Сковороду називають – українським Сократом.

ГИЛЬЯРДІ Надія,
студентка 1 курсу спеціальності 035 «Філологія» (перша – англійська),
СЕМАШКО Тетяна Федорівна,
доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СВІТ БУТТЯ У ФІЛОСОФСЬКИХ РОЗМИСЛАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Питання розуміння світу буття особистості завжди у полі зору як науковців, так і пересічних громадян. Люди все своє існування жили й, або за якихось негараздів, чи без особливих на те причин, задумувались над тим, що є найголовнішим у понятті «життя»: життя не тільки індивіда, а й усього світу загалом. Люди, які зайняті тематичною діяльністю, себто дослідники, теж мають розбіжні думки з цього приводу. То чи можна при цьому знецінювати чиюсь думку у разі ненаукової сфери діяльності? Приклад Григорія Савича Сковороди засвідчує, що ні, адже ніщо інше, як світ буття, має бути пізнаний особисто.

Отож, у кожного може бути своє розуміння кожного з аспектів життя, проте людству властиво не тільки слухати, але й чути одне одного. У Григорія Сковороди помічаємо особливе бачення щодо цього питання. То ж який сенс саме його думки, яка є непопулярною для тих, хто не є поціновувачем творчості мислителя?

По-перше, щоб визначити суть такого явища, як бачення світу різними людьми, варто зрозуміти дещо. Дещо – це те, що формування свого бачення найбільше впливає на ставлення до інших. Те, як ми себе відчуваємо, що проєктуємо, врешті, ми й отримуємо у відповідь. Прислухаючись до чиєїсь думки про щось, не маючи ще остаточно сформованої власної, ми по-особливому можемо усвідомити багато нового і важливого. У зв’язку з тим, що вперше можна почути щось настільки важливе, що у підсвідомості лежить до душі – особливо. Це нормально, бути подібними в чомусь, навіть і в багатьох ситуаціях. Кожна людина унікальна, і це факт, але в чому проявляється окромешність?

На нашу думку, якраз усвідомивши ті речі, які висвітлені в творчості видатного письменника і філософа Г. С. Сковороди, можна дійсно отримати інсайт. Відповідно до одного із його творінь, можна сказати, що дає нам можливість зрозуміти зміст висловленого, визначити його. Такою є поезія, «Всякому місту – звичай і права…», в якій описане людське життя, а саме –його сутність; чим ми займаємось, наша буденність і звички, яких набувало людство упродовж тривалого часу. Митець згадує, що кожна людина має свої вподобання, кожен віднайшов щось своє, і зробив це у найрізноманітніших сферах свого буття. Це засвідчує ідею унікальності кожного із нас, але водночас у творі розкриваються й інші думки: «*В мене ж турботи тільки одні, як з ясним розумом вмерти мені. Знаю, що смерть – як коса замашна, навіть царя не обійде*

вона» – питання нашої спільної долі у таких різних шляхах буття підіймається в цій частині. Фрагмент «*Всякому місту – звичай і права*» засвідчує розуміння Г. Сковородою ідентичності: країна, місто, колектив мають свою цілісність та ідентичність.

По-друге, сьогодні питання щодо ставлення до життя стає все більш актуальним. Наразі, надважливим є те, яким чином кожен із нас може вплинути на наше життя; не найкращі події часом спіткають нас і, безумовно, цьому є пояснення. Ми часто женемось за чимось невідомим, забуваючи про мить у якій ми, фактично, постійно знаходимось. Темп життя ніколи не сповільнюється, а інколи, навіть ускладнюється, а переважна більшість людей живе або минулим, або майбутнім. Цей підхід є неправильним і руйнує спокійний, позитивний для людини хід життя. Говорячи про сьогодення, спостережено зрослу кількість атрибутів ідентичності. Цьому не можна не радіти хоча б з огляду на відомі події, з якими часто доводилось стикатися Україні, як наприклад, заборона українського слова тощо. Мовне питання повсякчас підіймається й активно обговорюється, зокрема, чи є слово «народним» атрибутом?

На прикладі ситуації, яку переживає Україна сьогодні, можна дійти розуміння її незламності й єдності, збереження сили та могутності українського народу, що підтверджує розмисли філософа Г. Сковороди, який був переконаний, що кожен сам у змозі створювати умови для свого існування, можливості бути щасливим та реалізувати себе.

Отже, завдяки філософським розмислам Григорія Сковород ми маємо змогу спостерігати та розуміти людину-творця. І хоча філософа фізично вже давно немає, ми говоримо про нього, як про особистість, що навіки закарбована у нашій пам’яті як визначна постать, яка впливала і продовжує впливати на думки людей у контексті усвідомлення світу їхнього буття.

ГРЕЧАНЮК Валентина,
студентка факультету
інформаційних технологій
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ М.ГРУШЕВСЬКОГО ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

В основу методології дослідження історичного процесу Михайло Грушевський поклав метод індукції на базі теорії факторів - біологічного, економічного, психічного.

Суб'єктом історичного процесу вважав народ як національну індивідуальність і національну цілісність. Предмет історичного дослідження - народ. Глибинні фактори людської життєдіяльності визначають смисл історії народу і видатної особи.

Потреба у національному самовизначенні зумовлює характер міжнаціональних відносин: вони мусять будуватися на принципах свободи і суверенітету кожного народу. Кожний народ має свою історію. Виходячи з цієї історіософської концепції, Михайло Грушевський виробляв концепцію українського народу, що об'єднаний у національну цілісність психофізичними та культурними факторами.

Грушевський виступає в ній як один із засновників і прихильників української ідеї. Велика ерудиція в сфері історії, літератури, мистецтва дала можливість Грушевському виробити свої розуміння суспільного процесу і політичного розвитку. Сутність історіософської концепції М.Грушевського ґрунтується в 3 основних поняттях: народ, держава і герой в історії. Народу, у М.Грушевського, це поняття метафізики романтичного періоду, коли як держава – це анархо-соціалістичне поняття, і герой в історії відповідає позитивістській концепції, як метод пізнання.

В народі Михайло Грушевський бачив дієву силу історії. Досліджуючи історію українського народу від висуває ідею “національної самооборони” і “національної смерті”. Вся історія українського народу – це пробуджена енергія національного самозбереження перед небезпекою видимої національної загибелі. На такому історичному ґрунті виростають ідеали українського народу: свобода, рівність і народний ідеал справедливості або автономії.

Розглядаючи еволюцію так званої “класової держави” Михайло Грушевський робить висновок, що такий процес характеризується значним загострення конкурентної боротьби в самій керуючій верхівці за владу, відмічає суперечності, які виникають між шарами військовими і духовенства, аристократією палацовою і провінційною і т.п. І тут звертає увагу на таку потужну силу, якою виступаю національне почуття.

В своїх працях М.Грушевський доводить думку про те, що не Україна вийшла з Київської Русі, а навпаки Київська Русь стала першої і древнішою формною українського життя.

У соціологічному розрізі М.Грушевський прагне з’ясувати питання про роль держави в історичному розвитку. Звертаючись до минулого від стверджує, що Київська держава виникла на своєму рідному ґрунті і не привнесено варягами, що український народ завжди прагнув до соціального і національного визволення, до створення української державності.

У поглядах Михайла Грушевського про державу відбився вплив концепцій Миколи Костомарова, Михайла Драгоманова, Сергія Подолинського, Михайла Павлика та ін. Але в концепцію суверенності держави Україна, яка будує відносини з іншими державами на рівноправних умовах, Михайлом

Грушевським внесено і багато творчого. Автономно-федералістичні погляди Михайла Грушевського базувалися на твердому переконанні, що автономія України буде опиратися на чесну справедливу федерацію з Росією. Пізніше під напором подій Михайло Грушевський іде на проголошення суверенітету України.

Створена ним цілісна концепція українського історичного процесу увібрала в себе кращі здобутки сучасної йому світової української науки, була осяяна високою свідомістю і тому стала стрижневою ідеєю українського відродження.

М. Грушевський репрезентував зовсім новий, вищий щабель національно-суспільної думки. Зі старим народництвом його пов'язувала хіба що віра у доленосне призначення народу. Всі інші сторони світогляду М. Грушевського відчутно відрізнялися від класичних поглядів народників. Він був безпосереднім творцем нової політичної доби української історії.

Однією з провідних ліній концепції національного державотворення Михайла Грушевського виступає ідея соборності українських земель. Він наголошував: «Народність і територія стрілися саме на порозі історичного життя нашого народу і утворили першу підставу його розвою».

Не менш важливе значення для сучасності має всебічно обґрунтована ним ідея суверенності українського народу, або, як казав Михайло Сергійович, «право самому порядкувати на власній землі». Зрозуміло, стверджувати, що він завжди був радикальним самостійником, було б відступом від історичної правди. Проте не можна не бачити, що його автономістські і федералістські погляди пройшли суттєву еволюцію, визначалися конкретно-історичними обставинами. Про це свідчать, зокрема, такі промовисті документи, як Універсали Центральної Ради, де авторська участь Грушевського не тільки незаперечна, а й визначальна.

Світоглядно Грушевський, як уже зазначалося, був онуком романтичної доби. Але за своїм науковим інструментарієм та методологією він був дитям позитивізму й німецького історицизму. Те, як широко й докладно опрацьовував Грушевський історичні джерела й документи, в сучасного дослідника викликає благоговійний трепет. Він бездоганно орієнтувався в першоджерелах, як і в усіх тогочасних працях у своїй галузі. Він був воістину на її передньому краї, широко послуговуючись здобутками таких суміжних наук, як археологія, антропологія та фольклористика, молодих на той час соціології та археографії, навіть палеонтології та геології. Немає сумніву, що ґрунтовність «Історії України-Руси» Грушевського викликала глибоку повагу серед колег-науковців, яким нелегко було заперечити її загальну концепцію — принаймні в рамках наукової дискусії, а не політиканства.

Іншою характерною рисою Грушевського-науковця є постійне нагадування читачеві про те, що в його тексті є фактом, а що — гіпотезою. Він ніколи не намагався обманути ані себе, ані своїх читачів. Наукова сумлінність Грушевського чудово поєднувалася з фаховою інтуїцією, з блискучим умінням

відсіювати зерно від полови в численних і не завжди надійних історичних свідченнях.

Основне місце в концепції державотворення, розробленій вченим, займала проблема автономії України в складі Російської республіки. У своїй роботі "Хто такі українці і чого вони хочуть" він так характеризує значення автономії для майбутньої української держави: "Домагання народоправства і суто демократичного ладу на Україні в відокремленій, "незмішаній" автономній Україні, пов'язаній тільки федеративним зв'язком чи то з іншими племенами слов'янськими, чи то з іншими народами і областями Російської держави — се наше старе гасло, підняте ще в 1840-х роках найкращими синами України... воно від того часу не переставало бути провідним мотивом української політичної мислі, організаційної роботи, культурної і громадської праці".

Далі Михайло Сергійович зазначає, що домагання народоправства "зостанеться тою середньою політичною платформою, на котрій буде йти об'єднання людності України без різниці верств і народностей. Середня між програмою простого культурно-національного само означення народностей і домаганням повної політичної незалежності."

Автономія, за Грушевським, це "право жити по своїм законам, самим собі становити закони, а не жити по чужим законам і під чужою властю". Вчений розрізняє різні ступені самовизначення народу від повного централізму до самостійної, незалежної держави. Найбільш доцільною він вважає для України широку національно-територіальну автономію, тому що саме така автономія є найбільш корисною з трьох точок зору: "з погляду національного, дуже важно, що як усі українські землі будуть зібрані в одну територію, само собою українці будуть хазяїнами у себе"; економічна вигода в тому, щоб "природні багатства української землі й людська сила... вживалися мудро в інтересах економічного розвитку краю і добробуту народного"; з культурного погляду ясно, "що при орудуванні краєм і його засобами українською автономією дійдуть своєї правди пребагаті і цінні зв'язки культури, науки і мистецтва багато обдарованого нашого народу".

Надзвичайно корисним автономний лад, на думку вченого, міг би стати в економічній галузі. "Україна становить окрему економічну область зі своєю виразною фізіономією й укладом, багато обдаровану всякими умовами для великого економічного розвитку й поступу... Але для сього треба, щоб керування економічними справами належало до самого краю, до його автономних органів.

Природно, що предметом особливої уваги в програмі державної перебудови Росії мав стати національний момент, справедливе розв'язання питання про поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами всіх народів, що населяли країну. "Українці хочуть, — писав М.Грушевський, — щоб у тій республіці, хоч би як добре урядженій, не порядкували всім на місцях люди з столиці, з парламенту тої республіки чи міністерства її, вибрані всіма людьми з Російської республіки.

Кожний народ і кожний край має свої потреби, свої справи на місці, до котрих трудно приладиться уряду чи думі цілої республіки. Зважаючи на об'єктивне становище, варто було б подумати над тим, які повноваження доцільно було делегувати державному центру, а які залишити на розгляд місцевої влади. Звичайно, тут передбачити наперед усі нюанси було неможливо, але принцип все ж було винайдено: "Українці... хочуть, щоб головний парламент республіки і уряд її завідували тільки справами, які не можна роздати на місця.

Небагато таких справ — як одведення війни чи миру, складання трактатів з іншими державами, завідування військом усієї республіки, уставлення однакових грошей, міри та ваги, і інші такі справи". Серед завдань, які ставились перед державою, М.Грушевський виділяв не лише охорону ладу і порядку, а й розвиток демократизму і можливе наближення до соціалістичного ладу, охорону прав, інтересів і впливів економічно слабших, регулювання економічних і політичних прав на їх користь, створення можливо сприятливих інтересів для активної праці.

Розглядаючи основні елементи побудови держави та забезпечення її існування, які виділяв М.Грушевський, слід згадати перш за все державний устрій, який мав базуватись на засадах самоврядування, коли адміністрації надавалися б повноваження лише щодо загального контролю, координації й заповнення прогалин, які можуть виявлятись в діяльності органів самоврядування.

Церква мала бути відділена від держави, тому духовенство не мало входити до складу державних урядовців і виходило зі сфери впливу держави. Школа теж повинна була бути підпорядкована органам самоврядування і деякою мірою виборним національним органам.

Постійна армія вважалась інститутом перехідним, тимчасовим, який замінила б пізніше народна міліція. Але оскільки вона існувала, то М.Грушевський виділив кілька ознак, що характеризують її демократичність. Так, необхідно, щоб кадрова старшина складалася з елементів ідейних, культурних, інтелігентних, щоб "відносини старшини до козаків були близькі, щирі, братерські", велике значення мало надаватися технічній підготовці старшини, її культурі й освіті.

На думку вченого, Україна не може йти второваними шляхами — ні тими, які силоміць нав'язувалися Московським урядом, ні тими, якими йшли держави Заходу, тому потрібно йти тією дорогою, яку вказали реальні обставини життя. Це і є відповідь на запитання, чому такий прихильник федеративного устрою, як Михайло Грушевський, прагнув побудувати незалежну українську державу.

Хоча до останніх днів свого життя великий історик в душі мріяв про автономну Україну в федеративному союзі з такими ж вільними державами, але, зважаючи на реальні обставини, зрозумів, що в складі Росії про таку вільну Україну годі й думати і тому закликав до побудови самостійної держави. Ось так за досить короткий проміжок часу, під впливом політики спочатку Тимчасового

уряду, а потім і більшовиків, змінилися погляди видатного вченого на Українську державу.

Можна погоджуватися чи не погоджуватися із ученим, шукати в його поглядах помилки чи недоречності, але незаперечним є його внесок у розвиток української держави і права. Можливо, варто звернутися до праць Михайла Грушевського зараз, коли ми намагаємося побудувати незалежну демократичну правову Українську державу.

Становлення демократичної, правової Української держави також є одним з лейтмотивів ідейної спадщини Михайла Грушевського. Він показав, що еволюція людства, попри всі складнощі, має тенденцію до встановлення справедливого демократичного ладу. Влада у державі має належати особам, обраних народом на демократичних засадах, працювати для народу, спиратися на волю його більшості.

ДОДОНОВ Роман Олександрович,
доктор філософських наук, професор,
Київський університет
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ПОНЯТТЯ АРХЕТИПУ В ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

В сучасній гуманітаристиці поняття архетипу пов’язується зазвичай з ім’ям швейцарського психоаналітика Карла-Густова Юнга. Ми звикли до того, що під архетипами розуміються універсальні архаїчні моделі і образи, що визначають зміст колективного безсвідомого і є «психічними аналогом інстинктів». І навпаки, ми дивуємся, коли зустрічаємо поняття «архетип» в філософських текстах задовго до К.-Г. Юнга, причому в інших, часто альтернативних значеннях. Власно кажучи, термін «архетип» має тривалу історію, перші його вживання мають місце вже в античності, зокрема – у Платона (як «осяжний розумом зразок») та його послідовників. Ймовірно, саме в такому неоплатоністському контексті поняття архетипу перекочувало до філософії Григорія Сковороди. Принаймні, в фундаментальному дослідженні Марії Бартоліні «Пізнай самого себе. Неоплатонічні джерела в творчості Г.С. Сковороди» [1] наводяться чимало доказів зв’язку сюжетів Сковороди і неоплатоніків.

Дійсно, в текстах Г. Сковороди досить часто зустрічається розлогі тлумачення понять і образів, на першій погляд, загальновідомих, освячених християнською чи іудейською традицією. Втім, робиться це філософом не для демонстрації власної ерудиції, а для розширення значень вказаних понять. «Світ символів» відкривається читачу завдяки збагаченню змісту метафорами й аналогіями. Свої синонімічні ланцюжки Григорій Сковорода завершує

підсумковим поняттям, яке стає для них підставовим. Це поняття він і називає «архетипосом».

Зокрема, розвиваючи тему спокою Сковорода використовує низку понять: «спокій», «мир», «вічність», гавань», «твердь», «свято», «субота». Вочевидь, тут йдеться не лише про завершення дії, відпочинок від справ, від суєти, але й про кінцеву мету земного життя, його символічний фінал. Підкреслюючи ґрунтовність цього образу Г.С. Сковорода запобігає до метафори *петри* (або каменю). В 14-й Пісні «Саду Божественних пісень» він вживає єврейський аналог «кіфа» і в примітках пояснює: «Кифа, правдивее же кефа, есть слово еврейское. Еллински – петра, сиесть каменная гора; польски – скала. Она часто кораблям бывает пристань с городом. Сей есть образ блаженства, места злачного, где человек от китов, от сирен и от волнений мирских упокоевается по одному: «На месте злачне всели мя…». Сие имя кифа дает Христос Петру верховному. Для чего? Для того, что и то и другое обитает в сердце. Сердце же, а не плоть, есть истинным человеком. Чистое сердце, святыня, блаженство, истинный человек – есть тожде» [2, с. 181-182].

Отже, образ петри-каміння слугує «архетипосом» для групи синонімічних понять, кожне з яких по-своєму розкриває головну ідею. «Пояснюючи, що значить для нього поняття «архетипос», – пише Ю.М. Лощиц, – Сковорода говорив, що в людському мовленні існує особлива смислова ієрархія, поняття і образи часткові тяжіють до понять і образів більш загальним. «Архетипос» є в цій ієрархії «первоначальна и главна фигура, а копии ея и вицефигуры суть безчисленныя…». Так, образ Петри-каміння, надійної життєвої основи, який об’єднав навколо себе цілу картину образів-подібностей, стає в творчості Сковороди символом «духовного средоточия и опоры мятущейся и страстной душевной жизни» [3, с. 200].

Чи інший приклад – архетипос колоса пшениці (єврейською – *шибболет*), за яким стоїть образ Христа. Григорій Сковорода звертається до старозавітного сюжету, в якому піддані царя Ієфая викривають прибічників його ворога – Єфрема – завдяки дефекту вимови: замість «шибболет» ті казали «сібболет». Але Сковорода побачив тут не лише особливість діалекту єврейської мови, а й небажання (чи неможливість) людей Єфрема піднятися до усвідомлення Божої істини, яка приховувалась за архетипом шибболета-колоса. Наказ «Рцыте: клас», тобто «Скажить: колос (шибболет)», в інтерпретації Сковороди постає такою самою загадкою, яку задавав Сфінкс мандрівникам, коли ті приходили до Фів. За нездатність надати правильну відповідь в обох випадках діючих осіб чекала смерть. «И князь израильскій Иефеай с воинством своим переколол всех мужей Ефремових, не могущих решить фигуры сея – клас» [4, с.401].

Але який зв’язок існує між загадкою Сфінкса і наказом Ієфая? – задається питанням М. Бартоліні і сама відповідає: «Сутність загадки Сфінкса… антропологічна, вона потребує відповіді на питання, якою є справжня природа людини. Натомість розв’язання біблійної загадки, шибболет (колос пшениці), виходить за межі суто людського простору, адже за цим єврейським словом криється (конечно, сей клас есть фигура) тіло і слово Христа (слово Божїє), істинна людина й істинний Бог, офірований у формі колоса в євхаристичній

догмі: «Итак, мне кажется, «Рцыте, клас» значить: раскусите слово Божїе, да не умрете. «Аз есмь хлеб животный». Отже, сковородинська версія загадки Ієфая являє собою, безсумнівно, теоретичний поступ стосовно Едипової оповіді: щоб задовольнити монстра, слід вимовити не просто слово «людина», а «Бог-людина», Христос-колос пшениці. Ставши людиною, Христос виступає посередником між часом та позачасовим буттям і таким чином розв'язує проблему відмінності між духовним значенням і матеріальними знаками» [1, с.92].

Таким чином, «архетипоси» в творчості Григорія Сковороди слід розглядати як прообрази, які дозволяють відкрити двері до іншого світу – світу символів, Біблії [5], а через них – до Божої мудрості.

Література:

1. Бартоліні, Марія Ґрація. «Пізнай самого себе». Неоплатонічні джерела в творчості Г.С. Сковороди. Переклад з італ М. Прокопович. – К.: Академперіодика, 2017. – 160 с.

2. Сковорода, Григорий. Сад Божественных песней. – Харьков, «Фолио», 2009. – С.181-182.

3. Лощиц Ю.М. Сковорода. – М.: Молодая гвардия, 1972. – 224 с.

4. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів у дох томах / ред В.І. Шинкарук та ін. К.: Наукова думка, 1973. Т. І, С. 401.

5. Ковальчук Н. Д. Символічний світ у філософії Г. Сковороди // Вісник Дніпропетровського університету. Історія і філософія науки і техніки. – Дніпропетровськ, 1999. – Вип. 5. – С. 110-116.

ЗАПОРОЖЕЦЬ Анна,
студентка факультету
інформаційних технологій
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНИ

Увага філософів *української діаспори* зосереджена на проблемах політичної філософії, історії української філософії національної ідеї (В'ячеслав Липинський). Особливість філософських досліджень в діаспорі полягає в тому, що майже всі представники наукового потенціалу її зосереджують увагу на розгляді передусім національних особливостей розвитку філософії взагалі і

української зокрема, виходячи при цьому на аналіз національного характеру, досліджую-чи вплив його на формування духовної культури народу. При-чому багато хто з дослідників зосереджують творчі зусилля в основному на розгляді української ідеї.

Дмитро Донцов (1883-1973 рр.) – ідеолог українського націоналізму, спрямованого на відокремлення України від Росії, що відображено в творах: «Націоналізм» (1927), «Хрестом і мечем» (1967).

Світоглядною основою політичних поглядів є його філософський волюнтаризм та ірраціоналізм, презирство до народу, устремління встановити владу еліти.

Особливе місце Д. Чижевський відводить містиці, розуміючи під нею не просто щось таємниче, основане на вірі, а будь-яке вчення про сполучення, поєднання людського, людської душі з Богом.

Досить своєрідна інтерпретація Д. Чижевським терміна «ідеалізм». У філософії «ідеалізм» означає вчення про те, що думка (ідея) має значення, та навіть головне значення, в житті окремої людини або Й народів, в пізнанні, та і в зовнішньому світі; ідеалізм є визнання, що ідеал – думка є могутня сила.

Дмитро Чижевський (1894-1977рр.) – найвідоміший у діаспорі дослідник історії української філософії, історії, літератури, естетики. У творах «Історія філософії на Україні» (1926), «Філософія Григорія Сковороди» (1934) відносить до української філософії мислителів з ознакою їх участі у творчому процесі національної інтелектуальної традиції.

Один з перших визначив емоціональність, ліризм та інші риси української філософської ментальності. Світове значення національної філософії пов'язує з появою в ній великого філософа, котрий створює філософську систему світового значення. Таких філософів в Україні ще не було, вважає Дмитро Чижевський, певно недооцінюючи Григорія Сковороду, Памфіла Юркевича, Льва Шестова та ін.

В’ячеслав Липинський (1882-1931 рр.) – розробляє проблеми історіософії, національної еліти, ролі християнської релігії в об'єднанні українського народу.

Отже, філософія української діаспори мала значний вплив на формування духовного коду Українства.

ЗАСУХА Олена,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г.СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА

В Україні серед просвітителів немало відомих філософів, але одним із найповажніших та значущих для розвитку і формування духовного коду Українства став Григорій Сковорода.

Філософія – суть пізнання, і в історії кожної нації були особистості, які сформулювали як глибинні основи свого народу, так і заклали потужний імпульс вектору розвитку філософської думки, а потім і культури всієї держави.

Г.Сковорода – філософ, який розкрив суть української нації у 18 столітті. Він увійшов до списку 100 найкращих філософів світу. Сковорода є єдиним європейським філософом, який доводив вірність власного бачення світу всім своїм життям. Філософ говорив, що у кожної людини в житті є своє призначення, завданням кожного з нас є пошук єдино вірного шляху, особливої місії на землі. Сковорода вчив, що найнеобхідніше зазвичай дається людині легко і без зайвих турбот. Якщо ж бажане не дається - значить, і домагатися володіння ним не слід, оскільки дії людей наперекір долі тягнуть за собою всесвітній хаос. Власні думки Сковорода викладав у форматі діалогів. Цей стилістичний прийом дає можливість мислителю розмежовувати людську сутність, ділячи її на видиму і невидиму складову. Споглядання людиною самої себе з боку для філософа є шляхом до глибшого пізнання суті. Головною метою філософії Сковорода називав пошук щастя, гармонії, життєвого балансу. Григорій Савич є єдиним у світі мандрівним філософом, який поєднував життя з вченням, постійним удосконаленням самого себе.

Григорій Савич Сковорода зробив дуже вагомий внесок у розвиток філософії саме в Україні. Його погляди і ідеї дали безперечний поштовх до стрімкого розвитку духовного життя в Україні. Велику роль у цьому зіграла безмежна любов Сковороди до Батьківщини і її народу. Патріот і борець за українську незалежність – одна із основних рис і філософської спадщини Сковороди, і української нації в цілому. Аналогічний підхід використовував мислитель до себе - у можливість служіння власному народу він просто не вірив. Замість цього однією зі своїх цілей визначав розвиток в людях священної любові до Вітчизни.

Негативно ставився мислитель до панування великої держави над меншими. Як справжній свободолюб (як і кожен поважаючий себе українець), Сковорода відкидав пропозиції царського палацу про переїзд і подальше безбідне життя. Замість поширеного у 18 ст. зубріння філософ прагнув, щоб його учні освоїли в першу чергу вміння мислити, аналізувати, робити власні висновки. Успіхи учнів просвітителя можна розглядати як об'єктивний показник якості його викладання. Терпимість до будь-якої релігії присутня і у Григорія Сковороди, і те ж саме ми бачимо в української нації дотепер.

Григорій Сковорода палко відстоює рівність між людьми, право кожного незалежно від соціального становища на щастя і свободу, вважаючи свободу найвищим досягненням людини. Шлях до ідеального суспільства, де всі рівні, вбачав у вихованні через самовиховання, на основі праці відповідного життєвого покликання. В ліквідації ненависного світу зла, користолюбства, зажерливості, наживи бачив суть методів вирішення соціальних проблем. Його творчість створила міцні передумови для становлення нової української літератури. Між тим чомусь Григорій Сковорода бачив, що українському народу загрожувало перетворення в аморфну етнографічну масу, приречену на денаціоналізацію, але не зважав, рахуючи, що все саме собою вирішується. Ідеї Григорія Сковороди хоча і миролюбні, але не пацифічні, за ними стояв той, хто пробуджував народ.

Отже, Г.С.Сковорода – це українець, спадщина якого, стала основною у формуванні духовного коду Українства. Саме Сковорода доніс до українців свої ідеї і погляди так, що люди почали розвивати їх у світі, вони стали підґрунтям української філософії і її подальшого розвитку.

ЗАХАРЧУК Анастасія,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО КОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Для мене Григорій Сковорода є людина, яка є видатним творцем, що в зробила вагомий внесок в історію української культури.

Істотну роль у формування філософських підвалин Сковороди, відіграли роки навчання у Києво-Могилянській академії. Звідти він виніс добрі знання мов, античної філософської спадщини. Курси, які там читали, дали йому змогу сформувати філософські роздуми про людину, її внутрішній світ, сформувати

свій стиль в дусі української культури. Але попри все він відрізнявся від своїх вчителів. Вони звертали увагу на онтологію і гносеологію, а Сковорода підносив людське, духовне начало в людині. Що і є для мене близьким.

Філософія Григорія тлумачиться, як любов до мудрості. Принципи філософії Сковороди визначають характер розробки ним онтологічних, гносеологічних та етичних проблем, що становлять зміст його вчення. Основними положеннями філософської системи Сковороди є вчення про дві натури та три світи. З погляду головної проблеми філософії Сковороди, якою є проблема людського щастя, це вчення конкретизує розуміння шляху до досягнення цієї мети.

Значення ось цих двох натур, наче яблуня і тінь співіснують нерозривно – не однаково. Рушійною силою є саме невидима натура – Бог. Видима натура – це тварь. Але разом з цим Сковорода завжди підкреслював їх невід'ємний зв'язок . Невидима натура визначає сутність усього сущого і може існувати лише у видимій натурі. А натура видима є мовби тінню, що невід'ємно пов'язана з тим, відбиттям чого вона є.

Вираз «пізнай самого себе» є досить популярним у наш час і широко використовується, але мало хто знає хто його так би мовити започаткував. Цей вираз був написаний над входом у храм Аполлона у Дельфах. Сократ це назвав умовою доброчинності. Але такий же принцип зустрічається і у філософії Сковороди. У розумінні Сократа самопізнання – це акт інтелектуальний, який приводить до знання та розуміння. Сковорода розуміє цей акт самопізнання не як гносеологічний, а онтологічний процес реального наближення людини до Бога шляхом заглиблення у себе.

Отже, аналізуючи філософську спадщину, Сковорода почав формувати духовний код України.

ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
SEREDA Daryna
studentka IV roku na kierunku „Filologia"
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

POGLĄDY FILOZOFICZNE HRYHORIJA SKOWORODY A WSPÓŁCZESNOŚĆ

Hryhorij Skoworoda to wybitny ukraiński filozof i poeta. Wielu uważa jego poglądy filozoficzne nie tylko za oryginalne, ale także za całkiem nowoczesne.

Droga H. Skoworody do filozofii była długa. Z 72 lat, które przeżył, poświęcił tylko ostatnie 25 lat swojego życia pracy filozoficznej. Dopiero w latach 70-80. XVIII wieku zaczął tworzyć swoje filozoficzne dialogi, traktaty, przypowieści i podróżując po Ukrainie wygłaszał swoje postulaty filozoficzne. Dotychczasowa podróż trwająca prawie 50 lat była tylko przygotowaniem do tej podróży na obraz starego człowieka – wędrownego filozofa-mentora.

Głównym celem jego pracy było badanie człowieka i jego egzystencji. Skoworoda uważał naukę o człowieku i jego szczęściu za najważniejszą ze wszystkich nauk.

Rozumowanie Skoworody w tej kwestii ma charakter religijno-filozoficzny, jest nierozerwalnie związane z odwołaniami do Biblii i tradycji chrześcijańskiej, a więc opiera się na głównych chrześcijańskich kategoriach światopoglądowych: miłości, wierze, szczęściu, śmierci itp. Myśląc o nich filozof szuka odpowiedzi na pytanie, kim jest człowiek, jaki jest sens jego życia, jakie są główne aspekty ludzkiej działalności.

Rzeczywistość jest więc według H. Skoworody harmonijnym współdziałaniem trzech światów: *makrokosmosu* (wielkiego świata), *mikrokosmosu* (człowieka), który nie jest gorszy od wielkiego świata w głębi, i *świata symbolicznego*, czyli *Biblii*. Z kolei każdy z trzech światów jest jednością dwóch „natur": „widzialnej, zewnętrznej, cieniowej" i „niewidzialnej, wewnętrznej, światła".

Makrokosmos, świat materialny, fizyczny jest tylko cieniem prawdziwego, wewnętrznego świata Boga. Tak więc, sam mikrokosmos — człowiek jest jednością dwóch „natur": cielesnej, zewnętrznej i wewnętrznej (rzeczywistej, „prawdziwej"). Zewnętrzność to ciało, które Skoworoda określa jako cień, rozkład, powłokę. Poprzez to ciało prześwituje „prawda" osoby, duszy, w której Bóg jest odwiecznie obecny. Każdy człowiek, zdaniem myśliciela, nosi w sobie prawdę Bożą. Bóg jest nie tylko ukryty w duszy ludzkiej – jest jej źródłem. „Naturami" zewnętrznymi i wewnętrznymi jest harmonia, która jest ustanowiona przez Boga, z czego wynika, że poznając makrokosmos i odkrywając w nim jego stwórcę, człowiek realizuje się również jako stworzenie Boga.

H. Skoworoda stale powtarzał, że ludzie powinni znać siebie, swoje możliwości, rozwijać sposób życia zgodny ze swoją naturą. Podstawą tego sposobu życia powinna być „praca pokrewna" – sposób harmonijnych relacji ze światem. Każdy ma swój niepowtarzalny sposób „pokrewieństwa" ze światem, naturą, ojczyzną. Skoworoda nie uważał gromadzenia dóbr materialnych i korzystania z nich za podstawę ludzkiego szczęścia. Wyższą błogość i szczęście przynosi człowiekowi praca zgodnie z jego powołaniem, praca, która odpowiada naturalnym skłonnościom osoby.

Można powiedzieć, że swoją pracą i życiem H. Skoworoda pokazał możliwość głębokich przemian. Filozofia H. Skoworody jest doskonałym przykładem istnienia filozofii ducha ukraińskiego jako dynamicznej, zdolnej do rozwoju i ciągłego doskonalenia pierwotnego systemu poglądów, ideałów, wierzeń, nadziei, miłości, honoru, sumienia, godności i przyzwoitość; jest to rodzaj poszukiwania i określania przez Ukraińców swojego miejsca w procesie społeczno-historycznym, wezwanie do humanizmu i działań „pokrewnych" ludzkiej naturze. Postulaty wybitnego ukraińkiego myśliciela są aktualne do dzisiaj.

НОМАДИЧНІ ПРАКТИКИ ВАГАНТИЗМУ ЯК ЗАСІБ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

КНИШ Інна Василівна
Національна академія управління
д-р.філос.н., професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов
(м. Київ, Україна)

У XV-XVI століттях з'являються так звані мандрівні дяки та світські майстри грамоти, тобто ваганти (подібні, на нашу думку, до номадів). Їх поява пов'язана з тим, що на хуторах не було церков, а отже, і шкіл. Українські ваганти-номади, які навчались у західноєвропейських університетах, повертаючись на батьківщину, шукали можливість працевлаштуватись і зрештою взяли на себе велику культурницьку місію, організовуючи пересувні школи для простолюду.

У XVII-XVIII століттях феномен вагантизму на українських теренах пережив «друге народження» й доречно зауважити, що українські мандрівні дяки були не тільки носіями, а й творцями культури.

До беззаперечних здобутків українських вагантів-номадів можна віднести освітньо-виховну спадщину та культурницьку діяльність Миколи Гоголя (1809–1852), Григорія Сковороди (1722–1794), Тараса Шевченка (1814–1861) та ін. Потрібно відразу зазначити, що їх розділяло майже століття, але ми вдалися до спроби розглянути роль номадичних практик вагантизму щодо самореалізації Григорія Сковороди.

За часів навчання в Києво-Могилянській академії (1744–1750), яка завдяки впровадженню в навчальний процес ідей раннього Просвітництва за рівнем освіти не поступалася кращим університетам Західної Європи [2, с. 271–272, 278], Григорій Сковорода належав до «жебракуючої братії». Оскільки його сім'я не могла надати фінансової підтримки, він був змушений дбати про себе сам, приєднавшись до товариства мандрівних студентів і дяків. Згодом мандрівка стала способом його існування, маніфестацією відмови від гонитви за матеріальним благополуччям, «тихою місцинкою», де з людини вичавлюють абсолютну покірність як плату за добробут. Це ціна, яку він відмовився сплатити за викладацьку працю в Переяславському та Харківському колегіумах, життя при царському дворі тощо.

Отже, Григорієві Сковороді змалку довелося самому заробляти собі на життя. Постійні переміщення змушували його вести номадичне життя в пошуках засобів до існування.

Григорій Сковорода як філософ *створив власну модель життя*, подавши приклад мудрого вчителя. Він не схвалював традиційну освітньо-виховну систему, поширену в тогочасних навчальних закладах, постійно перебуваючи в *номадологічному пошуку нового*. Передусім Григорій Сковорода розмірковував про те, як і чому вчитель має навчати молодь, щоб наставити її на шлях істини та щастя, переймався питаннями впровадження нових методів і технологій, а також стосунками в системах «учитель – учитель», «учитель – учень (студент

(спудей))», «учень (студент (спудей) – учень (студент (спудей))» та «батько (мати) – батько (мати)», «батько (мати) – дитина», «дитина – дитина».

За часів, коли Григорій Сковорода викладав поетику і «добронравіє» в Харківському колегіумі (1759–1768), його колегами були здебільш кияни, які відчутно оновили навчальний процес. Учні поважали Григорія Сковороду, тому що їхні навчальні досягнення він оцінював диференційовано й об'єктивно. Як засвідчує список учнів «школи синтаксими» 1763 року, він давав їм промовисті оцінні характеристики: «весьма остр», «остр», «звѣрок острой», «горазда понят», «очень понят», «весьма понят», «не понятен», «не годен», «не очень понят», «весьма не понятен», «туповат», «туп», «очень туп», «самая бестолковица» [5, с. 281–286], що перегукуються із сучасною шкалою оцінювання знань, умінь і навичок школярів та студентів [3, с. 80-89].

На противагу учнівському визнанню та любові чимало колег, насамперед учитель риторики Михайло Шванський, ректор Іван (Іринарх) Базилевич, єпископ Никодим Сребницький, недооцінювали Григорія Сковороду та відчували до нього неприязнь через інноваційну освітньо-виховну діяльність. Так, учень і біограф славетного українського філософа Михайло Ковалинський із цього приводу згадував: «Сковорода, маючи ґрунтовні й обширні знання в науках, ніж ті, які тоді були в училищах провінційних, написав роздуми про поезію і керівництво до мистецтва таким новим образом, що єпископу це вдалося дивним і несообразним попередньому старовинному звичаю. Єпископ наказав перемінити і викладати по-тодішньому звичайному образу вчень» [4, с. 441]. Проте Григорій Сковорода продовжував викладати поетику за власною програмою, зауважуючи, що вона слушна, адже натхненна природою цього різновиду мистецтва, і він цілком покладається на присуд знавців. На завершення поет додав латинську приказку: «Одне діло пастирський жезл, а інше – пастуша сопілка» («Alia res sceptrum, alia plectrum») [цит. за : 8, с. 170]. Розгніваний єпископ відповів: «Обманець не сяде в середині дому мого, і міцно не стане навпроти очей моїх неправдомовець» (Псал. 100 (101):7) [1, с. 675], і незабаром Григорій Сковорода «вигнан був з училища переяславського» [4, с. 441].

Навесні 1762 року Григорій Сковорода, на кілька тижнів прибувши до Харкова, почув від знайомого протоієрея Петра Ковалинського схвальні відгуки про його племінника Михайла. Він спеціально вирушив до Харківського колегіуму, щоб познайомитися з ним, і з 1 вересня 1762 року почав викладати в класі синтаксими, а також екстраординарний дворічний курс грецької мови. Навколо Григорія Сковороди відразу ж, подібно до неоплемені, згуртувалися шанувальники: Яків Правицький, Василь Білозерський, Микола Заводовський, Михайло Ковалинський зі своїм молодшим братом Григорієм, Яків Єнкевич та ін. Саме за дружбу з Михайлом Ковалинським Григорія Сковороду почали цькувати, і переслідування, яких він зазнав у колегіумі, вельми нагадують сучасні номадичні практики мобінгу (*знущання*, від англ. *mob* – юрба).

Після смерті Йоасафа Миткевича на посаду білгородського й обоянського єпископа було призначено Порфирія Крайського, який не належав до кола прихильників філософа. Викладачі колегіуму влаштували пишну зустріч на честь прибуття владики до Харкова з інспекцією, проте Григорій Сковорода

рішуче відмовився брати в ній участь. «Для шляхетної людини, – зауважив філософ, – ніщо не є таким тяжким, як пишний бенкет, особливо коли на ньому перші місця посідають дурномудрі» [6, с. 63]. Оскільки дійшло до звинувачень у єресі та моральній розбещеності, він припинив зустрічатися з Михайлом Ковалинським, перервав листування з ним і знайшов своє покликання в мандрах.

Як бачимо, Григорій Сковорода на освіту заробляв самотужки і навчався в Україні, його намагалися седентаризувати – імператриця Катерина запрошувала до свого двору, а його творчість була присвячена освітній справі та викриттю суспільних вад. Дуже цікавою є думка Григорія Сковороди щодо необхідності об'єднання європейських учених заради створення своєрідного осередку – «Горньої республіки» [7, с. 47], в якій вони нарешті зможуть самореалізуватися, схожому на сучасне неоплем'я. На жаль, за часів життя Григорія Сковороди, як і згодом, таких можливостей в Україні не було. Але із здобуттям незалежності ситуація почала радикально змінюватись. Так лірники, кобзарі, каліки та просто мандрівники, торуючи биті українські шляхи, формували народну культуру в самому ж народі, середовищі, взорованому на традиції.

Усвідомлення власної невідповідності світові, де панує матеріальне, змушувало Григорія Сковороду тікати від нього, тобто *для нього мандри стали вільним вибором* (у точці біфуркації), що вповні відповідало його самоусвідомленню та самореалізації. Тут ставали на заваді некомпетентні чиновники, які вже за тих часів застосовували номадичні практики, подібні до мобінгу, постійно нагадуючи їм про їхній соціальний стан та «непотрібність світові і часові», а також усіляко перешкоджаючи їхній інноваційній культурницькій, освітній і філософській діяльності.

Можна впевнено констатувати, що Григорій Сковорода *був людиною, яка значно випередила свій час за способом життя і мислення*. Це засвідчив і Михайло Ковалинський, узагальнивши життєві пошуки та прагнення свого вчителя: «Не визначивши себе з жодним станом, поклав він твердо в серці своїм оздобити своє життя стриманістю, задоволенням малим, цнотливістю, лагідністю, трудолюбством, терпінням, благодушністю, простотою звичаїв, чистосердечністю та залишити всі шукання суєтні, всі турботи любостяжання, всі трудності в осягненні зайвого. Таке самовідречення наближало його успішно до любомудрія (філософії)» [4, с. 465].

Література:

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / пер. проф. І. Огієнка. Київ: Українське біблійне товариство, 2003. 1375 с.

2. Київська Академія – місце формування Сковороди : зб. наук. праць / наук. ред. В. Нічик. Київ : Наук. думка, 1992. 320 с.

3. Книш І. В. Вплив голіїв на розвиток освіти України XV–XVIII століття. Практична філософія. 2018. № 4 (70). С. 82–87.

4. Ковалънскій Г. Жизнь Григорія Сковороды. Сковорода Г. С. Повне зібр. тв. : у 2 т. / редкол. : О. І. Білецький, Д. Х. Остряннин, П. М. Попов ; упоряд. І. А. Табачников, І. В. Іваньо. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 2. С. 439–476.

5. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ : Абрис, 1994. 288 с.

6. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова ; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди [та ін.]. Едмонтон ; Торонто : Вид-во Канад. ін-ту укр. студій ; Харків : Майдан, 2011. 1398 с.

7. Сковорода Г. С. Книжечка о чтении священного писания, нареченная жена Лотова. Повн. зібр. тв. : у 2 т. Т. 2 / редкол. : О. І. Білецький, Д. Х. Остряник, П. М. Попов ; упоряд. І. А. Табачников, І. В. Іваньо. Київ : Наук. думка, 1973. 576 с.

8. Шевчук В. О. Із вершин та низин : книга цікавих фактів із історії української літератури. Київ : Дніпро, 1990. 446 с. (Цікаве літературознавство).

КОВАЛЕНКО Єлізавета,
студентка агробіологічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ НАЦІЇ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливої уваги заслуговує проблема взаємозв’язку та взаємозумовленості суспільної моралі й духовності. Надзвичайно актуальною вона є в освітній сфері, адже завдання системи вищої освіти не обмежується засвоєнням відповідних професійних знань чи вмінь. Передусім, система вищої освіти має зосередитися на формуванні цілісного ціннісного світогляду сучасної молоді. Тому реалізація головних засад духовної культури у педагогічному колективі закладу вищої освіти на зовнішньому рівні сприяє формуванню його позитивного іміджу, а на внутрішньому – утворює систему духовно-моральних цінностей спільноти не тільки викладачів, а й студентів, що трансформуються в духовні цінності кожної особистості.

Національна система виховання є складовою і невід’ємною частиною життєздатності, життєтворчості рідного народу. Якщо національна система виховання переобтяжена абстрактними ідеями, знаннями і вони не набувають конкретної національної реальності та форми, такий зміст освіти втрачає свою виховну функцію і, як правило, не перетворюється в погляди, переконання, якості характеру особистості, а, отже, якості підростаючих поколінь, усього народу. Така система виховання втрачає національний зміст і характер, позбавляється життєздатності, тобто можливості розвиватися і самовдосконалюватися.

Тому система компонентів народної духовності, шляхи і засоби їх формування мають визначати сутність і зміст національної системи виховання. Національне виховання реалізує глибоке і всебічне пізнання рідного народу, його історії, культури, духовності і на цій основі – пізнання кожним самого себе як індивідуальності і як частки своєї нації, а через неї і всього людства, організацію самонавчання і самовиховання, найефективніших шляхів розвитку і самовдосконалення особистості на фундаменті духовних цінностей рідного народу, які водночас є загальнолюдськими

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все з більшою гостротою постає проблема відродження культури та духовності, що базується на формуванні потужної системи глибинних морально-етичних цінностей. Всі ці складні питання підштовхують вітчизняних науковців та богословів до нового осмислення таких понять як культура, духовність, цінності.

Цінності це певні загальні норми та принципи, які визначають направленість людської діяльності, мотивацію людських вчинків. Теорія цінностей почала розроблятися ще за часів античності. Буття і цінності тоді ще не були розділені і Платон, наприклад, вважав, що знання цінностей і їх в реальному житті - це одне і те ж. Тобто істинно доброчинною і мудрою є та людина, яка знає що таке високі духовні цінності і та, що діє відповідно до них.

Навідміну від Платона Арістотель вважав, що знання цінностей і реальна поведінка людини це не однопорядкові явища. Вищими для Арістотеля є діаноетичні цінності – істина, мудрість, моральність.

Родоначальник німецької класичної філософії І. Кант також розробляв своє вчення про цінності. Він вважав, що цінності самі по собі не мають буття, вони є вимогами, які звернені до волі особистості, до цілей, які вона ставить перед собою.

Згідно поглядів видатного неокантіанця В. Віндельбанда, цінності – це ідеальне буття, буття норми, яке співвідноситься не з емпіричною, а з трансцендентальною свідомістю. В якості цінностей у нього виступають істина, добро і краса, а наука, мистецтво, релігія розглядаються як цінностні блага культури, без яких людство не може існувати. Цінність, згідно Віндельбанда, є ціль сама по собі, до неї прагнуть заради неї самої, а не заради матеріального інтересу. Цінність – це не реальність, це ідеал, носієм якого і є трансцендентальна свідомість.

Інший неокантіанець Г.Ріккерт також розробляв теорію цінностей як основу істинного знання і моральної поведінки. Цінність, на його думку, є щось повністю безвідносне, і в цьому розумінні трансцендентне як по відношенню до буття, так і по відношенню до пізнаючого суб`єкта. Згідно Ріккерта саме цінності визначають ступінь індивідуальних відмінностей, вказуючи в багатоманітті рис і властивостей різних предметів і явищ на сутність, індивідуальне, унікальне. Він виділяє шість основних категорій цінностей: істину, красу, безособистнісну святість, моральність, щастя і особистісну святість. Ріккерт підкреслює надсуб`єктивний і надбуттєвий характер цінностей, визначаючи їх як основу буття, пізнання і людської діяльності.

Таким чином, складності становлення духовної цілісності сучасної людини обумовлені особливостями ментальності, глобалізаційними і трансформаційними процесами суспільства. Але ці ускладнення і труднощі пояснюються зростанням ролі особистості в системі духовного. Іншими словами то є вимоги еволюційного ходу людини, які мають бути нею виконані. Становлення духовності особистості залежить від волі і активності, хоча обмежується рівнем попереднього історичного розвитку суспільства. Однією з характеристик духовного життя особистості є гармонійна сполучність ідеальної і матеріальної діяльності.

КОРЕЦЬКА Божена Олегівна,
Учениця 8 класу, Луцького ліцею №21
імені Михайла Кравчука
(м.Луцьк, Україна)
ШЕХОВЦОВА-БУРЯНОВА
Вікторія Анатоліївна,
асистент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АРХЕТИП ЯК ФУНДАМЕНТ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Основою будь-яких феноменів у культурі є певні прамоделі - архетипи, які допомагають створювати не тільки художнє бачення світу, але і мають свій вплив на культуру, обряди, стародавні традиції народу в цілому, що є значним для етносу.

Архепити- це безсвідомні колективні уявлення, які, на думку вчених, передаються спадково. Архетипи можна назвати фундаментом менталітету, базою на якій він будується. Одні з найвпливовіших чинників їх формування є соціальне та природнє середовище, але також не менш важливими є етнічний темперамент та пасіонарність [1].

Термін архетип в психологічну теорію ввів К. Юнг у своїй праці «Про архетипи колективного несвідомого» [3] яка була опублікована в 1934 р.

К. Г. Юнг визначає архетипи як універсальні образи, що походять із колективного несвідомого та є психічним аналогом інстинкту. Автор трактував архетипи як речі, які настільки укоріненні у нашій свідомості, що витлумачити їх - фізично неможливо. Архетип Юнг ввів як психоаналітичний термін, який пов’язує в собі психіку, інстинкт та образ. Архетипи означають успадковані поколіннями уявлення та образи, через які людина сприймає світ.

На думку С. Кримського архетипи української ментальності складаються з трьох архетипів «Дім – Поле – Храм». У праці «Архетипи української ментальності» філософ дає розуміння архетипу, що «вступають духовними генами, певними тенденціями, що формуються століттями відповідно до

географічного положення народу, його історії та низки інших чинників, в різні епохи характеризуються образами, що можуть різнитися засобами вираження, але структурно утворюють певні прототипи або можуть бути реконструйовані як прототипи. Вони пронизують усе духовне життя суспільства та на рівні підсвідомості впливають на світобачення і світорозуміння, забезпечують зв'язок між поколіннями, визначають подальші вектори суспільного розвитку» [2].

Основними архетипами української ментальності виступають архетипи «земля», «особистої свободи», «матері», «доля», «рівності синів та доньок своєї Матері-Батьківщина», архетип «бідності».

Архетип «Землі» суттєво вплинув на формування психологічного оптимізму та гармонійного світогляду української нації. Архетип «Землі» виступає виявленням емоційного зв'язку людини із природою. Головною рисою українського народу виступає антеїзм, тобто, споріднення з рідною землею.

Архетип «особистої свободи» виступає основою волелюбного духу українського народу. Характеризується життєвим принципом, що у кожна людина повинна жити власною долею та своїм довгим шляхом. Бажання самоізоляції від суспільства та сподіватися тільки на власні сил, здібностей та власну ініціативу.

Архетип «Матері» характеризується пошаною до жіночого роду, визначається її ведуча роль не тільки в соціумі, але і в сімейному колі та прагнення захищати свою країну, показувати їй свою любов та вірність. Характерним прикладом для наглядного розуміння про що йде мова може служити образ Божої матері, в якій українці вбачають захисницю та добру покровительку, що творить дива [1].

«Доля» як архетип пронизує всю історію українського народу, що виступає перекладанням відповідальності за своє життя, адже все стає так, як це заплановано світом, людина не може вплинути та змінити подію.

Наступний архетип - «мати - батьківщини та її синів-доньок» - показує в країні відсутність майорату, соціальну рівність, втілює демократію у практиці. Для українця держава - це сім'я, де головним є батько (президент, гетьман, тощо), а всі люди - члени сім'ї, завдяки цьому, кожний може себе реалізувати та збільшити свої можливості, потенціал. Даний архетип зосереджує увагу на емоціях та почуттях, а не на їх витоці [1].

Архетип «бідності» виявляється в несвідомому страху бути багатим на бажанні не брати на себе особисту відповідальність. Цей архетип був сформований відсутністю керуванням власною державою, коли українськими землями правили інші держави і люди були рабами на власній землі.

Отже, архетипи виступають як генофонд духовної культури, породжують нові інтуїтивні, інтелектуальні смисли і емоційні стани, що ведуть до розуміння культури.

Література:

1. Берестовска Д. С. Культурологія : Учебов. Посібник Симферополь, 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://textbook.com.ua/kulturologiya/1473448116-0/s-3

2. Кримський С.Б. Архетипи української ментальності. Відп. ред. М. В. Попович. К.: Наукова думка, 2006. 342с.
3. Юнґ К. Архетипи і колективне несвідоме/ Львів: Астролябія, 2018. 608 с.

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОДИННЕ ДЕРЕВО ЯК ПОШУК ІДЕНТИЧНОСТІ

Історія родини - це історія, важливість дослідження якої не потрібно доводити. Вона ховається в метричних книгах, листах і щоденниках, сімейних фотографіях і документах, орденах і медалях, грамотах і подяках, вишитих сорочках і рушниках, художніх творах і спогадах. Розповіді родичів, сусідів, тих хто знав, дають змогу зрозуміти якими вони були наші пра-пра-пра-, якою була їхня історія повсякденності, якими їх бачило оточення, який слід залишили в історії держави і як події історії країни торкнулись кожної родини.

Генеалогія перестала бути прерогативою заможних родин, які шукають шляхетського походження, славетних предків. Іноді це спосіб отримати необхідну інформацію для права на репатріації, отримання громадянства, зеленої карти чи іноземного паспорта, матеріального відшкодування чи бажання знайти родичів.

Але дослідження історії родини дає відчути, що історія є чимось більшим, ніж запис у метричній книзі. Це цікаво і, захопившись, виникає бажання іти далі і далі, дізнаватись нові імена і долі. Вона дорога причетним.

Іде процес переосмислення свого місця в житті, пошуків своєї ідентичності в минулому. І ось цей зв'язок поколінь дає можливість відчути, що ти не один, ти не самотній і бути більш впевненим тут і зараз, у тебе є опора і коріння на цій землі, ти сильний, пишаєшся і любиш своє минуле, і впевнений у своєму майбутньому, бо ти достойний продовжувач роду і твоя присутність на цій планеті не є випадковістю. Ти маєш місію.

Але є постаті в нашій історії, які важливі серцю кожної родини. Це постаті, які відіграють ключову роль у національній ідентичності, є складовою нашої історії, культури і духовності та дають можливість нам відчути себе частиною багатовікової потужної нації, пробуджують патріотизм та роблять нас згуртованими. Григорій Сковорода належить до тих постатей, 300-річчя з Дня народження якого ми відзначаємо нині.

КРАМАР Вікторія,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Роль філософської спадщини Григорія Савича Сковороди має величезне значення у формуванні духовного коду Українства.

По перше, тому що, Григорій Сковорода – найвидатніша постать у культурному й літературному житті України. Ми ще називаємо його великим народним мислителем та письменником, адже він у своїх творах розвивав цілий комплекс ідей, актуальних для свого часу, виражав передові погляди українського громадянства. Його багатогранна філософська й літературна творчість – це остання ланка в перехідному періоді від давньої української літератури до нової.

Григорій Сковорода має багатий творчий доробок, який включає масу силенну філософських творів та перекладів. Єдину систему поглядів філософії склав збірник «Сад Божественних пісень», «Байки Харківські». Провідне місце у філософській системі Г. Сковороди займає розроблена ним теорія пізнання. Він сприймав Біблію як джерело знань, мудрості, вікового досвіду пояснення і пізнання світу. Пізнаючи себе і навколишній світ, людина самоутверджується, розвиває свої природні нахили і здібності.

По-друге, він постійно вчився, поглиблював свої знання, передаючи їх одночасно іншим – учням, близьким знайомим, звичайним слухачам. З його біографії, можу сказати, що мандруючи Україною і світом, він цікавився життям, звичаями, мистецтвом, віруваннями інших народів, вносив у свої твори враження від побаченого й почутого. Кращі його поезії, що ввібрали досягнення народної лірики і сатирично-гумористичного віршування, ще за життя поета стали народними піснями, ввійшли до репертуару народних співців – кобзарів і лірників, зазнали народних переробок. Саме поетичні твори Сковороди поряд із широким потоком бурлескно-травестійного, сатирично-гумористичного віршування і народної словесності створили передумови для появи «Енеїди» І. Котляревського – першого твору нової української літератури. Поезія Г. Сковороди є доповненням до його філософських трактатів і діалогів. Автор у поетичній формі розвиває ті ж думки й погляди, що виражені у філософських творах.

Таким чином можна стверджувати, що Григорій Сковорода дійсно протягом всього свого життя формував духовний код українства. Який зараз, як ми бачимо дуже міцний та дивовижний, як зовнішньо так і внутрішньо.

НАГОВІЦИНА Владислава,
магістр 1 року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТВОРЧІСТЬ Г.С.СКОВОРОДИ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Григорія Сковороду вважають родоначальником філософії серця, філософії людини, життя. Варто відмітити, що він не зводив філософію до життя, а підносив життя до філософії. Можна сказати, що філософія і була його життям.

Літературну творчість Сковороди дуже часто порівнюють із творчістю Канта, оскільки вони обидва були родоначальниками нового способу філософування. Кант був засновником німецького трансцендентального ідеалізму, а Сковорода проклав корені українському персоналізму.

Філософія Григорія Сковороди має не тільки історико-філософське значення, яке є важливим чинником для розуміння української ментальності та ідентичності. Насправді, вона є джерелом того методологічного потенціалу, який розгортається саме сучасною філософією. Адже провідною тенденцією філософії останніх років є націлення до філософії комунікації: мови й мовлення, діалогу, дискурсу. В основі цієї тенденції лежить неосократичний діалог, який практикується в багатьох царинах взаємодії людей — філософії, політиці, педагогіці тощо.

Філософію Сковороди називають ще й практичною філософією, що відповідає ще одній тенденції сучасної філософії, тобто етики, що робить його філософію вкрай актуальною, а самого мислителя - нашим сучасником. Сковорода, так само як і Кант, віддавав перевагу практичному розуму над теоретичним. І Кант, і Сковорода вважаються протагоністами філософії свободи. Актуальність як творчості, так і життєвої позиції Сковороди проявляється в умовах сучасної технологічної цивілізації. Практична філософія Сковороди, його етика – це його проповідь щастя. Ця частина його філософського світогляду органічно зв'язана з тою теоретичною філософією, яка була міцніше зв'язана з життям.. Дуже важливим аспектом його спадщини (де він надихається античними прикладами) є те, що він, по суті, кидає виклик суспільству споживання, а шлях самопізнання означає розрізнення справжніх та позірних цінностей людського життя, відмову від усього зайвого й неважливого, гармонійні стосунки з іншими людьми і природою.

У філософських поглядах Сковороди та у його творчості ідеалом людини є вільна особистість, котра досягає спокою і радості серед природи, шукає істину, пізнає саму себе, виявляє свої природні нахили і реалізує їх передусім у духовній діяльності. Сковорода не приймав навколишнього світу, зокрема соціуму, що склався, на його думку, за принципом абсурду, несправедливо, коли існує поділ на „вищих” та „нижчих”, що, зрештою, перешкоджає людині виразити себе,

займатися „сродним трудом”, відтак забирає в неї можливість бути щасливою. На переконання філософа, людина щаслива лише тоді, коли вільна.

Г.С. Сковорода є легендарною особистістю сучасності. І хоча свої твори він не друкував, його рукописи читали, зберігали та переписували. Складені ним вірші та пісні поширювалися і з часом починали сприйматися як народні твори.

ОЛІЙНИК Алла Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
учитель вищої категорії,
вчитель-методист,
Київська гімназія східних мов №1
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЧНІСТЬ КОНЦЕПТУ «СИЛА» В БАЙКАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Сковорода – багатогранна особистість епохи бароко, символ духовності, безтурботний мандрівник, мислитель, письменник, байкар, глибокий християнський філософ і богослов, що торував стежини до пізнання місця людини в світі, збагативши не лише українську, а й світову літературу мудрими філософськими повчаннями.

Філософський світогляд Г.Сковороди живився з роздумів античних та європейських мислителів (Сенеки, Платона, Арістотеля, Еразма Роттердамського, Петра Могили, Симеона Полоцького, Феофана Прокоповича, Георгія Конiського тощо), з народної мудрості, яка шліфувалася віками та віднайшла себе у безсмертному доробку його творів – трактатах, притчах, байках, епістолярії. Він мудрець, що вийшов «з-під селянської стріхи» [1], і все життя прожив для народу і з народом, носив простий одяг, їв аскетичну їжу, спав чотири години на добу та розмовляв простою слобожанською говіркою [2; с. 4].

Цариною філософського вчення Г.Сковороди є ідея «сродної» праці, яка була його путівником на нелегкому життєвому шляху, адже «немає більшого щастя, як жити за покликанням» [2; с. 6]. Він спрямовує людину до роздумів над її місцем у світі: «пізнай себе, а пізнавши – вдосконалюй» [2; с. 3]. Філософ переконаний, що «кожна людина має здібності, але не кожна може їх у собі розгледіти» [2; с. 8]. Якщо людина помилиться з вибором і займе не своє місце, то буде діяти всупереч природі, а значить всупереч Богу. Пізнання природи є пізнанням Бога в собі. Таким чином, великий мислитель доводив, що людина може бути щасливою лише тоді, коли визначить своє місце в житті та приноситиме користь суспільству.

Ця філософська ідея відображена у збірці «Байки харківські». Вони увібрали в себе та примножили традиції української байки XVII – XVIII ст. Головними героями байок Г.Сковороди виступають не лише тварини і птахи, а й люди, стихії, коштовне каміння тощо. Автор звертається до вічних тем: дружби, стосунків між людьми, любові до праці тощо. Оповідь (фабула) у байках є

набагато меншою, ніж мораль, яку автор називав «сила». Концепт «сили» є ключовим у розумінні алегоричності змісту байки, оскільки її філософські роздуми над проблемами та шляхами їхнього вирішення допомагають читачеві розібратись у справжніх та фальшивих цінностях, які є ключовими у розкритті ідейно-тематичного змісту твору, та пізнанні світу в цілому і місця людини в ньому.

Так, у байці «Бджола та Шершень» суперечка щодо необхідності праці за покликанням виникла тому, що Шершень не розуміє, чому Бджола, працюючи не на себе, а на інших, завжди почувається щасливою. На те Бджола відповідає, що радістю для неї є «збирати мед, а не його споживати» [2; с. 93]. Тобто саме у «сродній» праці вона отримує найбільше задоволення. Автор дає оцінку діалогу між героями у «силі», створивши трактат, пересипаний життєвими фактами, біблійними висловами, цитатою Епікура. Він розкриває суспільне й моральне значення праці, зазначаючи, що «справа, яка припадає до душі, дає найбільше задоволення», тому угодна Богу, адже «усе в ньому і він в усьому» [2; с. 94].

Тему дружби автор розкриває у байці «Соловейко, Жайворонок і Дрозд». Діалог Соловейка з Жайворонком показує, що вони можуть дружити, але їм на заваді стає місце проживання (Соловей живе у лісі, а Жайворонок – у полі). Кожному з них своя сторона мила і вони не хочуть нічого змінювати. Повчальний висновок автор закарбовує у словах Дрозда: «Не шукай, що тобі до вподоби, а те, що другові корисно» [2; с. 97]. Автор розмірковує далі над темою дружби в «силі», яка у декілька разів більша за фабулу. Він говорить про те, що «дружби не можна ні випросити, ні купити, ні силою вирвати любов до тих, кого любити народжені…», але застерігає, що «не вартий дружньої любові той, хто ставить що-небудь вище дружби…» [2; с. 98]

Г.Сковорода продовжує міркування про дружбу, вдаючись до асоціацій та аналогій, які можуть слугувати новими сюжетами для байок: «…як не можна коня з ведмедем, а собаку з вовком припрягти, так не можна, щоб не відірвалося старе сукно, пришите до свіжого, а гнила дошка, приліплена до нової» [2; с. 98]. Також автор заперечує дружбу Солов'я, Жайворонка та Дрозда з Шулікою та Кажаном, бо на перешкоді стає «неспорідненість між злим і добрим серцем» [2; с. 98]. Свої міркування щодо дружби автор пересипає влучними грецькими, римськими, українськими прислів'ями, як-от: «Не май сто карбованців, а одного друга»; «Добре братство краще за багатство» [2; с. 98]. Також Г.Сковорода розмірковує про Симпатію та Антипатію: посилаючись на стародавніх греків, він пояснює ці поняття на прикладі Соловейка та Жайворонка (життя Соловейка в степу не можливе так, як життя Жайворонка в лісі – це Антипатія. Все інше – Симпатія, адже «Соловей преславне своє ім'я віддає добровільно другові…» [2; с. 99]). Насамкінець автор робить висновок, що «коли все знаєш, що для тебе потрібно, - то це означає довершену мудрість…» [2; с. 99]

Отже, Г. Сковорода не лише розвинув українську байку, виокремивши її в особливий жанр, а й увів концепт «сила», розширивши її до філософського трактату, пересипаного цитатами зі святого письма, висловами античних філософів, аналогіями з іншими образами та даючии при цьому власну оцінку ситуації.

Література:

1. https://history.sumy.ua/research/article/9521-hryhorii-skovoroda-ukrainizatsiia-obrazu.html

2. Сковорода Г. Вибрані твори в українських перекладах. Харків: Вид-во «Ранок», 2009. 240с.

ОСТАПЧУК Анна Іванівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«ДВІ НАТУРИ» І «ТРИ СВІТИ» У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ СКОВОРОДИ ЯК СИМВОЛ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА

Григорій Савич Сковорода – український філософ і поет-байкар, який займає досить високий рейтинг серед імен знаменитих філософів.

Народився на Полтавщині в сім'ї малоземельного козака, декілька років він вчився в Києво-Могилянській академії, пізніше викладав спочатку в Переяславській семінарії (викладав поетику), а потім в Харківському колегіумі. Його шлях в філософію був довгим. З прожитих 72-х років він віддав філософській роботі лише останні 25 років свого життя. Тільки в 70-80-х роках XVIII ст. він почав створювати свої філософські діалоги, трактати, притчі і, мандруючи по Україні, став проповідувати своє філософське вчення.

Особливість творчої поведінки Григорія Сковороди полягала в тому, що при негативному відношенні до світу. Він обрав таку позитивну форму боротьби зі злом, при якій центр тягаря з області критики політичних відносин в суспільстві був переміщений в сферу освіти, культури та моралі і його власний образ життя повністю співпадав з тим вченням, яке він сам проповідував.

Формально філософська система Сковороди – існування «двох натур» і «трьох світів». Розшифровка існування «двох натур» слідує безпосередньо з трактату «Про Бога»: «…Весь світ складається з двох натур: одна – видима. Видима натура зветься твар; друга – невидима. Невидима – Бог (тоді Бог звався “розум всесвітній”).

Питання про Бога, який складає першооснову усього сущого – внутрішню причину розвитку всього світу, є одним з основних питань в філософській системі Сковороди. Своїм уявленням про Бога він поставив себе в опозицію по відношенню до церкви, що дотримується біблійної легенди про створення світу Богом протягом шести днів.

На відміну від церковного, його Бог – вічний початок – невловимий і невидимий, оскільки він, «будучи присутнім у всім, не є ні частиною, ні цілим,

не має міри, часової і просторової характеристики». Таке розуміння Бога, що ототожнюється з природою, отримало в філософії назву пантеїзму.

Філософська система Сковороди -існування «трьох світів», кожний з яких також володіє двома натурами – видимою і невидимою. Першим і головним світом у Сковороди є весь Всесвіт – макрокосм. Макрокосм включає в себе все народжене в цьому великому світі, складеному з паралельних незліченних світів. У цьому світі немає ні початку, ні кінця – він вічний і безмежний.

Другим з «трьох світів» є малий світ – мікрокосм – світ людини. Все, що здійснюється в світі – макрокосмі, знаходить своє завершення в людині – мікрокосмі. З позицій вчення Сковороди можливості пізнання світу людиною нічим не обмежені. Прагнення людини до пізнання ототожнюється з прагненням людини до Бога без посередників, бо Богом є сама природа, а людина – її витвір, тому пізнаючи Бога, пізнає самого себе.

Третім з існуючих «трьох світів» є символічний світ, що ототожнюється Сковородою з Біблією. Біблії також приписується існування двох натур – зовнішньої і внутрішньої. Сковорода вважає, що представлені в Біблії легенди – це фантазія, обман, брехня, з одного боку, але в них закладене таємниче значення, корисне і повчальне знання з іншого.

Отже, філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Вона охоплює самі різноманітні аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. всі ці грані спираються на загальний центральний стержень, що розглядає проблему природи людини і її призначення. Цей стержень включає в себе і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення.

РЄЗНІК Олеся,
студентка 3 курсу
гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

THE WORLD OF HUMAN SPIRITUALITY THROUGH THE PRISM OF H. S. SKOVORODA'S SYMBOLISM

The problem of culture has always occupied the primary and main link in the development of human civilization. Culture remained and remains a certain catalyst of social development. After all, the main thing in culture is not things, but the person who created them. Linguistic and symbolic means occupy a special place in culture. And the main multi-meaning linguistic and symbolic means of culture is a symbol. It covers all cultural phenomena and elements. The famous Ukrainian philosopher Hryhoriy Savovych Skovoroda repeatedly used the symbol as a driving force in his works.

The symbol has the property of expressing worldviews and representations of reality. Symbolization is a driving element of figurative achievement of reality, it

serves as a deep fundamental means of all human cognitive activity. Therefore, showing an important form of expression of images of the world, i.e., a person's attitude to world unity, symbols are symbols of one or another community of people.

H. S. Skovoroda is the philosopher who unfolded in his works a whole a complex of ideas, relevant for its time, expressed advanced views Ukrainian citizenship. He used it widely in his works figurative words and symbols. He turns to the form of thinking in images, to allegory and symbolism, which contributed to the search for the secret meaning of things in the surrounding world and the meaning of human life. Symbolic meaning and appropriate biblical stories, historical plots acquire interpretations from him, natural and cultural phenomena.

The symbolic nature of his method corresponded to his philosophical system, stemming from his doctrine of the dual nature of all things. The symbol has the ability to introduce the divine into cognition, it is understood as a coincidence of the sensual and supersensual. Thanks to the symbolic method, Skovoroda searches for the ideal of human relations corresponding to "invisible nature" in biblical texts. According to Skovoroda, the meaning of the word-name "symbol" is an image-light sign of God and God as the designated center of "smart rays". Dmytro Chyzhevskyi, analyzing Skovoroda's views, wrote: "Each symbol does not have a firm, definite, sharply limited meaning, but has a certain multiplicity of meanings, the limits of significance of which are partly contiguous, partly intersecting, partly completely different" [1].

In order to strengthen the importance of symbolic thinking as a universal tool and mechanism of communication between man and the world, Skovoroda separated the symbolic world of the Bible (the third world) in his concept. Skovoroda's symbolism is presented graphically, and mostly in writing (words).

In each symbol, Skovoroda sees three degrees of being: a simple being - "naked"; a being capable of imagining figuratively; the hidden content of the image. The symbolic form of Skovoroda's philosophical thinking tries to embrace the entire sphere of being and the sphere of thinking. Each image of Skovoroda is a polysemy of symbolic forms that have many meanings.

The words in Skovoroda's works present an infinite number of symbols, but even they are not all interpreted. Only a part of them was scientifically explained by D. Chyzhevsky. Skovoroda took the imagery of language from ancient times. Even ancient sages had their own special language, for example, the sun meant truth, a ring or a snake coiled in a ring - eternity, a dove - shyness. Symbols are multi-valued.

Therefore, it can be concluded that humanistic ideas of H. Skovoroda in our difficult time of undermined faith, lack of spirituality and revaluation of values are experiencing a second birth and have a significant impact on the processes of cultural, spiritual and national revival in Ukraine and beyond.

The philosophy of Grigoriy Skovoroda is an excellent example of the existence of the philosophy of the Ukrainian spirit as a dynamic, capable of development and constant improvement of the original system of views, ideals, beliefs, hopes, love, honor, conscience, dignity and decency. It is intended to become a tool in solving social and practical tasks, to outline the ways to achieve happiness.

Skovoroda's philosophy is the philosophy of the path on which the symbols and allegories produced by human culture are used as labels, signs, signposts of spiritual perfection and the reincarnation of a person.

References:

1. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. - Мюнхен, 1983.- С.39.

2. Шумка М. Символічний світ Г. С. Сковороди – світ людської духовності. – Тернопіль, 1999. – 11 с.

СОКОЛОВ Олександр Єгорович,
аспірант кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У історії завжди були свої герої, князі, воїни, митці, літератори та філософи. Будь – яка історія почалася з людини, що славиться своїми вчинками, помислами, намірами. І лише від людини залежить яка про неї слава ходитиме. Чи наслідуватимуть її вчинки, її вчення або ж згадають «….не злим, а тихим словом». Григорій Сковорода, ця легендарна постать прославляє українську літературу. Мандрівний філософ, що торкнувся найтонших ниточок наших душ. Його легендарна постать усім відома не просто так, його слова та помисли пророчі. Не дарма кажуть, що у давнину людям чистим, щирим, освіченим та свободолюбивим жилося нелегко. Їх намагалися стерти з лиця землі, катували, намагалися зламати їх дух, занепастити волю та правду. Однак, їх слід назавжди залишився у історії людства.

Що ж, Григорій Сковорода – мандрівний філософ, вчений, поет. Це людина з неосяжним життєвим досвідом, що за плечами несе горе, страждання і зневіру. Однак ця людина бадьора духом, пророча у своїх словах, з добротою душевною та великим серцем.

Немало конфліктів та сутичок було на шляху філософа. Неодноразово знать, царі та вельможі, панство перешкоджали його діяльності. Однак, слово вічне. Та слово Сковороди гостре мов сталь, міцне як камінь і не зламати його нікому. Усі поневіряння та заборони зробили його сильнішим та дали найцінніший скарб – мудрість. А мудрість філософа й до сьогодні актуальна. Варто зазначити, що Григорій з дитинства був надзвичайно талановитим. Він мав прекрасний голос, грав на музичних інструментах, виявляв неабиякий хист до навчання. Талановита людина – талановита у всьому. Однак, славетний він не своїми ділами, а розвитком своїм розумовим, моральним та духовним. Звісно, гріх не

шанувати таку людину. Не секрет, що йому пропонували посади, він був шанованою людиною, однак не зрадив своїм принципам, не обмежив волі своєї. Для Сковороди усі люди рівні, однак у кожного свій внутрішній світ, своя правда та воля. І не варта жодна печатка цінності душевної.

Цікавий факт, Григорій Сковорода за життя не видав жодної книги, однак про нього ходили легенди, його вірші та байки переповідали поколіннями. Ми знаємо що таке народний фольклор, однак у творах Сковороди не було чого додати і не було що упустити. Це і ліричні вірші, частина з яких стали народними піснями, і гострі викривальні вірші, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки. Згодом, час йшов, і сьогодні ми маємо таку розкіш перечитати видання Сковороди, де уся його творчість зібрана в одну книгу, а що вже казати про ресурси мережі інтернет. Там вже і фільми і інтерпретації творів, усе у легкому доступі.

Не кожен автор може дати відповіді на найголовніші питання читача. Однак у творчості Сковороди немає того про що б не було актуальним та важливим. Рятувальник людських душ, ось як я скажу.

Проте подекуди слава Сковороди затьмарює блиск його творів, зокрема через широкий спектр заїжджених кліше та стереотипів його оцінки, серед яких особливо популярним є протиставлення розуму і серця як його ключовий принцип. Це зіставлення широко проникло як в академічну, так і в масову свідомість, зробивши Сковороду противником сучасної європейської філософії. Значна кількість інтерпретацій творчості Сковороди, з одного боку, свідчить про неабиякий інтерес до неї з боку інших, а з іншого — породжує численні проблеми, зокрема суперечливі думки щодо тенденцій (виражених у цих творах) сучасного розвиток української культури у XVIII ст. Саме в той час процвітала сучасна філософія, або, як її іноді називають, філософія Нового часу. Цікаво, що ця філософія розглядає розум як фундаментальну рису людського існування. Отже, значною мірою завдяки його зусиллям раціоналізм набув широкого вжитку: 1) як онтологічна характеристика людини, 2) як гносіологічна впевненість у здатності людського розуму пізнавати світ і 3) як практична здатність до змінити світ на основі набутих знань. Сучасна раціоналізація уможливила швидкий науковий і технічний розвиток, а також модернізацію культури в масовому масштабі. Однак потужна легітимація раціонального сучасною філософією не змогла забезпечити його глибоке пояснення, оскільки поза раціональним сучасні філософи залишили поза увагою пристойну кількість сфер людського існування, зокрема, моралі та тілесності.

Сковорода торкався навчальних закладів Російської імперії, які принципово відрізнялися від європейських. Проте навіть у таких умовах він зміг зберегти сучасний дух філософії, спрямувавши її в інше русло, у русло практики життя, а не наукової істини, як це було в сучасному університеті. При цьому Сковорода вказав на вихідні шляхи пізнавальної та практичної реабілітації філософії, адже його філософія вчить людей керуватися розумом не лише в стінах університету, а й в інших сферах свого життя. Тому Сковорода говорить не лише про філософію, а про «філософію серця».

Український філософ був «серцелюбом», а не «серцеломом». Наприклад, у всіх своїх творах Сковорода 1146 разів вжив слово «серце» в різних формах. Серцелюбність Сковороди сприяла створенню його образу критика розуму й противника сучасної філософії. Однак його гострий інтерес до проблематики серця свідчить про його бажання зробити людське серце раціональним. Спираючись на особистий досвід, Сковорода доводить, що не тільки розум, але й серце можна навчити жити правильно, приборкуючи «внутрішніх бісів».

Звісно, сучасний філософський дискурс набагато розвинений у порівнянні з минулими часами. Однак, на мою думку ніхто не в змозі пізнати людську душу так, як вдалося це Григорію Сковороді. Його слово вічне, воно не написане, не надруковане, воно лине у наших словах, думках, у наших серцях. Часи змінюються і сучасним філософам достатньо хлопотів. Пізнати людську душу, мабуть, неможливо, бо мільярди цих душ на планеті. Посягнути це зробити варто звісно, однак у більшості з них вже давно є свій філософ.

ТЕРЛЕЦЬКА Ілона,
студентка факультету
інформаційних технологій
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» П. ЮРКЕВИЧА

Відомим філософом є П. Юркевич, професор Київської Духовної академії. У статті "З науки про людський дух" він виступив проти матеріалізму, зокрема Л. Фейєрбаха. Юркевича не задовольняла не тільки матеріалістична, а й ідеалістична філософія, він критикує діалектику Гегеля.

Памфіл Юркевич – видатний український філософ, педагог, професор Київської духовної академії, професор філософії Московського університету, який 35 років жив і творив в Україні. Філософія та педагогіка цього мислителя укорінені в національному ґрунті.

У його філософській системі провідною фігурою є індивідуальна особа, суть якої становить не розум, а серце. Оскільки в основі світу лежить божественна мета, яку здійснюють люди, то вона може бути пізнана не головою, а серцем. Між мозком і духовною діяльністю, вважав Юркевич, існує не причинний зв'язок, а лише ідеальний, "доцільний", в основі якого лежить духовна суть. Юркевич вважає неможливим, щоб свідомість походила з матерії. Таким чином, він активно виступає проти матеріалізму взагалі, стверджуючи, що останній неспроможний зрозуміти суть свідомості, руху і відтворити правильну картину світу.

″Філософія серця″ – вчення, яке виражає специфіку українського світобачення, основні найпримітніші характеристики національного світогляду та психології. Наполягання на важливості почувань-емоцій є давньою традицією української філософії. Науковці до типових рис національного душевного складу відносять «емоціоналізм», утверджують, що українській вдачі властива «сердечність». Ідеї серця ми зустрічаємо уже у витоках давньоукраїнської філософії Княжої доби.

Серце в філософії мислителя – це скарбничка і носій усіх тілесних сил людини; центр душевного й духовного життя людини; центр морального життя людини, скрижаль, на якій викарбуваний природний моральний закон. Увесь пафос цієї праці спрямований проти раціоналістичних спроб звести сутність душі, увесь духовний світ до мислення, позаяк у такому випадку знімається проблема людської індивідуальності, а залишається якась абстрактна людина, котра ніде й ніколи не існувала, якесь колективне «ми», а не індивідуальне «я».

Як зазначає український філософів Н.Мозгова, філософський ідеалізм київського мислителя «знаходить прояв у пріоритетах “філософії ідеї”, анонсованої мислителем на перших сторінках праці “Ідея”, у можливостях “ідеального споглядання”, у витлумаченні явищ світу через ідею і за допомогою ідеї. Філософія, за П.Юркевичем, розглядає “явища світу як одкровення або втілення думки”, для неї ідея є джерелом, основою, законом і типом дійсності, що являє себе, є зразком (ейдосом) речей і явищ, становлячи цю дійсність».

Памфіл Юркевич був переконаний, що світ як система явищ життєдайних, повних краси й знаменності, існує й відкривається найперше для глибокого серця, а вже звідси для розуміючого мислення. Завдання, що їх вирішує мислення, виникають урешті-решт не із впливів зовнішнього світу, а із бажань та вимог серця. Якщо з теоретичного погляду можна сказати, що все, гідне бути, гідне й нашого знання, то в інтересах вищої моралі цілком справедливим було б положення: ми маємо знати тільки те, що гідне нашої моральної й богоподібної істоти.

Юркевича вважає, що мислення не вичерпує собою всієї повноти духовного життя людини, так само як досконаліть мислення ще не визначає всіх досконалостей людського духу. Діяльність людського духу має своїм безпосереднім органом у тілі не одну лише голову або головний мозок з нервами, а поширюється значно далі й глибше всередину тілесного організму. Як сутність душі, так і її зв'язок із тілом має бути багатшим і різноманітнішим.

З праці та діяльності Панфіла Юркевича можна зробити висновок, що: 1) серце може виражати, знаходити й досить своєрідно розуміти такі душевні стани, котрі за своєю ніжністю, духовністю та життєдайністю недоступні абстрактному знанню розуму; 2)поняття й абстрактне знання розуму, оскільки воно стає нашим душевним станом, а не залишається абстрактним образом зовнішніх предметів, відкривається або дає себе відчувати й помічати не в голові, а в серці: в цю глибину воно мусить проникнути, щоб стати діяльною силою й рушієм нашого духовного життя. Інакше кажучи, розум має значення світла, яким осявається, Богом створене життя людського духу.

ТУРІЦИНА Олена Миколаївна,
асистент,
ВОРОБЙОВА Ярослава Ігорівна,
студентка,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЦІННІСТЬ І ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Сковорода – безумовно, геніальний і самобутній мислитель, він був добре обізнаний з ученнями найвидатніших філософів античності, середньовіччя і нового часу. Його основна філософська концепція має багато спільного з концепцією просвітителів XVIII ст. Згодом, досягнувши філософських висот, Г. Сковорода став одним із зачинателів нової філософії в Україні.

Визначний філософський погляд Г. Сковороди описував три світи: макрокосмос, мікрокосмос і символічний світ. За цими поняттями ми розглядаємо всесвіт, людину і Біблію. Всі вони мають дві натури: духовну і матеріальну.

Найбільш помітною частиною його праць є теорія пізнання. Він вважав, що людський розум може пізнати світ, зрозуміти обидві його натури — зовнішню і внутрішню, адже пізнання розвивається в тісному зв'язку з людськими знаннями, воно нескінченне так само, як і світ, що є об'єктом пізнання.

Найбільші зосередження мислителя стосувалися проблеми людини і її щастя. Він невтомно прагнув знайти шляхи до цього щастя. На його думку, важливу роль у створенні основи для добробуту людини повинна відігравати творча праця. А це буде можливо тоді, коли праця відповідатиме душевному поклику людини, її нахилам. Таким чином з'явилася теорія «сродної праці».

Якщо притримуватися умов цієї теорії, то можна стати щасливим у всякому стані та на всякій посаді, коли тільки знайти те, до чого веде природа, а без неї не зроблять щасливими ні багатство, ні великі чини.

Г. С. Сковорода стверджує, що створити щастя на тлінному не можна: один бажав обґрунтувати життя на капіталі і на старість упав у скруту, другий на «плотоугодії» — й осоромився, не можна мати за ґрунт юнацтво і добре здоров'я, бо й тут чекає руйнування. Щастя не має матеріальних відповідників, воно є духовною субстанцією. Щасливим може бути лише той, у кого спокійне сумління.

Свої філософські погляди і думки Г. С. Сковорода відтворював не у наукових працях, а в філософсько-літературних творах, для того щоб читачеві, як його епохи так і наступних поколінь, легше було сприйняти задум. Він написав сімнадцять літературно-філософських трактатів, поетичну збірку «Сад божественних пісень», збірку «Байки Харківські». Літературно-філософську

цінність представляють і твори та листи, писані латинською мовою, що залишилися поза збірками.

Теми творів Г. С. Сковороди дуже щирі і прозорі, вони високо підіймаються над особистими і приватними інтересами, вони охоплюють інтереси людського добра; у своїй діяльності він іде на жертви і забуває про самого себе. Це означає, що Г. С. Сковорода був не тільки талановитим письменником, самобутнім мислителем, а й справжнім громадським діячем, який, безперечно, завжди мав і має вплив на думки українців, а також тих, хто проживають за кордоном.

Філософська спадщина Г. С. Сковороди не має кордонів. Вона охоплює найрізноманітніші аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Усі вони спираються на загальний центральний мотив, який завжди актуальний, що дозволяє висвітлити проблему природи людини і її призначення. Він включає в себе і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення.

Значення філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому сьогодні, що на неї можна спиратися в наш складний час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) і незахищеним.

Отже, проаналізувавши праці Г. С. Сковороди, можна зрозуміти, що його трактати та інші роботи є актуальними і в наші дні. Це доволі легко пояснити: адже людство має ті ж самі проблеми, що існували і 200, і 300 років тому. Ідеї мислителя відображають сучасний світ разом із тим, як вижити в ньому і як жити за власним покликанням, а не сліпо створювати щастя на чомусь тлінному, бо це не принесе ніяких результатів.

ХІМІЧУК Ольга,
студентка факультету
ветеринарної медицини
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОЦЕС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ

Український філософ, просвітитель-гуманіст, поет Григорій Сковорода вічно житиме завдяки своїй творчості, адже плин часу не може заглушити настільки величного генія. Вважається, ніби актуальність творів не зникне ані через історичні події, ані через світопогляд нових поколінь.

Сковорода шукав відповіді на філософські питання, які завжди будуть цікавити людей. Митець хотів зрозуміти людську природу, озайомитися з таємницями життя і смерті, збагнути справжню мотивацію людської істоти до життя. Жага до пізнання настільки сильно відчувається у його працях, що хочеться вчитатися в кожен рядок, жадібно шукаючи відповідей на питання екзистенції.

Проблематика самореалізації людини у творчості Г. Сковороди представлена у вигляді питань та відповідей. Філософ вважає що пошуки себе слід починати із безкорисної допомоги світу, потрібно поставити свої бажання нище, ніж духовні цінності.

Сковорода вважає за необхідність розвиватися в духовному плані, стверджує що потрібно випрацювати в собі альтруїм. Людство своїми діями має допомагати слабшим, внутрішня сила має не тільки живити особисте єство, а й емоційно допомагати оточуючому світу.

Григорій Сковорода думав, що людська істота- це відзеркалення світу, тому через пізнання самого себе можна хоча б частково зрозуміти світ, сутність всього сущого. Існування метафізичного та емпіричного ніколи не заперечувалося у його творчості. Гуманіст вірив у те, що все у цьому світі має свої причини та наслідки. Індивід не може існувати без соціуму, адже він є його частиною. Вчення Г. Сковороди спрямовані на дослідження персоналізації, він ставить у центр своїх творів людину, з її прагненнями і недоліками. Проблематика сконцентровує увагу на динаміці, розвитку і моральному вдосконаленні людини. Мораль- це притаманна риса особистості, про яку необхідно завжди дбати. Філософ писав про те, що щастя і внутрішню гармонію можна отримати лише після самопожертви, духовної допомоги і взаємодії зі світом. Альтруїсти- це ключ до зрозуміння загадок всесвіту, всебічний невпинний розвиток- це пароль до божественних знань. Слово- це знаряддя допомоги, просвітництва.

Сковорода сформулював думку про те, що людська істота- це частинка Всесвіту, тому відповіді на питання слід шукати у собі, пізнавши себе- пізнаєш і суспільство, зрозумієш сьогодення, а можливо- передбачиш і майбутнє. Автор допускає існування Бога, вважає що людство наділене свідомістю для того, аби в злагоді працювати заради спільного добра.

Бог для Григорія Сковороди сприймається як недосяжність, як щедрий Творець, який наділив людину розумом аби та досліджувала себе та світ навколо. Сковорода шанував релігію, допускав існування містики, символіки. Емпіричне існування людини завжди цікавило філософа. Він вважав що положення людини у світі чітко визначене, адже вона має шанувати Біблію, Бога а також себе, цінити свою свідомість. Егоїзм не доречний, адже він не принесе щастя. Справжнє щастя можна відчути тільки завдяки сумлінній праці, заради спільного добра. Смерть не лякає філософа, він розуміє швидкоплинність часу. Сковорода підкреслює цінність людини у суспільстві, духовно можна жити вічно, якщо допомагати і підтримувати. Він вважав, що поки про нас пам”ятають- ми в метафізичному сенсі існуємо, адже лишили слід.

Висновок. В центрі роздумів Григорія Сковороди проблема самопізнання людини, розуміння її бажань та цілей, невпинний розвиток. Таємниці Всесвіту

можна зрозуміти через розуміння людської сутності. Щастя людини не можливе без щастя її оточуючого. Альтруїм- це необхідність, адже необхідно допомагати, приносити суспільству щастя і радість. Людині, яка сумлінно працює і допомагає не страшна смерть, адже її ідея буде жити вічно, а наступні покоління будуть завжди цінувати її старання.

ЧЕРЕДНИК Лідія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
ДІРА Надія Олександрівна,
доктор філософії,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ та САМОСВІДОМОСТІ У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Формування моделі історичного розвитку і шляхів подальшого розвитку українського суспільства вимагає наявності певного фундаментального фактора, стрижневої ознаки, які б виконували об'єднуючу, інтегруючу роль в генезі історичного поступу. Буремне сьогодення, означене характеристиками національної ідентичності, національної свідомості і самосвідомості запропонувало нову призму історичного аналізу, де інтегруючим фактором виступає нація. Цей факт спонукав появу понять, спрямованих на кореляцію смислу і окреслення граней понять «нація», «національність», «націоналізм», «національний дух», «національний характер» тощо, які на різних етапах розвитку українського суспільства набувають більш чітких і виважених характеристик.

Спадщина Григорія Сковороди, осмислення його світоглядних позицій є вкрай важливим з позиції формування вітчизняної національної ідеї, суспільної свідомості і національної самосвідомості. Ґрунтовними є дослідження сковородинського спадку науковцями Т. Боєвою, П. Чаяло, О. Осетровою, А. Клюй та інш.

Сьогодні ми проходимо процес усвідомлення і прийняття власної самобутності, «усвідомлення себе як національно-своєрідного через ціннісне розрізнення, відмежування від інших культурних, національних смислів»[3].

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що Україна нині відроджується духовно, і тому загострюється питання національної свідомості, що є основоположним поняттям для кожної нації, оскільки є чинником об'єднання її в єдине ціле на основі ряду ознак. Такими об'єднуючими ознаками є мова, етнічне походження, спільна історія, культура, спільна економіка та інше.

Не підлягає сумніву факт, що людська свідомість є результатом і феноменом людської життєдіяльності, має суспільний характер і трактується через призму

сприйняття таких наук, філософія, релігія, наука, мистецтво, мораль, правосвідомість, соціологія, педагогіка, психологія та ін.

Григорія Сковороду дослідники найменували «пробудником пробудників», пов'язавши відродження і пробудження української нації нового часу із датами його життєвого шляху та зародженням сковородинської філософії [2, с. 172].

Викликає зацікавленість факт характеристики філософії Г. Сковороди як вияву українського кордоцентризму - стану і ситуації, коли дійсність сприймається і тлумачиться не за рахунок мислення, аналізу, а через емоційно-чуттєве сприйняття. Науковиця Т. Боєва, досліджуючи окреслений феномен у творчості філософа, звертає увагу, що сам Г. Сковорода однією з проблем тогочасного суспільства вважав факт «спотворення людьми своєї «функції», прописаної в душевному серці». За приклад вона наводить українську еліту, XVIII ст., що намагалася стати схожою на російських дворян; козацьку старшину, яка змогла отримати дворянські титули в обмін на волю [1, с. 174–175].

Не підлягає сумніву, що ідея самопізнання і національної самоідентифікації у філософії Сковороди полягала у «пізнанні свого народу й себе в ньому». Згадаймо хоча б історичний факт зустрічі філософа із відомим українським письменником і журналістом Жаном Верне (Іваном Вернетом), під час якої останній був вражений ставленням Сковороди до власного народу: «Діоген з усіх народів Греції вважав за людей одних тільки спартанців; Сковорода найбільше любив українців…»[4].

Серед основних ідей національного самоусвідомлення, які сповідував Григорій Сковорода – прообраз сучасних засад емпатії, толерантності, трактовані, перш за все, як середній шлях між «курганами буйнаго безбожія» і «подлыми болотами рабострастнаго суевѣрія» - терпимість і свобода вибору віросповідання, сприйняття Бога як універсального уособлення трьох світів.

Розвиток особистості, формування її національного самоусвідомлення мислитель розумів як єдиний цілісний процес, продиктований ідеями і межами «сродності». Саме у цьому твердженні виявляється сильна сторона вчення Григорія Сковороди – самопізнання і саморозвиток за «сродністю». Хоча не можемо ігнорувати той факт, що таке слідування за «сродністю» певною мірою обмежує людину, «прирікає» її до виконання певного виду діяльності, усікаючи можливості гармонійного розвитку в інших сферах. Але мислитель уважав морально-духовній розвиток таким, що не має меж. Необхідною умовою розвитку, на думку Григорія Сковороди, виступає свобода особистості, яку він поєднує із відповідальністю індивіда за власні вчинки. Саме ці постулати – поєднання свободи вибору і високий рівень особистісної відповідальності – сьогодні є підґрунтям національної свідомості та національної самоідентичності українців.

Таким чином, ідеї національної свідомості та самосвідомості українського мислителя Григорія Сковороди підносять людину як найвищу цінність, утверджують принципи духовності, моральності, свободи індивідуальності і щастя кожної особистості.

Література:

1. Боєва Т. Українське державотворення та погляди Григорія Сковороди на державний устрій. Схід. 2013. № 5. С. 174–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2013_5_33.

2. Кожолянко Г. Ідейно-педагогічні погляди Григорія Сковороди у контексті становлення і розвитку української нації в оцінці етнолога Володимира Шаяна. Питання історії України. 2009. Т. 12. С. 170–172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu_2009_12_32

3. Кулішенко Л. Національна свідомість крізь призму світоглядних позицій українців. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39518/27-Kulishenco.pdf?sequence=1

4. Світ філософії у запитаннях та завданнях: навч. пос. для студентівбакалаврів технічних закладів вищої освіти. Під ред. О. Бондаренко. Запоріжжя: видавець ФОП Мокшанов В.В., 2021. 292 с.

ШАНАЄВА-ЦИМБАЛ
Людмила Олексіївна,
кандидат наук з державного управління, доцент
Національний університет біоресурсів і
природо-користування України
(м.Київ, Україна)

Г.СКОВОРОДА ТА ЙОГО «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ»

Ключовими напрямками розвитку вищої освіти в Україні є: особистісна орієнтація начально-виховного процесу, спрямування освіти на духовне і моральне вдосконалення студентської молоді, відродження її національної самобутності, інтеграція до світового освітнього простору.

Успішне вирішення складних завдань, що постали, можливе лише за умови осмислення і збереження тих передових, конструктивних ідей, що були обґрунтовані вітчизняною та світовою педагогічною думкою минулого, враховуючи сучасні тенденції розвитку.

Серед видатних діячів України, які збагатили вітчизняну педагогічну науку, чільне місце посідає філософ і просвітитель Г. Сковорода. Осмислення, систематизація та творче використання педагогічної спадщини мислителя, основаної на засадах гуманізації освіти, національно-культурних традиціях, особистісно орієнтованому навчанні, сприятиме пошуку нових концептуальних підходів до розв’язання виховних і дидактичних проблем, поставлених перед сучасною вищою школою.

Питання освіти мислитель розкривав у контексті «філософії серця», вчення про «дві натури» і «три світи». Г.Сковорода підкреслював, що для того, щоб правильно організувати навчально-виховний процес, визначити його мету, зміст, завдання, форми і методи роботи, необхідна пізнати природні можливості людини.

Під природою філософ розумів індивідуальні задатки, нахили, обдарування, таланти, що даються дитині від народження, від Бога. Впевнений у тому, що «Бог нікого не обійшов ласкою», просвітитель образно вдався до порівняння природи з багатим водограєм, що наповнює різні ємкості до повної місткості: «Менша посудина менше має, але в тому рівна великій, що однаково, як і та, повна». Г.Сковорода був упевнений, що природа людини є добра, що в кожній особистості закладений творчий потенціал і можливості, які можна реалізувати тільки у процесі скерованих виховних впливів та розвинутої потреби у самовдосконаленні.

Обґрунтовуючи свої міркування світоглядною тезою про те, що природа забезпечує «нерівну всім людям рівність», філософ найперше завдання педагогів вбачав у створенні належних умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, збереженні усього того, чим наділила людину природа.

Стверджуючи пріоритетне значення задатків, нахилів, таланту в процесі формування особистості, г. Сковорода ніколи не протиставляв природу вихованню, а наголошував, що навчально-виховний процес повинен посилювати розвиток закладених від народження можливостей.

Під вихованням Г.Сковорода розумів цілеспрямований і систематичний вплив на душу, розум людини, з метою прищеплення їй якостей здорової, інтелектуально розвиненої, порядної особистості. Мислитель закликав чуйно ставитися до внутрішнього світу учнів, дбати, в першу чергу, про виховання емоційно-вольової сфери студентів; формувати позитивні орієнтації на основі християнської етики, народної мудрості, загальнолюдських цінностей. Найкращі якості людини філософ асоціював з душею, тому у вихованні наполягав передусім звертати увагу на почуття, прагнення, домінуючі мотиви діяльності і поведінки. Наслідуючи українську національну традицію, просвітитель закликав виховувати у дітей людяність, щирість, вдячність, працелюбство, повагу до Батьківщини, любов до Бога, поміркованість у бажаннях, життєрадісне ставлення до життя, віру в краще майбутнє.

Г.Сковорода акцентував увагу на тому, що у навчальному процесі необхідно не просто передати студенту певну суму знань, тобто готову інформацію, а стимулювати його пізнавальну активність; навчити спостерігати за природними і суспільними явищами, критично мислити, узагальнювати фактичний матеріал, робити висновки; створити умови для саморозвитку та самовдосконалення, значну увагу приділяти творчій уяві, фантазії та духовним почуттям.

ШОВКОПЛЯС Анастасія,
магістр 1 року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СВІТ ЛОВИВ МЕНЕ ТА НЕ СПІЙМАВ…

Філософ, вчений, просвітитель, гуманіст, письменник - Григорій Сковорода увійшов в українську літературу як вагома, значна постать. Його думки, афоризми і досі переказують і по різному трактують.

Мандрівник за способом життя та викладанням думок. Свобода як фізична так і духовна була для нього базисом філософської системи.

Літературні здобутки Сковороди повсякчас привертали увагу чималої кількості дослідників серед яких М. Петров, Л. Махновець.

Їх, в першу чергу, привертало увагу великий спектр проблем, які аналізував філософ , він розглядав їх в історико – філософському, філософсько-світогляднoму аспекті.

Філософські монологи Григорія Савича були присвячені завданням "пізнати себе" та через це сутність буття загалом. Його демократичні, часом гуманістичні ідеї відображали образи пересічного українця.

Григорій Сковорода залишається для нащадків народним мандрівним філософом, таке всенародне визнання могло закріпитися тільки до справді національного мислителя.

Його терниста життєва дорога є прикладом самопожертв, в свій час Скворода став на захист народу який було закріпачено. Своїми творами , трактатами він відстоював волю свого народу та розвінчував несправедливість яку несли можновладці.

Пошуки мислителя дають поштовх і сучасникам шукати шляхи до пізнання щастя і світу, людського буття. Сковорода вважав, що людина має особливе місце в природі, а головна мета її - це знайти щастя.

Творчість Сковороди можна назвати перлиною української літератури часів бароко. Вона не є однотипною, її можна розділити на домандрівну, поетичну, яка адресувалась широкому колу людей, та мандрівну, де відкриваючи нові місця, письменник відкривав себе і вкладав це в свої нотатки, глибокі та малозрозумілі.

В творах Сковороди стерта межа між художнім вимислом та філософською ідеєю.

Його життя – це втеча від світу зла, несправедливості і досягнення свободи духу. Світ хотів «підловити» його на спокусі, затягнути у свої сіті, та не спіймав.

ЯКОВЛЕВА Валерія,
студентка факультету
інформаційних технологій
Науковий керівник: Гейко С.М.
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г.СКОВОРОДИ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА

Ім'я українського філософа і поета-байкаря Григорія Савича Сковороди займає дуже високий рейтинг серед імен знаменитих філософів. На думку автора даної наукової роботи, його філософська система не тільки оригінальна, але і досить сучасна.

Шлях Г. С. Сковороди в філософію був довгим. З прожитих 72-х років він віддав філософській роботі лише останні 25 років свого життя. Тільки в 70-80-х роках XVIII ст. він почав створювати свої філософські діалоги, трактати, притчі і, мандруючи по Україні, став проповідувати своє філософське вчення. А шлях майже в 50 років був тільки підготовкою до цієї мандрівки в образі "старця" - бродячого філософа-наставника.

Філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Вона охоплює самі різноманітні аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Цілком природно, що про все написати неможливо, так і у автора роботи немає таких глибоких знань по кожному з напрямів.

Можна однозначно стверджувати, так це те, що всі грані спираються на загальний центральний стержень, що розглядає проблему природи людини і її призначення. Цей стержень включає в себе і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення.

Немає особливої потреби писати про те, що вчення Сковороди виникло не на пустому місці. Можна лише відмітити, що ще грецький філософ Сократ, на чиї вислови часто спирався Сковорода, вважав моральність-доброчесність і знання-мудрість тотожними поняттями. Мандри Сковороди в образі «старця» також нагадують проповіді Сократом своїх ідей на вулицях і площах.

Значення філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому, що на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним і незахищеним.

СЕКЦІЯ 6.
РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«СКОВОРОДА НА СЛОБОЖАНЩИНІ»: СЛОВО УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТА

Серед багатьох, практично забутих сьогодні українських письменників і поетів нещодавньої доби ім'я Петра Онуфрійовича Дорошка мабуть одне із найменш згадуваних навіть професійними критиками, не кажучи вже про чималий загал поціновувачів літературного українського слова. Проте його постать скромно майорить поруч із такими знаними майстрами української поезії як наприклад І. Вирган, А. Воронько, О. Копиленко, А. Копштейн, В. Мисик, І. Муратова, Л. Первомайський та багато інших.

Син хлібороба з містечка Тупичів, що на Чернігівщині, стає студентом Харківського університету, харків'янином, де помітно міцніє, набирає соків його поетичний голос, а доля зводить з такими постатями, що вони незабаром стають класиками вітчизняної літератури як М. Бажан, П. Тичина, А. Малишко (дружбу з яким пронесено крізь студентське життя, роки особистісного становлення, фронтові шляхи, післявоєнний розквіт Батьківщини, аж до уходу останнього за обрії цього світу) та ін.

Серед багатьох тем поетичних співів П. Дорошка чільне місце посіло відкриття історії, народна минувшина, давні скарби культури як живий елемент сучасності. Відкриття, по-своєму, характерне і знаменне й для наших часів, коли, можна сказати, багатократно посилилась потреба у встановлені українського, глибокого культурно-історичного родоводу.

Вглядаючись у досі незнані, або малознані риси нашого побуту, життєвого укладу, культури, мови тодішня літературна молодь із хвилюванням пересвідчувалась у рідному звучанні навіть «чужих» наспівів. Обрах улюбленої рідної сторони передусім, чернігівського Полісся, Слобожанщини – стає мальовничішим, багатшим на виразні життєві реалії, глибшим за вкладеними в нього поетичними ідеями. Й, безумовно, дає плідні наслідки звернення до класичних і фольклорних джерел, що воно привчало до ясності образного мислення, строгої дисципліни вірша, зрілої культури малювання словом, що воно згодом яскраво відбилось в тому числі у вірші «Сковорода на Слобожанщині».

Чуття історії, що воно неодноразово породжувало цікаві образи, зріло виявляються у циклі «Київські фрески». У минулому поета вабили сторінки, що вони говорили про невичерпну, хоч й скована соціальними умовами, силу трудової людини, сторінки непокори, боротьби, революційного палання духу.

У творчих пошуках поет приходить до ідей спадкоємності історичних постатей, що саме вони стали виразниками ідей волі й відродження національно-визвольного руху. Від літературного генія народної боротьби «Тараса Бульби» до «Вілюйського в'язня", який простягає руку Тарасові Шевченку («Спалах у ночі», 1965). Проте, здається, не безпідставним сказати, що із невмирущих традицій вітчизняної класики П. Дорошкові ближчими – у психологічному та стильовому, ідейну спадкоємність є традиції філософської та літературної школи І. Франка та Г. Сковороди, що воно й відбилось зокрема у згаданому творі.

Поезія «Сковорода на Слобожанщині» написана 1958 р. й увійшла, як вже було сказано, у збірку віршів «Київські фрески», філософією яких став нерозривний зв'язок часів, наступності духовного і і творчого досвіду народу, яким відбився б сьогоднішній день у сприйнятті далеких предків – з одного боку і далеких нащадків – з другого. У творі поет не забуває ані про ту, ані про іншу сторони.

Оце ж і сіяти година
Добро врожайного зерна,
Щоб колосилась Україна,
Його кохана сторона.

Вербовий шлях, кленовий посох,
Перепочинок де-не-де.
Мудрець, замріяний філософ
До дальніх правнуків іде.

Достеменно відомо, що поет планував розгорнути порівняно невеличку замальовку у поему, - не судилося …

Але Дорошкова «філософія природи» (за висловом академіка Л. Новіченка) перегукнулася у скромному вірші із глибоким відчуттям інтимного зв'зку із усім сущим на землі, природолюбством та людяністю, значущою філософською думкою, поетикою трудів й життя великого нашого гуманіста-мандрівника

Література:

1. Дорошко П. О. Вибрані твори в двох томах, том І : Вірші та поеми. – К.: Дніпро, 1980. 453с.

2. Дорошко П. О. Вибрані твори у двох томах. Том 2: Вірші та поеми. – К.: Дніпро, 1980. – 443 с.

БОНДАРЧУК Вероніка,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРО ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Народився Григорій Савич у 1722 році на Полтавщині у родині козака. Точної дати народження письменника встановити дослідникам так і не вдалося. Хоча озвучують 3 грудня, та стверджувати з повною упевненістю, що це сама та славнозвісна дата, коли український народ отримав великого мислителя, філософа, письменника, музиканта та мандрівника, не можна. Річ у тому, що вона була встановлена аж за 200 років опісля. Єдиним підтвердженням дати народження є лист Г. Сковороди до друга, у якому він розповідає про те, як відбувалося святкування його дня народження. Сам же себе Сковорода називав Варсавою, тобто сином свободи, інколи підписував свої листи подвійним іменем Григорій вар Сава Сковорода, Даниїл Майнгард. [1]

Сковорода не мав вищої освіти, але досконало володів сімома мовами. До того, ж він мав ще й музикальний талант – прекрасно грав на флейті та органі, скрипці, гуслях, лірі та бандурі, а з сопілкою ж він навіть ніколи не розлучався.

Григорій мав не стандартний для того часу світогляд, занадто прогресивний, взяти хоча б факт його вчителювання у Харкові. Замість оцінок Григорій Савич писав «туп», «сущая бестолковщина», або ж «остр», «зверок вострой», тобто той, що знання хапає на льоту. [1]

Як письменник-філософ він отримав непогану відомість за життя, не дивлячись на те, що не надрукував жодного видання. Загалом він написав 17 філософських творів, 7 перекладів. Найвідоміші його твори «Сад божественних пісень», «Жінка Лотова», «Байки Харківські».

Незвичний спосіб життя філософа, його вільнодумство, критика офіційної церкви і виступи проти існуючих порядків створили йому велику популярність на Україні та далеко за її межами. І в той час, як бандуристи і кобзарі, співаючи вірші й пісні Г. Сковороди на великих дорогах, ярмарках, поширювали про нього добру славу, церковники і «власть имущие» намагались зводити на нього наклепи і несправедливо переслідували філософа, називали «розбещувачем народу». За Сковородою було встановлено таємний поліцейський нагляд, проти нього заведені таємні справи, в які заносились донесення шпигунів. [3]

Він був надзвичайним аскетом, який полюбляв вишукані та дорогі речі. Так, наприклад, його друзі з елітних кіл щедро обдаровували Григорія Савича – висилали йому окуляри, найдорожчі інструменти виконані на замовлення за кордоном (бо на дешевих він не любив грати), сир пармезан, який привозили спеціально для нього. [1]

Існує багато легенд про його шосте чуття та віщі сни. За іншими ж переказами, Сковорода був вегетаріанцем. Він вірив у правдивість сновидінь, тому коли одного разу у сні він побачив, як люди їдять одне одного, то відмовився їсти м’ясо.

Одна з них говорить, що відчуваючи свою смерть Сковорода у 1794 році прийшов помирати в улублене село. До обіду він скликав своїх друзів та весело провів з ними час, потім же пішов і викопав собі могилу у парку, уславши її дубовим листям. Зайшовши до хати – перевдягнувся у чистий одяг, поклав торбу під очі і заснув вічним сном. [2]

Григорій Сковорода заповів ставити не хреста на своїй могилі, а камінь з його крилатою фразою «Світ ловив мене та не спіймав».

Література:

1. Григорій Сковорода цікаві факти Dovidka.biz.ua : веб-сайт. URL: https://dovidka.biz.ua/grigoriy-skovoroda-tsikavi-fakti/

2. Григорій Сковорода: цікаві факти про життя та творчість Findbook.com.ua : веб-сайт. URL: https://findbook.com.ua/culturenews/grygoriy-skovoroda-cikavi-fakty-pro-zhyttya-ta-tvorchist

3. Біографія Г. С. Сковороди dnpb.gov.ua : веб-сайт. URL: http://dnpb.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliohrafichni-resursy/vydatni-pedahohy/10839-2/

БУДИНСЬКИЙ Ярослав,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ Г.СКОВОРОДИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Видатний український філософ Г.С. Сковорода (1722 - 1794), вихованець Києво-Могилянської академії, поет і мандрівник, посідає особливе місце в історії української філософії. Ще за його життя про нього складалися легенди як про українського Сократа. У 16 років він став студентом академії, певний час перебував двірській капелі у Петербурзі, мандрував країнами Західної Європі, знав мови, вивчав філософію, був знавцем античної і релігійні літератури. Часом свого становлення й особистісного утвердження Сковорода вважав свої 30 років; літературну діяльність він почав другої половини 60-х років. За його життя нічого не було надруковано, вже після смерті стають відомими цикли йог філософських діалогів («Наркіс», «Симфонія наречена книга асхань «Жена Лотова», «Потоп зміїн» та інші).

Філософська концепція Г. Сковороди - пантеїзм. Бог і природа це єдине ціле: кожна людина має в собі Бога, він не існує поз людиною. Головна проблема його філософії - це проблема люднім Його філософія «практична», оскільки філософа цікавить передусім моральна проблематика. У центрі уваги філософії «мандрівного філософа» - релігійні і моральні проблеми. Г. Сковорода викладає їх мовою образів, символів, метафор. Методом розроблення цих проблем є пошук і протиставлення протилежностей, суперечностей, антитез.

Для Г.Сковороди весь світ є просякненим протилежностями: життя - смерть, світло - тінь,безглуздя - мудрість, плач – сміх, безчестя - слава, лютість - милість, початок - кінець тощо. Все у світі рухається між протилежностями у колі («кільці»), початком якого є відпадання від Бога, а кінцем - повернення до нього.

Г. Сковорода не створив теоретично оформленого і систематизованого вчення. Свою філософію він розумів, як вміння жити у Богові, у гармонії з природою, у мирі з людьми і власною совістю. «Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, - то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є філософія», - стверджував Сковорода.

Найпотрібнішим для людини є щастя, «мир душевний». Воно доступне всім, полягає в пізнанні себе як образу Божого. «Поглянь у себе», тобто пізнай себе - це основний мотив філософії Сковороди.

На думку філософа, усе створене Богом, можна визначити як три світи:

- перший є загальний світ, «де живе усе породжене», «він складається із незчисленних світів, і є великий світ» - макрокосм;

- другий світ - це мікрокосм - світ людини;

- третій світ - символічний світ Біблії. Символи Біблії «ведуть думку нашу до розуміння вічної натури».

Кожен із трьох світів складається із двох «натур», має подвійну природу, одна з яких - видима (матеріальна), друга - невидима, тобто божественна, - вважав Сковорода. Невидима натура і є Богом, який пронизує собою все суще.

На противагу раціоналізму XVIII ст. Сковорода створює самобутнє вчення про «серце» як осереддя глибин людської душі. Серце - це «безодня» людини, через яку відкривається божественна «безодня». Серце, а не розум, виступає джерелом почуттів і думок, засобом пізнання. В ньому поєднуються розум, воля, почуття, віра.

Етичне вчення Г. Сковороди спрямоване на пошук шляху, що веде до щастя, до любові, до уподобання Богу. Етичним ідеалом Сковороди є ідеал нерівної рівності в тому сенсі, що усі люди рівні перед Богом, але разом з тим вони є нерівними, тому що мають різну натуру. Метою всіх людей є наближення до Бога, отримання вищого блаженства. Філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна значення.

Філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому, що на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) і незахищеним.

Багато які з перерахованих проблем можуть отримати розв'язку, якщо відродити тему "спорідненої" праці, поставлену Сковородою майже 250 років тому. Незважаючи на те, що ця тема отримала розвиток в українській літературі, вона все ще чекає свого збагнення.

HOLOVII Kateryna
studentka III roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

ZNACZENIE SPUŚCIZNY FILOZOFICZNEJ HRYHORIJA SKOWORODY DLA UKRAINY I ŚWIATA

Nazwisko ukraińskiego filozofa i poety Hryhorija Skoworody zajmuje bardzo wysokie miejsce wśród nazwisk sławnych filozofów. Jego dzieła o miłości, wolności i życiu pozostają aktualne wiele wieków po śmierci autora. Koncepcja mądrości życiowej wypracowana przez filozofa robi wrażenie nawet na ludziach XXI wieku. H. Skoworoda wniósł znaczący wkład w kształtowanie się duchowego kodeksu ukraińskości. On jest pierwszym i jedynym na świecie podróżującym filozofem, który połączył życie z nauką, ciągłym samodoskonaleniem. Wiersze, prozy i przypowieści H. Skoworody są głęboko zanurzone w specyfice narodowej i odbijają się w osobie pisarza, „filozofa powinności publicznej”, wolności narodowej i osobistej w jej racjonalnym sensie.

Głównym celem pracy filozofa jest badanie człowieka i jego egzystencji. H. Skoworoda uważał naukę o człowieku i jego szczęściu za najważniejszą ze wszystkich nauk. Rozważania H. Skoworody na ten temat mają charakter religijno-filozoficzny, wiążą się z odwołaniami do Biblii i tradycji chrześcijańskiej, a więc opierają się na głównych chrześcijańskich kategoriach światopoglądowych: miłości, wierze, szczęściu, śmierci itp. Myśląc o nich, filozof szuka odpowiedzi na pytanie, kim jest człowiek, jaki jest sens jego życia, jakie są główne aspekty ludzkiej działalności. H. Skoworoda inspirował się twórczością wielu wybitnych filozofów, m.in. Arystotelesa. Jednak jego myśli i poglądy są również nieco wyjątkowe, ponieważ jego utwory również opierały się na własnym doświadczeniu.

Ontologiczną podstawą filozofii Skoworody jest koncepcja trzech światów i dwóch natur: jedna natura jest widoczna, a druga niewidoczna. Ta koncepcja trzech światów stwierdza, że istnieją światy: duży, lub makrokosmos (wszechświat); mały, lub mikrokosmos (człowiek); symboliczny (Biblia, mitologia itp.).

Pojmowanie przez Skoworodę natury wielkiego świata, jego poglądy w całości można scharakteryzować jako idealistyczny panteizm w szczególnej formie. Specyfika polega na tym, że historycznie jest to forma przejściowa od teizmu przez obiektywny idealizm do materializmu. W rozumieniu świata materialnego przez Skoworodę, wraz z poglądami idealistycznymi, ważne jest zdefiniowanie następujących postępowych stanowisk:

- wypowiedzi o wiecznej zmianie i ruchu materialnego świata;
- rozpoznanie sprzeczności natury świata rzeczy i nierozerwalnego związku przeciwieństw;
- ogłaszanie istnienia wielu światów, wieczności i nieskończoności materii;
- konsekwentny antyklerykalizm i odejście od oficjalnego nauczania Kościoła prawosławnego.

H. Skoworoda odwoływał się do ideałów filozofii humanizmu i oświecenia, wiary we wszechmoc ludzkiego umysłu, w niezmienność triumfu prawdy i sprawiedliwości. Ważną rolę odegrały w tym jego studia na Akademii Kijowsko-Mohylańskiej, gdzie znaczący wpływ wywarły tradycje oświeceniowe. H. Skoworoda wierzył, że ideał społeczeństwa, w którym każdy realizuje swoje naturalne talenty w pracy i czerpie z niej przyjemność, może być realizowany przy pomocy edukacji i samowiedzy. Stąd deklaracja samowiedzy jako uniwersalnego środka moralnej restrukturyzacji świata. Poglądy filozofa były nieco rewolucyjne, ponieważ wiązały się z trudną epoką, w której żył. Ludzie często napotykali na wzrost niesprawiedliwości i przestępczości, zanik wartości duchowych, deifikację nietrwałego bogactwa i inne problemy, które autor podkreślał w swoich utworach. Skłoniło to Skoworodę do opracowania doktryny, w której ostrze krytyki stosunków społecznych i walki o ich fundamentalną odbudowę przenosi się w sferę moralności.

Dziedzictwo filozoficzne H. Skoworody jest wieloaspektowe. Obejmuje najróżniejsze aspekty życia człowieka: naukę, religię, kulturę, sztukę. Więc filozofia H. Skoworody jest doskonałym przykładem istnienia filozofii ducha ukraińskiego jako dynamicznego, zdolnego do rozwoju i ciągłego doskonalenia pierwotnego systemu poglądów, ideałów, wierzeń, nadziei, miłości, honoru, sumienia, godności i przyzwoitość; jest swoistym poszukiwaniem i określeniem przez Ukraińców swojego miejsca w procesie społeczno-historycznym oraz wezwaniem do humanizmu.

ГРИЩЕНКО Вікторія,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

«Коли не зможу нічим любій вітчизні прислужитись,
в усякому разі з усієї сили намагатимуся
ніколи ні в чому не шкодити».
Г. Сковорода

Актуалізація ідей видатних українських діячів культури і мистецтва, вчених, філософів, педагогів, особливо є важливою в період боротьби нашого народу за свою свободу і незалежність. Постать Григорія Сковороди, видатного філософа, педагога, письменника, гуманіста, громадського діяча, музиканта є важливою у формуванні української суспільної світоглядної позиції, збереженні гуманістичних ідей у розбудові суспільства, навчанні і вихованні молоді.

Г. Сковорода вважав, що інтелектуальне, духовне, етико-моральне зростання творчої особистості особливо пов'язане з утвердженням національної духовності. Філософ наголошував на важливості ґрунтовного пізнання традицій національної культури, розвитку освіти рідною мовою, покликаних прилучати до духовності народу. Адже, свою першу лекцію, всупереч тогочасним вимогам, Г. Сковорода прочитав рідною українською мовою. На докори він відповів, що вважає «недоречним позичати воду, коли у нас своя криниця чиста» [1, с 80].

На думку С. Новосад, Григорій Сковорода «не лише глибоко розкрив світогляд, стиль та спосіб мислення українського народу, показав його живу душу і тим самим окреслив та охарактеризував риси української ментальності, а й освітив шляхи поступового розвитку української нації. Він був шукачем нового знання, нового розуміння Світу і місця людини в ньому» [2, с. 6].

Дослідники спадщини Г. Сковороди, зазначають актуальність його поглядів на освіту та виховання з позицій народної педагогіки. Зокрема О. Мишанич зазначає, що «на освіту Г. Сковорода дивився як на засіб виховання всього народу. Мандруючи по Україні, перебуваючи весь час серед простих людей, він заслужив собі славу народного вчителя. Джерелом педагогічних поглядів Г. Сковороди були традиції народної педагогіки, народна мудрість, народні погляди на освіту і виховання. Народна етнопедагогіка вплинула на головну

педагогічну ідею Сковороди – трудове виховання за принципом «спорідненості». Виховання людини праці, чесної особистості, яка трудиться згідно зі своїми природними нахилами, пронизує всю педагогічну систему Сковороди» [1, с. 195].

Педагогічна діяльність і творча спадщина Г. Сковороди пронизані ідеями української народної педагогіки, зокрема пісні і вислови філософа стали крилатими і увійшли до скарбниці української етнопедагогіки.

Те, що Сковорода майже в кожному своєму творі посилається на народну педагогіку, свідчить не лише про його знання її, а й про те, що своє педагогічне вчення він прагне обґрунтувати з урахуванням здорового глузду народу, його величезного духовно-практичного досвіду [1, с. 144].

Вивчення біографію Г. Сковороди засвідчує, що він був дуже близьким до народу, знав його думки і прагнення. Мандруючи містами і селами України, філософ намагався допомагати бідним, полегшити їх скрутне життя, спонукав їх задовольнятися тим, що в них є, бачити щастя у праці, у єднанні з природою. Ця тема стала основною філософських поглядів Г. Сковороди, спрямована на визначення сутності людини, її щастя, змісту і результату життя, що і відображає сутність української національної ідеї.

Отже, вся творчість великого мислителя пронизана національною ідеєю, яка показує велич, мудрість і силу українського народу. Г. Сковорода зумів показати виховну народну мудрість, народну педагогіку, досвід виховання та навчання дітей і молоді. Завдяки своїй високій освіченості, ерудиції і творчому таланту він зумів переосмислити скарби національної культури та побуту і в науковій обробці повертав їх народові в новому, збагаченому вигляді.

Література:

1. Григорій Сковорода [Текст]: наук. праці / упоряд. та наук. ред. Д. Герцюк, П. Сікорський. – Львів: «СПОЛОМ», 2013. – 228 с.

2. Новосад С. Розвиток творчих здібностей, самопізнання та самотворення у філософській концепції Григорія Сковороди (Філософські особливості творчості українців). – К.: НДІУ МОН України, 2009. – 68 с.

HUD Anastasiia
studentka IV roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

HRYHORIJ SKOWORODA — WYBITNY UKRAIŃSKI POETA I FILOZOF

Hryhorij Skoworoda – wybitny ukraiński myśliciel, filozof, humanista, pedagog, pisarz, językoznawca, pedagog, muzyk. Syn Kozaka małoziemskiego z Lewobrzeża, kształcił się w Akademii Kijowsko-Mohylańskiej, pracował jako nauczyciel w kolegiach Perejasławskim i Charkowskim. Jednak wrogość władzy kościelnej wobec jego postępowych poglądów i metod pedagogicznych skłoniła go do rozpoczęcia życia wędrownego filozofa.

Przez 25 lat H. Skoworoda przeszedł pieszo przez swoje rodzinne Lewobrzeże i Ukrainę Słobodzką, głosząc swoje poglądy. Pisze dzieła filozoficzne *Dialog, czyli rozmowa o starożytnym świecie*; *Rozmowa pięciu podróżnych o prawdziwym szczęściu w życiu*; *Narcyz, czyli rozmowa na temat: poznaj siebie samego*. Myśliciel był zaniepokojony problemami nierówności społecznych ludzi, poszukiwaniem dróg do ludzkiego szczęścia. Jego zdaniem ta ścieżka prowadzi przez samowiedzę i pracę. Człowiek musi robić w życiu to, co najbardziej odpowiada jego skłonnościom, a do tego musi być niezależny, unikać wyzysku i chwały.

W swoim rozumieniu świata filozof przestrzegał moralnych i etycznych podstaw odwiecznej walki „dobra” i „zła”. Przez „zło” rozumiał pragnienie wzbogacenia się, pasożytnictwo, rozwiązłość. Przeciwieństwem „zła” jest „dobro”, symbolizujące wysokie duchowe interesy człowieka. Tak więc filozoficzne nauczanie ukraińskiego myśliciela zostało obiektywnie skierowane na afirmację idei humanizmu, dobra, sprawiedliwości. Trzymając się pozycji humanizmu, Skoworoda bronił jedności człowieka i natury. Według filozofa droga do ludzkiego szczęścia jest wytyczona przez samowiedzę. Poznać siebie, według H. Skoworody, znaczy poznać boskość w sobie. Według filozofa głównym warunkiem poprawy życia ludzi jest szerzenie edukacji, duchowe wyzwolenie człowieka.

Filozoficzna koncepcja Skoworody opiera się na tezie o istnieniu trzech światów: makrokosmosu — wszechświata, który jest wieczny; mikrokosmosu — człowieka; symbolicznego Świata Biblii. Praktyczne doświadczenie, które Skoworoda uważał za źródło wszelkiej wiedzy, doprowadziło do krytyki dogmatów religijnych, scholastycznych postulatów teologów; kwestionował poszczególne postanowienia Biblii, choć szukał w niej duchowego początku.

Skoworoda jest jednym z najwybitniejszych humanistów swoich czasów; był szeroko zaznajomiony z dziełami starożytnych i współczesnych filozofów, władał łaciną, greką, polską, niemiecką i cerkiewnosłowiańską. Twórczość Skoworody jest perłą barokowej literatury ukraińskiej drugiej połowy XVII w. W latach 1769-1779 napisał 30 bajek, połączonych w zbiór *Bajki charkowskie*. Wyrażano w nich protest przeciwko uciskowi społecznemu, wysoko oceniano walory moralne ukraińskich chłopów. Talent H. Skoworody jako poety rozwinął się szeroko w utworach poetyckich, z których najlepsze są połączone w zbiorze *Ogród pieśni nabożnych*. Tutaj poeta jest śpiewakiem wolności, gloryfikuje Bogdana Chmielnickiego, wyraża nastroje antymonarchiczne. Wiele jego poetyckich dzieł i powiedzeń zyskało popularność wśród ludzi, a wiersz *Dla każdego miasta obyczaj i prawa* stał się pieśnią ludową.

Humanistyczne, demokratyczne i oświeceniowe idee Skoworoday wpłynęły na rozwój zaawansowanej myśli filozoficznej i społeczno-politycznej Ukrainy, a jego poetyckie dziedzictwo położyło podwaliny pod klasyczną literaturę ukraińską.

ДЕМЧЕНКО Яна Іванівна,
магістр 1 року навчання,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Г.С.СКОВОРОДИ

Постать Григорія Сковороди є важливим складником і чинником української національної ідентичності. Його творчість і саме життя — це, в першу чергу, філософія українського персоналізму.

Григорія Сковороду вважають родоначальником філософії серця, людини, життя. Варто відмітити, що він не зводив філософію до життя, а підносив життя до філософії. Можна сказати, що філософія і була його життям.

Літературну творчість Сковороди дуже часто порівнюють із творчістю Канта, оскільки вони обидва були родоначальниками нового способу філософування. Кант був засновником німецького трансцендентального ідеалізму, а Сковорода проклав корені українському персоналізму.

Філософія Григорія Сковороди має не тільки історико-філософське значення, яке є важливим чинником для розуміння української ментальності та ідентичності. Насправді, вона є джерелом того методологічного потенціалу, який розгортається саме сучасною філософією. Адже провідною тенденцією філософії останніх років є націлення до філософії комунікації: мови й мовлення, діалогу, дискурсу. В основі цієї тенденції лежить неосократичний діалог, який

практикується в багатьох царинах взаємодії людей — філософії, політиці, педагогіці тощо.

Філософію Сковороди називають ще й практичною філософією, що відповідає ще одній тенденції сучасної філософії, тобто етики, що робить його філософію вкрай актуальною, а самого мислителя - нашим сучасником. Сковорода, так само як і Кант, віддавав перевагу практичному розуму над теоретичним. І Кант, і Сковорода вважаються протагоністами філософії свободи. Актуальність як творчості, так і життєвої позиції Сковороди проявляється в умовах сучасної технологічної цивілізації. Практична філософія Сковороди, його етика – це його проповідь щастя. Ця частина його філософського світогляду органічно зв'язана з тою теоретичною філософією, яка була міцніше зв'язана з життям.. Дуже важливим аспектом його спадщини (де він надихається античними прикладами) є те, що він, по суті, кидає виклик суспільству споживання, а шлях самопізнання означає розрізнення справжніх та позірних цінностей людського життя, відмову від усього зайвого й неважливого, гармонійні стосунки з іншими людьми і природою.

У філософських поглядах Сковороди та у його творчості ідеалом людини є вільна особистість, котра досягає спокою і радості серед природи, шукає істину, пізнає саму себе, виявляє свої природні нахили і реалізує їх передусім у духовній діяльності. Сковорода не приймав навколишнього світу, зокрема соціуму, що склався, на його думку, за принципом абсурду, несправедливо, коли існує поділ на „вищих” та „нижчих”, що, зрештою, перешкоджає людині виразити себе, займатися „сродним трудом”, відтак забирає в неї можливість бути щасливою. На переконання філософа, людина щаслива лише тоді, коли вільна.

Г.С. Сковорода є легендарною особистістю сучасності. І хоча свої твори він не друкував, його рукописи читали, зберігали та переписували. Складені ним вірші та пісні поширювалися і з часом починали сприйматися як народні твори. Пам’ять про Григорія Сковороду зберігається з покоління в покоління, стимулює культурний і освітній розвиток.

ЗАЯЦЬ Владислав,
студент факультету
землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Філософія - суть пізнання, і в історії кожної нації були особистості, які сформулювали як глибинні основи свого народу (актуальні дотепер), так і

заклали потужний імпульс вектору розвитку філософської думки, а потім і культури всієї держави.

Україна дала світові Григорія Сковороду, що увійшов до списку 100 найбільших філософів світу, поряд з Сократом і Епікуром, Конфуцієм і Лао-Цзи, Коперником і Джордано Бруно, Дені Дідро та Людвігом Фейєрбахом.

Розглядаючи особистість філософа, доцільно звернути увагу на декілька основоположних граней його гігантського таланту, який розкриває суть української нації.

Філософ, вчення якого про любов, свободу і життя зберігає актуальність через багато століть після смерті автора.

Сковороду називають проповідником філософії любові і свободи. Розроблена філософом концепція життєвої мудрості вражає навіть людей в 21 столітті, яких здивувати чим-небудь нелегко. Для пояснення сучасникам, чим примітний Григорій Сковорода, доречно використовувати порівняння з людиною-хіпі, яка волею долі народилася в українському містечку першої половини 18 століття. Народженого в сім'ї малоземельного козака Григорія Савича порівнюють з відомими мислителями давнини, називають українським Сократом.

Сковорода - єдиний європейський філософ, який доводив вірність власного бачення світу всім своїм життям. Мислитель говорив, що у кожної людини в житті є своє призначення, завданням кожного з нас є пошук єдино вірного шляху, особливої місії на землі. Сковорода вчив, що найнеобхідніше зазвичай дається людині легко і без зайвих турбот. Якщо ж бажане не дається - значить, і домагатися володіння ним не слід, оскільки дії людей наперекір долі тягнуть за собою всесвітній хаос. Власні думки, як і Платон, Сковорода викладав у форматі діалогів. Цей стилістичний прийом дає можливість мислителю розмежовувати людську сутність, ділячи її на видиму і невидиму складову. Споглядання людиною самої себе з боку для філософа є шляхом до глибшого пізнання суті.

Головною метою філософії Сковорода називав пошук щастя, гармонії, життєвого балансу. Григорій Савич є першим і єдиним у світі мандрівним філософом, який поєднував життя з вченням, постійним удосконаленням самого себе. Усім своїм життям він довів, що щастя людини не залежить від місця і часу, плоті або крові, не міститься в високій посаді, владі або багатстві. Суть щастя Григорій Сковорода зв'язує з образом життя самої людини. Найбільш повно ця суть розкривається через вислів Сократа: «…Інший живе для того, щоб їсти, а я - їм для того, щоб жити…», яким Сковорода відкриває свій трактат під назвою «Ікона Алкивіадська». Своїм розумінням щастя Сковорода як би захищає людську «природу» від примітивного її зведення до споживання і користі. Сам він обрав такий спосіб життя, який з його слів допомагав йому «не жити краще, а бути краще». Прагнення «бути краще» він пов'язував з поняттям «чистої совісті»: «краще годину чесно жити, чим поганить цілий день».

КЛЮСОВСЬКА Анастасія,
магістр І року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Основною та типічною душевною складовою українського народу ще із давніх – давен була «сердечність». Науковці зазначили, що після довготривалого спостерігання за українським народом визначальним та дуже важливим аспектом в житті людей були сердечні почуття та переживання.

Починаючи з виток давньоукраїнської філософії Княжої доби в приказках, казках та легендах прослідковувався образ серця, як найважливішої складової емоційного стану людини. Згодом Григорій Савич Сковорода (1722-1794рр.) продовжує широко розкривати «філософію серця» в своїх твореннях.

Г. Сковорода – творець та мислитель, який намагався зрозуміти як правильно жити, та постійно мав на меті віднайти мудрість, але вже як практичну науку. Він вважав, що пізнавальні та теоретичні нахили постають на друге місце після більш емоційного та глибшого за них, емоційно-вольового єства духу людського – «серця».

Трактуючи це поняття, філософ чітко виокремлює духовне та матеріальне начало, виділяючи, що саме духовне та безпосередньо внутрішнє самовдосконалення допоможе людині стати щасливою. Думка, почуття та стремління породжують своє життя саме із серця. Звідси витікає вимога «пізнай себе», з якою тісно пов’язана ідея «сродної праці» Г. Сковороди. Можемо сміливо сказати, що сутність концепції Сковороди поляє в тому, що, він розглядає людину виокремлюючи одразу дві її природи – «внутрішню» та «зовнішню» акцентуючи свою увагу на «чистому серці» як центрі всього людського. Безпосередньо, можна зазначити, що проблема серця в його роботах чітко пов’язана із проблемою Богопізнання. У Сковороди Серце – це найважливіший центр душі, що не існує ніде, але є у всій людській істоті.

«Філософію серця» Г. Сковорода чітко показує у своїх працях: «Наркіс.Розмова про те: пізнай себе», «Вхідні двері доброхристиянської доброчинності». «Філософія серця» в українському романтизмі визначалась, як світоглядна позиція. Всі визначальні представники цього філософського напрямку досліджували духовний світ людини через всю складність індивідуальності людської та її емоційного стану. Романтизм зміг протистати класичному «наслідуванню природи», та дозволив митцю мати право на самобутність та оригінальність.

КОЛЕСНИК Марія Юріївна,
викладач
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

«СВІТ ЛОВИВ МЕНЕ, ТА НЕ ВПІЙМАВ»

Біла скульптура чоловіка з книжкою в руці посеред понівеченого приміщення. Над нею ясніє блакитне небо, а навкруги — чорні обгорілі уламки того, що ще вчора було музеєм Григорія Сковороди. Якось навіть дивно, що російський снаряд, який майже вщерть знищив музей українського філософа, не зачепив його скульптури. Дуже символічно й цілком відповідає філософії, яку пропагував і розвивав «український Сократ». *«Все мина, лиш любов зостається по всьому, все мина, та не Бог, не любов»,* — писав Григорій Савич [1].

Почнемо з того, що у Москві серед цілей своєї спецоперації одразу вказали «денацифікацію» України. Ймовірно, це передбачає тотальне знищення української історії та культури. Саме таким завданням можна пояснити ракетні удари по закладам культури та освіти, зокрема на Харківщині.

Уродженець Полтавщини Г.Сковорода був філософом-містиком, богословом, поетом, байкарем, педагогом і композитором. Його називали Сократом. Мандрував мислитель переважно Слобожанщиною. В його філософських діалогах і трактатах біблійна проблематика переплітається з ідеями платонізму та стоїцизму. Головним сенсом людського існування містик-пілігрим вважав самопізнання.

У російських джерелах Сковороду називають «російським і українським філософом», хоча писав твори він різновидами староукраїнської літературної мови, українською та латинською. Світогляд мислителя не вкладається у сучасну ідеологію рашизму. Мабуть, цим пояснюється мета нищення всього, з чим пов’язаний мандрівний філософ, який жив у XVIII сторіччі.

Там, куди пізно ввечері 6 травня влучив снаряд, Сковорода провів останні роки свого життя. Це колишній маєток поміщиків Ковалівських, з якими він дружив. У 1972 році, до 250-тої річниці з дня народження Сковороди, в маєтку облаштували меморіальний музей. Саме тут, у селі Сковородинівка *(стара назва Пан-Іванівка — ред.)*, філософ помер і був похований.

Цікаво, що в 1941-1943-х роках село було під окупацією німців, які пошкодили тодішні історичні пам’ятки. 1943-го радянські війська звільнили Сковородинівку, і от за 79 років по тому росіяни не просто пошкодили історичну пам’ятку, а знищили її.

У музеї були автентичні речі філософа, які пережили і Першу, і Другу світові війни: срібний годинник з дарчим написом, скрипка, яку зберіг його учень, родова скриня Ковалівських. Була також свита XVIII століття, оригінальна чорнильниця студентів Києво-Могилянської академії *(Сковорода —*

найвідоміший спудей Києво-Могилянської академії, попри те, що так її і не закінчив — ред.), і старовинна Біблія. Святе письмо для Сковороди було відправною точкою його філософії.

Геній, український письменник, поет, філософ, перекладач, мандрівний безхатько, вегетаріанець, любитель вина, який курив люльку. Все це про Сковороду. Він народився 1722 року в козацькій сім'ї, в селі Чорнухи на Полтавщині. Любив музику, цікавився наукою. Знав латину, старогрецьку, староєврейську, польську, німецьку, італійську та угорську мови. Мав винятковий голос, тож співав у Петербурзькій придворній капелі імператриці Єлизавети. Там писав ноти, навчився гри на скрипці, флейті, бандурі, органі, гуслях.

З 1745-го Сковорода впродовж п'яти років жив і навчався в Європі, а коли повернувся до України, то взявся викладати поетику в Переяславському колегіумі. Постійно мандрував (подорожі були частиною його світогляду), був байдужим до матеріальних благ.

Хтось може назвати Сковороду людиною без уподобань. У нього дійсно не було родини, домівки в звичному розумінні слова. Але вражає те, що він при цьому відчував себе неймовірно щасливим і гармонійним. Останні дні життя провів у колі друзів, розмовляючи на філософські теми і граючи на сопілці серед природи. Він сам вирив собі могилу, знаючи день свого відходу. Вмився, одягнув чистий одяг, помолився, ліг спати і більше не прокинувся. Основою його філософії стало вчення про три світи: мікрокосм, макрокосм і біблійний світ символів. Мікрокосмом він називав власне людину і вважав, що найперше, що вона має зробити — це пізнати себе. А вдається це лише через пошук «сродної праці», себто такої, яка приносить задоволення і надихає.

Сковорода – автор багатьох афоризмів і цитат, відомих нам ще зі школи. Його глибокі погляди та мудрі поради не втрачають своєї актуальності навіть крізь століття [2]:

- Хіба не любов усе єднає, будує, творить, подібно до того, як ворожість руйнує?
- Любов виникає з любові: коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю.
- Не той дурний, хто не знає… але той, хто знати не хоче.
- Коли ти не озброїшся проти нудьги, то стережись, аби ця тварюка не спихнула тебе не з мосту, як то кажуть, а з чесноти в моральне зло.
- Розум завжди любить до чогось братися, і коли він не матиме доброго, тоді звертатиметься до поганого.
- З видимого пізнавай невидиме.
- Не досить, щоб сяяло світло денного сонця, коли світло голови твоєї затьмарене.
- Ти робиш найкращу і для тебе рятівну справу, коли твердо ступаєш по шляху доброго глузду.
- Збери всередині себе свої думки і в собі самому шукай справжніх благ. Копай всередині себе криницю для тої води, яка зросить і твою оселю, і сусідську.

- Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись — значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота — рух душі, а життя — се рух.
- Безумцеві властиво жалкувати за втраченим і не радіти з того, що лишилось.
- Бери вершину і матимеш середину.
- Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати — це наполовину завершити.
- Уподібнюйся пальмі: чим міцніше її стискає скеля, тим швидше і прекрасніше здіймається вона догори.
- Визначай смак не по шкаралупі, а по ядру.
- Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора.
- Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга.
- Коли велика справа — панувати над тілами, то ще більша — керувати душами.
- Неправда гнобить і протидіє, але тим дужче бажання боротися з нею.
- Тоді лише пізнається цінність часу, коли він втрачений.
- Майбутнім ми маримо, а сучасним гордуємо: ми прагнемо до того, чого немає, і нехтуємо тим, що є, так ніби минуле зможе вернутись назад, або напевно мусить здійснитися сподіване.
- З усіх утрат втрата часу найтяжча.
- Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним і двох-трьох ворогів.

Усім своїм життям він довів, що щастя людини не залежить від місця і часу, плоті або крові, не міститься в високій посаді, владі або багатстві. «Світ ловив мене, але не спіймав», – говорив чи то жартома, чи то всерйоз Григорій Савич Скоровода, чи то про себе, чи то про всю українську націю в цілому.

Література:

1. Коціра Христина, Вогонь ловив його, та не спіймав. Ракетою по Сковороді // Режим доступу: https://hromadske.ua/posts/raketoyu-po-skovorodi (Дата звернення 05.11.2022).

2. Молочковская Татьяна, Афоризми та цитати Григорія Сковороди про любов, щастя і правила життя // Режим доступу: https://bhub.com.ua/uk/aforyzmy-ta-tsytaty-grygoriya-skovorody-pro-lyubov-shhastya-i-pravyla-zhyttya/ (Дата звернення 05.11.2022).

KRASNOVA Olena
studentka III roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

ROLA PODRÓŻNICZEGO STYLU ŻYCIA W TWÓRCZOŚCI HRYHORIJA SKOWORODY

Według Hryhorija Skoworody rozwój umysłowy człowieka jest niezbędny do poznania otaczającego świata i siebie, innymi słowy – dojścia do prawdy. Za źródło wszelkiej wiedzy uważał doświadczenie, praktykę i życie. Te postulaty wypracował i potwierdził swoim życiem, gdyż przez wiele lat prowadził podróżniczy styl życia, co dało filozofowi możliwość poznania swojego kraju, jego ludzi i zresztą samego siebie.

Hryhorij Skoworoda zmienił podstawy wielu nauk na Ukrainie. Jego działalność edukacyjna przyczyniła się do otwarcia pierwszego uniwersytetu na Ukrainie (w Charkowie). W swoich pracach, które zdawały się podsumowywać najwyższe osiągnięcia starożytnej literatury ukraińskiej, Skoworoda wychwalał piękno przyrody Ukrainy, pracowitość ukraińskich ludzi, pragnienie wolności i szczęścia.

Przepowiadając proroczo przyszłość, a w niej losy swojego narodu, wielki pisarz i filozof napisał: „Stworzymy lepszy świat. Na przyszłej Ukrainie widzę wszystko nowe: nowych ludzi, nowe stworzenie i nową chwałę”. Być może my Ukraińcy XXI wieku jesteśmy ludźmi, którzy tworzą naszą nową chwałę, naszą odnowioną ziemię”.

Podstawą szczęścia, jak wierzył H. Skoworoda, jest „praca pokrewna”, czyli ta, do której człowiek ma naturalne uzdolnienia. Interesujące są rady Skoworody dotyczące pracy z książką. Skoworoda uważał, że podstawą uczenia się jest obecność zainteresowania, chęć poznawania nowych rzeczy, do czego nauczyciel powinien zachęcać. Wśród środków i metod nauczania nauczyciel wyróżnił wykłady, sprawozdania, konwersacje i debaty. Jego zdaniem w procesie edukacji należy brać pod uwagę skłonności i możliwości dzieci, wiek oraz ich indywidualne cechy.

Hryhorij Skoworoda to nie tylko utalentowany poeta i pedagog, ale także wybitny bajkarz. Skoworoda dał bajkom niezależność gatunkową, stworzył ponad 30 bajek prozą. Według Skoworody zadaniem i celem bajki jest reprodukowanie prawdy i wyrażanie krytycznego stosunku do zjawisk społecznych.

Głównym źródłem bajek Skoworody jest ukraińska opowieść ludowa. Osobliwością bajek Skoworody jest moralność, którą autor nazywa siłą, jest kilkakrotnie większa niż zasadnicza część bajki.

Według H. Skoworody o sukcesie w działaniach człowieka decydują nie tylko jego umiejętności, ale także takie cechy, jak ciężka praca, cierpliwość, samokontrola,

umiar, uczciwość, sprawiedliwość, życzliwość, wdzięczność, skromność, a także humanizm.

МАРТИНЕНКО Станіслав,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ШЛЯХ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ В ФІЛОСОФІЮ

Шлях Г. С. Сковороди в філософію був довгим. З прожитих 72-х років він віддав філософській роботі лише останні 25 років свого життя. Тільки в 70-80-х роках XVIII ст. він почав створювати свої філософські діалоги, трактати, притчі і, мандруючи по Україні, став проповідувати своє філософське вчення. А шлях майже в 50 років був тільки підготовкою до цієї мандрівки в образі "старця" - бродячого філософа-наставника.

У філософському вченні Сковороди не тільки сама сильна і яскрава, але і сама важлива для сучасності є теза про щастя людини і людства загалом. У попередніх главах вказувалося, що у вченні Сковороди щастя людини не зв'язується з все більш повнішим задовільненням її потреб.

У Сковороди розуміння щастя має більш глибоке коріння. Суть щастя він зв'язує з образом життя самої людини. Найбільш повно ця суть розкривається через вислів Сократа: "…Інший живе для того, щоб їсти, а я - їм для того, щоб жити. …" - яким Сковорода відкриває свій трактат під назвою "Ікона Алкивіадська". Своїм розумінням щастя Сковорода як би захищає людську "природу" від примітивного її зведення до споживання і користі. Сам він обрав такий образ життя, який з його слів допомагав йому "не жити краще", а "бути краще". Прагнення "бути краще" він зв'язував з поняттям "чистої совісті": "краще годину чесно жити, чим поганить цілий день".

Найбільшої глибини теза про щастя досягає на тому моменті, коли Сковорода визначає саму суть "чесного життя" і "чистої совісті". Виявляється ця суть розкривається через трудову діяльність людини. У Сковороди не всяка праця веде до чесного життя і чистої совісті. У нього праця - це не обов'язок, не борг, не примушення (як суспільство вважає сьогодні), а, навпаки, вільний потяг людини. Процес праці розглядається як насолода і відчуття щастя навіть незалежно від його результатів. Такій праці Сковорода дає визначення "споріднена".

Розділення людей, що займаються "спорідненою" і "неспорідненою" працею - це і є сама глибока думка, на яку можна спиратися при розв'язанні сучасних проблем людства. Думка про те, що щастя людини полягає в праці, і

що вона зробила мавпу людиною, відвідувала багатьох філософів і раніше. Але визначення праці з позицій джерела свободи і щастя, або джерела страждання і нещастя людей зустрічається досить рідко. У Сковороди вперше ця тема визначилася як головна і в літературних творах, і в філософських трактатах.

Вся його творчість виходить з розуміння того, що людство може об'єднати тільки праця з суспільною користю і особистим щастям - "споріднена" праця. Праця ж "неспоріднена" - джерело деградації і людини, і людського суспільства.

Сучасна екологічна криза - це свідчення того, що людство займається в основному "неспорідненою" працею і ще не усвідомило роль "спорідненої" праці, пов'язаної з суттю самої людини. Тільки на основі пізнання людиною своїх природних здібностей - своєї функції в природі, можна перейти на перспективну траєкторію розвитку.

Передова частина людства чуйно вловлює цю думку Сковороди. Світова громадськість зараз визнає, що щастя і мир на планеті залежать в більшій мірі не від того, що люди уміють робити, а від того, на що направлена їх діяльність.

Заняття "спорідненою" працею накладає відбиток і на образ життя людини. Біографи Сковороди, наприклад, стверджують, що письменник Лев Толстой любив Сковороду саме за те, що його образ життя гармоніював з його вченням. Сам же Толстой страждав від дисгармонії між власним вченням і безсиллям порвати з життям, не відповідним його ідеалам.

Філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Значення філософської спадщини Г. С. Сковороди в тому, що на неї можна спиратися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї ж праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стало безцільним (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) і незахищеним.

Багато які з перерахованих проблем можуть отримати розв'язку, якщо відродити тему "спорідненої" праці, поставлену Сковородою майже 250 років тому. Незважаючи на те, що ця тема отримала розвиток в українській літературі, вона все ще чекає свого збагнення.

МЕДВІДЬ Валерія,
студентка факультету
ветеринарної медицини
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ СКОВОРОДИ

Педагог-новатор, який постійно намагається вийти за рамки загальновизнаних канонів, методи викладання якого царському режиму не припали до душі.

Протягом певних періодів свого життя Сковорода працював учителем. Для дітей деяких заможних поміщиків він був надомним педагогом, викладав і в навчальних закладах. Педагогічний талант Сковороди був настільки блискучим, що він розробив власну методику навчання богослов'ю.

Замість поширеного тоді зубріння філософ-богослов прагнув, щоб його учні освоїли в першу чергу вміння мислити, аналізувати, робити власні висновки. Подібне новаторство не прийшлося до вподоби владі того часу, нерідко кар'єра вчителя закінчувалася безславно. Проте успіхи учнів педагога-просвітителя можна розглядати як об'єктивний показник якості його викладання.

4. Ідея чистої або «сродної» праці в системі філософських поглядів Григорія Сковороди.

Йдеться про самопізнання та самовдосконалення людини на основі «сродної» життєвої діяльності. Праця -це всеперемагаюча сила, без якої не може бути добра і щастя. Але вона приносить радість і задоволення лише тоді, коли є «сродною», відповідає індивідуальним природним нахилам людини. Щоб бути щасливою, людина повинна пізнати себе, свої здібності і відповідно до них вибрати той чи інший вид суспільно корисної праці. Тобто Сковорода говорить про працю не як засіб існування, а як найбільшу життєву потребу і найвищу насолоду.

Згідно з твердженням Сковороди, «сродна» праця є водночас і потребою людського тіла, і потребою духовною, оскільки вона звеселяє дух, приносить задоволення і насолоду. «Сродна» діяльність характеризується тим, що вона однаково корисна й для того, хто знайшов своє покликання, і для суспільства. Цією єдністю суспільного і особистого інтересу «сродна» праця відрізняється від випадкової праці, обраної з міркувань користі, слави чи гордості. Тому уважне ставлення до самого себе, турбота про власний духовний світ матиме значення для інших людей.

Григорій Сковорода показав усім, «як можна бути вільним серед неволі і святим посеред пекла», бо зміг прожити як бунтар думки й самого способу життя.

MYKHAILIUK Daryna
studentka IV roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

HRYHORIJ SKOWORODA ZJEDNOCZY UKRAINĘ

Postać wybitnego ukraińskiego filozofa Hryhorija Skoworody jest znana współczesnemu pokoleniu Ukraińców przede wszystkim z ogranizonego programu szkolnego, który dla większości młodych ludzi jest nieciekawy i często nie wart uwagi. Nasuwa to pytanie: A ile jeszcze takich postaci ukraińskiej historii i literatury pozostaje zupełnie niezbadanych, niezrozumiałych i częściowo lub nawet całkowicie zapomnianych?

Być może właśnie świadomość tego stanu rzeczy skłoniła Mykołę Tomenko, jednego z najbardziej zainteresowanych promocją kultury ukraińskiej polityków, do rozpoczęcia nowej kampanii edukacyjnej pt. „Ukraina potrzebuje bohaterów”, której celem jest popularyzacja wydarzeń i nazwisk historycznych, które mogą stać się prawdziwą podstawą dla zjednoczenia kraju.

Jednym z takich nazwisk, które jest pozytywnie postrzegane zarówno na zachodniej, jak i wschodniej Ukrainie, jest urodzony w Połtawie podróżujący filozof i poeta Hryhorij Skoworoda. Miejscem, które wiele mówi o życiu i działalności filozofa jest Muzeum Pamięci Literackiej Hryhorija Skoworody. Niegdyś był to majątek ziemianina, a później pierwszego biografa Andrzeja Kowalewskiego, ucznia Skoworody. Filozofowi bardzo się tu podobało i często odwiedzał swojego ucznia, podróżując przez 25 lat po Słobodszczyźnie.

Muzeum zgromadziło prace, które opowiadają o drodze życia i światopoglądzie Skoworody, jego portrety i kilka przedmiotów osobistych. Jednym z najciekawszych obrazów jest obraz artysty Łazarenki, który na swoim płótnie przedstawiał różne portrety filozofa. Z osobistych rzeczy Skoworody zachowały się skrzypce, na których grał podczas pobytu w rodzinie księdza Jakowa Prawickiego oraz zegarek z napisem prezentowym. Fakt, że odziedziczyliśmy tę rzecz po filozofie, jest dość symboliczny, ponieważ, jak powiedział Skoworoda, strata czasu jest najtrudniejsza ze wszystkich strat.

Pomieszczenie-cela, w której Skoworoda spędził ostatnie godziny, nazywana jest w muzeum Świętym Świętych.

Zimą 1794 r. do Iwanówki przybył Hryhorij Skoworoda. Po obiedzie poszedł do przedszkola, zerwał jabłka i leczył nimi miejscowe dzieci. Następnie udał się na wyższy teren ogrodu i zaczął kopać dół pod lipą. Zdziwiony właściciel majątku zapytał, co robi. Na co Skoworoda odpowiedział: „Mój czas nadszedł. Czas zakończyć podróż". Wieczorem filozof wrócił do swojego małego i skromnego pokoju, ubrał się w czyste ubranie, usiadł przy stole i zapalił świecę. Zaniepokojeni faktem, że gość nie dał się usłyszeć następnego dnia, gospodarze postanowili mu wejść do pokoju Skoworody. Otwierając drzwi, zobaczyli, że w tej chwili świeca zgasła z powodu przeciągu. I tak dusza Skoworody poleciała do innego świata.

Filozof został pochowany tak, jak chciał – w grobie wykopanym własnymi rękami, bez krzyża, z napisem na kamieniu: „Świat mnie łapał, ale nie złapał".

I rzeczywiście, całe życie Skoworody to ucieczka i chęć ukrycia się przed światem. Dwukrotnie proponowano mu zostać mnichem – odmówił ze słowami „Wy, filary w świątyni Boga, wystarczą". Wszędzie był mile widzianym gościem, ale nigdzie nie zostawał na długo. Całe jego życie to podróż. Ukraina, Rosja, Polska, Włochy, Niemcy, Austro-Węgry – wszędzie szerzył swoją filozofię serca i wolności, swoją wizję ludzkiego celu i sensu życia.

Swoim stylem życia Skoworoda obalał kult bogactwa i luksusu – jadł wyłącznie nabiał i warzywa, które spożywał po zachodzie słońca, spał tylko cztery godziny na dobę. Kochał słońce i przyrodę, ponieważ wierzył, że szczęście leży właśnie w harmonii z nim.

Nawiasem mówiąc, ogród w Skoworodynówce jest autentyczny. Jest jeszcze studnia ze źródlaną wodą, którą pił filozof, sad i park z alejami lipowymi. Niestety 700-letni dąb, pod którym Skoworoda lubił pracować, nie zachował się w całości. W 1994 r. drzewo upadło, przeżywszy filozofa o 200 lat. Teraz z dębu pozostał tylko ogromny pień z zagłębieniem, w którym Skoworoda ukrywał się przed deszczem i nadal tworzył. Sam dąb (a dokładniej to, co z niego zostało) jest uważany za magiczny i zaleca się dotykanie go, aby spełnić marzenia (oczywiście niematerialne). Niedaleko od ulubionego drzewa filozofa znajduje się nowy dąb posadzony przez Hryhorija Skoworodę.

Postać Hryhorija Skoworody jest unikalna dla Ukrainy. Dlatego naszym zadaniem jest sprowadzenie go z powrotem do nowoczesności i odczytanie w nowy sposób autora swoistej filozofii serca i filozofii wolności. Takie współczesne odczytanie Hryhorija Skoworody przyda się całemu krajowi.

MORENKO Olesia
studentka II roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

WIELKOŚĆ I NIEŚMIERTELNOŚĆ POSTACI HRYHORIJA SKOWORODY

Znaczące miejsce w kulturze i literaturze ukraińskiej zajmuje Hryhorij Skoworoda, wybitny filozof, pisarz i pedagog XVIII wieku. Wielki wpływ na kształtowanie się poglądów i talentu myśliciela miał niski poziom życia społecznego Ukrainy w tym czasie. To właśnie warunki ówczesnego życia zahartowały duch bezkompromisowego bojownika przeciwko niesprawiedliwości społecznej, ugruntowały Skowordę jako demokratę i humanistę.

Wielkość i nieśmiertelność H. Skowordy polega na tym, że w trudnym czasie najbrutalniejszego ucisku ludu przez carat stanął w obronie człowieka. Pisarz marzył o sprawiedliwym społeczeństwie, w którym wszyscy będą dobrze żyć. Twórczość H. Skowordy pełna jest filozoficznych refleksji o szczęściu człowieka, o jedności człowieka i natury. Szczególne miejsce zajmuje temat „pracy pokrewnej”. Z podnieceniem mówi o umyśle, czystym sumieniu. W jego dziełach na tle magicznej natury kontrastuje świat ludzkich trosk, toczy się odwieczna walka dobra ze złem, życia ze śmiercią.

Droga życiowa wybitnego ukraińskiego filozofa Hryhorija Skowordy jest przykładem humanizmu i poświęcenia. W swoim ascetycznym życiu wędrowny filozof obrał wiele dróg. Chodził do ludzi, aby ich uczyć, jak być szczęśliwym.

Ścieżka twórcza wielkiego myśliciela rozpoczęła się w czasach upadku systemu feudalnego w Imperium Rosyjskim. Została zastąpiona nową, kapitalistyczną, co przyniosło ze sobą wzmocnienie rozwoju kultury narodowej, a jednocześnie nowe formy oswajania ruchów narodowych przez władze. H. Skoworoda należał do wybitnych osobistości swoich czasów, które oddały swój głos w obronie uciśnionego ludu: „A mój los jest z golakami…”. Mieszkańcy Ukrainy liczyli na ochronę dobrej carycy, a otrzymali dekret carski o poddaństwie. Wtedy Skoworoda wystąpił w obronie zniewolonego ludu, obalając potężnych władców niesprawiedliwego świata.

Wielkość H. Skowordy polega na tym, że szukał sposobów poznawania świata i ludzkiej egzystencji, aby doradzić innym, jak zmienić życie na lepsze. Dziedzictwo literackie wielkiego filozofa jest podziwiane za różnorodność gatunkową, ponieważ jego dzieła zawierają dialogi filozoficzne, traktaty, bajki, pieśni, aforyzmy itp. Ale autor podporządkował wszystkie te prace jednemu celowi – edukacyjnemu.

Podróżujący filozof pozostawił niezatarty ślad w dziedzinie pedagogicznej. Dla uczniów był nie tylko mentorem, ale także przyjacielem, pielęgnował w ich sercach miłość do ojczyzny i pragnienie wiedzy. Większość uczniów Skoworody została wybitnymi naukowcami. Dla wielu współczesnych Skoworoda był ukraińskim Sokratesem. Przykładem stały się jego idee filozoficzne i bezkompromisowe życie. Wędrujący filozof wierzył w człowieka, w jego godność. Twierdził, że człowiek zajmuje szczególne miejsce w przyrodzie, dlatego celem ludzkiego życia jest szczęście. W swoich pracach Skoworoda udowadniał, że żadna ilość dóbr materialnych i zaszczytów nie uszczęśliwi człowieka. Tylko ulubione zajęcie i szczera przyjaźń dają poczucie szczęścia. W bajce *Słowik, skowronek i drozd* pisarz podkreślał: „Przyjaźni nie można wyżebrać, kupić, odebrać siłą… Szczęśliwy jest ten, któremu udało się zdobyć choćby cień dobrej przyjaźni. Nie ma nic cenniejszego, słodszego i bardziej użytecznego niż to.”

H. Skoworoda pozostał ze swoim ludem do końca swoich dni. Utwory Skoworody stały się pieśniami ludowymi. Twórczość wybitnego artysty stała się podstawą twórczości jego naśladowców, wybitnych pisarzy i humanistów XIX wieku. Następnie pokolenia zwrócą się ku mądrości Hryhorija Skoworody, starając się zrealizować marzenie ludzkości o stworzeniu humanistycznego społeczeństwa.

МОСКАЛЕНКО Богдан,
студент ННІ енергетики
автоматики і енергозбереження
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФІВ

Українська філософія – це зібрана думка філософської спадщини українських мислителів. Особисто я моя думка, що українська філософія формувалася на з філософій інших країн таких як Італія, Англія, Франція, Америка, Німеччина. Тому що українська філософія Відтворює з певним часовим зміщенням усі етапи світової філософії. Наприклад класицизм , який уперше заявив про себе в італійській культурі XVI-го ст. А в Україні він з з'явився

Д.Чижевський, що українській філософії тільки належить проявити себе і що, можливо, писати її історію ще зарано.

Найбільше мені подобається філософія Григорія Сковороди, тому що Своє філософське вчення Сковорода сформував під впливом античної і середньовічної європейської філософії. Сковорода створив власну філософську систему, специфічний стиль і форму філософського мислення. Його філософствуванню властиве органічне поєднання художнього і раціонально-абстрактного світоспоглядання. Наслідком такого поєднання став універсальний алегоризм (іносказання), у якому предмети і явища осмислюються не в сукупності властивостей, не в цілісності, а лише в абстрактно-схематичному образі їх як символи.

МОСКАЛЬОВА Валерія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ НАЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Кожен мусить пізнати свій народ і себе в ньому…
Г. Сковорода

Мандрівний філософ, український Сократ – саме так називають поета, педагога та богослова Григорія Савича Сковороду. Його творчість, безумовно, мала і має вплив на формування національної свідомості, адже ця людина посідає своє особливе та важливе місце в українській літературі та культурі загалом. Він зробив неоціненний внесок у духовний розвиток суспільства, його філософія змушує переосмислювати реалії, заглиблюватись у сутність буття та світу в цілому.

Розвиток творчості Сковороди припадає на другу половину 18 століття - це саме той час, коли почалося активне розгортання гайдамаччини, коліївщини, загалом виникає активне посилення визвольної боротьби закріпаченого селянства. Усі ці події, безсумнівно, впливали на становлення переконань та поглядів Григорія Савича, формували у нього протест проти світу, у якому панує несправедливість та приниження, розвивали національну свідомість. Усе це він реалізовував у байках, творах та віршах. Сковорода рухався від простого критикування певного буття до створення цілого філософського вчення, у якому втілив низку своїх поглядів про побудову світу та місце людини в цьому світі.

Кожен, хто хоч раз звертався до біографії поета, знає, що життєпис цієї людини надзвичайно захоплюючий, колоритний та у багатьох моментах, навіть, дивний, адже коли непорозуміння з владою дійшли до точки екстремуму, богослов обрав для себе зовсім новий, невідомий спосіб життя – мандрівку, яка тривала до самої смерті. Саме через це його і почали називати мандрівним філософом. Подорожуючи світом, він поширював свою філософію в суспільство. Загалом кажуть, що Сковорода вчив щастю. Це вчення розповсюджувалося по всьому світі, впливаючи на формування духовного світогляду народу.

Аналізуючи місце Григорія Сковороди у формуванні духовного коду Українства, дуже доречно згадати такі його слова: «Я не покину Батьківщини. Мені сопілка і вівця дорожче царського вінця». Ця фраза була сказана у відповідь на лист Катерини другої, у якому вона запрошувала філософа переселитись із України в Петербург. У цьому виразі ми можемо простежувати чітку позицію Григорія Савича щодо України: жити «як у Бога за пазухою» в царських умовах звучить дуже заманливо, але честь та любов до Батьківщини переважають у моральних засадах поета. Зважаючи на те, що Сковорода вчив щастю, ми можемо зрозуміти, що це поняття полягало для нього в дрібницях, які мали певну особисту символіку, в баченні буденності, як чогось особливого, наповненого життям. Всі ці основоположення, на яких побудоване його вчення, які він втілював у свої вірші та байки, безпосередньо впливали на становлення українського суспільства як єдиного народу. Проблема духовного розвитку нації завжди була актуальною та важливою, а філософія поета сприяла зростанню морального рівня суспільства, як єдиного цілого.

Підсумовуючи усе вище сказане, можемо стверджувати, що Григорій Савич Сковорода – це людина, яка у свій час зробила величезний внесок у розвиток філософії, його моральна спадщина до цих пір посідає неабияке місце у формуванні суспільства. Він є одним із тих поетів, чиї твори знаходяться поза межами часу, адже їхнє філософське наповнення актуалізує їх у будь-який період часу.

ОЛЕКСІЄНКО Аліна,
студентка факультету
землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ СЕРГІЯ КРИМСЬКОГО

Коли ми говоримо про націю, то тут потрібен дуже точний науковий аналіз, який має базуватися на тому, що Сергій Борисович Кримський називає

архетипами. Архетипи — це наскрізні символічні структури, які є на всіх етапах розвитку тієї чи іншої нації, від початку і до нашого часу. Вони прокреслюють шлях вперед.

Якщо говорити про архетипи української нації, то це насамперед кардіоцентризм, тобто філософія серця. Вся аргументація персонажів і героїв української історії базується на аргументах серця. Саме серце розглядається П. Кулішем як джерело національної ідеї, як джерело премудрості Божої. Премудрість Ця аргументація спостерігається ще в «Слові о полку Ігоревім». Князь Ігор перед тим, як здійснити свій похід, «нагострив мужністю серце». Аргументація філософії серця була постійною в українській літературі, духовності, менталітеті.

Ще однією такою структурою є ідея софійності. У греків ідея мудрості була пов'язана з Логосом, із головою. В українській ментальності мудрість зв'язана не тільки з головою, є ще й мудрість самих речей. Ця мудрість речей і зветься софійністю.

Православна релігія — теїстична, в її центрі не субстанція, не енергія, не якась матеріальна основа, як, скажімо, у індусів, а особистість Бога. Бог є особистістю православ'я, такою ж особистістю, як кожен із нас. Але якщо Бог особистість, а не субстанція і не енергія, то, в такому разі, як Його зв'язати зі світом? Тоді й згадали про античну концепцію софійності. Виходили з тієї ідеї, що речі і світ — це текст Бога. Це Божі слова, якими були створені усі ці речі. Вони зберегли інформацію про Боже слово.

Тому вивчення речей зовнішнього світу прилучає нас до Божественної мудрості. Цей світ є книгою Бога, мовою Бога. І треба тільки зуміти дійти до цих божественних смислів. Звідси й така дуже рідкісна (відмінна від інших націй) наша особливість. Всі народи обожнюють зовнішній світ і природу. В Україні інакше. Зовнішній світ і природа акомпанують людині, відповідають на її запити, на її бажання, на її молитву.

Ще однією особливістю українського менталітету є розуміння слова як духовної зброї. В XVII столітті видатний український релігійний і громадський діяч Лазар Баранович пише книгу «Меч духовний», де порівнює слово з козацькою шаблею. Слово розумілося як зброя, більше того — відбувалося освячення слова як духовної батьківщини. Обожнення слова спостерігається на всіх етапах української історії. Це також архетип. Шевченко їде в заслання, беручи з собою рідну мову. Таким чином він Батьківщину з собою носить.

Все це говорить про високу духовність, яка базується на вірі, надії й любові. Але не тільки на цьому. Едгар По виділив кілька умов людського щастя.

Перша умова — це спілкування з природою. У «Тріумфальній арці» Ремарка якийсь російський емігрант каже: «Всі наші нещастя від чотирьох стін». Якщо у вас депресія і ви залишитесь дома — вона у вас посилиться. Вийдіть у ліс, у поле, до моря… І перед тим, що вище вас, що є абсолютним, перед чим ви можете преклонити коліна, вам стане легше. Це розмагнічує і дає вихід.

Друга умова — це любов.

Третя умова — це повна відсутність марнославства. Марнославна людина не може бути щасливою. Марнославна людина — раба своїх бажань. Вона

робить кар’єру, а всяка кар’єра описується відомим у соціології принципом Пітера. Людина бажає все нових і нових посад, поки не досягає рівня своєї некомпетентності. Всяка кар’єра закінчується розчаруванням. Тому марнославна людина не може бути щасливою.

І, нарешті, потрібно мати духовні цілі. Щастя від цього також залежить. Чим масштабніші духовні завдання ви собі ставите, тим більше у вас умов для щастя. Це напряму пов’язано з питанням смислу життя людського. І це не складно, а, навпаки, дуже просто.

Сенс людського життя полягає в тому, щоб зробити щасливою хоч одну людину. І тоді ви виконаєте своє призначення в цьому світі. Один польський ксьондз був в Парижі. І коли він опинився на мосту Самогубств (так його прозвали парижани, бо з нього часто кидаються в Сену самогубці), побачив людину, що, перехилившись через перила, приречено дивилася у воду. Було зрозуміло, що чоловік хоче стрибнути вниз. Ксьондз підійшов до нього і сказав: «Я не буду вас змушувати відмовлятися від вашого бажання, це ваша справа. Але у вашій кишені, напевно, є якісь гроші, вони вам більше непотрібні. Он там на розі стоїть жебрак — віддайте гроші йому». Людина пішла і більше не повернулася. Вона зробила маленьке добро іншому, і це врятувало її.

Сенека пише: «Якщо хочеш бути доброчинною людиною, зроби якомога більше добра багатьом людям. Якщо не можеш багатьом — зроби частині людей. Якщо й цього не можеш — зроби ближнім. Якщо й це важко — зроби добро самому собі». Якщо ти не полюбиш самого себе, якщо не сформуєш самого себе — ти не зумієш полюбити й інших.

ПІВЕНЬ Олена Болеславівна
старший викладач кафедри
іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м.Київ,Україна)

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Савич Сковорода народився 3 грудня 1722 р. в селі Чорнухах на Полтавщині в сім'ї малоземельного козака.У 1738 р. він вступив до Києво-Могилянської академії. З 1742 по 1744 рр. жив у Петербурзі, був співаком придворної капели, прославився чудовим басом, майстерною грою на скрипці, флейті, бандурі, цимбалах і сопілці та композиторським талантом, створював музику на власні вірші. Навчання продовжив в Київській академії.У 1750 р. у складі російської місії Сковорода виїжджав за кордон і три роки мандрував Угорщиною, Словаччиною, Польщею, відвідав Братиславу, Відень, Будапешт; бував в університетах, слухав лекції знаменитих професорів, працював у бібліотеках, студіював філософські праці й, володіючи багатьма мовами, дискутував із ученими різних країн.

Повернувся в Україну у 1753р., викладав поетику в Переяславському колегіумі. Написав для слухачів курс поетики "Роздуми про поезію і порадник до майстерності оної".

Протягом 1754—1759 рр. жив у селі Коврай на Переяславщині, працюючи домашнім учителем у поміщика Степана Томари. Написав значну частину віршів збірки "Сад божественних пісень". Працював викладачем (спочатку поетики, а згодом етики) у Харківському колегіумі. Учителюючи в Харкові, латинськими і українськими віршами написав "Байку Езопову" (1760 р.), склав дві вступні лекції-проповіді до курсу етики. У 1766р. філософ написав трактат "Вхідні двері до християнської доброчинності", наступного року філософські твори "Наркіс. Розмова про те: взнай себе" і "Симфонія, названа книга Асхань про пізнання самого себе".Протягом 1769—1774 рр. Сковорода написав збірку прозових байок "Байки харківські", "Бесіду, названу двоє, про те, що блаженним бути легко", і "Діалог, чи Розмова про стародавній світ", а також твори: "Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті" ("Розмова дружня про душевний світ"), "Кільце", "Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу".Та це далеко не весь перелік його творчої спадщини.

Поет і мандрівний філософ помер 9 листопада 1794 р. у селі Іванівці на Харківщині (нині Сковородинівка Золочівського району). Цікавою є епітафія (надгробний напис на могильній плиті): "Світ ловив мене, та не впіймав".

У дитинстві малий Гриць дуже любив сидіти під вербою, спостерігати за навколишнім світом і грати на сопілці, подарованій старим кобзарем. У дяка-скрипаля Гриць був на привілейованому становищі, бо хлопець вражав своєю допитливістю, до того ж у нього виявився незвичайної краси голос. Дяк навчив Гриця нотної грамоти і поставив першим співаком у церковному хорі, давав читати книжки, підготував до вступу в академію. Здійснилася давня мрія хлопця — навчатися у Києво-Могилянській академії. Григорій став одним з найретельнішйх, особливо наполегливих і тямущих студентів. Пізніше він був таким же старанним, чесним і неординарним учителем: писав байки, викладав стародавні мови, глибоко цікавився математикою, географією, економікою; навчав тих етичних норм, яких завжди дотримувався сам. Оскільки підручника з етики не було, Сковорода надписав його сам. Це був його перший філософський твір, основою якого є думка, що ледарство — найбільша людська вада. Студенти любили вчителя, але той незабаром мусив залишити колегіум, бо працювати стало нестерпно від цькування й доносів: можновладці схотіли позбутися людини, яка привселюдно заявила: "Весь світ спить, пора прокидатися!". І з 1769р. Сковорода вів мандрівне життя, не спокушаючись різноманітними посадами й чинами ; щоразу відхиляючи пропозиції і світських, і церковних осіб. "Ні в якому разі! Хіба ви хочете, щоб я збільшив число фарисеїв? — відповів великий просвітитель бєлгородському єпископові на прохання стати ченцем. Ченці Києво-Печерської лаври, у свою чергу, вмовляли: "Доволі блукати по світу! Час причалити до гавані: нам відомі твої таланти, свята Лавра прийме тебе, як мати своє чадо, ти будеш стовпом церкви і окрасою обителі". На це Григорій Савич саркастично сказав: "Ох, преподобнії! Я стовпотворіння умножати собою не хочу, доволі і вас, стовпів неотесаних, у храмі Божому! Світ мене не впіймає".

Не вдалося ні царям, ні панам, ні ченцям за почесті й кар'єру купити розум, честь та волю Сковороди. Щастя письменник вбачав не в маєтках і славі, а в житті за совістю; шляхом до щастя вважав самопізнання. Харківському губернаторові на пропозиції стати чиновником Сковорода відповів: "Ваше превосходительство! Світ подібний до театру. Щоб грати в театрі з успіхом і похвалою, беруть ролі за здібностями. Після великого випробування себе побачив, що не можу представляти в театрі світ жодної особи, крім низької, простої... Я обрав собі цю роль — і задоволений". Навіть Катерині II Сковорода не побоявся відповісти: "Мені моя сопілка і вівця дорожча царського вінця". Ходив філософ завжди в звичайній свиті. Крім книг, рукописів, сопілки в полотняній торбі та палиці, нічого більше не мав, навіть не прагнув мати власної хати і взагалі постійної домівки.

Література:

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу:https://www/ukrlib.com.ua/(дата звернення 09.11.2022)

2. Електронний ресурс] – Режим доступу https://www.wikiwand.com/uk/ (дата звернення 09.11.2022)

ПЕТРІВ Андрій Богданович,
аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АНАЛІЗ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ІДЕАЛІВ МОЛОДІ

На тлі повномасштабної кровопролитної війни, спровокованої ворогом гуманізму та демократії – кремлем, і спрямованої на знищення національної ідентичності українців, особливої уваги набуває проблема виховання нового високоморального та патріотично-свідомого покоління. Міцним фундаментом для українського націєтворення, для побудови процвітаючої та незалежної держави слугують надбання народної педагогіки, звичаї та традиції, спадок видатних вітчизняних просвітників, мислителів та педагогів. У цьому аспекті особливо цінним джерелом національно-патріотичного виховання є творчість Григорія Сковороди.

Український філософ досконало знав багато мов (грецьку, старослов’янську, польську, німецьку та ін.), вивчав давньогрецьку та римську філософію і літературу – Геракліта, Епікура, Платона, Аристотеля, Сенеку, Лукреція Кара та інших, неодноразово посилався на них у своїх творах, при цьому часто критикуючи їх.Він стояв на рівні вищих досягнень науки і природознавства тієї епохи і прагнув нести свої знання простим людям, навчити їх мислити, аналізувати, допомогти пізнати себе. У філософському трактаті «Наркіс. Розмова про те:пізнай себе» читаємо: «Коли хочемо виміряти небо,

землю і моря, маємо спершу виміряти самих себе» [2, с. 162]. Адже самопізнання, на думку філософа,допоможе знайти вихід із того становища, в якому опинилося українське суспільство уXVIII столітті. Взявши на себе роль Сократа для свого народу, Г. С. Сковорода боровся, головним чином, із неосвіченістю та невіглаством, що й потрібно було на той час.

Наскрізною у творчості Сковороди є ідея «сродної» праці. В той час, коли панівні класи розглядали працю як «низьке» заняття «підлих» і «черні», він бачив у ній основу життя українського суспільства загалом такожної людини зокрема[1]. У цьому велич філософа, його демократизм, його органічний зв'язок із народом.Він був істинним борцем за самостійність і волю, а також вважав, що патріотизм не може існувати окремо від таких моральних якостей, як вірність, справедливість, працьовитість, доброта, чесність, великодушність, гідність. Ідеалом виховання для Г. Сковороди була «істинна» людина, для якої справжнім щастям є «сродна» праця заради процвітання нації.

Отже, Г. С. Сковорода був видатним прогресивним представником своєї епохи, який створив ідейні передумови для подальшого розвитку української суспільної думки, її руху вперед. Мислитель-гуманіст, який власним життям, словом і ділом проповідував високі моральні цінності, є взірцем для наслідування, а його творчість – це невичерпне джерело мудрості, орієнтир та неповторна скарбниця у формуванні патріотичних ідеалів молоді та виховання її на основах моралі та духовності.

Література:

1. Історія вчень про державу і право: підручник / ред.: Г. Г. Демиденко, О. В. Петришин. Харків : «Право», 2009. 256 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/IVDP_Demidenko_2009.pdf (дата звернення: 04.11.2022).

2. Сковорода Г. Твори у двох томах / ред.: Н. Кравченко, Н. Ішина. Київ:АТ «Обереги», 1994. 528 с.URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Skovoroda/Tvory_u_2_tomakh_Tom_2.pdf?PHPSESSID=nit0ft7ghf33vlctquh79s89c3 (дата звернення: 05.10.2022).

ПОЛЮХОВИЧ Микола,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА Г. СКОВОРОДИ

Український філософ Григорій Савич Сковорода (1722–1794) був не лише видатним філософом XVIII ст., просвітителем-демократом, поетом, культурним

діячем, але й видатним теоретиком в галузі педагогіки, педагогом-новатором, який вимагав уважного ставлення до особи дитини, закликав розвивати в ній кращі риси, властиві нашому народу, глибоко вірив у силу науки і освіти. Висловлені у його творах прогресивні ідеї і думки мали великий вплив на розвиток вітчизняної педагогічної думки, а деякі поради, зокрема, про необхідність будувати педагогічний процес з урахуванням психофізичних особливостей дітей та деякі думки філософа про виховання, насамперед, про моральне виховання вільної, всебічно розвиненої особистості, не втратили свого значення і до наших днів та співзвучні з вимогами сучасної педагогіки.

Григорій Сковорода став першим українським філософом. За життя йому пропонували багато різних посад, але мандрівний філософ понад усе цінував свою волю, право самому визначати своє життя, жити так, як йому до вподоби, спілкуватися з людьми різного віку та професій — це Григорій Сковорода вважав найбільшим щастям для себе. Філософія Сковороди охоплює усі сфери людського життя. Він багато говорить про щастя, розуміння щастя і шляхи досягнення внутрішньої гармонії. Григорій Сковорода пропонує людям почати шлях до щастя з пізнання себе і невпинного внутрішнього духовного самовдосконалення. Багато уваги Сковорода приділив і проблемам виховання, розробивши прекрасну, стрункy і просту, проте дійсно геніальну систему виховання.

Постать Григорія Сковороди — постать без перебільшення легендарна, він став таким ще за свого життя. З дитинства спраглий до знань, він навчався спочатку в дяка, який і помітив таланти дитини. Потім справдилася мрія юнака — навчатися в Києво-Могилянській академії. Сковорода з дитинства виявляв безліч талантів: він мав прекрасний голос, грав на кількох музичних інструментах, був уважний, спраглий до знань, мав неабиякий хист до мов та наук. Упродовж свого життя Г. Сковорода невпинно вчився. Вчився в уже згаданій Києво-Могилянці, багато займався самоосвітою, навчався у природи та людей, навіть у своїх власних учнів... Можливо, саме ця здатність, спрага до засвоєння нового, невгамовний пошук істини, праця над самим собою і привели Сковороду до того рівня духовного та розумового розвитку, якого він досяг.

ПОТОПАЛЬСЬКИЙ Анатолій Іванович,
кандидат медичних наук, доцент, професор
Інститут молекулярної біології
і генетики НАН України
(м. Київ, Україна)
Інститут оздоровлення і відродження
Народів України (м. Київ, Україна)
Центр духовного відродження та оздоровлення
людини і довкілля на базі Національного
університету біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АКТИВІЗУЄМО СКОВОРОДИНСЬКИЙ РУХ, ОЗДОРОВИМО ВІДРОДЖЕНУ НАЦІЮ, ВІДРОДИМО ДОВКІЛЛЯ

«Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога і Слово було Бог…У Ньому було життя, і життя було світлом людям…» - так читаємо у Євангелії від Іоанна. Славетне життя народного вчителя-просвітителя, християнського філософа-мислителя Григорія Савича було повністю віддане поширенню духоносного Слова Божого, мудрості Євангельської, волелюбності і вмінню думати українському трудовому народу у XVIII ст. Зберігається актуальність його беззаперечної духовної спадщини, яка складається в гармонійному симбіозі християнської моралі, досліджень науки, справедливості і розумінні глибин Божої істини. Тільки згуртована Святою Трійцею, війною, боротьбою з корупцією і Чорнобильською радіацією, нескорена і всеперемагаюча українська нація може бути оздоровлена відродженням народу і відродженим довкіллям. Її герої-генії не вмирають, а для нас переможним світлом з наднебесся сяють, перетворюючись у потужну духовну силу сучасності. В історії великих націй світу завжди з'являються періоди їх розквіту, завдяки діяльності великих подвижників, науковців, мислителів, усіх невмирущих керманичів-правдолюбців. Так було і в Україні у XVIII ст., коли після всенародної визвольної війни проти гніту польської шляхти під проводом гетьмана Богдана Хмельницького визволений народ швидко скористався своїм правом на освіту, зв'язки з народами Російської і Європейських імперій, обмінювався досвідом і ресурсами. Про високий рівень освіти українців того часу свідчить загальна грамотність козаків, їх дружин і селян від малого до великого. Цей факт засвідчив в багаторічних радіопередачах «Що ж ми за народ такий?» відомий письменник В. Яворівський про подорож по Україні і Росії у 1654р. патріарха Антіохійського Макарія III, уродженця провінції Алеппо, нещодавно зруйнованою Росією, і його зустрічі із гетьманом України. На жаль, цими відкритими у світ українськими дверима швидко скористалися метикуваті місцеві запроданці-владолюбці і скоробагатьки. Усіляка підтримка їх процвітання була забезпечена колишніми царськими союзниками України, що перетворилися в павуків-закріпачувачів вільного народу. В такий час на зламі

епох і цивілізацій, на початку XVIII ст. у 1722 р. народився майбутній велетень духу Г.С. Сковорода. Він своїм показовим життям і різноплановою творчістю об'єднав троїсту суть українського народу – віру в Бога-Творця , Бога Ісуса Христа і Святого Духа з вірою у силу науки і непереможну згуртованість. На цій основі у XIX – XX ст. з'явилася плеяда таких геніїв, як І. Котляревський, Т. Шевченко, Л. Українка, М. Коцюбинський. А серед них великі науковці В. Вернадський, І. Пулюй, О. Чижевський, І. Мечников та інші. Коли у 1917-1920 рр. з'явилася можливість відновлення української державності (УНР), то знову розмножилися місцеві перевертні та зовнішні колишні союзники соціал-демократи і більшовики з Росії, які порушили міждержавний дружній договір і без оголошення війни направили військо жорстокого полковника Муравйова. Історія повторюється. На тривалий час державність була втрачена. Нинішнє покоління пережило початок розпаду могутньої держави Радянського Союзу і дружні стосунки з її народами переросли до сучасної російсько-української вітчизняної війни із знищенням усіх тисячолітніх духовних і матеріальних надбань української нації. При цьому втрачені сотні тисяч загиблих і поранених та мільйони ненароджених дітей. Але народ мобілізувався і зараз працює не тільки на Перемогу у війні, але й на відновлення всього втраченого. Хоча не все можна врятувати. Наприклад, зруйнований противником єдиний, на жаль, музей Г. Сковороди в с. Сковородинівка у травні 2022р. Загинули унікальні пам'ятки життя і творчості Г.С. Сковороди… Скорботно, але під час рейду загарбників по Харкову і Харківщині загинули пам'ятки і немало українців-нащадків великого філософа, сплюндрована перша столиця України.

Мені пощастило працювати в ІМБІГ НАН України з уродженцем с. Сковородинівка, нині покійним В.П. Криворучком, колишнім полковником військово-повітряних сил СРСР, що літав тривалий час над океанськими просторами, патрулюючи по кілька тижнів з ядерними бомбами на борту. Незважаючи на особливості військової освіти та специфічного життя в військових містечках, він зберіг передані народом досконалі факти і спогади про всесвітньо-відомого філософа земляка – Г. Сковороду і його кредо «Служити Богу і народу». Земляки доглядають за кожним посадженим ним дубом, виступають безкоштовними екскурсоводами. Майже у кожній хаті поряд з іконами і портретами Т. Шевченка та І. Франка висить прикрашений єдиним рушником і портрет Г. Сковороди на найпочеснішому місці (на покуті). Він максимально допомагав нам реалізувати розроблену авторську систему духовного і молекулярно-генетичного оздоровлення людини і збереження довкілля. Система включає раціональний спосіб життя, авторські препарати і нові цілющі рослини та продукти їх переробки (www.potopalsky.kiev.ua). В.П. Криворучко постійно наголошував на її спадкоємності з ідеалами Г. Сковороди. Але коли дізнався, що бюрократичні викрутаси деяких керівників перешкодили реалізувати в системі Міністерства оборони наші методи оздоровлення, такі ефективні ліки, як ізатізон, амітозин, фіточаї для профілактики і боротьби з масовими вірусними і вірусно-мікробними епідеміями відкрито назвав їх продажними «холуями» і висловився за недоречність існування спецчастин, де він працював, у теперішніх умовах. На жаль, цей процес продовжується і в

умовах теперішньої війни, позбавляючи поранених ефективного лікування і життя. Маючи 63-літній досвід творчої роботи, прошу всіх використати її результати.

РАДІОНЕНКО Тетяна Вікторівна,
Завідувач науково-дослідного відділу
«Меморіальний музей Г.С. Сковороди»
(м. Переяслав, Україна)

ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ «СРОДНОЇ ПРАЦІ» У КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ ВИШИВАЛЬНОМУ ПРОЕКТІ «З ГРИГОРІЄМ СКОВОРОДОЮ У СЕРЦІ»

2022 рік – рік відзначення 300-річного ювілею великого українського мислителя-мудреця, педагога, філософа, поета, композитора, музиканта, культурно-освітнього подвижника – Григорія Савича Сковороди.

Григорій Сковорода вчив: пізнати себе – значить пізнати свій духовний світ, виробити такі морально-етичні принципи як доброта, правдивість, чесність, справедливість. Пізнати себе – значить знайти в собі природну схильність до тієї чи іншої праці, яка потрібна і корисна не тільки для окремої людини, а й суспільства. Праця, вважав Сковорода, − це смисл життя кожної людини. Отже, тільки пізнавши себе, свою внутрішню натуру, людина може знати свої можливості, мати впевненість у своїх здібностях, визначити своє місце в суспільстві і принести йому найбільшу користь.

Основою щастя, як вважав Г. Сковорода, є «сродна праця», тобто та, до якої людина має природний нахил і здібності. «Сродна праця» приносить щастя, додає сил, «потрібне робить неважким, а важке − непотрібним».

Від народу Г.Сковорода перейняв думку про те, що виховання мусить здійснюватися за принципом «вродженості», доречності для тієї чи іншої людини якогось виду діяльності в силу її «природи». Адже ж маємо у скарбниці народної мудрості безліч прислів'їв і приказок, у яких передається багатовіковий досвід і погляди на працю та виховання.

3 грудня 2022 року виповнюється 300 років з дня народження Григорія Савича Сковороди – видатного українського філософа, просвітителя-гуманіста, поета, музиканта, педагога. Враховуючи важливість постаті Григорія Сковороди, Верховна Рада України прийняла Постанову «Про відзначення 300 річчя з дня народження Григорія Сковороди (№973-IX)». Постановою передбачено проведення в закладах культури та освіти науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, культурно-мистецьких заходів присвячених творчій та культурно-громадській діяльності Григорія Сковороди.

Меморіальний музей Г.С. Сковороди НІЕЗ «Переяслав» започаткував 20 травня 2021 р. у 15-ту річницю Всесвітнього дня вишиванки проект «З Григорієм Сковородою у серці». Реалізація проекту сприятиме усвідомленню учасниками історичної величі постаті Григорія Сковороди, допоможе глибше пізнати

контекст його творчої спадщини, сприятиме відродженню вишивальних традицій Переяславщини.

Мета проекту: залучити педагогів, учнів, студентів вишів, народних майстрів до активного вивчення, популяризації та відтворення вишивальних традицій Переяславщини, вивчення творчої та педагогічної спадщини Григорія Сковороди та його ідей; сприяти формуванню історичної пам'яті та ідентичності підростаючого покоління.

Завдання проекту:

- сприяти розвитку в учасників мотивації до вивчення літературної спадщини Григорія Сковороди;
- вивчити та розкрити найбільш важливі питання педагогічної діяльності Григорія Сковороди на Переяславщині;
- ознайомити із традиціями вишивки переяславських майстринь;
- розвинути в учасників навички вишивки рушникових швів та традицій Переяславської вишивки
- вишити рушник за зразком старовинного переяславського рушника із фондової колекції НІЕЗ «Переяслав».

Реалізація проекту проходить у три етапи. **І етап. Підготовчий (мотиваційний)**

У Меморіальному музеї Г.С.Сковороди було проведено ряд заходів з метою зацікавлення учасників освітнього процесу майбутнім проектом, було визначено необхідні для проектування інформаційні, методичні та матеріально-технічні ресурси, окреслено провідні цілі проекту та визначено шляхи їх реалізації. Для цього були залучені фахівці-етнографи та майстри-вишивальники для консультування та надання практичної допомоги щодо реалізації завдань проекту

ІІ етап. Діяльність

У фондах Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» було підібрано зразок рушника, з урахуванням традицій переяславської вишивки. Це рушник середини ХІХст, який має орнамент стилю українського бароко. Саме такі орнаменти були притаманні у вишивці в час коли жив і працював на Переяславщині Григорій Сковорода. Співробітники Музею створили макет рушника, нанесли на полотно малюнок, враховуючи розміщення та розмір автентичного рушника. Готуючись до практичної реалізації проекту, було розроблено методичні рекомендацій «Вивчення традицій вишивки рушника».

У День вишиванки, 20 травня у Меморіальному музеї Г.С. Сковороди стартував всеукраїнський вишивальний проєкт «З Григорієм Сковородою у серці». Цього дня до музею завітала відома вишивальниця, директорка бібліотеки для дітей ім. В. А. Симоненка в Києві та блогерка Тетяна Серебреннікова. Вона провела інтерактивну бесіду та майстер-клас для гостей заходу. Зі словами: «Яке посієш зерно, такий буде і врожай» та зі щирим бажанням і світлим серцем було прокладено перші стібки. Потім полотно переходило до рук майстринь, які збиралися в рамках проекту по різних мистецьких закладах і різних містах та долучалися до творення унікального українського рушника з автентичним давнім орнаментом. Таким чином проект

став всеукраїнським. Сковородинівський рушник подорожував у Київській, Черкаській, Полтавській та Харківській областях. У Переяславі до вишивання долучались бажаючі з Донецької, Лузанської, Херсонської, Дніпропетровської, Львівської Сумської та інших областей, це люди, які під час війни були вимушені залишити свої домівки і зайшли прихисток у Переяславі.

На завершальному етапі рушник вишивають викладачі та студенти Університету Григорія Сковороди в Переяславі, а 3 грудня відбудеться урочиста презентація даного проекту

РЕШЕТНИК Максим,
студент факультету
інформаційних технологій
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА Г. СКОВОРОДИ, ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА

Вихованцем Києво-Могилянської академії був видатний укр. філософ Григорій Сковорода

Основне спрямування його праці зводиться до дослідження людини, її існування. Науку про людину та її щастя Сковорода вважав найважливішою з усіх наук.

Міркування щодо цієї проблематики у Сковороди мають релігійно-філософський характер, вони невідривне пов'язані із зверненнями до Біблії та християнської традиції, а тому спираються на головні християнсько-світоглядні категорії: любов, віру, щастя, смерть та ін. Шляхом міркувань про них філософ шукає відповідь на питання, ким є людина, який зміст її життя, які основні грані людської діяльності.

Не втративши авторитету проповідника та вчителя, Сковорода, прагнучи навчити як власним прикладом, так і словом, закликав почати філософське освоєння світу з простого: пізнати віру та любов у всій їхній повноті, бо це і є пізнання людини. Поділяючи світ надвоє – на істинне та тлінне, віддаючи перевагу Вічності, Богу, Сковорода по суті пропонує подвійне співвідношення духовного та тілесного. Він вважає, що буквальний аспект розуміння віри та любові складається у повсякденній буттєвий необхідності цих понять. Людина без віри може піднятись до найвищих вершин. Але прозрівши, здобувши віру, вона опиняється перед усвідомленням їх мізерності. Там, де кінчаються межі розуму, починається віра.

Буквальне тлумачення положення про необхідність і нерозривність любові та віри обумовлене усвідомленням Сковородою неможливості існування людини у звичайному світі поза цією єдністю.

Але є ще й інший аспект проблеми, те, що називається підтекстовою філософією Сковороди. Любов та віра дають змогу людині вийти за межі свого тлінного звичайного "Я". Категорії любові та віри несуть у собі глибокий пізнавальний зміст, живлять душу людини, наповнюють її творчою енергією, підштовхують її на шлях дійсного щастя.

Антиподами любові та віри, протилежними за своєю дією на людину, у Сковороди є поняття суму, туги, нудьги, страху. Всі вони, на його думку, роблять душу людини приреченою на розслаблення, позбавляють її здоров'я. Тому Сковорода наполягає на тому, що запорука здоров'я душі – її радість, кураж.

Таким чином, звертаючись до трактування Сковородою таких категорій, як любов, віра та їхніх антиподів, ми бачимо, що філософ намагається сконструювати життєвий простір людини не тільки за допомогою раціонально визначених філософських понять, а й за допомогою того, з чим повсякденно має справу людина і що одночасно має для неї вирішальне значення.

У міркуваннях про щастя Г.Сковороди є ще й такий важливий аспект. Людське щастя втілюється не тільки в духовних шуканнях, не тільки у сердечній радості, а й у праці, у втіленні спорідненості праці. Сковорода вказує, що здібності дає людині Бог, що царство Боже всередині людини. Прислухаючись до цього внутрішнього голосу, людина має обрати собі заняття не тільки не шкідливе для суспільства, а й таке, яке приносить їй внутрішнє задоволення і душевний спокій. Всі заняття добрі лише тоді, коли виконуються у відповідності з внутрішньою схильністю.

Таким чином, філософ наполягає на тому, що життя людини має бути радісним, і зробити його таким може тільки вона сама. Г.Сковорода мислить щастя досяжним для всіх. Для того, щоб його пізнати, зовсім не обов'язково осягнути складну філософську матерію чи прилучитися до кола вибраних. Щастя є простим і за змістом, і за формою. На підставі такого розуміння щастя Г.Сковорода проповідував простоту життя, бідність (але це не був аскетизм, а так би мовити розумна достатність), вдоволення, яке випливає із спілкування людини з природою. Особливістю філософії Сковороди є поділ світу на два начала: вічне та тлінне. Переважного значення філософ надає Вічному, нетлінному началу.

Процес пошуків та знаходження істини пов'язаний з тим, що людина прагне зректися тілесного, реалізувавши себе в перетворенні духу. Це перетворення дає змогу людині знайти істинне власне буття. Розкривши розуміння Сковородою людського життя, ми маємо розглянути, як же він мислив саму людину.

Для нього людина – це маленький світ, мікрокосм зі своїм устроєм. зі своїми законами існування. У людині зосереджений метафізичне увесь Всесвіт, зокрема у цьому мікрокосмі є й Бог. Головне, чим відрізняється людина від всього іншого, що живе у світі. – це вільна воля людини та моральність в обранні життєвого шляху.

Людину Сковорода поділяв на дві частини: на внутрішню та зовнішню. Всі характеристики зовнішньої людини визначаються формою її існування – земним буттям. Саме це земне буття і є головним іспитом людини на її життєвому шляху та в пізнанні істини. Найчастіше зовнішня людина, її буття заслоняє невидимий світ (внутрішню людину). Люди віддають перевагу видимому над невидимим. Це пояснюється тим, що людина має відповідно до своєї природи два типи розуму, живе за двома типами законів, має подвійне життя.

Іноді людина допускається помилки, стверджуючи, що вона може пізнати внутрішній, невидимий світ, не зворушивши в собі внутрішньої людини, а використавши тільки ті засоби, якими вона користувалася у зовнішньому світі. Сковорода спрямовує свою філософію на очищення від таких помилок.

Своєю творчістю і життям Г.Сковорода продемонстрував можливість здійснення глибинних перетворень.

Філософія Г.С.Сковороди є прекрасним прикладом існування філософії українського духу як динамічної, здатної до розвитку і постійного вдосконалення оригінальної системи поглядів, ідеалів, вірувань, надій, любові, честі, совісті, гідності і порядності; вона є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі, закликом до гуманізму і "сродної" людській природі дії.

РЖЕВСЬКИЙ Данііл,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ САМОГО СЕБЕ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Тема пізнання самого себе не втрачає своєї актуальності в будь-який період, адже знаходячи гармонію з собою, ми гармонізуємося з світом в цілому. Самопізнання, безсумнівно, має займати одне з провідних місць у житті людини, тому що, розібравшись у собі, ми здобуваємо можливість легко та впевнено досягати поставлених цілей.

Григорій Савич Сковорода у свій час зробив значний внесок у розвиток поширення ідей самопізнання. Аналізуючи вчення мандрівного філософа, ми можемо простежувати, що він приділяв неабияку увагу злагодженості людини зі світом, гармонії духовності з реальністю. «Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, – то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце є філософія.», - говорив поет. Ця цитата дуже влучно визначає місце духовної самореалізації у моральних засадах Григорія Савича. Дійсно, коли у твоєму внутрішньому світі злагода, то й навколо тебе також спокій, а коли в голові хаос, то й довкола панує

безлад. Думки та слова людини, які виражають її внутрішню сутність, за ідеями Сковороди, є набагато важливішими, ніж зовнішні прояви особистості, адже коли зсередини віє пустотою, то важко зрозуміти людину наяву. Поет писав: «Найкраще людину бачить і серце її любить, хто любить думки її». Справді, лиш пізнавши «серце» людини, довідавшись про її моральну чинність, можливо по-справжньому полюбити, але як же можна довідатися про чийсь внутрішній світ, коли ти не розумієш свого? Звідси й випливає надзвичайна важливість пізнати самого себе.

Роблячи висновок з усього вище сказаного, ми можемо впевнено сказати, що «заглянувши у себе», як писав Григорій Сковорода, ми навчимося розуміти й інших, знаходити гармонію з світом, а отже ми віднайдемо можливість жити й насолоджуватися буденністю. Проблема пізнання самого себе ніколи не втратить своєї актуальності, адже протягом всього свого життя, ми маємо досліджувати свій внутрішній світ, знаходити розуміння того, ким ти є насправді.

РУСІН Віталій,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

Г.С. СКОВОРОДА – ВИДАТНА ОСОБИСТІСТЬ

У даній роботі поговоримо про видатного філософа, письменника, просвітителя-демократа та просто відому особистість Григорія Сковороду. Також він запам’ятався як педагог, музикант та перекладач, однин з найпопулярніших авторів в Україні. Він багато подорожував та вів одинокий спосіб життя, але попри це мав значний вплив на своїх сучасників.

Особистість Сковороди віддавна привертає увагу багатьох літературознавців. Саме Григорій Сковорода започаткував нову добу в українській культурі шляхом літературного і світоглядного впливу на Івана Франка та Тараса Шевченка та інших відомих українських літературознавців.

Григорій Сковорода зробив великий внесок в українську культуру серед них велика кількість різних філософських творів, біблійних притч та байок. Письменника називали «Сократом», дубліючи в цьому вислові його мудрість та розсудливість та значущість в сучасній літературі. Сковорода так само, як і Сократ, вважав, що сенс людського життя полягає у пізнанні та житті у істині, а джерелом справжнього щастя є творча праця за природними напрямами. Істинна сутність людини розкривається у любові до праці, у пошуках шляху до справжнього щастя у світі. Найбільшою радістю у житті є воля, тобто свобода, а найбільшим багатством — мудрість людини та її духовна спадщина.

Аналіз величезної творчої спадщини Григорія Сковороди приводить до висновку про геніальну сутність цієї людини. Особливу цікавість викликають байки, яким притаманний глибокий внутрішній зміст та змістовність вказаного. Він став основопожником жанру байки, висловивши свою думку про ідею байки так: «Байка тоді нікчемна та баб'яча, коли в простому та чудному лушпинні своєму не ховає зерна істини». Ці твори він вважав «мудрою іграшкою, яка приховує в собі внутрішню силу».

Григорій Сковорода до самої смерті жив життям мандрівника, подаючи рідкісний приклад гармонії слова й діла, науки та життя. Він навчав, як жив, а жив, як навчав. І на мою думку його спосіб життя був правильний.

Отже, внесок Григорія Савича Сковороди в українську культуру, у розвиток нашої нації є по-справжньому дуже цінний та вартовий не тільки для нас, а також для наступних поколінь які можуть взяти з його творчості та образу якійсь позитивні риси та стануть також такими творчими та цінними письменниками та літературознавцями. Тож не дивно, що його творчість вивчають у усіх навчальних закладах, а портрет прикрашає українську національну валюту — банкноту номіналом п'ятсот гривень.

Отже, Григорій Сковорода є прикладом для наслідування і радий що у наш час ми святкуєм 300-річчя з дня його народження та згадуємо його духовну спадщину та цінність його творчої діяльності і не забуваємо.

Література:

1. Афоризми відомих українців (Патріотична бібліотека). К., Фоліо, 2017. – С. 47.

2. Сковорода Г.С. Григорій Сковорода – дітям. К., «Апріорі», 2017. – С.97 – 99.

3. Сковорода Г. Твори: у 2 т. Т.1. Поезії. Байки. Трактати. Діалоги / Григорій Сковорода; пер. із староукр. Мови і прим.: М.Кашуби, В. Шевчука. – 2-ге вид., випр.. – Київ: Обереги, 2005. – 527 с.

РУСІНА Діана,
магістр І року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: СИМВОЛ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА МУДРОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

В історичному розвитку українського народу важливу роль відіграють особистості, завдяки яким впродовж багатьох тисячоліть зберігалися та продовжували жити традиції, що сформувалися ще за часів існування наших

предків. Вони є тими людьми, що мали величезний внесок у формуванні національної ідентичності та свідомості українців.

У формуванні духовної культури України велику роль зіграв Григорій Савич Сковорода, видатний філософ, мислитель, поет та культурний діяч. Він був народним просвітником, що залишив за собою неоціненну спадщину, що нині повчає людей. Сприйняття світу Сковородою надихало багатьох видатних постатей, які вчилися та орієнтувалися на його життєвий приклад. Володимир Стадниченко говорив, що Сковорода є «нашим сучасником та співрозмовником на кожен день».

Творчість філософа представлена багатьма байками, віршами, трактатами, куди Григорій Савич вклав основу для подальшого розквіту нової української літератури. У своїх творах Сковорода прагнув викласти найважливіші та найцінніші знання про закономірність щасливого життя, що є метою всіх людей, чим і збагатив вітчизняну культуру та філософію. Його твори стали народними й передавалися з вуст у вуста, надихаючи людей, даючи поштовх для розвитку філософської думки не лише на території України, а також і в багатьох інших слов'янських країнах.

Григорій Савич описував, що людина повинна пізнати себе, а пізнавши, вдосконалювати. «Головна мета життя людського, голова діл людських, є дух людини, думки, серце. Кожен має свою мету в житті; але не кожен — головну мету, себто не кожен піклується про голову життя. Один піклується про черево життя, себто усі діла свої скеровує, щоб дати життя череву; інший — очам, інший — волоссю, інший — ногам та іншим членам тіла; інший — одягам й подібним бездушним річам; філософія, або любов до мудрости, скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, яко голові всього. Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, — то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце є філософія» [1]. Головним сенсом людського буття він вважав саме самопізнання. «Саме це й означає бути щасливим, пізнати себе, тобто свою природу, взятися за свою долю й бути зі сродною собі частиною всеосяжного промислу» [2].

Григорій Сковорода був тією людиною, що трактував життя, як пошук шляху, що веде до любові, щастя, до Бога… Він бачив ідеал у тому, що люди є водночас рівними перед Богом, але разом з тим нерівними, бо кожен має свою натуру. Божественна глибинна за Сковородою зосереджена у серці, що є ядром людської душі. Саме серце є джерелом почуттів, всіх думок, засобом, що дозволяє людині розкритися і пізнати себе. Леонід Ушкалов називав Григорія Савича «фундатором «філософії серця», або навіть як «найбільшим після перших отців Церкви християнським філософом світу»», адже він став тією людиною, що досі є символом української духовності.

Григорій Сковорода – один з найвидатніших особистостей в культурному та духовному житті українського народу XVIII століття та посідає унікальне місце в історії України. Його вчення, попри роки, досі зберігають свою актуальність. Творчість філософа, проходячи скрізь століття, зачіпає українські серця та залишає незгасний слід в їх душах. Впродовж свого життя він доводив, що щастя людини не залежить від часу, місця, де ти знаходишся, від крові або статусу, від

багатства або влади. Саме тому, з впевненістю можна сказати, що ця постать є символом духовної культури та мудрості українського народу.

Література:

1. [Електронний режим]. Режим доступу: http://litopys.org.ua/chyph/chyph05.htm

2. [Електронний режим]. Режим доступу: https://www.radiosvoboda.org/a/skovoroda-savych-filosof-den-narodzhennya/30982195.html

СИНЯК Аліна Андріївна,
магістр І року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЯК ЦЕ – БУТИ УКРАЇНЦЕМ?

Проблема етногенезу українського народу є однією з найбільш давніх, найскладніших та найважливіших у сучасній історіографії. Незадовго після формування перших концепцій походження українців почали формуватися узагальнення, що були побудовані в більшості у формі критики представників різних історіографічних шкіл. На сьогодні ж переважна більшість досліджень з даної тематики притримується певної ідеології, що визначається запитами соціально-політичного характеру.

М. Брачевський наголошує на тому, що перші дослідники даної проблематики намагалися вивчати загальний етногенез слов'ян, а це, насамперед, призводило до втрати конкретики, адже за сучасним визначенням: «слов'яни – це етномовна група людей, які розмовляють слов'янськими мовами». Водночас, існують конкретні слов'янські народи.

Протягом 70-х років XX століття радянська ідеологія посилювалась, адже велася боротьба комуністичної партії з проявами «українського буржуазного націоналізму». В цей час будь-яке інакодумство в питанні походження українського народу, не в межах концепції про давньоруську народність як попередниці російського, українського та білоруського народу, було спростоване. Радянські вчені вважали за свій обов'язок критикувати та спростовувати наукові концепції українського етногенезу, що суперечили ідейним основам радянської влади. Таким чином, під жорстку критику підпали наукові праці, сформовані українськими вченими, що знову утруднило процес дослідження самобутності та походження українців.

Національність – це сума характерних рис та ознак, за якими одна група людей відрізняється від ряду інших груп. Володимир Антонович – відомий український історик, який ще 150 років тому зрозумів, що єднання між

прадавніми слов'янськими народами – українцями та росіянами, неможливе й вперше зруйнував міф про братні народи, висвітливши це у своїй статті «Три національні типи народні», що була вперше опублікована 1888 року. Вчений наголошує, що навіть з огляду фізіогноміки, русини (українці) та москалі різні: «Коли поглянемо на череп русина зверху, так формою своєю він походить на яйце, повернене носком наперед; у поляків череп значно довший за українського, а в москалів, навпаки, формою він наближається ближче до круглого».

За В. Антоновичем, українці вважають за етичне все, що справедливо. У росіян – переважаючим етичним пунктом є сила, що відбувається у нашому сьогоденні.

Емоціоналізм українців виявляється у високій оцінці життя, почуття, емоцій, які є не лише цінним елементом релігії та етики, а й оцінюються як шлях пізнання. «Філософія серця», за Юркевичем, характерна для української думки, пояснює, що душевне життя людини глибше, аніж свідомі, ясні переживання. За Г. Сковородою, «серце» (глибина усієї людської душі), є єдиним шляхом до самопізнання, що є безумовною характерною рисою душевної вдачі видатних українців.

За психологічним типом українці більш схильні до меланхолічного. Ми чутливі до вражень, але реакція на подразнення не швидка, обдумана. Русини мало коли проявляють публічну люб'язність у стосунках з людьми. Адже насамперед ідеалами людини виступають правда, правдивість.

У справжніх українських сім'ях жінки рівні з чоловіками, де немає абсолютної підлеглості главі сім'ї. В родинах можуть спостерігатися сварки, суперечки, але всі члени сім'ї мають право голосу.

Релігійна віра українців є інтимною, чуттєвою. В ній збережені деякі традиції, але обрядовість не займає провідне місце. Водночас, поважаються вірування інших народів з одночасною готовністю відстоювати свою віру.

«Вплив російської культури на українців занадто великий і тому шкідливий. Російська література сильніша за українську, а російська мова надто близька до української - це збільшує небезпечність… Нехай молодь вчиться чужоземних мов, читає багатшу на ідеї західноєвропейську літературу - це буде корисніше для неї, аніж вплив російської літератури», застерігає та констатує В. Антонович. Головною метою сучасного українця є захист рідної держави, відродження та удосконалення її культури, збереження самобутності та особливості рідної мови, розвиток науки та бізнесу задля процвітання та «піднесення» країни.

Бути українцем – це бути волелюбною особистістю, що здатна боротися за свою самобутність, унікальність, мужньо долаючи всі перешкоди.

СТРІЛЕЦЬ Василь Васильович,
доктор історичних наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОСТАТЬ І ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ОЛЕКСАНДРИ ЄФИМЕНКО

Відомий український історик Олександра Єфименко (1848-1918) належить до числа перших дослідників життя і творчості Григорія Сковороди. Наприкінці XIX ст. нею були опубліковані дві праці: «Філософ із народу» та «Особистість Г.С. Сковороди як мислителя», які відзначаються органічним поєднанням неприхованої симпатії дослідниці до особистості філософа з глибиною наукового аналізу його спадщини.

У переважно біографічній роботі «Філософ із народу» дослідниця визначає Лівобережну і Слобідську Україну як край, де творив і проповідував Сковороди, де його пам'ятає народ, збереглися спогади і легенди про нього, де співають пісні на його вірші, які стали творами народної пісенної творчості.

Відновлені впродовж XVIII ст. феодальні відносини Гетьманщини були несприятливим ґрунтом для сприйняття раціоналістичної моралі Сковороди суспільними верхами, натомість уважно сприймалися його проповіді тими верствами, які виявилися жертвами суспільних трансформацій. Ця людина сама в собі носила ідеал свого життя і творила життя за цим ідеалом, відкидаючи пристосуванство. Статус Сковороди був зумовлений органічною для звичаїв України демократичною освітою, яка не сприймалася привілеєм якогось окремого стану, де спостерігався, зокрема, феномен мандрівних дяків. За його зрілого життя усталилася межа між минулим демократичним ладом і новою «пансько-бюрократично-європейською» надбудовою. Лише така сильна людина як Сковорода могла утриматися на цій межі, стверджує дослідниця.

Філософ любив український народ і обдаровував його знаннями, намагаючися пов'язати свою філософську концепцію з традицією, у якій виріс і виховався, а його філософія ніколи не була філософією самозречення і скорботи, а була філософією розуму і щастя.

На погляд Єфименко, у філософії Сковороди пізнання визначено єдиним шляхом до злиття з вічною основою світу, єдиною істинною метою життя, і водночас єдиним справжнім щастям людини. Пізнання є справжньою чеснотою, яка обумовлює всі інші чесноти.

У першій праці дослідниця визнає влив етики Спінози та основні постулати етичної концепції Сковороди. У деяких творах філософа, на її думку, можна простежити вільнодумство в дусі французьких просвітителів XVIII ст., хоча Сковорода був поза їх впливом, вкрай негативно ставився до їх атеїзму, водночас віддаючи йому перевагу перед забобонами.

Як стверджує Єфименко, Сковорода – послідовний раціоналіст, його сурова етика не вимагала аскетизму, а вимагала, для щастя людини, відсторонення від

мирської суєти, пізнання істини, обмеження потреб найнеобхіднішими, звернення до природи як до вічного і невичерпного джерела справжньої насолоди. Він проповідував душевний спокій, внутрішню рівновагу як обов'язкову і необхідну умову щастя.

В наступній праці «Особистість Г.С. Сковороди як мислителя» Єфименко визнала, що філософ не мав жодного безпосереднього відношення до Спінози, не читав його творів і не був знайомий з його вченням в жодний інший спосіб. Разом з тим схожість з вченням Спінози проявлялася в двох істотних підходах: значення справжньої дійсності належить лише єдиній світовій субстанції, щодо якої вся сукупність поодиноких явищ є лише видимістю, та в безмежній довірі до можливостей людського розуму. Але Сковорода йшов своїм особливим шляхом, переконана дослідниця.

У цій праці О. Єфименко стверджує, що Сковорода був виразним індивідуалістом, щоб обмежитися суто пантеїстичним розумінням світу і задається питанням, чи не відображав він цією особливістю свого вчення національні особливості українського народу («свого плем'я»), але воліє не розвивати цю тему.

Його як мислителя завжди більше цікавив суб'єкт, ніж об'єкт. Зрештою заклик «пізнай себе» набув для Сковороди містичного ореолу «чарівного ключа» до всіх таємниць всього існуючого. Людина не здатна пізнати світову субстанцію інакше як шляхом пізнання її в собі. Органом пізнання є думка, що ототожнюється Сковородою з душею і серцем. Вона «сродна», якщо не тотожна зі світовою субстанцією. Разом з тим людина народжена для щастя – це аксіома Сковороди, яка цілком зрозуміла сама собою і тому не вимагала жодних доказів. Закон людського щастя людини знаходиться в тісній залежності від її успіхів у пізнанні себе самої і, відповідно, Бога. Трактуючи пізнання як єдиний шлях до щастя, філософ визначає пізнання метою і змістом щастя, стверджує дослідниця.

Беззавітно відданий своїм ідеям, цілком цілісний, Сковорода своїм життям намагався підтвердити своє вчення, у всякому випадку він доказав, якою великою може бути влада людини над собою. Захопившися ідеєю «сродності», Сковорода часто все зло і недосконаліть світу пояснював неприйняттям людьми цієї істини і відсутністю прагнення влаштовувати своє життя згідно з цим принципом.

На погляд Єфименко, філософія Сковороди була й його релігією в прямому сенсі цього слова. І саме в цьому полягала прірва між ним і західноєвропейськими філософами, які вплинули на нього, але які завжди проводили більшою чи меншою мірою чітку межу між цими формами суспільної свідомості. Дослідниця констатує двояке ставлення філософа до Біблії: з одного боку Сковорода сприймав Біблію як глибоко віруючий християнин, з іншого – він цілком її заперечував. Сковорода вірив, що увесь сенс Біблії тотожний його філософії, потрібно лише пізнати цей сенс і усвідомити його з метою пізнання Бога. Головним своїм завданням філософ вважав розкриття внутрішнього зв'язку між Біблією і філософією. Цим Єфименко пояснює різноманітні й суперечливі оцінки творчості Сковороди, зокрема визначення його як містика, оскільки дослідники його творчості не розуміли, в якому зв'язку перебувало цитування

Біблії Сковородою з його основними філософськими ідеями. Зрозуміти цей зв'язок означає зрозуміти Сковороду як філософа, стверджує дослідниця.

СУПРУН Аліна Григорівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДУХОВНИЙ КОД УКРАЇНЦІВ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Відомо, що українська історія сповнена багатьох «білих плям». З одного боку, це символ складних, часто трагічних подій нашої минувшини, а з іншого — можливість дивовижних відкриттів для сучасників. Важко навіть уявити, скільки стародавніх артефактів, цінних відомостей, малознаних постатей ще досі чекає на своїх дослідників-першовідкривачів. І щоразу кожна така «знахідка» стає стимулом по-новому поглянути на нашу спадщину. То ж і ми з вами зараз відшукуємо та по новому відкриваємо ті постаті, які були загублені в історії чи присвоєні імперією зла. Серед таких є і Григорій Сковорода. Досить відкрити «Історію російської філософії», як бачимо, що починається вона з імені Григорія Сковороди... Такі «крадіжки» відбуваються і дотепер: згадаймо хоча б історію зі скіфським золотом..

Сковородинівські вчення ми відкриваємо з точки зору сучасності. Вельми актуальною є проблема втрати українцями в собі українців. В силу подій, які відбуваються у нашій пошматованій країні, ми маємо відродити все українське і починати потрібно з екзистенційних питань з акценту на наших унікальних рисах ментальності, які є відмінними від нав'язаних, деградованих зросійщених шаблонів. Григорій Сковорода доступною та зрозумілою мовою дав нам зрозуміти хто ми і що саме може зробити нас щасливими. Культурна спадщина, яку ми повинні зробити доступною до загалу, буде каталізатором світоглядних змін нового післявоєнного українця. Україна може зіграти роль світового цивілізаційного центру. Зараз ми бачимо національні риси характеру у новій ролі та новому вимірі. То ж, як заначав відомий український філософ Сергій Кримський, ми повинні відродити шифр духовності, аби перемогти потворне і жахливе імперське зло. Адже зараз ми маємо шанс принести у світ нову духовність, нову культуру, нову мораль. Хоча щоб бути почутими світом, на жаль, нам доводиться платити надто високу ціну. Український філософ Сергій Кримський, який був родом з Бахмута, Донецької області, після подій Революції гідності констатував: «Історія починає «стискатися» до життя одного покоління, тобто людина є вже не лише творцем історії, але і її ареною». От і ми зараз є ареною, на якій відбуваються історичні події, які приведуть до змін не тільки в Україні, але і у всьому світі.

SUPRUNENKO Diana
studentka III roku na kierunku „Filologia”
Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny
Narodowy Uniwersytet
Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie
ZAKHUTSKA Oksana
PhD (doktor nauk humanistycznych
w zakresie językoznawstwa), docent
Narodowy Uniwersytet Zasobów
Biologicznych i Naturalnych w Kijowie

MUZYKA W ŻYCIU I TWÓRCZOŚCI HRYHORIJA SKOWORODY

Hryhorij Skoworoda to światowej klasy myśliciel, nauczyciel, poeta, muzyk. Badacze życia i twórczości Skowordy często zgadzają się, że jakoś udaje mu się pozostać bliskim, zrozumiałym i nowoczesnym dla nowych pokoleń, mimo że minęło kilka epok, kiedy świat bardzo się zmienił.

Hryhorij Skoworoda przekazywał swoją filozofię w słowach i muzyce, a flet był nieodłącznym towarzyszem jego podróży. W jednym ze swoich utworów Skoworoda jakby filmował siebie poprzez kontemplację Bożych archaniołów, którzy zdają się patrzeć na niego z nieba: „Patrząc w dół, widzą tam, na prawo od wszystkich tętniących życiem ludzi, samotnego podróżnika Patelni. Wesołym krokiem podchodzi do siebie z laską i cicho nuci... Śpiewając spogląda w prawo, potem w lewo... Odpoczywa nad strumieniem lub na zielonym trawniku... Ten podróżnik spaceruje z nogami na ziemi, a jego serce jest w niebie i jest pocieszone...”.

Na podstawie nauk Epikura i własnego doświadczenia Hryhorij Skoworoda postrzegał muzykę jako źródło przyjemności. Opierał się na idei Oświecenia i pedagogicznego znaczenia tego rodzaju sztuki. Student, najbliższy przyjaciel i pierwszy biograf Hryhorija Skowordy Mychajło Kowaliński w swojej książce *Życie Hrihorija Skoworody* wiele stron poświęcił roli muzyki w życiu ludowego „nauczyciela prawdy”.

Współczesnemu czytelnikowi może wydawać się dziwne, że przedstawiając swoją komunikację z nauczycielem Mychajło Kowaliński posługuje się w stosunku do siebie formą „trzeciej osoby”, ale taka była „moda literacka” tamtych czasów, mająca na celu podkreślenie obiektywności narratora. Podstawą źródłową tej biografii były nie tylko własne wrażenia autora, ale także historie innych ludzi, przede wszystkim samego Hryhorija Skowordy, a także dzieła i listy filozofa.

Hryhorij Skoworoda większość swojej poezji lirycznej nazwał „piosenki” i prawdopodobnie sam ustawił je do muzyki. Onysia Shreier-Tkachenko podkreśla, że muzyka była towarzyszem w jego życiu, związane są z nim wszystkie główne etapy jego twórczości i działalności. Wierząc w potężną moc muzyki, Skoworoda komponował większość swoich utworów poetyckich właśnie w formie piosenek, czyli w gatunku muzyczno-poetyckim, do których muzyka powinna należeć i odgrywać wiodącą rolę.

W rodzinie ojca filozofa, ubogiego kozaka Sawy Skoworody śpiewali ukraińskie pieśni, wiernie przestrzegali ludowych zwyczajów i tradycji religijnych. Potwierdzają to słowa najbliższego przyjaciela i ucznia myśliciela Mychajła Kowalińskiego: „Hryhorij w siódmym roku życia odznaczał się talentem muzycznym. Chętnie chodził do kościoła i świetnie śpiewał". W wiejskiej szkole, jak przystało, uczył się psalmów i hymnów, komponował własne melodie do słów kanonicznych lub teksty do danych melodii. Tak więc ówczesna edukacja zapewniała dobre przygotowanie muzyczne oparte na nabożeństwach kościelnych.

Piękny głos Hrihorija, umiejętność gry na instrumentach ludowych i wiedza ogólna otworzyły drzwi do jednej z najlepszych europejskich uczelni tamtych czasów – Akademii Kijowsko-Mohylańskiej. „Od pierwszego razu młody przybysz zwrócił uwagę dyrygenta chóru i natychmiast został przyjęty do chóru". Po opanowaniu takich instrumentów muzycznych jak skrzypce, organy, flet, mistrzowskiej gry na lirze, harfie i bandurze stał się niezastąpiony w studenckiej orkiestrze.

Niesamowicie dociekliwy Hryhorij opanował zasady koncertu imprezowego w Akademii. Studiował muzykę Jana z Damaszku, rozumiał zasady kompozycji. Wszak tradycje wybitnych muzyków-pedagogów Teofana Prokopowicza, Hryhorija Konyskiego, Łazara Baranowicza koncentrowały się w Akademii Mohylańskiej, znana była już „Gramatyka muzyczna" Mykoły Dyleckiego. To tutaj kształcili się ukraińscy geniusze muzyczni Maksym Berezowski, Artem Wedel i inni artyści. Wiadomo też, że Skoworoda znał wiele różnych przyśpiewek.

Ulubiony instrument filozofa-muzyka służył czasami jako list bezpieczeństwa. Wiadomo, że Katarzyna II za pośrednictwem swojego posła Potiomkina poprosiła Skoworodę o przeniesienie się do Petersburga. Później doniósł caryce o spotkaniu z wędrownym filozofem w regionie charkowskim: siedział przy drodze z fletem, a niedaleko pasła się owca. Po wysłuchaniu królewskiej oferty Skoworoda wyraził swoją odmowę wierszykiem: „Przekaż to królowej matce: moja fajka i owce są dla mnie droższe niż królewska korona".

Hryhorij Skoworoda to wyjątkowa, wszechstronnie uzdolniona osobowość twórcza: filozof, nauczyciel, powieściopisarz, poeta, muzyk. Jego talenty zostały ujawnione w formy synkretyczne i funkcjonalnie miały na celu moralne i intelektualne przebudzenie ludzi. Jest chyba jedynym filozofem w historii, który udowodnił słuszność swoich pomysłów własnym przykładem. Filozoficzny charakter mają nie tylko traktaty, dialogi, przypowieści, bajki, ale także poezja liryczna Hryhorija Skoworody.

Wszyscy pamiętnikarze zauważają, że Hryhorij Skoworoda był cudowny śpiewakiem i kompozytorem, umiejętnie grał na różnych instrumentach. Piosenki i muzyczne skojarzenia zawarte są nie tylko w jego tekstach, ale także w traktatach, dialogach, przypowieściach, bajkach. Tak więc myślenie obrazami muzycznymi objęło werbalną twórczość tego artysty.

УМАНЧИК Іван,
студент факультету землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

Важливою складовою всього європейського філософського процесу є українська філософія, оснащена своєрідними та унікальними рисами. Постаючи основним джерелом нашої культури українська філософія не була ізольованою від світових філософських тенденцій, водночас була дотичною до провідних ідей світових філософських проєктів: завжди виступала тим типом духовної діяльності, де домінувала екзистенційно-антропологічна проблематика, розвивалася навколо проблеми людини та її місця в історії. Історію української філософії доцільніше розглядати не як окрему галузь, а ліпше як науку: поєднання історичного та філософського аспектів. Ця історико-філософська наука ґрунтується на історії філософської культури українців та загальносвітової історії професійної філософської теорії. В період глобалізації без сумніву можна сказати, що сучасне та майбутнє України так чи інакше залежить від світових тенденцій, а також від світобачення самих українців стосовно їх національної та європейської ідентифікації.Саме поєднання українського характеру (чуйність, сердечність, емоційність, прагнення до незалежності, естетизм тощо) та європейського (прагматизм, дисциплінованість, аналітичність, та ін.) останнім часом є місцем для різнопланових філософських диспутів. Засвоєння сучасного світового філос2офського різноманіття, інтегрованість у простір світової філософської комунікації, позбавлення комплексів «меншовартості» та «учнівства» постають не тільки ціллю, а й викликом для сучасних українських філософів.

Ніхто не здивується якщо хтось скаже таку фразу: «Сьогодні написати хоча б один унікальний рядок про Ліну Костенко так само важко як і про Тараса Шевченка.», це й не дивно, адже вона без сумніву постає символом сучасної літератури та філософії, хоче це все скоріше погляди читачів на її твори аніж позиція самої Ліни Костенко. Вона безсумнівно поєднує в собі як філософські, так і письменницькі риси та не обов’язково мати базову філософську освіту, щоб бути філософом. Філософський погляд на життя – ось основа поетичного кредо Ліни Костенко, бо кожна людина по своєму є філософом. І саме в такій площині й з такої точки зору слід розглядати її творчість.

У своїх творах Ліна Костенко не тільки висловлює свої почуття або описує певні історичні події тощо, але ставить досить складні питання, на які й намагається власноруч знайти відповідь чи хоча б дати окреслити читачеві, а може й самій собі, шлях до відповіді. Читач сам не помічає, як залучається до філософських міркувань, аналізує та розмірковує разом з автором, ставлячи й

собі глобальні питання, шукаючи та розчаровуючись і знов шукаючи власну істину... Звісно не доцільно вважати кожну її поезію геніальною або революційною. Сама Ліна Костенко набагато скромніша у своїх поглядах відносно себе, достатньо лише згадати як вона відмовилася приймати звання Герой України зі словами «Політичної біжутерії не ношу». В першу чергу її вірші це своєрідний щоденник, зріз буденного життя очима поета. Поет – а особливо поет-філософ зовсім по іншому бачить світ, ми ніби однаково дивимося на речі, наче й однаковими очима, але бачимо зовсім різне й навіть не усвідомлюємо що все наше життя – це цілковита Філософія, філософське осмислення його сенсу.

Увесь доробок Ліни Костенко здебільшого складається з філософської лірики. В її творах так чи інакше порушені найважливіші питання філософії всіх часів, а саме: сенс людського життя, швидкоплинність часу, проблема поколінь, питання взаємовідносин людей в суспільстві та патріотизму, можна навіть сказати що деякі з філософських поглядів Костенко корелюються з поглядами взірця української філософії – Г. Сковороди. Врешті решт кожен з нас має власними силами дійти до висновків щодо цих питань, навряд чи нам допоможуть чиїсь судження, але безсумнівно доробок Ліни Костенко – немов філософський довідник у віршах, який точно наблизить кожного до власної істини.

УРУМОВ Віктор,
магістр І року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МУДРІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ

Особистості відіграють важливу роль в історичному розвитку українського народу. Завдяки їм впродовж багатьох тисячоліть зберігалися та продовжували жити традиції, що сформувалися ще за часів існування наших предків. Вони є тими людьми, що мали величезний внесок у формуванні національної ідентичності та свідомості українців.

У формуванні духовної культури України велику роль зіграв Григорій Савич Сковорода, видатний філософ, мислитель, поет та культурний діяч. Він був народним просвітником, що залишив за собою неоціненну спадщину, що нині повчає людей. Сприйняття світу Сковородою надихало багатьох видатних постатей, які вчилися та орієнтувалися на його життєвий приклад. В.Стадниченко писав, що Сковорода є «нашим сучасником та співрозмовником на кожен день».

Творчість філософа представлена багатьма байками, віршами, трактатами, куди Григорій Савич вклав основу для подальшого розквіту нової української літератури. У своїх творах Сковорода прагнув викласти найважливіші та найцінніші знання про закономірність щасливого життя, що є метою всіх людей, чим і збагатив вітчизняну культуру та філософію. Його твори стали народними й передавалися з вуст у вуста, надихаючи людей, даючи поштовх для розвитку філософської думки не лише на території України, а також і в багатьох інших слов'янських країнах.

Григорій Савич описував, що людина повинна пізнати себе, а пізнавши, вдосконалювати. «Головна мета життя людського, голова діл людських, є дух людини, думки, серце. Кожен має свою мету в житті; але не кожен — головну мету, себто не кожен піклується про голову життя. Один піклується про черево життя, себто усі діла свої скеровує, щоб дати життя череву; інший — очам, інший — волоссю, інший — ногам та іншим членам тіла; інший — одягам й подібним бездушним річам; філософія, або любов до мудрости, скеровує усе коло діл своїх до тієї мети, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, світлість думкам, яко голові всього. Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, — то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце є філософія». Головним сенсом людського буття він вважав саме самопізнання. «Саме це й означає бути щасливим, пізнати себе, тобто свою природу, взятися за свою долю й бути зі сродною собі частиною всеосяжного промислу».

Григорій Сковорода був тією людиною, що трактував життя, як пошук шляху, що веде до любові, щастя, до Бога… Він бачив ідеал у тому, що люди є водночас рівними перед Богом, але разом з тим нерівними, бо кожен має свою натуру. Божественна глибинна за Сковородою зосереджена у серці, що є ядром людської душі. Саме серце є джерелом почуттів, всіх думок, засобом, що дозволяє людині розкритися і пізнати себе. Л.Ушкалов називав Григорія Савича «фундатором «філософії серця», або навіть «найбільшим після перших отців Церкви християнським філософом світу»», адже він став тією людиною, що досі є символом української духовності.

Григорій Сковорода – один з найвидатніших особистостей в культурному та духовному житті українського народу XVIII століття та посідає унікальне місце в історії України. Його вчення, попри роки, досі зберігають свою актуальність. Творчість філософа, проходячи скрізь століття, зачіпає українські серця та залишає незгасний слід в їх душах. Впродовж свого життя він доводив, що щастя людини не залежить від часу, місця, де ти знаходишся, від крові або статусу, від багатства або влади.

ХИТРУК Дарія,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І СУЧАСНІСТЬ

Сьогодні особливо важливо говорити про українського філософа містика, богослова, поета, педагога - Григорія Сковороду. Його назвали “Сократом”, адже своїми байками він мав значний вплив на сучасників і подальші покоління.

Як прозаїк Г. Сковорода підвів давню українську прозу до тієї межі, за якою відразу поставала нова українська література. Його байки допомагали в пошуках істини, були спрямовані на викриття суспільних вад, підносили дух громадянської гідності.

Григорій Савич зробив великий внесок в українську літературу та культуру, він вважав, що філософія "...спрямовує усе коло справ своїх до того, щоб дати життя духу нашому, благородство серцю, якість думкам, яко голові всього".

Його вважать представником двох епох-бароко й романтизму. Григорій Сковорода залишається близьким і сучасним для нових поколінь, хоча вже змінилося кілька епох.

Сковорода закарбувався і в пам’яті народній, і в літературі не як химерна, дивакувата постать, а як справжній учитель народу, який відкрив кожному величезний, майже не освоєний материк — власну душу. Праці («Діалог, или разглагол о древнем мире», «Разговор пяти путников о истинном щастіи в жизни», «Кольцо», «Разговор, называемый алфавит, или букварь мира» узагальнено стверджують думку просвітителя, що шлях до щастя пролягає через моральне вдосконалення.

Основна мета просвітництва Г. С. Сковороди — навчання людей науки щасливого буття.

Отже, внесок Григорія Сковороди в культуру є вагомим і цінним, він викликає до себе значний інтерес навіть сьогодні, та продовжує приховувати в собі чимало таємниць. Для українського народу та української філософії постать Г. Сковороди та його творчість будуть актуальними та цікавими завжди.

Література:

1.Чижевський Д. Фільософія Г.С. Сковороди. – Варшава: Праці українського наукового інституту. – Т.XXIV. Серія філологічна. – Кн.1. – 1934. – С.179.

2. Криса Б.С. Пересотворення світу. Українська поезія XVII-XVIII століть. – Львів: Свічадо, 1997. – С. 77.

3. Редько, М. Світогляд Г. С. Сковороди : [монографія] / М. П. Редько ; відп. ред. В. Ю. Євдокименко. – Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1967. – 264 с.

ЦИМБАЛ Олександр,
студент ННІ енергетики
автоматики і енергозбереження
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ КОРДОЦЕНТРИЗМУ СКОВОРОДИ

Український кордоцентризм – підстава української духовності. За цим поняттям провідну роль у житті людини відіграють не розумовораціональні сили, а її емоції, почуття. Мотивацією дії виступає не розум, а серце. Український кордоцентризм – екзистенція, що виступає основою самого буття або й частиною природи українського народу. Основою кордоцентризму є живе і чутливе серце людини.

У вузькому значенні український кордоцентризм є теорією тотожності людської і духовної реальності, в якій людське зводиться до духовного і духовне висувається на перший план. Його можна також кваліфікувати як вчення про перевагу, по-перше, ірраціональної спільноти (населення села чи хутора) над раціональною спілкою (населенням міста), по-друге, духовного досвіду (містичного переживання, інтуїтивного осягнення) над логіко-дискурсивним мисленням. У більш широкому значенні український кордоцентризм є історичним типом філософування, якщо розглядати його у порівнянні з іншими історичними типами – античним космоцентризмом, юдейсько-християнсько-ісламським теоцентризмом, ренесансним антропоцентризмом, новоєвропейським натуроцентризмом, просвітницьким логоцентризмом, постмодерним семіоцентризмом, й, водночас, філософською парадигмою, якщо розглядати його окремо, ізольовано, поза зв’язками з іншими історичними типами.

Ці дві форми філософування продовжують біблійну і патристичну традиції, що засновані на ототожненні істинної сутності людини – серця з духовною реальністю. При цьому вони наголошують на провідній ролі людського серця чи першості духовної реальності. «Філософія серця» є традиційним напрямом української філософії, який відображає специфіку ментальної свідомості, що проявляється в яскравих емоційних формах «кордоцентризму», пов'язуючи ентузіастичні настанови з чуттєвою сферою, з прагненням охопити в обмеженому безмежне, у відносному – абсолютне. «Серце» як прихований центр людського буття не є проблемою тільки української душі, воно властиве й іншим народам, які сповідують індуїзм, буддизм чи християнство. «Філософія серця», збагачена віяннями неоплатонізму та патристики, вже мала свої традиції від Києво-руської доби.

Уперше найповніше формулювання «філософії серця» спостерігається у вченні Григорія Сковороди: «Істиною людини є серце в людині, глибоке ж серце

– одному лише Богу досяжне, як думок наших безодня, просто сказати душа, тобто суттєва істота», «сила», поза якою «ми є мертва тінь». У даному випадку, ототожнюючи «серце» з душею, філософ спирався на Біблію, де воно означає душу і дух, шлях до вищої істини, «вище серце», завдяки якому встановлюється таємний гармонійний зв'язок між речами, «мікрокосмом» та «макрокосмом» тощо. «Філософію серця» поглибив у XIX ст. яскравий представник «києво-руської школи» П.Юркевич.

Він обстоював тезу, що «серце є осереддя душевного і духовного життя людини», перед яким поступається розум, тому що «урядувальна й володарююча сила не є сила породжувальна», відводив розуму «похідну» роль, але не применшував його значення, спирався на національне світобачення, в якому «серце» постає універсальною категорією, втілюючи в собі ідею всеєдності. Тому у П.Юркевича, як і в М.Гоголя та інших українських інтелектуалів, виникли гострі конфлікти з російською, так званою, інтелігенцією

ШУРГАЛЬСЬКА Вікторія,
магістр І року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ

Ще із давніх – давен основною та типічною душевною складовою українського народу була «сердечність». Науковці зазначили, що після довготривалого спостерігання за українським народом визначальним та дуже важливим аспектом в житті людей були сердечні почуття та переживання.

Починаючи з виток давньоукраїнської філософії Княжої доби в приказках, казках та легендах прослідковувався образ серця, як найважливішої складової емоційного стану людини. Згодом Григорій Савич Сковорода (1722-1794рр.) продовжує широко розкривати «філософію серця» в своїх твореннях.

Г. Сковорода – творець та мислитель, який намагався зрозуміти як правильно жити, та постійно мав на меті віднайти мудрість, але вже як практичну науку. Він вважав, що пізнавальні та теоретичні нахили постають на друге місце після більш емоційного та глибшого за них, емоційно-вольового єства духу людського – «серця».

Трактуючи це поняття, філософ чітко виокремлює духовне та матеріальне начало, виділяючи, що саме духовне та безпосередньо внутрішнє самовдосконалення допоможе людині стати щасливою. Думка, почуття та стремління породжують своє життя саме із серця. Звідси витікає вимога «пізнай себе», з якою тісно пов’язана ідея «сродної праці» Г. Сковороди. Можемо сміливо сказати, що сутність концепції Сковороди поляє в тому, що, він

розглядає людину виокремлюючи одразу дві її природи – «внутрішню» та «зовнішню» акцентуючи свою увагу на «чистому серці» як центрі всього людського. Безпосередньо, можна зазначити, що проблема серця в його роботах чітко пов’язана із проблемою Богопізнання. У Сковороди Серце – це найважливіший центр душі, що не існує ніде, але є у всій людській істоті.

«Філософію серця» Г. Сковорода чітко показує у своїх працях: «Наркіс.Розмова про те: пізнай себе», «Вхідні двері доброхристиянської доброчинності». «Філософія серця» в українському романтизмі визначалась, як світоглядна позиція. Всі визначальні представники цього філософського напрямку досліджували духовний світ людини через всю складність індивідуальності людської та її емоційного стану. Романтизм зміг протистати класичному «наслідуванню природи», та дозволив митцю мати право на самобутність та оригінальність.

ШМАТ Владислав,
студент ННІ енергетики
автоматики і енергозбереження
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТЕОРІЯ ДВОХ НАТУР У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ

Застосовуючи філософію двох натур і трьох світів до людини, Сковорода зазначає, що людина здійснює прекрасні вчинки і щаслива тільки тоді, коли вона погодить існуванням "трьох світів", кожний з яких також володіє двома натурами - видимою і невидимою. Свою поведінку і образ життя сковорода поєднує зі своїми природними схильностями. Першим і головним світом у Сковороди є весь Всесвіт - макрокосм. Макрокосм включає в себе все народжене в цьому великому світі, складеному з паралельних незліченних світів. Другим з "трьох світів" є малий світ - мікрокосм - світ людини. Отже, згідно з представленнями Сковороди, все, що здійснюється в світі - макрокосмі, знаходить своє завершення в людині - мікрокосмі. З позицій вчення Сковороди можливості пізнання світу людиною нічим не обмежені. Дуже тонким моментом у вченні Сковороди про людину є той факт, що він не зв'язує множення людиною своїх пізнань із зростанням матеріальних потреб, задовільнення яких розуміється як досягнення людського щастя. Швидше навпаки: чим краще людина пізнає саму себе і оточуючий її світ, тим розумніше і скромніше повинні бути її потреби.

Філософська спадщина Г. С. Сковороди багатогранна. Вона охоплює самі різноманітні аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Можна однозначно стверджувати, що всі грані філософії Сковороди спираються

на загальний центральний стержень, що розглядає проблему природи людини і її призначення. Цей стержень включає в себе і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення.

ЮРІЙЧАК Денис
студент факультету землевпорядкування
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ Г.СКОВОРОДИ

З-поміж великих імен, якими пишається український народ поряд, з Шевченком і Франком, називаємо ім'я Григорія Сковороди, нашого великого просвітителя. Філософ і поет, оригінальний і незалежний мислитель, бунтар думкою і самим способом свого життя, ось уже 300 років «височить він над нашою землею, мов творіння зодчих Київської Русі, піднімається, мов сплески народної душі у вільнолюбній козаччині й невпокореності гайдамаччини, промовляє за душевністю своєї поетичної сопілки, мов сумовито-задумливе звучання народної пісні».

Григорій Сковорода доніс нам глибини всього українського в українцях. Вказав на унікальний код нашого народу. Він залишається серед людей вже декілька століть, увійшовши у їхні думки, сподівання та сумніви.

Магічною та досі не дослідженою є як дата його народження, так і дата смерті. Життєвий шлях був також окутаний різними непростими подіями, які відкриваються нам инауковцями і до сьогодні. У 1738 р. він вступив до Києво-Могилянської академії – не закінчив. З 1742 по 1744 рр. жив у Петербурзі, був співаком придворної капели, прославився чудовим басом, майстерною грою на скрипці, флейті, бандурі, цимбалах і сопілці та композиторським талантом, створював музику на власні вірші – довго не затримався. У 1750 р. у складі російської місії Сковорода виїжджав за кордон і три роки мандрував Угорщиною, Словаччиною, Польщею, відвідав Братиславу, Відень, Будапешт; бував в університетах, слухав лекції знаменитих професорів, працював у бібліотеках, студіював філософські праці й, володіючи багатьма мовами, дискутував із ученими різних країн. Повернувся в Україну викладав поетику в Переяславському колегіумі. Написав для слухачів курс поетики "Роздуми про поезію і порадник до майстерності оної". Потім жив у селі Коврай на Переяславщині, працюючи домашнім учителем у поміщика Степана Томари. Написав значну частину віршів збірки "Сад божественних пісень". Працював викладачем (спочатку поетики, а згодом етики) у Харківському колегіумі. Учителюючи в Харкові, латинськими і українськими віршами написав "Байку Езопову" (1760 р.), склав дві вступні лекції-проповіді до курсу етики. То ж світ

таки намагався зловити його, але так і не спіймав. Помер український «Сократ» у 1794 р. на 72 році життя. Мудрість, яку залишив нам Григорій Савич Сковорода, можна визначити словами Павла Тичини, який зазначав, що "Великий наш філософ щедру залишив нам спадщину по собі: Обсягом широку змістовністю глибоку і що до світогляду свого – чисту та моральну... Потоки творчого мислення Сковороди такі були потужні, що вони, спадаючи із верховин у долину, ламали на своїй путі усі колючки й бур'ян, перестрибуючи через каміння гостре, і розливались широко по всім роздоллі".

ЮРІЙЧУК Ольга Василівна,
викладачка філологічних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії,
ВСП Заліщицький ФК
імені Є.Храпливого
(м. Заліщики, Україна)

УКРАЇНСЬКИЙ СОКРАТ!
(ДО 300-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ)

На межі двох періодів історії українського письменства височить постать видатного українського поета, педагога, просвітителя, філософа Григорія Савича Сковороди. Те, що залишив нам у спадок Григорій Сковорода,- Байки Харківські, Збірка «Сад божественних пісень» та інші поетичні твори, філософські трактати, листи із учнями, афоризми - це джерело, з якого черпатимуть наснагу ще десятки нових поколінь.

Г. Сковорода став безсмертною національною гордістю українського народу. Його патріотизм, глибока повага до людини праці будь-якої національності, любов до скривджених і знедолених, ненависть до експлуататорів і дармоїдів були живильним джерелом ідейної творчості і громадської діяльності видатного українського філософа і поета.Григорій Сковорода вийшов з козацького роду, що жив у селі Чорнухи на Полтавщині. У дев'ять літ лишився круглим сиротою. Здібного хлопчика, який складав пісні й вірші, взяв до себе старий чернець. У 22 роки Сковорода приїздить до Києва і стає спудеєм Києво-Могилянської академії.Тут він привернув до себе увагу диригента півчої капели і негайно був прийнятий до хору, який славився на всю імперію. Був потім п'ять років за кордоном як перекладач у складі комісії. Вільно володів латинською, німецькою, грецькою мовами. Йому пропонували викладати в кількох університетах Європи, але він відмовився, бо не уявляв свого життя поза Україною. Працюючи в Переяславській семінарії, Сковорода створив посібник для викладання науки поезії, та його не дозволили використовувати через новаторство підходу до викладання. Він заперечував старі догми, а коли сановиті люди намагалися його переконати в неправильності, то він сказав: "Одне діло пастирський жезл, а інше – пастуша сопілка". Великий філософ у

своєму щоденному житті втікав від світу, ревно беріг свою внутрішню свободу, інакше він собі не уявляв повноцінного життя.

Місце цього великого мислителя в нашій культурі особливо важливе. Відходила в історію Січ, розвіювалися сподівання. Отже, зброю в нашого народу забрали. У нього лишилася тільки думка, якою він повинен був боротися за себе, за свою повноцінність поміж інших. І такі, як Григорій Сковорода, допомагали народові вистояти в боротьбі за себе, лишитися нацією зі справді великою культурою та історією.

Але недарма Сковорода був єретиком думки, провісником нового неба й нової землі, пророком людського щастя. Він думав, знав: нічого не втрачено, якщо не втрачено все. Завжди можна почати з початку. Особливо в часи перелому людської історії, коли на горизонті з'являється людина з вічною Біблією в руках. Перед нами словесний портрет мовби ідеальної людини, виплеканий уявою і досвідом філософа, що втілив у ньому найкращі моральні та фізичні якості. Увесь творчий доробок Григорія Сковороди, який включає 17 філософських творів, 7 перекладів, збірник «Сад Божественних пісень», «Байки Харківські», — це єдина система поглядів, єдина філософія. Свого часу Ї.Франко назвав Г.Сковороду «національним філософом», оскільки він дав вираження глибоким і суттєвим духовним цінностям нації. Усвідомлюючи своє покликання й часове призначення пробудження духу нації, Григорій Савич Сковорода кожним словом, кожним кроком, кожним помислом виконував свою місію. Власним життям він канонізував високі моральні принципи: волелюбність, твердість духу, гідність, щирість, добролюбство, прагнення мудрості, надійність, любов до ближнього. Цим утверджувалися моральні підмурки нового українського суспільства.

Саме так: кожне нове століття розпочинається думкою і словом Сковороди. На початку XIX століття Сковорода прийшов до людей у спогадах своїх сучасників, музикою своїх «божественних пісень». На початку XX століття твори філософа Григорія Сковороди дійшли до нас виданим у Санкт-Петербурзі двотомником. Усе голосніше достукується до наших сердець Сковорода сьогодні, на початку XXI століття.

Творча спадщина великого філософа стала невичерпним джерелом мудрості й життєдайної наснаги для українського народу на довгі-довгі віки. Вона злободенна Й сьогодні. Вона актуальною буде і завтра. Межі духовному вдосконаленню людини так і не визначено.

Але й ми, у свою чергу, маємо повніше зрозуміти Сковороду, виконати його заповіт, відновити й розвинути «нормальне життя», перерване війнами, революціями, сумнівними соціальними експериментами.

Він нам дав ще один урок рідкісного життя. Урок того, як можна бути вільним серед неволі і святим серед пекла.

ЯЦЕНКО Дмитро,
студент ННІ енергетики
автоматики і енергозбереження
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ ЯК ЦЕНТР ЗАРОДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ

Видатний український філософ Г.С. Сковорода (1722 - 1794), вихованець Києво-Могилянської академії, поет і мандрівник, посідає особливе місце в історії української філософії. Ще за його життя про нього складалися легенди як про українського Сократа. У 16 років він став студентом академії, певний час перебував двірській капелі у Петербурзі, мандрував країнами Західної Європі, знав мови, вивчав філософію, був знавцем античної і релігійні літератури. Часом свого становлення й особистісного утвердження Сковорода вважав свої 30 років; літературну діяльність він почав другої половини 60-х років. За його життя нічого не було надруковано, вже після смерті стають відомими цикли йог філософських діалогів («Наркіс», «Симфонія наречена книга асхань «Жена Лотова», «Потоп зміїн» та інші).

Філософська концепція Г. Сковороди - пантеїзм. Бог і природа це єдине ціле: кожна людина має в собі Бога, він не існує поз людиною. Головна проблема його філософії - це проблема люднім Його філософія «практична», оскільки філософа цікавить передусім моральна проблематика. У центрі уваги філософії «мандрівного філософа» - релігійні і моральні проблеми. Г. Сковорода викладає їх мовою образів, символів, метафор. Методом розроблення цих проблем є пошук і протиставлення протилежностей, суперечностей, антитез.

Для Г.Сковороди весь світ є просякненим протилежностями: життя - смерть, світло - тінь,безглуздя - мудрість, плач – сміх, безчестя - слава, лютість - милість, початок - кінець тощо. Все у світі рухається між протилежностями у колі («кільці»), початком якого є відпадання від Бога, а кінцем - повернення до нього.

Г. Сковорода не створив теоретично оформленого і систематизованого вчення. Свою філософію він розумів, як вміння жити у Богові, у гармонії з природою, у мирі з людьми і власною совістю. «Коли дух людини веселий, думки спокійні, серце мирне, - то й усе світле, щасливе, блаженне. Оце і є філософія», - стверджував Сковорода.

Найпотрібнішим для людини є щастя, «мир душевний». Воно доступне всім, полягає в пізнанні себе як образу Божого. «Поглянь у себе», тобто пізнай себе - це основний мотив філософії Сковороди.

На думку філософа, усе створене Богом, можна визначити як три світи:

- перший є загальний світ, «де живе усе породжене», «він складається із незчисленних світів, і є великий світ» - макрокосм;

- другий світ - це мікрокосм - світ людини;

- третій світ - символічний світ Біблії. Символи Біблії «ведуть думку нашу до розуміння вічної натури».

Кожен із трьох світів складається із двох «натур», має подвійну природу, одна з яких - видима (матеріальна), друга - невидима, тобто божественна, - вважав Сковорода. Невидима натура і є Богом, який пронизує собою все суще.

На противагу раціоналізму XVIII ст. Сковорода створює самобутнє вчення про «серце» як осереддя глибин людської душі. Серце - це «безодня» людини, через яку відкривається божественна «безодня». Серце, а не розум, виступає джерелом почуттів і думок, засобом пізнання. В ньому поєднуються розум, воля, почуття, віра.

Етичне вчення Г. Сковороди спрямоване на пошук шляху, що веде до щастя, до любові, до уподобання Богу. Етичним ідеалом Сковороди є ідеал нерівної рівності в тому сенсі, що усі люди рівні перед Богом, але разом з тим вони є нерівними, тому що мають різну натуру. Метою всіх людей є наближення до Бога, отримання вищого блаженства.

СЕКЦІЯ 7.
ТВОРЧІСТЬ Г. СКОВОРОДИ ЯК ТЛО ДЛЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вебер В. В.
студентка гуманітарно-педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Однією з ключових особливостей нашого часу є зростаюча кількість людей, що стикаються з культурою, відмінною від їхньої рідної культури. Процес всесвітньої глобалізації сприяв нашому розумінню комунікації між різними культурними системами та став важливою складовою ландшафту сучасного світу. До процесів, пов'язаних із явищем глобалізації, належать регулярні контакти у різних сферах між представниками різних культур. Такі ситуації вимагають від представників однієї культури вирішення поставлених практичних завдань та проблем культурної адаптації в умовах існування іншої культурної спільноти.

Міжкультурна комунікація, що сприяє формуванню професійних комунікативних компетенцій майбутніх спеціалістів, залишається актуальною проблемою в контексті сучасної якості вищої освіти. Серед зарубіжних та українських дослідників, які займалися проблемою міжкультурної комунікації, слід зазначити дослідження З. Гасанова В. Заслуженюк, С.Кучеряна, В. Мірошниченка, О.Жорнової, С. Нієто, Т.Рюлькера та ін.

Зі змінами у глобалізації, поширенням міжнародних контактів, глобалізацією суспільства загалом змінився характер спілкування. Знання іноземних мов необхідне задля встановлення ділових і дружніх відносин із представниками інших країн. Проте цього недостатньо, оскільки незнання своїх етнокультурних особливостей є серйозною перешкодою у спілкуванні з іноземцями.

Культурні моделі поведінки штучно щеплюються людям у процесі виховання у тому чи іншому соціальному середовищі. Вона починає діяти за оцінкою дійсності, нехай по-своєму, але загалом у рамках культурної програми, «записаної» у її підсвідомість, що поєднує її спільність. Спілкування є найважливішою частиною такої програми і настільки проникає в наше повсякденне життя, що ми не усвідомлюємо, наскільки ми дотримуємося «запрограмованих» норм та правил спілкування та поведінки. Але ці порушення призводять до нерозуміння, здивування та культурного шоку.

Як уникнути культурного непорозуміння у спілкуванні з іноземцями досліджується через міжкультурну комунікацію.

Виникнення міжкультурної комунікації, як більшості наук, визначається потребами суспільства. Його практичний розмах сягає давніх часів, коли людям доводилося встановлювати різні контакти з іноземцями, що вимагало толерантності та певного знання міжкультурних відмінностей. З появою дипломатичних відносин інформація про національно-культурні особливості різних країн стала елементом професійної міжнародної діяльності. Навички в галузі міжкультурної комунікації стали особливо важливими в період бурхливого розвитку міжнародних контактів, що розпочався у 70-х роках 20 століття.

Після Другої світової війни виникла потреба у теоретичній розробці спецкурсу, а потім і іншої науки – «Міжкультурна комунікація». Досвід міжнародного співробітництва під час та після війни, зокрема активісти Корпусу Миру, спрямовані в різні країни для надання допомоги, виявили брак знань та навичок міжкультурного та міжнаціонального спілкування, що призвело до провалу позитивних намірів добровольців. Це послужило поштовхом створення у 1946 р. США спеціального Інституту дипломатичної служби (Foreign Service Institute), на чолі з Едвардом Холлом. Агентство мало навчати дипломатів, офіцерів розвідки, добровольців Корпусу світу, міжнародних військовослужбовців та інших фахівців, які працюють за кордоном, для допомоги у вирішенні расових та етнічних конфліктів. Е. Холл залучив команду фахівців із різних галузей, включаючи психологів, етнологів, антропологів, соціологів та культурологів.

А, отже, завданням міжкультурної комунікації є міжкультурна компетентність, уникнення міжетнічних і міжкультурних конфліктів, а також необхідність створення комфортних умов спілкування в різних сферах і життєвих ситуаціях для різних народів і культур.

ГОЛЬЦОВ Андрій Геннадійович,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

У Радянському Союзі реалізовувалася, по суті, імперська культурна політика. У 20-30 рр. ХХ ст. комуністична влада поставила за мету створити нову «пролетарську» культуру. Водночас, задля забезпечення максимально широкої підтримки народних мас, у союзних та автономних республіках приділялася увага розвиткові національних (етнічних) культур. Головним критерієм для існування певних видів та напрямів культури поставала лояльність до

комуністичної ідеології та радянської влади загалом. Разом зі становленням соціалістичної системи (котра вважалася першим етапом створення комунізму) у кожній з радянських республік розвивалася «національна за формою, соціалістична за змістом» культура. При цьому в рамках кожної національної культури випереджувальними темпами здійснювалося формування загальнорадянської (по суті, імперської) культури. Водночас, втілювалася (і також прискореними темпами) «русифікація» всіх сфер суспільного життя союзних і автономних республік. Особливо інтенсивним характером «русифікація» вирізнялася в Україні та Білорусі. Загалом міжкультурні комунікації між населенням республік СРСР відбувалися за умов домінування російськомовної радянізованої культури. На початку 1970-х рр. у програмних документах КПРС остаточно викристалізувалася мета – формування «нової історичної спільноти людей – радянського народу». Соціальною опорою імперького Радянського Союзу мав стати «радянський» народ з «радянською» культурою.

Ще в добу «пізнього» СРСР фактично безперешкодне розповсюдження «західної» масової культури відіграло роль одного з вагомих чинників розпаду радянської імперської системи. Після розпаду Радянського Союзу замість п’ятнадцяти союзних республік утворилася відповідна кількість нових незалежних держав. Багатоаспектні відносини між цими державами як цілком суверенними акторами мали вибудовуватися на засадах реального рівноправ’я. У нових незалежних країн виникли об’єктивні потреби у формуванні власних структур у сфері міжнародних відносин, зокрема, культурних. Таким чином, вже ставало неприйнятним домінування у міжкультурних комунікаціях якогось одного культурного контексту. Водночас, у великої частини населення пострадянських республік (наприклад, Росії, України, Білорусі, Молдови) залишився радянський менталітет, в їхній свідомості зберігалася самоідентифікація з радянською культурою (навіть із «забарвленням» численними національними елементами). США та решта країн «Заходу» прагнули створити надійні механізми співпраці з новими незалежними країнами – політичні, економічні, соціальні, культурні. Спостерігалися численні приклади формування та розвитку каналів міжкультурної комунікації на основі діяльності західних культурних фондів, центрів, ЗМІ, організації обмінів культурними цінностями, поширення міжособистісних контактів тощо. Загалом це сприяло приєднанню значної частини населення пострадянських країн, передусім східноєвропейських, до європейського культурного простору.

У 1990-х рр. на пострадянському просторі проявилися досить гострі геополітичні проблеми, які суттєво позначилися на міжкультурних комунікаціях. Наприклад, на Південному Кавказі точився воєнно-політичний конфлікт між Вірменією (разом з карабаськими збройними формуваннями) та Азербайджаном щодо Нагірного Карабаху. Азербайджан всіляко підтримувався Туреччиною. Між країнами стрімко розвивалися міжкультурні комунікації на потужній основі тісної мовної та культурної близькості, що сприяло зміцненню геополітичного союзу. На теренах Грузії відбувалася громадянська війна і, водночас, постали дві самопроголошені квазідержави Абхазія та Південна Осетія, котрі

підтримувалися Росією. Остання прагнула зберегти на теренах Південного Кавказу геополітичні позиції, тому намагалася (у кінцевому результаті переважно невдало) тримати під контролем значну частину міжнародних взаємодій у субрегіоні, зокрема міжкультурні комунікації.

У Російській Федерації залишився потужний економічний потенціал, вона «успадкувала» загальносоюзні ЗМІ, радіостанції, телебачення тощо. У нових незалежних країнах стрімке відродження національних культур супроводжувалося формуванням на міжнародному рівні рівноправних міжкультурних комунікацій. Водночас, російськомовне населення окремих пострадянських країн, передусім їхніх високоурбанізованих регіонів, віддавало перевагу культурним традиціям радянського минулого і споживало продукцію російської масової культури. Йдеться, передусім, про Україну та Білорусь. Навіть у кризовий період початку 1990-х рр. у російській геополітиці спостерігалося прагнення зберегти вплив на численні суспільні інститути, зокрема культурні, у решті пострадянських країн.

На початку XXI ст. в геостратегії Росії на пострадянському просторі став наочно проявлятися неоімперський характер. На основі формування інтеграційних структур у безпековій, військовій, економічній сферах Росія прагнула створити з нових незалежних країн під своєю егідою неоімперську геопросторову політичну систему. РФ мала стати головним «вузлом» («центром») взаємозв'язків у різних сферах між пострадянськими країнами. Неоімперська система, побудована за відомою моделлю «центр – периферія», була покликана забезпечувати неформальне домінування РФ над своїми «союзниками». Неоімперській геостратегії Росії на пострадянському просторі відповідала сукупність напрямів геополітики, зокрема в культурній сфері.

Слід зазначити, що неоімперська геостратегія (як і геополітика) Російської Федерації, звісно, не прописується в офіційних документах цієї держави. Тому їх дослідження і становить неабиякий науково-теоретичний і практичний інтерес. Великі й загалом стабільні доходи від експорту енергоносіїв дали можливість Росії в перше десятиліття XXI ст. активізувати свою геополітику (зокрема, латентну) на пострадянському просторі. Передусім, варто згадати проєкт «Русского міра», геополітичний по своїй суті. Геокультурний напрям був і досі є одним з провідних в геополітиці Росії щодо пострадянських країн. Протягом другого десятиліття XXI ст. спостерігалося прагнення влади РФ утримувати під своїм контролем хоча б частину міжкультурних комунікації між пострадянськими країнами Східної Європи. На теренах Південного Кавказу та Центральної Азії російська геополітика щодо забезпечення домінантного впливу на міжкультурні комунікації виявилася невигідною та переважно невдалою. Національні культури південно-кавказьких та центрально-азійських країн загалом успішно позбавлялися радянської імперської спадщини. Водночас, їхні правлячі еліти використовували для зміцнення своїх культурних систем окремі «запозичення» з радянської культурної спадщини.

Щодо країн Балтії, котрі ще на початку 1990-х рр. однозначно обрали «західний» вектор свого геополітичного та геоекономічного розвитку, геокультурний напрям російської геополітики залишався вельми важливим.

Завдяки міжкультурним комунікаціям, які значною мірою «підживлювалися» за рахунок численних російських та «російськомовних» діаспор в Естонії та Латвії, Кремль сподівався забезпечити латентний вплив на суспільні процеси в цих країнах. Водночас Росією здійснювався геополітичний та геоекономічний тиск на прибалтійські країни з метою послабити їхній європейський та євроатлантичний поступ.

Щодо України російська геополітика протягом усієї пострадянської історії (до Революції гідності) спиралася на розгалужену мережу міжкультурної комунікації. Численні російські культурні центри, «Кабінети Русского міра», проєкти та програми поширення російської мови і культури, різноманітні гранти тощо, – усе це створювалося і функціонувало з метою зміцнення геополітичного впливу на велику частину українського соціуму. Для поширення ідей та духовно-культурних цінностей «Русского міра» слугували (і навіть нині використовуються) розгалужені мережі церковних установ Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП). Таким чином, російське домінування в міжкультурних комунікаціях мало забезпечувати потужний геополітичний вплив РФ на українське суспільство. Після Революції гідності російський вплив на українське культурне життя суттєво послабнув, скоротилися обсяги міжкультурної комунікації між Росією та Україною. Проте спостерігалися численні (і в низці випадків навіть продуктивні) спроби Росії налагодити під своїм патронатом міжкультурні комунікації, просувати свій латентний культурний вплив в українське культурне середовище. Після збройного вторгнення Росії до України 24 лютого 2022 р., по суті, триває повноформатна війна. За умов фактичної війни, враховуючи велике значення культурного фактора в «гібридизації» сучасних війн, культурні комунікації з державою-агресором мають бути, звісно, зведені нанівець. Побудова нових моделей міжкультурної комунікації між Росією та Україною буде можливою лише після врегулювання геополітичних проблем: відновлення територіальної цілісності нашої країни, відшкодування агресором її витрат і на основі встановлення рівноправних мирних взаємовідносин.

ЗАГРЕБЕЛЬНА Світлана,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
ЛАУТА Олена Дмитрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м .Київ, Україна)

ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Комунікація – один з найважливіших механізмів розвитку науки, спосіб розповсюдження актуальної інформації та нового знання. Уже в Середньовіччі

була усвідомлена важливість обміну науковими ідеями. В університетах слідкували, щоб будь-яка праця, трактат чи доповідь переписувались і роздавались усім зацікавленим у цьому дослідженні колегам. Нині наукова комунікація створює умови для підвищення ефективності наукової співпраці, інтенсифікації дослідницької діяльності та сприяє формуванню цілісного сприйняття науки суспільством, оскільки постає дієвим способом оприлюднення та популяризації досягнень наукового прогресу.

Сучасна наукова комунікація суттєво спростила процес обміну інформацією. Нині досліднику зовсім не обов‘язково фізично бути присутнім під час наукового відкриття чи перевірки гіпотези. Аби «включитися» у процес здобування знання, йому достатньо ввімкнути комп‘ютер. Фахівці можуть знаходитися на різних континентах і одночасно брати активну участь у наукових розвідках. Географічні, етнічні, національні, політичні кордони залишаються суто формальними. Розвиток Інтернету призвів до скорочення інформаційних відстаней, створення глобальної системи комунікації, заснованій на надшвидкій передачі інформації по всьому світу. Науковець може повідомити про своє відкриття цілому світу за лічені секунди.

Наука, перемістившись в Інтернет, трансформувалась і суттєво пришвидшила власний розвиток. Легкий доступ до наукової інформації призвів до того, що серйозний науковий матеріал використовується значно ширшою публікою. Зростає кількість опублікованих наукових праць і рівень суспільного інтересу до різних галузей науки. Трансформація технологій призвела до появи електронної наукової комунікації, що володіє здатністю до надшвидкого обміну інтеракціями між науковцями. Існує та координується в площині Інтернету, має перевагою асинхронність і відсутність нагальної потреби в особистих зустрічах: незалежно від часових поясів і географічних координат, науковці всього світу, навіть якщо вони ніколи не бачились наживо, можуть працювати в одному напрямку, ділитися науковими досягненнями в реальному часі.

Електронна комунікація дає змогу інтенсифікувати зв'язки між науковцями в межах так званих «невидимих коледжів» – неінституціоналізованих груп дослідників, які узгоджено працюють над спільною проблематикою; комунікаційне об'єднання, що має певну, досить стійку структуру, функції і об'єм. Результати емпіричних досліджень показали, що «невидимі коледжі» справді існують і їх неодмінною перевагою є те, що науковці самостійно формують систему цінностей, обирають найбільш вдалий для себе метод пізнання, визначають механізми здобування знань.

Оскільки ця структура не обмежена простором і часом, вона позбавлена й негативного зовнішнього впливу влади, суспільства, інших наукових союзів. І в такому об‘єднанні значно менше уваги надається офіційному статусу науковця та його досягненням. Оформитись офіційно і стати «видимим» такий коледж може, якщо його члени вирішать оприлюднити свої досягнення в реальному співтоваристві. Британський науковець Дерек Прайс вважав, що «невидимі коледжі» є ефективнішими за традиційні наукові товариства саме завдяки способу комунікації. Такі групи не мають у своєму розвитку тенденції до інерційності, вони діють лише на активному рівні, постійно прогресуючи.

Електронна комунікація передбачає певний рівень фінансової та матеріальної забезпеченості. Щоб стати членом «невидимого коледжу», потрібно мати відповідне цифрове забезпечення. Інтернет надає можливість інтенсифікувати комунікативні акти, та цією можливістю, переважно, користуються ті, хто має достатнє технічне устаткування. Через відсутність потужного комп‘ютера чи належного програмного забезпечення вчений може не знати про відкриття колег чи й просто не встигнути оприлюднити своє досягнення. Натомість дослідник у престижному університеті з належним технічним забезпеченням матиме таку можливість. Щоб мати конкурентну перевагу, потрібно бути обізнаним про структурні можливості, які відкриваються і бути попереду, інакше вони закриються.

Більшість досягнень науки і техніки для своєї легітимації мають бути оприлюдненні і «донесені до народу», бо ж наука повинна слугувати суспільству. Оскільки Інтернет є головним джерелом інформації у XXI столітті, можна говорити про те, що відкриття, не викладене в глобальну мережу, не вважається здійсненим, принаймні, для переважної більшості користувачів. На етапі оприлюднення досягнень «невидимого коледжу» виникає проблема авторства. Адже в умовах інтенсифікації та глобалізації пізнавального процесу, вчений позбавлений права на індивідуальність.

У процесі неперервного обміну ідеями та винаходами, виникає певний когнітивний кругообіг, коли визначити, кому, власне, належить теорія, практично, неможливо. Відтак, «колективне авторство» витісняє безпосередній авторитет єдиного автора, а винаходи й теорії стають знеособленими. Що може потягнути за собою відсутність відповідальності. Якщо відкриття спричинить негативний вплив, а конкретний його автор залишиться невідомим, відповідати за наслідки буде нікому. Якщо ж винахід виявиться корисним для людства, то проблема відсутності єдиного автора стане ще гострішою, адже кожен, хто має стосунок до цього дослідження, захоче відчути на собі всі переваги суспільного визнання.

Сучасна наука характеризується міждисциплінарністю, інтеграцією методологічних і парадигмальних установок з однієї галузі в іншу, прагненням до розвитку єдиного інструментарію для різних сфер науки. Але такому її розвитку заважає розмаїття термінів і неоднорідність категоріального апарату, – різні наукові школи, напрямки описуються за допомогою спеціальної мови, яка зрозуміла тільки певному колу вчених. Потрібне «наукове есперанто» – метамова, зрозуміла для науковців цілого світу. Насиченість наукових праць спеціалізованими категоріями та поняттями віддаляє науку не лише від учених, а й від суспільства загалом, адже робить її занадто складною і незрозумілою для більшості людей.

Відтак, науковий світогляд витісняється з соціального контексту, відривається від реального світу, що є неприпустимим для наукової комунікації, бо однією з її безпосередніх функцій є легітимація наукового досягнення, його оприлюднення та соціалізація. Отже, наукова комунікація, еволюціонувавши від паперового листування, через газети та журнали, перетворилась на електронну.

І остання здатна повністю замінити традиційну. Щоправда, коли – залежатиме від інтенсивності поширення технічного прогресу світом.

КОВАЛЬОВА Софія,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Для подальшого розуміння міжкультурної комунікації як складової міжнародних відносин слід згадати саме визначення поняття «комунікація».

Тлумачення та сприйняття явища комунікації у сучасному світі відбувається завдяки застосуванню двох типів трактування: широкого та вузького. У широкому сенсі комунікація характеризується як головний критерій впливу на функціонування структури людського існування, нашого взаємозв'язку та взаємодії. Тобто це явище є значно більшим, ніж звичайний обмін інформацією між людьми. Адже до джерел комунікації належать не лише канали засобів передачі та одержання інформації, де задіяні різноманітні технології, але й самі знання про культурні особливості окремого народу, нації, етносу, історична еволюція розвитку суспільства та його диференціація щодо формування різних культурних груп, психологія певного народу, що впливає на унікальність взаємодії всіх учасників міжнародних відносин, та лінгвістичні особливості різноманітних мовних груп, що у своїй сукупності й розкривають сутність людської комунікації.

У вузькому сенсі вона є основним, дієвим способом людського спілкування, найактивнішою формою людської життєдіяльності. Це процес налагодження різних типів відносин не лише між групами людей усередині одного суспільства окремої держави, але й між окремими індивідами та представниками різноманітних народів та подальший зв'язок між ними.

Проаналізувавши вище саме явище комунікації, тепер можемо зрозуміти що виникнення міжкультурної комунікації так само було зумовлено потребами суспільства. Її практична сфера бере свій початок ще з найдавніших часів, коли давнім людям доводилося встановлювати різноманітні контакти з чужинцями, що потребувало толерантності, стриманості та уважності, а також застосування певних знань про міжкультурні відмінності, які в свою чергу мали вплив на результат встановлення таких міжплемінних зв'язків.

У пізніші часи з появою дипломатії (як різновиду людських відносин) інформація про національно-культурні особливості різних країн та правильне їх

використання задля досягнення успіху в захисті певних національних інтересів держав стає важливим складником професійної міжнародної діяльності.

Проте, особливої потреби навички у сфері міжкультурного спілкування набувають у час бурхливого розвитку міжнародних контактів, який розпочався вже після закінчення Другої світової війни (1939-1945 рр.), що продовжили свій розвиток у 70-их роках XX століття. Досвід міжнаціональної співпраці під час війни і після неї, зокрема активістів «Корпусу миру», виявив брак знань і навичок у міжкультурному та міжетнічному спілкуванні, що призводило до невдач у виконанні миротворчих місій та культурного непорозуміння між представниками інших етносів та народів щодо позитивних намірів прибулих волонтерів. Цей невдалий досвід посприяв створенню в 1946 р. у США спеціального Інституту закордонної служби (Foreign Service Institute), який очолив Едвард Холл – американський антрополог, основоположник науки «міжкультурна комунікація» та засновник науки «проксеміки»[1.с 58]. Цей заклад мав надати належну теоретичну базу щодо міжнаціональної та культурної комунікації професійним дипломатам, розвідникам, військовим та іншим фахівцям для роботи за кордоном, головні функції яких полягали в усуненні міжрасових та міжетнічних конфліктів у всьому світі та встановленні нових міжнародних та міжкультурних зв'язків. У праці «Безмовна мова» («The Silent Language»), надрукованій у 1959 р., Холл заклав фундаментальні засади та принципи міжкультурної комунікації як науки, яка вивчає особливості вербального та невербального спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот[1.с 64].

Подальший активний розвиток концепції міжкультурної комунікації та її застосування в міжнародній діяльності відбувався протягом 1960-1970 рр. і характеризувався розробленням та модифікацією основних положень, висунутих Е. Холлом та його сучасниками Г. Хофстеде та Е.Хіршем. У Європі інтерес до явища міжкультурної комунікації та її тісний взаємозв'язок з міжнародними відносинами виник дещо пізніше – у 80-их рр. XX ст. Вже у сучасний період, через розвиток явищ глобалізації та євроінтеграції, а також з розширенням самого Європейського Союзу, вона набула особливої популярності серед вчених-соціологів, політологів та культурологів при дослідженні, аналізі культурно-соціальних видозмін у європейському суспільстві та їх впливу на світову спільноту загалом.

Отже, міжкультурна комунікація існувала ще задовго до створення окремої науки, яка виникла з практичних потреб людства для узагальнення причин комунікативних невдач і конфліктів, які у свою чергу зумовлені незнанням національно-культурних особливостей або їх нехтуванням. Міжкультурна комунікація має величезний вплив на міжнародну діяльність, адже вона фактично є важливою складовою самих міжнародних відносин, без сумніву впливає на їх формування та реалізацію. Міжкультурна комунікація є також важливою теоретичною базою при підготовці фахівців з міжнародних відносин, адже без належного вивчення цього явища, міжнародна діяльність таких фахівців буде непродуктивною.

Література:

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. К., 2012. 288 с.
2. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» // Філософські проблеми гуманітарних наук, 2006. № 8. С.º108 – 113.

КОЛІНЬКО Марина Вадимівна,
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії
та релігієзнавства,
Київський університет
іменні Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

Ж. Дельоз зазначав, що відмінності мають бути об’єктом затвердження, а не заперечення. Проблема культурних відмінностей – одне з ключових питань існування людського світу, на яке шукали і шукають відповіді філософи різних епох і напрямків. Концепт розрізнення в сучасній філософії набуває не тільки методологічного, а й онтологічного статусу, протиставляється фундаментальним поняттям класичної метафізики – буттю і тотожності. М. Гайдеґґер підкреслює онтико-онтологічний сенс розрізнення, Ж. Деріда пропонує для цього процесу термін differance, який «полемізує з різницею сил у Ф. Ніцше, вже згаданим принципом семіологічних розрізнень Ф. де Сосюра, розрізненням як можливістю руху нейронів та ефектом запізнення З. Фройда, відмінністю як невідбутністю сліду Іншого у Е. Левінаса» [2, с. 23]. Щоб визначити певну тотожність об’єктів, ми повинні спочатку розрізнити їх, виявити певну відмінність між одним Х та іншим Х. Формалізація ідеї тотожності опосередковується її різницею. Н. Луман підхоплює цей дискурс і пропонує розглядати «операції розрізнення не як факти відмінності, а як самостановлення соціальності через розрізнення. Заклик Н. Лумана сприймати соціальні форми в дискурсі розрізнення “не як красиві фігури, а як порубіжні лінії, як маркування деякої диференції, яка примушує до того, щоб чітко уявляти собі, яка сторона отримує позначення”, підкреслює системоутворюючу роль комунікації у суспільстві» [2, с. 22].

В обговоренні теми культурних відмінностей цікавою є позиція українського любомудра Григорія Сковороди. Його освіта, досвід мандрівника, захопленість іншими культурами та їх філософією, повага до української культурної спадщини і вірність рідному духовному простору створили підґрунтя для міркувань про спільне і відмінне в різних культурах.

У «Розмові про премудрість» філософ показує, що мудрість проявляється як тип мислення у різних частинах світу, як західних, так і східних культурах. Він уважно слідкує за традиціями «хинців» (китайців), характеризує кліматичні

особливості Норвегії, порівнює життя в Європі з життям Батьківщини. Дослідник творчості Сковороди О. Богомолець-Бараш зазначає, що «за різними версіями, він побував в Угорщині, Австрії, Італії, Німеччині, Польщі, Словаччині. Подорожуючи європейськими країнами, мислитель спостерігав за місцевими звичаями, особливостями побуту, державним устроєм; поглиблював здобуті в Київській академії знання. Володіння іноземними мовами (із європейських мов він досконало опанував польську й німецьку, ймовірно знав французьку й італійську) уможливлювало його спілкування з освіченими європейцями того часу, мислителями й науковцями» [1, с. 41-42].

У трактаті «Вступні двері до християнської добронравності» («Начальная дверь ко христіанскому добронравію») Г. Сковорода проводить зв'язок між язичницькою культурою та християнським світом, пов'язуючи свою моральну концепцію з античною філософською традицією. У вступі до християнської етики Сковорода стверджує, що язичники вже мали частину істини. Вчення Платона і Арістотеля про головні чесноти (розуму – розважливість, почуття – помірність, волі – завзятість і мужність, справедливості, тобто гармонійного поєднання властивостей розуму, почуття та волі) для Сковороди постають містком між античною дохристиянською та сучасною йому культурами. Наповнюючи культурний простір ще теологічними чеснотами Віри, Надії та Любові, християнство, на думку Сковороди, продовжує духовний пошук єдності буття людини з Богом і світом. Софія-мудрість народжує віру, надію, любов і забезпечує цілісність світоглядної картини.

Подорож західними країнами надала Г. Сковороді багато культурологічного матеріалу щодо західного суспільства. Європейців він «описує як мужніх підкорювачів морів і носіїв цивілізації, пов'язаних із географічними відкриттями» [1, с. 46]. У «Розмові п'яти подорожніх про істинне щастя в житті» Афанасій мріє про європейську якість життя і хоче, щоб його друзі були «доброчесні, як стародавні римляни; щоб будинок мій був венеціанський, сад флорентійський; аби бути мені й розумним, і вченим, і шляхетним, і багатим, як бик на шерстину» [3, с. 4]. Але його співбесідник Яків іронічно продовжує: «хвостатим, як лев, головатим, як ведмідь, вухастим, як осел» [3, с. 4]. Будучи аскетом, Сковорода критикує матеріальний комфорт і секулярні процеси в європейському світі. Він розмірковує про марність матеріальних благ і підкреслює, що щастя не створюється зовнішніми умовами, рясними багатствами іншої країни, а міститься в самій людині: «Не можна усім бути багатими або чиновниками, дужими або гарними, чи можуть усі поміститись у Франції, чи можуть усі народитися в один час? Аж ніяк не можна! Бачите, що справжнє щастя не в знатній посаді, не в гожості тіла, не в гарній країні, не в славному часі, не у високих науках, не у щедрому багатстві <…> Шукаємо щастя по країнах, часах, статтях, а воно скрізь і заведи з нами: як риба у воді, так і ми в ньому, і воно біля нас шукає нас самих» [3, с. 10-11].

Після повернення в Україну Григорій Сковорода пропагує і розповсюджує християнські цінності, спираючись на Біблію, яку вважає «ключем до розуміння буття». В своїй концепції про три світи і дві натури він підкреслює велике

значення і сенс невидимої натури мікрокосмосу (людській душі) напротивагу тлінної натури макрокосмосу (великого світу).

Література:

1. Богомолець-Бараш О. М. Специфіка вербалізації концепту Європа в мовній картині світу Г. Сковороди. STUDIA LINGUISTICA, 2021. Vol. 18. P. 39-54.

2. Колінько М. В. Міжкультурна комунікація: топологічний вимір: монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 344 с.

3. Сковорода Г. Розмова п’яти подорожніх про істинне щастя в житті. [Товариська розмова про душевний мир]. Переклад В. Шевчука. Канадський Інститут Українських Студій: Електронна бібліотека української літератури. URL : http://sites.utoronto.ca/elul/Skovoroda/Rozmova5.pdf.

КОНОВАЛЕНКО Д.С.
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сьогодні проблема міжкультурної комунікації є однією з найважливіших проблем сучасної науки. Особливо гостро стоять проблеми, які пов'язані з обміном тією чи іншою інформацією, передачею конкретних повідомлень та використанням змістовних способів особистої взаємодії між людьми, народами та культурами.

Сучасне суспільство стає дедалі глобалізованішим. Однією з відмінних рис глобалізації є взаємодія окремих людей та окремих цивілізацій. Спілкування між цивілізаціями набуло особливого статусу, і міжкультурна комунікація є основою цих відносин. Адже потреба людей у культурному взаєморозумінні, прагнення пізнати духовні світи один одного призводить до посилення комунікативних процесів, що набувають системного характеру.

Міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації передбачає спілкування між носіями різних мов та різних культур. Зіставлення мов та культур виявляє не тільки загальне та універсальне, а й конкретне національне та самобутнє, обумовлене відмінностями в історії розвитку країн. Інтеркультурна комунікація є смисловим та змістовним видом соціальної взаємодії, а також має справу з розумінням та порозумінням. Тобто розуміти іноземну мову і водночас бути зрозумілим під час спілкування цією мовою.

Міжнародний культурний обмін свідчить про стійку тенденцію розширення масштабів та форм взаємовпливу культур народів світу і також є передумовою прогресу. Широкі контакти між людьми та розвиток сучасних засобів зв'язку значно спростили можливості обміну інформацією. Культурний обмін забезпечує взаєморозуміння та взаємну повагу між представниками різних культур. Тому, міжкультурна комунікація є важливою умовою, що сприяє розвитку взаємовигідного співорбітництва, а також нерозв'язною проблемою реалізації конкретних проектів, найважливіших економічних і політичних ініціатив та устремлінь. Безперечно, такі питання мають глобальний характер і заслуговують на окремий розгляд як у теорії, так і на практиці.

Отже, оволодіння міжкультурною компетентністю дає можливість керувати процесом взаємодії, адекватно інтерпретувати його, здобувати нові культурні знання з контексту конкретної міжкультурної взаємодії, тобто засвоювати іншу культуру у процесі спілкування. Саме культура має унікальні можливості, пов'язані з формуванням позитивного іміджу людей і націй, зрештою допомагаючи вирішувати політичні завдання, без яких неможливе вирішення серйозних проблем, тому це дуже важливо.

Світовий досвід показує, що найбільш успішною стратегією досягнення міжкультурної компетенції є інтеграція — збереження власної культурної ідентичності поряд з оволодінням культурою інших народів.

Тому, з вищесказаного матеріалу можна зробити висновок, що значення міжкультурної комунікації є надзвичайно важливим в сучасному світі, оскільки взаємодія з іншими народами дає багато можливостей, перспектив та знань.

ЛАУТА Олена Дмитрівна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м .Київ, Україна)

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

В розвитку сучасного інформаційному суспільства та культури спілкування, останнім часом неабияку роль відіграє медіакультура. Цей феномен сформувався в останню третину XX ст. Сьогодні інформація стала чи не найважливішим чинником існування суспільства: зараз практично неможливо уявити існування суспільства без інформації та джерел її розповсюдження. Вплив інформаційного простору на життя суспільства та на розвиток культури спілкування не однозначний, оскільки існує загроза негативного маніпулятивного впливу засобів масової комунікації на людину.

Контроль за засобами масової комунікації – одна з обов‘язкових функцій суспільної системи. Інтенсивно проникаючи в усі закутки соціальної структури, масова комунікація дає підстави уявляти її як універсальний механізм, що зв‘язує

культуру з іншими інституціями суспільства. Масова комунікація може розглядатися як якісно визначений стан суспільства, яке поряд з необхідністю незаангажованої дослідницької реєстрації його проявів та параметрів викликає те чи інше ціннісне ставлення.

Разом з тим, масову комунікацію можна було б позначити особливим якісним станом суспільства, в якому на противагу позиції «всі проти всіх», всі вступають в комунікацію з усіма, тобто взаємодіють реалізуючи внутрішні наміри на іншого, та в кінцевому рахунку співвідносять себе з усім соціальним світом. Нема підстав сумніватися в тому, що цей утопічний малюнок покоїться на певному глибинному змісті. В ситуації постмодерну, цей образ можна пояснити напруженим рухом громадської думки в сторону тих форм та засобів людського існування, які б давали гарантії або, принаймні, скорочували ймовірність летальних випадків та катастроф не ідеалів, але доль соціальних спільнот та індивідів.

Масова комунікація є цілком відповідним сюжетом соціологічних досліджень. Але штучно замикати ареал засобів масової комунікації виключно простором, який контролюється ідеологічними інституціями, як це було раніше, означало б ще раз продемонструвати дослідницьку нечуттєвість до тих очевидностей, що комунікативні канали не обмежуються обслуговуванням інформаційних та громадських процесів. Вони корелюють з будь-якими іншими рухами в культурі, і тому для вивчення сфери соціального спілкування, яке зветься масовою комунікацією, необхідний розгорнутий соціокультурний контекст.

Про те, що розвиток mass-media впливає на культуру куди більш значною мірою, ніж посилення ідеологічного пресингу, якому культурно автономний індивід спроможний у певній мірі протистояти, передбачалось художниками ще в ті часи, коли прикмети масово-комунікативної експансії лише починали з’являтися та множитися. Рафінована культурна рефлексія сприймала газетний текст, який набував популярності, як дещо чужорідне та несумісне з книжковим, як деяка його вульгарна подібність не пристосована до зв’язного опису та джерел та наслідків. Культурне життя телебачення висвітлює дуже мало, а це все-таки – позитив для людей, це корисна інформація, яка налаштовує на добро.

На сьогодні наш телевізійний простір дуже насичений. Ми можемо знайти програми, які будуть до душі будь-кому. Адже у нас у країні глядачі є прихильниками різних жанрів, різних політичних уподобань. В XXI столітті абсолютно змінився вектор культурного розвитку, хоча пильний погляд уже давно міг спрогнозувати образ культури mass-media та прототип того розвитку, який відбувається сьогодні.

Можна стисло позначити масово-комунікативні аспекти сучасних культурних рухів, апелюючи до думки про прямий та зворотній вплив mass-media на структуру та склад жанрів літератури та мистецтва, на трансформацію текстових виразів світосприйняття, яке змінюється. Вдосконалення комунікативних засобів сприяє утвердженню унікальних способів обміну повідомленнями в межах великих соціальних та культурних територій.

З розвитком комп'ютерних комунікацій, заснована на варіативності та швидкоплинності зміни аудіовізуальних образів, реальність ілюзорних світів стає все більш відчутною. До нових форм масової комунікації найбільш чуттєвим суб'єктом є, як відомо, молодь. Спроба вирватися за межі вигаданих діалогів та псевдоспілкування, а також бажання подивитися на себе та на світ з позиції гуманітарної культури – такі особливості нашої теперішньої комунікативної ситуації.

Розрізнення сучасних культурних тенденцій засвідчено і науковими тлумаченнями масової комунікації, яка виступає предметом досліджень багатьох спеціалізованих областей. Жорстке розділення культурної реальності з метою її найкращого та більш вдалого опису та пояснення, безумовно, вимушений захід.

Наразі, телебачення залишається найпріоритетнішим засобом впливу, але його маніпуляційні можливості відчутно зменшується. Водночас збільшення кількості медіа-джерел нагадує ефект замкнутого простору: від медіа нам сховатися нікуди. У результаті цього людина усе більше споживає медіа фоново – тобто не відстежує сам факт споживання, а це, в свою чергу, зменшує рівень медіа-культури. Сучасний розвиток засобів масової комунікації й мульти-медійних зокрема, обумовлює утворення нових форм життєдіяльності людини, новий досвід спілкування й співіснування.

ЛЮЛЬКО Владислав,
студент гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ ЄС З КРАЇНАМИ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

Не викликає сумнівів, що зовнішня політика ЄС формувалася протягом тривалого часу, і продовжує видозмінюватися сьогодні. Безумовно, розвиток зовнішньої політики ЄС завжди залежав від багатьох чинників, і щоб підтримувати статус міжнародного актора з регулятивним потенціалом, ЄС просторово зосереджує політичні зусилля і погляди на трьох стратегічних регіонах: сусідні держави (прилеглі країни на сході та в Середземномор'ї); Російська Федерація і США. Це, у свою чергу, актуалізує необхідність дослідження співпраці ЄС з країнами Середземномор'я, у тому числі визначення хронології такої співпраці.

Варто зазначити, що сам факт включення середземноморського спрямування до сфери міжнародної діяльності ЄС був пов'язаний з низкою причин, серед яких варто назвати географічне положення та геополітичне

становище держав Середземноморського регіону, що має вплив на безпеку Європейського континенту внаслідок конфліктогенного потенціалу в макрорегіоні Північної Африки та Близького Сходу, а також соціально-економічний аспект, який обумовлював потребу європейців у доступі до нових ринків та інструментів регулювання потоку мігрантів до держав ЄС.

Важлива політична ініціатива стартувала 1973 р. у рамках відомої Конференції з безпеки та співробітництва в Європі. У прийнятому Гельсінському Заключному акті (1975 р.) містився спеціальний розділ «Питання щодо Безпеки та Співробітництва в Середземномор'ї», в якому заявлено наміри держав добиватися хороших добросусідських відносин і розвивати взаємну співпрацю в різних галузях з так званими середземноморськими країнами, що не приєдналися, з метою встановлення взаємної довіри та досягнення стабільності та безпеки в регіоні.

Того ж 1990 р. ЄС оголосило про «Оновлену Середземноморську політику», змістивши акцент у співпраці на «горизонтальний рівень». Йшлося про активізацію регіонального економічного співробітництва. Одночасно зверталася увага на нерозвиненість багатосторонніх форм співробітництва та слабкість колективної відповідальності. На нашу думку, цю подію можна розглядати як перший крок до формування нової системи багатосторонньої співпраці та формування курсу, який отримав назву «Середземноморської політики» ЄС.

Однак лише у 1995 році започаткований Барселонський процес – початкова точка відліку утворення міжурядової євро-середземноморської організації Союз для Середземномор'я, що характеризувався зміцненням відносин між Європою та країнами Південного Середземномор'я в рамках розширеної євро-середземноморської асоціації, яка сприяє досягненню миру та безпеки в регіоні.

Так, у Барселоні 27-28 листопада 1995 р. пройшла конференція міністрів країн Європейського Союзу та більшості середземноморських, за винятком представників від Лівії та балканських країн [1]. Спочатку проект Європейсько-Середземноморського співробітництва був відомий під назвою «Барселонський процес». Серед країн-підписантів Середземномор'я на цьому етапі були Марокко, Алжир, Туніс, Єгипет, Ізраїль, палестинська Газа, Йорданія, Ліван, Сирія, Мальта, Кіпр, Туреччина. Лівія набула статусу спостерігача [2]. Для реалізації встановлених партнерських цілей ЄС здійснював фінансову та технічну підтримку через структуру під назвою Середземноморська допомога в розвитку, яка в 2007 р. була заміщена новою програмою - Політичним інструментом європейського добросусідства. Метою співпраці було досягнення миру та безпеки в регіоні, розвиток економічної кооперації, посилення діалогу між культурами країн Середземноморського басейну.

Союз для Середземномор'я було створено 13 липня 2008 р. на саміті у Парижі. До його складу увійшли 43 держави, у тому числі 27 членів ЄС.

З 2012 року, під час співголовування Європейського Союзу та Йорданії, спостерігається постійне зростання кількості заходів і партнерств, з більш ніж 50 проектами. Необхідність збільшення значення була підкреслена в останньому огляді Європейської політики сусідства ЄС. Крім того, під час другого Регіонального форуму Союзу для Середземномор'я, який відбувся в січні 2017

року, міністри закордонних справ і представники 42 держав-членів прийняли Дорожню карту «Союз для Середземномор'я: орієнтована на дії організація зі спільними амбіціями [3].

Таким чином, розвиток діалогу з країнами Середземномор'я є одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики ЄС. Довгий час європейські лідери робили ставку на Барселонський процес, проте його уповільнення спонукало їх до пошуку інших форматів співробітництва. На сьогодні співпраця здійснюється в рамках міжурядової євро-середземноморської організації під назвою Союз для Середземномор'я.

Література:

1. Marin M. Strengthening the Mediterranean Policy of the European Union: Establishing a Euro-Meditenanean Partnership. Brussels: European Commission, Document COM(94)427/5, 19 October 1994.

2. Barcelona declaration, adopted at the Euro-Mediterranean Conference: summary, 27-28/11/95. URL: http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/barcelona_en.htm. (дата звернення – 15.09.2022).

3. History. URL: https://ufmsecretariat.org/who-we-are/history/ (дата звернення – 15.09.2022).

RENSKA Alla,
student
Supervisor – **Renska Indira.**
senior teacher of the Department of English Philology
National University of Life and Environmental Science of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

HRIHORII SKOVORODA AND HUNGARY

In 1744, a team led by Major General Vishnevsky was sent to Hungary to the city of Tokai (a famous center of viticulture and winemaking), who wanted to have churchmen capable of service and singing for the Greek Catholic Church there. H. Skovoroda, known for his knowledge of music, voice, desire to be in foreign lands, understanding of some languages, was presented to Vishnevsky with approval and taken under his care.

In 1745, H. Skovoroda began to fulfill his duties in Tokai, and the local diocese soon paid attention to his activities. Tokai and its surroundings were inhabited not only by Hungarians, but also by Germans, Slovaks, Poles, Greeks, as well as Ukrainian Ruthenians who moved here from Subcarpathia. Upon arrival in Tokai Skovoroda, Greeks and Ruthenians-Ukrainians began to participate in services of the Byzantine rite and immediately found a common language with the believers of the Tokai Commission. It can be assumed that this was due not only to the melodious, sonorous,

previously unheard in these areas, voice of the "singer" Skovoroda – a former member of the choir of the Kyiv-Mohyla Academy and the royal court chapel, but also to the faith close to Greeks and Ukrainian Ruthenians, as well as deep, versatile knowledge possessed by educated spiritual persons from Ukraine.

It is also important to study the "surrounding places" visited by the future Ukrainian poet and philosopher, as well as the study of the circle of occupations and acquaintances that formed his spiritual and intellectual world in Hungary, reflected in his future works. Special attention should to Skovoroda's frequent visits to the Sharoshpotock's Collegium located near Tokai with its rich library.

Tokai and "other nearby places" were the cradle of the Reformation, there were two famous Reformation high schools, where education was mainly conducted in Latin. One of them is in Sharoshpotok. Leaving Tokai on foot at dawn, Skovoroda could have been in Sharoshpotok, where there was a vast library, from noon on the same day. The city's collegium gained European recognition in the 17th century, when the world-famous Czech teacher Jan Amos Comenius became professor. Here he wrote his important works. One of the most famous is "The world of sensual things in pictures", in which pictures are an substantive part of educational texts. The influence of the views and ideas of the great Czech thinker on Skovoroda was undeniable. This, in particular, can be seen in the self-drawn drawings-illustrations that decorated Skovoroda's manuscript "Alphabet or Primer of the World", executed in the manner of engravings from "The World of Sensual Things in Pictures".

One can find traces of his Hungarian impressions in the works of H.Skovoroda. In the fable "Olenytsia and Kaban" he mentions the "Polish and Hungarian mountains" – the Carpathians. In the philosophical treatise "The First Door to Christian Morality" he mentions: "Even now in some countries God is called Isten."

Skovoroda's Hungarian impressions, in particular his familiarity with folk tales and songs of the Kuruk rebels ("Rakotsi March"), are reflected in the famous poem "About Freedom". It says that gold is nothing compared to Freedom. And the poem ends with praise to the leader of the Liberation War of the Ukrainian nation. H. Skovoroda named this poem in Latin "De libertate". It is known that the slogan of the liberation war under the arms of Rakotsi (his permanent residence was in Sharospotok) were the words "With God, for the homeland and freedom!" – "Cum Deo Patria Libertate!". The last word echoes with the title of Skovoroda's poem.

H. Skovoroda returned from foreign lands filled with wisdom, information and knowledge; this gives grounds for asserting that the "Hungarian theme" of Skovoroda cannot be limited to the references to Hungary given above in the works. Time, missing documents, and Skovoroda himself have hidden many secrets, and even taken them away from us forever. However, barely perceptible traces and shining rays of the true path to uncovering secrets beckon us to his "loving Hungary", to the "city of vineyards and wines" – this is exactly what is written on the gate at the entrance to today's Tokai.

H. Skovoroda stayed in the city of Tokai from 1744 to 1751. The Ukrainians of Hungary preserve the memory of Hryhorii Skovoroda on the land which, according to the poet, was "Beloved Hungaria" for him. A memorial plaque in honor of H. Skovoroda was installed on the wall of the former church of Nicholas the Wonderworker and opened on March 20, 1998. The plaque depicts Hryhorii Skovoroda

as a traveling philosopher. On the background of the plaque is an inscription with a quote from the philosopher "In my beloved Hungary" in Ukrainian and Hungarian. The author of the memorial board is the Ukrainian artist Victoria Chernak.

So, in the person of Hryhorii Skovoroda – a great Ukrainian philosopher and lover of freedom – we see one of the first representatives of Hungarian-Ukrainian cultural ties. H. Skovoroda's stay in Hungary is an interesting page in the history of cultural communication between Ukraine and Hungary, it testifies to the deep roots and long-established traditions of friendship and cooperation between the two neighboring nations.

САВЧЕНКО Михайло Пилипович,
заступник директора з навчально-методичної роботи, вчитель історії,
Київська гімназія східних мов № 1,
заслужений вчитель України
(м. Київ, Україна)

КИТАЙСЬКА ТЕМА В ТВОРЧОСТІ Г.С. СКОВОРОДИ

Г.С. Сковорода (1722-1794), філософ, поет, педагог, просвітитель посідає унікальне місце в історії української культури. Він - учитель життя, який показав сучасникам гідний його зразок. Його багатогранна натура втілює квінтесенцію і найвищий злет української бароково-просвітницької культури [7, с.167].

Основну частину творчої спадщини Г.С. Сковороди складають його філософські трактати. Видатний українець став фундатором вітчизняної філософії. Мислитель любив мислити афористично, був людиною нетипового мислення, яка перенесла проблеми загальної філософії у сферу морального вчення [5, с. 3-4].

Навчання учнів китайської мови у Київській гімназії східних мов № 1 (з 1956 р. по теперішній час) зумовило інтерес до дослідження проблеми походження китайської теми в творчості Г.С. Сковороди.

Цій проблемі присвячені окремі наукові розробки українських дослідників Л.Є. Махновця [3, с. 150-154], П.М. Попова [4, с. 163-171], В.І. Шинкарука та І.І. Іваньо [6, с. 17-57].

На окремі факти товаришування Г.С. Сковороди з колишнім викладачем Києво-Могилянської академії, пізніше єпископом Переяславським, архимандритом Стрітенського монастиря в Пекіні і главою четвертої російської духовної місії в Китаї Гервасієм Линцевським (Ленцовським) вказує український китаєзнавець В.О. Кіктенко [2, с. 34-36], В,О. Андрушко [1, с. 322], О.І. Микитенко та інші.

Григорій Сковорода мав великі здібності до навчання іноземних мов. Він знав церковнослов'янську, польську, латинську, грецьку,

давньоєврейську, цитував слова й речення німецькою, французькою мовами. Мислитель не знав китайської мови, ніколи не був у Китаї.

Проте важливо знати першопричини появи китайської теми у творчості Г.С. Сковороди. Він використовує китайське забарвлення у своїх творах «Розмова про премудрість» [5, с. 46], «Вдячний ієродій» [6].

Крім особистого спілкування з викладачем Києво-Могилянської академії, намісником Київського Михайлівського золотоверхого монастиря, єпископом Переяславським і Бориспільським Гервасієм Линцевським (рік народ. невід., м. Київ – 02.2.1769 р., так само), українським православним місіонером, головою пекінської православної місії в Китаї, дослідник китаєзнавець [1, с. 322] А. Ковалівський [2, с. 34], В.О. Кіктенко [2, с. 34-35] вказують на те, що Г.С. Сковорода використовує знання про Китай для утворення літературного політексту, у просторі якого вирішується істина.

Джерелами формування поглиблених знань Григорія Сковороди про Китай, на думку українського сходознавця А. Ковалівського, могли бути книжки, які зберігалися у Києво-Могилянській академії, де навчався мислитель та у Харківському колегіумі, де викладав Г.С. Сковорода [2, с. 35].

Проте ми виокремлює роль особистості архімандрита Пекінського Стрітенського монастиря та керівника четвертої російської православної місії в Пекіні Гервасія Линцевського (Ланцевського), який за часів навчання Г.С. Сковороди викладав у класах синтаксими і поетики Києво-Могилянської академії [1, с. 322]. Практично всі російські православні місії в Пекіні у XVIII столітті очолювали випускники Києво-Могилянської академії [2]. Г. Линцевський, як і інші українські православні місіонери, став фундатором російської православної місії в Пекіні [2, с. 29-69], яка стала помітною віхою в українсько-китайських культурних зв'язках.

Намісник Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря Гервасій (чернече ім'я) Линцевський, киянин з родини священика, знавець латинської мови, що для православного місіонера було особливо важливим в Пекіні, де панувало засилля ієзуїтів, які користувалися особливим прихильністю китайських імператорів (богдиханів), отримав у Синоді (Санкт-Петербург) для перевірки словник китайських тлумачів та учнів пекінської православної місії, (укладений А. Платковським - керівником другої православної місії) [2, с. 34]. Архімандрит Гервасій Линцевський (Ленцовський, Ланцевський) протягом 11 років перебування на чолі православної місії у Китаї продовжив лексикографічну роботу над зазначеним словником. Архімандрит Гервасій (Ленцовський) по завершенню перебування в Пекіні, (де китайський богдихан присвоїв йому титул мандарина), іменним указом Синоду був призначений єпископом Переяславським і

Бориспільським та отримав 27 липня 1757 р. хіротонію в петербурзькій соборній церкві Петра і Павла.

Протягом єпископства Гервасія Линцовського в Переяславі, Г.С. Сковорода не раз зустрічався з ним наприкінці 1757 р. і аж до свого переїзду в Харків. Єпископ Гервасій (Линцевський) розповідав своїм найближчим співробітникам та Г.С. Сковороді, жадібному на все цікаве та незвичайне, про його тривале перебування в Китаї, про тамтешнє життя, звичаї китайців, про їх віковічну мудрість [3, с. 151-152].

Мудрості китайського народу Григорій Сковорода торкається у своїй «Розмові про премудрість» [5, с. 46], і яку дослідник Л.Є. Махновець відносить до 1758 р. - першої половини 1759 р. [3, с. 152]. Дослідник П.М. Попов [4, с. 163-171] не розв'язав причину появи у Г.С. Сковороди теми Китаю.

Спілкуючись з Г. Линцевським, Г.С. Сковорода спілкувався із майбутнім співучасником і навіть ідеологом Коліївщини [3, с. 153]. Г. Линцевський був відсторонений від переяславської кафедри, висланий до Києва, де й помер 22 грудня 1769 р. [3, с. 154]. Потім тіло Г. Линцевського було перевезено з Києва до Переяслава, де й поховане 13 лютого 1770 р. у Переяславському Вознесенському соборі [1, с. 322; 3, с. 154].

Життєві лексими та творчість Г.С. Сковороди, видатної постаті в історії України, важливі для сучасного діалогу культур, для міжкультурної комунікації.

Література:

1. Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст.: Енциклопедичне видання. Київ: Видавничий дім «КМ Академія». 2001. 736 с.

2. Кіктенко В.О. Нарис з історії українського китаєзнавства. XVIII – перша половина XX ст.: дослідження, матеріали, документи /відп. Ред. О.Д. Огнєва. Київ: Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України, 2002. 195 с.

3. Махновець Л. Григорій Сковорода. Біографія. Київ: Вид-во «Наукова думка», 1972. 256 с.

4. Попов П.М. Григорій Сковорода про Китай. Вітчизна. 1958. №4. С. 163-171.

5. Сковорода Г. Розмова по премудрість. Григорій Сковорода -дітям / упоряд., передм., прим. В. Шевчука. Львів: АПРІОРА, 2017. С. 46.

6. Сковорода Г. Повне зібрання творів. У двох томах. Том 1. Київ: Вид-во «Наукова думка», 1973. 532 с.

7. Сто найвідоміших українців. Київ: Компанія ОСМА, 2015. С. 167-175.

СВИРИДЕНКО Олександра,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Гольцов А. Г.,
доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ: НЕВЕРБАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Комунікатори з різних країн по-різному тлумачать форми та нюанси спілкування, що може негативно вплинути на результати переговорів. Тому для досягнення позитивних результатів потрібно, щоб учасники спілкування розумілися в культурних і комунікаційних особливостях одне одного. У міжкультурних контактах, важливу роль відіграють засоби невербальної комунікації, що найчастіше є зрозумілішими, ніж іноземна мова співрозмовника. Невербальна комунікація — система способів спілкування та обміну інформацією, які здійснюються без допомоги звичайної мови. За визначенням Едварда Холла – «безмовна мова». Виділено декілька основних міжкультурних особливостей невербальної комунікації, які варто знати, щоб уникнути конфліктів та непорозумінь між різними культурами.

1. Зовнішній вигляд і одяг. Це, мабуть, найперше, на що ми звертаємо увагу: колір шкіри, розріз очей, форма обличчя, зріст та ін. Також представники різних культур та національностей мають характерне вбрання. У нас українців – вишиванка, яку в XXI ст. можна побачити лише на свята. Індійці, араби, євреї, шотландці часто використовують свій національний одяг, головні убори на щодень, а не тільки у свята.

Інформацію про свої думки, наміри, емоції, особливості темпераменту і характеру людина передає завдяки численним тілесним рухам, жестам, позам, міміці та ін. Фахівці, що вивчають особливості «мови тіла», нараховують більше 700 тис. можливих рухів, що здійснює людина, але їх неможливо чітко класифікувати. «Мову тіла» (англ. Body language) називають кінесикою. Засоби кінесики (пози, жести, дотики, міміка, зоровий контакт) значною мірою національно і культурно зумовлені.

2. Поза. У кожній культурі загально-прийнятні і неприйнятні для соціуму пози в різних ситуаціях спілкування і для різних людей за віком, рангом чи статтю різняться. Наприклад, європейська світська традиція не допускає, щоб жінка розмовляла стоячи перед чоловіком, що сидить. У мусульманській культурі ж все навпаки. В Туреччині та багатьох інших країнах як образу сприймуть тримання рук у кишенях. У більшості арабських країн, а також у Таїланді образливою є поза, що показує підошви ніг.

Поза людини вказує не тільки на її особисті якості (самовпевненість, зухвалість, скромність), а й виражає загальнопсихологічні риси певної нації. Китайцям, японцям та іншим східноазійським народам, національно-

психологічні риси яких – скромність і стриманість, притаманні й відповідні пози і навіть хода, що виражають гідність, але не гонор чи зухвалість.

3. Жести. Вони є найбільш різноманітним засобом передачі невербальної комунікації та можуть відрізнятися в різних культурах. Я вважаю, що цей пункт найважливіший, тому прошу уважно сприйняти подальшу інформацію.

Жести – складники невербальної комунікації, які полягають у значущих рухах окремих частин тіла, насамперед голови, рук і пальців. Характеризуючи жести, слід брати до уваги особливості національного темпераменту загалом. Народи прийнято поділяти за ступенем стриманості у вираженні емоцій. Вважають, що північні народи менш емоційні на відміну від південних, тож ця риса проявляється в жестикуляції. За підрахунками англійського соціального психолога Майкла Аргайла, частотність жестикуляції в різних культурах така: протягом 1 години фіни жестикулювали 1 раз, французи – 20 разів, італійці – 80 разів, а мексиканці – 180 разів. Національні звички також простежуються в способах лічби на пальцях та вказівки на предмети. У європейців та американців вказують на щось власне вказівним звідси і назва пальця, як і в англійській так і в більшості інших європейських мов: index finger – вказівний палець. У японців та деяких інших східних народів показувати на щось одним пальцем – прояв неввічливості, тому вони використовують для цього цілу руку. Українці рахують на пальцях, загинаючи їх до себе, а європейці та американці – розгинаючи від себе. Символи цифр та назви пальців також різняться. Великий палець — це «1» у Німеччині, «5» у Японії; середній палець – це «1» в Індонезії.

Але найбільше проблем у невербальній міжкультурній комунікації спричинюють однакові за формою, але різні за значенням жести – жести-омоніми, на які і слід звернути найбільше уваги. Наприклад, типовий для американців і європейців жест «ОК» (округлені великий і вказівний пальці) означає «все гаразд»; для французів це може бути також «0», «нічого» чи «нікчема»; в Японії це може бути знак «гроші»; у середземноморських країнах це жест гомосексуалістів; у Бразилії, на Мальті, в деяких інших країнах – брутальна образа сексуального характеру. Всесвітньо поширений жест « пальці у вигляді латинської літери V » найчастіше означає перемогу (бо від латинської Victoria – перемога). Підняти всю руку, показати 5 пальців може означати: «відчепіться» у Греції, у Європі – «стоп», «привітання», у Туреччині – «іди до біса», повсюдно – «чесність, правдивість». Для іспанців, греків, італійців дотик до мочки вуха є образливим, тоді як у Португалії — це прохання повторити те, що людина не почула.

Отже, жести є найважливішою частиною невербального контакту, особливо в міжкультурній комунікації. Незнання міжнаціональних розбіжностей жестикуляції, невербальних кодів та взагалі культурних особливостей може призвести до серйозних непорозумінь та навіть конфліктів на міжнародному рівні.

Література:

1. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посібник для університетів. – Київ: Академія, Серія «Альма-матер». 285 с. 2012

2. https://www.google.com/amp/s/executives.com.ua/mizhkulturna-komunikatsiia/amp/

СВИРИДЕНКО Олександра,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету,
Науковий керівник: Сєкунова Ю. В.,
кандидат історичних каук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ДАНІЄЮ

На сьогодні міжнародні відносини України є дуже різноманітними та важливими для всього світу. Про свою Батьківщину українці звичайно знають більше, тому, для кращого розуміння теми, слід детальніше розглянути політичну характеристику Данії. Данія – це конституційна монархія, яка має форму державного устрою – унітарну, форму державного правління – парламентську, з главою уряду – прем'єр-міністром і главою держави – монархом (монархінею), що офіційно зберігає виконавчу владу, хоча обов'язки суто представницькі та церемоніальні. До королівства також входять на правах автономії Фарерські острови та Гренландія (найбільший у світі острів), жоден, з яких не є членами ЄС.

Цього року дипломатичним відносинам між Україною та Данією виповниться 30 років. Данія визнала незалежність України 31 грудня 1991 р., а вже 12 лютого 1992 р. між державами були встановлені дипломатичні відносини.

Взаємини між цими державами є відкритими та продуктивними. Україна з Данією взаємодіють за європейською політикою сусідства. Данія підтримала поглиблену зону вільної торгівлі між Україною та ЄС та допомагала запровадженню безвізового режиму поїздок до ЄС для громадян України. Також Данія підтримала Україну для надання статусу кандидата на членство в ЄС.

Головним важелем данської підтримки демократичного розвитку і реформування України зараз залишається реалізація Данської програми сусідства (DANEP), яка спрямована на фінансування українських проектів для боротьби з корупцією, розвиток демократії та прав людини, підтримку громадянського суспільства з особливим акцентом на молодь, сприяння сталому зростанню, енергетичній незалежності, зеленому переходу, зміцненню ринку праці.

Значним внеском є діяння Данії на рівні Європейського Союзу, оскільки вона закрила свій повітряний простір для російської авіації, приєдналася до усіх пакетів санкцій ЄС проти росії та впливає на запровадження нових посилених обмежувальних заходів. Практично вся еліта Данії згорнула операції з росією або

повністю вийшла з цієї країни після початку агресії. А громадяни росії тепер не зможуть оформити туристичну візу.

Розглядаючи Данію через військову призму, слід підкреслити, що це єдина скандинавська країна, яка є членом ЄС і членом НАТО. У 2009- 2019 роках Повітряні Сили України виконували завдання для Данії у Північній Гренландії. А тепер Данія протягує нам свою руку допомоги.

Голова дипломатії ЄС Жозеп Боррель заявив, що після 30 років утримання, в червні цього року Данія на історичному референдумі нарешті проголосувала за приєднання до спільної політики безпеки Європейського Союзу. У Twitter він написав, «Що отримав офіційне повідомлення про приєднання Данії до нашої Спільної політики безпеки та оборони. Це зробить Європу ще більш об'єднаною, захист ЄС – став ще сильнішим, і це збільшить нашу здатність діяти» [4].

Отож, данські військові сили діляться своїм досвідом за програмою розбудови миру та стабілізації, що фінансована Данією та допомагає Збройним силам України досягти стандартів НАТО.

Для посилення обороноздатності України 11 серпня 2022 року в Копенгагені відбулася Донорська конференція північноєвропейських союзників України на рівні міністрів оборони, яка вже принесла понад півтора мільярди доларів США. З початком активної фази російсько-української війни Данія активно допомагає Україні на різних фронтах і оцінюють цю допомогу в 668 мільйонів данських крон ($91.6 млн).

Отже, Данія рішуче підтримує суверенітет і цілісність України, як на двосторонньому рівні, так і в багатосторонніх форматах. Данія засуджує цю нелюдську та неспровоковану війну росії проти України, яка грубо порушила Статут ООН та численні норми міжнародного права. Та разом з цивілізованим світом ми повинні зробити все, щоб зупинити дикість, варварство та військові злочини!

Література:

1. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.1 — 760с.

2. Denmark - European Union – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country - profiles/denmark_en

3. Україна і Данія – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://denmark.mfa.gov.ua/ukraine-and-denmark

4. Європейська правда – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/20/7141624/

ТИМОЩУК Каріна,
студентка гуманітарно-
педагогічного факультету,
Науковий керівник: Сєкунова Ю. В.,
кандидат історичних каук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – НОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В ЄВРОПІ

Європейський Союз – це сім'я демократичних Європейських країн, які об'єдналися заради миру та процвітання.

Донині юридична природа ЄС викликає суперечки і не має однозначного визначення. Загальновизнаним є положення, що ЄС – це міжнародне формування, що поєднує ознаки міжнародної організації (міждержавність) і держави (наддержавність), однак формально він не є ні тим, ні іншим.

Євросоюз радикально відрізняється від будь-яких інших міжнародних організацій цілою низкою характерних рис та особливостей, а саме:

1) володіє власною системою владних інститутів, які самостійно здійснюють повноваження, що входять до його сфери відання, і має право ухвалювати обов'язкові правові акти;

2) має власну автономну правову систему: джерелами права ЄС виступають як установчі акти, так й акти, безпосередньо прийняті інститутами ЄС;

3) має власний автономний бюджет, який формується не за рахунок внесків держав-членів, а за рахунок власних коштів. До бюджету ЄС надходять всі податки і збори від імпорту сільськогосподарської продукції, переводиться частина коштів, що надходять від податку на додану вартість, а також відрахування від внутрішнього валового продукту країн-членів, які становлять не більше 1,2 % ВВП;

4) має власну валютну систему, в рамках якої в обігу використовується єдина грошова одиниця – євро;

5) має власне громадянство, відповідно якого громадянином ЄС є особа, яка має громадянство держави члена. Громадянство Союзу доповнює національне громадянство, проте не замінює його.

Отже, Євросоюз – це не держава, що має замінити існуючі держави, і він також значно більший за будь-яку міжнародну організацію. Країни, що входять до його складу, заснували спільні інституції, яким було делеговано частину їхніх суверенних повноважень, завдяки чому стало можливо демократично приймати рішення з конкретних питань, які становлять спільний інтерес, на європейському рівні. Європейський Союз створив спільну валюту, динамічний спільний ринок, в якому люди, послуги, товари і капітал пересуваються вільно. Він намагається зробити так, щоб внаслідок соціального прогресу та справедливої конкуренції якомога більше людей могли скористатися перевагою спільного ринку.

Європейський Союз заснований на власних цінностях, а саме на: повазі до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права і поваги до прав людини, включно з правами осіб, що належать до меншин, плюралізмі, недискримінації, толерантності (терпимості), справедливості, солідарності і рівності між жінками і чоловіками (гендерна рівність).

Для дотримання зазначених цінностей ЄС висунув перед собою низку цілей:

- надати своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільний рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю;
- заснувати внутрішній ринок; функціонувати заради сталого розвитку Європи;
- вести боротьбу проти соціального вилучення та дискримінації, підтримувати соціальну справедливість та захист, рівність жінок і чоловіків, зв'язок між поколіннями, захист прав дитини;
- підримувати економічну, соціальну та територіальну єдність державчленів та солідарність між ними;
- поважати своє багате культурне і мовне розмаїття й забезпечувати захист та подальше збагачення культурної спадщини Європи;
- заснувати економічний та валютний союз;
- у своїх відносинах зі світом Союз підтримує та поширює свої цінності й інтереси, сприяє захисту своїх громадян; підтримує мир, безпеку та сталий розвиток планети, солідарність і взаємну повагу народів, вільну, справедливу торгівлю, викорінення бідності та захист прав людини, зокрема прав дитини, а також суворе дотримання й розвиток міжнародного права, зокрема дотримання принципів Статуту ООН;
- досягати свої цілі належними засобами відповідно до повноважень, наданих йому установчими договорами

Відповідно до поставлених цілей формулюються і конкретні завдання, які вирішуються ЄС у ході його функціонування. Наприклад, побудова загального та єдиного внутрішнього ринку, досягнення економічної і соціальної згуртованості, забезпечення гармонізації національних законодавств країн-членів тощо.

Таким чином, Європейський Союз являє собою політичне та економічне об'єднання демократичних держав, що поважають принципи і цінності, викладені в установчих правових актах Союзу.

Література:

1. Бочарова Н.В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. посібник / Н.В. Бочарова. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014.

ШЕВЧЕНКО Володимир Григорович,
викладач, Відокремлений структурний підрозділ «Ніжинський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» (м. Ніжин, Україна)

ГЕОГРАФІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МАРШРУТІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Першим, хто написав розлогий життєпис Григорія Сковороди, що й дотепер залишається важливим джерелом для вивчення його життя і творчості, був учень і друг – М. Ковалинський («Житіє Григорія Сковороди»). Відомі сковородинознавці Д.Багалій і В.Ерн доповнили життєпис біографічними відомостями, яких бракувало в М.Ковалинського. Серед дослідників життєвого й творчого шляху Григорія Сковороди – знані сучасні українські вчені: Ю. Барабаш, Г. Верба, І. Іваньо, Л.Махновець, І.Пінчук, М.Попович, Л.Ушкалов, Д.Чижевський, В.Шевчук, В.Шинкарук та ін.

Раніше вважалось, що Сковорода був закордоном в 1750–1753 рр. Дослідження Л.Махновця довели, що це відбувалось в 1745–1750 рр. П’ять років пробув Г. Сковорода у Європі, але про цей період його життя ми знаємо значно менше, ніж про будь-який інший відрізок біографії вченого. Тож цілком зрозумілою є необхідність «за порадою відомого сковородознавця Ю.Барабаша, спираючись на конкретні факти, припущення і легенди і чітко розрізняючи їх, сформулювати і знайти відповідь на ряд запитань, пов’язаних з періодом закордонної подорожі мислителя».

Подорож відбулася за іменним указом імператриці від 5 квітня 1745 р. у складі «Токайської комісії з заготівлі вин до царського двору» під керівництвом Ф.Вишневського. А представник словацької україністики М.Неврлий твердо переконаний, що саме «Сковорода перший орієнтував Україну на Захід не даремно ж його туди так вабило». Єдиним джерелом, яке розповідає про перебування Сковороди у Європі є короткий уривок з біографії філософа, написаної його учнем Михайлом Ковалинським: «Від двора був відправлений до Угорщини в Токайські сади генерал-майор Вишневський, який для греко-російської церкви, що знаходилася там, хотів мати церковників, які здатні до служби і співів. Сковорода, відомий знанням музики, голосом, бажанням бути в чужих краях, розумінням деяких мов, був позитивно представлений Вишневському і взятий ним під опіку. Подорожуючи з цим генералом, мав він можливість з дозволу та при допомозі його поїхати з Угорщини до Відня, Орена, Презбурга та до інших довколишніх міст, де виявляючи допитливість, намагався знайомитися передусім з людьми вченими...».

Маршрут розпочався на території Російської імперії: Київ-Васильків-Фастів-Кам’янка-Бердичів-Полонне-Заслав-Радзивіллів-Броди-Жовква-Ярослав-Пшеворськ-Жешув-Красно-Дуклянський перевал.

Перша, нетривала зупинка у Свиднику – колись великому селі із заїжджим гостинцем. Було відоме як центр писанкарства Східної Словаччини. Далі – знамените середньовічне місто Бардіїв. Тут Григорій Сковорода зміг оглянути споруджений ще середньовіччі ченцями-августинцями костьол Святого Егідія та ренесансну ратушу.

У Пряшеві Григорій Сковорода тільки й устиг оглянути високі книжкові шафи приходського костьолу святого Мікулаша, поцікавитися долею трактатів прогресивного вченого-педагога Яна Амоса Коменського.

Наприкінці вересня 1745 року мандрівники прибули до місця призначення, на територію російської колонії у місті Токай. Для Сковороди минув місяць виснажливої дороги.

Григорій Сковорода супроводжував Ф.Вишневського під час поїздок до Будапешта, а також до австро-угорської столиці Відня.

У Словаччину його маршрут проліг до міста Шарошпатак, яке в той час називали «Афіни на березі Бодрога». Тут діяв знаменитий реформаторський колегіум, викладання в якому велося латиною. Славився цей навчальний заклад багатою бібліотекою, родзинкою якої були твори відомого чеського педагога Яна Амоса Коменського

Відвідав мандрівний філософ і місто Трнаву, відоме своїм університетом, що належав до єзуїтського ордена. Про перебування Сковороди в Трнаві розповів письменник Леонід Мосендз в оповіданні «Мінерва».

Більшість дослідників сходяться до думки, що в пошуках новітніх знань Г.Сковорода, безперечно, побував також у Пресбурзі (Братислава) та Празі.

Дискусійним залишається питання перебування Григорія Сковороди у Німеччині. За свідченнями французького великого універсального словника П’єра Ляруса Г.Сковорода три роки навчався у м. Галле у відомого філософа і фізика Християна Вольфа.

Відвідування наукових і культурних центрів Північної Італії Венеції та Флоренції викликають суперечки серед учених.

Література:

1. Стадниченко, В. Я. «Іду за Сковородою: Сповідь у любові до вчителя: Документальна повість-подорож.» К.: Криниця (2002).

2. Український Сократ – мандрівник за знаннями – Григорій Сковорода : наук.-допом. бібліогр. покажчик (з фондів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) / упоряд. і бібліогр. ред. О. А. Дікунова ; за заг. ред. О. М. Кравченко. – Кривий Ріг, 2017. – 95 с

3. Штернберг, Яків. «Григорій Сковорода в Угорщині.» Переяславські Сковородинські студії 2 (2013): 319-319.

СЕКЦІЯ 8.
РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНЕ В СТАВЛЕННІ ДО БУТТЯ

АДАМЧУК Наталія Василівна,
кандидат філологічних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У ТВОРЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА

Глибина інтерпретацій ідей Григорія Сковороди засвідчує актуальність його спадщини в сучасному світі. Одним із найбільш переконливих прикладів такої популярності можемо вважати творчість непересічного письменника, публіциста, літературного критика Валерія Шевчука, своєрідна манера художнього відображення дійсності якого свого часу викликала нерозуміння, а то й несприйняття багатьох критиків.

Письменник, по суті, заперечував панівну в той час модель письма, яка повинна була однозначно й виразно представляти читачеві ідейний зміст зображуваного. Натомість художня проза Валерія Шевчука тяжіє не до реалістичної однозначності, а до фольклорно-міфологічної символіки, що спонукає дивитися на світ як на відкриту систему, ще не до кінця проявлену й оформлену. Чи не тому саме Григорія Сковороду він вважав одним із найперших духовних наставників, який «навчив задовольнятися тим, що дано людині і копати криницю в самому собі, тобто науці святої самоти» [2, с. 210].

Велика спорідненість життєвих та естетичних засад обидвох митців не викликає сумніву. Сковорода для Шевчука — символ мудрості української землі, адже «сказав про світ та людину щось таке, чого не сказали інші, учив людину жити так, як не вчили інші, а найголовніше — сам жив так, як учив, тобто зробив своїм ученням не тільки абстрактно вимурувані книжки, але й подав практичну науку людині, як жити найгармонійніше в цьому світі» [3, с. 209].

У творчості Григорія Сковороди Святе Письмо посідає досить поважне місце, у його творах натрапляємо на глибокі міркування про *символічне*, а не буквальне, розуміння Біблії. Мислитель вважав, що в Біблії є чимало суперечностей, тому недоцільно сприймати її догматично. Висміюючи «історіальний вздор», присутній у Біблії, Сковорода разом з тим спонукає бачити у ній багатющий світ символів, за допомогою вдумливого осмислення яких людина спроможна глибше пізнати і навколишній світ, і себе в ньому. Роздуми філософа у формі діалогів, притч, байок, віршів, листів — це насамперед апеляція до істин Святого Письма. Як зазначає дослідник Дмитро Багалій, «студії над Біблією були для Сковороди працею на все його життя, до неї йшло все його

життя: вона була для нього... метою і засобом пізнання, вона — сама істина, яку людина повинна в ній спізнавати розумом» [1, с. 435].

На думку Сковороди, мета Біблії — навчити людину ушляхетнювати своє серце, а її символи відкривають у звичайному людському розумі нетлінний, вищий розум. Мислитель не прагне підігнати їх під якусь штучну схему, не міряє раціоналістичними критеріями, вони стають для нього знаряддям внутрішнього пізнання Бога. Дослідник І. Іваньо слушно зауважує, що «символічний світ, за Сковородою, — це своєрідна енциклопедія морально-пізнавального досвіду людства, що складається з біблійно-міфологічних, фольклорно-народних та філософських уявлень» [4, 210].

Підтвердженням цієї думки є, зокрема оповідання Валерія Шевчука «У череві апокаліптичного звіра», сюжет якого запозичено із листа Григорія Сковороди до його учня Михайла Ковалинського. Автор описує зустріч та розмову з ченцем Мисаїлом, якого переслідує дивна хвороба. Виникнення її той пояснював життєвою трагедією: через пожежу у власній хаті він втратив дітей, а згодом і дружину, в яку нібито після цієї страшної події вселився «демон жаху» і «позбавив її життя». З того часу Мисаїл завжди шукав самотності, а юрба стала для нього нестерпна. Сковорода переконаний, що ченця мучить демон печалі, якого називає «бісом» меланхолії», і позбутися його нелегко. Він пригадує розповідь із Біблії про жнива і збирання винограду, коли вистояти проти темного демона допомагає лише віра у Слово Боже: «І він знову згадав Апокаліпсис, отого Першого й Останнього, що був мертвий, а є живий. І той сказав йому словами, які він не почув, а відчув: «Знаю твоє горе і твою вбогість, але ти багатий. І наклепи від тих, що звуть себе праведними, а не є ними, тільки зборище сатани. Не бійся нічого, що маєш витерпіти. Укидатиме вас диявол декого у темницю, щоб випробувати вас, і матимете горе десять днів. Будь вірний до смерті, і дам тобі вінець життя» [285, 183].

У наведених цитатах цілком очевидний вплив Святого Письма. Вони майже дослівно повторюють біблійні картини із «Об'явлення св. Івана Богослова» [Об. 2, 9; 14, 14—20] про початок Божого суду. Звертаючись до таких образів, Валерій Шевчук майстерно відтворює світогляд та спосіб розмислу своїх героїв, що репрезентують барокову епоху. Цьому ж сприяють описи снів, у яких також виразно відчутний вплив Біблії: сни застерігають від гріха, служать попередженням, підказкою на праведному шляху.

Читаючи твір, мимоволі відчуваєш, що автор прагне наблизити час, простір, переживання героя до власних. Для Григорія Сковороди Святе Письмо – це символічний світ, який не можна сприймати буквально, бо тоді бачиться лише гірка, порожня зовнішня оболонка. Символи цього світу потребують інтерпретації, подібно до того, як вилущують зернята з гіркої шкаралупи горіха, — тільки тоді вони перестають бути смертоносними і шкідливими, а стають солодкими та цілющими для душі. Валерій Шевчук також сприймає біблійні тексти не як догми, дозволяє собі довільно трактувати їх зміст. Недарма він вважає себе сковородинівцем, учнем та послідовником великого філософа.

Література:

1. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. Київ, 1992. 472 с.
2. Дорога в тисячу років: Роздуми, статті, есе. Київ, 1990. 411 с.
3. Там само.
4. Іваньо І. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди. Київ, 1983. 270 с.
5. Шевчук Валерій. У череві апокаліптичного звіра: Історичні повісті та оповідання. Київ, 1995. 205 с.

БОДРА Аліна,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

БУЛІНГ: ПРОБЛЕМА І ЇЇ РІШЕННЯ

На сьогоднішній день булінг є дуже критичною проблемою для суспільства, особливо для підлітків. Давайте визначимо, що це таке булінг. Булінг — це агресивна та вкрай неприємна поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, що супроводжується постійним фізичним і психологічним тиском. Це визначення дуже точно передає суть, але кожен має право дати своє визначення будь якому слову. Особисто я наголошую на том, що булінг це неправильний метод виховання дитини, адже якщо займатися вихованням, пояснювати, що так чи інакше вчиняти не можна то наш світ був би трішечки краще.

Часто я люблю дивитися кінострічки які пов'язані з булінгом, вони погано на мене впливають, але мені хочеться їх дивитися і досліджувати чому саме так себе поводить особа в тій чи іншій ситуації. Інколи я просто не розумію чому не можна повести себе коректніше і не робити тих вчинків, які призводять до критичних ситуацій. Є булінг на рівні простої образи, а є той який карається законом. Людей доводять до самогубства, масово б’ють і це все знімають на камеру, а коли тих людей які це вчинили приводять до відповідальності то їм все одно, якщо задуматися то це просто ненормально. Це важлива тема, адже один цей термін викликає не самі гарні почуття. Ми всі різні, але ми всі рівні. Тому дуже би хотілося щоб кожна людина не забувала, що час назад повернути не можна, і виправдати свій вчинок також. Сама критична ситуація булінгу, це коли людина вчинила неймовірні речі, а потім приходить і каже вибач, це рівносильно тому, що розбити вазу і склеїти, але всі ми розуміємо, що користуватися нею ми вже не зможемо. Я думаю люди які стають буллерами, потребують допомоги.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що саме булінг – це одна з основних своєрідних «епідемій» молоді. Адже підлітки схильні до жорстокої поведінки та

менш схильні до співчуття. Серед причин булінгу можна визначити такі: лідерство в колективі та боротьба за нього, зустріч різних субкультур в одному колективі, зіткнення різних цінностей та поглядів, агресивність, наявність у одного з дітей явних фізичних вад, наявність психічних вад у дитини, заздрість, тощо. Хочеться, щоб люди інколи замислювалися над своїми діями, щоб кожен відкрив у собі частинку добра, порозуміння. Якщо люди стануть добрішими, то і світ зміниться на краще.

ВЕЛИКА Діана,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ні для кого не буде секретом, що сучасних підлітків, які беруть участь у булінгу можна поділити на три види, а саме хижак, спостерігач і жертва. Багато підлітків стикаються з насмішками ще з дитячого садку. Хтось не поділив іграшок, хтось друзів, а комусь хтось просто не сподобався. Найважчим булінгом я вважаю саме той, що відбувається у свідомому віці, особливо у школі та в університеті.

Особисто я поділяю булінг на кілька видів:

- словесні образи, насмішки.
- залякування фізичною розправою.
- вимагання грошей.
- фізичне насилля.
- приниження в соціальних мережах.

Поговоримо про хижаків. На мою думку, хижаками стають з дитинства і на це є свої причини. Перша і, мабуть, найголовніша - це виховання батьків. Батько чи мати можуть провокувати таке ставлення до людей змалку. Припустимо, що один з батьків завжди, можливо не зовсім правильно пояснював дитині, що вона особлива, при цьому принижуючи інших дітей. Дівчинці Ірі завжди казали, що вона найкраща, що поряд з нею не стоїть ніхто. “Ось подивися, у тієї дівчинки таке величезне родиме пятно на обличчі. Жах.” Внаслідок чого, наша вигадана Іра у своєму зрілому житті принижуватиме всіх тих, хто якось відрізняється від неї, чи від “стандартів краси”. Друга причина пояснюється тим, що є діти, які на собі відчули булінг і вирішили помститися іншим, ні в чому не винним людям. Як наслідок, з жертви перетворилися на хижаків. Третя, не менш жахлива причина, це домашнє насилля. Найчастіше кривдники - це діти, які потребують

поваги і підтримки, але не отримують її від батьків. Тому такі діти домагаються від свого оточення визнання шляхом насильства. Принижуючи інших, вони підвищують власну значущість. Можливо вони самі переживали приниження або копіюють ті агресивні й образливі моделі поведінки, які є в їхніх сім'ях.

Спостерігачем може бути будь-яка людина, будь-якого віку. Таких людей я поділяю на кілька типів. Перший, це ті люди, які спостерігають із боку, підтримуючи хижака смішками чи недоречними вигуками. Найчастіше вони підтримують хижака, але ніяк безпосередньо не ображають жертву віч-на-віч. Другий тип спостерігачів люди, які не підтримують кривдника, вони собі під ніс кажуть, що це неправильно, що це низько, але проходять повз. Ну і третій тип, це ті люди, які просто проходять повз, розмірковуючи про те, що це не їхні проблеми та нехай та людина, яку ображають сама рятується.

Жертви булінгу переживають важкі емоції, як сором, страх і приниження. Багато таких людей, у результаті булінгу до кінця життя мають психічні проблеми. Вони бояться людей, соціуму, стають замкнені. На жаль, багато жертв булінгу не знають, як справитися з такою ситуацією і накладають на себе руки.

Наприкінці, хочу сказати що булінг не є показником крутості у підлітків. Люди повинні ставитися до інших так, як би вони хотіли, щоб інші ставилися до них. В сучасному світі люди мають допомагати один одному, а не кривдити.

ВОЛОЩЕНКО Артем,
студент 2 курсу
агробіологічного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РЕЛІГІЯ ТА АТЕЇЗМ В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ЯКОЮ БУДЕ РЕЛІГІЯ МАЙБУТНЬОГО?

З кожним роком у світі все частіше й частіше починає поширюватися атеїзм. Багато людей починають задаватися питанням «Чи зникне колись релігія?».

Я вважаю, що відповісти на це питання ніхто не може. Тобто чи зникне релігія або яких зазнає вона змін в майбутньому ніхто точно не може сказати, але існує дуже багато різноманітних припущень та теорій на рахунок цього.

Так чи інакше атеїзм в сучасному світі почав стрімко та активно розвиватися. Серед молоді стало модно бути не віруючими. З розвитком сучасних технологій та активним поширенням віртуальної реальності люди почали відхиляти та заперечувати існування Бога.

В розвинених країнах релігія відійшла на задній план. Людина перестала згадувати про релігію, а звертатися до Бога почала лише у скрутних ситуаціях.

На мою думку, попри стрімке поширення атеїзму, релігія нікуди не зникне, але вона зазнає кардинальних змін. Я думаю, що під впливом інформаційних

технологій та сучасної масової культури виникнуть нові релігії, а ті, що існують нині зникнуть або занепадуть. Про це свідчить виникнення нещодавно нової релігії під назвою джедаїзм, прихильники фільмів «Зоряні війни» почали поклонятися новим видуманим богам. Або ж, наприклад, фанати американської співачки Лани Дель Рей почали поклонятися своєму кумирові, а релігію свою назвали «ланаїзм». Тобто ми бачимо, що сучасна масова культура активно впливає на людей й підштовхує формувати нові релігії.

Релігійні традиції, уявлення про мораль, цінності про добро і зло формувалися століттями і вкорінювалися в народну свідомість. Основна особливість релігійного світогляду полягає не тільки в тому, щоб надати людині певну картину світу, але перш за все, щоб завдяки цій картині вона зуміла знайти зміст свого життя. За своєю природою релігія соціальна, це складне явище духовного життя суспільства.

Релігії являють собою культурні системи, які в міру свого розвитку стали зачіпати і використовувати ці природні здібності людей. Люди які не сповідують жодної релігії переконані в тому, що світом керує якась вища сила або ж істота.

Тобто навіть, якщо людина й заперечує будь-які релігії, вона все ж користується моральними релігійними нормами та застановами, адже поки вони існують – існує релігія. Тому релігія все ж нікуди не зникне, адже її зникнення потягне за собою зникнення всіх моральних принципів. Згадаймо Фрідріха Ніцше, який говорив: «Бог мертвий! Людина розвитком науки його вбила!». Якби людство наслідувало б цим словам й погодилося б з філософом, то весь би моральний ланцюг принципів роз’єднався б.

Тому, я вважаю, що релігія нікуди не зникне, вона існуватиме вічно.

Отже, все частіше людина піддається зовнішнім факторам й все частіше людина перестає вірити в Бога. На противагу цьому людина починає вірити в нових вигаданих богів. Поки що вчені не можуть спрогнозувати всіх факторів, які б могли підштовхнути людину на атеїзм, але чудово спостерігається концепція того, що в економічно стабільних країнах релігія починає зникати. Але все ж таки релігія нікуди не зникне, адже вона тримає на собі всю мораль, яка існує в світі. Без неї людство просто не житиме. Тому як би атеїсти не переконували, що релігія зникла, вони продовжуватимуть користуватися всіма нормами та релігійними принципами навіть не усвідомлюючи цього.

ВОЛОЩЕНКО Артем,
студент агробіологічного факультету,
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ БУТТЯ

В нашому світі існує, як раціональне так ірраціональне, вони існують взаємопов'язано, адже якщо зникне одне то зникне й інше. Будь-що протилежне взаємопов'язане. Ірраціональне – є незрозумілим, воно займає більш вищу ступінь пізнання. Воно завжди є не зрозумілим, неосяжним. Його ледь можна спіймати й легко може розчинитися під впливом та натиском людської думки. Тому й виходить, що «ірраціональний – не відноситься до розуму». Вона за межею розуму, так сказати «поза». Як ми можемо аналізувати щось поза, якщо все, що ми маємо, є розум, тоді треба вийти за межі розуму, щоб зрозуміти таке. Але слід зазначити, що людський розум подібний до Бога й може творити дива, воно творить неможливе. Людський розум проникає в таємниці буття й перетворює ірраціональне в раціональне. Людина – раціоналіст. Людина не може мислити ірраціональним, це щось за межею, а жити за межею довго неможливо. У цьому випадку людина виходить на новий рівень – це інший світ, там все інше, окрім споконвічного – існує. Кожен намагається для себе пояснити якийсь ірраціональний доробок, деякі намагаються пояснити це й іншим.

Існування людини на планеті не вічне. Для людини головною ірраціональністю є її незакінченне існування, так сказати обірване існування. Смерть для людини є незрозумілим закінченням життя. Ми постійно шукаємо пояснення й раціональність даного явища. Багато хто висовує різних припущень на рахунок того чому ж людина помирає, хтось це пояснює як звичайний біологічний цикл, а хтось це пов'язує дане явище з чимось надприродним. Багато хто звертається до Бога. Багато хто пояснює, що після смерті людина відправляється в інші світи, наприклад в рай або пекло. Здавалося б дане припущення про загробний світ є раціональним. Але ні, адже достовірно неможливо довести про це. Ніхто звідти ще не повернувся й не розповів людству правди про те, що існує після смерті. Все ґрунтується лише на вірі. Кожен по своєму трактує та обґрунтовує віру

Але все людство можна поділити на два типи: ті хто вірять в Бога, та ті хто його скидають, так сказати відхиляють його існування. Ті хто відхиляють та скидають існування Бога самі стають Богом. Та чи Богом вони стають.

Фрідріх Ніцше говорив, що Бог помер, він вважав, що богом є людина – надлюдина, богоподібна людина. Але ми повинні згадати, що в світі існує дві сторони будь чого. Якщо Бог є – його заперечення є лише пустотою, але якщо

його немає, то це все вірно. Але так склалося, що слова філософа залишились лише на папері.

Сама по собі свідомість не змінює картину світу, а вносить до нього деякі фарби, що не відповідають дійсності або, навпаки, посилюють і без того хиткі реальність. Свідомість змушує індивіда зрозуміти природу тих чи інших явищ, що є абсурдом і дестабілізує внутрішню консистенцію. Вплив зовнішніх подразників впливає зародження свідомості і формує його структуру. 90% усієї інформації людина отримує такими способами сприйняття, як зорово і на слух, і лише 10% за рахунок інших способів.

Я існую

Доказів не потрібно, адже якби я не існував, то всього цього б не було.

Отже буття людини багатогранне. Воно є раціональним ті ірраціональним одночасно. Кожен по своєму обґрунтовує своє буття, кожен сам вирішує що є ірраціональним, а що раціональним у відношенні до бутя. Так чи інакше буття людини є незбагненним й перед людиною стоятиме завдання пояснити раціональність та ірраціональність буття людини.

ВСІЦЕКЛІЦА Вікторія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНИЙ СВІТ: БОРОТЬБА МІЖ ДОБРОМ І ЗЛОМ

Нема у світі конкретного ні добра, ні зла. Всі люди різні, і відповідно сприймають по-різному. Для когось певні дії та рішення є злом, для когось – добром. Є у світі таке поняття, як необхідне зло. Жорстокі дії і рішення, що були скоєні або прийняті з благою метою. Люди, які роблять необхідне зло – герої. Вони не бояться забруднити руки в крові та бруду задля досягнення мети. Найчастіше такі люди засуджуються суспільством і беруться за лиходіїв, адже більшість людей не здатні зрозуміти їх. Такі люди дуже сильні. Вони не вибирають бік, вони роблять так, як вважають за потрібне.

Незважаючи на це, таких людей суспільство прирівнює до темної сторони, але це помилка. Точніше, такі люди знаходяться між темною і світлою стороною, хоча більше у них є темної сторони, що проявляється у жорстокості та можливості жертвувати задля досягнення мети, та загального блага, навіть опираючись своїм почуттям.

Такі люди несправедливо засуджені та незрозумілі. Їм живеться найважче, адже однодумців знайти для них дуже важке завдання. Найяскравіше у таких людей виражена самопожертва. Вони пригнічують свої справжні почуття, не надають їм значення, адже їм почуття - перешкода шляху до досягнення мети.

Підсумовуючи усе вище написане, можна зробити висновок, що перед тим, як засудити людину за її дії, необхідно чітко проаналізувати ситуацію, поставити себе на місце іншого, продумати, чому саме людина вчинила саме так і з якою метою.

ГАССАБ Оксана Володимирівна
аёсистент, аспірант кафедри психології
Гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СПОСІБ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ

Обґрунтування організаційної культури як соціально-психологічногоявища є надзвичайно актуальним для удосконалення діяльності будь-якої організації, не залежно від сфери її функціонування.

Цілеспрямованість організації дає можливість здійснювати вплив на подальший розвиток корпорації загалом, і всіх її контрагентів зокрема: персонал, клієнти, партнери, адміністрація [1].

Організаційні цінності розглядаємо як комплекс соціально-значущих чинників, що визначають зміни та форми діяльності організації та особливості поведінки його співробітників. Важливою є вся сукупність компонентів культури організації.

Одним із пріоритетних напрямків дослідження організаційної культури в психології стали поняття лідерства та управління.

Теоретичні напрацювання супроводжуються наданням практичних рекомендацій з технології роботи організаційних психологів і спеціалістів по роботі з персоналом: використання інтерактивних технік, психолого-організаційне консультування, коучинг та мікрокоучинг, прийняття менеджерами управлінських рішень, профілактика, запобігання та розв’язання організаційних конфліктів, формування в навчальному закладі сприятливого соціально-психологічного клімату тощо.

Психологія управління, у своєму змісті поєднує теоретичні та практичні аспекти менеджерської діяльності: психологічний аналіз управління організаціями, психологічна характеристика їх керівників, психологічні особливості працівників організації, психологічні основи взаємодії керівників та працівників.

Корпоративна культура допомагає персоналу адаптуватися до нового місця роботи і прийняти ті правила та норми, які є ключовими у даній організації; інформує про розпорядок, графік та особливості роботи; створює організаційний порядок; пов’язує організацію із колективом, створюючи відчуття причетності до організації та відданість спільній справі, шляхом зв’язування членів групи у

єдине ціле, висвітлює перспективу розвитку організації, задаючи цим стимул для розвитку, тобто мотивуючи [2].

Виходячи з цього, можемо зазначити, особливо гостро постає проблема якості проведення досліджень, їх репрезентативності, результативності, що значною міроюпов'язано з методологією, вибором відповідних об'єкту методів, способів, прийомів аналізу психологічноїскладової корпоративної культури.

Це означає, що однією з психологічних умов розвитку корпоративної культури є вивчення її актуальних особливостей, досягнень, значення та впливу на ефективність діяльності персоналу, які дають можливості визначення шляхів та напрямків подальшого розвитку. Діагностику ми розглядаємо з точки зору комплексу наукових, технічних, соціальних, організаційних та інших засобів, які забезпечують контроль за перебігом досліджуваних процесів.

Організаційна культура, як правило, формується і директивно культивується адміністрацією та керівниками департаментів організації. Такий тип культури відповідає так званій субкультурі вищого ешелону влади. У якості ключового фактору організаційна культура використовує міф ієрархії, або корпоративну легенду. Наприклад, сімейна компанія, заснована у минулому столітті двома братами, зараз культивує ідею сімейного бізнесу і турботи про родину, через реалізацію корпоративної соціальної відповідальності. Корпоративна соціальна відповідальність реалізується не тільки на рівні бізнесу, а і суспільства загалом.

Для корпоративної культури, виходячи із зазначеного вище, характерним є узгодження формальних і неформальних стосунків, взаємодопомога, злагодженість взаємодій різних підструктур, формування команд, стійкого колективу, гнучкість реагування на ситуації, що виникають. Носієм власне корпоративної культури є ідеальна модель співробітника певної галузі діяльності, або відповідність спеціаліста профілю посади за професійними та особистісними якостями.

Для з'ясування культури корпорації, як організаційно-психологічного феномену, має значення не лише визначення її сутності, а й розкриття її змісту – тих елементів, які складають систему культури, та функцій, які ці елементи виконують.

Можемо зробити висновок, що поняття організаційної культури включає в себе соціальний і психологічний компоненти. Персонал компанії – ключова ланка організації, але і компанія несе в собі комплекс цінностей і, що не мало важливо, матеріальні вигоди для працівників.

Література:

1. Геберт Дитер, Лутц фон Розенштиль. Организационная психология. Человек и организация / пер. с нем. Харьков : Изд-во Гуманитарный Центр, 2006. 624 с.

2. Карамушка Л.М., Філь О.А. Формування конкурентоздатної управлінської команди: Монографія. Київ: Фірма «ІНКОС», 2007. 268 с.

ГЕЙКО Світлана Миколаївна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДІАЛЕКТИКА РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО В ІРОНІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Поняття „іронія” є полісемантичним, але різні варіанти його тлумачення припускають певні константи. Етимологічне посилання на обман не розкриває сенсу іронії, оскільки остання є не лише приховуванням істини. Зміст досліджуваного поняття фіксує перехід від видимості до потаємного значення, а, отже, контрарність природи є визначальною характеристикою іронії, що розкриває розрив ідеалу і реальності, наявного і належного, предмета та його поняття, чуттєвого і раціонального. Тому естетичний вимір іронії є найбільш очевидним.

У сфері буденного спілкування іронія вживається зазвичай у гранично згорнутому, редукованому вигляді. Нерідко легка іронічність наявна лише в інтонаціях, міміці, жестах людей, що розмовляють. Це зумовлено тим, що іронія спрямована на руйнацію логіки буденності, позбавлення однозначності причинно-наслідкових зв’язків. Маргінальні форми існування у повсякденності не вичерпують наявного буття іронії у культурі, а тому, щоб більш повно і всебічно дослідити її, необхідно розглянути іронію як відношення, процесуальність у різних культурних формах, де вона використовується свідомо і навіть набуває методологічного значення. Це свідчить про те, що рефлективність є атрибутивною ознакою іронії. У цьому сенсі іронія завжди прагне обернутися на іронізм – концепт (не лише теоретичний, але й життєвий), який заперечує природну настанову безпосереднього ставлення до світу і перетворює іронію на методологічний принцип.

Іронія імпліцитно містить думку про існування Другого, навіть Чужого, але не наполягає на його знищенні, асиміляції. Не дивно, що іронізм зазвичай обирає форму діалогу для власного здійснення (Сократ, Платон, Н. Кузанський). Він руйнує сталість суб’єкт-об’єктної опозиції, визначальної для класичного раціоналізму, та замінює його суб’єкт-суб’єктним відношенням. Тобто у межах філософії тотожності іронізм легітимізує існування іншого, навіть як суб’єкта у відношенні „Я-Ти”, хоча тут, безумовно, наявна домінанта зверхності при оцінюванні цього іншого. Отже, аксіологічність завжди є невід’ємною складовою іронічного ставлення до світу.

Іронія є не лише засобом боротьби проти зашкарублого у житті, але і способом духовного саморозвитку особистості (Е. Яковлєв). Суб’єктивно іронія розкривається як ознака розвинутої самосвідомості, об’єктивно – вона є показником обмеженості тих історичних сил, які, діючи за принципом протилежності, повертаються до минулого, не усвідомлюючи перспективної тенденції.

Отже, іронія – екзістенціал людського буття, що за певним скінченним вираженням вказує на можливість розкриття, подальшого становлення. Ця функція виявляє її місце серед суміжних понять культурології (гра, символ, карнавал, цинізм) й естетики (трагічне, комічне, дотепність, каламбур, пародія, сатира). Вона є інструментом „переоцінки цінностей" (Ф. Ніцше), а тому і складовою процедури трансформації історичних типів культури. В їх ґенезі історичні стилі філософування корелюють з відповідними типами іронізму.

Іронія виникає як один з перших способів людської рефлексії, яка ще не сягає рівня логічного, а має характер переходу від чуттєвого до раціонального. Тому естетична проекція іронії є найбільш очевидною. Звідси випливають художні пошуки Античності (Арістофан), не лише в комедії, але і в трагедії, що свідчить про контрарну природу іронізму, яка від початку поєднує серйозне і смішне.

ГОРБИК Павло,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ЮРИСТА У СУСПІЛЬСТВІ

В цій роботі намагаємося показати наскільки в сучасному житті, є важлива професія юрист, оскільки саме юрист впливає на будівництво цивілізованої держави. Також спробуємо показати чому професія юриста є головною в побудові міжнародних відносин.

Юристи захищають інтереси людини, її права та свободи, інтереси суспільства та держави від злочинних та інших протиправних посягань. Вони кожного дня ведуть боротьбу за справедливість, гуманність, законність та правопорядок. У руках фахівця іноді долі людей, підприємств і навіть держав. Професія юриста відіграє важливу соціальну роль. Ця професія є однією з найдавніших в історії цивілізації. Вона з'явилася разом з першими правовими звичаями. Роль професії в суспільстві зростала з розвитком права. Перші юристи з'явилися, ще у давньому Вавилоні та поступово крок за кроком правова індустрія розвивалася тому що з кожними століттями, правові відносини розвивалися та ставали більш доступними та дієвими в різних державах.

Розпочнемо з того, що відрізняє демократичну державу від недемократичної. Кожна сучасна демократична держава з кожним роком збільшує права свого населення та створює найкращі умови для безпечного проживання та життєдіяльності. Чим саме юрист забезпечує правові відносини між державою та суспільством? Юрист передусім являється людиною, яка зв'язує державу та народ, саме юристи можуть перевести на просту мову

різноманітні юридичні закони та терміни, так як не всі люди мають юридичну освіту. Майже усі ланки державного устрою, будь-якої цивілізовано-демократичної держави базуються на юристах. Юристи є основною складовою гарно побудованої державної влади. Кожен день вони займаються охороною законних інтересів і прав громадян, борються з правопорушеннями, висококваліфіковано вирішують юридичні проблеми – саме такі дії є змістом повсякденної діяльності юристів і разом з тим являється їх професійним обов'язком. У першу чергу юрист має глибоко усвідомлювати, що свою місію він виконує будучи наділений високою довірою суспільства і держави, а тому його висока порядність, чесність, безкорисливість, об'єктивність, вдумливий підхід до кожної деталі справи, постійне прагнення до самовдосконалення повинні бути невід'ємними рисами його натури. Саме тому не кожен юрист стає необхідним своїй державі, дехто просто не може після закінчення вузу далі розвиватися в цій професії. Кожна держава будує свої правові закони та міжнародні відносини так, як сама цього забажає. Але як ми бачимо кожна демократична, суверенна та незалежна держава в першу чергу турбується про стан свого народу та з кожними новими законами та реформами намагається покращити життя свого суспільства. А саме юристи проводять цю роботу, тому вони є базисом в побудові держави. Також давайте розглянемо значення юриста в побудові міжнародних відносин.

Не кожен юрист може займатися міжнародними відносинами в структурі держави. Для початку він має знати іноземну мову, щоб змогти вести діалоги та проводити міжнародні конференції. Також він має знати міжнародні права та обов'язки, які закріпленні в міжнародних конвенціях та договорах. Візьмемо в приклад створення міжнародної організації (ООН), що була заснована в 1945 році, метою заснування організації було підтримання і зміцнення миру і міжнародної безпеки, а також розвиток співробітництва між державами світу. Саме юристи розробляли закони та певний порядок дій при не дотримані цих законів, вони будували систему за допомогою якої в наш час керуються міжнародні відносини. А якщо держава має міжнародні відносини то в неї розвивається економічна, політична, соціальна та інші структури які є в державі.

Підсумовуючи вище сказане, варто сказати, що абсолютно усі професії є важливі у держави, але саме юристи організовують роботу підприємств, закладів, державних установ та інших організацій. Тому професія юриста є важливою ланкою в побудові суспільства.

Література:

1. Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності "Право" (Ювілейна серія "НЮУ 215 років"). За загальноюредакцією В.П. Сімонок, О.Ю. Кузнецової. Харків: Право, 2020. 332 с.

2. Державнебудівництво і місцевесамоврядування в Україні. Підручник (гриф МОН України), 4-те видання, перероблене та доповнене. За редакцією С.Г. Серьогіної. Харків: Право, 2018. 392 с.

3. Загальнатеорія права. Посібник для підготовки до іспитів за новою програмою курсу. За загальноюредакцією О.В. Петришина. Харків: Право, 2019. 172 с.

ДЕРІД Костянтин Миколайовия,
аспірант 1-го року навчання,
ДОДОНОВА Віра Іванівна,
доктор філософських наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІДЕЙНІ ВИТОКИ І ВИЗНАЧЕННЯ НАТУРАЛІЗМУ В РАМКАХ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ.

Натуралізм у філософії це досить широкий і різноманітний за своїм складом набір позицій, об'єднаний декількома важливими методологічними установками. Актуальне використання терміну формує свої витоки у межах дебатів американських філософів у першій половині минулого століття. Серед самопроголошених «натуралістів» того періоду були наприклад Джон Дьюї, Ернест Нагель, Сідні Хук та Рой Вуд Селларс. Ці філософи прагнули тісно пов'язати філософію з наукою. Вони наполягали на тому, що реальність вичерпується природою, не містить нічого «надприродного», і що слід використати науковий метод для дослідження всіх сфер реальності, у тому числі і «людського духу». Було б марно намагатися визначити деякий офіційний спосіб розуміння цього терміну. Сучасні філософи по-різному трактують поняття «натуралізму». Ця суперечність щодо використання не випадкова. Добре це чи погано, але «натуралізм» широко розглядається у філософських колах як позитивний термін — лише меншість філософів у наші дні раді оголосити себе «не натуралістами». Це неминуче призводить до розбіжності у розумінні вимог «натуралізму»[1].

Сучасні натуралісти не вірять ні в душу, ні в дух, і при поясненні того, що являє собою розум, вони рідко звертаються до субстанціального дуалізму. Натуралісти вважають, що еволюційна психологія, когнітивна антропологія, нейробіологія та інші когнітивні науки могли б пояснити, як культурні та психологічні явища, такі як релігія, мораль, емоції, політика, мова та багато іншого розвивалися під час природних процесів. У самому загальному сенсі, натуралізм є переконання в тому, що у світі діють лише природні закони та сили (на відміну від надприродних).

Згідно з Артуром Данто, натуралізм у недавньому вживанні є різновидом філософського монізму, за яким все, що існує або відбувається, є природним у тому сенсі, що воно пояснюється за допомогою методів які парадигмально представлені в природничих науках, Таким чином, натуралізм полемічно

визначається як заперечення того погляду, що існують або можуть існувати будь-які сутності, що знаходяться за рамками наукового пояснення. Натуралістичний світогляд характеризується бажанням створити єдину науку, вірніше, синтетичну теорію світу, яка б затвердила вірність ідеї його єдності. Термін «натуралізм» відсилає нас до давньої метафізичної суперечки про кінцеві підстави світу, що займає в марксистській традиції статус основного питання – «що первинне, дух чи матерія?». Чи є це питання основним, сказати складно, але точно це питання детермінує певний набір відповідей на більшу частину філософських проблем. Все ж таки, ствердна відповідь, наприклад, у дусі антинатуралізму не позбавляє нас проблем подальшої специфікації застосування наших термінів у поясненні «ідеального» світу. Аналогічно ствердна відповідь на користь «натуральності» світу не позбавляє тих же специфічних проблем. Окинувши поглядом сучасні філософські дебати з питань свідомості, підстав математики, свободи волі тощо, ми виявимо, що більша частина позицій, сформованих для вирішення цих проблем буде продовжувати цю давню суперечку, але звичайно, ствердна відповідь на питання першооснови світу не позбавляє нас від усіх інших питань.

Сучасний дослідник натуралізму, американський філософ Пол Куртц пише :«На думку натуралістів, природа найкраще пояснюється посиланням на матеріальні принципи, тобто на масу, енергію та фізико-хімічні властивості, що зустрічаються у різних контекстах дослідження.» [2;с.15]. Незважаючи на деякі відмінності у поглядах сучасних натуралістів, визначення натуралізму за Полом Куртцом відображає два найважливіші аспекти сучасного натуралізму: (1) опора на науковий метод, як на єдино надійний спосіб отримання знань про світ, і (2) неприпустимість надприродного чи трансцендентного в рамках наукового опису світу.

Таким чином, введення будь-яких надприродних пояснень в науку знищило б її пояснювальну силу, оскільки потрібно було включити як операційний принцип, що буквально все, що логічно можливо, може стати дійсністю, незважаючи на наукові закони. У такий спосіб стабільність науки було б неминуче підірвано.

Література:

1. Michael Friedman. Philosophical Naturalism. Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association Vol. 71, No. 2 (Nov., 1997) C. 6.

2. Paul Kurtz. Darwin Re-Crucified: Why Are So Many Afraid of Naturalism? Free Inquiry 1998 Spring; 156 pp.

КИСЛЯК Ольга Олегівна,
аспірантка 1-го року навчання,
ДОДОНОВА Віра Іванівна,
доктор філософських наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СВІТ ПОСТПРАВДИ: ФЕЙКИ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ФАКТИ

Постправда явище не нове. Вперше лексема вжита у своєму значенні в 1992 році в есе драматурга Стіва Тесіча. Він нарікає, що «ми, люди, чомусь добровільно вирішили, що хочемо жити в світі постправди»[1]. Найбільший пік вживання виник на виборах президента у Сполучених Штатах. Близько 80 відсотків публічних заяв Д. Трампа – це перекручені та недостовірні факти. Його слова не відповідали дійсності, він говорив тільки те, що хотіли почути прихильники. Як це не дивно, але ця стратегія виявилась успішною – Трамп став президентом.

В сучасному дискурсі постправда досліджується у багатьох сферах –у журналістиці, філософії, політиці, релігії, медіапросторі, праві, літературі.

Слід зазначити, що в англійській мові лексема «постправда» існує як прикметник і вживається у багатьох словосполученнях: політика постправди, світ постправди, ера постправди та ін. Натомість, в українській – як іменник і його значення подібне терміну «фейк», що заважає коректному розумінню самої суті «постправди» як явища і обмежує межі дослідження.

Головним інструментом постправди є фейкові новини – які частково або повністю являються вигаданою інформацією, яку ЗМІ подають під виглядом достовірних матеріалів. Фейки швидко поширюються між людьми, вони заполоняють інформаційний простір, бо більшість споживачів інформації не прочитують весь текст, а обмежуються заголовком. Лише невелика кількість людей обтяжує себе необхідністю зануритися у зміст повідомлення. Постправда виражає взаємозв'язок між самою реальністю і її сприйняттям, в той час як фейки лише спотворюють сприйняття реальності. Постправда – це байдужість стосовно того, що і як діється насправді, в той час як фейк – тільки спосіб ввести в оману.

Коли ми чуємо від людини: «Це моя думка, я вірю в це, ви мене не переконаєте, і ніякі факти чи аргументи, не зможуть змінити цю думку», то знайте - маємо справу з постправдою. І правда, і істина втрачають цінність у постправді. Певно, таке ставлення до фактів спричинене тим, що нині більшу частину життя людина проживає віртуально: інтернет, фільми, ігри. Нині істина перестає бути принципово значущою.

Постправда не має аргументів, вона виключає поле фактів. Основна її властивість – власне не брехня, а абсолютна байдужість до правди чи істини. Саме тому люди потрапляють у ситуацію постправди: їм байдуже істина це чи хиба – головне, щоб була красива історія. Краса історії важливіша за інформаційний зміст. Саме тому надається перевага фільмам замість

прочитанню книг, в соціальних мережах використовуються фільтри і зміст фото фальшивий, але це не має значення, адже історія ж красива. Коли межа між істиною та хибою розмивається, коли не докладаються зусилля для наведення аргументів, тоді зникає основний механізм верифікації.

Сучасний філософ А. Кіркпатрік вважає, що «пост правда – це наша чума. І як чума, ця ідея не є чимось новим. Зрештою, так звана ера постправди, в якій ми зараз живемо, є не більш ніж сучасним уособленням постмодернізму»[1].

Феномен постправди тісно пов'язаний з симуляцією реальності. Засоби масової інформації намагаються доповнити реальність і створити свою гіперреальність у сучасному світі. Тому вони нав'язують власні симулякри, щоб їх моделі впливали на майбутню реальність. Симуляція реальності підкорила саму реальність.

Контроль над інформацією здавна був способом контролю над суспільством. Саме тому постправда є і новим видом пропаганди, що виступає симулякром політики. Як результат, з'являється квазіреальність, а її основа – альтернативні факти. Сенс альтернативної реальності – переконання в її існуванні, правду не приховують, а перемішують з брехнею. Як наслідок, відрізнити правду від вигадки складно. «Альтернативні факти» йдуть на противагу дійсності.

Ілай Прайзер, який ввів у комунікаційний обіг термін «filter bubble» – «інформаційна бульбашка», застерігає, що така система обмежує нас від контакту з незручними ідеями і критичної інформації, що призводить до викривлення сприйняття інформації[1]. Якщо навіть є змога покинути рамки «інформаційної бульбашки», людина не бажає виходити із зони власного інформаційного комфорту, який став частиною повсякденного комфорту. Світ постправди спричинений збільшенням обсягів інформації і її джерел, він є альтернативою реальності, оскільки показує останню такою, якою її хочуть бачити споживачі інформації. Інформаційний потік, у якому існує сучасна людина, настільки обширний і швидкий, що його адекватне осмислення недосяжне навіть самостійно мислячим індивідам. Постправдивість робить неактуальною не тільки абстрактну істину, але й пов'язану з нею правду. У постправдивій гіперреальності заперечуються навіть реалії звичайного життя, що не викликають бажаної гами почуттів, не відповідають певним устремлінням і надіям[2].

Підсумовуючи матеріал, слід зазначити, що постправда, як явище, яке нехтує «невигідними» фактами і неспроможне верифікувати інформацію, має бути подолана на користь адекватного усвідомлення дійсності. Необхідно створити середовище співучасті, де люди не будуть байдужими користувачами інформації, а будуть критично її аналізувати, висловлювати думки та діяти, шукатимуть шляхи виходу з гіперреальності, утвореної на основі «альтернативних фактів».

Література:

1. Візниця Ю. В. Проблеми дослідження феномену «постправда» в медіакомунікаційному просторі / Ю. В. Візниця., 2019.

2. Чантурія А.В. Постправда та масова свідомість / А.В. Чантурія // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2018. – № 9 (323) Грудень. – Старобільськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2018. – С. 4 – 14.

КОВАЛЬ Анна,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОХАННЯ ТА ЛЮБОВ – СКЛАДНІ ПОЧУТТЯ

Що таке кохання? Любов — це дивовижне почуття. Ми народжуємося, і в нас вже виникає потреба когось любити. Спочатку ми любимо маму, тата, брата, сестру, друзів. Але потім нам хочеться чогось більшого, хочеться знайти людину, яка буде постійно поруч з тобою.

Кохання - це, коли людей розділяє величезна відстань, та кохання не втратить свого значення. Любов – це коли забуваєш про себе і насолоджуєшся радістю іншої людини. Любов – це річ емоційна, і, така, що протилежна чистому і холодному розуму. Таких тез можна назвати нескінченну кількість.

Справжнє кохання може бути лише один раз в житті. Це моя думка. Можливо, з плином життя я буду інакше дивитися на деякі речі, але для мене кохання це настільки глибоке та складне почуття, що я не можу повірити в те, що воно може бути кілька разів, навіть двічі. Звичайно, люди можуть кілька разів одружуватися, кілька разів зустрічатися з іншими людьми, але кохання можуть відчути або до однією. З усіх цих людей, або ж до жодної. Справжня любов буде жити вічно.

Звичайно, кожен мріє про красиве кохання, єдине і неповторне. Та не всі розуміють, що воно не приходить саме собою, що потрібна ще й велика робота душі і серця. Дуже часто кохання буває одностороннім, і тоді воно перетворюється на муку, причому ця мука теж найчастіше буває страшної сили. В таких випадках потрібно просто пережити цей етап в житті і далі все налагодиться.

Отже, на мою думку, кохання - це дуже складне почуття, яке часто плутають з іншими, нехтують ним чи не хочуть визнавати його. Кохання породжує стосунки, а над стосунками потрібно працювати: ставити інтереси своєї половинки вище ніж свої, вміти слухати, розуміти, поважати, любити...

КРАСНОКУТСЬКА Анжеліка,
студентка факультету
ветеринарної медицини
Науковий керівник: Супрун А. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНЕ У СТАВЛЕННІ ДО БУТТЯ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ

Те, що більшість людей розуміє під внутрішнім життям, стосується діяльності нашого мозку, творчих здібностей, які полягають у здатності аналітично і логічно мислити. Сковорода охоче з цим погоджується, але розглядає так звану внутрішню активність як щось дуже поверхове і вторинне щодо того глибинного, що є в людині. А основне в неї – духовність. Він гадає, що сферу свідомого духовного життя людини можна загалом назвати «внутрішній світ»

У тлумаченні проблеми «раціональність – ірраціональне» у філософії Сковороди намітилося принаймні два основні підходи. «Наука Сковороди вільна від раціоналістичного забарвлення». Але в сучасній філософії визначився й інший підхід, у якому простежується єдність у філософії Сковороди раціонального та ірраціонального.

Григорій Сковорода виокремлює дві сфери внутрішнього життя людини: психологічну та кордоцентричну. Під першою він розуміє "поверхневу" ділянку нашого духовного, інтелектуального, розумового життя, ділянку, що перебуває на поверхні, на яку впливають соціальні умови щоденного життя. Другу, тобто кордоцентричну сферу внутрішнього життя Сковорода характеризує як "глибинний" шар – плідне "духовне" життя, яке існує поза безпосереднім психосоматичним досвідом і яке він називає "серцем". Це світ божественного серця думок, світ самозаглиблення, єдиного розуму, універсальної онтологічної свідомості. Це також царина глибинного розуму на відміну від поверхневого розуму "зовнішнього" внутрішнього життя.

Сковорода примушує нас визнати, що серце – це точка, центр, середина, індивідуальність, орієнтир людської душі, і воно ніде в просторі не існує, бо не має специфічного прояву, і водночас є повсюди, у всьому людському єстві. Якщо тіло є символом людського духу, то серце є виявом всієї людини.

Серце – це поняття, яке відображає людину в цілому. Воно означає реальність, яка існувала до виникнення відмінності між душею і тілом. Серце являє собою первісну єдність духу та матерії, але ту єдність, яка існувала до виникнення відмінності між матерією і духом, суттю та існуванням, дією і потенцією, індивідом і особою. Звичайно, тіло виявляє себе через розум, а розуму потрібне тіло, щоб продемонструвати конкретну дію. Але ця демонстрація

здійснюється в гармонії кордоцентричної єдності цілісної людини. Людське тіло відтворює тілесність свого розуму.

Цілісна людина проявляє свій розум за допомогою тіла, а тіло – за допомогою розуму. Адже тіло – це продовження і доповнення розуму і навпаки. Де міститься серце? Воно – в усій людині Серце – це загальне онтологічне буття людини. Інакше кажучи, серце – це «вся людина» людини і воно являє собою всю людину, тому що емпіричній людині не вистачає саме повноти. Серце символізує всю істинність людини, не вирізняючи душу і тіло. Серце символізує вогонь, божественну іскру в людині. Для Сковороди досконала, самодостатня людина – це вічна, цільна людина, людина, в якої є серце, це – кордоцентрична людина. Серце відображає цілісну людину. Справжня людина – це також людина, в якої серце, це – цілісна, вічна, постійна людина.

Сковорода надає серцю раціональності, іноді ототожнюючи думку і серце. Серце на думку Сковороди, є раціональною основою когнітивного «мислення» і людської «думки». Отже серце – це першоелемент знання, і воно дає нам це знання відразу і без поняття. Серце пізнає через любов. Серце найпридатніше за будь – яку іншу частину людського тіла для того, щоб прокласти шлях до розуміння цілісної людини. Але буває, що серце діє раніше, аніж відбувається пізнання. Адже саме серце примушує людину діяти і спонукає її до необхідних і швидких дій.

Глибоко освічений Г. Сковорода був знайомий із тенденціями раціоналістично-утопічних програм епохи Просвітництва та ідеалістичного об’єктивізму. У зв’язку з цим український мислитель і акцентує увагу на «внутрішньому» світі людини. Покинути «Коперникові сфери», вирватися з-під влади «розумового» (раціонально-розсудкового) мислення і знайти мужність «шукати істину в собі» —ось що хвилює філософа. Тому його «філософія серця» не вписувалася в раціоналістичні уявлення про гармонію людини і суспільства, вважалася парадоксом і абсурдом.

Висновок. Український філософ не заглиблюється в такі «тонкощі» аналізу дійсного буття, його «екзистенційності», «інтенційності» тощо. Але для нього є характерним «внутрішнє» розуміння хибності самої позиції раціоналізму в його пошуках смислу життя і щастя, що веде до «забування себе», до «незрозумілості» істини світу та інших людей, до відходу від своєї унікальності. Адже «незілляність» з буттям, за Г. Сковородою, досягається завдяки «серцю», тобто «внутрішнім» баченням, що є основою подолання «дуалізму» суб’єктивно-об’єктивної ситуації. Іншими словами, своїм виступом проти просвітницького раціоналізму.

КУЛЕБЯКІН Георгій Анатолійович,
аспірант 1-го року навчання,
ДОДОНОВА Віра Іванівна,
доктор філософських наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОНТЕКСТ ВІДКРИТТЯ ТА КОНТЕКСТ ОБГРУНТУВАННЯ В РАМКАХ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКИ XX СТ.

Питаннями обґрунтування знання та наукового відкриття почали займатися ще за часів природознавства у XVIII-XIX століттях. Всі ці започаткування, що були представлені діяльністю Ф. Бекона, Г. Лейбніца, Д. Юма, І. Канта, були представлені в першу чергу задля збільшення темпу виробництва наукового знання і теорій за допомогою формування набору правил, що не тільки прискорили б цей процес, але й також очевидно спростили його. З іншого боку, формування подібної логічної системи відкриття дало б можливість на основі емпірики та встановленого набору індуктивних правил виробляти цілком надійні теорії. У XX столітті логіка відкриття вже розуміється як повноцінна методологія наукового відкриття що працює з механізмами вироблення теорій. Проблематика ж поділу контексту відкриття та контексту обґрунтування згодом стає головною у розумінні логіки відкриття. Також, торкаючись теми логіки відкриття, необхідно розуміти, що в рамках філософії і методології науки, дослідниками це поняття часто використовується в різних сенсах – іноді логіка відкриття розуміється у вузькому сенсі, а іноді широкому. Логіка відкриття у вузькому розумінні часто розуміється як набір формальних, загальноприйнятих правил, згідно з якими нові ідеї можуть бути "механічно" отримані з деяких наявних даних. У широкому значенні логіка відкриття сприймається як деяке схематичне уявлення процедур міркування та побудови наукового знання. Ми маємо дві протилежні стратегії розуміння логіки відкриття: перша стратегія ґрунтується на широкому розумінні терміну логіки відкриття, стверджуючи, що необхідно визнати логіку, яка буде загальною та нейтральною до тієї чи іншої предметної галузі, інакше доведеться дотримуватись позицій, що будь-яке успішне наукове відкриття – це диво[1]. Друга стратегія ґрунтується на вузькому розумінні логіки відкриття, вважаючи, що насправді немає жодної логіки відкриття та алгоритму, за допомогою якого можлива генерація нового знання. При цьому деякі прихильники даної стратегії стверджують, що сам процес відкриття відбувається згідно з певною схемою, що піддається аналізу. Інші ж вважають, що відкриття керуються внутрішніми методологіями, які у свою чергу цілком можуть бути піддані логіко-філософському аналізу. Що стосується контексту відкриття та контексту обґрунтування, вони являють собою дві сторони на які власне і розкладається логіка відкриття. Контекст відкриття – розглядає виключно процес генерації теорій та ігнорується все, що пов'язане з їх обґрунтуванням та

підтвердженням, а контекст обгрунтування – розглядає процес підтвердження та встановлення тієї чи іншої теорії як наукової.

Наприклад Х. Рейхенбах будучи одним із перших хто поставив питання відмінності контексту відкриття та обгрунтування вважає, що контекст підтвердження, в рамках якого і розглядається послідовний процес обґрунтування, доказу та встановлення теорії як наукової, є ключовим, і розуміється ним як компетенція логіки та епістемології. З іншого боку, підходить до питання контекст відкриття, в рамках якого розглядається процес акумуляції та генерації теорій з точки зору діяльності вчених як окремих суб'єктів, тому що відкриття та теорії створюють саме вчені. Отже, нам необхідно враховувати та аналізувати безліч супутніх факторів, таких як соціальний стан, психофізичні процеси, тощо. Х. Рейхенбах ж говорить, що контекст відкриття може бути розглянутий в рамках психології або соціології науки і не стосується галузі логіки або епістемології. Він вважає, що аналіз обставин наукового відкриття — це не питання логіки, і до розгляду теорій він не має жодного стосунку. Х. Рейхенбах вважає, що логіку у своїй роботі, достатньо відносин між фактами та теорією, про що він і пише – «Все, що йому (досліднику) доступне і необхідно, – це аналіз відносин між даними фактами та теорією, що йому представлена, яка претендує на те, щоб їх пояснити. Інакше кажучи, логіка займається лише контекстом обгрунтування.» [2;с.231]

Підсумовуючи, слід зазначити, що саме Х. Рейхенбах одним з перших проводить такого роду аналіз двох областей логіки відкриття, і надалі, це породжує цілий ланцюжок дискусій та вирішень цієї проблеми вже у наукових доробках К-Р. Поппера, Т. Куна та І. Лакатоса.

Література:

1. Benjamin C. Jantzen. Discovery without a logic would be a miracle. 2015-2016. — Т. 193, С. 3209—3238. https://doi.org/10.1007/s11229-015-0926-7
2. Hans Reichenbach. The rise of scientific philosophy. Berkeley: University of California Press, 1951. 333 pp.

ЛИТВИНЕНЕКО Ірина Анатоліївна
асистент кафедри культурології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІРРАЦІОНАЛЬНЕ ФІЛОСОФСЬКЕ СТАВЛЕННЯ ДО БУТТЯ У ТВОРІ Г.СКОВОРОДИ "РОЗМОВА П'ЯТИ ПОДОРОЖНІХ ПРО ІСТИННЕ ЩАСТЯ В ЖИТТІ"

Неймовірна історична постать першого українського філософа, педагога, науковця Григорія Савича Сковороди постійно привертає увагу науковців. Його нетлінна спадщина несе в собі істину буття, яка не втратила своєї актуальності у

сьогоденні. Навіть через призму століть його мудрість повертає шукача до істинної цінності - свободи духу. Саме таким шукачем був і сам Григорій Сковорода.

Яскравим зображенням його духовності є твори видатного філософа, один з яких – "Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті". На прикладі дискусії п’яти випадкових зустрічних людей автор намагається донести до читача беззаперечну істину, що справжнє щастя криється не в матеріальному світі. Так один із подорожніх, Єрмолай, говорить: "Як на мене, найкраще, коли бути задоволеним усім",– і уточнює: "Грішми, землею, здоров'ям, людьми і всім, що є на світі." Але інший подорожній, Григорій, йому заперечує:"Чому гадаєш, що, одержавши своє бажання, ощасливишся? Зваж, скільки тисяч людей його загубили! До яких тільки пороків не призводить здоров'я з багатством! Цілі республіки пропали через те. Чому ж ти багатства бажаєш, як щастя?" – і підсумовує: "Живі проживаймо, друзі мої, життя наше, хай течуть безумні дні наші та хвилини. Про все потрібне для течії днів наших промишляймо, але найперше дбання наше хай буде про мир душевний…" Таким чином автор підштовхує до логічних висновків, що кожна людина має знайти душевну гармонію: і засобом чи то інструментом пошуку душевного миру пропонує праведне існування.

Але чи дійсно це розмова випадкових подорожніх? Мабуть ні, бо щоразу звертаючись до святого писання, автор відкриває істину свого буття і свого власного пошуку. А відтак розмову п’яти подорожніх, на мою думку, - можна розглядати як розмову із самим собою тільки на різних стадіях духовної зрілості автора. Тож перед нами, в межах одного твору, розгортається справжня трансформація особистості: від звичайного обивательського до глибокого філософського розуміння буття.

Література:

1. Григорій Сковорода. «Розмова п’яти подорожніх».Укр.переклад Валерія Шевчука. Режим доступу: http://sites.utoronto.ca/elul/Skovoroda/Rozmova5.pdf

МАНДРИК Анастасія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Людина є соціальною істотою, яка живе і діє в суспільстві. Рівень розвитку суспільства, всі соціальні катаклізми, які відбуваються в ньому, позначаються на

кожному члені суспільства, на його долі. З давніх давен мудреці і філософи мріяли про створення такого суспільства, в якому б не було соціальних протиріч і існувала соціальна гармонія. Цим власне і займається соціальна філософія. Особливістю сучасного стану філософської думки в Україні є те, що вона змушена критично переглядати та переоцінювати попередні надбання соціальної філософії. Як визнають більшість вітчизняних філософів, від старих стереотипів соціологічна думка України вже відійшла, але нових поглядів ще не виробила.

Суспільство являє собою надзвичайно складне, суперечливе, багатоаспектне й історично мінливе явище. Поняття «суспільство» в філософії має не одне визначення:

1) суспільство — найзагальніша система зв'язків та відносин між людьми, що складається в процесі їхньої життєдіяльності («людське суспільство»);

2) історично визначений тип соціальної системи (первісне, рабовласницьке, феодальне, капіталістичне, комуністичне суспільство);

3) специфічна форма соціальної організації, що склалася в процесі історичного розвитку даної країни. Не випадково термін «суспільство» у філософській, економічній та історичній літературі вживається в різних значеннях, що відповідає поширеній практиці визначення явищ за допомогою розрізнення широкого й вузького розумінню понять, що їх відбивають.

В сучасній соціальній філософії усвідомлення поняття «суспільство» пов'язане з інформаційною революцією, з новим баченням світу. «Інформаційно-комп'ютерна революція реалізується як «процес інформатизації усіх сфер життя суспільства і життєдіяльності людини. В основі кожної соціотехнічної революції знаходяться свої особливі технологічні системи. Для інформаційної революції це інформаційні технології. Її кінцевим результатом повинно стати створення нової інформаційної цивілізації.

Головна особливість інформаційних процесів у суспільстві полягає в тому, що людей, які володіють свідомістю і розумом, інформація набуває особливої «надприродної» якості — смислу. Виникнення смислу є крок, що створює новий тип інформаційних процесів, котрого у природі без людини немає і котрий з'являється тільки в суспільстві. Наділяючи смислом явища навколишньої дійсності, люди перетворюють їх на знаки, за допомогою яких кодується інформація. При цьому особливе місце тут належить мові як кодовій системі. Втілена в мові та інших знакових системах інформація стає соціальною інформацією, носієм котрої виступає вже не окремий індивід, а все суспільство. Інформаційне середовище в людському суспільстві — це культура. Люди звичайно прагнуть якимось чином покращити умови свого життя й досягти в ньому чогось більш значимого. Це стосується абсолютно всіх індивідів. Однак можливості реалізації суб'єктивних бажань та планів залежать від багатьох факторів і зумовлюються різними обставинами. Говорячи про існування таких обставин, слід враховувати насамперед те, що кожен індивід при народженні поза своєю волею потрапляє у світ соціальної реальності, котра склалася до його появи на світ. У ній відбувається розвиток його індивідуальної свідомості, в ній він формується як особистість. Соціальна реальність сприймається людьми як сукупність об'єктивних умов їх життя — об'єктивних у тому смислі, що вони

виступають перед кожною людиною як даність, як незалежно від нею існуючі обставини її буття.

Одним з перших дослідників, який намагався дати найбільш обґрунтоване і всебічне розуміння проблеми єдності й розмаїття в історичному процесі, був італійський філософ XVII— XVIII ст. Джамбатіста Віко. Його концепція стала прообразом майбутніх теорій циклічності в розвитку культур і цивілізацій. На відміну від класичного підходу епохи Просвітництва, Віко розглядає динаміку суспільно-ідеалістичної сутності натуралізму. Згідно з ідеями натуралізму, географічне середовище поширювало свій безпосередній вплив лише на момент формування особливого духовного складу народу, тоді як реально діючою причиною історичного розвитку в усій його багатоманітності визнавався саме «дух народу», котрий формувався під впливом природного середовища. Виходячи з такої позиції, суспільний прогрес Віко пов’язує з поняттям ступеня розвитку народного начала в культурі, а народні звичаї і моральні настанови вважає реальним проявом «суспільної природи» людини. Разом із тим у концепції Віко відсутній принцип історизму в розумінні еволюції людського суспільства. Тому, за його переконанням, всі соціальні організми й культури у світовій історії, оскільки не мають історичної перспективи і приречені до неминучої смерті, є рівноцінними. Починаючи з другої половини XIX століття соціальна філософія в погляді на історію розвитку людства найчастіше використовує формаційний та цивілізаційний підходи.

Формаційний підхід сформований у межах марксистської філософії. Саме її засновники К. Маркс та Ф. Енгельс вперше обґрунтували основні принципи формаційного аналізу суспільства та розробили відповідну систему категорій (суспільно-економічна формація, базис, надбудова, спосіб виробництва, продуктивні сили, виробничі відносини тощо). Формаційний підхід належить до так званого класичного, лінійного підходу, загальні принципи якого властиві і філософії історії Г.Гегеля. Іншим підходом до розуміння розвитку людського суспільства є так званий нелінійний, некласичний підхід — цивілізаційний.

Щоб розібратися в цьому підході, необхідно звернутися до поняття цивілізації. За своєю етимологією термін «цивілізація» сягає корінням у латину. Він пов’язаний з такими поняттями, як «civiles» (громадянський), «civis» (громадянин), «civitas» (громадянське суспільство). У переосмисленому вигляді поняття цивілізація увійшло в науковий обіг у західноєвропейських країнах (Франція, Англія) з середини XVIII ст. в період бурхливого розвитку капіталізму і здобуття ним своїх орієнтирів у духовній сфері. В якості критерію прогресу затверджується ідея суспільного блага, заснованого на приматі розуму, що дозволяє людям домовитися між собою для забезпечення захисту своїх інтересів (життя, безпеки, свободи, власності). Суспільний договір, на думку Ж. Ж. Русо, давав людству колосальні переваги, оскільки забезпечував усі блага цивілізації і насамперед розвиток індустрії, просвіти, науки тощо. Однак цивілізація закріпила економічну нерівність і політичне насильство, що призвело до «варварства», задоволення потреб тіла, але не духу. Потреби духу, як вважав Руссо, задовольняє лише культура за допомогою мистецтва і наук.

Необхідно підкреслити, що соціальна філософія – це розгортання історії ідей, проблем, методів, теорій і підходів, які складалися і продовжують свій рух протягом досить тривалого часу, мають свою особливу наукову традицію. Кожна дослідницька програма обов'язково спиралася на визначний методологічний арсенал, окреслений загальнонауковими принципами, і здійснювала філософський аналіз суспільства в залежності від конкретної об'єктивної ситуації, що мала місце в історії його розвитку.

ПАЛАМАРЧУК Юрій,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНТЕРНЕТ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодні нові інформаційні технології суттєво змінюють життя людини та проникають в усі сфери суспільства. Для фахівців у будь-якій галузі, особливо у політичній, велике значення має кількість доступних джерел інформації,що підтверджує вислів Н. Ротшильда "хто володіє інформацією, той володіє світом".

Тому ніхто не може заперечувати важливість Інтернету. Інтернет та політична комунікація тісно пов'язані між собою, і це насамперед відображено у визначеннях цих понять. Політична комунікація, як і Інтернет, є безперервним процесом, ці поняття охоплюють і впливають не лише на політичну сферу життя людини, а, як зазначалося вище, на кожного з них, і за допомогою цих процесів відбувається спілкування між посадовими особами, політичними партіями, громадськими організаціями та рухами, державними службовцями, виборцями та громадськістю.

Інтернет-середовище базується на фундаментальних цінностях демократичного суспільства, таких як свобода вираження поглядів, політичний плюралізм, вільний доступ до інформації та свобода об'єднань і зібрань.

Ці принципи дають можливість постійно отримувати альтернативу власній думці та порівнювати її з офіційною позицією політичної влади. Сьогодні Інтернет активно використовується різними політичними силами.

Наприклад, особлива активність спостерігається під час президентських чи парламентських виборів і взагалі під час будь-якої важливої політичної події. Можна сказати, що перемогти у боротьбі за владу без доступу до ЗМІ та Інтернету практично неможливо, адже це найефективніший спосіб впливу на виборців. Щодо останнього, то, як і будь-яке суспільне явище, воно має свої позитивні та негативні сторони.

Комп'ютерна мережа Інтернет є дуже ефективною, оскільки охоплює три основні сфери взаємодії з громадянами: масову, групову та міжособистісну,

функціонує в локальному, національному і навіть глобальному масштабі, а тому широко використовується у вирішенні політичних проблем. Іншими словами, використання цієї мережі є передумовою успіху на політичній арені.

Одними з найважливіших засобів впливу на формування політичної громадської думки є

1. використання політичних сайтів, які є джерелом інформації про політичного суб'єкта, його біографію, погляди;

2. блоги - веб-сайти, створені для публікації та обговорення інформації на будь-яку тему;

3. соціальні мережі - веб-сайт, який дозволяє включати профілі про конкретну особу та мати можливість безпосередньо спілкуватися з іншими користувачами. До переваг Інтернету можна віднести легкість і практичність доступу та розміщення різного роду інформації, можливість проведення дискусій, відсутність кордонів як у часі, так і в просторі, а також можливість кожного висловити свою думку з того чи іншого явища, підвищуючи тим самим свою політичну ефективність. Крім того, не можна не згадати про політичну рекламу в мережі Інтернет, яка має значний вплив і може тривати тривалий час. Хотілося б відзначити ще один позитивний аспект, такий як онлайн-голосування на державному рівні, що дає можливість врахувати голос кожного громадянина, практика голосування за кордоном, яка поки що не є легальною в Україні. Є й негативні моменти, такі як викривлення інформації, тобто приховування правди та дезінформація; важливість естетичних форм впливу; поділ одного і того ж питання на дрібні частини, в яких користувач не може розібратися; громадська думка часто визначається електоральними інтересами.

Таким чином, взаємодія Інтернету і політики в сучасному світі має два основні напрями: - активна участь громадян у політичному житті суспільства та можливість прямого діалогу між владою і народом, зменшення нерівності політичних можливостей; - досить високий рівень маніпуляцій, надання неправдивої інформації, спотворення фактів в Інтернеті; таким чином, використання Інтернету в діяльності політичних суб'єктів є необхідною умовою модернізації та вдосконалення самої політичної системи. Інтернет як нове інформаційно-комунікаційне середовище відкриває нові можливості для проведення виборчих кампаній та надає різноманітні канали взаємодії з виборцями.

Таким чином, підбиваючи підсумки, слід зазначити, що розвиток цієї веб-технології, безумовно, має продовжуватися, але як засіб масової комунікації вона потребує втручання держави у вигляді прийняття законів, що регулюють діяльність, пов'язану з розповсюдженням нових технологій та інформації в цілому.

ПІХАЛО Максим,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЛОГІКИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Хотілося б розглянути таку тему як сучасна логіка. Що ми знаємо про логіку? Логіка – це наука про закони та різновиди мислення, способи пізнання й умови істинності знань і суджень, про найпростіші форми, принципи та методи правильного міркування.

Логіка є здатністю сприйняття інформації із зовнішнього світу шляхом аналізу деталей навколишнього світу. Можливо ви і не помічали але ми користуємося логікою кожен день. І це є сучасною логікою. Так коли ж зародилася сучасна логіка? Сучасна логіка формувалась наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. але поправу її засновником можна вважати Готфріда Лейбниця – його праці випереджували свою епоху на декілька століть вперед.

Сучасна логіка, засновником якої був Г. Лейбниць, суттєво відрізняється від традиційної, основи якої заклав Аристотель. На другому етапі розвитку логічного знання інтереси логіків значно розширюються. Вони починають звертатися до аналізу таких типів міркувань, яким раніше взагалі було відмовлено в можливості логічного аналізу.

Так, поряд з різними видами теоретичних (наукових) міркувань, основна мета яких полягає в обґрунтуванні знання, предметом дослідження багатьох логіків стають практичні міркування, основна мета яких полягає у поясненні дій людини. Виникають нові розділи логічного знання, істотно пов’язані із різними галузями наукового знання і типами міркувань у них. Це – математика, право, лінгвістика, філософія, психологія, економіка, інформатика тощо.

Спочатку сучасна логіка повністю орієнтувалася повністю на аналіз лише математичних міркувань. За її допомогою вчені намагалися розв’язати проблему основ математичного знання після того, як були знайдені парадокси у теорії множин. Цей період в її розвитку іноді називають "класичним".

Біля джерела класичної логіки стояли поряд з багатьма дослідниками таки як Джордж Буль, Огастес (Августус) де Морган, Чарлз Пірс, Готлоб Фреге, Давід Гільберт та інші.

У їхніх працях було поступово реалізована ідея перенесення у логіку тих методів, які звичайно застосовують у математиці. Результатом цієї роботи стало створення таких розділів сучасної логіки як, логіка висловлювань.

Логічна форма, чи форма мислення, - це спосіб зв’язку елементів думки, її побудова, завдяки якій зміст існує і відображає дійсність. Дослідження логічних

форм безвідносно до конкретного змісту і складає найважливіше завдання науки логіки.

Отже, логіка – наука про людське мислення. Але на відміну від інших наук, які вивчають людське мислення, логіка вивчає мислення як засіб пізнання, її предметом є форми і закони, прийоми і принципи мислення, за допомогою яких людина пізнає оточуючий світ.

Людське мислення підпорядковується логічним законам і протікає в логічних формах незалежно від науки логіки. Люди мислять логічно, навіть не знаючи, що їх мислення підпорядковується логічним закономірностям. Але звідси не випливає, що вивчати логіку юристам чи іншим людям не потрібно. Знання законів і форм мислення, їх свідоме використання в процесі пізнання підвищує професійну культуру мислення, виробляє навик мислити більш грамотно, розвиває критичне відношення до своїх і чужих думок. Тому погляд, ніби вивчення логіки не має практичного значення, є хибним.

Мислити логічно – це значить мислити точно і послідовно, не допускаючи протиріч в своїх міркуваннях, вміти викривати логічні помилки. Ці якості мислення мають велике значення в будь-якій області наукової і практичної діяльності.

Література:

1. Тофтул М. Г. Логіка. – К., 1999. – С. 332.
2. Конверський А. С. Логіка. – К., 1998. – С. 32.
3. Руденко К. П. Логіка. – К., 1976. – С. 139.

ПОЛІЩУК Ярослав,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ

Вивчення батьківсько-дитячих стосунків є надзвичайно важливим як для розуміння факторів, що впливають на становлення особистості дитини, так і для організації виховної практики. Про значимість даної проблеми свідчить той факт, що багато авторитетних психологічних теорій, таких як психоаналіз, біхевіоризм або гуманістична психологія, не залишили без уваги цю проблему, розглядаючи взаємини батьків і дитини як важливе джерело дитячого розвитку.

Першим науковим напрямком, що поставив батьківсько-дитячі стосунки в центр розвитку особистості дитини, був, як відомо, класичний психоаналіз. Психоаналіз став визначальним напрямом основних концепцій дитячого розвитку, в яких ключова роль приділяється проблемі стосунків між дітьми й

батьками. У сучасних дослідженнях відбувається переорієнтація вивчення самосвідомості дитини до дослідження його поведінки, що найчастіше описується в термінах со ціальної адаптації й компетенції. Прихильність розглядається вже не як ставлення, а як стратегія поведінки з батьками. D. Baumrind запропонував класифікацію батьківських стилів поведінки, що включає 3 типи: 1) авторитетний; 2) авторитарний; 3) потуральний стилі; E.S. Schaefer, R.A. Bell розробили динамічну двухфакторну модель батьківського ставлення, де один із факторів відбиває емоційне ставлення до дитини: «прийняття-відкидання», а інший - стиль поведінки батьків: «автономія-контроль». Хоча дані теоретичні моделі були запропоновані більше 30 років тому, вони залишаються практично єдиними на сьогоднішній день, що дають змістовний опис батьківського ставлення.

Характер емоційного ставлення батьків до дитини можна назвати батьківською позицією. Це один із найважливіших факторів, що формують особистість дитини, Існує кілька варіацій цього фактора - від домінування до повної байдужості. Як постійне нав’язування контактів, так повна. Їх відсутність шкодять дитині. Дуже важливо налагодити контакт із дитиною, щоб згодом можна було говорити про віддачу з боку дитини. До дитини насамперед потрібно підходити без перебільшеної 30-середженості уваги, але й без надмірної емоційної дистанції, тобто необхідний контакт вільний, а не напружений або занадто слабкий І випадковий. Мова йде про та кий підхід, який можна охарактеризувати, як урівноважений, вільний, спрямований до розуму й серця дитини, орієнтований на його дійсні потреби. Це повинен бути підхід, заснований на певній незалежності, в міру категоричний і наполегливий, що є для дитини опорою й авторитетом, а не владним, командним наказом або посту пливим, пасивним проханням. Порушення контакту з дитиною проявляється в декількох характерних формах, наприклад, зайвої агресивності або прагненні коригувати поведінку дитини. В результаті розумного застосування заохочень розвиток людини як особистості можна прискорити, зробити більш успішним, аніж використовуючи покарання й заборони. Якщо всетаки вини как нестаток у покаранні, то для посилення виховного ефекту покарання по можливості повинне випливати безпосередньо за його провиною. Покарання більш ефективне в тому випадку, якщо провина, через яку дитина покарана, доказана. Дуже суворе може викликати в дитини страх або озлобити П. Поведінка дитини багато в чому залежить від виховання в сім’ї. У батьків об’єктивно складається певна, далеко не завжди усвідомлена Система виховання. Тут мається на увазі й розуміння цілей виховання, і прийомів виховання, і облік того, що можна й чого не можна допустити відносно дитини. Можуть бути виділені 4 тактики виховання в сім’ї та відповідні 4 типи сімейних відносин, що є передумовою й результатом їхнього виникнення: диктат, опіка, невтручання і співробітництво.

"Спілкування" те саме що переживань героїв відомої казки, довго дивилися на світ крізь зелені окуляри й свято вірили, що стіни будинків прикрашені справжніми смарагдами. Чи треба нагадувати, що першою реакцією на зустріч героїв з реальністю в цій казці було обурення: "Але ж це ж обман!".

Так і в дітей з батьками: або дитина втомився від нерозуміння батьків, або батьки, стурбовані відчуженістю дитини. Думаю, кожному з батьків знайома ситуація, коли, щиро піклуючись про свою дитину, він багато і правильно говорить про необхідність вчитися, про труднощі сучасного життя і т.д., але ці слова "йдуть у пустоту". І майже кожна дитина може пригадати, як, розповідаючи про свої радості і перемоги, бурхливо і захоплено, чує від батьків про оцінки, замість того, щоб порадіти разом з ним. Дійсно, як тут радіти, якщо ТАКІ оцінки! Іншими словами, Реальність Батьки абсолютно не співпадає з Реальністю Підлітка. І цілком зрозуміло, що в Реальності Підлітка відповідь почуття коханого хлопця, або сварка з близьким другом, або не розуміння оточуючих значно важливіше якийсь оцінки. Просто в 14-15 років людина так влаштована. І якщо мудра мама або тато згадають себе в цьому віці, то найімовірніше виявиться, що і з ними відбувалося щось подібне.

Взаємини в родині можуть носити різноплановий характер. На батьківсько-дитячих стосунках позначається тип сім'ї, позиція, що займають дорослі, стилі відносин і роль, яку вони відводять дитині в сім'ї. Під впливом типу батьківських стосунків формується особистість дитини

Література:

1. Волков. Б.С. Психологія підлітків: посібник для вузів: Академічний проєкт// https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/503194.pdf

2. https://vjazova-osvita.ucoz.ru/problemi_batkiv_i_ditej.htm

ПОРХУН Анастасія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ – ЗАПОРУКА НАШОГО ЗДОРОВ′Я

«Чисте довкілля – запорука нашого здоров′я», тисячі людей чули цей вислів проте лише одиниці по справжньому переймається ним. Вплив людини на довкілля стає все активнішим, нажаль, не в кращому розумінні цих слів. В більшості випадків люди, задовольняючи свої потреби, не думають які це несе наслідки для природи а потім і для них в подальшому.

Зараз, як ніколи, це питання найбільш важливе для людства. Правильніше буде сказати не питання, а проблема. Саме так – проблема, адже зараз біосфера перебуває в надкритичному стані, що за лічений час може призвести до глобальної катастрофи. На мою думку, найсумніше в цій ситуації, що люди самі собі створили таке навколишнє середовище. Цю думку чудово підтверджують слова Елізе Раклю: «Людина створює навколишнє середовище по своєму образу

і подобі», тобто нас оточує те що ми обрали самі. Природа відчуває вплив суспільства в усіх його напрямках. Забруднення води, повітря, атмосфери, масштабні сміттєзвалища, вирубка лісів та знищення мільйонів родючих ґрунтів, радіоактивні та ядохімікатні відходи – все це нищить не лише нашу планету, а й нас, і все це спричинено діяльністю людини, задля задоволення своїх потреб. Основними антропогенними забруднювачами є різні види електростанцій, також не менш важливою є проблема відходів, різні шуми від виробничих підприємств, транспорту, іонізуюче випромінювання, вібрації, світло-теплові впливи. На жаль, люди усвідомлюють глобальність проблеми вже тоді коли вона вже неминуча.

Отож, можна підсумувати звісно ми не можемо в один «клік» відмовитись від електростанцій, різних виробничих фабрик та заводів. Всі ці питання будуть, напевно , вирішуватись роками, а можливо і десятками років, проте хіба ми не можемо прибрати після себе, елементарно: викинути упаковку від морозива чи бичок від цигарки до смітника, а не до річки чи ставка; прибрати після свого відпочинку на природі; викидати сміття у відведенні для цього місця, а не залишити десь під деревом, бо лінь кудись далі іти. Ми маємо пам′ятати, що знищити своє довкілля та природу ми можемо в будь-який момент, а от відновити вже ніколи! Всі зміни починаються з себе, і ми просто зобов′язані їх робити поки ще не пізно, щоб не було як у вислові Б.Д. Орлі: «Коли висохне останнє дерево і помре остання тварина, ви зрозумієте, що у Всевишнього для вас немає іншої Землі».

ПРОКОПЕЦЬ Марія,
магістр І року навчання,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ В БІОТЕХНОЛОГІЇ

Стрімкий розвиток науки суттєво впливає як на функціонування суспільства загалом, так і на окремих людей. Безперечним фактом є й те, що сьогодні біологія та суміжні науки мають все більший вплив на життя людини. Таким чином, питання, що виникли в результаті швидкого розвитку та поширення біотехнологій, набувають життєво важливого значення. Сьогодні суспільство покладає великі надії на біотехнологію, ця наука може сприяти вирішенню безлічі людських проблем, таких як профілактика спадкових захворювань, одержання економічно цінних продуктів з людських відходів, заміна синтетичних антибіотиків на природні антибактеріальні речовини, а також вирішення більшості екологічних проблем, які ж кожним роком стають все більш помітними для людства. Однак з розвитком біотехнології пов'язано багато

застереженнь. По-перше, розвиток біотехнології призвів до появи багатьох галузей медицини та інтенсивного розвитку медичного обладнання. Сприйняття чи несприйн правомірності застосування біотехнологій до людини призвело до появи біоетики як відображення існуючих соціальних проблем (аборти, страта, євгеніка) та нових (генна інженерія, трансплантація, евтаназія) [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Біотехнологічні експерименти досить часто порушують мир і спокій суспільства та становлять реальну загрозу. Саме тому важливо проаналізувати це питання з філософської точки зору, щоб запобігти стрімкому розвитку та впровадженню сучасних технологій без належного вивчення та розгляду можливих негативних тенденцій та загроз для життя людини та людства в цілому. Біотехнологія характеризується набором технологій, орієнтованих на промислове використання мікроорганізмів, клітин, тварин та рослин та їх компонентів. Основні економічні перспективи біотехнології пов'язані із сільським господарством, тваринництвом, мікробіологічною промисловістю, харчовою промисловістю, охороною здоров'я, виробництвом фармацевтичних препаратів та вакцин. Крім того, нові розробки в галузі біотехнології можуть бути застосовані у гірничодобувній та обробній промисловості, хімії, виробництві нових матеріалів, енергетиці, інформаційних технологіях та навіть охороні навколишнього середовища та лісовідновлення. Застосування біотехнологічних методів, особливо генної інженерії, крім традиційних методів генетичної селекції дозволяє значно скоротити час, необхідне виведення нових сортів сільськогосподарських культур. Це відкриває шлях до вирішення проблеми виведення культур з підвищеною стійкістю до хвороб та сільськогосподарських шкідників, а також підвищеною стійкістю до заморозків та посухи [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Великі надії покладаються на виведення нових, високопродуктивних порід худоби шляхом поєднання методів генної інженерії з технологією клонування. Очікується, що у майбутньому технологія клонування знайде практичне застосування у тваринництві. Значний прогрес очікується і в галузі медицини у зв'язку з вивченням спадкових захворювань та розробкою генно-інженерних методів лікування. За досить короткий період генна інженерія вийшла на передовий край науки. Вона здатна втручатися в генетичний код людини та змінювати його. У разі лікування багатьох генетичних захворювань це може дати позитивні результати при лікуванні діабету, раку, синдрому Дауна і т.д [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. У медицині біотехнологія допомагає знайти шляхи зниження вартості виробництва ліків та отримання нових цінних лікарських сполук та діагностичних засобів на основі моноклональних антитіл. Також великі перспективи відкриває перед людством створення нових біотехнологічних методів моніторингу та охорони навколишнього середовища, включаючи повне знищення чи глибоку утилізацію токсичних промислових та побутових відходів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

На жаль, не можна виключити можливість того, що широке використання біотехнологій поза науковими лабораторіями принесе людству нові та

непередбачені екологічні проблеми. Зокрема, це стосується створення та випуску в довкілля нових видів мікроорганізмів, які не мають аналогів у природі, довгострокових наслідків масового споживання трансгенних продуктів, побічних ефектів масової вакцинації та широкого застосування нових ліків. Особливе занепокоєння викликає можливість використання біотехнологічних досягнень терористами. Революційні розробки в галузі біотехнології провокують філософські роздуми про найближчі та довгострокові наслідки застосування біотехнології [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Таким чином, дослідження феномену біотехнологій в науковому, соціальному, культурологічному та філософському планах необхідні для розуміння специфіки цього явища і прогнозування подальших перспектив його розвитку та впливу на навколишній світ і людину, загалом. До того ж, необхідно виділити основні принципи, що регулюють використання біотехнології у розрізі безпеки. А вважати біотехнологію кроком до глобального розвитку чи загрозою, вирішувати вже кожному.

Література:

1. Удовика Л.Г., Чумак О.В. Етичні аспекти впровадження біотехнологій в умовах розвитку інноваційного суспільства // Влада. Людина. Закон. – 2009. – № 5. – С. 42-51.

2. Чорномороденко І., Качак Н. Біотехнологічні інновації та їх глобальний характер: філософський аналіз // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії. – 2017. – № 11. – С. 77-83.

3. Ніколаєнко Н.В. Філософські проблеми сучасних антропогенетичних досліджень // ВІСНИК НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2015. – № 2. – С. 61-67.

4. Вандишев В.М. Біотехнології й людина: ідеологія і практика // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2008. – № 34. – С. 80-86

5. Філосовські проблеми гуманітарних наук альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; редкол.: Л. В. Губерський (голов. ред.) [та ін.]. - Київ : [б. в.], 2004 .

РОЖКОВ Юрій Григорович,
доктор філософії з філології, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СПЕЦИФІКА І СУТНІСТЬ ІРРАЦІОНАЛІЗМУ

Ірраціоналізм – це позначення ідеалістичних течій у філософії, які, на противагу раціоналізму, обмежують або заперечують можливості розуму в пізнанні і будують своє розуміння світу на чомусь ірраціональному, тобто недоступному розуму або чужому йому, стверджуючи нелогічність і

ірраціональність характеру самого існування. Поняття «ірраціоналізм» охоплює різні філософські системи і течії, які акцентують увагу на тих чи інших сторонах духовного життя людини, що лежать поза раціональним, такі як воля (у волюнтаризмі), відчуття та інтуїція (в інтуїтивізмі), містичне «просвітлення», уява, інстинкт або «несвідоме». Усі релігійні та релігійно-філософські вчення за своїм основним змістом є ірраціоналістичними, хоча в подальшій інтерпретації вони використовують форми раціонального мислення.

Ірраціоналізм з його запереченням раціонального пізнання слід відрізняти від агностицизму, який стверджує повну і принципову неможливість об'єктивного пізнання світу.

Ірраціоналістичні течії в найзагальнішому розумінні можна простежити через всю історію філософії: вони характерні, наприклад, для середньовічного містицизму, який, на відміну від раціоналістичних тверджень схоластики, бачив шлях до досягнення Бога в надраціональному його пізнанні і почутті. Ірраціоналізм у вузькому сенсі слова позначає ті течії буржуазної філософії, які розвивалися на противагу сучасному раціоналізму. Наприклад, «філософія почуття і віри» Ф. Х. Якобі, що протистоїть раціоналізму Просвітництва, «філософія одкровення» останнього періоду Ф. В. фон Шеллінга, волюнтаристські концепції А. Шопенгауера (Німеччина), доктрини С. К'єркегора (Данія), які є своєрідною реакцією на ідеалістичний раціоналізм німецької класичної філософії і, зокрема, гегелівський панлогізм. Найвидатнішими ірраціоналістами середини 19 ст були Ф. Ніцше — основоположник філософії життя, Е. Гартман (Німеччина) з його «філософією несвідомого».

Ірраціоналістичні тенденції набули широкого поширення внаслідок кризи буржуазного суспільства і його культури в кінці 19 — початку 20 вв.(століття). Особливо яскраво ірраціоналізм виявляється в таких течіях, як філософія життя (В. Дільтей, Німеччина; Г. Бергсон, Франція) і екзистенціалізм (М. Гайдеггер, Німеччина), але ірраціоналістичні течії характерні й для інших напрямків сучасної буржуазної філософії (наприклад, деякі різновиди неопозитивізму). Ірраціоналізм знаходиться в прямому протиріччі з марксистсько-ленінською філософією, яка має науковий і матеріалістичний світогляд.

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна,
кандидат філософських наук, доцент
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РАЦІОНАЛІЗМ ТА СИМВОЛІЗМ В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЕСТЕТИЦІ

Наукові дослідження з естетики представляють доволі послідовну та повну історичну картину. Одначе залишається чимало недосліджених аспектів доби Середньовіччя.

Цій епосі закидають відсутність естетичної чутливості та релігійний догматизм: традиційність середньовічної культури була піднесена до ступеня канонічності, а розуміння краси носило суто умоглядний характер. Водночас релігія опинилася в ситуації нерозв'язної суперечності - вона мала заперечувати красу реального світу і людини та враховувати те, що матеріальна предметність буття створена творчою могутністю Бога, який оцінював свої творіння словом «добре». Щоб релігійний обряд був привабливим для широкого кола віруючих, він повинен викликати естетичні емоції: задоволення, радість зустрічі з прекрасним і піднесеним як символічними проявами божественного. Таким чином, релігійна культура виявилася скутою протилежними установками.

Для людини Середньовіччя переживання умоглядної краси сприймалося як моральнісна та психологічна реальність. Разом з тим, царина естетичних інтересів середньовічної людини не обмежувалася тільки лише надчуттєвою красою. Середньовічні доктрини брали до уваги смак звичайної людини, смак художника та прихильника мистецтв.

Релігійні моралісти та аскети також не були байдужі до радощів земного бутя. Автори-містики не ставлять під сумнів саму красу та приємність оздоблення церков, одначе засуджують нездоланну прибавливість прекрасних речей. Середньовічні автори, виступаючи з критикою розкішного мистецтва, демонструють живе переживання прекрасного. Св. Фома радить уникати музичних інструментів саме тому, що вони викликають надзвичайно гостру насолоду й тим самим здатні відволікти душу віруючого від істинного призначення священої музики. Отож, відмова від інструментальної музики пов'язана з визнанням згубного впливу естетичної реальності, але не із її запереченням (Умберто Еко).

Важливим для розуміння менталітету середньовічної людини є символіко-алегоричний аспект середньовічного естетичного сприйняття. Вже у ранньому християнстві символічні зображення посідають важливе місце. Хрест, якір, корабель, виноградна лоза, вівця, пастух з ягням на плечах – всі ці зображення були для християн символами та знаками глибоких релігійних таємниць (В. Бичков). Символізм та алегоризм відсилали до неосягненної реальності, яку неможливо було виразити в словах і поняттях, відтак знак та символ, алегорія були проекціями божественного. Бог дивним та невимовним чином створює кожне творіння, являючи себе у ньому, роблячи видимим та пізнаваним те, що є у Ньому прихованим і незбагненним. Достатньо звернути свій погляд на видиму красу світу, щоб побачити безмірну гармонію боговиявлення.

Звичайна людина не могла осягнути ті образи й поняття, що їх подавали основоположники християнського віровчення, вчителі у строгих богословських формулах. Образна форма полегшувала сприйняття християнських істин, і після Аррaського Собору 1025 року розгорнулася дидактична кампанія з виховання простолюдинів через символ, алегорію, живопис. Символічний умонастрій проникає у середньовічний менталітет: страус стає символом справедливості; пелікан стає символом Христа, що віддає свою кров заради людства. Одного разу сприйнята як символ, річ, навіть фантастична, як то гіппогриф, єдиноріг, стає реальною та наділяється значенням та смислом (Умберто Еко).

Ментальні можливості Середньовіччя обмежувались релігійним почуттям. Уся культура, починаючи від культури матеріальної, була вбудована у структуру релігійного. При цьому християнська культура, демонструючи зверхнє ставлення до всього мирського, звертає свою увагу до земного світу в межах, сумісних з християнським віровченням. Ці зміни стали можливими завдяки тому, що Середньовіччя з великою повагою ставилося до античної традиції.

Мистецтво середньовічної культури виявилося в парадоксальній ситуації. Воно не було самостійним, оскільки підпорядковувалося вимогам релігійної, а не естетичної свідомості. Можливості його формоутворення були жорстко підпорядковані канонам і догматам. При цьому середньовічне мистецтво досягло дивовижної художньої сили, створило твори, що глибоко переживаються й сучасними поціновувачами естетичних цінностей.

СИРИЦЯ Вікторія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОЛОДЬ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Соціальні мережі об’єднують мільйони людей. Кожен з нас використовує їх як інструмент спілкування на великій відстані. Соціальні мережі сьогодні стали невід’ємною складовою життя кожного користувача Інтернету. Оскільки я є представником сучасної молоді, я можу зазначити що в спілкуванні ми використовуємо сленг. Для нас це як своєрідний показник обізнаності в сучасних трендах. Якщо ти розумієш сленг, отже ти розумієш сучасний потік.

Проблема молодіжного мовлення важлива з лексичного погляду, однак вона мало досліджена, тому потребує глибокого розгляду. Адже сучасна людина не уявляє себе без Інтернету, тому засоби та способи передачі думок є важливою темою для вивчення. Сленг у соціальних мережах у різних аспектах вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти, серед яких Л. Ставицька, Д. Гаврилюк, О. Левінтова, та інші.

Молодіжний сленг – це слова і вислови, властиві молодим людям і часто ними вживані, що не сприймається старшими поколіннями як загальновживані або літературні. Слова і вислови стають сленговими не тільки завдяки їх нетрадиційному написанню або словотворенню, а перш за все тому, що їх вживає обмежене коло людей певного віку, а, по-друге, ці слова привносять у мову особливий змістовний відтінок бачення світу очима молоді та світосприйняття. Соціальна мережа – це веб-сайт або інша служба у Всесвітній павутині, яка дозволяє користувачам створювати публічну анкету, складати список користувачів, якими вони можуть спілкуватися.

У зв’язку зі стрімким розвитком комп’ютерних технологій, появою нових пристроїв словниковий запас користувачів соціальних мереж змінюється і розвивається щодня. У результаті чого виникло нове явище – молодіжний комп’ютерний сленг. Комп’ютерний сленг характеризується лаконічністю та мовною грою, у ньому багато скорочень та своєрідної символіки. Одним із найпродуктивніших способів творення сленгових одиниць у соціальних мережах є запозичення із англійської мови (спіч, фейк, меседж, лайк, комент, ліфтолук, хештег, селфі), оскільки вона є мовою міжнародного спілкування. Креативність учасників комунікації сприяє виникненню нової лексики у мережі.

Шляхи утворення комп’ютерного сленгу досить неодноманітні, але всі вони зводяться до того, щоб пристосувати англійське слово до українського, зробити його простішим для розуміння, придатним для використання. Все більше набирають обертів у соціальних мережах абревіація та скорочення слів як способи утворення сленгізмів (ОК, LOL, ХЗ, СПС, ЗДР, ОМГ, 2DAY, норм, інфа, бро), оскільки економлять час молоді та і взагалі користувачів мережі, що так цінують швидкість набору тексту. Ці способи творення сленгізмів більш поширені у приватному листуванні або у коментарях до постів.

Таким чином, соціальні мережі сьогодні є особливим дискурсом, мовним полем для значної кількості користувачів, реалізуватися в яких їм допомагають сленгові слова, що репрезентують власну індивідуальність вербальними і невербальними параметрами.

СИРОТІНА Олена Олексіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РАЦІОНАЛІЗМ ЯК СУЧАСНА ПОЗИЦІЯ ФІЛОСОФІЇ

Актуальність дослідження раціональності викликана необхідністю осмислити сучасну картину світу та зростання ролі людини в ній, усвідомити її індивідуальність, відповідальність, розумність, виробити нову стратегію людської життєдіяльності у ситуації невизначеності подальшого розвитку цивілізації та у зв'язку з наростанням глобальних кризових явищ у суспільстві.

Саме поняття раціональності традиційно відноситься до філософського руху, заснованого Р. Декартом. Пізніше воно було розвинене в картезіанстві як універсальний пізнавальний метод. Ідея раціональності та спосіб мислення, що базується на ній, сприяли перетворенню предметів реальності на розумові форми та абстрактному конструюванню ідеальних об'єктів у свідомості людини. Система філософських поглядів Декарта стала підґрунтям всіх базових аспектів нашої сьогоднішньої концепції когнітивного та раціонального, обґрунтувавши відмову від суджень, заснованих на вірі, на користь принципів очевидності, достовірності та доказовості. Запропоноване Декартом використання

раціоналізму як універсального методу пізнання сприяло побудові наукового знання за єдиною системою, в основі якої знаходився самостійно мислячий суб'єкт, що дозволяло утвердити перевагу раціонального мислення над чуттєвим знанням.

У ході історичного розвитку чиста раціональність поступово набувала сполученості з суб'єктом пізнання. Так, І. Кант стверджував, що в основі наукового пізнання лежить не відображення об'єкта, що вивчається, а діяльність мислення щодо його конструювання.

Достовірність знання забезпечувалася об'єктивністю, що ототожнюється з необхідністю та загальністю, зумовленими якостями та властивостями трансцендентального суб'єкта з властивим йому допитливим розумінням дійсності.

Були переосмислені відносини між суб'єктом та об'єктом пізнання, трансцендентальний суб'єкт став трактуватися як основа предметного світу. Керував діяльністю суб'єкта розум − найвищий прояв пізнання, що оперує ідеями як уявленнями про мету. Подальшу трансформацію поняття раціональності розкриває позиція Г. Башляра, який вважав, що якщо ми хочемо визначити раціоналізм, то його слід би визначити як очевидно відновлювальне мислення, і відновлюване щодня. Основні ідеї у його концепції раціональності висловлювалися поняттями, що визначають відсутність абсолютного розуму, функціональність та рухливість раціоналізму. Саме цим були обумовлені відкриття першої половини XX ст. (зародження нової онтології, філософське осмислення квантової механіки та теорії відносності), підтвердили раціоналістичну сутність людського пізнання.

Раціональність, що зароджується в історико-культурному просторі XXI ст., можна називати диспутаційно-діалогічною, оскільки вона відкриває шлях зворотної причинності, сприяє розвитку інтуїтивних прозрінь, які впливають ціннісне бачення навколишнього світу. Специфіка прояву різних аспектів раціональності виявляється у всіляких формах її пізнання, тому в сучасній філософської літератури розроблено кілька типологій раціональності, які відрізняються один від одного за низкою критеріїв: історичному; рівням абстрактно-логічного ступеня пізнання; етапам та способам пізнання об'єкта дослідження. В результаті склалася ситуація, коли «замість одного розуму виникло багато типів раціональності». Викладені вище думки різних авторів про раціональність дозволяють зробити висновок про послідовний, безперервний, спадкоємний характер її культурно-історичного розвитку. Можна зробити висновок, що отримання остаточного і постійного визначення є вкрай малоймовірним. Усвідомлення єдності її природи та різноманіття філософських поглядів на проблему дозволяє запропонувати таку інтерпретацію досліджуваного поняття. Раціональність представляє собою єдність філософської, історичної, гнучкої, складної, багатоаспектної, не зумовленої наперед сутності, заснованої на принципах розумності, розсудливості, доцільності, яка динамічно розвивається і змінюється разом з розвитком та поглибленням різних галузей людського знання, що характеризують пізнання, спілкування та діяльність

Філософія XIX та XX століть характеризується боротьбою двох тенденцій – раціоналізму та ірраціоналізму.

У філософії Нового часу, раціоналізм розглядався як альтернатива емпіризму та сенсуалізму («в розумі немає нічого такого, чого не було б у почуттях, крім самого розуму»). У цьому контексті раціоналізм – це методологічна установка, за якою розум є основою пізнання та досягнення істини. Слід зазначити, що і раціоналісти, і емпіристи, незважаючи на всі їхні розбіжності щодо заснування достовірного знання, вірили в безмежні можливості розуму та науки. Але раціоналізм можна розуміти ширше, не тільки стосовно теорії пізнання. До раціоналізму належать і ті мислителі, які вважають розум основою поведінки людей, найвищою частиною (ядром) структури особистості, основою буття. І це більш широке трактування раціоналізму полягатиме в наступному: раціоналізм – це філософсько-методологічна установка, згідно з якою основою буття, пізнання та поведінки людей є розум.

Долі класичної та некласичних версій раціоналізму нерозривно пов'язані з історичною еволюцією європейської (а через неї – світової, загальнолюдської) культури. Сучасна криза культури, яка ймовірно підійшла до переломного моменту своєї історії, серйозно зачіпає підстави раціоналізму, критика якого часто набуває контркультурного характеру. Тому сучасний раціоналізм, відповідаючи на виклик часу, еволюціонує до більшої адаптивності, асимілює діалогічні форми взаємодії культур, відмовляється від надмірної жорстокості та апріорності своїх кордонів і водночас наполягає на основній ролі раціональних засад людського буття.

СОЛОХА Валерія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Кримінологічний дискурс розгортається історично і в кожний момент часу на кількох рівнях: методології, теорії та практики. Якість взаємодії дискурсів визначає зрештою ефективність протидії злочинності. У ході дискурсу розвивається наукова проблематика цієї протидії, розробляються заходи кримінальної політики, удосконалюються організаційні форми та методичне забезпечення правоохоронної діяльності, формуються різноманітні практики протидії злочинності.

Ідея про виділення кримінологічного дискурсу як предмет (і об'єкт) спеціального аналізу - належить професору А.Е. Жалинському і має важливе значення у розвиток кримінологічної науки. На його думку, кримінологічний

дискурс є обов'язковою складовою загальносоціального дискурсу про злочинність, у якому беруть участь всі суб'єкти соціальних відносин[1, с. 15-22].

У історичному контексті з'ясовується, по-перше, що специфіка дискурсу не зводиться до формуванню простих суджень про об'єкт дискурсу. Саме дискурси у своєму історичному русі утворюють практики, які "систематично формують об'єкти, про які вони говорять". Причому буквально: у дискурсивних практиках «окреслюється» область, про яку вони говорять, як і те, що вони говорять; дискурси «змушують його виявитися», «роблять його іменованим». Але так само разом з об'єктами в дискурсі виробляються ідеї, поняття, рубрики та ін. Елементи, що утворюють структуру тематичного дискурсу[2, с. 23-33].

Ще давніша і «велика» ідея, на яку слід звернути увагу у кримінологічному дискурсі, взагалі загубилася на стиках міждисциплінарного знання.Вона сформульована 1939 р. у книзі Г. Руше та О. Кіршхаймера, і дає «найважливіші орієнтири» для теорії та практики протидії злочинності. Але для кримінологічної науки вона звучить надто революційно і, мабуть, саме тому не може відтворюватися у межах сучасного кримінологічного дискурсу.

Поєднання політичних, економічних, правових та власне соціальних аспектів, ефектів, витрат, при вирішенні кримінально-правових проблем – вирішальна ознака включення соціального контексту на розгляд цих проблем. Щоб мислити подібне переплетення, необхідно мати у своєму розпорядженні спеціальний аналітичний інструментарій та відповідний категоріальний ряд. Одне з перших понять у цьому ряду, яке пропонує М. Фуко, - "економія влади карати" [3, с.318-319].

Виділення та виведення на перший план економічної складової у розгляді кримінально-виконавчих систем ще одна важлива ідея формування повістки перспективного кримінологічного дискурсу. Цю ідею найчастіше пов'язують з ім'ям лауреата Нобелівської премії з економіки Г. Беккера за розробку їм економічного підходу до злочинів та покарань [4, с. 3-17].

Стан аморфності сучасного криміногенного дискурсу, який не дозволяє «класичній» догматиці придушити паростки перспективного кримінологічного дискурсу, може бути корисним. У цьому дискурсі, як зазначає професор Жалінський, «кримінологія має розцінюватися лише як один із соціальних інститутів, які забезпечують розуміння злочинності». Це є очевидно, і вже сталося. Але ніхто не заважає і нічим не зумовлено, що кримінологічний дискурс продовжуватиме розвиватися і надалі своїх «класичних» межах.

Література:

1. Жалінський А.Е. Кримінологічний дискурс про злочинність/А.Е. Жалінський / / Право та політика. - 2006. - № 8; 695 с.

2.Фуко М. L`Archeologiedusavoir/M. Фуко. – Париж: Галлімар, 1969; 265 с.

3.ФукоМ. Surveiller et punir Naissance de la prison / М. Фуко. — Париж : Editions Gallimard, 1975; 319 с.

4. БеккерГ. С. Економічнийаналізіповедінкалюдини / Г. С. Беккер // Досягненняповедінковоїекономіки / заред. Л. Грін, Й. Кагель. — Норвуд :Ablex Publ. корп., 1987;40 с.

СІРОШТАН Богдан,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ

Все частіше доводиться чути про булінг в українських школах, жорстокість дітей часто переходить усі межі. Бійки між школярами і психологічне насилля можуть нанести непоправної шкоди дитині. Поняття булінг з`явилося ще в 1990 роках, з легкої руки британського журналіста Ендрю Адамса. Це поняття пішло від англійського слова "Bully" що в перекладі означає хуліган. Науковці досліджують це явище досить активно вже впродовж десятиліть, але ще й досі не дійшли згоди у визначенні поняття булінг.

Загальне визначення класифікує це поняття як прояв агресивної поведінки, яка зазвичай повторюється. Вона має на меті образити людину, завдати їй шкоди, викликати почуття страху або внутішню тривогу. Зазвичай булінг виникає в ситуації в якій існує реальний чи уявний дисбаланс сил, коли хтось є значино сильнішим а хтось слабшим.

Є багато видів булінгу. Він виявляється у таких формах:

Фізичний – завдання шкоди, побиття, чи крадіжка

Словесний – обзивання, глузування або висловлювання які ображають особистість, або віросповідання, расу або сексуальну орієнтацію

Соціальний – виключення інших із групи чи розповсюдження пліток.

Електронний – (зараз відомий як кібербулінг) розповсюдження чуток, коментарів та іншої образливої інформації, через соціальні мережі, електронну пошту, сайти та інше.

Як відрізнити звичайний конфлікт від булінгу?Не кожна сварка чи суперечка є булінгом, цькування це тривалі, повторювані дії, а одинична сутичка між учасниками таким не може вважатися. Наприклад, якщо друзі посварилися та побилися чи діти разом весело штовхалися, але одна із них впала і зазнала якихось травм - це не вважається булінгом. Проте, якщо підлітки на чолі з булером регулярно насміхалися, принижували або нецензурно обзивали та били, викладали в соцмережі непристойні чи відфотошоплені знімки дитини – це вже серйозний булінг.

Булінг зазвичай стосується підлітків, адже у свідомому віці у людей змінюються інтереси, та приходить розуміння наслідків своїх вчинків. Але для підлітків це може стати великою проблемою, яка може завдати дитині психологічних травм. Якщо дитина піддається цькуванні їй треба обов`язково допомогти. Треба пояснити, що треба звернутись за допомогою до батьків, вчителів, психолога, можливо до друзів яким вона довіряє. Якщо ви стали свідком приниження когось, треба обов`язково допомогти. Вчені радять зайняти

нейтральну позицію, адже обидві сторони потребують допомоги. Можна пояснити чому ці дії є булінгом, та як можна їх призупинити. Ні в якому разі не треба згадувати такі слова як “жертва”, “агресор”. Чітко і наполегливо попросіть дитину припинити таку поведінку, але не погрожуйте обмеженнями і покараннями. Зверніться до шкільного психолога і проконсультуйтеся щодо поведінки дитини під час занять – агресивна поведінка і прояви насильства можуть бути ознакою серйозних емоційних проблем. Якщо дитина не усвідомлює, або повторюється подібна ситуація, треба повідомити поліцію.

Яка відповідальність настає за вчинення булінгу?

До прийняття змін до законів щодо протидії булінгу (цькуванню) відповідальності за його вчинення в Україні не існувало, але з прийняттям нового закону було запроваджено адміністративну відповідальність.

Відтепер вчинення булінгу (цькування) стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу карається штрафом від 850 до 1700 грн або громадськими роботами від 20 до 40 годин. Якщо це буде рецедив протягом року то такі дії караються штрафом у розмірі від 1700 до 3400 грн або громадськими роботами на строк від 40 до 60 годин. У разі вчинення булінгу (цькування) неповнолітніми до 16 років, відповідатимуть його батьки або особи, що їх заміняють. До них застосовуватимуть аналогічний штраф від 1700 до 3400 грн.

В заключенні, на жаль булінг існує, ми ніяк не втечемо від реальності, але потрібно намагатись запобігати цьому явищу, та бути не байдужим. Це має проявлятись не тільки при цькуванні, а й у буденному житті .

ТАРАН Вадим,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЧИ ІСНУЄ АБСОЛЮТНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ?

Багато хто з нас марить про абсолютну справедливість, але чи є вона насправді? Адже поняття "справедливість" вигадала людина, спираючись на свою уяву. Насправді її не існує: ні в чому не винні діти народжуються інвалідами, хороші люди страждають, а погані - наживаються на цьому і не отримують жодної кари. Перемагає найсильніший, а не найдостойніший. Тому говорити про абсолютну справедливість не доводиться, адже світ не переробити. Щоб обґрунтувати це наведу літературні приклади.

Життя надто складне, і неможливо розсудити, що справедливо, а що ні. Це підтверджує приклад із роману Л.М. Толстого "Війна і мир". Щасливий фінал нібито все розставляє по своїх місцях: погані герої зазнають поразки, а хороші

торжествують. Але навряд чи їхній тріумф заслужений. Після війни 1812 року благоденствують тільки знатні пани на кшталт Ростових і Безухових. Так, вони воювали чесно, але навряд чи більше за Тихона Щербатого або Платона Каратаєва. А що отримали селяни за свою працю? Та ж кабальна залежність від поміщиків, та ж неповага. Адже автор ставить Миколі в нагороду, що він не б'є більше власних підлеглих. При цьому вона і його сім'я живуть за рахунок їхньої підневільної праці і, як і раніше, толком нічого не роблять. Так, вони хороші люди, але їхнє привілейоване становище не має нічого спільного зі справедливістю. Навіть за позитивного результату немає реалізації принципу "око за око". Якби вона була, скасування кріпосного права відбулося б після війни, а все надбання поміщиків було б розділене між людьми, і всі б працювали в рівних умовах. Судячи з усього, навіть у творах із гарним фіналом автори не можуть показати абсолютну справедливість, адже її навіть уявити собі складно.

У реалізмі автори обмежені рамками напряму, адже потрібно показувати те, що є насправді. А що якщо ми проаналізуємо фантастичний твір, де можливо все? Розглянемо повість Е. Замятіна "Ми". Світ під владою тоталітаризму став втіленням ідеалів рівності: усі знеособлені, поневолені, позбавлені особливості. Кожна людина - тільки гвинтик у загальній системі. Жителі держави не мають імен і навіть зачісок - усі мають однаковий вигляд, відрізняються тільки номери на одязі, як у таборі смерті. Кожен належить усім: для кохання можна просто взяти талон. Дітей виховує держава, а дорослі мають лише працювати і думати про загальне благо. Здавалося б, у такій системі можлива абсолютна справедливість, адже ліквідовано всі соціальні протиріччя між людьми. Однак чи справедлива їхня участь? Через інакомислення герої зазнають репресій, елементарні права та свободи в них відбирають, а всі інновації працюють над тим, щоб залишити їх останнього - фантазії. При цьому правитель живе в зовсім інших умовах. Тому навіть тут, у стерильній обстановці антиутопії, немає місця абсолютній справедливості.

Таким чином, абсолютна справедливість - це міф, вигаданий людиною, як і саме поняття справедливості. У реальності немає ні того, ні іншого, але що ближче до цього абстрактного принципу взаємодії, то менше лишається соціальних та особистих суперечностей. Тому необхідно прагнути до створення рівних умов і свобод, але не перебільшувати це прагнення, яке може перетворитися на основу для моторошної антиутопії.

ТИЩЕНКО Вікторія,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНДУКЦІЯ ТА ДЕДУКЦІЯ ЯК МЕТОДИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Логіка це наука, яка вивчає закони і форми мислення. Мислення в свою чергу підкоряється логічним законам і протікає в логічних формах незалежно від науки логіки. Вона є лише наслідком існування певного закономірного стану речей і є його систематизоване і упорядковане відображення. Знання науки логіки потрібні всім людям, адже вони мислячі істоти, які функціонують у сучасному світі. Логіка посідає особливе місце та має важливе значення у діяльності юристів, криміналістів, суддів, правоохоронних органів, адже використовується для вирішення всього спектра юридичних задач, регулювання трудових, майнових відносин, соціально-правового захисту населення.

Для кожного юриста добре відомі такі терміни, як індукція та дедукція, що є методами наукового пізнання.

Індукція (від лат. *Inductio – уведення, наведення, представлення, спонукання*) – це 1) метод наукового пізнання, який полягає в дослідженні руху знань від одиничного до часткового або й загального; 2) вид опосередкованого умовиводу, в якому з одиничних суджень-засновників виводять часткове або й загальне судження-висновок [1]. Інакше кажучи, це рух нашого мислення від чогось часткового до загального, від знання окремих фактів до знання законів, від менш універсального до більш універсального знання.

Особливістю цього методу наукового пізнання є те, що знання, які ми отримуємо, використовуючи індукцію, носять ймовірний характер.

Індукція широко використовується у різних науках. За допомогою її у сучасному світі побудовані найважливіші природні класифікації у ботаніці, географії, зоології, філософії, астрономії. Наприклад відкриті Йоганном Кеплером закони руху планет було отримано з допомогою індукції з урахуванням аналізу астрономічних спостережень Тихо Браге. У свою чергу, кеплерівські закони послужили індуктивною основою при створенні механіки Ньютона (яка стала зразком використання дедукції) [2].

Дедукція (від лат. *deductio — виведення*, висновок) – це метод наукового пізнання, який полягає у переході від деяких загальних посилок до приватних результатів-наслідків [2]. Інакше кажучи, це рух нашого мислення від загального до часткового, окремого. Тобто, для того, щоб отримати нове знання про предмет або групу однорідних предметів, треба спочатку знайти найближчий рід, до якого входять ці предмети, а потім застосувати до них відповідний закон, властивий всьому даному роду предметів. Отже, перехід від загальних знань до конкретних.

Особливість цього методу наукового пізнання є те, що від істинних посилок вона веде тільки до істинного висновку.

Переважно усі природничі науки одержують нові знання за допомогою дедуктивного методу, але найбільше значення дедукція застосовується в математиці. Цю науку можна вважати власне дедуктивною. Оперуючи математичними поняттями й будуючи міркування при вирішенні поставленої задачі на дуже загальних поняттях, математики, як правило, найчастіше вимушені використовувати дедуктивний метод. Цей метод використовують в логіці, математиці, фізиці.

Найбільш відомий приклад даного метода є літературний та художній персонаж Шерлок Холмс, хоч насправді він вдавався до індукції. Він відштовхувався від загальної, повної картини злочину з усіма підозрюваними до приватного – розглядав кожного, хто був можливим його учасником, вивчав мотиви, поведінку, звички, мислення і шляхом логічних висновків і виключення визначав злочинця, надавши обґрунтовані докази.

Отже, метод дедукції протистоїть методу індукції – коли висновок робиться на основі міркувань, що йдуть від часткового до загального. Тобто, вони використовуються, як і інші методи наукового пізнання, в інформаційно-аналітичній діяльності. У нашому повсякденному житті ми користуємося найпростішими варіантами дедукції та індукції, найчастіше навіть здогадуючись про це.

Література:

1. Логіка: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 400 с. (Альма матер)

2. Жіночий журнал про красу та моду - Дедуктивний метод. Що таке дедукція - переваги та недоліки методу Дедукція хто вигадав.- 2022.- https://goaravetisyan.ru/uk/deduktivnyi-metod-chto-takoe-dedukciya---dostoinstva-i/

УЛАНСЬКИЙ Всеволод,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОРАТОРСТВО ЯК МИСТЕЦТВО У СУСПІЛЬСТВІ ТА ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Ораторство – це досконале вміння говорити до групи людей у структурований, виважений спосіб із наміром надати інформацію, вплинути, чи розважити слухачів, що у широкому сенсі є розділом мистецтва. Тобто,

ораторство в вузькому значені – це вміння говорити свою думку, доводити та захищати її.

Оратор – це той, хто виголошує промову, а також людина, що володіє даром красномовства або володіє ораторським мистецтвом. Тобто, оратор – це особа, яка доводить думку до суспільних мас.

Поетами народжуються, ораторами стають - Марк Туллій Цицерон.

Чому вміння хоч трохи володіти ораторством так потрібно в сучасному житті ? чому це так потрібно в юриспруденції ? Відповідь доволі дуже проста. Сучасний світ – це світ де люди мають право виражати та критикувати думки, приводити аргументи, спростовувати аргументи – все це в тому чи іншому сенсі є вміння володіти ораторством.

Але, доволі багато людей, особливо молодих не можуть, або не в стані виражати свою думку, із-за страху бути засудженими, або будучи поставлені в некомфортному для себе положенні. Але, усі ці страхи потрібно долати, тому що суспільні маси зацікавленіше будуть слухати впевнених у собі людей, повним ентузіазмом та знаючими як захищати свою, або громадську думку, ніжтиху не впевнену в собі особу.

Ораторське мистецтво — це мистецтво впливу на слухачів. Оратор впливає на людину всебічно: на її розум, почуття, орієнтацію, настрої, бажання, вчинки та дії. Хороший оратор — думок і слів організатор, а це важче, ніж організація людей: адже не видають наказу думати так, а не інакше. [1. С. 4.].

Для чого молодому юристу потрібно засвоїти навички ораторства ? Юрист – це багатопрофільна спеціальність, маючи яку людина може працювати як у державному апараті, так і у суспільстві. Майбутні адвокати, які будуть захищати людей, повинні вселяти істинність та правдивість своєї думки, якщо людина не зможе говорити на публіці та захищати те що вона сказала, це може не дуже гарно зіграти на репутації людини. А якщо людина впевнено, чітко, та професійно відстоює свою думку, ця людина навпаки запам’ятовується в очах слухачів як ярка та знаюча свою справу людина.

А для цього юристи, виступаючи публічно (і не лише в суді), мають уміти побудувати свою промову таким чином, щоб привернути увагу аудиторії і утримати її впродовж всього виступу, повно і об’єктивно дати аналіз проблемі, побудувати систему доказів або спростувань, зробити певні висновки і переконати в їх правильності аудиторію. При цьому необхідно володіти прийомами здійснення психологічного впливу на аудиторію, знайти єдино необхідні слова для виразу своїх думок (і чим змістовніша думка, тим досконалішою повинна бути її форма)[1, с.13.].

Судова аудиторія створює передумови врахування загальних правил взаємодії з аудиторією, зважаючи й на обмеження в спілкуванні з учасниками процесу згідно з законом. Тобто судова аудиторія характеризується структурованістю за процесуальними ролями та незалежністю учасників процесу[1, с. 136].

У суспільному житті без слова, без його впливу не обійтись. Дійсно, як можна сказати, що одна думка істинніша за іншу? Можна лише говорити, що одна думка переконливіша за іншу. Навчитися переконливості, навчитися

робити слабку думку сильною — таке завдання можна виконати за допомогою ораторського мистецтва, звертаючись і до розуму, і до почуття людей. Хто володіє таким мистецтвом, той може переконати будь-кого й добитися торжества своєї думки [1, с. 4].

Як студенту можна доторкнутися до ораторського мистецтва? Для того щоб засвоїти ораторське мистецтво, потрібно багато років над цим працювати. Але, сьогодні сучасність, є інтернет, завдяки якому ми можемо дізнатися про психологічні та етичні моменти цього мистецтва та почати засвоювати хоча би базу, якісь основи ораторства. Ораторство – це навичка, яка знаходиться у пасивній базі людини, якщо людина захоче, вона зможе розбудити цю навичку.

Таким чином, ораторське мистецтво можна визначити як комплекс знань, умінь і навичок оратора щодо підготовки і проголошення переконливої промови. Під цим розуміється цілий комплекс знань і умінь: формулювання проблеми, висування ідеї (знаходити предмет розмови),мистецтво архітектоніки (побудови) самої промови, її композиції; це знання прийомів впливу на аудиторію, це уміння доводити і спростовувати, вміння переконувати; це «вітійство» — мовна майстерність [1, с.7].

Шукати інформацію можна всюди, починаючи від античних часів та закінчуючи 21-м століттям, є багато людей із історії на яких можна рівнятися, є багато видатних римських і не тільки юристів, є багато філософів та науковців. Всі ці люди, в тому чи іншому сенсі від природи та роботою над собою, над індивідуальним ораторством змогли добитися успіху у сфері у якій вони знаходилися.

Щоб мова вийшла гарною, прекрасною, хіба розум оратора не повинен збагнути істину того, про що він збирається говорити? – Платон.

Отже, ораторство – це вміння доносити інформацію людям, це вміння відстояти себе та показати що ти вмієш змушувати людей слухати себе без насильственних методів. Ораторство потрібно усюди, де людина хотіла би досягти успіху, тому цьому мистецтву треба хоч трохи але вчитися. Потрібно бути більш впевненим у собі, треба бути цікавим для публіки, і треба любити це мистецтво, треба хотіти володіти цим. Якщо людина не полюбить цього, навряд чи у неї вийде досягти позитивного результату у цьому мистецтві.

Література:

1. Ораторське мистецтво: Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закл. юрид. спец. Видання друге /Н.П. Осипова, В.Д. Вод--нік, Г.П. Клімова та ін. За ред. професора Н.П. Осипової. — Х.: Одіссей, 2006. — 144 с.

ЧЕРКАСОВА Дана,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Останнім часом ІТ-технології швидко розвиваються. Деякі технології та вироби оснащені штучним інтелектом (автомобілі, що рухаються без втручання людини), наносять шкоду у випадку збоїв програми чи недосконалими пристроями. Тобто, дослідження у напрямку правового регламентування ІТ-відносин загалом та що стосуються штучного інтелекту зокрема, є актуальними.

У першому наближенні необхідно зазначити, що є "штучним інтелектом", розуміючи, що відповідне поняття складає окрему проблему. Під цим розуміємо зроблений людиною пристрій або комп'ютерну програму для здобуття та користування інформацією. На даному етапі ще не зазначаємо щодо наділення "штучного інтелекту" властивостями об’єкту чи суб’єкту права.

Пристрій зі "штучним інтелектом" традиційно називають роботом. Але вони ще можуть мати вигляд комп’ютерної програми (комп’ютерна штучна нейромережа). Наприклад, у США програма штучного інтелекту для прогнозування місць майбутніх злочинів, яка досягає високої ефективності завдяки здатності аналізувати великий обсяг інформації щодо минулих злочинів.

Штучний інтелект активно впроваджується у освітні технології. У США однією з найбільш популярних систем, в складі якої є елементи штучного інтелекту, є McGraw Hill’s ALEKS, яка використовується для навчання й оцінювання учнів під час виконання шкільних і домашніх завдань. Система використовує отримані дані оцінювання для коригування програми навчання з метою усунення прогалин у знаннях, що, в свою чергу, забезпечує більш ефективне освоєння знань конкретним користувачам за рахунок індивідуальної конфігурації системи, відповідно до знань користувача. У майбутньому очікується суттєве збільшення рівня знань випускників шкіл та університетів завдяки застосуванню систем, у складі яких є елементи штучного інтелекту.

Отже, практично у всіх сферах діяльності людини нині все більше впроваджується штучний інтелект і така тенденція буде продовжуватися.

В наукових публікаціях існують спроби щодо визначення штучного інтелекту у межах теорій або об’єкту цивільного права, або суб’єкту цивільного права. Перша теорія означає, що штучний інтелект слід визнати благом, з приводу якого суб’єкти цивільного права можуть вступати між собою у правові відносини. Відповідно до цього, штучний інтелект можна продавати, обмінювати, укладати щодо нього інші правочини тощо. Спроби застосувати до штучного інтелекту теорію об’єкта права означали б можливість наділення його право- та дієздатністю.

Важливість визначення, яку теорію – об’єкта чи суб’єкта застосовувати до штучного інтелекту виникає у зв’язку з участю його у правовідносинах. Адже об’єкт та суб’єкт є елементами цивільних правовідносин, відповідно від теоретичного визначення щодо цих елементів штучного інтелекту залежить, чи у реальних правовідносин він (штучний інтелект) буде їхнім учасником, чи інші суб’єкти правовідносин щодо нього будуть укладати правочини, наділятися речовими правами тощо.

В окремих джерелах, перш за все у тих, що підтримують теорію суб’єкта – штучного інтелекту йдеться про "права робота". Для підтримання чи спростування такої позиції необхідно провести відповідний аналіз. По-перше, для наділення штучного інтелекту правами, якщо гіпотетично припустити, що це є необхідним, не обов’язково наділяти його правами суб’єкта. По-друге, варто погодитися із запропонованим у науці підходом, що права тварин – поняття, що означає гуманне ставлення до нелюдських істот. Отже штучний інтелект є об’єктом цивільного права, як варіант – річчю (робот), яку власник вправ продати, обміняти, подарувати, знищити тощо, як і будь-яке інше майно. Отже, розвиток концепції "прав роботів" є наразі доволі дискусійним.

Щодо відповідальності за шкоду, спричинену штучним інтелектом, усі вчені, що досліджували вказану тематику, практично єдині у позиції, яка є вірною, що тут мають застосовувати норми про діяльність, пов’язану з джерелом підвищеної небезпеки. В. Кулинич розкриває вказану вище позицію, вказуючи наступне. "Щодо правовідносин, які виникають внаслідок заподіяння шкоди такими роботами, то відповідальність, залежно від обставин справи, покладатиметься на володільців таких роботів, як на володільців джерела підвищеної небезпеки, або на виробників таких роботів (відповідальність за шкоду внаслідок дефекту в продукції)". З цим варто погодитись.

За результатами дослідження набули подальшого розвитку та відповідної аргументації окремі аспекти правової природи штучного інтелекту, що дозволяють застосувати до нього теорію об’єкта цивільного права. Штучним інтелектом із точки зору права є сконструйований людиною пристрій або комп’ютерна програма щодо здобуття, обробки та застосування інформації й формування "вмінь", що подібні до дій, які свідомо виконує людина. Відшкодування шкоди, нанесеної штучним інтелектом, має особливості.

Необхідно застосовувати підхід, згідно з яким власник штучного інтелекту повинен нести відповідальність за шкоду, спричинену джерелом підвищеної небезпеки, якщо його дії порушують рекомендації виробника штучного інтелекту (порушення інструкції).

Література:

1. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Цивілістичні проблеми ІТ-права. Часопис цивілістики. 2017. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chac

2. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. ІТ-право: теорія та практика. Одеса: Фенікс, 2019. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=prukr_2018_1_4

3. ІТ право / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. Львів: Левада, 2017. http://tspartners.lviv.ua/userfiles/%D0%86%D0%A2%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%202017(1).pdf

4. Сидорчук Ю. М. Філософсько-правові проблеми використання штучного інтелекту. Право і суспільство. 2017. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/3_2017/part_2/6.pdf

5. Карчевський М. В. Основні проблеми правового регулювання соціалізації штучного інтелекту. ІТправо: проблеми та перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів ІІ-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів: НУ "Львівська політехніка, 2017. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlduvs_2017_2_13

ЧИСТЯКОВА Олена,
студент юридичного факультету,
Науковий керівник: Матвієнко І. С.,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК

Серед проявів сучасної інформаційної культури вагоме місце посідають компютерні ігри. За короткий час в Україні, як і в інших країнах СНД, відбулися глибокі зміни в різних сферах життя. З нововведень, що змінили стиль життя та й інтереси осіб різного віку, можна виокремити комп'ютеризацію. В процесі розвитку мислення та формуванні особистості важливу роль відіграє не тільки освітній фактор, але й характер ігрової діяльності. Крім практичного використання в роботі та побуті, спостерігається захоплення комп'ютерними іграми, що швидко поширюється, особливо серед підлітків і дітей.

На мою думку, комп'ютерні ігри потрібно розглядати як своєрідний соціально-психологічний феномен, що сьогодні посідає помітне місце в житті кожного. Комп'ютерні ігри поділяються за жанрами: екшени, шутери, аркади, спортивні, квести, рольові, симулятори, логічні, пригоди, стратегії та інші.

Кожен із цих жанрів має свої особливості, та потребує унікальних знань для їх створення.

На сьогодні інтерактивний метод навчання тісно пов'язаний з використанням інформаційних технологій. Сучасні шкільні кабінети все частіше обладнуються мультимедійною технікою, яка при розумному використанні здатна принести в заняття елементи новизни, підвищити інтерес школярів до набуття знань, допомогти вчителю реалізувати у навчанні сучасні ігрові методи, що особливо актуально для початкової школи.

У найрізноманітніших формах навчання грі відводиться особливе місце. З використанням ігор можна досягти триєдиної мети уроку: виховну, освітню та розвивальну. Під час гри можна навчати та виховувати певні якості у гравців. Гра притаманна природі дитини. Дитина від народження і до настання зрілості приділяє величезну увагу іграм. Гра для дитини – не просто цікаве дозвілля, але й спосіб моделювання зовнішнього, дорослого світу, спосіб моделювання його взаємин. У грі дитина виробляє схему своїх відносин з оточуючими.

Гра є видом діяльності, що сприяє практичному освоєнню реального соціального простору. У символічних діях і заміщеннях дитина грає варіанти відносин людей, символічно ідентифікуючи себе з одними персонажами та відокремлюючи від інших. Ігрова діяльність впливає на формування довільних психічних процесів. Умови гри вимагають зосередженості на змісті дій і сюжеті, на діючих особах чи предметах, включених до ігрової ситуації. Ігрова ситуація впливає на мислення і психіку дитини, підлітка і дорослого. Гра сприяє розвиткові рефлексії, оскільки в цьому процесі виникає реальна можливість контролювати, як виконується будь-яка дія, що входить у процес спілкування.

У рольовій грі формується здатність осмислювати свої власні дії, передбачати реакцію інших людей. В останні десятиліття поступово все більшу частку ігор складають ігри з комп'ютером, в яких людина реалізує діяльність щодо керування різними процесами ігрового простору. Вплив комп'ютерних ігор на поведінку людей не викликає сумніву.

Гра залишається важливим елементом у житті людини будь-якого віку. Психологи давно та активно вивчають ігрову діяльність. В ігровій діяльності підліток не тільки заміщає реальні предмети, але й приймає на себе ту чи іншу роль і починає діяти відповідно з нею. Роль у сюжетній грі полягає саме в тому, щоб виконувати обов'язки і реалізовувати права стосовно інших учасників гри. Досвід ігрових та реальних взаємин у сюжетно-рольовій грі лягає в основу особливої властивості мислення, що дозволяє передбачити майбутню поведінку людей і залежно від цього будувати власну поведінку.

Комп'ютерні ігри не просто ще один вид діяльності, це діяльність конструювання світів**.** Конструювання світів є процесом творення образу світу в людській психіці. Всесвіт, планети, континенти, епохи, люди, різні істоти й техніка створюються, розвиваються та руйнуються. Будь-яка популярна комп'ютерна гра має власну фізику та властивості простору, штучну історію і перебіг часу, оригінальну філософію, етику і мораль. Гра дає гравцеві можливість активно діяти в сконструйованому світі.

Отже, можна дійти до висновку, що захоплення комп’ютерними іграми стає все поширенішим, проблема їх впливу на психіку людини та формування різних навичок потребує більшої уваги. Для адекватного прогнозування соціальних та індивідуальних наслідків комп’ютеризації населення необхідне формування національної і міжнародної програм дослідження цього феномена.

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ **6**

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ **7**

Виступ ректора НУБіП України Станіслава Ніколаєнка **7**

ТОМЕНКО Микола Володимирович
ЯК ВИВЧАТИ, ПОПУЛЯРИЗУВАТИ І ШАНУВАТИ СПАДОК ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ЧАСИ ВОЮЮЧОЇ УКРАЇНИ **9**

ПОПОВ Володимир Юрійович
ФІЛОСОФ БЕЗ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **14**

ДОДОНОВА Віра Іванівна
ІСТОРИЧНА ТРАВМА ЯК ЧИННИК ФОРМУАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ **16**

БІЛЬЧЕНКО Інна Валеріївна
СВІТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І СЬОГОДЕННЯ **22**

ЧУМАК Тетяна Миколаївна
ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ **24**

ГОНЧАРОВА Олена Олександрівна
ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТА БІОГРАФІЇ ГРИГОРІЯ САВОВИЧА СКОВОРОДИ **27**

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович
КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ Г.С Г.С.СКОВОРОДИ **30**

ШЕХОВЦОВА-БУРЯНОВА Вікторія Анатоліївна
РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ **32**

СЕКЦІЯ 1. **34**
СЛОВО ЯК НОСІЙ ТА ЗНАРЯДДЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ

АЛІЩУК Антон Олександрович. ***Науковий керівник: Кичкирук Т. В.***
СЛОВО ЯК ВИРАЗНИК СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ **34**

БАЛАЛАЄВА Олена Юріївна
ЯВИЩЕ ЗАТЕМНЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ СЛОВА **35**

БАНАДИГА Тарас Петрович. ***Науковий керівник: Кичкирук Т. В.***
МОВА ЯК ОДНА З МОЖЛИВИХ ФОРМ ОПРЕДМЕТНЕННЯ СВІДОМОСТІ **37**

БІЛОКОНЕНКО Максим Сергійович. ***Науковий керівник: Кичкирук Т. В.***
СЛОВО І ТЕ, ЧИМ ВОНО МОЖЕ БУТИ У СВІТІ **38**

ГОРБАЧЕНКО Іван. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
СЛОВО ЯК НОСІЙ ТА ЗНАРЯДДЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ **39**

ДЕМЧЕНКО Яна Іванівна, ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Г.С.СКОВОРОДИ **41**

ЗУЄНКО Неля Олександрівна
РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ **42**

КОЛОДІНА Лариса Степанівна
ПРО «МОВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І ДЕЯКІ ПАРАЛЕЛІ ЦЬОГО ЯВИЩА У ТАРАСА ШЕВЧЕНКА **44**

КОНОНЕНКО Максим, ГОРБАТЮК Тарас Віталійович
СЛОВО ЯК НОСІЙ ТА ЗНАРЯДДЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ **46**

МАТІСЬКО Валентина, ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
РОЛЬ СЛОВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУСПІЛЬСТВА **47**

НІКОНОВА Віра Григорівна
СЛОВО ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСТВА **48**

ПАТЛАТЮК Євгеній, ГОРБАТЮК Тарас Віталійович
ЯК СЛОВА ВПЛИВАЮТЬ НА НАШУ СВІДОМІСТЬ **50**

РАХМАНІНА Аліна Сергіївна
STEM-ПІДХІД, ДО РОБОТИ ЗІ СЛОВОМ, ЯК НОСІЄМ ТА ЗНАРЯДДЯМ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ **52**

РЕНСЬКА Індіра Іванівна
РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВУЧАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ТВОРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ (на матеріалі українських та англійських аудіотекстів) **57**

САВЧЕНКО Михайло Пилипович
ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЛЕНІВ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА УЧНІВ ГІМНАЗІЇ **60**

СЕМАШКО Тетяна Федорівна
«МАНІФЕСТАЦІЯ» СВІДОМОСТІ У МОВІ **62**

STUKALO Olena Anatoliivna
IMPORTANCE OF LANGUAGE IN MODERN SOCIETY **64**

ТЕРЯЄВ Дмитро Олексійович
ПОЕЗІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВУЧАННЯ **65**

ШЕВЦОВА Євгенія Сергіївна
ПИТАННЯ МОВИ У СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ **68**

ШУЛЯК Дмитро. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
СЛОВО ЯК НОСІЙ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ **70**

ЯНИК Катерина Олександрівна. ***Науковий керівник: Ольховська Н. С.***
ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ АГРАРНИХ ТЕКСТАХ **71**

СЕКЦІЯ 2.
ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ **74**

БУДЕГАЙ Вікторія Андріївна
ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ **74**

ВАСИЛЕНКО Анастасія Петрівна
АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **75**

ГОЛЄВА Марія Сергіївна
ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ **78**

ДАЛЬ Наталя Валентинівна
ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ **80**

ЗЕЛІНСЬКА Ярослава Цезарівна
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Г.СКОВОРОДИ **82**

ЗІНОРУК Ален Володимирович
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **84**

КОЛЯДА Ауріка. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ПСИХОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ **86**

МАКСЮТА Микола Єгорович, ВОЛОЩУК Соломія Вадимівна
ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: НАРОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ ДУХОВНОЇ **88**

МАКСЮТА Микола Єгорович, СОКОЛОВА Олександра Максимівна,
«БУКВАР МИРУ» ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І «МИР З БЛИЖНІМ» ПАМФИЛА ЮРКЕВИЧА: АНТРОПОЛОГІЯ ЄДНОСТІ СМИСЛОПЕРЕПРОЧИТАННЯ **90**

МАЛА Анна. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ПИТАННЯ ЩАСТЯ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ **92**

MALIUKOVA Valeriia, ZAKHUTSKA Oksana
IDEE PEDAGOGICZNE HRYHORIJA SKOWORODY **93**

МАРТИНЮК Ірина Анатоліївна
РОЛЬ ПАМ'ЯТІ ПРО ВИДАТНИХ ІСТОРИЧНИХ ПОСТАТЕЙ НАРОДУ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПСИХОТРАВМИ ВТРАТИ **94**

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна
«ПІЗНАЙ СЕБЕ» ЯК ПРИНЦИП ЖИТТЯ ЛЮДИНИ **95**

МЕЛЬНИЧЕНКО Ірина Юріївна. ***Науковий керівник: Шеховцова-Бурянова В. А.***
«ВНУТРІШНЯ ЛЮДИНА» ТА ПОШУК ВЛАСНОГО «Я» У ФІЛОСОФСЬКІЙ СИСТЕМІ Г.С. СКОВОРОДИ **97**

МИХНЮК Сергій Вікторович, ПРИСЯЖНЮК Людмила
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДЛЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА **98**

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **101**

ПАЛИВОДА Анна. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ БУЙКИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ «БДЖОЛА ТА ЩЕРШЕНЬ» **103**

ПРОХОРЕНКО Яна. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР **104**

РИБАС Ольга. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ПРОБЛЕМА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ВИМІРИ **106**

РОЗГОН Ірина Юріївна
КАТЕГОРІЯ ЩАСТЯ ЧЕРЕЗ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ЛЮДИНИ **108**

СЕМАШКО Тетяна Федорівна, САМКО Марина Олександрівна
«ПІЗНАЙ СЕБЕ! – ОСНОВА СВІТОГЛЯДУ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **109**

СЕРГІЄНКО Інна Володимирівна
ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ **111**

СОКОЛОВА Олександра Максимівна, ШЕПЕТА Катерина Юріївна
ІМПЛІКАЦІЇ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ МИХАЙЛА МОГИЛЯНСЬКОГО **113**

СОПІВНИК Руслан Васильович,
ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **115**

ЧЕРЕП'ЯНА Вікторія Сергіївна
ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **116**

ШАКУН Наталія Андріївна. ***Науковий керівник: Буцик І. М.***
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА ПОШУКУ ЛЮДИНОЮ СВОГО МІСЦЯ В СУСПІЛЬСТВІ ТА ЖИТТІ **117**

СЕКЦІЯ 3.
ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ **120**

ВАСИЛЬКЕВИЧ Ярослава Зіновіївна,
КІЗЬ Ольга Богданівна,
КІКІНЕЖДІ Оксана Михайлівна **120**
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

ВІШТАКАЛЮК Денис Віталійович, ЛАУТА Олена Дмитрівна
ЕТИКО ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ **122**

ДЕМЧЕНКО Ірина Іванівна, ОСАДЧЕНКО Інна Іванівна
ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ **124**

КРАВЧЕНКО Алла Григорівна
ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ЛЮДСЬКОГО ЩАСТЯ: АРИСТОТЕЛЬ vs СКОВОРОДА **129**

ЛИЧУК Марія Іванівна
З ЛЮБОВ'Ю ДО ЛЮДЕЙ: ГОЛОС СКОВОРОДИ ЧЕРЕЗ ВІКИ! **131**

МАКСЮТА Микола Єгорович, ВОЛОЩУК Софія Вадимівна
БУТИ ПОБОРНИКОМ ЧЕСНОТ: ШЛЯХИ ТА ЖИТТЄСТВЕРДЖУВАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ **132**

МАКСЮТА Микола Єгорович, КОБЗАР Марія Володимирівна
ДО ПРОБЛЕМИ ГІДНОСТІ ФІЛОСОФУВАННЯ, ЯК СВІТОГЛЯДОВОЇ ЗАСАДИ ОСОБИСТОСТІ **134**

МАКСЮТА Микола Єгорович, РОМАНЧУК Тетяна Сергіївна
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГІДНІСТЬ – ОСОБИСТІСНА ЯКІСТЬ МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ **136**

МАКСЮТА Микола Єгорович, СОКОЛОВА Олександра Максимівна
ЛЮДСЬКІСТЬ ОСОБИСТІСНОСТІ ЖИТТЄЗДІЙСНЕННЯ: ДО АКТУАЛЬНИХ ІМПЛІКАЦІЙ **138**

МАКСЮТА Микола Єгорович, ТЕРЕЩЕНКО Юлія Олександрівна
ЕКЗИСТЕНЦІЙНІСТЬ ДОБРОЧИННОГО МИСЛЕННЯ **140**

МАКСЮТА Микола Єгорович, ЩЕРБАКОВА Марія Миколаївна
ІМПЕРАТИВИ ЗОСЕРЕДЖЕНОСТІ НА «СЕРДЕЧНОМУ ЖИТТІ»: ЧИ АКТУАЛЬНО? **142**

МЕДЯНИК Ганна Андріївна, ЄФРЕМОВА Анна Анатоліївна
ROLE OF SPEECH COMPETENCE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE **144**

НЄВРОВ Денис, ГОРБАТЮК Тарас Віталійович
ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ **146**

ПРИТИКА Оксана Іванівна
СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ МОРАЛІ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ **147**

СЕГЕДА Жанна Петрівна
ВЧЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ПРО ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВИСОКОГО МОРАЛЬНОГО ІДЕАЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА **148**

СОПІВНИК Ірина Віталіївна, ТВЕРЕЗОВСЬКА Ніна Трохимівна
ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА **150**

ТАРГОНСЬКИЙ Ілля. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЗІЇ У ТВОРЧОСТІ СКОВОРОДИ **154**

ТОВКУН Інна. ***Науковий керівник: Гольцов А. Г.***
ДУШЕВНА ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **155**

ХОМКО Богдан. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
СКОВОРОДИНІВСЬКА ЕТИКА **157**

ЯНИК Катерина Олександрівна. ***Науковий керівник: Гольцов А. Г.***
ВПЛИВ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Г. СКОВОРОДИ НА ОСОБИСТІСТЬ ЯК ВАЖЛИВОГО КОМПОНЕНТА МОРАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ **158**

СЕКЦІЯ 4. **160**
АКТУАЛІЗАЦІЯ СКОВОРОДИНСЬКОЇ СПАДЩИНИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ

АЛЄЄВА Яніна Альбертівна
ФІЛОСОФІЯ «СРОДНОЇ» ПРАЦІ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ **160**

БІЛАН Сергій Олексійович
СПРОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ **162**

ВАСИЛЕНКО Олена Іванівна
АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **164**

ВАСИЛЕНКО Христина Сергіївна, ЛАУТА Олена Дмитрівна
РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г.СКОВОРОДИ В СЬОГОДЕННІ **166**

ГОНТАР Василь Едуардович
СПРАВЕДЛИВІСТЬ СКОВОРОДИ: ЧОМУ «НЕРІВНА ВСІМ РІВНІСТЬ» МАЄ БУТИ ПРОІНТЕРПРЕТОВАНА ПОЛІТИЧНО **168**

ГОРБАТЮК Тарас Віталійович
МОЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ФІЛОСОФІЇ Г. С. СКОВОРОДИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ **170**

ІВАШКІВСЬКИЙ Андрій Олегович
ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА **171**

КОВАЛЬ Вікторія Леонідівна, ЛАУТА Олена Дмитрівна
IS HRYHORIY SKOVORODA A "TEACHER OF LIFE" FOR UKRAINIANS OR JUST A PHILOSOPHER? **172**

КОНОВАЛЕНКО Дар'я. ***Науковий керівник: Сєкунова Ю. В.***
МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КОРОЛІВСТВОМ ІСПАНІЯ **173**

КОРОБКО Сергій Олександрович, ЛАУТА Олена Дмитрівна
АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СКОВОРОДИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ **175**

КРОПИВКО Олена Михайлівна, ХВІСТ Вікторія Олексіївна
КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ XVII-XVIII ст. **177**

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна
ЩО Є СВОБОДА? ДОБРО В НІЙ ЯКЕЄ? – ДУХОВНИЙ ПРОВІД ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ **180**

ЛЯШЕНКО Віктор. ***Науковий керівник: Культенко В. П.***
ЖИТТЄВИЙ СВІТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **182**

МОРОЗ Роман Сергійович, ***Науковий керівник: Шеховцова-Бурянова В. А.***
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Г. СКОВОРОДИ. ЗНАЧЕННЯ АФОРИЗМІВ ФІЛОСОФА У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ **183**

МОРОЗОВА Дар'я Валентинівна. ***Науковий керівник: Харчук О.О.***
ПОГЛЯДИ Г.СКОВОРОДИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ: МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ **185**

ПРИЗ Олександр Олександрович
РОЛЬ ПОСТПРАВДИ В ПРАВОВІЙ СФЕРІ **187**

СОРОКІН Андрій Анатолійович,
УЧАСТЬ ГАЗЕТИ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ «ХРЕЩАТИК» У ВІДЗНАЧЕННІ 270-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **189**

СЕКЦІЯ 5.
РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ **192**

БОНДАР Ярослав, ГОРБАТЮК Тарас Віталійович
ПОНЯТТЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ **192**

ВОЙТОВЕЦЬ Ярослав. ***Науковий керівник: Кичкирук Т. В.***
РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **193**

ГИЛЬЯРДІ Надія Віталіївна, СЕМАШКО Тетяна Федорівна
СВІТ БУТТЯ У ФІЛОСОФСЬКИХ РОЗМИСЛАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **195**

ГРЕЧАНЮК Валентина, ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ М.ГРУШЕВСЬКОГО ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ **196**

ДОДОНОВ Роман Олександрович
ПОНЯТТЯ АРХЕТИПУ В ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **201**

ЗАПОРОЖЕЦЬ Анна. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНИ **203**

ЗАСУХА Олена. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г.СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА **205**

ЗАХАРЧУК Анастасія. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
РОЛЬ ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО КОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ **206**

ZAKHUTSKA Oksana, SEREDA Daryna
POGLĄDY FILOZOFICZNE HRYHORIJA SKOWORODY A WSPÓŁCZESNOŚĆ **207**

КНИШ Інна Василівна
НОМАДИЧНІ ПРАКТИКИ ВАГАНТИЗМУ ЯК ЗАСІБ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **209**

КОВАЛЕНКО Єлізавета. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ НАЦІЇ **212**

КОРЕЦЬКА Божена Олегівна, ШЕХОВЦОВА-БУРЯНОВА Вікторія Анатоліївна **214**
АРХЕТИП ЯК ФУНДАМЕНТ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна,
РОДИННЕ ДЕРЕВО ЯК ПОШУК ІДЕНТИЧНОСТІ **216**

КРАМАР Вікторія. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ **217**

НАГОВІЦИНА Владислава. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ТВОРЧІСТЬ Г.С.СКОВОРОДИ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ **218**

ОЛІЙНИК Алла Михайлівна
ФІЛОСОФІЧНІСТЬ КОНЦЕПТУ «СИЛА» В БАЙКАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **219**

ОСТАПЧУК Анна. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
«ДВІ НАТУРИ» І «ТРИ СВІТИ» У ФІЛОСОФСЬКОМУ ВЧЕННІ СКОВОРОДИ ЯК СИМВОЛ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА **221**

РЄЗНІК Олеся Олександрівна
THE WORLD OF HUMAN SPIRITUALITY THROUGH THE PRISM OF H. S. SKOVORODA'S SYMBOLISM **222**

СОКОЛОВ Олександр Єгорович
РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ **224**

ТЕРЛЕЦЬКА Ілона. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» П. ЮРКЕВИЧА **226**

ТУРІЦИНА Олена Миколаївна, ВОРОБЙОВА Ярослава Ігорівна,
ЦІННІСТЬ І ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **228**

ХІМІЧУК Ольга. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ПРОЦЕС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ **229**

ЧЕРЕДНИК Лідія Миколаївна, ДІРА Надія Олександрівна
ІДЕЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ та САМОСВІДОМОСТІ У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **231**

ШАНАЄВА-ЦИМБАЛ Людмила Олексіївна
Г.СКОВОРОДА ТА ЙОГО «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» **233**

ШОВКОПЛЯС Анастасія Сергіївна. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
СВІТ ЛОВИВ МЕНЕ ТА НЕ СПІЙМАВ… **235**

ЯКОВЛЕВА Валерія. ***Науковий керівник: Гейко С.М.***
РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г.СКОВОРОДИ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА **236**

СЕКЦІЯ 6.
РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ В ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА **237**

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович
«СКОВОРОДА НА СЛОБОЖАНЩИНІ»: СЛОВО УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТА **237**

БОНДАРЧУК Вероніка Вікторівна
ПРО ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **239**

БУДИНСЬКИЙ Ярослав Олександрович. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ Г.СКОВОРОДИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ **240**

HOLOVII Kateryna, ZAKHUTSKA Oksana
ZNACZENIE SPUŚCIZNY FILOZOFICZNEJ HRYHORIJA SKOWORODY DLA UKRAINY I ŚWIATA **242**

ГРИЩЕНКО Вікторія Віталіївна. ***Науковий керівник: Гольцов А. Г.***
НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **244**

HUD Anastasiia, ZAKHUTSKA Oksana
HRYHORIJ SKOWORODA — WYBITNY UKRAIŃSKI POETA I FILOZOF **246**

ДЕМЧЕНКО Яна Іванівна
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Г.С.СКОВОРОДИ **247**

ЗАЯЦЬ Владислав. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **248**

КЛЮСОВСЬКА Анастасія Володимирівна. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **250**

КОЛЕСНИК Марія Юріївна
«СВІТ ЛОВИВ МЕНЕ, ТА НЕ ВПІЙМАВ» **251**

KRASNOVA Olena, ZAKHUTSKA Oksana
ROLA PODRÓŻNICZEGO STYLU ŻYCIA W TWÓRCZOŚCI HRYHORIJA SKOWORODY **254**

МАРТИНЕНКО Станіслав. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ШЛЯХ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ В ФІЛОСОФІЮ **255**

МЕДВІДЬ Валерія. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ СКОВОРОДИ **257**

MYKHAILIUK Daryna, ZAKHUTSKA Oksana
HRYHORIJ SKOWORODA ZJEDNOCZY UKRAINĘ **258**

MORENKO Olesia, ZAKHUTSKA Oksana
WIELKOŚĆ I NIEŚMIERTELNOŚĆ POSTACI HRYHORIJA SKOWORODY **260**

МОСКАЛЕНКО Богдан ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ФІЛОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФІВ **261**

МОСКАЛЬОВА Валерія. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
РОЛЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ Г. СКОВОРОДИ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО КОДУ НАЦІЇ УКРАЇНЦІВ **262**

ОЛЕКСІЄНКО Аліна. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ СЕРГІЯ КРИМСЬКОГО **263**

ПІВЕНЬ Олена Болеславівна
ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **265**

ПЕТРІВ Андрій Богданович
АНАЛІЗ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЧНИХ ІДЕАЛІВ МОЛОДІ **267**

ПОЛЮХОВИЧ Микола, ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА Г. СКОВОРОДИ **268**

ПОТОПАЛЬСЬКИЙ Анатолій Іванович
АКТИВІЗУЄМО СКОВОРОДИНСЬКИЙ РУХ, ОЗДОРОВИМО ВІДРОДЖЕНУ НАЦІЮ, ВІДРОДИМО ДОВКІЛЛЯ **270**

РАДІОНЕНКО Тетяна Вікторівна
ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ «СРОДНОЇ ПРАЦІ» У КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ ВИШИВАЛЬНОМУ ПРОЕКТІ «З ГРИГОРІЄМ СКОВОРОДОЮ У СЕРЦІ» **272**

РЕШЕТНИК Максим, ГОРБАТЮК Тарас Віталійович
ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА Г. СКОВОРОДИ, ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО КОДУ УКРАЇНСТВА **274**

РЖЕВСЬКИЙ Данііл. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ САМОГО СЕБЕ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **276**

РУСІН Віталій Володимирович. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
Г.С. СКОВОРОДА – ВИДАТНА ОСОБИСТІСТЬ **277**

РУСІНА Діана Олегівна. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: СИМВОЛ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА МУДРОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ **278**

СИНЯК Аліна Андріївна. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ЯК ЦЕ – БУТИ УКРАЇНЦЕМ? **280**

СТРІЛЕЦЬ Василь Васильович
ПОСТАТЬ І ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ОЛЕКСАНДРИ ЄФИМЕНКО **282**

СУПРУН Аліна Григорівна
ДУХОВНИЙ КОД УКРАЇНЦІВ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **284**

SUPRUNENKO Diana, ZAKHUTSKA Oksana
MUZYKA W ŻYCIU I TWÓRCZOŚCI HRYHORIJA SKOWORODY **285**

УМАНЧИК Іван. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО **287**

УРУМОВ Віктор. ***Науковий керівник: Культенко В. П.***
МУДРІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ **288**

ХИТРУК Дарія Олегівна. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І СУЧАСНІСТЬ **290**

ЦИМБАЛ Олександр. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ФІЛОСОФІЯ КОРДОЦЕНТРИЗМУ СКОВОРОДИ **291**

ШУРГАЛЬСЬКА Вікторія Володимирівна. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ **292**

ШМАТ Владислав. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ТЕОРІЯ ДВОХ НАТУР У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ **293**

ЮРІЙЧАК Денис. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ Г.СКОВОРОДИ **294**

ЮРІЙЧУК Ольга Василівна
УКРАЇНСЬКИЙ СОКРАТ! (до 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди) **295**

ЯЦЕНКО Дмитро. ***Науковий керівник: Супрун А. Г.***
КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ ЯК ЦЕНТР ЗАРОДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ **297**

СЕКЦІЯ 7.
ТВОРЧІСТЬ Г. СКОВОРОДИ ЯК ТЛО ДЛЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ **299**

ВЕБЕР В. В. ***Науковий керівник: Гольцов А. Г.***
МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ **299**

ГОЛЬЦОВ Андрій Геннадійович
ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ **300**

ЗАГРЕБЕЛЬНА Світлана Сергіївна, ЛАУТА Олена Дмитрівна
ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ **303**

КОВАЛЬОВА Софія Анатоліївна. ***Науковий керівник: Гольцов А.Г.***
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН **306**

КОЛІНЬКО Марина Вадимівна **308**
РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

КОНОВАЛЕНКО Д.С. ***Науковий керівник: Гольцов А. Г.***
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ **310**

ЛАУТА Олена Дмитрівна
МАНІПУЛЯТИВНИЙ ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ **311**

ЛЮЛЬКО Владислав. ***Науковий керівник: Гольцов А. Г.***
ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ ЄС З КРАЇНАМИ СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я **313**

RENSKA Alla. ***Supervisor: Renska Indira***
HRIHORII SKOVORODA AND HUNGARY **315**

САВЧЕНКО Михайло Пилипович
КИТАЙСЬКА ТЕМА В ТВОРЧОСТІ Г.С. СКОВОРОДИ **317**

СВИРИДЕНКО Олександра. ***Науковий керівник: Гольцов А.Г.***
МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ: НЕВЕРБАЛЬНИЙ АСПЕКТ **320**

СВИРИДЕНКО Олександра. ***Науковий керівник: Сєкунова Ю. В.***
МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ДАНІЄЮ **322**

ТИМОЩУК Каріна Олегівна. ***Науковий керівник: Сєкунова Ю. В.***
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – НОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В ЄВРОПІ **324**

ШЕВЧЕНКО Володимир Григорович
ГЕОГРАФІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МАРШРУТІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ **326**

СЕКЦІЯ 8.
РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНЕ В СТАВЛЕННІ ДО БУТТЯ **328**

АДАМЧУК Наталія Василівна
РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У ТВОРЧІЙ РЕЦЕПЦІЇ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА **328**

БОДРА Аліна Олександрівна. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
БУЛІНГ: ПРОБЛЕМА І ЇЇ РІШЕННЯ **330**

ВЕЛИКА Діана. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ **331**

ВОЛОЩЕНКО Артем
РЕЛІГІЯ ТА АТЕЇЗМ В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ЯКОЮ БУДЕ РЕЛІГІЯ МАЙБУТНЬОГО? 332

ВОЛОЩЕНКО Артем. *Науковий керівник: Кичкирук Т. В.*
РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНІСТЬ БУТТЯ 334

ВСЦЕКЛІЦА Вікторія Вікторівна, *Науковий керівник: Матвієнко І. С.*
СУЧАСНИЙ СВІТ: БОРОТЬБА МІЖ ДОБРОМ І ЗЛОМ 335

ГАССАБ Оксана Володимирівна
ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СПОСІБ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ 336

ГЕЙКО Світлана Миколаївна
ДІАЛЕКТИКА РАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІРРАЦІОНАЛЬНОГО В ІРОНІЧНОМУ ДИСКУРСІ 338

ГОРБИК Павло Андрійович. *Науковий керівник: Матвієнко І. С.*
РОЛЬ ЮРИСТА У СУСПІЛЬСТВІ 339

ДЕРІД Костянтин Миколайович, ДОДОНОВА Віра Іванівна
ІДЕЙНІ ВИТОКИ І ВИЗНАЧЕННЯ НАТУРАЛІЗМУ В РАМКАХ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ 341

КИСЛЯК Ольга Олегівна, ДОДОНОВА Віра Іванівна
СВІТ ПОСТПРАВДИ: ФЕЙКИ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ФАКТИ 343

КОВАЛЬ Анна. *Науковий керівник: Матвієнко І. С.*
КОХАННЯ ТА ЛЮБОВ – СКЛАДНІ ПОЧУТТЯ 345

КРАСНОКУТСЬКА Анжеліка. *Науковий керівник: Супрун А. Г.*
РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ІРРАЦІОНАЛЬНЕ У СТАВЛЕННІ ДО БУТТЯ У ФІЛОСОФІЇ СКОВОРОДИ 346

КУЛЕБЯКІН Георгій Анатолійович, ДОДОНОВА Віра Іванівна
КОНТЕКСТ ВІДКРИТТЯ ТА КОНТЕКСТ ОБГРУНТУВАННЯ В РАМКАХ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКИ XX ст. 348

ЛИТВИНЕНЕКО Ірина Анатоліївна
ІРРАЦІОНАЛЬНЕ ФІЛОСОФСЬКЕ СТАВЛЕННЯ ДО БУТТЯ У ТВОРІ Г.СКОВОРОДИ "РОЗМОВА П'ЯТИ ПОДОРОЖНІХ ПРО ІСТИННЕ ЩАСТЯ В ЖИТТІ" 349

МАНДРИК Анастасія. *Науковий керівник: Матвієнко І. С.*
ДО ПИТАННЯ ПРО АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА 350

ПАЛАМАРЧУК Юрій. *Науковий керівник: Матвієнко І. С.*
ІНТЕРНЕТ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 353

ПІХАЛО Максим Андрійович. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЛОГІКИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ **355**

ПОЛІЩУК Ярослав. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ **356**

ПОРХУН Анастасія. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ – ЗАПОРУКА НАШОГО ЗДОРОВ'Я **358**

ПРОКОПЕЦЬ Марія Юріївна. ***Науковий керівник: Культенко В.П.***
ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ В БІОТЕХНОЛОГІЇ **359**

РОЖКОВ Юрій Григорович
СПЕЦИФІКА І СУТНІСТЬ ІРРАЦІОНАЛІЗМУ **361**

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна
РАЦІОНАЛІЗМ ТА СИМВОЛІЗМ В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЕСТЕТИЦІ **362**

СИРИЦЯ Вікторія Вікторівна
МОЛОДЬ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ **364**

СИРОТІНА Олена Олексіївна
РАЦІОНАЛІЗМ ЯК СУЧАСНА ПОЗИЦІЯ ФІЛОСОФІЇ **365**

СОЛОХА Валерія Сергіївна. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС **367**

СІРОШТАН Богдан. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ **369**

ТАРАН Вадим
ЧИ ІСНУЄ АБСОЛЮТНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ? **370**

ТИЩЕНКО Вікторія. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ІНДУКЦІЯ ТА ДЕДУКЦІЯ ЯК МЕТОДИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ **372**

УЛАНСЬКИЙ Всеволод. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ОРАТОРСТВО ЯК МИСТЕЦТВО У СУСПІЛЬСТВІ ТА ЮРИСПРУДЕНЦІЇ **373**

ЧЕРКАСОВА Дана Едуардівна. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
ПРАВОВА ПРИРОДА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ **376**

ЧИСТЯКОВА Олена Сергіївна. ***Науковий керівник: Матвієнко І. С.***
КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК **378**